Ex Bibliotheca Conventus S.ti Francisci de observantia Francopoli anathema furanti.

Rés 537/1

RVPERTI AB BATIS MONASTERII TVITIENSIS, ORDINIS S. BENEDICTI,

Theologi antiqui, Opera duo, vt egregia sane, ita diu desiderata, multoq; labore perquisita, ac sumptu haud ita modico excusa.

IN MATTHAEVM

De gloria & honore filij hominis, LIB. XIII.

DE GLORIFICATIONE

Trinitatis & processione spiritus sancti, LIB. IX.

BIBLIOTHEQUE TOULOUSE

COLONIAE Anno. M. D. XL.

AD LECTOREM.

ACcipe hic, lector candidissime, compendiosum indicē breuem q̄ summā omniū ferme eorū, q̄ digniora nobis notatu visa sunt. Quæ vt studiosissimo cuiq; quantocyus offerrent, diuissimus, vnāquāq; paginā in q̄tuor partes, designatas p̄ has q̄tuor literas, A, B, C, D, ita vt A principiū, B mediū superius, C mediū inferius, D finē paginæ demonstret. Fruere igitur hoc nr̄o labore, multoq; magis subsequētib⁹ ipsius Rupti libris, sacro paracleti munere nobis oībus diuinitus dedicatis.

AArō in sacerdotio suo typū Chr̄i gessit. 33.c
Abdias quinquagenarius fuit Ochoziæ, de inde factus propheta. 45.a
Abrahā sacerdos fuit, qa primogenit⁹ Tharæ. 3.b
Abraham propheta, sed absq; literis. 4.a
Abraham primus iurauit. 57.d
Abigail rectē eiecit festucā de oculo Dauid. 75.c
Achab ieiunauit propter sermōes Heliæ. 68.d
Achitofel dedit consilium contra Dauid. 133.c
Adā in culpa est q̄ corporalibus indigem⁹. 72.d
Adam prius tentauit deū q̄ tentatus fuit. 125.d
Adulatores nō habēt in p̄dicādo potestatē. 80.a
Adulterij voluntas damnatur. 55.d
Aegyptus hic mundus, in quo peregrinamur à domino, est. 18.a
Aegyptus etiam infernū, ex quo captiuos eduxit Christus, denotat. 19.b
Afflatus dei sensibilis in hac vita, qualis est. 30.c
Ager figuli emptus in sepulturam. 137.d
Ager sanguinis, est ecclesia Christi. Ibidem
Agni paschalis immolatio. 117.b
Ala ad alam percutitur. 158.d
Angariatio bona spiritualium hominum. 58.c
Angelor̄ congratulatio in natiuitate Chr̄i. 16.a
Angeli cur nato Chr̄o toties īsōnis appuerūt. 17.d
Angelor̄ ministeria Chr̄o & Helię exhibita. 18.a
Angelor̄ officiū est, mitti ad homines, &c. 106.a
Anima, audiēdo & custodiēdo verbū dei, fit mr̄
Animā inuenire quid sit. 101.c (Iesu. 2.d
Animalia reuertētia & non reuertentia. 165.d
Apparitio secunda domini. 166.b
Apostoli cœli rationales, cęli vocales fuerūt. 15.b
Apl̄i simplices lucē cōphēderūt, nō āt Iudęi. 40.d
Apl̄i fūt cardies terrę sup q̄s de⁹ posuit orbē. 41.b
Apl̄is vsus gladij naturalis ꝓhibitus q̄ de cā. 1b.d
Apostoli assimilati & coæquati prophetis. 46.b
Apostoli, lux mundi, & sal terræ. Ibidē.d
Apl̄i fecerūt & docuerūt, sed nō absq; offensa sicut Apl̄i vtribus nouis designant. 90.c (Chr̄s. 51.b
Apostoli quando ordinati & sacrati sunt. 94.a
Argentei triginta quales fuerint. 137.a
Arguēdus est frater ex dilectione, nō odio. 74.c
Ariel ciuitatem expugnauit Dauid. 131.a
Armilla qua perforatur maxilla leuiathan. 8.d
Aspergere digito septies quid significet. 143.a
Augustus Cęsar quomodo famulatus est prophetiæ Iacob de Christo. 16.b
Augusto etiam viuenti adhuc, diuini honores habiti sunt. 31.c
Aur̄ & argētū bene donat à regib⁹ in domū dei
Autor hui⁹ libri nō potuit nō scribere. 76.a (17.b
Autor libri duo opera simul absoluit. 88.a

BAptisma Christi quale fuit. 25.c
Baptizare in spū sancto & igne qd est. 34.c
Baptisma salutare præfiguratum fuit. 141.c
Beatitudo olim defunctorum quæ sit. 166.b
Beatorum status qualis sit. 167.b
Bethsaida interpretatur domus frugū, &c. 109.d
Blasphemiæ Iudæorum initium. 114.d
Bona temporalia dicuntur vana. 159.b

CHaritas dei erga homines maxima. 165.a
Charitas p̄ris & filij & spūs sancti. Ibi.b
Capharnaū interp̄tat villa cōsolatiōis. 109.d
Calceamenta Christi portare quid est 29.c
Cātus eccl̄asticus excitat grām spūs. in nob. 62.c
Caro Abrahæ absq; fide Abrahæ nihil ꝓdest. 29.b
Castitas summopere à Christo declamatur. 55.b
Cauere ab hominibus quid sit 97.b
Cæci duo curati, designāt Iudęos & Gręcos. 91.d
Cæcus & mutus dęmoniac⁹, gētes designat. 114.c
Cœlum cœli, locus beatorum spirituum. 68.d
Cœnam domini Lucas aliter narrat. 123.b
Centuplum accipere quid sit. 153,a
Chr̄s nō tā carnis q̄ fidei cognatos agnoscit. 2.d
Chr̄s vt primogenitus, sacerdotiū suscipe debuit
Christi aduentus cur per ternas gene- (4.d
rationes quatuordecim dilatus est. 7.a
Chr̄i gn̄atio sic erat. s. q̄lis nulla alia ē aut fuit. 9.a
Christus cur nasci voluit in Bethlehem Iuda, & in diebus Herodis. 16.b
Christus cur in Aegyptū fugere debuit. 18.a
Christus Nazaræus. i. sanctus vel consecratus vocari debuit. 21.b
Chr̄s vere de Bethlehē processit, qa ibi natus &
Chr̄s indiguit testimonio Iohā- (oriundus. 22.b
nis Baptistæ, ne seipsum primo p̄dicaret. Ibi.d
Christus initium veniendi fecit à baptismo Iohannis, prius latens. 24.a
Chr̄s suscepit pœnitētiam pro peccatis nr̄is. 25.c
Chr̄i fortitudo maxīa, cuius vētilabrū in manu
Christus qūo impleuit iustitiā dum (sua. 30.a
baptizaretur in aquis. 31.d
Chr̄s cur potius in Iordane q̄ in Enon baptizari
Chr̄s erat ille propheta quē deus (voluit. 32.b
populo pro Mose suscitauit. 33.a
Christus solus baptizat in spiritu sancto, quia de spiritu sancto conceptus. 34.c
Chr̄s in deserto in tribus tentationibus vicit, in q̄ bus victus fuit Adam in paradiso, & filij Israel per quadraginta annos in deserto. Ibi.d
Chr̄s cur vltra. 40. dies ieiunio affligi nō debuit.
Chr̄s cur ex solo Deuteronomio obijcie- 36.c
bat diabolo. 37.d
Chr̄s, secūdus Israel, secundā legē maxime im-
Christus per exteriores phantasias (pleuit. 38.a
tentatus à diabolo. Ibidem.d
Christus ante carcerem Iohannis non prædicauit publice. Ibi.
Christus cur potius in Capharnaum q̄ in Nazareth habitauit. 39.b

Christus cur potius pauperes q̃ diuites elegit discipulos. 40.d
Chr̃s in miraculis à septẽ pietatis opibus initiũ fe
Christus quõ vidit turbas, vt misereretur & consolaretur eas. (cit. 42.b 43.a
Chr̃s solus potuit adimplere legẽ & prophetas.
Christus quæ docuit, fecit. 58.b (49.a
Christus quomodo sanctificatus sit. 64.c
Chr̃s aliter leprosum, alliter cẽturionis pueꝝ cu
Chr̃s portauit ifirmitates nr̃as. 82.c (rauit. 80.b
Chr̃s appellabat dn̄s, mgr̃ siue rabbi, &c. 83.c
Christus miserẽt eoꝝ quibus mali præsunt. 92.a
Chr̃s ꝓhibuit discipulis ne ip̃m mãifestarẽt. 103 c
Chr̃s iã venisse concluditur ex propheta. 104.b
Chr̃s ante sex dies paschæ venit Bethaniã. 118.d
Chr̃s est sacerdos, aries, vitulus & hircus. 140.b.c
Christi latus est ostium tabernaculi. Ibi.d
Christi vulnera in cruce. Ibidẽ.
Christus extra castra passus est. 142.c
Cicero orator elegantiæ studiosissimus. 61.c
Circulus in naribus leuiathan, quid est. 8.c
Ciuitas supra montem posita, sunt apostoli & eorum similes sancti. 48.a
Columba habet septem insignia pietatis. 42.b
Condonare deo quid significet. 147.d
Confessio Christi omnium maxima. 113.b
Confessiones Augustini non cõtemnendæ. 146.d
Confessio opportuna Christi de seipso. 110.d
Confessio accipitur nonnunq̃ pro laude. 111.a
Confessio Iudæ similis cõfessioni dæmonũ. 134.d
Cõfidere in hoĩe, sicut solebãt Iudæi, qd est. 28.b
Confugiendũ est ad nomen domini in tentatio nibus diaboli. 146.d
Coniugiũ cœleste inter Ioseph & Mariam. 7.d
Consolatio seruorum Christi 98.c
Cõsiliũ dei spernere, sicut fecerũt pharisæi, qd ẽ.
Consiliũ dei est, vt hoĩes baptizentur (27.d in aqua ad humilitatem sui. 31.c
Cõsiliũ sacerdotũ ꝑuisum fuit à Iacob. 118.a
Correctio fraterna quomodo fiet. 74.c
Corona pretiosa in capite, sacram scripturam si gnificat. 82.a
Corozarim interp̃tat, hoc mysteriũ meũ. 109.c
Crastinus dies solicitus erit sibi ꝑsi. 73.c
Crastinus dies scd̃m anagogẽ qd significet. Ibi.d
Crastinus dies cui maledixit Iob. 74.a
Crastinus dies quõ est solicitus sibi Ibi.b
Creata sunt omnia propter filium dei. 162.d
Cremari extra castra quid sit. 142.d
Cuius ventilabrũ in manu sua, nullius ergo in-
Cuncta legis & prophetaꝝ sacra- (diget. 30.b
menta, in Christo adimpleta. 49.a
Cuno huius operis exactor. 1.b
Cunonis episcopi commendatio. 153.a
Cuno in iuuẽtute monachus Sigebergensis. 1.b
Chusai fuit figura discipuloꝝ Christi 134.c

DAnielis vaticinium de aduentu Christi, cui consonat Lucas. 23.d
Daniel mũdo corde deũ videre meruit. 45
Dare debet, qui recipere velit. 58.d (a
Data spiritus sancti duo sunt. 143.b
Dauid, testis Chr̃i, ꝙ sit hõ, de⁹, rex & sacerd. 3.d
Dauid cur Abrahæ præponitur in libro generationis Christi. 4.a
Dauidi maior facta est promissio q̃ Abrahæ. 4.b
Dauid iustus & pius, nolens occidere Saul christum domini. 10.a
Dauid sustinuit diabolũ quem nõ dilexit. 70.c
Dauid comedit panes propositionis. 112.c
Dauid typum Christi gessit. 133.d
Dauid paruulus typum Christi gerit. 161.d
Debita reꝝ seu pecuniæ non tenemur dimittere.
Dæmonia increpata à Christo hæreti- (66.a cos præfigurabant. 82.a
Deus nõ vult nec debet dici deus aut dn̄s diaboli
Deuteronomium quomodo differt ab (37.b aliꝭ libris legis. 38.a
Diabolus & in Pharaone & in Herode quærebat perdere semen promissum Abrahæ. 19.d
Diabolus quõ ostẽdit Chr̃o oĩa regna mũdi. 38. b
Diei sufficit malitia sua. 74.b
Diligendus est nobis inimicus. 59.a
Dimittere debemus culpã debitoribus nr̃is. 66. a
Discipuli Chr̃i fuere sicut oues in medio lupoꝝ.
Discipulus nõ est super magistrũ. 98.d (96.d
Diuitiæ admodum periculosæ. 71.a
Dolores martyrum vt parturientis. 87.d
Dolores electorum de lapsu hominis. 161.a
Dominationis potestas interdicta est clero. 95.c
Dominus vnus deus. 70.a
Doctor tp̃s, locũ & p̃sonã attendere debet. 76.c
Docendi nõ habẽt potestatẽ, q̃ sua quærunt. 80.a
Dominus de Sion rugiet, exponitur. 158.b
Donũ spũs sancti ad explanãdas scripturas. 150.b

ECclesia quõ offert Chr̃o auꝝ thus & myrrhã
Ecclesia per Rachel plorantem fi- (17.b lios suos designata. 20.a
Ecclesiæ persecutiões p̃figurant tẽpestate maris
Electi transcribuntur in librum vitæ (84.d per fidem in Christum. 2.c
Eleemosyna primũ & p̃cipuũ opus bonũ. 60.c
Eleemosyna quomodo fit eroganda. 58.d
Eluidij error cõtra ppetuã virgitatẽ Mariæ. 13.d
Emere aquas sapiæ absq; argento quid est. 30.d
Excusatio discipuloꝝ de cõfricatiõe spicaꝝ. 112 c
Exterminare quid significet. 67.c
Euangelij p̃dicatio vbiq; solicite fienda. 58.c
Euangelistæ non tam ordinem in gestis Christo obseruant q̃ mysterium. 81.d
Euangelij ministerium non licet recusare. 155.b
Eucharistiæ sacr̃m cur in cœna instituerẽt. 114.b

FAcies leonis cur in Ezech. & Apo. primo loco ponitur. 5.b
Facies hoĩs in Chr̃o, decus ẽ gn̄is hũani. 9.b
Facies quatuor vnius animalis, sunt quatuor sacramenta Christi. 17.a. 116.c. & 118.c
Facies vituli, sacr̃m est passionis Christi. 116.d
Facies vituli à sinistris propter aduersa passionis eius. 138.a
Facies vituli in passione despecta. Ibid.b
Facies vituli, leonis, aquilæ 144.a
Facies leonis, sacr̃m resurrectionis Chr̃i. 157.b
Facies leonis à dextris. Ibidẽ.d
Febricitãtis socr⁹ Petri cura, mysteriũ habet. 81.b

Festuca in oculo Dauid. 57.a
Fidei magnæ exemplum. 72.a
Fides cur exigatur à curandis. 91.c
Fiducia hominis ad deum habenda. 165.b
Filij Leui vice primogenitorꝝ vsi sunt sacerdotio
Filij Leui fuerunt vicarij primogenitorꝝ (4.d
vsqꝫ ad Christum. 5.a
Filij Israel ī deserto tētabāt deū & tētabant ab eo
Filij dei à filijs diaboli differūt. 60.a (37.a
Filijs Israel data fuit lex & terra Chanaan sub cō
ditione. 135.c
Filius dei naturalis differt ab adoptiuis. 59.c
Filius dei incarnatus fuisset etiam si Adam non
peccasset. 164.d
Filia archisynagogæ typus est Iudæorum. 91.a
Fimbriæ Christi tactus, mysterium est. 90.d
Flagellum inundans super quosdam. 116.a
Fremitus leonis, vox magnę commotionis. 158.a
Fœmur Iacob emarcuit, nato Christo. 14.c
Fortes in superbia, auferet vētus, tollet aura. 30.b
Fortitudine sua Iacob cū angelo luctatus ē. 76.d
Framea mortem corporis significat. 132.b
Fugiendum est in persecutionibus. 98.b
Fures olim in cœlo fuerunt. 69.a

Genealogiarum quæstio, post Christum natum vana est 14.d
Generatio Christi multū dissimilis à generationibus aliorꝝ quamuis iustorum. 9.a
Generationum tribuum q̄ꝫ supputatio propter Christum nasciturum fuit. 14.c
Gladius naturalis q̄ñ sanctis necessarius. 107.d
Gloriā Chri p̄cessit humilitas pœniæ & passiōis.
Gloria Christi in ipsius baptismo inchoata, (25.c
sed non consummata. 32.a
Gloriatio de carne Abrahę vana est & maledicta
Gloria dñi bñdicta est verbū dñi. 158. d (28.a
Golias exprobrans, typus est diaboli. 161.b
Gulæ vitiū, seua pestis, ex q̄ mlta oriunt seua. 36.c

Harūdinē q̄ssatā nō cōfringere, qd significat
Helias cur pphetas Baal occidit. 44.b (114.b
Hęreticus primus in actibus apl'orꝝ Simon
Hæresiarcharum sal infatuatū & peccatum (82.b
irremissibile. 47.c
Hæretici sal euanidū, ad nihil vtile, foras mittēdū
Hæretici circa eucharistiam præfigurati (Ibi.
sunt in lege. 126.d
Herodis homicidia & paricidia cōtra gen' Dauid
Herodes filijs Pharaōi ī occidēdis pueris. 19.d (16.c
Hirci duo quid significent 140.d
Hilaritas regis ficut ros super herbam. 157.c
Hypocrisis interp̄tat deauratio & qd significat.
Hypocrita quis dicatur. Ibidem (60.d
Hymnus Ruperti elegantiss. ac plane diuinus ad
Hominū tumor, vt sint ficut dij, (S. spm. 167.c
& habeantur pro dijs. 31.c
Homo nō de virtute, sed de vitio in vitiū cecidit,
Hospitalitas exemplis cōmendat. 102.b (164.b
Hospites pauperꝝ Chri magnā mercedē recipiēt
Humiles, vt triticum manebunt: superbi vt pala auferentur. (Ibi. 30.b
Humilitas Abrahæ & Dauid. 5.a
Humilitas episcopo tenenda est. 155.d

Iacob in sacerdotē cōsecratus à p̄re suo Isaac
Iacob quomodo luctatus est cū deo (4.c
fletu & oratione. 14.a
Iacob mutatum est nomen à deo, sicut & Petro,
& nulli alij. 41.b
Ieiunare vt quid Iudæi debuissent. 89.c
Ieiunare domino qui dicantur. Ibid.
Ieiunandi causæ apud Iudæos diuersæ. 90.a
Ieiuniū fuit inchoatio sacrificij seu oblatiōis Chri
Ieiuniū primus oīm cœpit Moses. 67.b (33.a
Ieiunij bona causa fuit antiquis. Ibidē.c
Ieiunium hypocritarum triste est. Ibi.d
Ieiunantium triplex differentia. 68.b
Ieiunātes medij inter bonos & hypocritas. Ibi.c
Iesus deū, Chrs regē & sacerdotū significat. 3.b
Iesus consurgit in diuersis iudicijs. 85.c
Iesus cur plus solito diuti' māserit in Hierlm. 121.d
Iesus ingressus Hierusalem in die palmarū. 122.a
Iesus orauit solus & seorsum. 128.a
Iezabel regnauit in Samaria, &c. cū filia. 98.b
Iezabel scripsit literas nomine Achab. 130.c
Ignis perpetuus in altari. 167.a
Illusio alia vitulorum, alia canum. 138.a
Illusio Christi à gentibus. 139.a
Imago crucifixi veneranda. 151.c
Imagines venerandæ sunt 146.b
Imprecatio in hircū qd significet mystice. 141.c
Indignatio discipulorꝝ contra Magdalenā. 119.c
Indignatio quorundam contra authorem. 120.b
Infirmitate alia laborabāt Iudęi, alia gētiles. 80.d
Inimici dilectio à Christo consulitur. 59.a. 55.c
Inimici quomodo vel ad quid diligendi. 60.b
Inimicis id q̄d nobis facere ac cupere debem'. 78
Inimici hominis domestici eius. 100.d (a
In testimonium illis & gentibus. 97.b
Iniuriæ perpessio à Christo consulitur. 55.c
Intentio Magdalenæ vnguentū effundētis. 119.b
Intentio dei in operatione suæ bonitatis 160.a
Intentio diaboli. Ibid.c.&.159.d
Interp̄tatio nominū duodecim apostolorꝝ. 93.c
Iohannes Baptista duplex datum spiritus sancti accepit mox ab vtero matris. 11.c
Io.bap. valde magnus, de q̄ & alij prophetaue-
Io.bap. cur non vocalis, sed vox (runt. 23.a
clamantis dictus. Ibidē.b
Iohannes baptista testis Christi necessarius, tum
ad Iudæos, tum ad omnes gentes. 23.c
Iohannes bap. qūo nesciebat Iesum secundū faciem, sciebat autem spiritu. 24.c
Io. baptista qūo venit in testimonium. 25.a
Iohānes baptista per spiritum propheticū agnouit Christum ad se venientem. ibidē.d
Io.ba. baptizatus est à Chro in cruce pēdēte. 26 b
Iohannes bap. multipliciter sanctus, quia primogenitus & Nazaræus. ibidē.d
Io.bap. moribus & vestitu similis Heliæ. 27.a
Iohannes bap. vere humilis fuit. 29.d
Iohannes bap. tentatus à Iudæis inuidiæ ac zeli
contra Iesum stimulis. 35.a
Io.bap. in deserto erat vt lucerna sub modio. 48 c
Io.ba. cur interrogauit Chrm p discipulos. 102.d
Io.bap. pro qua re solicitus fuerit. 103.d

Iohannes Baptista sciuit Christum venisse, sed non agnouit faciem eius 104.c
Iohan. Bap. ppheta, & plus q̄ propheta 105.d
Iohā. Ba. humilitas erat admodū magna 106.b
Iohānes Baptista venit in spiritu Heliæ 107.c.d
Ioseph sup̄m⁹ scalæ gradus, cui innixus ē dñs. 6.d
Ioseph rectus ē in euāgelio vir Mariæ & p̄ Chri
Ioseph vir iustus & pius, nolens traducere Mariam (7.c 9.d
Ioseph filius Dauid propter duo dicitur 10.b
Ioseph virgo permansit 14.a
Ioseph primus à fratribus venditus, typus Christi & martyrum 20.b
Iosue typum Christi gessit 32.c
Ire ad oues quæ perierūt domus Israel iussi sunt Apostoli. 49.b
Ira, quæ reum facit iudicio, qualis est 51.c
Ira regis sicut fremitus leonis 157.c
Isaac & Iacob filij promissionis 4.b
Isaac sacerdos & hostia, quia typus Chri. Ibid.c
Iudas abijt & totus recessit à Christo 121.a
Iudas non interfuit communioni sacræ 123.a
Iudas an fuerit de crimine conuictus. Ibidem.d
Iudas similis est Achitofel 134.a
Iudas voluit p̄sonam Christi perire. Ib. b (5.d
Iudæi exfornicatiōe nati, qa de Iuda ex Tamar.
Iudęi maledicti qa ponūt carnē brachiū suū. 28.a
Iudæorum duplex excisio Ibi.d
Iudæa prīo tpe alleuiata nouissimo aggrauata ē.
Iudæi episcopatum perdiderunt, & pro (39.c pria sententia se condemnauerunt 50.d
Iudæor̄ racha & insultatio cōtra frēm suū chr̄m.
Iudæor̄ munera & sacrificia frustra fi (52.b.c unt, qa nō sunt recōciliati fratri suo Chr̄o. 53.a.
Iudæi male negligunt cōsentire aduersario in via
Iudæorum auaritia in negotiationibus templi & pretio iustorum (Ibidē.c 54.b
Iudæorum qui sunt à Christo saluati 80.c
Iudæi porcis comparantur 86.a
Iudæi sunt pueri stulti 108.b
Iudæi cunctis gentibus deteriores 109.c
Iudæorum clamosa est peruicacia 114.a
Iudæi blasphemabāt propter gentiū cōuersionē
Iudæi propter cōtinuatam blasphemiam iudicati sunt (Ibidē.d 115.c
Iudæi confœderati diabolo Ibidem.d
Iudæi appropinquabāt deo labijs & ore tm̄. Ibi.
Iudæi qd iuris habuerūt ad bona Chananæor̄.
Iudiciū diuinū qūo differt ab hūano. 52.d (137.a
Iudicium de ouibus Christi 94.c
Iudiciū cōtra blasphemiam Iudæor̄ 115.d
Iudicia qūo tractare licuit de morte Chr̄i 117.b
Iugum domini suaue est 111.d.
Iuliano Imperatori recte dixerunt, fatue, Christiani, quia non erat frater 52.a
Iurare qūo liceat aut prohibitum sit 57.a
Iuramentū non recipit euangelica veritas. Ibi.c
Iuramentum primum fecit Abraham. Ibidem.d
Non iurare omnino consilium est. Ibidem .a
Iustitia op̄r̄ absq; fide filij hoīs nihil p̄dest. 2 8.a
Iustitiæ exemplaſex 55.b
Iusti dicuntur superbi 89.b

LApides, de q̄bus suscitant filij Abrahæ, q̄nā
Legis præcepta quædam bona (sint. 28.d
quædam non bona 49.b
Lex gr̄æ plus exigit à Chr̄ianis q̄ vetus 59.b
Legis summa diligere p̄ximū sicut seip̄m 77.d
Leo duplex 166.c
Liber generationis duplex, terrenus in Adam, cœlestis in Christo. 2.a
Liber generationis Iesu Christi, secundum promissionem attendi debet Ibidem.c
Libellus repudij olim dabatur 55.c
Libellus repudij quare permissus fuerit 56.c
Liberari petimus à multiplici malo 66.b
Lilium designat in scripturis puritatem 71.d
Linea Christi, secundum Matthæum, est sicut linea piscatoris 8.b
Linea Chr̄i scd̄m Lucā, est sicut circulus Ibi.
Loquitur deus specialiter quibusdam. 65.d
Loth pacem assecutus q̄ angelos hospitio rece-
Lucas pucherrimi prudēs author (perit. 96.a
eloquij 23 d
Luctus multiplex filior̄ Israel iudicū tpibus. 44.
Lucerna super candelabrum posita, est præ (b latus in ecclesia prædicans 48.c
Lux vera, Christus, lux naturaliter non ex accidenti dono lucens 47.d
Lux illuminata duplex, vna vt stellæ, altera vt splendor firmamenti. Ibidem

MAgor̄ historia q̄d præfigurauit 15.c
Magis cur stella in signum data est 16.a
Magi cur in Hierusalem potius quàm alibi quæsierunt Christum Ibi.c
Magor̄ munera recte dicunt thesauri 17.b
Maledictiones Iudæ pro triginta argenteis. 135.b
Mammon est falsus dominus 70.b
Manna in solitudine, typus Christi concepti ex virgine 12.c
Manna vescimur quotidie, tum in verbo dei, tum in Eucharistia Ibidem.d
Mandata minima quæ sunt 50.d
Maria tā carne q̄ fide filia Dauid & Abrahæ. 3.a
Mariæ magna fides & humilitas Ibidem.b
Maria desponsata est Ioseph ex consilio spiritus sancti. 9.b
Maria ē illa prophetissa, ad quā accessit Esaias. 16
Maria dicitur cœlum, cuius duæ sunt ianuæ quas deus aperuit 12.a
Maria sponsa dei patris, hortus conclusus, fons signatus. 18.b
Maria tp̄s tacēdi & tp̄s loquendi habuit Ibidē
Maria aplis post passionē multa enarrauit Ibi.
Matthæ⁹. i. donat⁹, mysticū exhibuit cōuiuiū. 1.c
Matthæus nō sine pondere verbor̄ loquit 6.d
Matthæus valde conuenienter vtitur prophetarum testimonijs 22.c
Matthæum quibus oculis viderit Chr̄us. 88.c
Matthæus qualis fuerit ante conuersionē, ibidē.
Melchisedech primogenitus Noe, q dr̄ Sem. 4.d
Mœror authoris propter tyrānidē diaboli. 146.a
Minor in cœlo q̄ sit maior Iohāne qs sit 106.c
Minimum vocari in regno cœlorum, est episcopatum suum perdere. 50.d

Miracula Christi & Moysi differunt 84.c
Mola inferior & mola superior 128.d
Monasticorum ægrotatio describitur. 85.a
Moses rogãdo, sicut Iacob, inualuit cõtra deũ. 14.
Moses mitissimus fuit in causa sua in causa au (b
tem dei zelosus, 44.a
Moses non fecit propria virtute miracula 84.c
Moses omnibus prælatis imitandus est 92.c
Mulier fimbriã Chri tangẽs, gẽtes designat. 91.a.
Mũdus totus qũo visus ẽ vno intuitu à S. Benedi
Myrrham afferunt martyres, thus sa (cto. 38.b
cerdotes, aurum reges 17.b
Mystica munera Magorum 16.d

NAthan propheta emũdauit Dauidẽ 75.c
Nauicula iactatur fluctibus 128.a
Nazaræus à Iacob & prophetis dictus est
Nazarenus est etiam à malis spi- (Chrus. 21.b
ritibus & Iudæis. 22.a
Negatio Petri præfigurata fuit 27.d
Niniuitæ egerũt pœniam metu exterminij. 110.a
Nomen dei quomodo sanctificetur .64.b
Nomẽ Petro mutatũ est in nouo testamẽto. 93.c
Noĩm duodecim Apl̃oꝝ interp̃tatio Ibi.
Noĩa noua sunt, filius dei, filius altissimi, spũsctũs
Nomina octo de Christo apud Esaiam (11.c.
pulchro ordine posita 13.c
Numa Põpilius sacroꝝ cãs penes se habuit. 160.d

OBlationis ritus describitur 139
Obsequiũ spũale in effusiõe vnguẽti. 120. b
Oculus dexter pro castitate seruanda pro
ñciendus est. 55.d
Oculi scandalum p̃caueri oportet Ibidẽ.
Oculũ ,p oculo, dẽtẽ ,p dẽte, est pmittẽtis 57.d
Oculus simplex, intẽtionẽ bonã significat 69.c
Oculi ante & retro quid significent. 118.d
Odio hr̃e inimicũ lex non p̃cepit, sed pmisit. 59.b
Opus censet bonum ex bona intentione 69.c
Opus seruile quid sit 112.d
Operum bonoꝝ radix est dilectio 60.c
Operum bonorum ordo Ibid.d
Opera misericordiæ sunt sex 61.a
Opa bona ducũt ad sabbatismũ cœlestẽ Ibi.
Opibus bonis redimit q̃s in die iudicij 69.b
Opa Chri spũaliter facta magis respiciẽda. 105.a
Operarij pauci sunt in messe dñi 92.b
Operarij ejcieddi in messem Ibi.d
Oro̅ne ornata verbis cõpositis nõ flectit de⁹. 61.c
Oratio fit non solum ad accipiendum, sed ad oc
currendum deo Ibidem.d
Oratio longa cum affectu laudabilis. 62.a
Oratio musicalis plus afficit auditores Ibi.b
Orationis tres modi deo placent Ibi. d
Oro̅ dñica videbat apostolis nimis breuis Ib.
Ordo Melchisedech est offerre in pane & vino
iure primogeniti 4.d
Oratio dñica ab oĩbus oranda est Ibid.d
Oro̅ dñica breuior ẽ apd Lucã q̃ Matthæũ. Ib.b
Oro̅ dñica est exemplar oĩm oro̅num 66.c
Ordines Christianorum tres sunt 141.d
Os domini, sacra scriptura est, quod Iudæis clau
sum, discipulis aperuit Iesus 43.b
Ouum mysticum beata virgo 77.c

PAcifici & ministri reconciliationis facti sunt
Apostoli 45.d
Pacem mittere non venit Christus 136.c
Panis supersubstantialis quis intelligatur 65.c
Panis cœli, panis angelorum, non manna patrũ,
sed Christus est 12.b
Panis triplex reperitur in scripturis Ibid.
Panis conuertitur in corpus Christi 127.a
Parabolicæ locutiones congruebãt Iudæis. 90.b
Parabola de malis agricolis 135.d
Paralytici curatio, mysterium ecclesiæ significat
Participatio in idipsum erit sanctis, post (87.b
resumpta corpora 20.d
Partes duæ dispergentur 132.d
Paschalis temporis obseruatio 121.c
Pastor magnus ouium est Christus 94.b
Pastores diuersi sunt Christus & Moyses 142.b
Passio Christi quomodo fuit triduana 117.d
Passio Christi qũo saluauit antiquos 124.d
Passio Christi nobis glorioſa est. 138.b
Passus mille concedit lex sabbatizanti 140.b
Patrem & matrem relinquẽdos vetus mandatũ
Patrẽ Christus dupliciter nominat (est. 101.b
in Euangelio 79.b
Pater noster vnde sit deus 61.b
Pater nr̃ dicere, & nõ p̃r mi debemus 64.b
Pater mi solus Christus dicere debuit Ibidẽ
Pater malus Adam & Herodes. 77.b
Pater bonus est deus Ibidem
Pater in passione tenebat dexteram filij 157.d
Paupertas grande instrumentum, quo creatura
subijcitur creatori. 41.a
Pauperes spũ fuerũt Abrahã, Isaac & Iacob. 43.d
Pauperes Chri lilijs agri cõparant 71.d
Pax euãgelistaꝝ sup receptores eorundẽ 69.b
Pax duplex. s. dei & mundi 100.c
Peccatores dicuntur humiles 89.b
Peccatum Iudæorum maximum. 139.b
Pœnia duplex, & quæ deo fit curæ 109.b
Percutiam pastorem, exponitur 128.c
Peregrinatio nostra in Aegypto huius sæculi p̃figurata in filijs Israel 17.d
Peregrini aliter nunc sumus, quàm ante fidem
susceptam. 137.c
Perfectio Christianoꝝ qualis esse debeat 60.a
Perfectionem veram quis habeat 84.b
Perfectio Iohannis & Iacobi describt Ibidẽ.
Persecutiones deus non diu pmittit 85.b
Petitio bona Ruperti 152.b
Petro cur nomen mutatum est à deo, sicut olim
& Iacob 41.b
Pharisæi, quibus pro legibus deuteroses erant,
ab alijs diuisi fuere. 27.b
Pharisæi non baptizabantur à Iohanne, sed in-
fidiabantur ei Ibidẽ.c
Pharisæi & scribæ male iudicabant 74.d
Plagæ in medio manum quæ sint 131.c
Plagatus in domo eorum &c. 132.a
Ploratus duplex, bonus & malus 20.d
Pœnitentia Petri alia quàm Iudæ 133.a
Pœnitentia duplex Ibidem.b
Pœnitentia Iudæ qualis fuerit, Ibidem.c

Porcos alienos dedit Chr̃us dæmonibus 86.a
Porta clauſa principi, p quã vir nõ trãſiet 12.a
Poteſtas Chr̃i contra dæmones 85.d
Poteſtas Chriſti longe maior q̃ Moyſis 93.a
Præcepta Chriſti ſunt nobis poſſibilia 59.d
Pretium venditionis Chriſti vtile fuit 120.d
Prædeſtinatio diuina qd efficiat in hoĩe 88.d
Prædicatores nõ debẽt cogitare, qd aut qũo lo-
Prælati eccleſiæ habent poteſtatẽ (quant. 97.d
pctõres trdere miniſtro malo, Satanæ 53.c
Presbyteratũ cur ſero acceperit Ruptus 151.a
Primogeniti ius pdidit Rubẽ & datũ eſt filĩs Io-
Primogenitor̃ vicarĩ fuerunt filĩ (ſeph. 4.c
Leui vſque ad Chriſtum, 5.b
Progenies viperarum, quod Moyſes vocat fel draconum 27.c
Prophetæ falſi abſq; gr̃a cognoſci nequeũt 78.b
Prophetarum officium eſt aduentum Chriſti cõ muniter pronuntiare 106.b
Prophetæ q & q̃les fuerũt ablati de terra 129.d
Prophetare vltra quid ſit 130.a
Prophetæ confundentur Ibi.b
Prophetia falſa de Romanis Ibi.d
Prouidẽtia dei circa paupes quæ ſit, 73.c
Prouẽdẽtia dei magna circa oẽs creaturas. 100.a
Prudentia donum ſpiritus ſancti 78.b
Prudẽtes eẽ ſicut ſerpẽtes iubent apoſtoli 97.a
Pueror̃ cantantium primus Chriſtus 108.b
Pueror̃ lamẽtaantiũ primus erat Iohãnes. Ibi.c
Pugnandi modus mutatus eſt, qa añ natũ Chr̃m ferro pugnabãt fideles, poſt non ferro, ſed verbo dei, gladio ſpirituali 40.b.

Quadrantem nouiſſimum in inferno nemo reddere poteſt 54.a
Quadruplex genus hoĩm in extremo iudi-
Quatuor inſignia Chriſti, deus & ho (cio. 139.c
mo, rex & ſacerdos 3.b
Quatuor ſacr̃a pietatis nobis neceſſario credẽda
Quatuor hæc ſacramenta facies̃q; de- (Ibid.
ſcripſit etiam Moyſes 5.c
Quatuor mulieres in gr̃atiõe Chr̃i reph̃ẽfibiles
Quatuor facies vnius animalis ſunt qua (Ibi.d
tuor ſacramenta Chriſti 91.b
Quatuor pſonæ circa crucem Chriſti 139.c
Quærere regnum dei quid ſit 64.d
Quæſtio ardua de oĩpotẽtia & voluntate diuina
Qui fecerit & docuerit, magnus vo. Hic (163.c
eſt Chriſtus 51.c
Qui dixerit fratri ſuo racha, re⁹ erit cõcilio, Ib.d
Qui dixerit, fatue, reus erit gehennę 52.a
Quis ille minor in cœlo q maior Iohãne 106.a

Rachel plorans, eccleſia & omnis anima cõ-
patiens tribulatis. 20.a
Rachel idololatra p virũ ſaluata eſt 56.b
Receptacula pauperum quæ ſint 101.d
Recipitur deus in pauperibus Ibidem
Recipere nolẽtes pdicatores anathematizant. 96
Regnum Iudæorum in ſe diuiſum. 115.a (c
Regnum cœlorum vim patitur Ibidem.c
Regnum cœlorum primus prędicauit Iohannes
præcurſor domini 24.d
Regnũ cœlor̃ oẽs beatitudines cõplectit 46.d
Regnum dei ſiue cœlorum qũo aduenit 65.a
Regnum dei eſt verbum dei 50.c
Regnũ dei intra vos eſt, qũo intelligit 107.a
Regula Ticonĩ ſexta quæ fuerit 123.b
Relapſi poſt baptiſmum cura 81.a
Religioſi paſſeribus deſignant à Chriſto 71.b
Reprobi, ſcripti ſunt in libro terreno, electi in cœ
Renuntiandum ſeculo eſſe. 55.c (leſti. 2.b
Rñſio diſſimilis data eſt Petro & ſcribæ 80.b
Rñdit Ieſus pr̃i p vocibus ſacræ ſcripturæ. 110.b
Reſurgere à peccatis nemo pt̃ ſine gr̃a 81.c
Reſpexit dominus Petrum 132.d
Reſpectus domini duplex 133.b
Retributio mala 136.a
Reuelare vult deus electorum virtutes 99.b
Reuelauit & pater & filius 111.b
Reuelationes narrat author 145.b
Romanum Imperium, beſtia quarta, qũo comedit & comminuit regnum Iudæorum 24.a
Rota habens quatuor facies ſacram ſcripturam
ſignificat. 143.c
Rupertus mortem ſuam p̃ſciuit 148.b
Rupertus petĩt ſibi finem vitæ reuelari, 149c
Ruth inter duas leges compugnantes, in ſalutem
euaſit. 6.a

Sabbatum ſpirituale cuiuſmodi ſit 58.c
Sabbatiſmus in contemplatione 72.c
Sabbati violatio quomodo fiat 112.d
Sacerdos magnus nõ debet in amicis pollui. 56.a
Sacerdotium primogenitorum ceſſauit in Iuda,
& fratribus eius 4.c
Sacerdotium Iſraelicum cur ceſſauit in Aegypto
Sacerdotium Chriſti præſtantius quàm (ibid.
Aaronis. 33.a.
Sacr̃a quatuor neceſſaria ad ſalutem 163.a
Sacramenti abſconditi diſpenſatio 162.c
Sacr̃a abſcondita fuerunt angelis Ibidẽ.a
Sacrificium verum, munus ſanctum, corpus &
ſanguis Chriſti. 53.b.
Sacrificium iuge p ſingulos dies fiebat 112.d
Sadducæi, id eſt, iuſti, ſolum quinq; libros Moyſi recipiebant 27.b
Salis commendatio in ſcripturis 46.c
Sal terræ, Apoſtoli Ibi.d
Sal doctrina euangelica contra carnales legis cærimonias. 47.a
Sal infatuatam, phariſæi & hæretici, ſcientia ſubientes. Ibidem.c
Salluſtius hiſtoriograph⁹ elegãtię ſtudioſus. 61.c
Sanctus multipharia dicitur 26.d
Sãctificatio ,,prie adſcribit ſpiritui ſancto. 10.c
Sanctificatio nominis dei qũo fiat 64.c
Satanas arrogat ſibi genus humanum 159.c
Satanæ intentio in nequitĩs ſuis Ibidẽ. d
Scala Iacob typus lineæ gr̃ationis Chriſti 6.d
Scalæ huius myſterium in angelis aſcendentibus
& deſcendentibus per eam. 8.a.
Scriba minus præſumptuoſus fuit 83.d
Scribæ & phariſæi cunctis virtutibus vacui. 50.b
Scribæ & phariſæi dixerunt fratri ſuo, Chriſto,
Racha, & fatue. 52.b.
Scripturæ hæreticis in laqueum ſunt.

Scripturæ Chri sunt, qa in ipsum tendunt 22.c
Scripturæ dicunt os dñi, & fuerunt olim clausæ, & signatæ 43.b
Scriptura sacra non exigit fucum verborũ 61.c
Scriptura sic cõdita ẽ, ne ab oĩbus intelligat. 76.c
Scriptura quare obscure tradita est Ibi.
Scripturæ sacræ cũ maxia hũilitate studẽdũ 77.a
Scripturis sacris nihil addẽdũ nihilq; subtrahẽdũ
Scripturæ absq; phaleris verborum tractandæ sunt (78.c 97.d
Scriptura sacra dicitur columba 129.b
Scripturæ sacræ diuulgatæ sunt post passionem
Secũdus hõ de cœlo cœlestis. 6.d (Chri. 144.c
Sententiæ doctorum diuersæ de Iuda 122.c
Septẽ mres steriles antea, in scripturis 8.d
Sermonem eundem Christus sæpe repetijt 93.a
Sermo Christi mundificauit apostolos. 124.c
Sermo dñi in mõte de q̃tuor virtutibus cardinali
Seruire duobus hoĩbus, nõ aũt dñis (bus. 49.d
idem potest 70.a
Simila cũ melle, hũanitas Chri cũ deitate 13.b
Simplices debẽt esse apostoli sicut colũbæ 97.b
Solitudo hirci Hierl'm fuit mystice 141.b
Solicitudo rerũ tẽporalium scãdalizat 70.d
Solicitudo rerũ in deum collocanda est 72.c
Solicitudo diuitiarum fugienda est 73.b
Solicitum esse in diẽ crastinum quid sit 74.b
Solicitus est dominus pro suis amicis 101.c
Spũs sanctus primũ ab angelo ad Mariam & Ioseph sic dictus est 10.b
Spũs sanctus vocabulum est venerabilius, quàm spiritus dei 11. c
Spũs sctũs de meo accipiet. i. de scripturis 22.c
Spũs sctũs eduxit filios Israel de Aegypto 33.d
Spiritus sanctus sup alios in specie ignis, sup Christum in specie columbæ apparuit. Ibid.
Spiritus sancti data sunt duo. 143.b
Spũs sanctus in specie ignis apparuit 149.b
Spũssancti illapsus in pectus Ruperti 105.a
Stella Magis apparuit propter fœdus & promissionem dei ad Abraham 16.a
Suspensio Iudæ dirum portentum fuit 134.d
Suspensio Iudæ quid significet 135.a
Syllogismo vsus est Chrus contra Iudæos. 115.c
Synagoga filia latronis dicitur 138.d
TEmperãtiæ virtus docetur 54.c
Templo maior est filius dei 112.b
Tẽpus passiõis Chri p̃destinatum fuit. 117.c.
Tentationes tres filiorũ Israel in deserto qbus victi & infideles inuenti sunt: quibus victor eua fit Christus 36.a
Tentationes sunt variæ 66.b
Tentat deus hoĩem multipliciter Ibidem
Tentatio circa sacramentum eucharistiæ 125.c
Tentatio dei. Ibidem
Tentatio dei duplex 126.a
Tẽtatio magna circa eucharistiam eodẽ.b
Testamenti veteris quatuor partes 99.d
Testimoniũ Esaiæ, verbis modicũ, virtute multũ
Testimonium de Christo triplex in ipsi (12.d
us baptismo 34.c
Testionia q̃ citãt euãgelistę, amplificãda sũt. 39.d
Testimoniũ phibẽt de Chro opa eius 104.c
Testimonia maiora de Christo quàm sunt testimonia hominis Ibidem.d
Testimoniũ reddit Chrus Iohãni Bapt. 105.c
Thesaur⁹ alicui⁹ vbi fuerit, illic & cor eius 69.b
Thesaurizare quid sit 68.c
Thesaurizare in cœlo quid 69.a
Thesaurus inuenire, ẽ sacras lras intelligere 73.a
Timendum nõ est prauorũ iudicium 99.b
Titulus Christi in cruce per Pilatum, spiritu dei agente scriptus est. 21.c
Trabs in oculo proprio non cernitur 75.a
Traditio seniorum de paschate 117.b
Tradere iudici, est excommunicare, & foras mittere quos deus iudicat 54.c
Tradita sunt Christo omnia à patre 110.c
Tres reges Iuda cur à linea Chri succisi sunt. 6.b
Tres Magi, tribus partibus orbis exemplar ad Christum fuerunt 17.c
Tribunal Chri in cruce mirabile fuit 139.b
Trinitatis cõfessio nũc maior q̃ olim exigit. 11.d
VAnitas vanitatũ, ẽ altitudo Satanæ 159.c
Vanę dicũt diuersę res diuersimode. 164.b
Ventis imperare quid sit 85.c
Vergili⁹ poetarũ studiosissim⁹ vocũ cõpositor. 61.
Veritas opponit vanitati. 159.a (c
Via ad cœlũ malis angusta, nõ autẽ bonis 78.b
Vinum & ficera datur mœrentibus 145.c
Vindicta deo committenda est 1.c
Vindicta Dauid de Semei iuste & scdm legẽ. 54.c
Vindicta duplex in Iudæos 116.b
Vindicta de velatione faciei 138.c
Virga altera regum, altera pastorum 95.b
Virga domini duplex 136.a
Virtutes verę philosophis incognitæ erãt 60.b
Visio & auxiliũ spũssancti cõtra dæmones 149.a
Visio filij dei facta est authori 146.b
Visiones diuersæ authori factæ 147.a.b
Visitatio spũssancti circa Ruptum 149.d
Visio diuinæ charitatis enarrari non pt 166.d
Visio hic ignis est, illic caminus erit Ibi.
Vnanimitas est principium iustitiæ 55.b
Voluntas est accepta scdm id quod habet 58.b
Voluntas dei quæ fit 65.b
Volucres cœli dæmones significant 83.d
Votũ monasticũ cõfilij ẽ, nõ aũt pcepti Ibi.b
Vox & rugitus domini differunt 158.c
Vngere caput cõsuere Palęstini dieb⁹ festis. 67.d
Vngere caput nrm est exhilarare cor Ibi.
Vnguentum Magdalena bis effudit 119.a
Vrias. i. lux mea deus, pplm Iudaicũ significabat
Vulpes significant dæmones. 83.d (11.b
Vxor ob quas causas dimitti queat 56.b
Vxor ob fornicationẽ dimitti pt inuita, Ibi.c
ZAchæus volens videre Iesum, qd designat
Zacharias, id est, memor domini, (1.c.
populum gentilem designat 11.b
Zelus dei bonus per ignem, quo spiritus sanctus apparuit, designatus. 43.b
Zorobabel, in Babylone natus, de Iudęa recta dr 22.b

¶ Finis Indicis.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS SVPER MATTHAEVM PROLOGVS.

EXigis à me o philochriſte Cuno.venerabilis quondam Abbas cœnobij Sigeburgenſis,nunc autem præſul eccleſiæ Ratiſponenſis,nouum condere opus De gloria & honore filij hominis,conſtituti ſuper opera manuum patris, ſiue ſedentis ad dexteram maieſtatis in excelſis,vt omnia ſubijciantur ei,& huiuſce operis ædificium conſtruere ſuper euangelij fundamentum, euangelij ſecundum Matthæum.O quàm optabile mihi eſt,& tibi eſſe dicis,vt quoniam nouiſſimum,te monitore & pene præceptore,nuper edidi opus de victoria verbi dei,ſcribere nunc merear digne de gloria & honore(vt iam dictum eſt)filij hominis,propter ſpem repoſitam in veritate eiuſdem dei & hominis,dicentis:Ex verbis tuis iuſtificaberis.¶Tute ſcis,quàm impatienter hactenus te hoc exigentem audierim,quàm aſper & pene intractabilis econtra fuerim.Vnde hoc? Videlicet ex multis cauſis.Multis nanq; modis me non minus quàm te anguſtat cura domus domini,quæ credita eſt mihi.Præterea nõ facile eſt homini peccatori os ſuum aperire & attrahere ſpiritum,cum ſit hoc illorum dumtaxat,qui deſiderant mandata domini.Adde quod ipſe noſti,quod audiſti & vidiſti,quia ſcripta mea ſic pleriq; legunt,vt infidientur mihi:vnde & contingit eis illud,quod hic idem filius hominis glorificandus & honorandus dixit:Si autem oculus tuus nequam fuerit,totum corpus tuum tenebroſum erit.¶Poteram ego iam hic in capite ſermonis,illi,quem bene noſti,reſpondere iuxta quod meruit:qui,quoniam non ſimplici oculo legit,ambulauit in tenebris,& ita offendit,vt ſemetipſum non ſolum inuidum,verumetiam demonſtraret ſatis imperitum.Maledictis,quæ in me concitauit,non iniuſtum elogium ſcripto reddere tur,ſed mihi vindicta,& ego retribuam,dicit dominus.Cum Semei filius Gera,filij Ieməni,maledictione peſſima malediceret Dauid,mittẽs lapides aduerſus eum,terramq; ſpargens,Dimittite eum,ait Dauid,vt maledicat,ſi forte reſpiciat dominus afflictionem meam,& reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna.¶Dixi cauſas,quæ beneuolum circa ſcripturas ſacras perturbant animum.Sic turbæ præcedentes atq; ſequentes, volentem Ieſum quis eſſet,& currentem ad videndum impediebant Zachæum,ſtatura puſillum.Sic phariſæi murmurabant,propterea quod diuertiſſet Ieſus ad hunc ipſum futurum apoſtolum & euangeliſtam Matthæum,id eſt,donatum.At ille perſeuerans,magnum fecit ei conuiuium in domo ſua.Similiter quiſquis de ſupernis ſpirituali donatus eſt gratia,perſeuerantiam habens inter turbas curarum,inter detractiones inuidorum, currere debet ad videndum Ieſum,ad contemplandum ſaluatorem ſuum,vt in domo pectoris ſui ſuſcipiat eum,faciatq; illi,ſi plus non poteſt,ſaltem boni ac fidelis ſermonis conuiuium,quia ſermo bonus ſuper datum optimum.Igitur adſit ipſe,qui hunc hominem publicanum vidit,& videndo apoſtolum atq; euangeliſtam fecit,& tunc demum quod exigis, mihiq; eſſe optabile ſenſi, conabor aſſequi, propoſita ſpe ſupernæ conſolatio nis.

Hebræ.12

Matth.12 Exactor operis Cuno.

Pſal.118.

Matth.6 Vindicta deo committenda.

Deute.32 Roma.12 2.Reg.16

Exemplũ Zachæi & Matthæi. Luc.19 Matth.9

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS
DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER PRIMVS.

Duplex liber, vnus terrenus in Adā alter cœlestis in Chro

Gene. 5

1. Cor. 15

Hiere. 17

Lucæ. 10

Rom. 5. Per fidem transcribimur in librū vitæ. Gene. 17

Rom. 5

Liber gnationis secūdum promissionem

Chri parētes secundū fidem.

Luc. 11 Matth. 12. Dauid & Abrahā principi prēs.

LIBER GENE rationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. ¶ Liber iste, liber cœlestis est: & ecōtra, liber generationis Adā, liber terrenus est, de quo sic scriptum est: Hic est liber generationis Adā, in die qua creauit deus hominē, ad similitudinē dei fecit illum, masculum & fœminam creauit eos, & benedixit illis, & vocauit nomē eorum Adam, in die quo creati sunt. Sicut primus ille homo de terra, terrenus: nouissimus vero iste de cœlo, cœlestis: ita liber ille generationis Adam, liber terrenus: & iste liber generationis Iesu Christi, liber est cœlestis. In illo libro terreno omnes reprobi scripti sunt, iuxta illud: Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra scribētur. In isto scripti sunt oēs electi, quibus ipse dominus: Gaudete, inquit, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. ¶ Et omnes quidem, tam electi q̄ reprobi, in terra siue terreno libro cōscripti fuerūt, ex peccato primi illius hoīs, in quo oēs peccauerunt: sed per iustitiā nouissimi huius hominis, omnes electi transcripti sunt in libro vitæ, libro generationis Iesu Christi, per quē iustificati sunt. ¶ Quomodo in isto tali libro transcripti sunt? Nimirum credendo in hunc Iesum Christū, quemadmodum de primo patrum generationis huius Abraham scriptū est: Credidit Abraham deo, & reputatū est ei ad iustitiam. In quo cū credidit deo vt iustificaretur, nisi in promissione seminis, q̄d est hic idem Iesus Christus? Dixerat eū illi deus, Suspice cœlū & numera stellas, si potes: sic erit semen tuum. Et in hac promissione fuerat egressus de terra & de cognatione sua: In semine tuo benedicentur omnes gentes, q̄d Christus est. ¶ Cū igitur audis, Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham, Abraham genuit Isaac &c. ne paruū tibi facias librū hunc, non illud solū attendas, q̄ Abrahā secundū carnē genuit Isaac, & Isaac secundū carnē genuit Iacob, similiterq̄ de cæteris: sed hoc potius, q̄ & Abraham secundū promissionē genuit Isaac, & Isaac secundū promissionē genuit Iacob. Hoc nāq̄ animaduerso, prolixus liber & grandis pagina p singulas fere genituras apparet, dū promissionis verbū in memoria repositū, recogitare facit q̄d & qualiter ad illos patres sanctos deus locutus est. ¶ Iam hic considerandū est de hoc ipso generatiōis libro, q̄ ita terminatus est: Iacob aūt genuit Ioseph. Nōne illā potuisset lineā sequi, qua peruenire ad eū, qui Mariam secundū carnē genuit, nisi potiorē illam æstimaret genituram, quæ est fidei siue promissionis, q̄ est auditio siue obseruatio verbi dei? Siquidē & ipse dñs hoc attestat, nosq̄ cognoscere vult, q̄, vbi extollēs quæ dā mulier vocē de turba, dixit: Beatus vēter q̄ te portauit, & vbera quæ suxisti, Quinimo, ait, Beati q̄ audiunt verbū dei, & custodiunt illud. Et alibi: Quicūq̄ em̄ fecerit voluntatē patris mei q̄ in cœlis est, ipse meus & frater & soror & mater est. ¶ Felices itaq̄ quoq̄ etsi caro patres siue gnationem Iesu Chri non cōtingit, anima tñ audiendo & custodiendo verbū dei, mater facta est eiusdē Iesu Chri: felicissimi vero, q̄ vtroq̄ modo patres siue parētes sunt tanti filij, quoq̄ notissimi sunt hi duo magni patriarchæ, quoq̄ noīa sic insigniter enūciant in capite libri huius filij Dauid, filij Abrahā. Et de genitura quidē

carnis veritas noſtra aſſertione nō indiget, quod ſecundū illā beata virgo Maria ipſorum filia ſit vel fuerit: de illa vero, qua ſecundū fidem ſiue obſeruationē verbi dei quælibet anima ſit mater eiuſdē Ieſu Chriſti, non ſuperfluum eſt memorare, quomodo illorum filia fuerit: videlicet habendo fidē, habendo humilitatē, facta eſt filia Abrahā, filia Dauid. Habuit em̄ fidem, quæ angelo, ſibi inaudita cunctis ſeculis euangelizanti, imo deo, cui Abraham crediderat, loquēti ſibi per angelū, velociter credidit. Habuit humilitatē, quæ audiens & credens ſeſe fieri matrē domini, ancillam profeſſa eſt: Ecce, inquiens, ancilla dñi, ſecundū ſimilitudinem patrum ſuorū iam dictorum, Abraham atq; Dauid: quorū quanta fuerit humilitas, ex ipſorū verbis palàm innoteſcit. ¶ Deniq; pater eius Abraham, dū de us cū ipſo, & ipſe cū deo ſermocinaretur, & amicus haberetur, inter cætera dixit: Quia ſemel cœpi, loquar ad dñm meum, cū ſim puluis & cinis. Porro Dauid cum eſſet vnctus rex electione dñi, & Saul perſequeretur eum: Quem perſequeris, ait, rex Iſrael? quē perſequeris? Canem mortuū & pulicem vnū. Iam deniq; intus docuerat eos deus inuiſibilis, qui ex eis naſciturus erat homo viſibilis, mitis & humilis, ſicut dicturus erat ipſe: Diſcite à me, qa mitis ſum & humilis corde: ſimilemq; ſibi matrem p̄parauerat, quæ veraciter diceret, Quia reſpexit humilitatē ancillæ ſuæ. ¶ Conſidera nunc initiū hoc ſiue caput euangeliū, quantis vel qualibus titulis illuſtratū ſit. Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahā. Quatuor inſignia ſunt notiſſima gloriæ & honoris huius filij hominis, qa deus eſt & homo, rex & ſacerdos. Si rite cōſideres, nihil horū hic tacitū eſt. Nam ipſo nomine, q̄d eſt Ieſus, id eſt ſaluator, cuius nominis ſiue vocabuli cauſa eſt, quia ſaluat à peccatis, dicēte angelo ad Ioſeph: Ipſe em̄ ſaluū faciet populū ſuū à peccatis eorū: ex ipſo, inquā, nomine, q̄d eſt Ieſus, ex ipſa cauſa nominis, quæ eſt ſaluare à peccatis, q̄d facere eſt ſolius dei, deus eſſe aſſeritur, deus verus eſſe cognoſcit. Porro ſequēti noīe, q̄d eſt Chrūs, & interpretatur vnctus, p̄dicatur vnctus rex, vnctus ſacerdos, rex & ſacerdos, qui patribus ſuis iure ſucceſſit, patri regi, patri ſacerdoti, regi Dauid, Abrahę ſacerdoti, quod p̄dicat hic titulus rutilans, & taliter enuncians, filij Dauid, filij Abrahā. Rex nanq; Dauid, ſacerdos Abrahā fuit: quippe qui obediens & fidelis, filiū ſuū deo in holocauſtū obtulit. Primogenitus quippe fuit Tharæ patris ſui: & ſecundū morē, quo primogeniti vſq; ad id tēporis ſacerdotes fuiſſe traduntur, ipſe ſacerdos fuit, & poſt illū Iſaac: ſed hæc primogenita Eſau propter gulam perdidit. Horū patrū ſiue patriarcharū, qui vtiq; homines fuerūt, iſte filius & ipſe homo eſt, ſiue filius hominis, quia verā de carne illorū carnem aſſumpſit. ¶ Sunt igitur quatuor (vt iam dictū eſt) inſignia p̄ſenti titulo ſpectāda: quia deus eſt & homo, rex atq; ſacerdos. Hic homo & in Sion natus eſt, & ipſe fundauit eā altiſſimus. Iſte ſacerdos ſemetipſum obtulit, & ſacrificatus eſt tanq̄ vitulus. Iſte rex tanq̄ leo ſiue catulus leonis, ad p̄dam aſcendit, apertis in morte ſua dormiens oculis, & ſpoliato inferno ſurrexit à mortuis. Hic deus, vt aquila volans, ſuper oēs cœlos aſcendit. ¶ Secundum quatuor iſta naturæ vel officij ſui noīa, quatuor nobis ſacramēta pietatis neceſſario credenda propoſuit, ſcilicet incarnationis ſiue natiuitatis, paſſionis, reſurrectionis, aſcenſionis: quorū nullū Chriſtiano ignorare licuit vnq̄ aut licebit. Ex iſtis cognoſcitur Ieſus Chrs qualis ſit, ſcilicet vere bonus, & vere fortis: quia tanq̄ bonus propter nos homo fieri, & paſſionē ſubire voluit: & tanq̄ vere fortis, victa morte, reſurrexit & in cœlū aſcendit. ¶ Et quia talis exinde cognoſcit, ecce quatuor vnius animalis facies intuemur vbi Ezechiel prophęta loquitur: Similitudo vultus animaliū, vultus eorū facies hominis & facies leonis, facies vituli & facies aquilæ deſuper. Nā licet quatuor animalia dixerit, in primis tamē animal vnū vult intelligi, quēadmodū longe infra, cū dixiſſet, Facies vna facies Cherub, & facies ſecunda facies hominis, & in tertia facies leonis, & in quarta facies aquilæ, ipſum eſt (ait) animal q̄d viderā iuxta flumen Chobar. Animal vnū, vnus eſt Ieſus Chrs: Quatuor facies ſiue quatuor animalia, quatuor iam dicta ſunt vnius eiuſdēq; Ieſu Chriſti ſacramenta. Facies iſtæ fulgent ſuper iuſtos, qa Ieſus Chriſtus videt eos, ſicut ſcriptū eſt: Oculi dñi ſup iuſtos. & videdo illos cōformes facit ſibi, ſiue cuilibet exiſtis faciebus ſuis, multo efficacius q̄ ſol ſpecular penetrat, ſuāq; in illo imaginē format. Vidit iuſtū beatū Matthæū, ſicut ipſe de ſemetipſo: Cū, inquit, trāſiret Ieſus, vidit hominē ſedentē in theloneo, noīe Matthæū. vidit, inquā, iſtū ſol verus, & in ſpeculari pectoris eius faciē formauit hoīs: vidit aliū & in illo figurauit faciē ſuam, faciē leonis: vidit aliū, & in illo expreſſit faciē aquilæ volantis. Iſti ſunt quatuor euangeliſtæ, qui ſecūdarie quatuor animalia dicūtur. Nā prima quatuor quæ iā dicta ſunt, ſacramēta, quatuor facies ſunt, & animal vnū eſt Ieſus Chrs. ¶ Dauid hunc hominē ſiue hominis myſteria, hominis inquā & ſacerdotis, regis & dei ſacramenta mirabiliter ore prophetico ſimul cū pſalterio decachordo cecinit, calamoq; conſcripſit, & ipſa quatuor vocabula, deū, hominē, regē, ſacerdotē, pariter expreſſit, Exēpli gratia: Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſſimus, illic hominē enunciauit. Aſcē-

Maria filia Dauid & Abrahæ tā carne q̄ fide

Luc. 1.

Humilitas Abrahæ & Dauid.

Gene. 18. 1. Reg. 24 Matth. 11.

Lucæ. 1.

Quatuor inſignia maxima glorię & honoris filij hoīs

Matth. 1.

Abrahā ſacerdos fuit

Gene. 22.

Pſal. 86. Gene. 49

Quatuor ſacra pietatis nobis neceſſaria.

4. euangeliſtæ ſcdm. 4 facies animalium. Ezech. 1. 10

Pſal. 33

Matth. 9

Teſtimonium Dauid de iſs. 4. aiālibus ſeu ſacramentis.

Pſal. 6. 46

Iohã.3 dit deus in iubilatione,illic deũ hanc ipſam perſonã nuncupauit.nam qui deſcendit,ipſe
Pſal.z.19 eſt & qui aſcendit.Ego aũt conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montẽ ſanctũ eius.Itẽ
20.23.109. Domine,ſaluũ fac regem.Domine,in virtute tua lætabitur rex.Et alibi:Quis eſt iſte rex
Cur Dauid gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ.illic regem pronunciauit.Iurauit dñs &
præponit non pœnitebit eum,tu es ſacerdos in æternũ ſecundũ ordinem Melchiſedech.illic ſacer
Abrahæ. dotẽ edixit.¶Itidẽ ſacramenta ſiue myſteria hoïs ſiue ſeminis Abrahæ,dei ſiue volantis
aquilæ,ſacerdotis ſiue vituli,regis ſiue leonis:ſacramẽta,inquã,ſiue myſteria incarnatio-
nis vel natiuitatis,paſſionis,reſurrectiõis & aſcẽſionis eiuſdẽ Ieſu Chri filij ſui,prophetico(vt iã dictũ eſt)& corde cõcepit,& ore peperit aïa huius beati Dauid,cũctisq; venturis
poſt ſe ſeculis legẽda vel canẽda cõſcripſit.Hoc Abrahã non fecit,licet propheta fuerit,
quippe q nec literas habuit.Primus nãq; Moſes longe poſt illũ,ſcribẽte digito dei,literas
Exo.24.32 accepit.Recte igitur,licet Abrahã fuerit anterior q̃ Dauid,nõ dixit euangeliſta,Ieſu Chri
filij Abrahã,filij Dauid:ſed ordinẽ præpoſterãs,filij Dauid,inquit,filij Abrahã. Præterea & illud ſciendũ,qa cũ iſti duo ſint patres,ad quos eiuſdẽ Ieſu Chri promiſſio facta eſt,
verbũ eiuſdem promiſſionis ad Dauid non paſſ auctum eſt.Nam ad Abraham dictũ eſt:
Gene.22. In ſemine tuo benedicentur oẽs gentes.ad Dauid:De fructu ventris tui ponã ſuper ſedẽ
Pſal.131. meã.Plus eſt eſſe regẽ ſeminis Abrahæ,q̃ eſſe ſemen Abrahæ.Vnde recte dixerim,qa verbum promiſſionis non paſſ auctũ eſt ad Dauid.Sed & hoc inferã,quia plus eſt eſſe patriarcham,regẽ,prophetã atq; pſalmiſtã,quod fuit vel eſt Dauid,q̃ eſſe tãtummodo patriarchã & prophetã,quod fuit vel eſt Abrahã.Ita per omnia rationabiliter diuinus euãgeliſta prouidit,vt dicere mallet,filij Dauid,filij Abrahã,q̃ filij Abrahã,filij Dauid.His in titulo latius p̃miſſis,nunc in ipſum generationis librũ pergendũ eſt.¶Abraham genuit Iſa-
Iſaac & Iacob filij promiſſionis ac.Iſaac aũt genuit Iacob.¶De vtroq; cum dicit,genuit,perpulchrũ eſt ſubintelligere,
quẽ in promiſſione accepit,& in ſacerdotẽ deo ſacrauit.Quæ pars decoris ſiue genituræ
Roma.9. decentis,maxime decet librũ generationis Ieſu Chriſti,quia videlicet,quẽadmodũ Apoſtolus dicit,Non qui filij carnis,hi filij dei:ſed qui filij ſunt promiſſionis,æſtimãtur in ſemine.Quomodo Iſaac quẽ genuit Abrahã,& Iacob quẽ genuit Iſaac,nõ filij carnis,ſed filij ſunt promiſſionis? Videlicet,quia non ſolũmodo ſuſceperunt hæreditatẽ paternæ fidei,verumetiam non tam vſu naturæ,q̃ dono gratiæ prouenit hoc ipſum q̃ geniti ſunt.
Gene.25 Deniq; & Abrahã ſterilem coniugem Saram,& Iſaac ſterilẽ habuit Rebeccam.Depreca-
tus eſt(ait ſcriptura)Iſaac dñm pro vxore ſua,eo q̃ eſſet ſterilis.Qui exaudiuit eum,& dedit conceptũ Rebeccæ.¶Et Iſaac quidẽ filium ſuum Iacob ſacerdotẽ verbo ſacrauit,
indutũ veſtibus Eſau valde bonis,quas Rebecca apud ſe habebat domi,in quibus ille,cũ eſſet primogenitus,ſecundũ morẽ(de quo iam ſupra dictũ eſt)debuerat ſacerdotio fungi:ipſe aũt,videlicet Iſaac,vt verbo cõſecraretur vel benediceretur à patre,opus nõ erat
quia cũ fuiſſet oblatus in holocauſtũ domino,in typũ huius filij venturi Ieſu Chriſti,extunc plus q̃ ſacerdos erat,id eſt,non tantũ ſacerdos,veſſ & hoſtia.De eo q̃d iam dixi,qa
& Abrahã Iſaac,& Iſaac Iacob in promiſſione accepit,Apoſtolus ita ſcribit:Promiſſio-
Roma.9. nis em̃ verbũ hoc eſt:Secundũ hoc tẽpus veniã,& erit Saræ filius.Non ſolũ aũt,ſed & Rebecca,&c.vſq; ad id,Nõ ex operibus,ſed ex vocante dictũ eſt ei,qa maior ſeruiet minori,
ſicut ſcriptum eſt:Iacob dilexi,Eſau aũt odio habui.¶Iacob aũt genuit Iudam & fratres
Ceſſatio ſacerdotij in generatione Iudæ eius.¶In generatiõe Iudæ & fratrũ eius ceſſauit mos ille antiquus,quo(vt iam dictũ eſt)
eatenus primogeniti ſacerdotio fungebant.Ruben quippe,q erat primogenitus,ipſe peccauit:& propterea benedictionẽ ſacerdotalẽ nõ promeruit,imo diminutionẽ acquiſiuit.
Gene.49 Effuſus es(inquit pater)ſicut aqua,nõ creſcas,qa aſcendiſti cubile patris tui,& maculaſti
ſtratũ eius.Nec vero ita ceſſauit prior ille mos ſacerdotij,vt ſaltẽ iunior quiſq; ex illis fratribus ſacerdotio fungeret,velut idẽ iunior Iacob amoto Eſau:ſed & ipſum ſacerdotiũ
omnino ceſſauit,quãdiu in Aegypto fuerunt,vbi vendiderãt Ioſeph fratrẽ ſuũ,vſquedũ
Exod.5 vociferantibus illis ad dñm & dicentibus:Eamus & ſacrificemus dño,ſurgegeret ſacer-
Filij Leui pro cũctis primogenitis. dos Aaron frater Moſi,de tribu Leui.Tribum illam tulit dñs pro cunctis primogenitis filiorũ Iſrael:fueruntq; filij Leui interim ſacerdotes & miniſtri ſcriniarij pro cunctis primogenitis,donec veniret primogenitus iſte filius hominis,ſacerdos gloriæ & honoris,
Matth.1. Lucæ.2 ſuũq; amotis vicarijs ſuſciperet ſacerdotiũ.Quod innuẽs diuin⁹ euãgeliſta,cũ dixiſſet de
Pſal.109. Maria,quã vtiq; virginẽ cõcepiſſe narrauerat,Et peperit filiũ ſuũ,cõtinuo nõ otioſe addidit,primogenitũ,vt ſubintelligat prudẽs auditor,& idcirco ſacerdotẽ dignũ,in quẽ dictũ eſt:Iurauit dñs & nõ pœnitebit eũ,tu es ſacerdos in æternũ,ſecũdũ ordinẽ Melchiſe-
Ordo Melchiſedech. dech.Quis aũt ordo Melchiſedech fuit,niſi offerre ſacrificiũ panis & vini iure primogeniti? Primogenitus nãq; fuit Noe,vt doctiſſimi perhibent,idẽ,qui alio noïe dictus eſt Sem.
1.Para.5 Quæ ergo fuerũt primogenita,q̃ data ſunt Ioſeph? Sic em̃ in Paralip. ſcriptũ eſt:Ruben
quippe fuit primogenitus Iſrael,ſed cũ violaſſet thorũ patris ſui,data ſunt primogenita

eiu

eius filijs Ioseph, filij Irael, & non est reputatus in primogenitū. ¶Quæ, inquā, fuerunt primogenita, quæ data sunt filijs Ioseph? Nimirū non ipsum sacerdotium, quo nullus eorum (vt iam dictū est) in Aegypto functus fuisse legitur, sed illa pars vna, quā dixit ad eundem Ioseph filiū suū, benedicēs filijs eius, & cōstituens Ephraim ante Manasse: En ego morior, & erit deus vobiscum, reducetq; vos ad terram patrum vestrorum. Do tibi partē vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorræi in gladio & arcu meo. Partis illius euangelista meminit, cū dicit: Venit Iesus in ciuitatē Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta p̄dium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Ergo vsq; ad tēpora illa vtrūq; primogenitis veniebat, & honor sacerdotij, & extra fratres suos possessionis vna pars. Et quidē benedixit eū Iacob benedictionibus dulcissimis, ita cōcludens: Fiant in capite Ioseph & in vertice Nazaræi inter fratres suos. ¶Sed quia nihil tale de illo scriptū est, quale est, ædificare altare dño, & inuocare nomen domini, quod fecisse patres, Abraham, Isaac & Iacob, scriptura patenter astruit, decimasq; & hostias offerre, quod votū primus Iacob dño vouit, palam constat, quia sacerdotiū primogenitorū (sicut iam dictū est) in Iacob cessauit, & interim filij Leui primogenitorū fuere vicarij, donec veniret iste primogenitus & vnigenitus virginis, primogenitus & vnigenitus dei. ¶Quoniā intentio præsentis operis iuxta propositū tendit ad gloriā & honorē filij hominis, & quatuor facies (de quibus iam supra dictū est) insignia summa sunt eiusdē gloriæ & honoris, non præterire libet, quia iam hic in benedictionibus Iudæ, prima sese offert facies illius animalis, facies leonis. Nā vt Iohānes ait in Apocalypsi, animal primū simile leoni. Et quidē Ezechiel prius enunciat faciē leonis, sed illam esse, vel nō esse faciem primā, nequaq̄ dicit, vbi sic ait: Similitudo vultus eorū, facies hominis & facies leonis, facies bouis & facies aquilæ. Sed & alibi prius neque hominis, neq; leonis, sed vituli faciē dicit: Facies vna, facies Cherub, id est, bouis siue vituli: & facies secūda, facies hominis: & in tertia facies leonis &c. Cū ergo solus Iohānes faciem primā dicit faciē leonis, constat quia nō secundū ordinē, quo celebrata sunt sacramenta incarnationis, passionis, resurrectionis & ascensionis Iesu Christi, sed secundū ordinē scripturæ Mosi taliter exprimit: Et animal primū simile leoni, & secundū animal simile vitulo, & tertiū animal habens faciē hominis, & quartū animal simile aquilæ volāti. ¶Nā ecce primo loco facies leonis: Catulus leonis Iuda, ad p̄dam fili mi ascendisti. Requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna. Ecce aūt facies secūda, facies vituli, quē admodū dicit: Et secundū animal simile vitulo. Si sacerdos peccauerit, delinquere faciēs populum, vel si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiā fecerit q̄d contra dñi mandatū est, offeret pro peccato vitulū immaculatū dño &c. quæ miro modo & ordine vere sacro & mystico figurant sacramentū passionis Iesu Chr̄i: cuius sanguis secundū quod ritus ille significat, emundauit cōscientiā nostrā (ait Apostolus) ab operibus mortuis. Porro facies tertia facies hominis, sufficienter exprimitur in Deute. his verbis: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dñs deus tuus &c. Cum em̄ dicit, sicut me, nihil illi deesse testatur de veritate naturæ humanæ. Faciem quartā, faciem aquilæ volātis, patenter habemus in verbis istis cantici Deuteronomij: Sicut aquila prouocās ad volandū pullos suos, & super eos volitās, expandit alas suas, & assumpsit eos, atq; portauit in humeris suis. ¶Plane ad gloriā spectat & honorē filij hominis Iesu Chr̄i, q̄ nō solum prophetæ & psalmi, de q̄bus iam supra dictū est, verumetiā primus ipse Moses, quatuor hæc scripsit sacramēta pietatis: quoru fine fide homo non viuit, quoru ex notitia cognoscitur bonitas & fortitudo talis hominis, tanti dei, talis regis, tanti pontificis. Quæ nō ignorās ipse, q̄m necesse est, inquit, impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi & prophetis & psalmis de me. ¶Iudas aūt genuit Phares & Zaram de Thamar. ¶Nota historia est, q̄ Thamar nurus fuerit Iudæ, & q̄ ex ea genuerit Phares & Zara, nesciēs q̄ esset nurus sua, q̄ dum cōcepisset hos geminos, nūciatū est Iudæ, Fornicata est Thamar nurus tua, & videt vterus eius intumescere. Et ille: Producite, inquit, eā vt comburat. Nec mora rem cognoscēs, Iustior me est, quia nō tradidi eā Sela filio meo. Quis aūt nesciat, q̄ ex illa fornicatione nati sunt Iudæi, imo & tota fere nobilitas Iudaici generis, vniuersa progenies regalis? ¶Quid igitur Iudæi, oībus hominibus molesti, cum molesti essent deo ac dño nostro, iactitabāt, dicētes, Semen Abrahę sumus, nos ex fornicatione nō sumus nati? Et ille quidē: Scio, inquit, q̄ filij Abrahæ estis. nō tamen dixit, scio quia ex fornicatione nati nō estis. Nā reuera fornicata est Thamar, quæ concepit eos. & istud cōmemorando poterat cōfutare superbos, nisi q̄ prior ipse facere debuit, q̄d docet per Apostolū suū, dicentē: Nemini dantes vllam offensionē. Porro nebula fornicationis illius, nō solum non obscurat gloriæ & honoris filij hominis claritatē, verumetiā illustrat bonitatis eius dignationē, q̄ sicut pro peccatoribus homo fieri, ita de peccatricibus nasci dignatus est. Hanc eius gratiā euangelista nō parui pendēs, nosq; eam agnoscere volens, solas eiusmodi mu-

Primogenita data filijs Ioseph. Gene. 48

Iohan. 4.

Gene 49

Gene. 12 26. 35. 38

Cur facies leonis primo ponit.

Apoc. 4

Ezech. 1.

Ibid. 10

Apo. 4

Gene. 49

Leuit. 4

Hebræ. 9

Deute. 18

Deute. 32

Lex Mosi de Chro.

Luc. 24

Gene. 38

Iudæi ex fornicatione nati.

Iohan. 8

2. Cor. 6

Quatuor mulieres

In genealogia Chri re phēsibiles. Iosue. 2. Ruth Moabitis. Deut. 23

lieres assumit in hac genealogia saluatoris, quales scriptura reprehēdit, Thamar & Rachab, Ruth & Bethsabe. Nā Salmon (ait) genuit Booz de Rachab, quā cōstat fuisse mere tricē, & de ruinis Hierico saluatā esse per fidē. Booz genuit Obed ex Ruth, quā cōstat fuisse Moabitidē. In qua mirabile cōtigit illud, q̄ compugnantibus inter se duabus legis diuinæ sentētijs, ipsa in salutē euasit. Nam lex dicit: Ammonites & Moabites etiā post decimam generationē non intrabunt ecclesiam dñi in æternū, quia noluerunt vobis occurrere cū pane & aqua in via, quando egressi estis de Aegypto, & quia cōduxerunt contra te

Deute. 25

Balaam filiū Beor de Mesopotamia Syriæ, vt malediceret tibi. Itē lex dicit: Si fuerit mortuus vir absq; liberis, vxorē defuncti frater eius vel propinquus accipiet, & suscitabit semen fratris sui. Itaq; lex ipsa quæ damnabat eā, qm̄ Moabitis erat, suffragabatur illi vt acciperet eā Booz, qm̄ vxor propinqui fuerat: & taliter nō solum intrauit ecclesiam domini, verumetiam principalem obtinet memoriam in ecclesia dñi, ita vt semen q̄d ex ea suscitatum est, statim secunda generatione generaret Dauid, principē & regem ecclesiæ domini. Si quidē Obed ex ea generatus, genuit Iesse. Iesse aūt genuit Dauid regē. Et Booz quidē nō solum excusatus, verumetiā iustificatus est, ducendo vxorē Moabitidē. etenim lex (vt iam dictū est) iustificat eum. ¶ At illū qui prior duxerat illam, non lex iustificat, sed necessitas excusat, scilicet fames, quæ facta fuerat, & propter quā (vt scriptura refert) abijt homo de Bethleem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cū vxore sua ac duobus liberis. Ipse vocabatur Elimelech, & vxor eius Noemi, & de duobus filijs, alter vocabatur Maalon, & alter Chelion. Qui acceperunt vxores Moabitidas, quarū vna vocabatur Orpha, altera Ruth: manseruntq; ibi dicē annis, & ambo mortui sunt. Cæterū, nisi necessitas illos excusasset, nec ipsi vxores ducere debuissent Moabitidas, nec Booz lege teneretur, vel cæterorū aliquis, vt eā acciperet iure propinqui. ¶ Ecōtra sicut peccatrices & alienigenas propter fidē lex dei assumpsit, & euangelista hic nominare dignū duxit, ita quosdā domesticos seminis propter impietatē remouit atq; reiecit. Ait enī: Ioram autē

Necessitas excusat. Ruth. 1

Tres reges a linea chri succisi. 4. Reg. 1 2. Para. 22 4. Reg. 21. 2. Para. 33

genuit Oziam. Tres de medio succidit, videlicet Oziam, Ioas & Amasiam. Quā ob causam? Nimirū propter impijssimā Athaliam matrē suā, cuius imitati sunt homicidia, occidēdo prophetas dñi, sicut illa & mater eius Iezabel in Samaria. ¶ Et quidē Manasses quoq; multū sanguinē iustū fudit: veruntamen reseruatus est, quia pœnitētiam egit. Et hoc reuera multū attinet ad intentionē euangelistæ, de qua supra dictū est, q̄a nisi potiorem illā æstimaret genityrā, quæ est fidei vel promissionis, quæ est auditio siue obseruatio verbi dei, q̄ illam quæ est carnis, poterat genealogiam sic texere, vt patrē illum cōtingeret, qui beatam Mariā secundū carnem genuit. Qualem em̄ locū habere deberent inter parentes carnis dñi, hi, sub quibus nec saltē loqui licuit prophetis verbi dñi? Deniq; prophetam do

Vide sr Li fol. 266. B.

2. Para. 24

mini, quia fuit ausus loqui in nomine dñi, prophetam & sacerdotē Zachariam filiū Ioiadæ sacerdotis, Ioas interfecit, & nō est recordatus misericordiæ, quā fecerat Ioiada pater

Ibid. 25.

illius secū, sed interfecit filiū eius. Post hunc Amasias prophetæ dicēti sibi à dño, cur adorasti deos qui nō liberauerunt populū suū de manu tua, respondit: Num consiliarius regis es? Quiesce, ne interficiā te. Et quidē cæteri quoq;, p̄ter Dauid & Ezechiā & Iosiam, oēs peccauerunt, veruntamē sub illis prophetare licuit prophetis, q̄d pertinebat ad huiusmodi genealogiā, quorū vnus dicit: A timore tuo dñe concepimus & peperimus spiritū salutis tuæ fecimus super terrā: atq; idcirco isti soli de memoria p̄senti, de libro generationis

Esa. 26.

Iesu Chri repulsi sunt, qui verbū audire vel p̄cones verbi dei viuere passi non sunt. Iacob aūt genuit Ioseph virū Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Ecce scala illa quæ in somno Iacob apparuit, quādo parētibus obediens ibat in Syriā, vt de sua cognatione acciperet vxorē. Ecce, inquā, scala stans sup terrā, & cacumen illius tangēs cœlū, & dñs innixus scalæ, q̄ dixit ad eū: Ego sum dñs deus Abrahā patris tui, & deus Isaac &c

Gene. 28. Scala Iacob generatio Christi. alīs, esse

Licet & alius secundū moralē intellectū possit illius *scalæ sensus vtilis, nihilominus tñ scala illa, ista est gñatio Iesu Chri: & latera scalæ, summi patres vel principes sunt huius gñationis, Abrahā atq; Dauid, ad q̄s promissio facta est cū iuramēto eius q̄ repromisit. ¶ Supremus scalæ gradus, cui dñs innixus est, iste est beatus Ioseph, vir Mariæ, de qua Iesus q̄ vocat Chrūs, natus est. Quō iste deus & dñs huic innixus est? Vtiq; tanq̄ tutori pupillus, quippe q̄ in hoc mūdo sine patre natus est. Ita innixus est huic beato Ioseph, vt eē infantulo iste p̄ optimus, vt huius solatio paterno puer cū virgine puerpera sustētaret. Oēs ergo generationes ab Abrahā vsq; ad Dauid generatiōes quatuordecim. & à Dauid vsq; ad transmigrationē Babylonis, generationes quatuordecim. & à transmigratiōe Babylonis vsq; ad Christū, generationes quatuordecim. Quid sibi vult tam diligēs generationū computatio, tam diligenter facta quasi per complexionē siue cōclusionem computationis diuisio? Nū frustra vel sine rationis pōdere taliter digessit vel cōplexus est generationes euangelista diuinus, in quo vel per quē sine dubio spūs sanctus locutus est? quip-

Nō sine pō dere ÿbo rū loquit Matthæus

pe

pe qui cum publicanus fuerit,& homo sine literis, non ab homine neq; p hoiem,sed per spm̃ sanctum doctus est,vt scriberet.Sine dubio quicqd loquit pondus habet,& hoc ipm quod nunc ait,vim sensus continet,quam non prꝛterire libet.Arbitramur em̃,imo& experimẽto didicimus, plerosq; mirari, cur benignitasdei promissionem suam implere.s. incarnationem filij sui,verbi sui,mundo exhibere tam diu distulerit.Nimirꝛ qui paratus studet esse vel cupit rationem reddere omni poscenti de iustitia fidelis dei, q repromisit, ecce per istas τεσσαρεσκαιδεκάδας subtiliter animaduertere potest,illud magis esse mirandum,in gloriã & laudẽ iusti,& vt iam dictũ est,fidelis dei,quod immutabilis præstitit,& stabilis in promisso vel proposito suo permansit,cũ ab illis qbus promiserat multipl'r, & nimis grauiter offensus fuerit.Offensiones illas numerus iste quatuordecim generationũ triplicatus subtiliter insinuat. ¶Quærat igit aliqs: Cur deus tam diu Chm̃ suum distulit? Cur non primis parentibus,qbus promiserat,continuo dedit? Cur non statim vel in breui de aliquo illorꝛ beata virgo nata est,quæ Chm̃ conciperet & pareret? Hoc em̃ desiderabat ille, q cum mitteret ad Pharaonem. Obsecro(inqt)dñe,mitte quem missurus es.Et continuo sequitur: Iratus dñs in Moysen ait: Aaron frater tuus Leuites,scio quod eloquens sit, &c. Ac si diceret: Me dicente,obsecro dñe mitte quem missurus es,dñs iratus erat: & idcirco de eo quod obsecrabat, nec saltem responsum vllum dedit,sed alia dixit: Et quam ob causam dñs iratus erat? Videlicet propter peccatum domus Abrahæ, Isaac,& Iacob,qbus promiserat, qa filij Iacob frem̃ suum Ioseph, per inuidiam in seruũ vendiderant,& ille quatuordecim annis seruierat.Cum em̃ sedecim esset annorꝛ, tunc vẽ ditus est: & quando eductus de carcere stetit in conspectu regis Pharaonis,triginta annorꝛ erat. ¶Itaq; sicut quodam loco iustus iudex,id est,dñs dicit: iuxta numerꝛ dierum quadraginta qbus considerastis terram,annus pro die imputabitur,& quadraginta annis recipietis iniqtates vestras,ita & illic iustum esse arbitremur iudicium, vt diceret: Iuxta numerꝛ quatuordecim annorꝛ, qbus seruiuit vænundatus Ioseph, generatio pro anno imputabit,& quatuordecim generationibus semen,quod promisit patribus vestris,differetur,quod est Chs̃us.Igit ab Abrahã(inqt)vsq; ad Dauid generationes quatuordecim, subaudit,& Chs̃us non venit,& eo vsq; distulit eum iratus dñs, vnde & Moyses loco supradicto congemuit. ¶Porro, Dauid in quem generationes quatuordecim terminatæ sunt,cum iam & ipse promissionem accepisset eandẽ cum iuramento dñi,peccauit & ipe non minus q̃ priores illi. Vriam Aethæum percussit gladio,& vxorem illius tulit,& interfecit eum gladio filiorꝛ Ammon. Itaq; non minus super hoc irasci debuit dñs.q̃ dudum fuerat iratus, & idcirco à Dauid vsq; ad transmigrationem Babylonis ait generaiiones quatuordecim,& Chs̃us non venit. ¶Porro,in transmigratione Babylonis,quæ pœna fuit,transmigratis illis,non minoris erat peccati vel criminis, q̃d reges Iuda, maxime q; Manasses,sanguinẽ innoxiũ fuderãt multũ,donec implerent Hierl'm vsq; ad os,absq; peccatis suis,qbus peccare fecerunt Iudã,vt facerent malũ corã dño. Igit & à transmigratione Babylonis,ait,vsq; ad Chm̃,generationes quatuordecim subaudit,& nisi post tot generariones idem Chs̃us venit.Et qdem tunc temporis funestus Herodes multo sanguine terrã cruentabat: sed impietas eius,generi Abrahæ vel semini Dauid imputari non debebat,vt propter illum Chs̃us differret,quippe q non Iudæus,sed alienigena erat,vtpote patre Idumæo,& matre ortus Arabica. Iacob(inqt)genuit Ioseph virum Mariæ,de qua natus est Iesus,q vocat Chs̃us. Virũ Mariæ cũ dicit, magnũ & verꝛ nomen beato Ioseph attribuit, quia si est vir Mariæ,est & pater dñi. An non & lex hoc edicit,quod ea quæ desponsata est,iam vxor sit? Si puellam(inqt)virginẽ desponderit vir, & inuenerit eam aliqs in ciuitate, & concubuerit cũ ea,educes vtrũq; ad portã ciuitatis illius, & lapidibus obruent.Puella,quia non clamauit,cum esset in ciuitate: vir, q humiliauit vxorem proximi sui.Ergo vir Mariæ Ioseph,& ipsa vxor illius.Proinde nec iste inepte dixit: Ioseph virũ Mariæ, nec alius Euangelista mentitus est, patrẽ illum eius,q ex ea natus est, Chri appellando: Et erat(inquiens)pater eius & mater mirantes sup his quæ dicebant de illo.Non solũ aũt Euangelista Ioseph virũ Mariæ dixit, verumetiã prior angelus, quod æquipollens est,Mariam coniugẽ Ioseph enuntiauit: Ioseph(inqt)fili Dauid,noli timere accipere Mariã coniugẽ tuam. ¶O coniugiũ verꝛ,& sanctũ,coniugium cœleste, non terrenum? Quomodo em̃ vel in quo coniugati fuerunt? Nimirꝛ in eo,quod vnus spũs & vna fides erat in eis, sola illic desinit corruptio carnis. Propterea verissime dixit Apl'us: Quia primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis, non q̃d iste Iesus Chs̃us,q ex maria natus est,de cœlo cũ carne venerit,& p Matiã quasi p fistulã trãfierit,sicut q̃dam dixerunt hæretici,sed quod coniugũ vita siue coniũctio,tota fuerit cœlestis,& spũs sanctus amborꝛ coniugalis amor, quorꝛ vtiq; conuersatio erat in cœlis,in amborꝛ præsidens,coniugẽ viri huius fidei cõmiserit, & de carne virginis hoiem formans

2.Petri.1 Matth.3 Galat.1

1.Petr.2

Quæstio Psal.88

Exo.4

Gene.37 Responsio Nume.14

Peccatum Dauid.

2.Regũ.11

Pcã regũ Iuda 4.Regũ.21

Matth.2

Vir Mariæ Ioseph. Deute.22

Lucæ.2

Coniugiũ cœleste inter Ioseph, & Mariam 1.Corin.15

†Paternũ

† paterno viro huic, eius, q nascebatur, infantis, amorẽ penitus infuderit. Oẽs ergo generationes, ab Abraham vsq; ad Dauid, generationes quatuordecim &cætera, vt supra.

Quæstio Gene. 28.

¶Quomodo per hmõi scalam angeli dei ascenderunt & descenderunt? Iam em̃ supra diximus, qa scala, quam vidit Iacob in somnis stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum, angelos quoq; dei ascendentes & descendentes per eam, & dñm innixum scalæ, mysteriũ fuit incarnationis huius Iesu Christi, & Ioseph, cuius cura paterna dñs de Maria natus, indiguit, gradum illum scalæ fuisse, cui videbat inniti. Quid ergo significabat, quod angeli quoq; dei ascendebant, & descendebant per eam? Nimirũ vt subintelligas illud quod non dubiũ est: qa vnus idemq; q de Maria natus est, vno eodemq; tpe, quando natus est, & angelis maior, & angelis erat minor. Ascendentes ergo, vidit angelos, id est, deũ habere supra se, in quẽ desiderant prospicere, quod reuera est ascendere: descendentes vidit eosdẽ, id est, minorẽ considerare q̃ se, hoiem vnum & eundẽ, quemadmodũ Psalmus dicit: Minuisti eũ paulo minus ab angelis. An non erat descendere, tãquã ad minorẽ siue inferiorẽ, id, quod refert euangeliũ: qa dum factus in agonia, prolixius oraret, apparuit illi angelus de cœlo confortans eum? Veruntñ eo modo iam non descendunt, non minorẽ aspiciunt, ex quo resurgente illo à mortuis, & ascendente in cœlum, factũ est quod itidem præscriptũ fuerat: gloria & honore coronasti eum, & constituisti eũ super opera manuũ tuarũ. ¶Hic nec illud præterire libet, q̃d apud beatũ Iob de diabolo dñs loquit: An extrahere poteris Leuiathan hamo? Et fune ligabis linguã eius? Item: In oculis eius quasi hamo capiet eũ. Hæc nanq; generatio Iesu Chri ab Abraham vsq; ad Ioseph virum Mariæ, de qua Iesus, q vocatur Christus, natus est, quasi longa piscantis linea est, cui videlicet lineæ ferreus hamus subligatus, carne adoperitur, ob hoc vt piscis, edulio prouocatus quod foris patet, ferro seipm strangulet, quod intus latet. Diuinitas Iesu Christi quasi ferrum diabolo extitit, & hæc ex Maria veram assumendo carnis naturam, ibi fortitudinẽ suam abscondit, sine dubio futura sciens, quod ille homicida ab initio carnem suam morte appetiturus foret, & ita quasi ferro quod intus latebat captus, atq; extractus, foras mitteret, sicut factum esse credidimus, propter quod & loquimur. ¶Et ista qdem secundũ Matthæum genealogia Iesu Chri, linea est eiusmodi: illa vero secundũ Lucam, sursum ascendens, textura genealogiæ prolixioris, reuera quasi circulus extitit, ita vt nihil rectius, q̃ eiusdẽ generationis excursum putemus posse intelligi in verbis illis, quæ itidẽ ad beatũ Iob dñs dicit: Nunqd pones circulũ in naribus eius? & armilla perforabis maxillã eius? Quid em̃? Nonne cũ sic incipit: Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorũ triginta, vt putabat, filius Ioseph, q fuit Heli, & sic finit, q fuit Adam, qui fuit dei, nonne (inquã) initiũ & finẽ coniunxit, & circulũ fecit? Cum em̃ vno ductu linea sic flecti tur, vt eius initium & finis coniungant: nonne circulus, verbi gra, qualis est armilla, formatur? Ecce Iesus Christus, de quo sic incepit: Et ipse Iesus incipiens quasi annorũ triginta vt putabatur, filius Ioseph: deus & homo est. Incepit autem ab homine, & in deo ductus sui finem fecit. Nonne igit quasi lineam, siue virgam longe subtilem, siue subtiliter longã auream, siue ferream, à Iesu Chro incepit, & in Iesum Chm reduxit, dicendo, qui fuit Adam, q fuit dei, cum vnus idemq; Iesus Chs, deus & homo sit, nec alterius plasma fuerit Adam q̃ huius dei? ¶Vere igit o diabole iste est circulus, quẽ deus in naribus tuis posuit: ista est armilla, qua maxillam tnam perforauit. Iunxit se initium fini, id est, deus homini, & ita hæc. s. initium & finis, occurrerunt sibi in vtero virginis, vt nares tuas transfixas teneret firmiter circulus inflexibilis, & maxillã tuã voracẽ perforaret armilla talis, armilla gloriæ & honoris, vnde nunc vsq; fatuus traheris, & quod auide momorderas, retinere non valens, per maxillæ foramen emittis. Vbi vel quando hæc initiũ atq; finis coniũctio facta fit, & idem Lucas vberius scribit, & iste breuius eloquit, cum dicit: ⌊Chri autẽ generatio sic erat: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, anteq̃ conuenirẽt, inuenta est in vtero, habens de spũ sancto⌋ Hic amplius splendet iste liber generationis, & in hoc tota est vtilitas libri, omni legenti, vel audiẽti credere, qa Chri generatio sic erat, qa de spũ sctõ Maria virgo priusq̃ conuenirent conceperat. Quàm dissimilis gñatio hæc generationibus cæteris, generationibus q̃uis rectorũ, vt fuit Abraham? vt fuit Isaac? vt fuit Iacob? vt fuit Dauid? Et qdem fuerit aliqua similitudo generationis, quia patres isti oẽs steriles habuere coniuges, vnde & q generati sunt, in pleriscq; factis suis typum gesserunt huius Iesu Christi, q vere natus est de vtero sterili. Quid em̃ tã sterile, q̃ virginitas? ¶Septem matres fuisse steriles, sacra scriptura memorat: Saram & Rebeccam, Rachel, & eam quæ peperit Sampson, Annam matrẽ Samuelis, Bethsabe, quæ fuit mater Salomonis, vxor Vriæ Aethæi, & Elizabeth quæ peperit p̃cursorẽ dñi. Qui ex istis nati fuerunt, magni fuerunt, & in pleriscq; (vt iam dictũ est) factis suis admirabiles quasdã similitudines dñi prætulerunt de virginitate nascituri, quæ naturaliter sterilis est, & nõ parit, videlicet

Respõsio.

1.Petri.1

Psal 8 Lucæ.22

Psal.8.

Quidẽ extrahere Leuiathan hamo. Iob.40.

Ibidẽ. Lucæ.3

Generatio Chri scdm Lucam.

Insultatio contra diabolum

Septẽ matres steriles i scripturis Iud.13 1.Regũ.1. 2.Regũ.11 Luc.1

Isaac

Isaac & Iacob, Ioseph & Sampson, Samuel & Salomon. Iohanne, q̃ septimus extitit, maior inter natos mulier̃ non surrexit, quiq̃ ip̃m dñm non tam factis suis, vt cæteri, significauit, q̃ digito demonstrauit. Octaua sterilis, id est, virginitas, de cognata sua sterili Elizabeth proximũ accepit testimoniũ: qa non erit (inqt angelus) impossibile apud deum omne verbum. ¶Fuerit itaq; aliqua (vt iam dictũ est) similitudo in illis, veruntamen rationabiliter hic Euangelista dicat: Chr̃i aũt generatio sic erat: Quod est dicere: Cuius q̃ cæteror̃ generatio sic fuit, vt nullus eor̃ generaret aliter, nisi conuenientibus viro & mulier, sicut naturæ vsus est, Chr̃i autem generatio sic erat, vt anteq̃ vir & mulier conuenirent, inueniret mulier in vtero habens. Hoc est illud mirabile & inauditũ, quod Hieremias præuidens: & faciet (inqt) dominus nouum super terram, mulier circundabit virum. ¶Perspecto hucusq; hoc libro generationis Iesu Christi, magnum & euidens oftiũ apertum est, ad contẽplandas per ordinẽ facies quatuor vnius animalis, quod videram (inqt Ezechiel, iuxta flumen Chobar, ita videlicet, vt contẽplatio hęc summa fit nostri propositi, quod insinuat titulus præfixus huic operi, de gloria & honore filij hoĩs. Nam idẽ Ezechiel, cum dixisset, & gloria dei Israel erat super eam, videlicet portam domus dñi orientalis, protinus significans quam diceret gloriam dñi, ipsum est (ait) animal quod vidi subter deum Israel iuxta fluuium Chobar, quatuor vultus vni, &c. Iam ex hoc capitulo facies hoĩs, qualis, quàm pulchra, quam glorioſa fit, debet animaduerti, cum Euangelista dicit: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, anteq̃ conuenirent, inuenta est, in vtero habens de spũ sancto. Ex hoc (inquam) capitulo, & deinceps vsq; ad passionis eius seriẽ, quæ (vt superius iam dictum est) facies est vituli, considerare libet pulchritudinem faciei huius, faciei hominis, quantum se ipse ostendere dignabitur: cui corde & ore clamamus, ostende faciem tuam, & salui erimus. ¶Quanta est hæc faciei huius, faciei homĩs pulchritudo, quod inuenta est mater eius in vtero habens de spũ sancto? Magnus hic honor generis humani, quod homo nostræ naturæ, nostræ conditionis, passibilis atq; mortalis, incarnatus, vel conceptus est de spũ sancto, id est, non de semine virili, sed de virtute, & operatione sancti spũs. Recte ergo facies ista, tantæ pulchritudinis conscia, dicit in Canticis Canticor̃: Ego flos campi, & liliũ conualliũ, id est, honor humani generis, & decus parẽtum humiliũ. ¶Tantã pulchritudinẽ, tantæ claritatis margaritã, iam tunc oculis inuidis, propalari non expediebat. Ibi em̃ erat, q dicere habebat: Nolite mittere margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas, & conuersi, elidant vos. Etem̃, vt de cæteris interim taceã, qualis tunc erat porcus Herodes? Quales erant porci oẽs eius funesti satellites? Nonne ergo fuisset hoc margaritã valde splendidã ante porcos mittere virginem prægnantẽ siue parientẽ de semetip̃a prædicare, vnde haberet in vtero, s. de spũ sancto? Fieret em̃ inqsitio vnde concepisset, vel à quo impregnata esset, si virũ non habẽs peperisset. Igit laudi deputandũ est eius, de quo in vtero habebat, s. spũs sancti, spũs consilij, quod mater eius desponsata erat, qa vere secundũ hoc ip̃m nomen vel præconium quod dicit & est spũs consilij, dignũ se fecit, digne prouidit, vt illa desponsaret, & p̃ hanc occasionem ab omni quæstione liberaret. Sponsus vel nomen sponsi cœlestibus nuptijs secretũ fecit: ianuas cubiculi clausas custodiuit: ita vt non foris oĩno pateret transeũtibus lux claritatis, quæ intus erat, nisi quantũ p̃ subtiles radios ex rimis siue feneſtris obliqs significari rõ postulabat. Idcirco erat desponsata, idcirco illã sponsum habere spiritui sancto cõplacuerat, vt qũo falsus fuit Saul, cũ vngeret rex Dauid, ita falleret Herodes siue habitans in Herode diabolus, in hoc sacro regis & dñi, filij dei, filij Dauid, incarnati siue nascentis ex vtero virginis. Qualiter falsus fuit Saul, cũ vngeret rex Dauid? Cũ diceret Samuel qũo vadã? audiet em̃ Saul, & interficiet me. Vitulum (ait dñs) de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandũ dño veni. Nimir̃ iuxta hanc similitudinem spũs dñi spũs consilij, ita ordinauerit, ac si diceret in secretis suis. Virum vnum de populo accipiat virgo hæc, & sit ei desponsata, vt dum conceperit, & pepererit, dicat, quia virum duxi, quia nuptias celebraui, atq; ita sicut Samuelem tunc liberauit immolatio vituli, quasi ob causam nullã aliã venisset in Bethleem, ita virginẽ hãc ab oñi quęstione liberet existimatio carnalis cõmertij, quasi nihil aliud in ea natũ fit, q̃ quod solet in cõiugio vel de cõiugio nasci, veruntñ hoc prius Ioseph nescivit, sed post angelo in somnis euangelizãte didicit. L Ioseph (inqt) fili Dauid noli timere, accipere Mariã coniugẽ tuã: Quod em̃ in ea natũ est, de spũ sancto est. ⌋ Timebat em̃ eam accipere, nolebat eã traducere, sed volebat occulte dimittere. Hæc ille cogitabat cũ esset iustus, ait Euangelista. ¶Et reuera hoc erat iusti hoĩs, nec tantum iusti, verumetiam pij, quod hinc timebat consentire peccatis alienis, & inde abhorrebat vti p̃misso, vel seueritate legis dicentis: Quod si non est in puella inuẽta virginitas, eñcient eã extra fores domus patris sui, & lapidibus obruẽt viri ciuitatis eius, & morietur, qm̃ nefas fecit in Israel, vt fornicaretur in domo p̃ris sui, & auferas malum de medio

Matth. 11
Iohan. 1
Luc. 1
Generatio chr̃i lõge ab alijs differt
Hiere. 31
Ezech. 1. 10
Psal. 79
Facies hoĩs in Chr̃o decus gñis humani.
Cant. 2
Cõsiliũ spũs sancti in desponsatione Mariæ
Matth. 7
1. Reg 16
Ioseph vir iust⁹ & pi⁹
Deuter. 22

dio tui. Neutrum horum facere. ſ. neq; traducere, neq; in iudicium voluit producere. Hoc vnum prælegit, hoc maluit, videlicet occulte dimittere eam, quod ad pfectam ptinet iuſtitiam. ¶ Hic pcontari libet: Quare timorem eiuſmodi deus illi euenire pmiſit? Quare non p̃uenit? Quare hunc ipſum angelum, quem tandem miſſurus erat, non miſit antea, tunc. ſ. quando miſit ad virginẽ, quæ ei desponſata erat? Videlicet, vt tentaret, & manifeſtum fieret tam ſanctis angelis, q̃ nobis hoibus de ipſo, quod eſſet iuſtus, & talis, q digne ſic deberet appellari, Ioſeph fili Dauid. Sic etem̃ idẽ pater eius Dauid, maluit exulare, q̃ vti pmiſſo legis dicentis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Tradiderat dñs in mann eius Saul odientẽ, & pſequentem: & nunc (ait Abiſai) pfodiam eũ lancea in terra ſemel, & ſecundo opus non erit. Ait ille: Viuit dñs, qa niſi dñs pcuſſerit eum aut dies eius venerit, vt moriat, aut in præliũ deſcendens, perierit, propitius mihi ſit dñs, ne extendam manũ meã in Chr̃m dñi. Et poſt hæc ſurrexit Dauid, & abijt ad Achis regẽ Geth, & habitauit cum Achis in Geth. Quomodo iſte iuſtus Ioſeph occulte dimittere eã voluit, quam habebat deſponſatam, niſi proficiſceret in regionẽ aliquã, ſicut fecit ille Dauid: & ſicut propter aduerſos caſus fecerunt plerique alij? ¶ Amplius autem ex eo filius Dauid tam inſigniter, tali in re, tali in tpe dignus fuit appellari, dicente angelo, Ioſeph fili Dauid: quia fidem habuit eandem quam habuit pater eius fidelis Dauid: Quippe q prius inaudita credidit, videlicet quod ipſa, quæ conceperat, virgo eſſet: ſecundum verba hæc eiuſdem angeli, quod em̃ in ea natũm eſt, de ſpũ ſancto eſt, & cætera. Nam promiſſionis ſiue repromiſſionis, in qua credendo pater Abraham iuſtificatus, & amicus dei appellatus eſt, conſummatio eſt hic ſermo angeli, quem in ſomnis accepit, & ſtatim obediuit deo credulus, puellæ beneuolus, eatenus vir iuſtus, exinde iuſtiſſimus. ¶ Spũs ſanctus maxime ex hoc facto ſuo nominat, qa quod in ea natum eſt (ait angelus) de ſpũ ſancto eſt. Antehac ſpũs dei, ſiue ſpũs dñi dicebatur, nec facile in omni ſerie veteris inſtrumenti, reperies hoc inſigne vocabulum. ſ. ſpm̃ ſanctum præter quod Dauid: & ſpm̃ ſanctum tuum ne auferas, inqt, à me. Nec ipſe, ſic abſolute ſpm̃ ſanctum dixit, ſed tuum addidit, ſicut in cæteris ſcripturis legalibus, ſiue propheticis, nuſquam abſolute ſpũs ſanctus, ſed relatiue ſcribitur (vt iam dictum eſt) ſpũs dei, ſiue ſpũs domini. Ab hoc loco fere primum ſonuit in auribus noſtris, hoc reuerendum & inſigne vocabulum, proprium atq; abſolutum, ſpũs ſanctus: vbi angelus, & ad Mariam, ſpiritus ſanctus (ait) ſuperueniet in te, & ad Ioſeph, quod em̃ in ea natum eſt (inqt) de ſpũ ſancto eſt. Quam ob cauſam? niſi quia (quod cum magna reuerentia cogitandum eſt) maxime ex hoc opere, quod in Maria operatus eſt, claruit hic ſpũs domini, quod vere ſanctus ſit. ¶ Quærat aliqs: Cum & pater ſpũs, & filius ſpũs: & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, quam ob cauſam vocabulum hoc, quod eſt ſpũs ſanctus, proprium aſſcribit perſonæ huic, & ſola hæc perſona ſic vocari debuit? Ad hæc inquam: Nimirum, qa tota perſonæ huius operatio, non aliud niſi ſanctificatio eſt, Hæc operationum diſtinctio diligenter animaduertenda eſt, qa deus omne quod factum eſt, per filium fecit, & omne quod ſanctum eſt, per ſpm̃ ſuum ſanctificauit. Quid enim eſt ſpiritus eius, niſi amor eius? ¶ Et quomodo creatura quæcunq; rationalis aliter, niſi amãdo creatorem, potuit vnquam vel poteſt ſanctificari? Igitur quamuis & pater (vt iam dictũ eſt) ſpũs, & filius ſpũs, & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, rcte tamen hæc ſola perſona ſpiritus ſanctus debuit nuncupari, cuius opatio propria, creaturæ ſanctificatio eſt, ſine quo nec angelus ſanctus. nec homo ſanctus eſt, quem non habẽs angelus, diabolus eſt, quem non habens homo, Antichrũs vel membrum diaboli eſt. Huius ſanctificationis ſummã eſſe nemo q ẽ neſciat id quod in beata Maria natum eſt, imo & principium eiuſdem operationis, id eſt, ſanctificationis illa conceptio eſt. Deniq; ipa eſt prima, in quam iſte ſpũs illo cum dato ſuperuenit, propter quod & dicitur ſpũs ſanctus, quod videlicet datum, remiſſio eſt peccatorum, ¶ Et quidem ante illam ſuper multos venit hic idem ſpũs domini, ſed alio dato quod eſt gratiarum diuiſio. Duo quippe ſpũs huius data ſunt, alterum quod eſt remiſſio peccatorum, alterum quod iam dictum eſt. ſ. diuerſarum diuiſio gratiarum, de quo Apl̃us: Alij qdã (inquit) per ſpm̃ datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ, alteri fides, alij gratia ſanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum: huiuſmodi gratias ante beatam Mariã plures habuerunt, & nonnulli, ex his qui habuerunt, non ſancti fuerunt, exempli gratia, vt Saul & Balaã. Datum aliud, quod ẽ remiſſio peccatorum, ſpũs dñi diſtulit in Chr̃i aduentum: Et de hoc eſt dictum illud. Nondum enim erat ſpũs datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus, ¶ Datum hoc, beata Maria prima omnium mortalium accepit in ipſa hora conceptionis, dicente angelo: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoq; & quod naſcet ex te ſanctũ, vocabit filius dei. Et reuera, vt oĩno ſanctũ eſſet, quod ex ea naſceret, oporrebat ipam ſanctificari, id eſt, emundari ab omni pctõ, tã

actua

Quæſtio

Reſponſio.

Leu. 19. Matth. 5

1. Regũ. 26

Ioſeph fili⁹ Dauid

Spũs ſctũs primũ ab angelo ſic dictus

Pſal. 50

Luc. 1 Matth. 1

Quæſtio

Reſponſio.

Sctificatio ꝓpria ſpũi ſancto

Duplex datum ſpirit⁹ ſancti.

1. Corin. 12.

Iohan. 7

Maria datũ ſpũs ſancti in remiſſionem pecca

quod maius erat, ſ. originali. Nec vero ſolum hoc tunc accepit ſpūs datum, quod eſt remiſſio peccatorū, verūetiam illud alterū, quod eſt diuiſio gratiarū, videlicet ita vt operationem virtutum oīmodam, maximēq; fidem & prophetiam, ſiue oēm haberet propheticā grām. ¶Nam ipa eſt prophetiſſa illa, de qua dicebat Eſaias: Et acceſſi ad prophetiſſam, & concepit, & peperit filiū. Præmiſerat aūt: Et dixit dñs ad me: Sume tibi librū grandem & ſcribe in eo ſtylo hoīs, velociter ſpolia detrahe, cito p̄dare. Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriam ſacerdotē & Zachariam filiū Barachiæ. Quis erat ille liber grandis, quē vt ſumeret, & ſtilo hoīs in eo ſcriberet, dictū ſibi aſſerit, & adhibitis teſtib⁹, acceſſi (inqt) ad ꝓphetiſſam, & concepit, & peperit? Quis (inquam) erat liber ille grandis, niſi vniuerſa ſcriptura ſancta, quanta vſq; ad tēpus illud conſcripta fuerat à Moyſe & prophetis? Hunc librum ſumere fuit illi, & in eo ſcribere ſtilo hoīs, propheticam accipere grām, & portionem ſuam ſcribere de aduentu Chri filij dei, taliter vt ab hoīe poſſet legi & intelligi. Et qđ erat illi hoc facto accedere ad prophetiſſam, quæ cōcepit, & peperit, niſi abſta beata virgine illū cognoſci, & ſicut cæteras ſcripturas, ita & librū Eſaiæ mente eius comꝑhendi, docente illam repentina illuminatione ſupuenientis in eam ſpūs ſancti? ¶Inde gratulat quod taliter ad hanc prophetiſſam acceſſerit, & quod huius rei teſtes habeat Vriā ſacerdotem, & Zachariam filiū Barachiæ, id eſt, oēs credentes de vtroq; populo, gentili atq; Iudaico. Vrias nanq;, quod interꝑtat lux mea deus, ipe eſt anterior populus, ſ. Iudaicus, cui ſoli quondā notus erat deus, vnde & dicere poterat, lux mea deus. Zacharias vero, quod interꝑta memor dñi, ipe eſt poſterior populus, videlicet gentilis, q nunc eſt memor dñi, qa quod ille populus expectabat futurū, iſte nouit ac meminit iam eſſe factū. ſ. quod hæc prophetiſſa, conceperit, & pepererit filiū. Vterq; populus hodie teſtis eſt illi, quod in illo libro grandi veritatē ſcripſerit. Igitur vtrūq; ſpūs datum ſimul, accepit hæc beata virgo Maria, prophetarū prophetiſſa, & hæc eſt gr̄a plena, iuxta ſalutationem angeli, dicentis: Aue gr̄a plena, qa videlicet dum ſuſcepit, vel concepit verbum dei, verbū domini, ſimul accepit vtrūq; ſpūs dei datum. ¶Secundo loco Iohannes amicus ſponſi, p̄curſor dñi, vtroq; eiuſdem ſpūs dato meruit participari ex vtero matris ſuæ, ſicut prædixerat idem angelus qui ad beatam Mariam locutus eſt: Et ſpū ſancto replebit adhuc ex vtero matris ſuæ, quod videlicet tunc mater eius præſenſit, quando exclamans voce magna, & ipa ſpū ſancto repleta: Ecce em̄ (inqt) vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo: Vnde ſicut veraciter huic beatæ virgini dixit angelus, gr̄a plena, ita veriſſime dñs de illo dixit: Inter natos mulierū maior nō ſurrexit. De plenitudine gr̄æ, qua dictū ē: Aue gr̄a plena, primus ille accepit, & eodem ſpū ſanctificati ſunt, & hæc mater dñi, & ille amicus dñi. Et extunc qui prius dicebat ſpūs dei, vel ſpūs dñi, ſpūs ſanctus cœpit altius enuntiari, primū ex ore angeli, & deinde ex omni euangelio Chri, quod vocabulum venerabilius ſonare non dubito omni habēti aures audiendi, licet & hoc nomen, ſpūs dei, ſpūs dñi, ſatis & multum venerabile ſit. Rationē noīs ſpūs ſancti quam diximus. ſ. remiſſionem peccatorū, ipe angelus protinus euidenter exponit, cum dicit: ¶Pariet aūt filiū, & vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe em̄ ſaluū faciet populum ſuū à peccatis eorū. ¶Quàm nouum nomen eſt ſpūs ſanctus, tam noua eſt hæc rō noīs, ipe em̄ ſaluum faciet pp̄lm ſuum à peccatis eorū. Nusq; em̄ in lege aut prophetis remiſſio peccatorū (quod datum eſt ſpūs ſancti præcipuum) verbis enūtiat tam manifeſtis. ¶Quam aliā ſiue meliorē quærere debemus nouitatē, in verbis illis ſancti & veri dicētis: Qui vicerit, faciā illū columnā in tēplo dei mei, & foras non egredieſ amplius, & ſcribam ſup eū nomē dei mei, & nomē ciuitatis dei mei nouæ Hier̄m, quæ deſcēdit de cęlo à deo meo, & nomē meū nouū: ſiue in illis apud Ezechielē promiſſis dñi: Et dabo cor nouum & ſpm̄ nouū ponā in medio veſtri. Quæcūq; vel quātacūq; dicant ad ſanctā nouitatē ꝑtinentiā, ſumma oīm eſt remiſſio peccatorū, quæ hinc habet initiū vbi dixit angelus, Ipſe em̄ ſaluum faciet pp̄lm ſuū à peccatis eorū. ¶Nihilominus & hoc nomē filius dei, ſiue filius altiſſimi, nouum eſt: Sicut em̄ iam de nomine ſpūs ſancti dictū eſt, ita & de iſto noīe perpendere vel reminiſci non otioſum eſt, qa non facile quisq; hoc reperiet in veteribus ſcripturis, legalibus, ſiue ꝓpheticis. Deniq; ſicut q in lege ſiue prophetis dicebat ſpūs dei ſiue ſpūs dñi, nunc ex euangelio prædicat ſpūs ſanctus, ita q in illis ſcripturis dicebat verbum dei, ſiue verbū dñi, nunc dicit filius dei, ex quo fic angelus p̄nuntiauit, ideoq; & quod naſcet ex te ſanctū, vocabit filius dei. Itemq;, hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabit. Erat plane in principio, erat de patris corde natus hic filius, hic deus: ſed erat filius occultus, deus abſcōditus, dicebatq; interdū de futuro tale quid: dñs dixit ad me, filius meus es tu, poſtula à me, & cætera, ſed vulgo non audiebat, palam non loquebat, neq; cognoſcebatur, ¶Et idcirco confeſſio nominis eius, non eo iure, quo nunc exigitur, ab hoībus exigebatur. Ex quo is, qui erat ex deo genitus, factus eſt noſtræ naturæ filius, ex eo tā huius

filij

tor⁹ pſima accepit.

Eſa. 8. Maria prophetiſſa

Teſtes Vrias & Zacharias

Iohannes Baptiſta

Luc. 1

Matth. 11

Spūs ſctūs nomē venerabilius eſt q̄ ſpūs dei

Nomē nouum. Apoca. 3

Ezech. 30

Filius altiſſimi nomen nouum.

Pſal. 2

Nunc maior q̄olim exigitur

cõfessio trinitatis

filij quàm eius, de quo conceptus est, spũs sancti, à nobis confessio iure exigit, sicut & patris, cuius & hic filius, & iste est spũs sanctus, vt non dicamus tantũ, sicut prius, deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, sed q̃d clarius est, deus pater, deus filius, deus spũs sanctus in quo viuimus, mouemur, & sumus. ¶Solenne est, & illud hic ꝑpendere, cũ dicit: Pariet autem filium, q̃a beata Maria cœlum illud est, de quo fuerat ꝑscriptũ: Et ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandũ. Si em̃ cuiuslibet iusti anima cœlum est, quanto magis hæc singularis dei habitatio vel sedes? ¶Quot aũt vel quæ sunt ianuæ huius cœli, quas dñs deus aperuit? Duæ, altera mentis, altera ventris, Ianuam mentis deus aperuit, q̃a beata hæc credidit, quæ dicta sunt ei: Ianuam ventris aperuit, q̃a fine viro virgo concepit, virgo peperit, & post partũ virgo ꝑmansit. Quis em̃ alius, nisi deus ianuam ventris sic aperiret, vt & pareret, & virgo ꝑmaneret? Hinc est illud apud prophetã Ezechielem: Et cõuertit me ad viã portę sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad orientẽ, & erat clausa. Et dixit dñs ad me: Porta hæc clausa erit, & nõ aperiet, & vir non transiet ꝑ eam, q̃m dñs deus Israel ingredietur per eam, eritq̃ clausa principi: Princeps ipse sedebit in ea, vt comedat panem corã dño. Per viam vestibuli portæ ingredietur, & ꝑ viam eius egredietur. Notum est ecclesiasticæ fidei celebre, & vsitatũ est in laudibus Chri, & sanctorũ patrum scriptis, q̃a hæc porta clausa mater est incorrupta, clausa principi, id est, ad honorẽ principis Iesu Chri, q̃ videlicet princeps in ea sedit, quippe q̃ à die conceptionis, in sacri ventris hospitio, nouem mensibus habitauit, & ꝑ viam vestibuli, id est, ꝑ auditũ fidei ingressus ita ꝑ viam eius egressus est deus & homo, vnus idemq̃ dñs deus Israel, vt ꝑ eam vir non trãsiret, id est, neq̃ in concipiendo sese insereret, neq̃ nascituro viam aperiret. ¶Sed ad prioris prophetiæ cap'm reuertamur. Ianuas cœli aperuit, & pluit illis mãna ad manducandũ, & panẽ cœli dedit eis, panẽ angelorũ manducauit homo. Iudæi putauerunt Psalmistã hoc dixisse de manna illo transitorio, q̃d pres eorũ manducauerunt in deserto. Cũ em̃ curiose agentes, & otiose viuere volentes, dixissent: Quod ergo tu facis signũ, vt videamus, & credamus tibi? q̃d operaris? Patres nri manducauerunt manna in deserto, continuo subiunxerunt: Sicut scriptũ est: Panẽ de cœlo dedit eis manducare. Verũ ita putãdo vel sentiendo multũ errabant, si tali cibo viuere existimabant etiã angelos, q̃m continuo sequit: Panẽ angelorũ manducauit homo. Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panẽ de cœlo, sed pater meus dat vobis panẽ de cœlo verũ. Et sensus est: Panẽ illũ, de quo scriptũ est illud, q̃d mihi obijcitis: Panẽ de cœlo dediteis manducare, non ꝑterito tpe datum est, nec Moyses dedit, sed ꝑsenti tpe pater meus dat vobis. Etem̃ ego sum panis viuus & verus, q̃ de cœlo descendi, & de isto tpe dixit spũs in Dauid, panem angelorũ manducauit homo, q̃uis verbo sit vsus ꝑteriti tpis, dicendo, manducauit, sicut mos est frequens prophetis, futura nuntiare verbis ꝑteriti tpis. Igitur quando factum est, quod dixit angelus, pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum, tunc ianuas cœli dñs aperuit, & pluit nobis manna ad manducandum, panem cœli, panẽ angelorũ. ¶Secundum similitudinem illius facti, quod ita scriptum est: Mane quoq̃ rosa cuit ꝑ circuitum castrorũ, cumq̃ operuisset supficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, appellauitq̃ (ait scriptura) domus Israel nomen eius Man, secũdum similitudinem quam illius signi factum est hic. Spũs sanctus superuenit in beatam virginem, q̃ in sanctis scripturis ꝑ rorem solet significari. Et hoc fuit vtiq̃ rorẽ iacere in solitudine, visceribus infundi virginis solitariæ, nulliq̃ viro peruiæ. Ille vterũ virgineũ cœlitus irrorauit, non de sua substantia, sed de naturali humore ipsius incorruptę carnis. In quo mira & magna distantia est, ab omni conceptu vniuersæ carnis, q̃a vim sementinã sacri corpis, non vir extrinsecus accedens, sed spũs sanctus intus operans, excitauit. Tunc in eadẽ solitudine apparere minutum, hoc fuit adesse in eodẽ secreto verbũ subtilissimũ atq̃ fortissimũ, quod eidem se humori miscuit tanq̃ coagulum, vnde sicut filij Israel dixerunt adinuicẽ, manhu, ita nos & multo magis nos dicamus, q̃d ẽ hoc? Dicamus etiã ꝑpter hoc: Bñdicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui, q̃a videlicet mulier omnis concipiẽs, de amore viri concipit: tu sola de amore dei. id est, de spũ sancto concepisti. Hoc appellamus nos domus Israel man, gustusq̃ eius nobis quasi similæ cum melle, quo epulamur quotidie, tam auditu cœlestis doctrinæ, q̃ perceptione sacræ eucharistiæ. ¶Hoc aũt totũ factum est, vt adimpleretur, quod dictum per prophetam dicentem: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod est intepretatum nobiscum deus. ¶Dictum hoc propheticum, q̃s non audiuit, quis non intellexit? Vbicũq̃ ꝑdicatum est euangelium libri huius generationis Iesu Christi, prædicatũ est etiã hoc insigne præconium, recitatumq̃ competens hoc testimonium veritatis, noctumq̃ factũ est, & in vsu habitum paruulis quoq̃ ecclesiæ catholicæ filijs. ¶Noli aũt ẽ o lector siue auditor ꝑsentis euangelij, noli hoc tantillum respicere quod calamus hic expressit, de prophe-

Acto. 17 Maria cœlum dicit

Psal. 77 Duæ ianuę huius cœli

Ezech. 44.

Porta clausa principi.

Panis cœli verus, non manna patrum, sed Chrũs est.

Psalm. 77 Exo. 16 Iohan. 6

Similitudo cõceptionis Christi ad manna. Exod. 16

Luc. 1

Esa. 7.

Testimonium Esaiæ

ta grã

ta grandi, de vate magno & nobili: Ecce virgo in vtero habebit, siue cõcipiet, & pariet filium, & vocabit nomẽ eius Emmanuel, licet hoc tantillũ de illo scripserit. Nõ scripti quãtitatẽ, sed scribentis perpende intentionẽ, & scito, quia dum tantillũ scribit, ad legendum ea quæ sequunt te mittit. Quasi ianuam pulchræ domus aperuit, & admota lucerna, quid sit intus, familiariter significauit. Quid em̃ intus est? Quid vides? Trinam vocationẽ siue vocabuli positionẽ vides huius filij, de quo dictũ est hic per angelum: pariet aũt filium, & vocabis nomen eius Iesum. Primo, illic dictum est: Et vocabitur nomẽ eius Emmanuel. Butyrũ & mel comedet, vt sciat reprobare malum & eligere bonũ. Secundo, ibidẽ dictũ est: Voca nomen eius, accelera spolia detrahere, festina prædari. Tertio, itidem dictũ est: & vocabit nomẽ eius admirabilis, cõsiliarius, deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Igitur vere diuinus & spiritu sancto euangelista illuminatus, lucẽ introrsus in propheticam veritatẽ breui quidem dicto iniecit, sed latam & longam domũ eiusdem propheticæ veritatis illustrauit. ¶ Cũ multa scripta sint in lege, & prophetis, & psalmis, de puero hoc, quod & ipse sciens, qm̃ oportet, inquit, impleri om̃ia quæ scripta sunt in lege & prophetis, & psalmis de me, sciendũ q̃ apud nullum prophetarum, in nullo psalmorũ, nusq̃ in tota lege, ita vt hic apud Esaiam designatur ex nomine. Vnde animaduertendũ, quia sanctus euãgelista non segniter elegit, qui hoc testimoniũ propheticũ præ cæteris in causa p̃senti assumere maluit. ¶ De nomine Emmanuel, qm̃ hoc interpretatur, nobiscũ deus, quam interpretationẽ apponere nõ superflue curauit, idem sentimus quod de illo dicto alterius euangelistæ: Et verbũ caro factũ est & habitauit in nobis. Hoc tale vocabulum & hic sensus pulchre nobis aperit, quid mysterij contineat illud, q̃d vbi (sicut supra memini mus) appellauit domus Israel nomen cibi siue panis, quẽ dñs dedit, man, quod erat quasi semen coriandri albũ, ita subiunctũ est, gustusq̃ eius quasi similæ cũ melle. ¶ Quid em̃ est iuxta mysterium supradictũ simila cum melle, nisi caro huius Emmanuel cũ diuinitate? Qualis est gustus, vbi talis Emmanuel videtur? Etenim visio eius, & sanctorũ angelorũ & omniũ beatorũ spirituũ siue hominũ vitalis est cibus, & immortalis indeficiẽs gustus, q̃d nos & si credimus, & vtcunq; scimus, tamen impossibile est scire sicut est, donec videndo manducemus, atq; ita manducãdo experiamur, quia vere est simila cũ melle, id est, vera & munda est humanitas, cũ dulci & suaui diuinitate. ¶ Et vide huius & cæterorũ nominũ q̃ pulcher & q̃ rationabilis ordo sit, quẽ dudũ in alio quodã opere ita breuiter me annotasse memini. Primũ, Emmanuel, id est, nobiscũ deus, pro causa videlicet quæ prima est in ordine, qa habitauit in nobis deus homo factus. Secundũ, accelera spolia detrahere, festina p̃dari, ea videlicet pro causa, quia moriendo fortẽ armatũ diabolũ superauit, & spolia distribuit. Tertiũ, quia admirabilis videlicet, qa surrexit à mortuis, & ascendẽs in cœlũ, gloria & honore coronatus, sedet à dextris dei. Quartum, consiliarius ex eo scilicet q̃ dans paracletũ sanctũ apostolis suis, consiliũ habuit cum eodẽ spiritu cõsilij, de repellẽdis Iudæis, & vocãdis gentibus. Quintũ, deus, qa exinde omni mũdo vere adoratur vt deus. Sextũ, fortis, quia vere fortis in iudicio, quo expectatur, apparebit. Septimũ, pater futuri seculi, qa nimirũ peracto iudicio nõ iam vt dñs seruorũ, sed vt pater filiorũ regnabit. Octauum, princeps pacis, qa reuera laudabitur in æternũ, & grates habebit vt autor pacis, qua deo sumus recõciliati per mortẽ eius qui eramus inimici. ¶ Exurgẽs aũt Ioseph à somno, fecit sicut p̃cepit angelus dñi, & accepit coniugem suã, & nõ cognoscebat eã, donec peperit filium suũ primogenitũ, & vocauit nomen eius Iesum. ¶ Pluit super peccatores laqueos, ait spũs sanctus in psalmo, statim̃q; subiungit, ignis, sulphur, & spũs procellarũ, pars calicis eorũ. Et est sensus: Dñs cuius palpebræ interrogant, id est, probant filios hominũ, taliter suã condidit scripturã, per quam illaqueentur peccatores, qui diligendo iniquitatẽ oderunt animã suã, quorũ curiositas, velut ignis, quorũ expositio, qua scripturas peruerse exponũt, veluti sulphur, quorũ verbositas in disputando, velut spũs est procellarũ, & ista omnia sunt in p̃senti pars calicis eorũ, alia vero pars reseruatur eis in futurũ. ¶ Ex his fuit impurus Eluidius, cuius aduersus blasphemias virginitatẽ beatæ Mariæ insigni epistola defendit vir illustris beatus Hieronymus. Illũ, qm̃ erat peccator & iniquitatẽ diligebat, hoc dictũ euãgelistæ, & nõ cognoscebat eã, donec peperit filiũ suũ primogenitũ, sic illaqueauit, vt diceret: Donec siue vsq;, aduerbiũ, certũ tempus significat, quo completo, fiat id, quod vsq; ad illud tẽporis quod præscriptũ est nõ fiebat, velut in p̃senti, & nõ cognoscebat eã, donec peperit filiũ. Apparet ergo, inquit, cognitã esse post partũ, cuius cognitionẽ filij tantũ generatio differebat. Deinde nisus est approbari primogenitũ nõ posse dici, nisi eũ qui habeat & fratres, sicut vnigenitus ille vocat, qui parẽtibus solus est filius, & illos q̃ in euãgelio memorant fratres dñi, genitos fuisse ex matre dñi & Ioseph, post generationẽ Iesu Christi, procaci & hæretica lingua cõrendit. ¶ Monstrũ illud, scilicet Eluidiũ totus orbis execret, sicut execratus est atq; sufficienter cõfutauit iam dictus vir catholicus

verbis modicũ virtute multũ.

Esa. 8
Esa. 9

Lucæ. 24

Emmanuel

Iohan. 1.

Exod. 16.

Quid similia cũ melle humanitas cum diuinitate.

Ordo pulcher in nominibus filij dei.

Roma. 5.
Ephe. 2

Psal. 10

Scripturæ hæreticis in laqueũ sunt.

Eluidius cõtra perpetuã virginitatẽ Mariæ.

Cõfutatio Eluidij.

atq; orthodoxus, dicens inter cætera: Tu dicis Mariã virginẽ nõ manſiſſe? ego mihi plus vindico, etiã ipſum Ioſeph virginẽ fuiſſe per Mariam, vt ex virginali coniugio virgo filius naſceretur. Si em̃ in virũ ſanctum fornicatio non cadit, & aliam eum vxorẽ habuiſſe non ſcribitur, Mariæ aũt, quam putatus eſt habuiſſe, cuſtos fuit potius q̃ maritus, relinquitur virginem eum manſiſſe cũ Maria, qui pater domini meruit appellari. Igitur natus eſt Chr̃s, & in natiuitate eius fidelis & verax comprobatus eſt ipſe qui promiſit deus. Gratulamur omnes dicentes cũ Pſalmiſta: Fidelis dn̄s in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Item: Quia rectum eſt verbum domini, & omnia opera eius in fide. Quotquot em̃ promiſſiões dei ſunt, ait Apoſtolus, in illo eſt. Ideo & per ipſum dicimus: Amen deo, ad gloriam veſtrã. Vere ad gloriam veſtrã quodammodo ſuperatus eſt deus licet fortior, & vicit volentẽ vinci fortis colluctator noſter per fidẽ pater Iacob. ¶ Quod dicimus ita ſcriptũ eſt: Cũq; mature ſurrexiſſet Iacob, & tranſductis omnibus remãſiſſet ſolus, ecce vir luctabat cũ eo vſq; mane, qui cũ videret q̃ eum ſuperare non poſſet, tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit. Dixitq; ad eum: Dimitte me, iam em̃ aſcẽdit aurora. Reſpondit: Non dimittã te, niſi benedixeris mihi. Et ille: Si contra deum, inquit, fortis fuiſti, quãto magis cõtra homines præualebis? Et benedixit ei in eodem loco. Dixitq; Iacob: Vidi dominũ facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Iuxta magnũ & mirũ illud præſagiũ factũ eſt, naſcẽte Ieſu Chriſto, & victor inuẽtus eſt homo, ſiue genus Iacob, promiſſum exigens à deo, & quaſi iure ſuperatus eſt deus, promiſſi ſui debitor. Nũ parua fuit aut ignota eſt colluctatio? Nonne ſaltẽ ex eo cognoſci poteſt quod ait ad Moſen, cerno q̃ populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me vt iraſcatur furor meus cõtra eos & deleam eos? Ibi nanq; fortis fuit & inualuit Moſes eodem modo, quo pater eius Iacob loco vel tẽpore iam dicto, de quo & in Oſee taliter ſcriptũ eſt: In fortitudine ſua directus eſt, cũ angelo, & inualuit ad angelũ, & cõfortatus eſt, fleuit & rogauit eũ, in Bethel inuenit eũ, & ibi locutus eſt nobiſcũ. Hinc manifeſtũ eſt, qualis lucta illa fuerit, qa fleuit & rogauit eũ. ¶ Secundũ illud p̃ſagium futuꝝ erat & factũ eſt, vt iratus deus, quia ſæpe fuit offenſus, & irritatus multis eoꝝ adinuentionibus, minaretur q̃ recederet, imo & genus Iacob diſperderet atq; deleret, & nunq̃ defuerũt in populo illo hoĩes, q̃is pauci, in quibus eſſet fortitudo, id eſt, fides Iacob, luctãs & inualeſcens ad fortitudinẽ dei, & quodãmodo dicens, nõ dimittã te, niſi benedixeris mihi. Talium quiſq; fleuit & rogauit eũ, & hoc fuit inualeſcere, & fortẽ eſſe contra deum. Hic ille Moſes, de quo iam exemplũ prælibatũ eſt, fortiter luctabatur ſtans in cõfractione, id eſt, in nimia mentis humiliatione in cõſpectu eius: cũ dicente illo, dimitte me, ipſe orabat dn̄m deum ſuũ dicẽs: Cur dn̄e iraſcitur furor tuus contra populũ tuũ? Recordare Abrahã, Iſaac, & Iſrael ſeruoꝝ tuoꝝ, quibus iuraſti per temetipſum, &c. Sic multoties idem Moſes fleuit & rogauit eũ, ſic Dauid fleuit & rogauit eum, ſic & alij plures fleuerunt & rogauerunt eũ quorum fletum & rogatum per ordinem narrare nimis longũ eſt. Quid multa? Contra deũ fortis fuit Iacob, nec dimiſit eũ niſi benediceret, & benedixit ei in eodẽ loco: Et itidem cõtra deũ, ſiue contra irã dei fortis fuit progenies eiuſdem Iacob, nec dimiſit eum, niſi daret Chriſtũ ſuũ, qui eſt omniũ gentium benedictio. ¶ Tunc tetigit neruũ femoris Iacob vbi benedixit eũ, & ſtatim emarcuit. Quid eſt hoc, niſi quia ſic rationabiliter futuꝝ erat, vt poſtq̃ promiſſio compleretur, poſtq̃ hic Ieſus Chriſtus naſceretur, iam extunc omnis apud deum genealogiaꝝ vetus diligentia pro nihilo, imo & pro ſtultitia vel fabulis haberetur? Sciendum quippe, q̃ omnis tam diligenter facta in lege tribuũ ac familiaꝝ ſiue generationum, domorum atq; cognationũ diſtinctio, verbi gratia, quod dictũ eſt de filijs Iuda, per generationes & familias, ac domos, & cognationes ſuas, tot erãt millia, maximeq; illud q̃d iuſſum eſt, vt vnuſquiſq; de tribu ac familia ſua duceret vxorẽ, in vnum & ſolum omnino Chriſtum tendebat, propter veritatẽ dei, ad confirmandas promiſſiones patrũ, vt dum veniret, dum naſceretur, non incertũ ſciri poſſet, aut dici ad gloriam & ad laudẽ iuſti & fidelis dei, qa ſicut promiſit & iurauit, ſic & fecit, benedictione qua benedicẽtur oẽs gentes mittendo de ſemine Abrahæ, de tribu Iuda, de ſtirpe ſeu de domo ac familia Dauid. ¶ Poſtq̃ ergo venit, poſtq̃ natus eſt, quæ cura de illo femore, de illa tribuum, generationũ, familiarum, domorum atq; cognationũ diuiſione, ſeu ſupputatione? Imo pro extrema ſtultitia totũ illud reputandũ eſt: Stultas, inquit Apoſtolus, quæſtiones, & genealogias & cõtentiones, & pugnas legis deuita, ſunt em̃ inutiles & vanæ. Igitur omniũ genealogiaꝝ finis iſte fit, q̃d idem Apoſtolus ait: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus apoſtolus, ſegregatus in euangeliũ dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis, de filio ſuo, q factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecũdũ carnẽ. Quod ſi ex ſemine Dauid, ergo & ex tribu Iuda, vt cõfirmet veritas dei, dicẽtis per os patriarchæ Iacob: Non auferetur ſceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittẽdus eſt, & ipſe erit expectatio gẽtiũ. Quod

Pſalm. 144
Pſal. 32.
2. Corin. 1.
Gene. 32.
Luctatio Iacob cum deo.
Exo. 32.
Oſee. 12
Quõ homo inualeſcit ad deũ
Exo. 32.
Gene. 32.
Generationũ cõputatio, ꝓpter futurum Chriſtũ facta eſt.
Numer. 1.
Nume. vl.
Nũc vana eſt genealogiaꝝ q̃ſtio Titũ. 3
Roma. 1
Gene. 49.

ſi ex

si ex tribu Iuda, ergo ex semine Abrahæ, ad quē primū dictū est: Et in semine tuo benedicentur oēs gentes. ¶Iam de cætero femur Iacob marcidū fit, sicut vere est. Nam reuera emarcuit, ita vt iā neq; rex, neq; dux, neq; propheta, neq; sacerdos possit inde sperari, & oīno vigor, siue viror eiusmodi fic defecit in illo, vt fit infidelis, imo & infideli deterior, qui spem habet in carne eiusdē populi, recepturus Antichristum, sub nomine Christi. Gene. 22. Fœmur Iacob emarcuit.

LIBRI PRIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS LIB. II.

GLoriam dei, gloriam, quam prædicare intendimus, & honorē filij hominis enarraturi erant quidā cœli, iuxta illud propheticū: Cœli enarrant gloriā dei, & opera manuū eius annunciant firmamentū. Eius gloriæ & honoris principium illud est, vnde hactenus sermo habitus est, scilicet, quia in sole posuit tabernaculum suū, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Quod expositione iam non indiget, quia quod fit tanquā sponsum processisse de thalamo suo, paruuli quoq; audierunt, infantes elocuti sunt, qui de illius sponsi virginalibus nuptijs nati, imo renati sunt, & adoptionis filioꝝ dei spiritum acceperunt. ¶Nihilominus & hoc fere omnibus notū est, q̄ cœli illi, qui gloriam hanc enarraturi erant, apostoli fuerunt, cœli vocales, cœli eloquentes: quia non sunt loquelæ neq; sermones, quoꝝ non audiantur voces eoꝝ: in omnem terrā exiuit sonus eoꝝ, & in fines orbis terræ verba eorū. Quorsum istud? videlicet ad cōsilij diuini pulcherrimæq; dispositionis laudē atq; admirationē, quia futurā postmodū talium cœloꝝ enarrationem, talisq; firmamenti annunciationem & auditum siue obauditionē gentium, quæ credituræ erant per voces eorundem cœloꝝ, continuo præsignauit vbi natus est Christus, in his quæ confestim narrat euangelista diuinus. ¶Cum ergo (inquit) natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Hierosolymā dicentes: Vbi est q̄ natus est rex Iudæoꝝ? Vidimus em̄ stellam eius in oriente & venimus adorare eum. ¶Nonne iam tunc cœli gloriā istam enarrauerunt? Vtiq; enarrauerūt & alios cœlos, de quibus iam dictū est, enarraturos esse significauerunt. ¶Et sicut tunc Magi, id est, sapientes vtiq; gentiles, claritatem siue illustrationē istius cœli inanimati, scilicet stellā cognoscentes atq; sequentes, venerunt dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæoꝝ? sic futuꝝ erat vt gentes illuminationem cœloꝝ, rationalium, id est, apostoloꝝ, videlicet donum spiritus sancti, quod acceperant, intelligentes, venirent & pœnitentiam sibi ad vitā donari postularent. ¶Item sicut tunc Herodes propter Magos seu Magoꝝ inquisitionē turbatus est, & omnis Hierosolyma cū illo, & quæsiuit pueꝝ ad perdendū eum: sic futuꝝ erat, vt gentibus euangelium Iesu Christi suscipientibus, eadē ciuitas Hierusalē, totum̄q; regnū Iudaicū, seditionibus turbatū, conaretur funditus exterminare prædicationē apostoloꝝ, & ipsum quodammodo occidere Christū, occidendo & crucifigendo, flagellando, & de ciuitate in ciuitatē persequendo, pleroſq; ex prophetis & sapientibus & scribis, quos ille misit. Nihilominus, sicut tunc dictū est Ioseph: Surge & accipe puerū & matrem eius, & fuge in Aegyptū, & sic fecit Ioseph secedens cū puero & matre eius in Aegyptū sic futuꝝ erat, vt loquens in apostolis suis Christus diceret, vobis quidē oportebat primū loqui verbū dei, sed q̄m repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. ¶Itidem sicut defuncto Herode, rursus cōsurgens accepit pueꝝ & matrem eius, monitus ab angelo & venit in terrā Israel, sic futuꝝ est, quod Apostolus ait: quia cū plenitudo gentiū subintrauerit, tunc omnis Israel saluus fiet. ¶Sed vt ad inceptū reuertamur quid pertinuit ad istā gloriam dei signū eiusmodi. Vidimus, aiunt, stellam eius in oriente? Ad hæc, inquā. Multum ad rem tale signū pertinuit, si rite recorderis, quia quādo pepigit dominus cū Abraham fœdus, à quo liber generationis Iesu Christi cœptus est, & ad quē beati seminis repromissio facta est, tunc etiā eduxit eum foras, & ait illi: Suspice cœlū & numera stellas, si potes. Ac deinceps: Sic erit semē tuū. In die illo, ait scriptura, pepigit dñs fœdus cum Abraham dicens: Semini tuo dabo terram hāc, &c. Hinc Apostolus: Abrahæ dictæ sunt promissiōes, & semini eius. Nō dicit, & seminibus, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo qui est Chrūs. Hic vnus est, propter quē omnia, & per quē omnia, qui multos filios in illam gloriā adducere veniebat, Vt sicut in cœlo stellæ innume-

Psal. 18

Roma. 8. Cœli vocales, apli.

CAP. II.

Præfiguratio in Magis.

Matth. 23.

Acto. 13

Roma. 11.

Fœdus dei cū Abrahā Gene. 15 Galat. 3 Hebræ. 2

biles sunt, sic essent splendidi & incõmutabiles per ipsum, atq; ita compleretur q̃d fidelis
Gene. 15 & verax promisit: sic erit semen tuũ. ¶ Recte igitur nõ qualecũq; signũ, sed nouũ sydus cæ
Cur stella Magis ap/ paruit. li dederũt, videlicet propter eiusmodi promissum, quodãmodo dicentes nobis: Laudate & cõgratulamini, quia fœdus, quod pepigit deus cũ Abraham, nõ fecit irritum: impleuit q̃d promisit: suspice stellas, sic erit semen tuũ. Hoc angeli scientes, eadẽ nocte primi glo
Lucæ. 2 rificauerunt eũ, quoꝝ grandis exercitus, & magna fuit multitudo laudantiũ & dicentiũ: Gloria in altissimis deo, qui etiã cõgratulantes nobis, subiunxerũt: & in terra pax homini
Tẽpus & lo/ cus natiui/ tatis Chri antea præ dicta sunt. bus bonæ voluntatis. ¶ Illud quoq; ad rem pertinuit, q̃d euangelista cũ dixisset: Cum ergo natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, statim & locũ natiuitatis & tempus expressit dicendo, in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis. Quàm ad rẽ hoc pertinuit? Nimiꝝ ad veritatẽ
Gene. 49 eiusdẽ dei, qui per os patriarchæ Iacob, taliter prælocutus est: Non auferetur sceptrũ de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat q̃ mittẽdus est, quiq;, sicut Abrahæ, ita & Beth leemitæ Dauid promisit atq; iurauit, hũc Iesum Chr̃m de semine ei⁹ nasci. Nõ ante debebat auferri sceptrũ & dux de Iuda, donec iste veniret, alioq; n fidelis & verax nõ appareret
Mich. 5. deus, q̃ in patriarchis & prophetis locutus est, quiq; in patriarcha memorato tẽpus fere p̃finiuit, & in propheta, videlicet Michea, locũ p̃signauit: Et tu, inquit, Bethleem terra Iuda, nequaq̃ minima es in principibus Iuda: Ex te em̃ exiet dux qui regat populum meum Israel. Nonne sceptrũ ablatum erat de Iuda, & dux de femoribus eius defecerat cũ regnaret Herodes, patre Idumæo, & matre ortus Arabica? Igit̃ dicendo in Bethleem Iudæ in diebus Herodis, scienter argumẽta p̃buit veritatis, breuiter & sufficienter edicẽs, fic oportuisse fieri, id est, tunc tẽporis debuisse nasci Christũ, quo tẽpore narrauerat eũ esse natũ, & illũ debere natiuitatis esse locũ propter veritatẽ dei, & cõfirmandas voces prophetaꝝ, fuerat aũt conceptus in ciuitate Galilææ, cui nomen Nazareth. Quãcunq; ob causam in illa ciuitate Galilææ tũc fuerint vel habitauerint Ioseph & Maria, cũ eẽnt de domo Dauid, nihilominus vt nasceret Iesus in Bethleẽ Iuda, deus miro prouidit modo, videlicet p̃phe
Cæsar Au/ gustus fa/ mulatus ẽ prophetiæ de Chr̃o. Lucæ. 2 ticæ veritati famulãte Romano imperio. ¶ Deniq; Cæsar Augustus hoc modo famulatus est illi, vt & auferret sceptrũ & ducẽ de Iuda, dando regnũ Iudææ Herodi alienigenæ, Antonio suffragãte, vnde & hic dicit, in diebus Herodis regis, & edictũ proponeret, vt describeret vniuersus orbis: q̃ causa effecit, vt ascẽderet Ioseph cũ Maria despõsata sibi vxore prægnãte, in Bethleem ciuitatẽ Dauid, eo q̃ esset de familia & domo Dauid. Sic miro modo famulatũ est natiuitati Iesu Christi & propheticæ veritati, tam Romanũ imperiũ nesciens, q̃ cœlũ inanimatũ sentiens, Romanũ, inquã, imperium, tale edictum proponendo, cœlum aũt, tale signum, id est, nouã stellam proferẽdo. Vnde propheticũ illud impleNume. 24 tũ est: Orietur stella ex Iacob, & exurget homo de Israel. ¶ Locũ ipsum Magi, licet diuiMagi cur in Hierlm quẽsierunt Christum, nitus inspirati, nescierũt, quippe qui nõ in Bethleem, sed primũ Hierosolymã venerũt dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæoꝝ? Magis in sublimi q̃ in humili loco, magis in regia ciuitate q̃ in vico mediocri, magis in turba diuitum q̃ in silentio pauperꝝ nasci posse, & quærendum esse putauerunt regem Iudæoꝝ. Itaq; Hierosolymã venerunt, sed hoc tale erat, ac si paruum non attendentes virgultum, ad excelsa suspicerent ligna syluarum.
Esaio ¶ Dixerat aũt spiritus sanctus per prophetam: Excelsi statura succidentur, & sublimes humiliabuntur, & subuertentur condensa saltus eius ferro, & Libanus cũ excelsis cadet. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c. Et est sensus: Inter superbos erunt iurgia, contra semetipsos dimicabunt & cadent: quod tunc maxime factũ est, quando Herodes homicida, imo & paricida, ad omnẽ Dauidicæ stirpis odorẽ sæuiẽs & contra omne regium genus dentibus stridens, nec vxori pepercit, nec socero, q̃ erant regij generis, & proprios quoq; filios crudeliter morte damnauit. Vane furebat, frustra insaniebat diabolus in illa sua securi, in qua secabat: qa non de excelsis cedris aut robustis quercubus, sed de gracili virga, q̃ inter arbusta latebat, flos erat ascensurus, id est, nõ de superbis & purpuratis diuitibus, sed de humili virgine, qualis in plebe vix cognosci posset, Christus erat nasciturus. Hoc illi, videlicet Magi, nescierũt. Et quidẽ poterat facere deus in primis, q̃d fecit postmodũ, vt scilicet venientes illos ab oriente, cõtinuo stella, quã viderant, antecederet, vsq; dũ veniens staret supra vbi erat puer: sed dilatio hæc vtilis erat, vt interim q̃ de cœlo acceperãt signũ, audirent etiã de scriptura testimonij firmamentũ, q̃d æquæ nũc prodest nobis, propter q̃s est scriptũ, vt profuit illis, propter quos tũc fuit recitatũ. ¶ Quid tandẽ de muneribus dicendũ, quæ illi obtulerũt? Auditũ & celebre factũ est
Mystica munera Magorũ. in vniuerso orbe gaudium ipsoꝝ. ¶ Quia videntes stellam antecedentẽ se, quã viderant in oriẽte, & stantẽ supra domũ vbi erat puer, gauisi sunt gaudio magno valde, & intrãtes domũ, inuenerunt pueꝝ cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eũ: & apertis thesauris suis, obtulerũt ei munera, auꝝ, thus & myrrhã. ¶ Vere cœlitus inspirati, vere cœlesti magisterio docti, veramq; & cœlestẽ habentes materiam gaudẽdi. Quid, inquã,

hic

hic dicendū, nisi quia prophetæ ipsi & prophetica ipsorū munera fuerūt. Veritatē & mā suetudinē & gloriā & honorē protestati sunt, veritatē assumptæ carnis, mansuetudinem, id est, humilitatē passionis, gloriā regni, & honorē diuinitatis, vnius eiusdēq; Iesu Chri. ¶Quatuor facies vni erāt, ait propheta, facies hominis, facies leonis, facies vituli & facies aquilæ volātis. Quatuor istas facies, quatuor cōstat esse sacramenta, quæ nescire non licet homini Christianæ professionis, scilicet incarnationē, passionē, resurrectionē atq; ascēsionem eiusdē Iesu Christi, quorū circa inspectionē faciē tota versatur intentio præsentis opusculi. Faciem vnā ex his, videlicet faciem hominis, pſentem inuenerunt, quā & proci dentes adorauerūt, cæteras mysticis muneribus mirabiliter pfignauerunt. Myrrha faciē vituli, id est, sacramentū passionis, qua ipse sacrificandus atq; mixtura myrrhæ & aloes condiendū erat in sepultura corpus eius. Aurū faciem leonis, id est, gloriā resurrectionis, per quā caro, quā ex nobis mortalē susceperat, tantū meliorata est, quanto aurū puluere seu limo terræ, pulchrius atq; ptiosius est. Thure faciē aquilæ volantis, id est, sublimitatē ascensionis, & confessionē ad dexterā patris, ex qua dato hominibus spiritu sancto, cognitus est q; deus sit idem filius dei, cui sacrificiū incēsi legitimū iure debeat offerri, æque vt patri, & sancto spūi. ¶Et eiusmodi myrrhā tota quidē illi offert sancta ecclesia, dū credens & cōfitens, q; vere passus, mortuus & sepultus fuerit, vitiorū in se mala propter eum mortificat, maxime aūt exercitus martyrū, q gustu mortis amaro passioni eius cōmunicauerunt. Item thus eiusmodi, tota quidē illi offert ecclesia, credēs & cōfitens, qa vere deus est, & oīs in eo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: maxime aūt sanctorū ordo sacerdotū, qui propter eū cœlibē ducētes vitā, semper altari præsto sunt, offerre illi incensum dignū, & omne sanctū iugiter exequi sacri altaris eius ministeriū. Itidē aūt eiusmodi tota quidē illi offert ecclesia, credēs & cōfitēs, qa surrexit, & immortaliter regnat q mortalis & mortuus fuerat, maxime aūt regū & principū potētia diuitūq; fideliū opulētia, qui ad cōstruēdas nomini eius ecclesias, aurū & argentū illi fideliter obtulerūt, domūq; eius, q cū diues esset, propter nos pauper factus est, largis donarijs ditauerūt, iuxta illud propheticū, qd tam secundū literā, q̄ secundū spm̄ verissimū est. Et viuet, id est, resurget, & dabit ei de auro Arabiæ: Reges Tharsis & insulæ munera offerēt, reges Arabū & Saba dona adducēt. ¶Recte igit munera hæc ore sacro euāgelista magnificauit, & sic magnifice enūtiauit, vt dicturus, obtulerūt ei munera, pmitteret, & apertis thesauris suis. Nā vere thesauri fuerūt, & thesauri merent appellari, nō tam fistartia seu thecæ qualescūq;, qbus clausę portari poterāt species eiusmodi, q̄ corda ipsa offerētiū, qrū ex abundātia potuerūt inuisibili deo inuisibiliter proferri causæ tā sanctæ, quas ecclesia sancta in illis speciebus visibilibus venerabiliter intelligit. ¶Nihilominus & gaudiū illorū sic magnificauit, vt nō cōtētus dixisse, gauisi sunt gaudio magno, adderet valde, qa reuera valde gauisi sunt, gaudio magno gauisi sunt, & gaudiū eorū fuit in spū sancto, q & iucūditatē & exultationē thesaurizauit sup eos, qbus nihil defuit de plenitudine sciētiæ vel fidei, quæ à nobis exigitur diutina sanctarū scripturarū lectione instructis, qd comprobatur ex ipsorū muneribus bene cōsiderātis. ¶Et vide, quāta sit distātia in modis discēdi, quantū distet inter eruditionē illius qui p angelū siue p hominē, & illius qui per solā spūs sancti reuelationē meret erudiri. Pastores itaq; Iudæi, quippe q in regione eadē erāt vigilātes, & custodientes vigilias noctis supra gregē suū, non per hominē, sed (qd maius est) per angelū, natū sibi esse saluatorē Christū dm̄ didicerunt: & tamen nō adeo docti siue eruditi fuerunt, vt procidētes adorarēt, aut munera offerrēt, sed tantūmodo venerūt & cognouerūt de verbo, qd dictū erat illis de puero hoc, & reuersi sunt glorificātes & laudātes deū. Isti primitiæ gentiū, neq; p hominē docti, neq; per angelū, sed per spm̄ sanctū, modo de quo iā dictum est, laudē perfecerunt, & tres hoīes, tribus partibus orbis, Asiæ, Europæ atq; Aphricæ, fidei vel cōfessionis atq; adorationis exemplar existere meruerūt. ¶Interea decet reuerēter intueri, quā veraciter sancta scriptura dixerit de isto tali filio hoīs: Minuisti eum paulo minus ab angelis. Deniq; vt factus erat ex muliere, factus sub lege, ita & factus est sub legibus naturæ, sub legibus infantiæ, nihil pro semetipso visibiliter agens, nihil hoībus per semetipsum loquēs patronos habere dignatus angelos, q agerēt pro puero, loquerētur pro infantulo, & hoc dumtaxat in somnis, qui non p̄cellentior est modus visionis. ¶Ante & post minorationē talis filij, manifeste visos esse angelos legimus hominibus seruis & ancillis huius dñi, interim aūt dum minor est, nō manifeste, sed in somnis, vbi descenderat in vterū virginis, angelus dñi in somnis apparuit Ioseph, dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugē tuā: in somnis nihilominus eidē beato Ioseph: Surge, inquit, & accipe puerum & matrē eius, & fuge in Aegyptū. In somnis itidē: surge & accipe puerū & matrem eius, & vade in terrā Israel: in somnis rursus, dū timeret in Iudæā ire, eo q Archelaus regnaret pro Herode patre suo, admonitus secessit in partes Galilęæ. Sic & magi isti in so-

Quatuor facies vnius Christi. Ezech. 10

Iohan. 19.

Quō munera illa offert ecclesia. Coloss. 2

2. Cor. 8 Psal. 71. Munera illa, thesauri dicta sunt.

Magi spiritu sancto edocti.

Luc. 2

Infantia Christi. Psalm. 8 Galat. 4

Cur in somnis tunc angelus apparebat, & nō manifeste.

mnis acceperũt reſponſum,ne redirent ad Herodẽ,& per aliam viam reuerſi ſunt in regionẽ ſuã.¶ Ita quaſi dedignentur manifeſte loqui,loquunt in ſomnis ſancti angeli,ſeruis dñi ſui non dedignantes,ſed pro voluntate eiuſdem domini ſui ſcripturam veritatis honorantes,vt ſeipſos nõ tantũ ſeruis dñi ſui,verumetiã ipſo domino ſuo ſciant & recognoſcãt eſſe maiores,cuius videlicet maioritatis nouiſſimũ illic fuit indiciũ ſiue teſtimonium, vbi eidẽ dño in paſſione agonizãti apparuit angelus de cœlo cõfortans eũ.¶ Legimus q-dem angelos miniſtraſſe illi,cũ adhuc eſſet minor angelis,ſicut ſcriptũ eſt,reliquit eũ tentator & acceſſerũt angeli & miniſtrabant ei:ſed illud huic ſenſui non valde repugnat,cũ Heliæ ſemel & iterũ angelus eo modo miniſtrauerit.Proiecerat ſe Helias & obdormierat in vmbra iuniperi,& ecce angelus dñi tetigit eũ,& dixit illi:Surge,comede.Reſpexit & ecce ad caput ſuũ ſubcineritius panis & vas aquæ.Comedit ergo & bibit,& rurſus obdormiuit.Reuerſuſq; eſt angelus dñi ſecũdo,& ſimiliter fecit.Quomodo Heliæ miniſtrauit angelus,vt deinde ieiunaret quadraginta diebus & quadraginta noctibus,quid mirũ ſi eodẽ modo miniſtrauerunt angeli huic filio hominis,cũ ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus?Hæc idcirco dicta ſunt,quia valere nobis debẽt ad cognitionẽ cœleſtis diſciplinæ,ad venerationẽ magiſtri huius qui dicit,& diſcite à me qa mitis ſum & humilis corde:qui ſicut natura vel humana cõditione,ita & ipſo vſu naturæ dignatus eſt angelis ſuis minor exiſtere,iuxta q̃d ipſe teſtificatus eſt dicens,qa filius hominis nõ venit miniſtrari,ſed miniſtrare.¶ Quid porro ipſa mater?Nunquid nõ ſaltẽ ipſa loquebat, aut loqui poterat?Imo ipſam valde illud decebat,q̃d alius euangeliſta ſemel & ſecundo memorat dicẽs:Maria aũt conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo.Tempus tacendi, ait Salomon,& tẽpus loquendi.Diſcretionẽ eiuſmodi virgo ſapiens & prudens nõ ignorauit.Inde collaudans eam ſponſus,q̃d vtiq; fuit illi deus,& pater dñi noſtri Ieſu Chri,cui cõcepit & peperit,dicit in Canticis:Hortus cõcluſus ſoror mea ſponſa,hortus cõclùſus, fons ſignatus.Deniq; hoc quidẽ ſponſus Chriſtus dei filius,cõuenienter dicit ſponſæ ſuæ eccleſiæ,ſed hoc ipſum nõ minus cõgrue dicat perſona dei patris,dilectæ ſibi beatæ Mariæ,ſtatim ſubiungẽs:Emiſſiones tuæ,paradiſus malorũ Punicorũ,cũ pomorũ fructibus. Etiã hoc p̃miſerat:Fauus diſtillãs labia tua ſpõſa,mel & lac ſub lingua tua.Quãdiu filius hoĩs manere debuit minoratus paulo minus ab angelis,fere tandiu fuit beatæ virgini tẽpus tacẽdi,& tandiu tacuit,tandiu in ſilentio fuit,velut hortus concluſus:Hortus,inquã, cõcluſus,fons ſignatus:quo accedere,cuius ſecretum audire nullus meretur niſi cognitus, nullus cui talis hortus,talisq; fons,clauſurã vel ſignaculum oris ſui,aperire indignũ arbitraretur.¶ Vbi aũt gloria & honore coronatus eſt filius hoĩs,reſurgẽdo & in cœlũ aſcendendo,vbi ſedet ad dexterã patris,extunc eidẽ beatæ virgini fuit tempus loquẽdi,& hoc amicis,id eſt,ſanctis apoſtolis,& talia loquẽdi,qualia prius portare nõ potuiſſent:q̃d ſciens ipſe filius hominis,dixerat quodã loco:Adhuc multa habeo vobis dicere,ſed nõ poteſtis portare modo.Vbi venit ſpũs veritatis,primus quidẽ & princeps ipſe illos omnem veritatẽ docuit:ſed & ipſa beata virgo teſtimoniũ ſuæ vocis adhibuit,& taliter locuta eſt auribus fidelibus,vt proinde recte dicat dilectus eius deus:Fauus diſtillãs labia tua,mel & lac ſub lingua tua:Emiſſiões tuæ paradiſus malorũ Punicorũ,cum pomorũ fructibus,Cyprus cũ nardo,nardus & crocus,fiſtula & cinamomum,cum vniuerſis lignis Libani,myrrha & aloe cum omnibus primis vnguentis.Fons hortorũ,puteus aquarũ viuentium,quæ fluũt impetu de Libano.¶ Igitur deus dei filius,homo vel filius hominis factus,& ita paulo minus ab angelis imminutus,ſomniantibus magis & beato Ioſeph nutricio eius, vigilantibus aũt angelis in cuſtodia eius,Herodis homicidæ malitiam elufit,& in Aegyptũ fugit,eratq; ibi vſq; ad obitũ Herodis.Vt quid hoc?LVt adimpleret(ait euangeliſta) quod dictum eſt à dño per prophetam dicentem:Ex Aegypto vocaui filium meum.¶ Puta dixiſſe illum,vt per omnia fratribus aſſimilaretur,iuxta quod Apoſtolus loquitur:Nuſquã em̃ angelos apprehendit.Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari,vt miſericors fieret & fidelis pontifex ad deũ,vt repropitiaret delicta populi.In eo em̃ in quo paſſus eſt ipſe tentatus,potens eſt eis qui tentantur auxiliari.Quis em̃ filius,quis eſt de cunctis fratribus eius,quem non ex Aegypto vocauerit deus?Nouit ſanctorũ fides,& in ore fidelis eccleſiæ frequentiſſimum eſt,quia cunctis filijs dei mundus iſte,in quo,quandiu ſumus in corpore,ait Apoſtolus,peregrinamur à deo,Aegyptus eſt,& hoc in illa parte mundi,quæ vulgo vocatur Aegyptus,figuratũ eſt,qualiter vocet deus omnem filium ex Aegypto huius mundi,id eſt,de tenebris in admirabile lumen ſuum,per illud,q̃d,ſicut ſacra narrat hiſtoria,populũ illũ,qui in Aegypto ſeruiuit carneo Pharaoni,vocauit deus exinde tam admirabili ordine in terrã promiſſiõis.Præter hãc vniuerſalẽ peregrinationẽ,q̃ vniuerſi peregrinamur in Aegypto huius ſeculi,propter p̃uaricationẽ Adæ,in quo om̃es peccauerũt, ait Apoſtolus,hoc illi plus habuerũt,q̃ in illa Aegypto peregrinati ſunt,& carneo Pharaoni

Lucæ.22 Matth.4. Miniſteria angelorũ. 3.Regũ.19.

Matth.11 Matth.20

Cur Maria tacebat tũc Luc.2 Eccles.3

Cant.4

Quãdo fuit Mariæ tẽpus loq̃ndi Iohan.16.

Chriſp oĩa fratrib⁹ aſſimilatus,excepta peccati participatione. Heb.2

2.Cor.5

1.Petri.2

Roma.5 Exod.5

raoni in luto & latere seruierunt propter pctm̃ proprium, qa vendiderant illuc in seruũ Ioseph fratrẽ suũ. ¶Ergo qa debuit filius iste vnigenitus per oĩa fratribus assimilari, excepta dũtaxat participatione peccati, oportuit illũ fugere, & in illa Aegypto peregrinari, & ita incipiendo, taliter totũ peragere cursum vitæ præsentis in tentationibus suis, vt verã in semetipso præsentaret similitudinẽ vtriusq; peregrinationis, necnon & vtriusq; vel vocatiõis, vel reuersionis fratrũ suorũ, q sunt oẽs electi. s. & illius, qua & illi filij Israel in Aegypto peregrinati, & exinde vocati sunt, & huius, qua oẽs in Aegypto huius seculi peregrinamur, & hinc q filij sunt, quotidie vocant. Igit vt adimpleret (ait) quod dictũ est à dño per prophetã dicentẽ: Ex Aegypto vocaui filiũ meũ, id est, vt adsimilaret per oẽia fratribus, & pro illorũ similitudine per oẽia tentaret absq; pctõ, q ad verã promissionis terrã vocati vel vocandi sunt, oportuit illũ in Aegyptũ fugere, & illic peregrinari, pctm̃ nec originale habentẽ, propter quod exul in hoc mũdo esse deberet, vt sumus nos oẽs, nec actuale, propter quod in illa Aegypto peregrinaret, vt peregrinatus est propter domesticũ (de quo iam dictũ est) pctm̃ pp̃lus ille, de quo ipse secundũ carnẽ natus est vbi seruiuit exul ille, q post eã quæ ad Abrahã facta est, promissionẽ primus psecutionẽ ptulit. s. Ioseph, & deinde Iacob, & oĩs domus eius intrauit, illic exulando, iste passionum vel tentationũ suarũ initiũ sumpsit. ¶Ille populus Israel ex illa Aegypto vocatus, mare transiuit, & deinde in deserto quadraginta annis tẽtatus est, qa dñm tẽtauit. Iste puer Israel, sicut propheta dixit: Quia puer Israel est, & ego dilexi eũ, vocãs ex Aegypto postmodũ, quali oportuit modo mare trãsiuit. i. baptizatus est baptismo Iohãnis, statimq; ductus est in desertũ à spũ, nõ quadraginta annis tẽtauit, sed tẽtatus est quadraginta diebus. Itidẽ ille pp̃lus Israel nõ ante, sed postq̃ tẽtationibus exercitatus fuit, terrã repromissiõis introiuit: iste puer Israel, nõ ante, sed postq̃ tẽtatiões superauit, regnũ dei appropinquare p̃dicauit, & ecce regnũ dei intra vos est, inqt. Itaq; assimilatus erat fratribus illis. i. electis prioris populi, sed necdũ assimilationis pfectio vel finis. ¶Ventũ est ad aliã Aegyptũ cuius illa terra Aegypti fuit exemplũ. Quę est illa Aegyptus, nisi infernus? Illic detinebat captiuus fratrũ eius. i. sanctorũ pp̃lus, quos oẽs statim trãsduxit p mare rubrũ. i. p sanguinis & aquæ decurrẽtis ex latere suo sacrm, & inimicos eorũ. i. pctã eorũ operuit mare illud & vsq; nunc operit inimicos nostros, q eodẽ sacro baptizati sumus. Nonne ergo p oẽia fratribus assimilatus est, vt debuit, vt eos assimilaret sibi, q ad frẽs suos per multas tentationes vsq; ad infernũ descendit, vt eos faceret cohæredes & cõparticipes sui. Eorũ omniũ q̃ pertulit, principiũ fuit illud, q̃ in Aegyptũ fugit, & idcirco cõpetenter euãgelista meminit illius testimonij, & retulit ad eum. Vt adimpleret (inquiẽs) quod dictũ est à dño per prophetã dicentẽ: Ex Aegypto vocaui filiũ meũ. ¶Ad summũ, qm̃ non illic vbi narrauit dixisse angelũ: Surge, & accipe puerũ & matrẽ eius & vade in terrã Israel, quod & fecit Ioseph: sed vbi narrauit, qa consurgens accepit puerũ, & matrẽ eius nocte, & secessit in Aegyptũ, illic assumpsit hoc testimoniũ propheticũ. Ex Aegypto vocaui filiũ meum. Quid si ipsam Iudæã propter psecutiones Aegyptias, siue ipsam Hierusalẽ appellari voluit Aegyptum? Scriptũ est em̃ in Apocalypsi: Et corpora eorũ ponent in platea ciuitatis magnæ, quæ vocatur spũaliter Sodoma & Aegyptus, vbi & dñs eorũ crucifixus est. Et ad ipsam Hierusalẽ loquitur dñs per prophetã: Et nunc qd tibi vis in via Aegypti, vt bibas aquã turbidam? Plura sunt exempla hmõi, q̃ vt præsenti loco possint cuncta conscribi, p quæ cõprobari queat, q̃ illa terrena Hierusalem, & Sodoma, & Aegyptus, & populus Iudaicus iure & Aegyptus, & Chananæus, siue Cethæus magis, q̃ Israel fuerit appellatus. ¶Quare aũt loco præsenti Iudæam siue Hierusalẽ illam magis Aegyptum q̃ Sodomam siue Chanaan placeat appellari? Videlicet propter similitudinẽ præsentis peccati, qa turbatus est Herodes, & oĩs Hierosolyma cum illo, qm̃ audierat in Bethleem natum esse regem Iudæorũ. [Et mittens, occidit omnes pueros q erant in ea, & in oĩbus finibus eius] Nonne hoc simile est illi, quod præcepit obstetricibus Aegypti, dicẽs: Quãdo obstetricabitis Hebræas, & partus tẽpus aduenerit, si masculus fuerit, interficite illũ, si fœmina, reseruate. Itemq; populo suo: Quicqd masculini sexus natũ fuerit, in flumen proijcite: qcquid fœminei, reseruate? Nimirũ, & hic in Herode, & illic in Pharaone vnus erat diabolus, in vtroq; vnus idemq; bacchabat malignitatis spũs. Illic idcirco necari volens oẽs masculos, vt non esset semẽ, vnde secundũ promissionẽ, quæ ad Abrahã dicta fuerat, Chrũs nasceret: hic aũt idcirco pueros oẽs occidere properans in Bethleem, & in oĩbus finibus eius, vt dum omnes occiderent, non euaderet ille q solus timebat. Igitur non absurdum, imo rationabile est & verũ, si dicas, tunc ex Aegypto vocatum esse filiũ istũ, quando fugit Ioseph puerũ deferẽs ad illã, quã scripturæ autoritas spũaliter & Sodomã vocat, & Aegyptum, & idcirco Euangelistã recte nõ tunc, quãdo reuersus est in terrã Israel, sed tunc qñ secessit in Aegyptũ, dixisse adimpletũ hoc propheticũ, ex Aegypto vocaui filiũ meũ, vt fit

Gene. 37. Hebræ. z Cur in ægyptũ fugere debuit Chrs

Euocatio ei⁹ ex Aegypto Osee. 11

Matth. 4. Luc. 17 Aegyptus spiritualr infernus

Iudea & Hierusa. ẽ, spũaliter Aegyptus & Sodoma

Apo. 11

Hiere. 2

Herodes filiis Pharaoni Matth. 2

Exo. 1

ſenſus: De manu Herodis eripui eum, & de manu omnium q quærebant animam eius, q vere Aegyptij fuerunt. ¶Difficile & nimis longũ eſt, ea quæ apud prophetã Oſee præcedunt, & ea quæ ſequunt hoc dictũ. Et ex Aegypto vocaui filium meum, diſcutere & tractare, vt manifeſte conſtet, q pertineant ad tẽpus & rem, pro qua ſumptũ eſt ad teſtimoniũ veritatis euangelicæ. Proinde his omiſſis, videndũ eſt & illud quod deinde ſubiũgit: ⌊Tunc (inqt) adimpletũ eſt, quod dictũ eſt per Hieremiã prophetã, dicentẽ: Vox in Rama audita eſt, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorans filios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt⌋ Hoc taliter apud Hieremiã ſcriptũ eſt: Hæc dicit dñs: Vox in excelſo audita eſt lamentationis, fletus & luctus Rachel plorantis filios ſuos, & nolentis conſolari, quia non ſunt. Paucisq; interpoſitis, quæ pertinent ad conſolationẽ lamentantis ſiue plorantis, cãm illã ſatis euidenter dicit, propter quã pueros iuxta veritatẽ euangelij funeſtus Herodes occidit. Quia creabit dñs nouum ſuper terrã, fœmina circũdabit virũ, id eſt, nõ deforis ſemen admittet, ſed intus de ſpũ ſancto concipiet, & pariet filiũ. ¶Nunqd vero propter iſtum quem fœmina circundedit virum, propter iſtũ qui de virgine natus eſt regem Iudæorũ, ſoli infantes illi in Bethleem & in omnibus finibus eius occiſi ſunt. Imo innumera in orbe terrarũ milia martyrum, ſed illi primitiæ fuerunt, quos omnes Rachel, id eſt, mater eccleſia, nunc vſq; deflet, & non vult conſolari, q a non ſunt, donec reſurgant, & immortaliter cũ illo viuant q eſt, quemadmodũ dicit: Ego ſum qui ſum. Quare autẽ talis mater. ſ. eccleſia, præſenti loco nominari debuit Rachel? Videlicet, q a mater illius, q primus à tempore promiſſionis perſecutionem propter iuſtitiã paſſus eſt. In ſeruũ quippe venundatus eſt Ioſeph, humiliauerunt in cõpedibus pedes eius, ferrũ pertranſiuit animã eius: mater (inquam) illius, dicta eſt Rachel. ¶Itaq; & mater eccleſia ſiue oĩs anima, quæcunq; Chriano perſecutionẽ propter iuſtitiam patienti compatit, recte apud prophetã iſtum dicit Rachel, & omnis ille, quicũq; perſecutionẽ propter iuſtitiã patitur, recte nihilominus apud aliũ prophetã, videlicet Amos, dicit Ioſeph: Sicut Dauid (inqt) putauerunt ſe habere vaſa cantici, bibentes in phialis vinũ, & optimo vnguẽto delibuti, & nihil patiebant ſuper contritiõe Ioſeph. Non dixit, nihil patiebant ſup contritione fratris, ſed poſitus eſt pro fratre Ioſeph, vt quilibet frater ſiue matris eccleſiæ filius, proprio ſignificaret eius noĩe, cuius ex fratribus fama p̃clara eſt, vel in malis quæ pẽdit, vel in bonis quæ repẽdit. Et hoc miro decore dixit, videlicet q a (vt ſupra dictũ eſt) primus iſte à tpe promiſſionis contritionẽ. i. pſecutionẽ propter iuſtitiã paſſus eſt, ita vt ferrum animam eius pertranſiret. ¶Porro, iſta mater qualiter & ploret & conſolari nolit, melius ſentiri põt per experimentum, q̃ per ſolũ lectionis auditũ. Quid enim? Nõne ploratus eiuſmodi dulcior eſt omni conſolatione præſentis ſeculi? Dicit nanq; ille quiſq; eſt, q ploratũ hunc, q̃ ſit dulcis, expertus eſt: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicit mihi quotidie, vbi eſt deus tuus. ¶Sed dicit aliq;s: Si bonum eſt matri huic filios ſuos plorare, ſi optimũ eſt conſolari nolle ſiue cõſolationẽ renuere, quomodo ploranti dñs ibidẽ apud eundem prophetam verba conſolationis ingerit, & eam à ploratu compeſcit? Vbi enim dixit: Vox in excelſo audita eſt lamentationis, fletus & luctus Rachel plorantis filios ſuos, & nolentis conſolari ſuper eis, q a non ſunt, continuo ſequit: Hæc dicit dñs: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, q a eſt merces operi tuo, ait dñs, & reuertent à terra inimici tui, & eſt ſpes nouiſſimis tuis, ait dñs & reuertent filij tui ad terminos ſuos. Quomodo & dñs eam conſolatur, & ipſa conſolari non vult? Si bonus (vt iam dictũ eſt) illius eſt ploratue, quomodo dicit ei: Quieſcat vox tua à ploratu? ¶Ad hæc inquã: Non vnus idemq; eſt ploratus ille, cuius vox in excelſo audita eſt, & ille cuius vocẽ deus audire non vult, dicens: Quieſcat vox tua à ploratu. Ploratus nanq; alius eſt veniens ex ſpũ dei, & alius veniens ex ſpũ huius ſeculi. Huius Apoſtolus: Quæ em̃ ſecundum deum triſtitia eſt, pœnĩam in ſalutem ſtabilem operat, ſeculi autem triſtitia mortem operatur. ¶Non multis opus eſt, nam qualem ploratum interdicat dñs, dicens: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, ipſe in eode Apoſtolo determinat, cum dicit: Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt nõ contriſtemini ſicut & cæteri q ſpem non habẽt. De niq; & quod hic ſubiunxit conſolando, q a eſt ſpes nouiſſimis tuis, & reuertent filij ad terminos ſuos, idem eſt quod ibidẽ ſubiungit in Apoſtolo: Si em̃ credimus, q̃d Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & deus eos q dormierunt per Ieſum adducet cũ eo, &c. vſq; ad id. Itaq; conſolamini inuicẽ in verbis iſtis: Ploratũ aliũ, ploratũ ſiue luctũ triſtitiæ, quæ eſt ſecundum deum, non ſolum non interdicit, verumetiã beatificat idem dñs: Beati (inquiẽs) qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Igitur & laudabiliter plorat, & laudabiliter conſolationẽ renuit Rachel, & cur ita faciat, cauſam rõnabiliter habet, videlicet q a nõ ſunt, id eſt, q a nondũ ad immutabilitatem filij eius peruenerunt, de qua videlicet immutabilitatem in pſalmo dictũ eſt: Hierl'm, quæ ædificat vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum

Hierem. 31

Rachel plorans mater eccleſia

Exo. 3

Pſal. 104

Oĩs pſecutionẽ patiens ꝓpter iuſtitiã, Ioſeph dicit Amos. 6

Plorat⁹ bonus & dulcis

Pſal. 41.

Quæſtio

Hiere. 31.

Reſponſio

2. Corin. 7

1. Theſſ. 4.

Matth. 5.

Pſal. 121.

Quam-

Quamuis in cœlo sint animæ sanctorum, nondum est illis id ipsum, qa videlicet adhuc in puluere dormiunt corpora ipsorum, adhuc in hoc seculo peregrinat pars ipsorum, adhuc nascituri sunt q pertineant ad numerum ipsorum. Quando (sicut in propheta dñs dicit) filij quos plorat Rachel, reuertent ad terminos suos, id est, quando deus (sicut ipse in Apostolo loquit) eos qui dormierunt per Iesum, adducet cũ eo, tunc erit id ipsum, tunc consolabitur mater super filijs quia sunt, quia tunc videbunt sicuti est, eum qui dicit: Ego sum q sum. ¶Defuncto aũt Herode, ecce angelus dñi apparuit in somnis Ioseph ¶ & cętera vsq; ad id ¶ & admonitus in somnis secessit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocat Nazareth, vt adimpleret quod dictum est per prophetas: Qm̃ Nazaræus vocabitur ¶ Cum cætera satis per se clareant, illud solũ quæstione indiget, cur cum dixisset, & habitauit in ciuitate, quæ vocat Nazareth, causam hanc subiunxit: Vt adimpleret quod dictum ẽ p prophetas: Qm̃ Nazaræus vocabit. Quid enim? Nisi habitasset vel nutritus fuisset in ciuitate, quæ vocatur Nazareth, non esset Nazaræus, id est, deo consecratus? ¶Ad hæc inquam: Esset qdem, esset plane Nazaræus, hoc est, consecratus, siue Nazaræus, id est, sanctus, sed non ita vocaret. Oportebat aũt illum ita vocari, qm̃ ita per prophetas spũs sanctus prænuntiauit, q̃ sanctus, imo & sanctus sanctorum ipse sit. Exempli gratia: Væ (inqt Esaias) genti peccatrici, populo graui iniqtate, semini nequam, filijs sceleratis. Dereliquerunt dñm, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati retrorsum. Item: Ipsi autem ad iracundiam prouocauerunt, & afflixerunt spm̃ sancti eius. Et ad Danielem angelus loquit: Vt consummet præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleat iniqtas, & adducat iustitia sempiterna, & impleat visio, & prophetia, & vngat sanctus sanctorum. ¶Ipsum quoq; verbum hebraicum Nazaræus, quod hic Euangelista posuit, de prophetis siue prophetijs reseruatũ accipimus: Benedictiones patris tui confortatæ sunt (ait propheta & patriarcha Iacob) benedictionibus patrũ eius, donec veniret desiderium collium æternorum, quod sine dubio Christus est, desiderium angelorum, & sanctorum omniũ, in eum prospicere desiderantium, cuius typum gesserat ille Ioseph in eo, q̃ in seruum vænunda tus, & post carceris angustias, dñs siue princeps terræ Aegypti factus est. Statim q̃ subiũgit: Fiant in capite Ioseph, & in vertice Nazaræi inter fratres suos. Possumus & hoc dicere, quod iuxta hebraicã veritatẽ in Esaia scriptũ sit: Exiet virga de radice Iesse, & Nazaræus de radice eius ascendet. Moyses quoq; cum legẽ Nazaræi scribit, dicẽs inter cætera. Tunc radet Nazaræus ante ostiũ tabernaculi fœderis cæsariẽ consecrationis suæ, & subindet: Post hæc potest bibere Nazaræus vinũ &c. q̃ nisi in Chm̃ tendit? Alioqui nisi cuncta quæ ibi dicunt, referri debeant scdm̃ spm̃ viuificantẽ ad spũalia sacramenta huius vere consecrati & vere sancti, quæ vtilitas in litera huiusmodi? Oportebat inquam, (vt iam dictum est) illum ita vocari, qm̃ ita spũs sanctus per prophetas prænuntiauit. Et quare hoc prænuntiauit? Videlicet, qa necessarium est ad æternam salutem omni credenti, scire & confiteri, q̃ solus iste sanctus sit, q̃ peccatum non fecerit, nec inuentus sit dolus in ore eius, & ita sanctus, ita sine peccato, vt etiam tollat & tollere possit peccata mundi. ¶Igitur vt materia daret tanti nominis, vt quod erat, hoc diceret. s. Nazaræus siue Nazarenus, id est, consecratus siue sanctus, digne factum est, quod admonitus in somnis Ioseph secessit in partes Galilææ. & habitauit in ciuitate quæ vocat Nazareth. ¶Hinc nãq; occasiõe accepta, imo agẽte spũ dei, q etiã malis bñ nouit vti, Pilatus famosum & præclarum illum titulum, Hebraice, Græce, & Latine, super crucẽ eius scripsit: Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Huius tituli non parua spiritui sancto cura vel prouidentia fuit, ne corrumperet à pontificibus Iudæorum, dicentibus ad Pilatũ: Noli scribere, Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorum. Quis em̃ nisi spũs dei, maligni illius animã stare fecit, vt responderet eis: Quod scripsi, scripsi? Ibi nanq; seruus malus propheticis quorundam psalmorum bene seruiuit titulis. s. quinquagesimiquinti, qnquagesimisexti, qnquageseptimi, qnquagesimioctaui. & qnquagesiminoni, q videlicet tituli fere oĩno hmõi sunt. In finem ne corrumpas, ipsi Dauid, in tituli inscriptiõe. ¶Nomẽ Nazareni in illo titulo & ceteri euãgeliste prætermerunt. At Iohannes aqlino puidẽs oculo, q̃d multũ pertineret ad nomen crucifixi, vt vere saluatoris (q̃d ẽ Iesus) & vt vere regis, q̃d ei pro crimine asscribebat, ita & vere sancti, q̃d est Nazarenus, nõ prætermiuit, totum q̃ nobis pscripsit titulũ, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. ¶Ad summũ memoriter illud tenẽdũ, q̃ Euãgelista, cũ dixisset, habitauit in ciuitate Nazareth, nõ ita causam apposuit, vt diceret, vt adimpleret, q̃d dictũ ẽ p prophetas, qm̃ Nazaræus erit, sed qm̃ Nazaræus vocabit. Siqdẽ nõ inde sctũs erat, vel est, qa habitauit in Nazareth, imo qa de spũ sctõ cõceptus ẽ, sed hoc effecit inhabitatio ciuitatis illius, q̃ cõpetẽter scdm̃ sanctimoniã suã vocat Nazaræus siue Nazarenus, & sic eũ vocat oĩs lingua, Hebræorum, Græcorum, atq; Latinorum, nec solũmõ hoĩm, verũetiã angelorum malorum pariter & bonorum, hoĩm piorum pariter & impiorum. Et q̃d magis mireris, mali angeli

Hiere. 31
1. Thess. 4
1. Iohã. 1
Exod. 3

Quæstio

Responsio

Esa. 1

Esa. 65
Dani. 9.

Christus Nazaræus.
Gene. 49
1. Petri. 1

Gen. 41. 49

Esa. 11
Nume. 9

Esa. 53
1. Pet. 2

Titulus Christi in cruce
Iohan. 19.

Nazareus vocabitur.

geli, siue maligni spūs, per eius præsentiam torti, primi hoc nomine illum vocasse legunt,
Marc. 1 Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? Venisti ante tps perdere nos. Porro, angeli boni gra-
Marc. 16 tulantes in resurrectione eius, nomen istud solēniter prædicauerunt: Nolite expauescere Iesum quæritis Nazarenū crucifixum. Surrexit, non est hic. Hoïes impĳ, non solus Pilatus, vbi titulū scripsit supra memoratū, verūm etiā illi, q cōprehenderunt eum, confessione sua prouexerunt, vimq; vocabuli eiusdē protinus experti sunt. Interrogati nanq; ab eo,
Iohan. 18 quem quæritis, responderunt ei semel & iterū, Iesum Nazarenū, & eo dicente, ego sum,
Processus ætatis Chri abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. ¶Hoc ordine processit iste glorioſus, & ho-
Psal. 44 nore dignus filius hoïs, vsq; ad annum ætatis tricesimū, iuxta quod Psalmista prædixerat Intende prospere procede & regna. Quem videlicet ordinē non recogitantes, imo reco gitare aut requirere nolentes pharisæi, & idcirco voluntarie errantes, quippe quos excæ cauerat malitia ipsorū, dixerunt quodā loco ad Nicodemū, q nocte venerat ad eū. Nun-
Iohan. 7 quid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & vide qa propheta à Galilæa non surgit. Di xerat em̄ ille: Nunqd lex nostra iudicat hoïem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit, qd faciat? De turba quoq; cū propter sermones eius alĳ dicerent: Hic est vere propheta alĳ Chrus, qdam dicebant: Nunqd à Galilæa Chrus venit? Nonne scriptura dicit, qa ex semine Dauid, & de Bethleem castello, vbi erat Dauid, venit Chrus? Quasi vero fieri nō possit vt aliquando factū nō sit, vt inde alio loco natus qspiā, in alio nutriat. ¶Imo & si in
1. Regū. 1 Galilæa, vbi fuerat conceptus, fuisset etiā natus, nihilominus veraciter de Bethleem castel lo venisset Chrus, qm̄ Bethleemitis de domo & familia Dauid, erat mater eius. Alioqui mentit scriptura, Ephratæum, id est, Bethleemitem fuisse, dicens Helchanan patrem Samuelis, q fuit dux populi in reuersione à Babylonica captiuitate. Quicq; ob hoc dictus est Zorobabel, qa natus est in Babylone, de Iudæa non erit, neq; alĳ quicūq; nati sunt illic p septuaginta annos captiuitatis. Hæc aduersus improbitatem illorū, q quasi ædificantes lapidē hunc reprobauerunt, vnde & de peccato suo inexcusabiles sunt, qa si voluissent, ci to scire potuissent, quod nos iuniores scimus, & prædicamus, qa q̄uis in Nazareth nutritus fuerit, nihilominus de Bethleem castello venit, vbi erat Dauid, nec quomodocūq; venit, sed ibi natus fuit. ¶Propheticis libenter immoramur testimonĳs, qm̄ illa sunt quæ
Iohan. 16. maxime operant ad clarificationē filĳ hoïs, cuius gloriā & honorē prædicare ꝑsens opus intendit. Quod non nesciens ipse cum dixisset, adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo, continuo subiunxit: Cum aūt venerit ille spūs veritatis, docebit vos oēm veritatem. Ille me clarificabit, qa de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcūq; habet pater, mea sunt. Propterea dixi, qa de meo accipiet, & annūtiabit vobis.
Matthęus ex thelonio vocatus est ¶Ex illis erat iste Matthæus, quōdā publicanus, & idcirco nondū poterant portare cuncta illa, quæ de scripturis habebat eis dicere, qa erant hoïes sine literis & idiotæ. Factum est quod promisit, venit spūs veritatis post resurrectionē & ascensionē eius, & docuit eos omnē veritatē, sicut apparet tam ex istis q̄ iam hic posuit, propheticis quinq; testimonĳs q̄ ex alĳs qbus & iste & cæteri euangelistæ valde conuenienter vtunt, in causis locisq; opportunis. Hoc erat quod dixit, qa de meo accipiet, & annuntiabit vobis, qa videlicet suū est omne scripturarū sacramentum, sua sunt, huius filĳ hominis sunt, & in ipsum tendunt omnia quæ habet pater, subauditur, in thesauris legis, & prophetarum, & psalmorum. ¶Quoties aliqd eorū recte intelligimus, quod vtiq; fit per spm̄ veritatis, toties fit quod promisit, qa de meo accipiet, & annuntiabit vobis, atq; ita clarificatur ipse in cordibus nostris, dum per testimonia scripturarū, quæ non possunt solui, cognoscit id eē q̄d est, verus scilicet filius dei, verus quoq; filius hominis. Quomodo aūt potuisset decenter vel con-
Confessio secretorū grue fieri vt solus ipse, cum esset inter homines, paruus & humilis, solus (inquā) vt primus testimonium sibi ferret ipse tantæ magnitudinis? ¶Si prodiret in turbas, si veniret in cœtum pharisæorū & scribarū, quibus vt erat magnum superbiæ supercilium, sic nihilominus magnum erat inuidiæ tormentum, & diceret eis: Ecce ego quē scripsit Moyses in lege,
Matth. 11 & prophetæ, ecce ego Messias, creditis in deū, & in me credite, quomodo cōsequēter diceret nobis, & discite à me, qa mitis sum, & humilis corde? Profecto, sic illū procedere nō decebat, q est ipsa sapientia, sed nec filiorū sapientiæ quenquā decet, vt ipse primus grām prædicet, qualiscūq; sibi fuerit collata, decebat ipm̄, cuius hæc sententia est, Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me, dare operam, vt omnis auferret occasio scandali, illis duntaxat, qui non libenter vellent scandalizari, vt maxime volebant scribæ & pharisæi.

CAP. III

Idcirco factū est, & reuera fieri oportebat, id quod hactenus enarratis, Euangelista continuo subiungit: L. In diebus aūt illis venit Iohannes Baptista, p̄dicans in deserto Iudææ & dicens: Pœnĭam agite, appropinquabit em̄ regnum cœlorū. Hic est em̄ q dictus est per prophetam Esaiam, dicentem: Vox clamantis in deserto, parate viam dñi, rectas facite semitas eius. Ipse autem Iohannes habebat vestimentum de pilis camelorū, & zona pelli

cea

cea circa lumbos eius. Esca autem eius erat locustæ & mel syluestre. Tunc exibat ad eũ Hierosolyma & omnis Iudæa, & oĩs regio circa Iordanẽ, & baptizabant in Iordane ab eo, confitentes peccata sua. ¶ Iste ergo Iohannes homo magnus, pro ipsa magnitudine sui, multũ debet humilitati filij hoĩs, quippe q propter indigentiã eiusdẽ, pauperis & egeni propter nos facti, propter nos testimonio magno indigentis, tã magnus & talis venit, qui testimoniũ perhibens dignus esset audiri, imo non posset contẽni. ¶ Qualis em̃ vel q̃ magnus ẽ propheta hic, de cuius magnitudine ꝓphetauerũt alij prophetæ magni & sancti, teste ipso q ipsos prophetas misit. Hic est em̃ (ait) de quo scriptũ est: Ecce mitto angelum meũ ante faciẽ tuã, qui præparabit viã tuã ante te. Nam scriptũ est in Malachia prophetа, quod ipse magnifice confirmans, taliter de eodẽ pronuntiabit: Amen dico vobis non surrexit inter natos mulier̃ maior Iohanne Baptista. ¶ Et ipse Iohannes non nimis vltroneus, imo nimis discussus, & nimis improbe pulsatus ab inq̃rentibus. Ego (inq̃t) vox clamantis in deserto, dirigite viã dñi, sicut dixit Esaias propheta, cuius & hic Euangelista præsenti loco meminit, & euangelistæ cæteri. Quando venit iste angelus, ista vox clamãtis, tã magnifice venit, vt conceptus vtero senectutis & sterili Gabriele archangelo p̃nuntiante, spũ suo repleret adhuc ex vtero matris suæ, tantis natiuitatẽ eius comitantibus signis, vt timerent oẽs vicini, & super om̃ia montana Iudææ diuulgarent̃ hæc, & ponerẽt oẽs q audierant in corde suo, dicẽtes: Quid putas puer iste erit? Etenim manus dñi erat cum illo. ¶ Sed fortassis hæc documẽta magnitudinis eius nos qdem scimus, qa legimus. Illi aũt, q tunc erant præsentes, qñ à deserto venit, nesciebant aut obliti fuerant à longe præterita, qa tricesimus annus erat. Ad hoc sciendũ, qa propter hoc illis non minus renerendus erat, imo & hoc maxime reuerẽtiã illi augebat, qa veniebat ignotus, qa cũ hoĩbus non fuerat conuersatio eius. Inde erat q̃ Helias esse putabat̃, & quod eo maius est, existimabat populus, & cogitabant oẽs in cordibus suis de illo, ne forte ipse esset Christus. ¶ Hor̃ omniũ, quæ magnitudinẽ eius indicant, hic Euangelista primũ hoc posuit: Hic est em̃ q dictus est p Esaiã prophetã, dicentẽ: Vox clamantis in deserto &c. Magnũ hoc est præconiũ Iohannis, qa est vox. Non dicit vocalis siue vocẽ habens, sed vox, sicut ipse confessus est, dicens: Ego vox clamãtis in deserto. Et vox vtiq; alicuius vox est. Cuius ergo Iohannes est vox? Vtiq; clamantis. Et qs est clamans, nisi ille, cuius om̃is vita, om̃e tẽpus, quo hic in carne deguit, clamor siue inclamatio fuit? Hinc em̃ Apostolus dicit: Qui in diebus carnis suæ preces supplicationes q̃ ad eum q possit illũ à morte saluũ facere, cũ clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Huius itaq; clamãtis Iohãnes prima vox fuit. Humilitas qppe vocẽ non habebat, sed in ciuitate Nazareth secũ habitabat, & annus ætatis eius iam tricesimus incipiebat. ¶ Hoc est quod dicere moliẽ, qa sicut verbũ cuiusq; nostrũ clara vel sonora voce indiget, vt melius audiatur, ita verbum dei caro factũ est, testificante Iohanne indiguit, vt hoĩes minus in eo scandalizarentur, q̃d & factũ est. Mon solũ em̃ apud simplices, ver̃ etiã apud inuidentes, & voluntariũ scandalũ patientes, autoritas Iohannis causam eius pſæpe defendit, vt illic, cũ dicerent ei, in qua potestate hæc facis? Respondens, dixit eis: Interrogabo vos & ego vnũ sermouẽ, quẽ si dixeritis mihi, & ego vobis dicã, in qua potestate hæc facio. Baptismus Iohãnis vnde erat? E cœlo, an ex hoĩbus? At illi cogitabãt inter se, dicẽtes: Si dixerimus, de cœlo, dicet nobis: Quare ergo nõ credidistis illi? Si ãt dixerimus, ex hoĩbus, timemus turbã. Oẽs em̃ habebãt Iohannẽ ficut prophetã. Et rñdentes Iesu, dixerũt: Nescimus. Ait illis, & ipe: Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio. ¶ Nec vero illa tm̃ tpa siue illius tpis aut gentis hoĩes attẽdere qs debet, sed oẽs gẽtes, siue nationes vsq; ad finẽ seculi, qa quocũq; & q̃ diu prædicat̃ Chr̃i aduentus, adest hic idẽ testis Iohannes, & testificans, digito suo cõfirmat, qa Chr̃us alius nõ fuit, nec est, nec erit, nisi is q putabatur filius Ioseph. Hoc valuit magnitudo siue autoritas illius amici & testis, vt reciperent tunc filiũ saltẽ pauci, saltem duodecim, incipientes ab ista voce, qua dixit: Ecce agnus dei, q tollit peccata mundi. Et si non plures illũ recepissent, receperunt aũt etiã alij nonnulli, sufficere poterant huic sancto Israeliti ad propagandã gentẽ spiritualẽ tot spũales filij, quot secundũ carnem filios primus Israel pater eius habuit. ¶ Lucas euangelista, pulcherrimi prudens autor eloquij hũc aduentũ huius Iohannis taliter edicit, Anno qntodecimo imperij Tyberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudææ, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autẽ fratre eius tetrarcha Iturææ & Trachoniditis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum domini super Iohannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in oẽm regionem Iordanis &c. Quàm pulchre narratio hęc illi propheticæ Danielis visioni cõcordat: Aspiciebã in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, dẽtes ferreos hñs magnos, comedẽs atq; cõminuẽs, & reliqua pedibus suis cõculcãs. Et subinde: Aspiciebã ergo in visiõe noctis, & ecce

Malach. 3

Matth. 13 Luc. 3 Esa. 10.

Luc. 1

Iohannes vox clamãtis in deserto.

Iohan. 1 Hebræ. 5

Chr̃us indiguit voce Iohannis.

Matth. 21.

Testis Chr̃i necessarius Iohannes

Iohã. 1

Lucas & Daniel cõcordant de aduentu Christi Lucæ. 3

Dani. 7.

&ecce in nubibus cœli,quasi filius hoīs veniebat,& vsq; ad antiquum dierꝝ peruenit,& in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatē,& honorē, & regnū,& oēs populi, tribus & linguæ seruient ei.Potestas eius potestas æterna quæ non auferet,& regnū eius quod non corrumpet. ¶Quid em̄ erat videre illam talem bestiā, non solū comedentē, sed etiā cōminuentē,nisi q̄ hic pulchre cōmemorat Romanū imperiū,non solum vt cæteras gentes, Iudæorꝝ regnum suæ ditioni subdidisse, verꝝetiam in tetrarchias comminuisse? Vt em̄ Iudaici regni cōminueret potentiā, propter nimiā gentis illius insolentiā, idcirco in tetrarchas illud,id est,in quatuor principes dissipauit, videlicet Pontium Pilatum,Herodem,Philippum,& Lysaniam.Nec vero solummodo regnū, verꝝetiam sacerdotij principatū,in duos,s.Annam &Caipham,diuidendo cōminuit.Futurꝝ autē erat,vt reliqua pedibus suis conculcaret,quod tunc fecit,quando gentem & locum tulit,& eos q̄ bello superfuerunt,in captiuitatem dispersit. ¶Nunc igit leuemus oculos nostros,oculos mentis, & prospectū fidei, q̄a quod illic propheta videbat in visu noctis venientē in nubibus,quasi filium hoīs,dum comedisset atq; cōminuisset illa bestia terribilis atq; mirabilis & fortis nimis,hoc est,quod hic narrant Euangelistæ,venisse & manifestū esse in Israel hunc vere filiū hoīs,& initium veniendi fecisse à baptismo Iohannis,dum regnū Iudaicæ gentis sibi subdidisset,&in tetrarchias(vtiam dictū est)cōminuisset magna potentia Romani imperij.Incipiens em̄(ait Petrus apostolus)post baptismū,quod prædicauit Ioharnes,Iesum à Nazareth,qūo vnxit eum deus spū sancto &virtute&c.vsq;,quia ipse est qui constitutus est à deo iudex viuorꝝ & mortuorꝝ:huic omnes prophetæ testimoniū perhibent, remissionem peccatorꝝ accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Initium ergo faciendi veniens à baptismo Iohannis,q̄ latuerat eatenus, habitans cū parentibus Nazareth,& subditus illis,quousq; processit? Vsq; ad antiquum dierꝝ peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum,& dedit ei potestatē,& honorē,& regnū,&ipse est (ait Petrus,vt iam dictū est)q̄ constitutus est à deo iudex viuorꝝ & mortuorꝝ, & sicut ait Dauid:Gloria & honore coronauit eum ,& constituit eū super opera manuum suarum, om̄ia subiecit sub pedibus eius.Hoc est,vnde præsenti opere loqui propositū est, ad gloriam & honorē filij hoīs,cui sermo bonus est super datum optimū,quem & ipse exoptās dicit ad dilectā animā:Quæ habitas in hortis,amici auscultant,fac me audire vocē tuam Factum est verbum dñi(ait iam dictus euangelista Lucas)super Iohanem Zachariæ filium in deserto,& idem Iohannes apud alium euangelistam, quid ad se dictum fuerit, vel ad q̄d verbum dñi super se factum fuerit,prædicat hoc modo:Et ego nesciebam eum,sed vt manifestaret in Israel,propterea veni ego in aqua baptizans.Item:Et ego nesciebam eum,sed q̄ misit me baptizare in aqua,ille mihi dixit:Super quem videris spm̄ descendentem,& manentem in eo,hic est qui baptizat in spū sancto.Hoc ex præteritis, quæ scriptura narrat euangelica,satis euidenter constat, q̄a Iohannes nesciebat eū, videlicet eo modo,quo inuicem sciunt, vel sciri possunt facies hominum,q̄ vel pariter cōmanent,vel aliquando mutuos sibi aspectus præbuerunt. Iesus nanq; adhuc infantulus necdū biennis, fugerat in Aegyptū,& Iohannes puer, nescimus quot annorꝝ, veruntn̄ in teneris annis, secesserat in desertū.Ergo secundū faciē nesciebat eum,licet secundū spm̄ scire potuerit, eum iam adueniss̄e, quo agente exultauit in gaudio,clausus in vtero matris suæ, Sed vt manifestaret(ait)in Israel,propterea veni ego in aqua baptizans,subaudit & prædicans quod hic Matthæus primus exprimens: Venit(ait)Iohannes Baptista prædicans in deserto Iudææ,& dicens:Pœnīam agite,appropinquabit em̄ regnum cœlorꝝ.Hęc eius p̄dicatio viā parauit, vt manifestaret in Israel iste filius hoīs, & apparere in nubibus cœli, peruenturus(vt supra memoratum est)vsq; ad antiquum dierꝝ,id est, eligeret sibi apostolos,de qbus dictū est per prophetam:Qui sunt isti,q̄ vt nubes volant? Testes illos habiturus,& videntibus illis ascensurus in cœlum, & cum illorꝝ testimonio prædicādus p mū dum vniuersum. ¶Et notandū, q̄ primus iste præcursor dñi nomine expresso prædicat regnum cœlorꝝ,sciendum q̄ solum & vnicum regnum cœlorꝝ,regnum esse legitimū rapinam autem fuisse omnia regna terrarꝝ, præter solam sedem Dauid,quæ huius regni cœlorꝝ præparatoria fuit. Regna terrarꝝ illa dicimus,quæ absq; deo fuerunt,& fine spe regni cœlorꝝ pertransierunt,quorꝝ maxima erant capita leæna & vrsus, pardus, & illa sine nomine quarta bestia,quas videlicet bestias Daniel vidit in visione supra memorata, per quas intelligimus quatuor principalia regna,quorꝝ primū, regnum Babyloniorꝝ,populum dei captiuauit:secundū,regnum Persarꝝ & Mœdorꝝ,agente Aman superbissimo populum eundem funditus delere voluit.Tertium,regnum Græcorꝝ, mala in eodē populo gessit illa,quæ Machabæorꝝ narrant libri. Quartum,regnum Romanorꝝ,& ip̄m filium hominis,tradentibus eum Pontio Pilato Iudæis , & martyres eius vsq; ad tpa Constātini crudeliter occidit.Quod illic post bestias illas datum siue dandū esse vidit Daniel, re-

Regnū Iudęorꝝ a Romanis cominutum.

Initiū veniendi a baptismo Iohānis.

Acto.10

Psal.8.

Cant.8

Luc.3

Iohan.1

Esa.60

Acto.1

Regna terrarum rapina fuerunt

Dani.7.

Ibidem.

regnũ filio hominis, dictũq; est ad eũ, suscipient aũt regnũ sancti dei altissimi, & obtinebunt regnũ vsq; in seculũ & seculum seculoꝝ, hoc est regnũ q̃d prædicans Iohãnes, prę-
mittit, pœnĩam agite, & tũc demũ causam subnectit, appropinquabit em̃ regnũ cœloꝝ.
Hic iam nec illud p̃tereundum, q̃ hoc sit prophetic æ gratiæ singulare p̃conĩũ, vbicunq; legeris vel audieris ad quempiã factum esse verbum dñi, & hinc prophetas sanctos esse
vel dici, qa factũ est ad eos verbũ dñi. Nouissimus oĩm illoꝝ iste est Iohannes, sup quẽ Lucæ. 3
scribit Euangelista factũ esse verbũ dñi, vt veniret p̃dicans & baptizans, & sic manifesta
retur in Israel filius hoĩs. Primus aũt oĩm fuit pater Abraham, de q̃ sic scriptũ est: Fact' Gene. 13.
est sermo dñi ad Abraham p̃ visionẽ, dicens: Noli timere Abraham, ego protector tuus
sum. & subinde: statimq; sermo dñi factus est ad eũ, dicẽs: Nõ erit hic hæres tuus, sed qui
egredietur de vtero tuo, ipsum habebis hæredem, &c. quibus vtiq; verbis promittebat Iohãnes ve
aduentus eiusdẽ filij hominis. ¶Igit cũ dicit hic, In diebus illis venit Iohannes Baptista, nit in testi-
subaudiendũ est, in testimoniũ. Sic em̃ alius Euangelista sublimiter enuntiauit, præmit- monĩũ
tens, fuit homo missus à deo, cui nomen erat Iohannes. statimq; subiungens, hic venit in Iohan. 1.
testimoniũ, vt testimonium perhiberet de lumine, vt oẽs crederent p̃ illum. Nec veꝝ so
lummodo ex deserto in oẽm regionẽ Iordanis, veꝝ & ex matris vtero in lucẽ vitæ prę-
sentis in testimoniũ venit. idcirco senibus iustis datus est, idcirco sterili vtero cõceptus,
idcirco adhuc ex vtero matris suæ spũ sancto repletus est, idcirco cum gaudio multoꝝ
& admiratiõe plurimoꝝ natus est, idcirco duce spũ sancto in desertum à seculo fugit, &
vitã angelicã duxit, oẽmq; ordinẽ vitæ irreprehensibilẽ gessit, victu atq; vestitu vene-
rabilis, & oĩi sanctitate mirabilis, vt esset idoneus testis, & oĩbus his modis in testimoniũ
venit. Sacerdos erat, & patri sacerdoti succedere iure debebat, sed vetera sacerdotij ve-
teris insignia respuens, legẽq; cærimoniaꝝ in diebus suis esse finiendã optime sciens, solũ
præelegit p̃dicare & in semetipso dedicare pœnĩam, q̃ sacerdotalis officij pars optima ẽ.
Nouerat q̃ppe, sicut beatus ille & iustus Simeon, nouerat (inquã) & respõsum acceperat Lucæ. 2
ab eodẽ spũ sancto, q hominẽ talẽ, pulchrũ gratiæ suæ vehiculũ parauerat, nõ visurum se
mortẽ, nisi prius videret Chr̃m dñm, & illũ regni cœloꝝ regẽ quærendũ sibi esse, non p
ostensionẽ siue promissionẽ aulicæ purpuræ, sed p̃ prædicationem austeræ pœnitentiæ. Iohan. 1.
Nam vt manifestaret (ait) in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans, & p̃dicans ba Chrũs sus-
ptismũ pœnitẽtiæ. ¶Dicit aliqs, Nõ poterat alio modo fieri, vt manifestaretur in Israel, cepit pœ-
nisi p̃dicando pœnitentiã? Ad hæc inquam, Poterat q̃dem, sed omniũ modoꝝ, quibus nitentiã, p
hoc fieri poterat, iste modus erat optimus, & pro re magis cõgruus, magisq; necessari⁹. p̃tis nr̃is.
Quid em̃? Nõne ad hoc venerat filius hoĩs? nõne ad hoc natus erat agnus dei, vt pœni-
tentiam susciperet pro peccatis totius generis humani, & vt pœnitentiã incipiens à ieiu-
nio quadraginta dieꝝ, pseueraret agẽdo illã in laboribus plurimis, vsq; ad mortẽ, mor- Psal. 117.
tem aũt crucis? Nonne illa morte à dño factũ est illud, & est mirabile in oculis nostris, q̃ Ioh. 19.
cũ lapis ille reprobatus esset, cũ foras ciuitatẽ proiectus ille filius hoĩs in cruce penderet,
iamq; spm̃ emisisset, patefactum est latus eius militis lancea, & continuo exiuit sanguis & Luc. 12.
aqua? Hoc fuit, hoc est baptisma ipsius, de q̃ dixit ipse iamdudũ baptismate Iohannis ba-
ptizatus: Ego habeo baptismo baptizari, & quo coartor vsq; dũ perficiatur? Illo baptis- Roma. 6.
mate nos baptizandi eramus, & baptizati sumus. Hinc Apostolus: Quicũq; em̃, ait, bapti
zati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Modus ergo manifestatio- Prouer. 15
nis hic erat optimus & valde congruus, vt gloriam humilitas p̃cederet, humilitatẽ glo-
ria sequeret, atq; illic p̃monstraretur, quali cum fructu susceptam pœnitentiam foret cõ
summaturus. Humilitas q̃ppe fuit, q̃ venit dñs ad baptisma serui, & inter peccatores pę
nitentiam suscipientes, q peccatũ non fecerat, baptismũ pœnitentiæ suscepit. Quæ vel
qualis humilitatem gloria continuo secuta est? ⌊Ecce (inqt) aperti sunt ei cœli, & vidit
spm̃ dei descendentẽ sicut colũbam, & venientem sup se. Et ecce vox de cœlo dicẽs: Hic
est filius meus dilectus, in q̃ mihi bene cõplacuit.⌋ Hoc & miraculũ glorioſum, & maio-
ris fuit gloriæ signũ. Similiter nãq; humilitatẽ mortis, quæ (vt iam dictũ est) p̃ pœnĩæ pro-
pter nos susceptæ cõsummatio fuit, secutura erat gloria resurrectionis, qua effulgẽte, ni-
miꝝ aperti sunt ei cœli, & ipse in cœlũ ascendit, & gratia spũs sancti, non iam sup eum,
sed sup credentes in eum & baptizatos in noĩe eius descendit. Aliàs aũt & vere super eũ
descendit, quoniam ipse est caput, & ipsi sunt corpus eius, super q̃s spũs sanctus descen-
dit, nec ob aliud super eos descẽdit, nisi quia Chrũs ipse est in eis, quẽadmodũ Apostolus Ephe. 3
dicit habitare Christum per fidẽ in cordibus nostris. ¶Vnde autem huic Iohanni, Vis ꝓphe
vt tam cito cognosceret eũ, diceretq; venienti ad se illud memorabile ex humili corde, tica in Ioh.
Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me. Dixit em̃ secundũ Iohannẽ, vt supra memo Baptista
ratum est, dixit (inquam) semel & iterum, & ego nesciebam eum. Vnde ergo tã cito co-
gnouit eum? Ad hæc breuiter respondendum, quia per vim prophetici spiritus cogno-

uit eum, vtiq; volentem cognoſci, qa iam tẽpus aderat cognoſcẽdi eum. De illa vi pro-
1. Corin. 14 phetici ſpũs loquit Apoſtolus: Si omnes prophetent, intret aũt quis infidelis vel idiota, conuincit ab omnibus, dijudicat ab omnibus, etiã occulta cordis eius manifeſta fiunt, & ita cadens in faciem, adorabit deum, pronuntians q̃ vere deus in vobis ſit. Hoc in laudẽ propheticæ gratiæ dicit, q̃ illi occulta cordis alterius manifeſta ſint. Erat aũt Iohannes propheta, iamq; ex vtero matris ſuæ gratiã propheticam acceperat, ſpũ prophetico repletus fuerat. Sed vt & hoc inſeram, q̃d aliud verbũ dñi factum fuerat, vt Lucas meminit, ſuper Iohannem Zachariæ filium in deſerto, niſi ipſum, quod caro factum fuerat ex Mariæ virginis vtero? Ergo ne verbum q̃d factum fuerat ſuper eũ, vt veniret, & aſſumptum hominem ſiue carnem, quam aſſumpſerat, manifeſtaret ille in Iſrael, non oſtẽderet illi cito quem quærebat, & propter quem, vt manifeſtaretur, obediens verbo aduenerat? Igitur quũ iſta ſit vis prophetici ſpũs, vt iam dictum eſt, manifeſta facere occulta cordis, etiam nolentis, quanto magis manifeſta fieri debuerunt Iohanni occulta cordis dñi Ieſu, p̃ſertim volẽtis, vt nõ ex facie mentẽ, ſed (quod mirabilius eſt) ex mẽte cognoſceret eius faciem? Et ille q̃dem quiſq; eſt, cuius occulta cordis ita manifeſta fiunt, cadẽs
Ibidem. in faciẽ (ait Apoſtolus) adorabit deũ, pronuntians q̃ vere deus in vobis ſit, dominus aũt Ieſus, cuius non eſt adorare, ſed adorari, q̃ debuit modo, gratiã illam, gratiã propheticã
Matth. 3 Iohan. 1. honorauit, cui manifeſta facta fuerãt occulta cordis ſui, quatenus Iohannes dicere poſſet, ego à te debeo baptizari, ſiue illud ſecundũ Iohannem: Ecce agnus dei qui tollit peccata mundi. Et qũo gratiam illã honorauit? Videlicet pronuntiando q̃ vere deus, vere ſpũs ſanctus, vere ſpũs propheticus, & plus q̃ propheticus, eſſet in mente Iohannis. Dixit em̃ vbi opportunũ fuit: Sed q̃d exiſtis in deſertum videre? prophetam? Etiam dico
Matth. 11. Eſa. 40. vobis, & plus q̃ prophetam. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto angelũ meum ante faciem tuã, qui p̃parabit viam tuam ante te. Amen dico vobis, inter natos mulier̃ non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta, &c. vſque, Et ſi vultis recipere, ipſe eſt Helias q̃ vẽturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat. ¶ Vbi vero factum eſt eidem Iohanni q̃d di
Vbi baptizatus ẽ Iohannes a Chriſto? in cruce. xit: Ego à te debeo baptizari? Oportet nanq; ver̃ & ſtatera rationis eſſe ponderatũ, q̃d tali in tempore, talem ob cauſam, tali tanto q̃ filio hominis dixit propheta veritatis, homo tanti meriti, angelus tam magni præconij. Vbi ergo factũ eſt ei? Vbi baptizatus eſt ab illo, qui ad baptiſmũ eius veniebat, filio hominis? Illic nimir̃, vbi peccata mũdi tulit idem agnus dei, quẽ digito demõſtrauit. Vbi hoc? Profecto vbi agnus ipſe immolatus ẽ, & noſtros ſanguine ſuo poſtes ſacrauit, & Pharaonẽ cũ ſuis Aegyptijs ita flagellauit, vt
Exod. 12 vinceret, qui victus non fuerat decem præcepto r̃ legalium plagis magnis, Pharaonem non carneum, ſed ſpũalem, ſcilicet diabolũ principẽ tenebra r̃. Vbi traduxit illũ palàm,
Coloſſ. 2 confidẽter affigens cruci, & mare magnũ, mare rubrũ, ſcilicet ſanguinẽ & aquã de latere ſuo lancea percuſſus emiſit. Ibi factũ eſt Iohanni q̃d ſperabat & ſciebat, dicẽs: Ego à te debeo baptizari, nec ſoli Iohanni, verumetiam ſanctis & electis omnibus, qui expectabant eũ ab origine mũdi. ¶ Et quidẽ ſcire poterat, q̃d ex vtero matris ſuæ ſanctus eſſet, quippe qui ſpũ ſancto adhuc ex vtero matris ſuæ repletus eſt, ſed qa iuxta erat illi dñs,
Pſal. 33. ſicut ſcriptũ eſt: Iuxta eſt dñs his q̃ tribulato ſunt corde, & humilis ſpũ ſaluabitur, quia (inquã) iuxta illi erat dominus, & deprope ſciebat in contritione cordis & in humilitate ſpũs, quod dñs ſolus ſine peccato & ſolus eſſet de virgine natus: ipſe autẽ, quamuis magno munere ſacratus, tamen de cõmixtione maris & fœminæ fuiſſet procreatus, ſanctitatem illã quaſi neſcire voluit, nec ſibi ſufficere indicauit, niſi pro eo funderet ſanguis illius agni, quẽ videbat, cui loquebat, agni ſolius ſancti, ſolius immaculati. ¶ Et reuera niſi
Nulli ſua ſanctitas ſufficit ad regnum cœlorum mare illud inimicos noſtros operuiſſet, niſi ſanguis ille fuſus fuiſſet, & aqua illa inundaſſet, ſanguis redẽptiõis & aqua emundationis, neq; huic, neq; illi, cui ante hũc dictum eſt,
Hierem. 1. Pſal. 10. priusq̃ te formarẽ in vtero, noui te, & anteq̃ exires de ventre, ſanctificaui te, neq; alicui ſanctor̃ ſanctitas vlla ſuffeciſſet, quicũq; dicti ſunt ſancti, vt Aaron, de q̃ Pſalmiſta dicit: Et irritauerũt Moyſen in caſtris, Aaron ſanctũ domini. Sunt em̃ plures modi, q̃bus q̃libet ſanctũ dici cõſueuit, ne cũ ſanctũ audieris, ſtatim perfectũ & ab oñi putes eẽ pcto̅
Lucæ. 2 Exod. 13 Deute. 15 Numer. 6 Iohãnes primogenit9 & Nazarẽus. Luc. 1 liber̃. Scriptũ q̃ppe eſt in lege Moyſi, qa oñe maſculinũ adaperiẽs vuluam, ſanctũ dñi vocabit. Sanctifica mihi, ait dñs, oñe primogenitũ, q̃d aperit vuluã in filijs Iſrael, tã de hominibus q̃ de iumẽtis, mea em̃ ſunt oĩa. Et in lege Nazaræi ſcriptũ eſt: Sanctus enim erit, creſcẽte cæſariæ capitis eius. Oẽs dies ſeparatiõis ſuæ, ſanctus erit dño. ¶ Et Iohannes quidẽ iſtis q̃q; modis ſanctus fuit, vtpote primogenitus, ante quẽ ſterilis mater nullum genuit, idẽq; Nazarẽus, vti angelus locutus ẽ, vinũ & ſicerã nõ bibet. Sed nunq̃d oĩs eiuſmodi ſanctus, q̃ inde ſanctus eſt q̃ primogenitus, immunis à pcto̅ exiſtimabitur? aut nũquid Nazaræus, quoniã ſiceram & vinũ non bibit, & nouacula ſuper caput eius nõ aſcendit, ſiue Samſon, ſiue alius q̃s eiuſmodi, ideo cõſummatæ ſanctitatis erit? Verũtamen

ſe-

ſecundū illum ſanctitatis modū, que infuſio ſancti ſpūs operatur, Iohanne ſanctior inter natos mulierū nemo quidē ſurrexit, ſed nihilominus ſancti ſanctorū Ieſu Chriſti baptiſmate. i. ſanguinis effuſione vel eius morte indiguit, & idcirco veraci humilitate dixit: Ego à te debeo baptizari. ¶ Nūc vide hūc ſanctū, hunc primogenitū, hūc Nazaræū, q̄tū deceat ſic eſſe veſtitū (vt euāgeliſta refert) dicēs: Lipe aūt Iohannes habebat veſtimentū de pilis camelorū ⌋ & laudari à dño, dicente: Quid exiſtis in deſertū videre hoīem mollibus veſtitū? vbi ſubaudit non, & ſequtur: Ecce q̄ mollibus veſtiunt, in domibus regum ſunt. Vere talis habitus decebat eum, veſtimentū de pilis camelorū & zona pellicea circa lumbos eius, ſicut & Heliā, de q̄ itidē ſcriptum eſt: Vir piloſus & zona pellicea accinctus renibus. Tales em̄ vtriuſq; fuerūt mores, & zelus auſterus, talisq; vita, q̄ non indulgebat ſibi, vt eſſet remiſſior, fluentibusq; delicijs luxuriaret. Hoc de iſto confeſtim ſcriptura p̄ſens teſtat, qa non molliter p̄ctōribus blandiebat. Dixit em̄: Videns multos Phariſæorū & Saducæorū venientes ad baptiſmū ſuum. ⌊ Progenies viperarū, qs oſtēdit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnīæ, & ne velitis dicere intra vos, patrē habemus Abraham. Dico enim vobis, q̄m potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicē arboris poſita eſt. Oīs ergo arbor quæ non facit fructū bonum, excidetur, & in ignē mittetur. ⌋ Ecce vere hominē nō mollibus veſtitum, quippe cuius ſermo pilis camelorū, q̄bus veſtitus erat, multo eſt aſperior vnde & non potuit eſſe in domibus regū, imo in domo regis Herodis & reginæ Herodiadis decollatus eſt propter ſermones eiuſmodi, ſermones veritatis, q̄bus ipſe non mollis, peccatorū molles auriculas & adulationis auidas arguendo nimis offendit. Apud Lucam ſenſus quidē & verba ip̄a pene ſunt eadē, niſi q̄ hic manifeſtius deſignat propter q̄s maxime ſic inceperit, Progenies ſiue genimina viperarū, videlicet propter Phariſæos & Saducæos, q̄ erāt hæretici Iudæorū. Nam phariſæi ex Hebræo in Latinum interpretant diuiſi, eo q̄ traditionū & obſeruationum, quas illi deuteroſes vocabant, iuſtitiam p̄ferebant, vnde & diuiſi vocabātur à populo, quaſi p̄ iuſtitiam. Sadducæi interpretant iuſti. Vendicabant enim ſibi q̄d non erant. Corporis reſurrectionem negabāt, & animā cum corpore interire p̄dicabant. Hi quinq; tantū libros legis recipiebāt, p̄phetarū vaticinia reſpuentes. Igitur cum dicit Lucas: Dicebat ergo ad turbas, quæ exibant vt baptizarent ab ip̄o, genimina viperarū: thic autem p̄miſſo, ⌊ tunc exibat ad eum Hieroſolyma & oīs Iudæa & oīs regio circa Iordanē, & baptizabant ab eo in Iordane, confitētes p̄cta ſua ⌋ tunc demū ſic incipit: ⌊ Videns aūt multos Phariſæorū & Sadducæorū venientes ad baptiſmū ſuum, dixit eis: Progenies viperarū ⌋ conſtat q̄ pariter quidē totam, ſed nō ęqualiter totam gentē malitiæ ſæuientis arguit, q̄ ſcilicet inuicem inuidēdo & inuicem mordendo, Iudæi forent ab inuicem conſumendi, maxime aūt Phariſæi & Sadducæi futuri eſſent autores vel cauſa ſibimet tanti mali & iræ ſuperuenturæ, vt pro miraculo debeat eſſe rarus quiſq;, qui illam ſciret vel poſſet effugere. Nec vero ita denotauit eos ſolus vel primus. Siquidē prior, Moyſes inter cætera dixit: Fel draconū vinum eorū, & venenum aſpidum inſanabile. Nunq̄d minus eſt dicere, fel draconū ſiue venenum aſpidū, q̄ progenies ſiue genimina viperarū? ¶ Et illos q̄dem phariſæos, q̄bus hæc & cætera dixit, putaremus ſic veniſſe ad eū, vt vellēt percipere baptiſmū, q̄m ſic Euangeliſta dixit, videns aūt multos Phariſæorū & Sadducæorū venientes ad baptiſmum ſuū, ſed repugnat illud q̄d alius euāgeliſta magis illos inſinuat veniſſe ad inſidiandū. Miſerūt (ait) Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad Iohannē, vt interrogarēt eū, tu qs es? Cūq; interrogātibus tandē reſpōdiſſet, ego vox clamātis in deſerto, dirigite viā dñi, ſicut dixit Eſaias propheta, poſt hanc illius reſponſionē ſtatim ſubintulit: Et q̄ miſſi fuerāt, erant ex Phariſæis. Hoc dicto, deinde ſequtur, & interrogauerunt eū, & dixerūt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu nō es Chr̄s, neq; Helias, neq; propheta? Per hoc meli⁹ intelligitur iſtud q̄d ait Matthæus: Videſ multos Phariſæorū & Sadducæorū venientes ad baptiſmū ſuū, ſcilicet quia venerāt, nō vt ipſi baptizarent, ſed vt baptizantem calūniarent, p̄ſertim cū & alius Euāgeliſta dicat: Et oīs populus audiēs & publicani, iuſtificauerūt deū, baptizati baptiſmo Iohānis: Phariſæi aūt & legiſperiti conſiliū dei ſpreuerūt in ſemetipſis, nō baptizati ab eo. ¶ Quod erat illud vel quale dei cōſiliū, q̄d Phariſæi ſpreuerunt? Nimirū pœnīam agere, & dignos pœnīæ fructus facere. At illi ſcilicet Phariſæi, cōſiderabāt in ſe tāquam iuſti & aſpernabant cæteros, ſicut atteſtatur locis opportunis veritas euāgelij. Vñ apud Lucā diligētet animaduertendū, qa interrogabāt turbæ dicētes, q̄d ergo faciemus? interrogabāt publicani veniētes vt baptizarent, & dicebāt: magiſter, q̄d faciemus? interrogabant & milites dicētes, q̄d faciemus & nos? Turbæ interrogabāt, publicani interrogabāt, milites q̄q; interrogabāt dicētes, q̄d faciemus? Phariſæi vero nuſquā interrogaſſe leguntur & dixiſſe, q̄d faciemus? Claret igit̄ q̄d vel quale cōſiliū dei, qūo cōſiliū dei ſpreue-

Matth. 11. Iohānis & Heliæ veſtitus. 4. Reg. 1 Hæretici Iudæorū Luc. 3. Progenies viperarū Deute. 32 Phariſæi non baptizabātur a Iohāne Baptiſta. Iohan. 1. Luc. 7. Phariſei iuſti apud ſe ipſos, conſilium dei ſpreuerūt. Lucæ. 3

rint phariſæi, nõ baptizati baptiſmo Iohãnis, quia videlicet erãt ſuperbi, confidentes in
Roma.10 ſe tanq̃ iuſti, ſuã iuſtitiã ſtatuere volẽtes, & iuſtitiæ dei nõ ſubiecti, vnde & magno ſupci
Matth.9. lio magiſtrũ pietatis, filiũq; patris miſericordiaꝫ Ieſum Chr̃m redarguiſſe legunt, dicẽ
Pſal. 93 do diſcipulis eius, quare manducat magiſter veſter cũ publicanis & pc̃tõribus? ¶ Porro
quẽ tu erudieris dñe & de lege tua docueris eũ, ille deſiderat, vt ſciat pœnĩam agere, de-
ſiderat vt poſſit dignos pœnĩæ fructus facere. Ille ſcit, ille confitet̃ q; iuſtitia nulla ſit, q;
omnis ex operibus iuſtitia vana ſit, niſi teſtimoniũ habeat ex fide huius filij hominis Ie-
ſu Chr̃i, cuius ſanguis cũ aqua fluens de latere eius, vt ſuperius dictum eſt, niſi iuſtos oẽs
emũdaſſet, immũdæ & ſordidæ eſſent oẽs iuſtitiæ, iuxta illã veridicam confeſſionẽ iuſti
Eſa. 64. & iuſtificãdi prophetæ Eſaiæ: Et facti ſumus vt immũdi omnes nos, & quaſi pãnus mẽ-
Vana glo ſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ. ¶ At illi falſo iuſti, & vere pc̃tõres, ne iſtã cognoſcerẽt
riatio de iuſtitiã, ſcutũ ſui cordis habebãt patrẽ ſuæ carnis Abrahã, quaſi caro Abrahæ, qm̃ de il-
carne A- la profluxerant, ſufficere poſſet eis ad iuſtitiã. Proinde cũ dixiſſet: Facite ergo fructũ di-
brahæ gnum pœnitẽtiæ, ſubiunxit atq; ait: Et ne velitis dicere vos, patrẽ habemus Abraham.
Dico em̃ vobis, qm̃ potẽs eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam em̃ ſe-
curis ad radices arboꝝ poſita eſt. Omnis ergo arbor quæ non facit fructũ bonũ, excidet̃
& in ignem mittet̃. Hæc eo dicẽte, opportune reminiſcimur ſermonis illi prophetici ex
Hiere. 17. ore Hieremiæ: Maledictus vir q; cõfidit in hoĩe, & ponit carnẽ brachiũ ſuũ, vt à dño re-
cedat cor eius. Erit em̃ quaſi miricæ in deſerto, & non videbit cũ venerit bonũ, ſed ha-
bitabit in ſiccitate in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Benedictus vir qui confi-
dit in dño, & erit dñs fiducia eius, & erit tanq̃ lignum q̃d tranſplantatur ſup aquas, quod
ad humorẽ mittit radices ſuas, & nõ timebit cũ venerit æſtus. Et erit foliũ eius viride, &
Iudæi con in tẽpore ſiccitatis nõ erit ſolicitũ, nec aliquãdo deſinet facere fructũ. ¶ Quid (quæſo) a-
fidebãt in liud eſt velle dicere intra ſemetipſos, Patrẽ habemus Abraham, ſiue pater nr̃ Abrahã eſt,
homine & hoc aduerſus dñm, niſi cõfidere in homine, & ponere carnẽ brachiũ ſuũ, vt à dño re-
cedat cor eoꝝ? Nã veraciter vt à dño corde recederẽt, imo vt dñm in ſermone caperẽt
idcirco nonnunq̃ dixiſſe legunt, Pater noſter Abraham eſt, & illud: Nos ex fornicatiõe
Ioh. 8. 9. non ſumus nati: Ite & q̃: Semen Abrahæ ſumus. Et: Nos aũt Moyſi diſcipuli ſumus. Nõne
hoc eſt confidere in homine, & ponere carnẽ brachiũ ſuũ, fiducia Moyſi & carnis Abra
hæ, ſpernere conſiliũ dei, & gloriari contra filiũ dei, q; ſola & vnica eſt gloria Abrahæ,
ſiue Moyſi, qua remota, inglorius eſt Moyſes, Abraham q; nõ niſi puluis & ciniſ? Ne er
Cunctis a- go velitis (ait) ita dicere intra vos. Maledictus em̃ quiſq; ille eſt, q; in carne contra conſi
gẽda ẽ pœ lium dei gloriat̃, vt non faciat dignos pœnĩæ fructus. Maledictus eſt ille ſicut Chanaan,
nitentia de q̃ dixit pater ipſius hãc ſentẽtiã maledictionis, Seruus ſeruoꝝ erit fratribus ſuis. Ete-
Gene. 9 nim ille talis eidem Chanaan ſimilis eſt, Chananæus & nõ Iudæus eſt. Hæc em̃ dicit dñs
Ezech. 16. ad Hieruſalẽ apud Ezechielẽ: Radix tua & generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus
Amorræus, & mater tua Cethæa. Ille (inquã) nõ quaſi oliua eſt fructifera in domo dñi,
ſed quaſi miricæ in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili, q̃ videlicet arbor ex amari-
tudine nominata eſt, guſtus enim eius nimis amarus eſt, & hæc in ſolitudine & ſaxoſa hu
mo naſcitur. Iam (inq̃t) ſecuris ad radicẽ eiuſmodi arboꝝ poſita eſt, vt q̃ fructũ bonũ nõ
facit, excidat̃, & in ignẽ mittat̃, ſiue illa oliua, ſiue mirica ſit. Etenim etiã ſi de radice bonæ
oliuæ creuerit, ſiue oleaſter aut mirica ſit, exciderũt propter ſterilitatẽ, propter incredu
Roma. 11 litatẽ. Inde Apoſtolus: Si em̃ (inq̃t) deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi
parcat. Vide ergo bonitatẽ & ſeueritatẽ dei, in eos q̃dẽ q; ceciderũt ſeueritatẽ, in te aũt
Duplex ex bonitatẽ, ſi pmãſeris in bonitate, alioqui & tu excideris. ¶ Hoc de inuiſibili exciſione di-
ciſio Iudæo xit, qua proiecit̃ incredulus à regno dei, ſecuri exciſus diuini iudicij. Veruntamen & alia
rum. exciſio illoꝝ, propter q̃s vel q̃bus dicebat, & ne velitis dicere intra vos, patrẽ habemus
Abraham, &c. videlicet illa, qua corpaliter q̃q; excidẽdi erãt & extirpandi de terra ſua,
Pſal. 73. ſecuri viſibili, ſcilicet manu Romana. Hinc Pſalmiſta p̃dixerat: Quaſi in ſylua lignorum
ſecuribus exciderũt ianuas eius in idip̃m, in ſecuri & aſcia deiecerũt eam, incẽderũt igni
ſanctuariũ tuũ, &c. ¶ Quid porro eſt q̃d ait, Dico em̃ vobis, qm̃ potens eſt deus de lapi-
Lapides, dibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ? Quos vel quales videbat ſiue digito demõſtrabat la-
Gentiles pides? Non enim ſolũmodo dixit de lapidibus, ſed ſignãter ait, de lapidibus iſtis, q̃ vide-
licet pronomine ſolemus vti, quũ digito demonſtramus vel demõſtrare poſſumus ipſas
res, de q̃bus nobis ſermo eſt. Et q̃dẽ ſenſus verus eſt, p̃ lapides recte intelligi hoĩes gẽti
les, lapidea ſimulachra colẽtes, de q̃b⁹ & nos fuim⁹ vel ſumus in filios Abrahæ ſuſcitati p̃
Lapides fidẽ Ieſu Chr̃i, ſed nõ legunt tũc adfuiſſe vel veniſſe ad Iohãnẽ in Iordanẽ eiuſmodi lapi
iſti, pphe des, eiuſmodi hoĩes. Quos ergo videbat, vel demõſtrabat in Iordane lapides? Putas ne
tæ & apſi. illos, q̃s de Iordane tulit, & q̃s in medio Iordanis alueo Ioſue dño iubente poſuit? Elige
Ioſue. 4 (inq̃t dñs) duodecim viros, ſingulos p̃ ſingulas tribus, & p̃cipe eis, vt tollãt de medio Ior

danis

danis alueo, vbi ſteterũt ſacerdotũ pedes, duodecim duriſſimos lapides, q̃s ponetis in loco caſtrorũ, vbi fixeritis hac nocte tẽtoria. Fecerũt aũt filij Iſrael ſicut eis p̃ceperat Ioſue portãtes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt ei dñs imperarat, iuxta numerum filiorũ Iſrael, vſq; ad locũ in q̃ caſtrametati ſunt, vbi q̃; poſuerũt eos. Alios q̃q; duodecim lapides poſuit Ioſue in medio Iordanis alueo, vbi ſteterant ſacerdotes q̃ portabant arcã fœderis, & ſunt ibi vſq; in p̃ſentem diẽ, de hoc & de cæteris conſtat autoritate ap̃li, qa oĩa in figura contingebant illis. Quod cũ ita ſit, nonne ſpũaliter nobis lapides illi, prophetæ ſunt & ap̃li, lapides viui, lapides magni, q̃ fidẽ noſtrã velut fundamentũ portant, neceſſariã q; nobis factis & dictis operũ dñi memoriã ſemper ſuſcitant? Nam de illis lapidibus cur ſic à dño p̃ceptũ & ſic eſt factũ? Quando (inqt) interrogauerint vos filij veſtri cras dicentes, qd ſibi volũt iſti lapides, reſpondebitis eis. Defecerũt aquæ Iordanis ante arcã fœderis dñi dei noſtri, cũ tranſiret eũ. Idcirco poſiti ſunt lapides iſti in monumentũ filiorũ Iſrael vſq; in æternũ. Nihil verius, q̃ lapides iſtos, ſcilicet prophetas & ap̃los, q̃ ſignificabant̃ per lapides illos, in monumentũ nobis vſq; in æternũ eſſe poſitos. Si veraciter dixit Ap̃lus Chriſti, petra aũt erat Chriſtus, cũ de petra inanimata, de qua populus biberat, fuiſſet locutus, qũo non veraciter dicat p̃curſor Chriſti, lapides iſti, q̃s Ioſue dño iubente pro monumẽto poſuit, prophetę ſunt & apoſtoli: q̃s alios, videlicet prophetas, olim poſuit: alios, ſcilicet ap̃los, ſine dubio continuo poſiturus eſt? Et ꝓphetæ qdem, qa profundiora vel obſcuriora ſacramẽta continent, quaſi in medio Iordanis alueo ſub aquis latent: apoſtoli vero, qa nuda & aperta facie ſaluatoris opa teſtant̃, quaſi in Galgala poſiti, q̃d interpretat̃ reuelatio, ſemp ſub dio conſpectibus oĩm patent. ¶Igitur ne cœperitis, ait, dicere intra vos, Patrem habemus Abraham, dico em̃ vobis, qa potens eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. i. ne argumẽtemini vos pœnitentia vel pœnitentiæ fructibus non indigere, ſiue regnũ cœlorũ vobis hæreditariũ eſſe, qm̃ ſecundũ carnẽ eſtis filij Abrahæ, qa profecto ſola caro Abrahæ ad cõſequendũ regnum cœlorũ non magis valet q̃ iſti lapides, imo cũ de carne Abrahæ multi ſunt filij diaboli: ꝓ verbũ illorũ, q̃s in figura poſiti ſunt lapides iſti, multi naſcent̃, q̃ vere ſint filij Abrahæ, vere filij dei. Nam fides eſt, q̃ ſola facit filios Abrahæ, caro aũt ſola non prodeſt quicq̃, & taliũ quiſq; virorũ benedictus eſt, iuxta prophetã ſupra memoratũ, qa cõfidit non in homine, ſed in domino, in q̃ confiſus eſt & Abraham nõ deus, ſed homo, qa non ponit carnem Abrahæ brachiũ ſuum, vt à domino recedat cor eius, ſed dñs eſt fiducia eius, & idcirco non erit, quaſi miricæ in deſerto, neq; habitabit in ſiccitate in terra ſalſuginis & inhabitabili, ſed erit quaſi lignũ q̃ tranſplantat̃ ſup aquas, & q̃d ad humorẽ mittit radices ſuas, vt dignos pœnitentiæ fructus facere non deſinat. ¶Interea cũ hæc & his ſimilia, q̃ cæteri Euangeliſtæ non tacẽt, loqueret̃ turbis, hic amãtiſſimus p̃curſor dñi, non ignorabat prophetícam habẽs ſcientiã, ꝙ non eſſet illi tẽpori vel officio deſtinatus, quo p̃dicandũ erat cũctis gẽtibus, ꝙ ex vtero virginis ſupra naturã hominis natus eſſet ipſe quẽ præcurrebat mediator dei & hominũ, homo Ieſus Chriſtus. Hoc vt erat vere inſtructus ſpũ humilitatis, confitet̃ humiliter, ſuæq; reputat indignitati, dum p̃mittens: ⌊Ego qdẽ vos baptizo in aqua in pœnĩam, q̃ aũt poſt me vẽturus eſt, fortior me eſt⌋ ſubiungit continuo: ⌊cuius nõ ſum dignus calceamẽta portare, ipſe vos baptizabit in ſpũ ſancto.⌋ Per calceamẽta qppe, cũ ſint ex corijs mortuorũ animaliũ, ſignificat̃ humanitas eiuſdem filij hoĩs Ieſu Chri, in qua erat mortalis & paſſibilis. Vnde eſt illud: In Idumæã extendam calceamẽtum meũ. i. notũ faciã gẽtibus incarnationis meæ ſacramẽtum. Hoc p apoſtolos erat faciendũ, ipſe aũt Iohannes non erat victurus vſq; ad illud tp̃s, q̃ apoſtoli taliter calceamẽta dñi portauerũt. i. publice p̃dicare cœperunt, natũ eſſe de virgine deũ & hominem Ieſum Chriſtũ, qa verbũ erat in principio deus apud deũ, & verbũ caro factum eſt, & ſicut angelus locutus eſt ad Ioſeph, q̃d in beata virgine natũ eſt, de ſpũ ſancto eſt. Igit̃ cũ dicit, q̃ aũt poſt me vẽturus eſt, fortior me eſt, cuius nõ ſum dignus calceamenta portare, promptũ eſt aĩaduertere, q̃ libenter hmõi officiũ ſubiret, quãta cũ dilectiõe gloriam iſtã filij dei, filij hominis, cũ illis cœlis annũtiare & enarrare p̃geret. ¶Et ipſe quidẽ de ſeipo ita ſentiendo, ita indignũ ſemetip̃m iudicãdo, regulã cuſtodiebat veræ humilitatis, qa non conſiderabat ꝙ ipſe ſolus eſſet p̃curſor domini, imo & angelus domini, ſicut de ipſo in Malachia ſpũs propheticus pręd ixit, ſed illud conſiderabat, ꝙ illi futuri eſſent cœli, qui (ſicut iam dictũ eſt) calceamẽta portãdo Ieſu Chriſti, enarrarent eiuſdẽ gloriã dei. Hæc eſt regula, quam Ap̃lus breuiter perſcribit ad Philippenſes his verbis: Nihil p contentionẽ, neq; per inanem gloriã, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicẽ arbitrãtes. Non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorũ. Ipſe (inquã) ita iudicando, ita non quæ ſua, ſed quæ aliorũ erant, conſiderãdo: & ſuperiores ſibi futuros apoſtolos arbitrãdo, regulã cuſtodiebat ſanctæ & verę humilitatis, ſemetip̃m deprimẽs, tanquã minor

1. Cor. 10

Ioſue. 4

1. Cor. 10

Caro Abrahæ ſine fide nihil p̃deſt.

Hiere. 17

Non eadẽ Iohãnis & apoſtolorũ p̃dicatio

Pſal. 107

Iohan. 1 Matth. 1.

Pſal. 18

Humilitas Iohãnis Baptiſtæ.

Malac. 3

Philip. 2

esset oĩbus illis. Sed nũquid ita iudicabat dñs iudiciũ? Nequaq̃, sed, Amen dico vobis, ait, non surrexit inter natos mulier̃ maior Iohãne Baptista. Ergo & nullus oĩm illa dñi cal ceamenta portantiũ, illã domini de vtero virginis incarnationẽ suo tẽpore publica p̃di- catione sequẽtibus signis p̃dicantiũ, maior te est ò Iohannes Baptista. ¶Porro fortitudi nem quã intẽdit dicẽdo: Qui aũt post me vẽturus est, fortior me est, miro modo non q- dem exprimit, qm̃ exprimi non põt & ineffabilis est, sed parumper significat, ita dicẽdo: ⌊Cuius vẽtilabrũ in manu sua, & p̃mũdabit areã suã, & cõgregabit triticũ suum in hor reum, paleas aũt cõburet igni inextinguibili.⌋ Quãta (quæso) est fortitudo ista, ventila- brum suũ habere in manus suas? Non enim saltem ita dixit, cuius vẽtilabrũ in manu dei. Simile illud est, q̃d in Esaia legimus, cuius imperiũ super humer̃ eius, siue, Et factus est principatus super humer̃ eius. Neq; iste dicit, cuius ventilabrũ in manu dei, neq; ille di xit, imperiũ eius siue principat⁹ eius factus est sup humer̃ dei, sed vt animaduertas ip̃m in sua fortitudine sufficientẽ esse sibi, & iste, cuius vẽtilabrũ in manu sua, dicit, & ille prin cipatũ eius sup humer̃ eius factũ eẽ asserit. Neq; ita dicit iste, & p̃mũdabit areã dñi, & cõ gregabit in horreũ triticũ dñi siue dei, sed areã suam permundabit, & triticum (inq;t) suũ congregabit. Ergo dñs est areæ, & possessor est totius tritici, & deus fortissimus ip̃e est, cuius ventilabrũ est, & cui ad ventilandũ ipsa manus sua sufficit, sicut humerus suus ad imperiũ siue principatũ tenendũ satis est, satisq; valet absq; impendijs alienis. Igit deus est, deus (inquã) & dñs oĩpotens ipse est, qui auxilio nullius indiget. ¶Quid dicemus for- tibus? q̃d dicemus superbis? Nimir̃ q̃a palea ipsi sunt, humiles aũt & q̃ timent dñm, ipsi sunt triticũ, verbũ aũt domini, verbũ incarnatũ, verbũ plenarie manens, & inhabitans in pectore, & spirans de ore huius filij hominis, pro similitudine illis est, & erit venti vehe- mẽtis, q̃d tam facile, imo & multo facilius reprobos & superbos oẽs exterminabit, q̃ ve- hemens aura siue ventus quẽlibet fortis paleã de area cuiuspiã eliminare possit. Oẽs eos (ait ipse dñs per prophetam) auferet vẽtus, tollet aura. Quos eos, nisi oẽs fortes fortitudi ne fallaci, de quibus & ita præmisit, cũ clamaueris, liberẽt te congregati tui? Præmiserat etiã & ipsis, effudisti libamen, obtulisti sacrificiũ. Ergo oẽs eos (subauditur, male fortes) visibiles seu inuisibiles, auferet (ait) ventus, tollet aura, & ita dicẽdo, magnam diuinitatis fortitudinẽ, & magnã e contra oĩs creaturæ infirmitatẽ esse designat. Multa sunt in scri- pturis dicta hmõi, secundũ similitudinẽ sufflantis, exiccatũ est fœnũ, & cecidit flos, quia spũs dei sufflauit in eo, & in Iob, vidi (ait Eliphar Themanites) eos qui operant iniqtatẽ & seminant dolores, & metũt eos, flante deo periisse, & spũ iræ eius esse consumptos. Et his similia, per q̃ hoc intẽdit sanctus sacræ scripturæ spũs, vt facilitatẽ diuinæ oĩpoten- tiæ cognoscamus, q̃d multũ facile sit ei, deñcere cito, quicq̃d contra fortitudinẽ eius for- titer stare videbatur. ¶Ibidem q̃q; apud Esaiã, vbi p̃miserat, q̃d iam dictũ est, & oẽs eos auferet vẽtus, tollet aura, post modũ subiunxit: Quia spũs meus à facie mea egredietur, & flatus ego faciã. Frequẽs est lectio, sed experimentũ in vita p̃senti valde rar̃, vt experiat quispiã, quẽ diuinitas ad experiendũ admittere dignatur, tangẽdo pectus siue labia eius in momẽto, siue in ictu oculi, taliter afficiat tactu sensibili, quẽ beatus papa Gregorius ibi vult intelligi, vbi ad Heliam loquẽs dñs, dicit: Et post spiritũ cõmotio, Non in cõmotiõe dominus. Et post commotionẽ ignis, Non in igne dominus. Et post ignem sibilus auræ tenuis, & ibi dominus. Et quidem subtilitas diuinitatis, oẽm, non solum corporis, verum etiam animæ sensum excedit: sed cum vult: non tantũ animam, verum etiam corpus ta- ctu suo sensibiliter afficit. Qui videlicet tactus, dum vult, suauis, & dũ vult, valde est terri- bilis, ita vt quisq; illũ sensit, iam pene non sit illi opus verbis edoceri, q̃ vere deus fortiss*i mus spirituum sit, nec penitus ignorat, licet omnino effari non possit, qualis ille sit tre- mor, quo maiestatem domini tremere dicuntur etiam sancti angeli.*

Matth. 11.

Marc. 16

Fortitudo Christi

Esa. 9.

Superbi vt palea a vẽto auferen tur

Esa. 57.

Esa. 40. Iob. 4.

Esa. 57

3. Regũ. 19

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER III.

Esa. 55

Prouer. 5

OMnes sitientes (ait spũs sanctus) venite ad aquas, & qui non habetis argen tum, properate, emite & comedite. Aquæ præsenti loco scripturæ sunt, quibus spũalium continent̃ mysteria gratiar̃, sicut & illic, Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui. Deriuent̃ fontes tui foras, & in plateis a- quas tuas diuide. Aquæ istæ aquæ domini sunt, & quicũq; emerit eas, eius fiunt, nec domini esse definũt. Quid rogo est, q̃ cũ omnes sitientes inuita-

uerit

uerit ad hmõi aquas, illos maxime inuitat ad emendũ, q̃ non habẽt argentũ? Ait eñ: Et qui non habetis argentũ, properate, emite. Certe in omni negotiatiõe terrena magis illi solẽt inuitari ad emendũ, qui habẽt vel habere videnť argentũ. Hæc aũt negotiatio tota cœlestis, tota spũalis est. Quid ergo est argentũ non habere, nisi in philosophia seculari, siue prudentia eloquij non confidere? Talibus nanq; non habẽtibus eiusmodi argẽtum, ipsa humilis conscientia magnũ est, emptionis pretiũ. Talis erat Moyses, cũ diceret ad deum: Obsecro dñe, non sum eloquens ab heri & nudiustertius, & ex q̃ locutus es ad seruum tuũ, impeditioris & tardioris linguæ sum? Et in parabolis sapiẽs loquit: Stultissim⁹ sum virorũ, & sapientia hominũ non est mecũ: Non didici sapientiã, & nõ noui sanctorũ scientiam. ¶ Quid igitur ò æmule subsannas? Quid obtrectator me laceras? Fateor quia catygetas tuos audiui, oẽs sapientes & prudẽtes eloquij mystici, & omnino nullas habeo diuitias argẽti eiusmodi, & si q̃d percepi de secularibus philosophis, non sunt mihi pro diuitijs, siue pro nummis argẽteis. Sed nũquid ob hoc mihi ab aquis istis erat desperãdũ? imo magis sperandũ, qñ inter oẽs scientes, illos q̃ non habent argẽtum audio maxime inuitari ad emendũ. Subsanna quantũ vis, licet scripta mea nõ nisi insidiando legere velis, & si libet etiã illud dic: Quõ hic literas scit cũ non didicerit? Si eñ cũ illo, in quẽ hoc dictũ est, participes fuerimus opprobrij, erim⁹ etiã gloriæ & honoris. Proinde dissimulanda est pẽsens amaricatio ventris, ex comestione libri, quẽ qui deuorauit, erat, inq̃t, in ore meo tanq̃ mel dulce, & cũ deuorassem tũ amaricatus est vẽter meus, & itinere cẽpto peragendũ est in opere dei, in intẽtione quã significauit titulus pscriptus operi, de gloria & honore filij hoïs. ⌊ Ego quidẽ, ait Iohãnes, baptizo te in aqua. ⌋ Quã vel qualem habet rationẽ baptizari siue baptizare in aqua? Cõsilium dei erat in aqua baptizari, sicut alius euangelista significans, pharisæi aũt, inquit, & legisperiti consiliũ dei spreuerunt in semetipsis, nõ baptizati baptismo Iohannis. Quid ergo habet rõnis tale consiliũ dei, q̃d nobis scire profit? Sunt q̃dem incõprehensibilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, vt Apostolus ait, sed hæc & his similia non nos prohibent ne simus laudatores, aut ne velimus habere scientiã viarũ dei, verũ hoc tantũ, ne simus nimij scrutatores maiestatis. Quã ergo rationẽ habeat tale consiliũ dei q̃rimus, non scrutando nimiũ, sed laudare optando maiestatẽ dei, & sicut cætera ex parte scimus & ex parte prophetamus, ita de isto quoq; gratulemur, q̃d non quidẽ ad pfectũ cognoscimus, sed ex parte aliq̃d sublucet, quo delectemur. ¶ Quid illud est? Nimirũ, q̃a tali consilio bene disposuit deus, vt ad ordinẽ suum creatura humana reduceret. Fuerat q̃ppe homo supra se nimis elatus, qñ voluit esse sicut deus, secundũ illud falsum serpẽtis susurrium, comedite & eritis sicut dij, sciẽtes bonum & malũ. Illũ primi hoïs tumorẽ, multi ex eo progeniti hoïes imitati, deos sese appellari voluerũt. Et nõnulli quidẽ ex eis post mortẽ suã stulto errore hoïm pro dijs habiti sunt, ille aũt Cæsar Augustus, cuius tpe natus est iste filius Iesus Chrũs, viuẽs q̃q; pro deo haberi nõ timuit. Vnde adulando illi Flaccus dicit: Præsenti tibi maturos largimur honores, iurandasq; tuũ p nomẽ ponimus aras. Hæc prima fuit altitudo cordis nostri, vt vellent esse hoïes sicut dij, & hoc est Adæ pctm̃, in q̃, ait Apostolus, oẽs peccauerũt. Porro humana conditio, siue cõditionis humanæ principiũ, non solũ creatore deo, verũ etiam creatura dei inferius est, & vt manifestius dictũ sit, non solũ deo, verum etiã aquæ elemẽto. Formauit eñ deus hoïem de limo terræ, q̃d videlicet elementũ elemento aquæ inferius est & erat, & sub eo latebat, donec diceret deus: Cõgregentť aquæ quæ sub cẽlo sunt in locũ vnum, & appareat arida. Multũ ergo terra intumuerat, ordinẽq; excesserat, vbi homo terrenus altissimo similis esse cõcupierat. Reducẽdus erat ad ordinẽ, & docẽdus, vt sciret confiteri cuius esset conditionis, atq; in testimoniũ eiusdem cõfessionis submergeretur elemẽto aquæ, q̃ grauius atq; segnius elementũ terra est, vnde hõ principiũ sumpsit, & quod (sicut iam dictũ est) totũ in initio sub aquis latuit. Grande habet momẽtum in ratione iustitiæ, conditionis huius meminisse, & abrenuntiando superbiæ diabolicæ, sub aqua corpus deprimere, ac deinceps memoria tenere, q̃d deus propter superbiam dixit homini, q̃a puluis es, & in puluerem reuerteris. Proinde diligenter animaduertendũ est, quod ⌊ Cum venisset Iesus à Galilæa in Iordanem ad Iohãnem, vt baptizaretur ab eo, & Iohannes prohiberet eũ, dicent, ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me, respõdens ipse, dixit ei: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. ⌋ Nam vere mitis & humilis corde considerabat, q̃ quàmuis sanctus sanctorũ esset, nullumq; omnino peccatũ haberet, tamen de terra sumptum corpus haberet, quodq; ad iustitiam pertineret, vt humilitatis remedium, propter quod docendũ venerat, ipse in semetipso demonstraret, submittendo aquis, quam assumpserat carnem nostram, quæ se ad similitudinem creatoris omnium, extollere affectauerat in Adam, & sic ait, decet nos implere omnem iustitiam. Respiciebat Iohãnes quod de spũ sancto conceptus fuerat, & hoc illi

Emere aq̃ sapię absq; argẽto q̃d est.

Exodi. 4

Prouer. 30

Contra æmulos & detractores.

Iohan. 7

Apoc. 10.

Lucæ. 7

Roma. 11.

Prouerb. 25

1. Cor. 13

Consilium dei, homines baptizari i aqua

Gene. 3.

Horatius i epist. lib. 2 epist. 1.

Roma. 5.

Gene. 1

Gene. 3

Decet nos implere omnem iustitiam.

ad plenam ſufficere iuſtitiam, non inaniter æſtimabat. At ille nō quidem contradixit Iohanni, dicēti: Ego à te debeo baptizari, ſed nihilominus vt eſſet plena humilitatis ſatisfactio, corporis q̄q̄ habitu in ſemetipſo ſignificare voluit, q̄d longe ſit hō inferior deo, ſubdēdo aquis corpus ſuū, q̄d ſecūdum materiam terrenū habet fundamentū quo aquæ ſuperiores ſunt & initio fuerūt. Quicūq̄ in hoc non imitant eum, vt volētes deſcendāt

Pſal. 62. pœnam recipiēt, vt nolentes deſcēdant. Scriptum eſt em̄: Introibunt in inferiora terræ. Spreuerunt conſiliū dei, ſed non vacabit eis ſpernere iudiciū dei. Iam erat hoc teſtimonium vnū teſtimoniū aquæ, q̄d vere eſſet mitis & humilis corde: Acceſſit autē & alius teſtis eiuſdē manſuetudinis, ſcilicet ſpecies columbæ. ¶ Vidit em̄ ſpiritū dei deſcendentem

Iohan. 1. ſicut columbam, & venientē ſuper ſe. ¶ Et ego (inq̄t Iohannes) vidi, & teſtimonium phibui, q̄a hic eſt filius dei. Splendida gloria, & glorioſus honor filij dei, filij hominis, cp dū

Gloria filij hominis. ſe ſubmittit aquis, aperiunt ei cœli, & ſpūs ſanctus viſibili ſpecie ſup eū deſcēdit, voce ſimul audita de cœlo. ¶ Hic eſt filius meus dilectus, in q̄ mihi bene cōplacui. ¶ Verūtamen in his omnibus non iam cōſummata gloria, imo gloriæ initiū fuit, cuius vtiq̄ finis poſtmodum huic initio futurus erat ſimilis, ita vt baptizatus illo baptiſmo, de q̄ dixit, ego ba-

Luc. 12 ptiſmo habeo baptizari, & quō coartor vſq̄ dū perficiatur: confeſtim aſcenderet de ſepulchro aſcenſu reſurrectionis, & aperirent ei cœli, vt intraret in gloriā ſuam, atq̄ inde

Pſal. 109 ſpm̄ ſanctum mitteret diſcipulis ſuis, dicēte ſibi patre, ſede à dextris meis. Vere igit̄ ait, ſic enim decet nos implere omnē iuſtitiam, q̄a ſecundū ſimilitudinē illor̄ quæ illic gerebantur, futur̄ erat poſtmodū, vt moreret propter delicta noſtra, & reſurgeret propter

Roma. 4. Iohā. 3 Cur in Iordane voluit baptizari Chrūs. iuſtificationē noſtram. ¶ Quāmuis in alijs quibuslibet aquis hoc idem myſteriū potuiſſet celebrari, verbi gratia: in Enon iuxta Salin, vbi Iohannes poſtea baptizaſſe legit, q̄a aquæ multæ illic erant, tamē magis placet magis̄q̄ delectat factū hoc eſſe in aquis Iordanicis. Quā ob cauſam? Videlicet q̄a ſignū ſiue figura hor̄ olim in eiſdē p̄fulſerat aq̄s.

Ioſue. 4 Nam fluuius ille, ſcilicet Iordanis, ex eo cœpit eſſe memorabilis, q̄d mortuo Moyſe & ſuccedēte Ioſue, diuiſis aquis tranſitū filij Iſrael per alueū ſuum p̄buit ſacerdotibus, qui portabant arcā fœderis dñi ſtantibus ſuper ſiccam humum in medio Iordanis. Portauerunt q̄, ait ſcriptura, filij Iſrael de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt dominus imperarat, iuxta numer̄ filior̄ Iſrael vſq̄ ad locū in quo caſtrametati ſunt, ibiq̄ poſuerunt eos. Alios q̄q̄ duodecim lapides poſuit Ioſue in medio Iordanis alueo, vbi ſteterāt ſacerdotes qui portabant arcam fœderis, & ſunt ibi vſq̄ in p̄ſentem diem. Lapides illos

Matth. 11. bis duodenos, prophetas intelligimus & ap̄los. Om̄es prophetæ (inquit dñs) & lex, vſq̄ ad Iohannē prophetauerūt. Bene ergo duodecim lapides in medio Iordanis alueo poſiti ſunt: poſiti (inquam) non tranſpoſiti, neq̄ Iordanē tranſierūt, quoniam prophetæ nō niſi vſq̄ ad baptiſmū Iohānis prophetauerūt, aut prophetare debuerūt, Chriſtū eſſe vēturum. Porro à baptiſmo Iohānis incipiēs, duodecim ap̄los elegit, & non p̄didit ex eis

Acto. 10 quenquā, & p̄cepit nobis (ait Petrus) poſtquam reſurrexit à mortuis p̄dicare populo & teſtificari, q̄a ipſe eſſet, q̄ conſtitutus eſt à deo iudex viuor̄ & mortuorum, huic oēs prophetæ teſtimoniū phibēt. Bene ergo duodecim lapides alios portauerūt, de medio Iordanis, vſq̄ ad locū in quo caſtrametati ſunt, ibiq̄ poſuerūt eos. ¶ Ioſue, quod interpretat̄

Ioſue typū Chri geſſit ſaluator, qui Moyſi ſucceſſit, & filios Iſrael in terram promiſſiōis introduxit, q̄d Moyſes nō fecit, ipſe eſt iſte filius hoīs, qui Moſaicæ legi euangelium ſuccedere iuſſit, & p illud credentibus in ſe regnū cœlor̄ aperuit. Sacerdotes, q̄ ſtabant in medio Iordanis, vt oīa cōplerentur, & donec feſtinās populus tranſiret, nulli melius intelliguntur q̄ hic idē filiꝰ hominis primus ſacerdos noui, & Iohānes vltimus ſacerdos veteris ſacerdotij, ſiue legis & prophetar̄ finis. Igit̄, quāmuis, vt iam dictum eſt, in alijs quibuslibet aquis baptizatus dominus baptiſmo Iohannis, ſacramētum deſignare potuiſſet baptiſmi ſui, iure magis

Heb. 5 placet, & ad honorē ſcripturar̄ magis pertinet, quod baptizatus, & baptiſmo illo manifeſtatus ſit ē, in aquis Iordanicis. ¶ Hic illud pulchre occurrit, quod Apoſtolus, cū dixiſſet,

Aaron q̄q̄ typū Chriſti geſſit nec quis q̄ ſumit ſibi honorē, ſed q̄ vocat̄ à deo tanquā Aaron, ſubiungit atq̄ ait: Sic & Chrūs nō ſemetip̄m clarificauit vt pontifex fieret, ſed q̄ locutus eſt ad eū, filius meus es

Exod. 29. Leuit. 8 tu, &c. Deniq̄ illa p̄dicatione pœniæ, & baptiſmo Iohannis vocatus & clarificatus eſt à deo filius hominis Ieſus Chrūs, vt pontifex fieret tanquam Aaron, id eſt, iuxta quod p̄figuratum eſt in Aaron. Aaron quippe nō niſi prius aqua lotus, ſacerdotio fungi iuſſus ē, & veſtimēta ſuſcepit ſacerdotalia, ſcilicet fœminalia linea, ſubuculam lineam, baltheū q̄q̄ & tunicam, Superhumerale, & Rationale, Cydarim quoq̄, & in fronte laminā ſacræ ve

Philip. 2 Sacerdotiū nerationis, habentē inſcriptū tetragrammaton, ineffabile nomen dei, quod octauū decꝰ pontificis, maxime illā deſignat eccleſiā & honorē, de q̄ loqmur, filij hoīs, de quo Apoſtolus ait: Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſup oñe nomen, &c. ¶ De alijs indumentis, quid gloriæ, quid honoris ſingula myſtice ſignificent,

cent, perſcribere, præſentis non eſt negotij, niſi hoc ſolũ, quia q̃d primũ, ſiue in initio cõſecrationis ſuæ, ſacerdos Aaron iuſſus eſt aqua lauari, in figura contigit illi, huius ſummi & veri ſacerdotis, q̃ in initio ſuæ functionis, ſiue ſacerdotij ſui, habebat baptizari baptiſmo Iohãnis, & cætera quidem veteris illius ſacerdotij miniſteria, figuræ vel vmbræ fuerunt, myſteriorũ cœleſtis & veri huius ſacerdotij, ſed ex magna parte ſimilitudo deficit. Ille nãq; & cæteri ſacerdotes, q̃ morte prohibebant pmanere, habebãt q̃tidie neceſſitatem, quẽadmodũ ſacerdotes prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Hic autẽ eiuſmodi neceſſitatẽ non habuit, ſed ſemel hoc fecit, offerendo ſe non pro ſuis, ſed pro populi delictis. ¶ Inchoatio ſacrificij ſiue oblationis, qua ſemetipm obtulit, ieiunium fuit q̃d continuo ieiunauit, & cũ ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus poſtea eſurijt. Ita nãq; incipiens agere pœnĩam non pro ſuis, vt iam dictũ eſt, ſed pro populi delictis, laborare non deſiit, operans opus ſalutis, in oĩbus obediens vſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. ¶ Vere ergo fidelis & verax deus, impleuit q̃d locutus eſt. Timebat olim populus audire vocẽ dñi dei, & vltra, inquit, non audiam vocẽ dñi dei mei, & ignẽ hunc maximũ amplius non videbo, ne moriar, & ait dominus Moyſi: Bene omnia ſunt locuti: Prophetã ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos oĩa quę p̃cepero illi. Hunc prophetam eſſe iſtũ filium hominis, certum eſt. Qũo hunc populus ille petiuit, aut petere ſciuit? Cum enim dixiſſet Moyſes prophetam de gẽte tua, & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi dominus deꝰ tuus, ipm audies. ſubiunxit atq; ait: Vt petiſti à domino deo tuo in Oreb, quando contio congregata ẽ. Nõ inuenimus aliter petiſſe populũ, niſi ita vt ſcriptura refert. Cũctus aũt populus videbat voces & lampades, & ſonitũ buccinæ, montẽq; fumantem, & perterriti ac pauore concuſſi, ſteterunt procul dicẽtes Moyſi: Loquere tu nobis, & audiemus. Nõ loquat nobis dominus, ne forte moriamur. Si ergo verba hæc populi pro petitione deꝰ accepit, huius prophetæ domini tanquam populus ita peteret, vt petierat ipſe Moyſes obſecro domine mitte quem miſſurus es, quid niſi abundantiam intelligere debemus gr̃æ exaudientis, q̃ vbi & humiliter petitur, ſuperabundanter dare conſueuit? Hinc eĩm Apoſtolus dicit: Ei aũt qui potens eſt oĩa facere, ſuperabundanter, quàm petimus aut intelligimus, ſecundũ virtutẽ, quæ operat in nobis, ipſi gloria in eccleſia, & in Chr̃o Ieſu in omnes generationes ſeculi ſeculorum, amen. Fidelis, inquam, & verax deus, hic impleuit, q̃d illic locutus eſt, & hoc teſtat columba, imo ſpũs dei, quẽ vidit deſcendentem ſicut columbam, & venientẽ ſuper ſe vidit, & Iohannes, ſicut alius euangeliſta teſtatur, ait, & ego vidi, & teſtimoniũ phibui, qa hic eſt filius dei. ¶ Quàm diſſimiles ſpecies hic atq; illic: Hic ſpecies columbæ: illic voces & lampades ſiue maximus ignis, & mons fumãs, & ſonitus buccinæ. Proinde non leuiter accendendũ, quod apud aliũ euangeliſtã Baptiſta Iohannes cũ dixiſſet, ego baptizo in aqua, ſubiunxit, medius aũt veſtrũ ſtetit, quem vos neſcitis, &c. Puta illũ reſpexiſſe ad iam dictã promiſſionẽ dicentis ad Moyſen, prophetã ſuſcitabo illis de medio fratrũ ſuorum, ſimilẽ tui, & idcirco dixiſſe, medius aũt veſtrũ ſtetit, quẽ vos non ſcitis, vt ita ſubintelligas, ac ſi dixerit: Ille, cuius fortitudinẽ ſuſtinere nõ potuit populus, ſignificatam ſibi p ſpeciẽ ignis, & dixit ad Moyſen, vltra non audiã vocem domini dei mei, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar: loquere tu nobis & audiemus, non loquat nobis dominus ne forte moriamur. Ille, inquam, abſcõdita fortitudine zeli ignei, ſimilis factus Moyſi, id eſt, homo verus vt Moſes fuit, medius veſtrum ſtat, tolerabilis atq; affabilis, mitis & humilis ſicut columba, non ſicut ignis & nunc talis de medio veſtrum ſuſcitatur vobis, vt & loquat vobis dominus, & non magis moriamini, q̃ ſi Moyſes loqueret vobis, ſi hunc audire vultis. Nam ſi audire nolueritis, & illic dictũ eſt, ego vltor exiſtam, & hic dico vobis qa ventilabrum in manu ſua, & permũdabit aream ſuã, & congregabit triticũ ſuũ in horreum, paleas aũt comburet igni inextinguibili. ¶ Nuſquam ſacra canonica refert ſcriptura q̃ ſuper aliquẽ ſanctorũ, ſiue in aliquibus operibus ſuis ſpũs ſanctus, ſpũs domini, tale præſentiæ ſuæ ſignum dederit. Quis alius niſi ſpũs iſte domini per Moyſen operatus eſt in exitu filiorum Iſrael de terra Aegypti? Deniq; hoc non ſoli confeſſi ſunt Magi, dicendo, digitus dei eſt hic, verum etiam Eſaias ita declamando dicit: Vbi eſt qui eduxit eos de mari, cũ paſtoribus gregis ſui? Vbi eſt qui poſuit in medio eius ſpiritum ſancti ſui? Qui eduxit ad dexterã Moyſen brachio maieſtatis ſuæ, qui ſcidit aquas ante eos, vt faceret ſibi nomen ſempiternũ, qui eduxit eos per abyſſos, quaſi equum in deſerto non impingentem, quaſi animal in campo deſcendens? Spũs domini ductor eius fuit. Ergo per Moyſen operatus eſt iſte ſpũs in exitu Iſrael de terra Aegypti, & vbi quinquageſimo die, præſentiæ vel operationis ſuæ ſignum dare voluit, non ſpecies columbæ, ſed ſpecies ignis apparuit, ita vt diceret populus id quod iam ſupra dictum eſt, & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne mo-

Chr̃i præſtantius q̃ Aaron.

Hebr. 10.

Luc. 4
Deute. 18

Propheta pro Moyſe ſe ſuſcitat Chr̃us

Exo. 20

Exod. 4

Ephe. 3

Iohan. 1.
Fortitudo dei p ſpeciem ignis deſignata
Iohan. 1.

Deute. 18
Matth. 3

Spũs ſanctus in ſpecie ignis
Exo. 8
Eſa. 63.

ne moriar. Item vbi post resurrectionē huius filij hominis, quinquagesimo die sup discipulos eius venit, & p̄sentiæ suæ signū dare voluit, non species columbæ apparuit, sed apparuerunt illis dispertitæ linguæ, tanq̄ ignis. Itē, qui tollere solebat Heliā, fine dubio erat iste spūs domini, vnde & Abdias, cūq̄ recessero à te, inqt, spūs dñi asportabit te in locum quem ego ignoro, & vbi gratiæ, quam Heliæ contulerat, signū dare voluit, non species columbæ, sed species ignis apparuit. Cum enim pergerent, & incedētes sermocinarent, videlicet Helias & Helisæus, ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrūq̄, & ascēdit Helias per turbinem in cœlū. Neq̄ hic, neq̄ illic ipsa spūs sancti substantia visa est mortalibus, aut videri potuit, sed vbi & qūo voluit, cōpetens operationis vel p̄sentiæ suæ signum dedit, ita vt nusquam super ipsum dñm in specie ignis, nunq̄ super aliquē sanctorum in specie columbæ visus fit. Quare? Videlicet quia diuina natura, quæ vel cuius plenitudo in isto filio hominis Iesu Christo corporaliter inhabitat, satis per semetipsam fecuida est, iuxta illud: Etenim deus noster ignis consumēs est, & idcirco nobis expediebat vt fortitudinē eius pietas temperaret, & hæc congrue per speciem colūbæ significata ē. Porro nostra, id est, humana natura p semetip̄am tepida, imo & nimis frigida est, iuxta illud: Et qa superabundauit iniquitas, refrigescet charitas multoꝝ, & idcirco expediebat, hoīes dei zelo bono calefieri, qui videlicet zelus congrue significatus est p speciem ignis. ¶ Nullo libentius modo illud intellexerim, q̄d & Iohannes apud Lucā dicit. Ipe vos baptizabit in spū sancto & igni. ⌋ Et Esaias: Si abluerit, inqt, dñs sordē filiaꝝ Sion, & sanguinē eius lauerit de medio eius in spū iudicij & spū ardoris: quam vt duo data spiritus sancti, duabus dictionibus istis putem significari, in spū sancto & igni, siue in spū iudicij & spū ardoris. Iste nāq̄ vnus idēq̄ dominus & spūs sanctus est & ignis, vnus idēq̄ & spūs iudicij & spūs ardoris: iudicij (inquam) id est, discretiōis, qa fidelē ab infideli discernens, remissionē peccatoꝝ per fidē tribuit, q̄d est datum primū: ardoris autem, quia purgatum à peccatis hoīem, deinde boni zeli igne accendit, quod est datum secundum. Vtroq̄ dato perficitur atq̄ consummat baptismus Christi, cū aqua q̄ de latere eius exiuit: & idcirco Iohannes, cum de semetip̄o dixisset: Ego baptizo vos in aqua: continuo, vt declararet quanto melior baptismo suo foret baptismus Christi: ipse (inqt) vos baptizabit in spū sancto & igni. Hanc Iohānis, imo suam vel patris promissionē ip̄e dñs ante passionem suam confirmare solebat apostolis suis, sicut & post resurrectionē suam eum cōmemorasse Lucas hoc modo describit. Et conuescens p̄cepit eis, ab Hierosolymis ne discederēt, sed expectarent promissionē patris: quam audistis (inquit) per eos meū, quia Iohannes quidem baptizauit aqua, vos aūt baptizabimini spū sancto non post multos hos dies. Iam quidem patrem illius promissionis. i. primum acceperant spūs sancti datū quod est remissio peccatoꝝ: quia stans in medio illoꝝ, qua die resurrexit, insufflauit & dixit: accipite sp̄m sanctum, q̄ꝝ remiseritis peccata, remittuntur eis: & tamē conuescēs præcepit eis, vt expectarēt promissionē patris, qa videlicet restat secundū eiusdem spūs sancti datum, de quo & postmodū dixit, sed accipietis virtutē superuenientis spūs sancti in vos, &c. Sicut solus de spū sancto conceptus est, ita solus hic in spū sancto baptizat: nā Iohannes adhuc quidē ex vtero matris suæ, spū sancto repletus est, sed nō de spiritu sancto conceptus est, & idcirco in spiritu sancto baptizare non potuit, sed cum cæteris sanctis gratiam spiritus sancti de plenitudine huius accepit, sicut ipse quodam loco testatur, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. ¶ Quid tandem sibi vult, vel quam ob causam de cœlo venit vox dicentis, hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Quid (inquā) nisi hoc idem, quod spūs dei sicut colūba descendēs & veniens super eum, & hoc idē q̄d verbū factū, vt Lucas meminit, sup Iohannem Zachariæ filium: Ad hoc deniq̄ & verbū domini super Iohannem factum est, ad hoc spūs sanctus descendit, ad hoc vox patris de cœlo audita est vt sufficiens legitimūq̄ perficeret testimonium sup isto, q̄d Chrūs esset, q̄d filius dei esset, nō alius, sed iste pauper, iste Iesus à Nazareth, iste qui putabatur filius Ioseph. In testimoniū veritatis huius hoc totum factum est, vt secundū legē diuinam stabile fieret testimonium, quia scriptū est in lege: In ore duoꝝ vel trium testium stabit omne verbum. Hinc Iohannes Euangelista dicit: Et tres sunt qui testimoniū dant in cœlo: Pater, & verbū, & spiritus sanctus. Persona patris ex voce, quæ de cœlo venit, audita est: persona spūs sancti, cœlis apertis, sicut columba descēdit: persona verbi p̄sens quidē aderat in carne, sed silebat, neq̄ illa hora qua loquebatur testimoniū suit: licet quodā loco dicat, ego sum q̄ testimonium phibeo de meipso: In Iohanne aut̄ testimoniū perhibebat, qa super Iohannē, sicut iam dictū est, propter hoc perhibendū testimoniū, verbū domini factum fuerat. Hoꝝ trium attendēs testimonium ipse, aduersarijs suis dicebat: Si ego testimoniū perhibeo de me: vbi subintelligendū est, sicut solēt hoīes de semetip̄s testimonium perhibere, & per inanem gloriam semetip̄os

2. Reg. 18
4. Regū. 2.
Coloss. 2
Deute. 4.
Heb. 12
Matth. 24
Leuit. 3.
Esa. 4.
Baptizare in spū sctō & igne qd est
Actō. 1.
Iohan. 20
Iohan. 1
Lucæ. 3
Testimoniū de Iesu a tota trinitate.
Deuter. 19
1. Ioh. 5.
Iohan. 8
Iohā. 5

semetipsos commendare: testimoniũ meum non est verũ. Alius est qui testimoniũ phibet de me, & scio quia verum est testimoniũ quod phibet de me. Vos misistis ad Iohannem, & testimoniũ perhibuit veritati. Ego aũt non ab homine testimoniũ accipio, ego aũt habeo testimoniũ maius Iohanne. Hæc & cætera aduersus malitiosam illoꝝ inuidẽtiam dixit, q accipere nolentes, & se scire dissimulantes testimoniũ dei, q in testificando non potest falli, & cuius testimoniũ ex manifestis operibus poterat cognosci, miserũt ad Iohannem hominẽ, quem sperabant posse falli, at ille non falsus est, sed testimonum phibuit veritati. ¶ Tũc vtiq; miserũt ad eum, sperando eum posse falli & agere, volendo vt posset falli, quando facta est quæstio ex discipulis Iohannis, cũ eis scilicet Iudæis de purificatione, & venerunt ad Iohannem, & dixerũt ei: Rabbi, q erat tecũ trans Iordanem, cui tu testimonium phibuisti, ecce hic baptizat, & oẽs veniunt ad eum. Idcirco nãq; sic inceperunt, vt inuidiæ aut zeli flamma vreret animã Iohannis, atq; ita conformatus illis, id est, inuidens factus cũ inuidis, diceret aliqd quod esset contrariũ veritati. At ille testimonium perhibuit veritati: non potest, inquiens, homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cœlo, & cætera, vsq;, qui crediderit in filium, habet vitam ęternã, qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira dei manet sup eũ. Magnitudo testimonij, & ex specie colũbæ, & ex eo qd cum dixisset pater, tu es filius meus dilectus, addidit, in q̃ mihi bene cõplacui, reuerenter debet agnosci: Nã species colũbæ, id est, spũs sanctus, descendens & manẽs sup eum in specie columbæ hoc testificat, qa in ipso habitat oĩs plenitudo diuinitatis corpaliter, sicut columba totum quiddã est, cui pars corporis nulla deest. ¶ Et hoc dictũ, in q̃ mihi bene complacui, hoc testificat, quia talis hic filius sola & vnica dei patris gloria est, & vere in isto solo gloriat cunctoꝝ mirabilium bonorumq; oĩm mirabilis operator deus, quia tale nihil fecit, quale est iste filius, secundum diuinitatẽ increatus, secundum humanitatẽ creatus & factus. Cum nondum esset homo factus, erat, vt nunc est, imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, & in ipso, ait Apostol⁹, condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse ẽ ante oẽs, & oĩa in ipso constãt. Vbi homo factus est, extunc ipse est, ait idem Apostolus, caput corporis ecclesiæ, q est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in oĩbus ipe primatũ tenens, qa in ipso complacuit, oẽm plenitudinem diuinitatis corporaliter habitare, & per eum reconciliari omnia in ipso, pacificans per sanguinem crucis eius, siue q̃ in terris sunt, siue quæ in cœlis. Recte igitur pater glorioſus & hic dicit, in quo mihi bene complacui, & eundẽ in psalmo gloriam suã appellat, dicens ad eum: Exurge gloria mea De manifestatione eius, hactenus pro posse dictũ est. Manifestatus aũt, quo vel quali ordine procedere incepit? ⌊ Tunc Iesus, ait euangelista, ductus est in desertum à spũ, vt tẽtaretur à diabolo, & cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurijt. ⌋ Ecce quale, q̃ pulchrũ medicantis diuinitatis consilium, vt duceret hunc secundum hominẽ in desertum ad ieiunandum, & ad tolerantiã tentationũ, & non iam in paradisum ad manducandũ, vbi posuerat hominem primum. Dubitatũ est sup hoc à q̃busdam, propter hoc qd subdit: Assumpsit eum diabolus in sanctã ciuitatem. Et rursum: Assumpsit eum in montem excelsum. ¶ Sed vere, & absq; vlla quæstione conueniẽter accipitur, vt à sancto spũ in desertum ductus credat, vt illic eũ, suus spũs duceret, vbi hunc ad tentandum malignus spũs inueniret, & eisdem modis à secundo homine vinceret, quibus primum hominem se vicisse gloriabatur. Contra primũ quippe hominem parentẽ nostrũ in tribus se tentationibus erexit, quia hunc videlicet, gula, vana gloria, auaritia tẽtauit, & tentando superauit: sed eisdem modis, vt iam dictũ est, secundo homini tẽtato succubuit. Igitur ipse dñs deus, qui tulit hominem, quem formauerat, & posuit eũ in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illũ, præcepitq; ei dicens, ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas: permisitq; eum tentari, vt manifesta fierent & angelis & omnibus superuenturis seculis quæ erant in corde eius, ipse hunc hominem secundum, quem de ventre virgineo formauerat, tulit, siue, vt alius euãgelista scripsit, expulit in desertum, expulit, inquam, tanquam reum, & illius primi hominis portantem reatum, quia ipse posuit in eo iniquitates omniũ nostrum, vt inciperet vapulare ieiunando quicquid in illo vno comedente peccauerunt. Perpulchrum est collationem facere illius primi hominis & secundi, in eo quod ille positus fuit in loco amœnitatis & satietatis, & excepto vno ligno appositæ sunt ei oẽs delitiæ paradisi, & tamen in illa tali & tanta satietate, de gula in vno tentatus tam facile succubuit: Hic autem expulsus est in locum horroris & vastæ solitudinis, & quadraginta dierum ieiunium impositum est ei, quo peracto esurijt, & tamen in illa esurie de necessario pane tẽtatus, tentationi non succubuit, vt vtiliter demonstraret insidiatori per miracula sua, qd esset filius dei,

Iesus tẽtatus a Iudæis per discipulos Iohãnis. Iohan. 3

Coloss. 2

Chrũs gloria & deliciæ patris

Coloss. 1.

Psal. 107

CAP. IIII.

Gene. 2.

Iesus ductus est a suo spũ in desertum.

Marc. 1 Esa. 53.

Collatio primi & secũdi Ade.

dei, vnde postmodũ plenius dicendũ erit. ¶Perpulchra, inquã, vt iam dictũ est, collatio ex cõparatione huius secundi & illius primi hominis: veruntamẽ quoniã non solũ illud originale peccatũ, verũetiam actuales deus posuit in eo iniqtates omniũ nostrũ, & ipse puer ille est, de q̃ propheta p̃dixerat, qa puer Israel est, & ego dilexi eũ, & ex Aegypto vocaui filiũ meum, cuius prophetici p̃conij p̃sens euangelista superius meminit, libet latius explanare sacramẽtum hoc tentationũ, quas pro nobis puer iste sustinuit: & qa tres fuerũt tentationes, singulaꝝ causas siue rationes, per ordinẽ de sacris proferre scripturis ¶Igitur vocatus ex Aegypto puer Israel, filius dei, dñs Iesus, postquã habitauit Nazareth, vbi & nutritus est, & postquã aquas baptismi transiuit, ductus est in desertum à spũ & cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, tẽtatus ipse, & fidelis inuentus est in tribus tẽtationibus, vt patrum suoꝝ, filioꝝ Israel, totidem & easdem tẽtationes euacuaret atq; deleret: qui educti de terra Aegypti postquam aquas maris rubri transierũt, quadraginta annis per desertũ circũducti sunt, & tentati sunt, qa tentauerunt & infideles inuẽti sunt. Easdem & totidem fuisse tentationes illoꝝ: quas & q̃t puer iste iam dictus sustinuit, puer Israel quẽ ego dilexi, ait in propheta dñs, ex ordine p̃ scripturam demonstrandũ est. Prima fuit tentatio de panibus, sicut scriptum est: Et murmurauit oĩs congregatio filioꝝ Israel contra Moysen & Aaron in solitudine: Dixeruntq; ad eos filij Israel: Vtinã mortui essemus p̃ manum dñi in terra Aegypti, quãdo sedebamus sup ollas carniũ, & comedebamus panes in saturitate. Cur eduxistis nos in desertũ istud vt occideretis omnẽ multitudinem fame. Dixit autem dñs ad Moysen: Ecce ego pluam vobis panes de cœlo, &c. Tentatio fuit hæc non fideliũ, sed infidelium, non qa panẽ petierunt, sed qa male & absq; fide petierunt. Hinc est illud, saluo sacratiore intellectu, & tentauerũt deum in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis, & male locuti sunt de deo. Dixerunt: Nunqd poterit deus parare mensam in deserto? Nunquid panẽ poterit dare aut parare mensam populo suo? Quia sic tentauerunt, idcirco tentati sunt in eo ipso, in quo tentauerunt. Cum enim dixisset dñs: Ecce ego pluam vobis panes de cœlo, egrediatur populus & colligat quæ sufficiant per singulos dies, subiunxit atq; ait: Vt tentem eum, vtrum ambulet in lege mea an non. Die aũt sexta parent q̃d inferant, & fit duplum q̃ colligere solebant per singulos dies. Quod cum fecissent, duobus modis cõprobatum est q̃d in lege dei non ambularent, qa cum dictum esset eis, nullus relinquat ex eo in mane, non audierunt, sed dimiserunt quidã ex eis vsq; mane & scatere cœpit vermibus atq; cõputruit. Itẽ cum dictum esset eis, sabbatum dñi est, idcirco non inuenietur, nihilominus ingressi sunt vt colligerent, & nõ inuenerũt. Dixit autem dñs: Vsquequo nõ vultis custodire mãdata mea, & legẽ meam? ¶Sic insipiens populus ille per hoc vitium, scilicet p̃ gulæ intẽperantiã deliqt, & si recte cõsideres, pestis ista, s. vitiũ gulę p̃ maxima ẽ vexatio generis humani, ex qua suboriunt plurima sæua atque mortifera vitia carnis, & hæc iniqtas accidit ex radice peccati, q̃ prim⁹ homo, de q̃ supra dictũ est, vetitum lignũ momordit. Quo iste puer Israel nostrũ hoc vitium in semetipso puniuit & emendauit? Primũ quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, & deinde cũ esuriret, comedere noluit ad suggestionẽ tentatoris. Quadraginta, inquam, diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit, & vlterius siue diutius ieiunando illum affligi, nimiæ fuisset seueritatis. Dicit em̃ sacra lex, cui per omnia deus homo factus obedire dignatus est: Sin aũt iudices eum, q̃ peccauit, dignũ viderint plagis, prosternẽt & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit & plagaꝝ modus, ita dũtaxat vt quadragenariũ numeꝝ nõ excedat, ne fœde laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus. Vnus idẽq; puer iste sæpedictus, scilicet Christus, & iudex erat & quasi reus, & coram iudicãte diuinitate sibimet insita vera humanitas eius prostrata, ieiunioꝝ plagis verberabat, non qa peccauerat, sed quia p̃cta gulæ nostræ super se susceperat. Vlterius non debebat extẽdi ieiunium, qa, sicut iam dictũ est, sacra iubebat lex, vt plagaꝝ modus quadragenarium non excederet numeꝝ. ¶Itaq; humilitatem flagellati iam debuit gloria sequi, nõ gloria inanis, sed gloria vera, gloria dei. Inanis gloria fuisset, si secundũ suggestionem tentatoris fecisset, dicentis. ¶Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiant. ¶Forte em̃ putas, qa gloriam suam manifestauisset, si ad eius dictum lapides facti fuissent panes, sicut in eo gloriam suã post modum manifestauit, quod ad eius nutum aqua in vinum conuersa est: sed non ita est. Vbi em̃ hoc fecit initiũ signoꝝ, & sic manifestauit gloriam suam, non gloria fuit inanis, sed gloria cum fructu, quẽ videlicet fructũ protinus euangelista præsentat dicens, & crediderunt in eũ discipuli eius. Nunqd crederet in eum tentator insidiosus, aduersari⁹ antiquus, si lapides conuertisset in panes (Dicit aliqs: Nobis ad fidẽ vel ad cognoscendã dei gloriã profuisset, q̃ legeremus si ita factũ fuisset. Imo magis hoc nobis ad gloriã dei p̃dest q̃d legimus, qa testimonium suæ diuinitatis dei filius diabolo communicare dedignatus,

Osee. 11.

Tres tẽtationes Chri, contra tres tẽtationes in deserto.

Exod. 16

Israel Tente

Psal. 77. Exodi. 16

Vitiũ gulę sæua pestis

Cur nõ vltra quadraginta dies Chrũs ieiunauit. Deute. 25

Gloria Chri vera, nõ inanis Iohan. 2

gnatus,hoc potius respõdit.¶Scriptũ est:Non in solo pane viuit homo,sed in omni verbo q̃d procedit de ore dei.¶Et remoto diabolo à participatione,siue p̃sentia refectiõis, acceſſerũt angeli & miniſtrabãt ei.Scriptũ est aũt taliter in hoc libro Deuteronomij:Ad Deut.8
duxit te dñs deus tuus quadraginta annis per desertũ,vt affligeret te atq; tentaret,& nota fierent quæ in tuo animo versabant,quia non in solo pane viuit homo,sed in omni verbo quod egredietur ex ore dei.¶Secunda tentatio fuit afflictio sitis & penuria aquæ,de qua sic scriptũ est:Igitur profecta omnis multitudo filiorũ Israel de deserto Syn per mansiones suas,iuxta sermonẽ dñi,castrametata est in Raphidim.Vbi nõ erat aqua ad bibendum populo.Qui iurgatus contra Moſen,ait:Da nobis aquã vt bibamus,& cætera,vsq; & vocauit nomẽ loci illius tentatio propter iurgiũ filiorũ Israel,& quia tentauerũt dñm dicentes,est ne dñs in nobis,an non? Ita miro modo populus & tentabat & tentabatur, & idcirco quia tentabat,iusto iudicio tentabatur.Nam q̃ populum tentaret dominus, Moses loco supradicto testatur,vt affligeret te,inquiens,atq; tentaret dñs deus tuus & nota fierent,quæ in tuo animo versabantur.Quod aũt ibi quoq; populus dñm tentauerit hoc dicto satis innuit,& vocauit nomen loci illius tentatio,quia tentauerunt dñm dicentes,est ne dominus in nobis,an non? Super hac re,id est,super penuria aquæ,non tantũ Tentatio ſecũda in ſiti Exo.17.
semel,verumetiam & alia vice tentauit & tentatus est & in illam tentationem Moses q̃q; & Aaron inciderunt,ita vt dicerent:Audite rebelles & increduli:Num de petra hac vobis aquã poterimus eĩcere? Dixit q̃ dominus ad eos:Quia nõ credidistis mihi,vt sanctificaretis me,coram filijs Israel,nõ introducetis hos populos in terrã quã dabo eis.Hoc fuit curiositatis vitiũ,quia tentauerunt dñm dicentes,est ne dñs in nobis,an non? Nume.20
¶Quomodo hic sæpedictus puer Israel super hoc vitio tentatus est.¶Assumpsit eum diabolus in sanctã ciuitatem,& statuit eum supra pinnaculũ templi,& dixit ei:Si filius dei es,mitte te deorsum:Scriptũ est enim:Quia angelis suis mandauit de te,& in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedẽ tuum.Ait illi Iesus:Scriptũ est:Non tentabis dominũ deum tum.¶Hoc itidẽ ficut & primum responsum,scriptum est in libro Deuteronomij: Deute.6
Non tentabis,ait Moses,dominum deum tuum,statim q̃ subiungit,sicut tentasti in loco Exo.17.
tentationis:qui videlicet locus non alius intelligendus est,nisi ille,iam dictus, de quo ait & vocauit nomen loci illius tentatio,quia tentauerunt dñm dicentes,est ne dñs in nobis, an non? ¶Sane quod hic dicit,scriptũ est:Non tentabis dñm deum tuum,& postmodũ, Deus non debet dici deus aut dñs diaboli
scriptũ est,ait,dñm deum tuum adorabis,& illi soli seruies,non sic accipiendũ est,tanquã ipse diabolũ corrigere voluerit,& sic eum docere,ac si diceret:O diabole,noli me tentare dñm deum tuum,quia scriptura tibi cõtradicit,& ab hoc te cõpescere intendit,tu mihi dicis:Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me,sed tu potius me dñm deum tuum adorare debes,quia scriptura dicet tibi:Dñm deum tuũ adorabis,& illi soli seruies.Hoc vel suspicari nimis absurdũ est:Nunquid eñ deus aut dei filius,diaboli deus aut dñs vocari dignatur? Absit hoc:Magnæ nanq; est gratiæ,dñm deum creatorem omnium velle
cuiuspiam vocari deũ.Hinc Apostolus cũ de fide patrum multa fuisset p̃clare locutus:fi- Heb.11.
de,inquiens,qui vocatur Abraham obediuit in locũ exire,quem accepturus erat in hæreditatẽ,& exĩt nesciens quo iret,&c.Interea sic intulit:Ideo nõ confunditur deus vocari eorũ deus,parauit eñ illis ciuitatẽ.Si nec diaboli cõfunditur vocari deus aut dñs,quę gratia vel quæ beatitudo resonat in hoc dicto de patribus,ideo nõ confunditur deus,vocari eorũ deus? Cum igitur dicit diabolo,scriptum est,dñm deum tuũ adorabis,& illi soli seruies,cum,inquã,dicit,scriptũ est,subaudiendũ est homini,quia reuera non diabolo,sed homini scriptum est,quicquid loquit aut p̃cipit lex.Est ergo sensus:Nec ego homo,nec quisquã alius homo,tibi aurem p̃bere debet,vt dñm deum suũ tentet,siue vt cadens o diabole te adoret,sed audire debet vocem scripturæ dicẽtis,non tentabis,& solum dñm deum tuũ adorabis.¶Tertia tentatio fuit illius populi,qui quoniam tentauerunt,iure debebat tentari,vbi Aaron quoq; tentationẽ incidit,vt contra hoc dictum legis faceret:Dñm deũ tuũ adorabis,& illi soli seruies.Nam sicut puer aliquãdo voluntati suæ dimittitur,vt remoto magistro siue pædagogo pareat ex occasione licentiæ,quale sit studiũ eius:ita dimissus sibi est idem populus,ascendente Mose in montẽ,vbi & fuit quadraginta diebus & quadraginta noctibus,& nõ fuerat p̃finitũ quando foret reuersurus:Tunc illud contigit quod scriptura refert:Videns aũt populus,q̃ moram faceret descendendi de monte Moses,congregatus aduersus Aaron ait:Surge,fac nobis deos qui nos præcedant.Mosi eñ huic viro qui nos eduxit de terra Aegypti,ignoramus quid acciderit.Tũc reuera populus cecidit,& in forma vituli diabolũ adorauit,& quis nõ audiuit,quis legendo admirari non potuit,q̃ pertinax,q̃ pronus in illo tali casu suo semper fuerit.Sed venit hic alter Israel,qui legem solus impleret,qui cuncta faceret præcepta iustitiæ quæ præcepit lex. Tertia tẽtatio in vitulo cõflatili. Deuter.6. Exod.32
¶Vnde notandũ,quia cuncta,quibus tentatorem relidit,testimonia tantũ de Deutero- Cur Chr.

solum ex Deute. hic allegauit. Osee. 11. Adde, post

nomio sumit, quod videlicet Deuteronomiũ quod dicitur hoc est, id est, secũda lex, sicut & ipse alter siue secũdus Israel dicitur & est, iuxta illud propheticũ (cuius & hic euangelista meminit, & nos in locis suis tractauimus) testimoniũ, quia puer Israel est, & ego dilexi eũ, & ex Aegypto vocaui filium meũ. Ergo iste alter siue secũdus est Israel, post illum Israelem patrẽ duodecim tribuum, qui primitus in Aegyptum descẽdit, & * multitudinẽ Israeliticã quæ inde ascendit: & hæc secunda lex huic maxime posita est. Nam illi p̃uaricatori populo Israel posita est lex cærimoniarũ carnalium, quarum circa ritũ cæteri versantur Mosi libri. In isto libro Deuteronomij, id est, secundæ legis, fere nihil de cærimonijs agitur, sed cuncta sunt p̃cepta iustitiæ, p̃cepta charitatis: & cuncta fere ad personam numeri singularis familiariter dicuntur, ea quæ spũalia continent mysteria vitæ & salutis & sic Israel cõpellatur quasi vnus homo, qa hic vere futurus erat vnus homo, qui fideliter & perfecte cũcta persolueret, quę cũq; deo debebat homo, & hic est verus Israel vere directus cũ deo. Exempli gratia: Et nũc Israel quid dñs deus tuus petit à te, nisi vt timeas dñm deum tuũ, & ambules in vijs eius, & diligas eum, ac seruias dño deo tuo, in toto corde tuo, & in tota anima tua, custodiasq; mandata dñi, & cærimonias eius quas ego hodie p̃cipio, vt bene sit tibi. Hæc & his similia, quæ tam familiariter & sic dicuntur quasi vni, iste vnus bene audiuit, & bene impleuit, easdemq; tentationes, in qbus ille prior Israel, id est, populus Israel, pro parte reproborũ inuentus est infidelis, & etiam pro parte electorũ repertus est vix parumper fidelis: easdem, inquã, iste sustinens, inuentus est fidelis, sic p̃sens testatur locus euangelij, vnde & completa est illi fides conuentionis, quã innuens, cũ dixisset, vt custodias quæ ego hodie p̃cipio, protinus addidit, vt bene si tibi. ¶ Porro illa ostensio diaboli qualis putas extitit? Qualiter omnia regna mundi & gloriã eorũ, homini diabolus simul ostendere potuit, &, vt ait Lucas, in momento temporis? Neq; em̃ natura rerũ siue oculorũ hoc admittit, vt de monte quolibet, quantumuis excelso, cuncta terræ regna regnorumq; omniũ gloria simul & in momento possit ab homine perspici.

Quæstio

Grego. in dialo. lib. 2 cap. 35

Nihil tale vspiam sacra scriptura gestũ meminit, quin q̃d beatus papa Gregorius de vno vitæ venerabilis viro, nomine & gratia Benedicto, refert, quia dum quiescentibus fratribus instans vigilijs nocturnæ orationis tempora peruenisset, ad fenestram stans & omni potentem dñm deprecãs, subito vidit fusam lucẽ desuper cunctas noctis tenebras effugasse, tantoq; splendore clarescere, vt diem vinceret lux illa, quæ inter tenebras radiasset. Mira aũt valde res in hac speculatione secuta est, quia sicut post ipse narrauit, omnis etiã mũdus, velut sub vno solis radio collectus, ante oculos eius adductus est. Vere illa res admirationẽ habet aliã, quia (sicut iam dictũ est) animæ videnti creatorem angusta est omnis creatura, & q̃d ante illius sancti oculos collectus fuisse mundus dicitur, hoc egit cũ homine omnipotẽs deus, & non cœlũ & terra cõtracta est, sed videntis animus dilatatus est, qui in deo raptus, videre sine difficultate potuit omne q̃d infra deum est. Cũ hæc dicit, addens etiã hæc, in illa ergo luce, quæ exterioribus oculis fulsit, lux interior in mente fuit q̃ videntis animum, quia ad superiora rapuit, ei q̃ angusta essent omnia inferiora monstrauit, cũ, inquã, hæc dicit, palam astruit, quia prospectus ille mentis magis q̃ oculorum fuit. Illud mirantes veneramur, quod egit cũ homine omnipotens deus: de isto vero quid dicemus, quod circa hominẽ deum dei filium tentator egit diabolus? Si qua vobis scriptura narraret similiter eum fecisse circa quemlibet hominũ, vt in momento temporis mundum illi ostenderet vniuersum, nõ dubitaremus dicere, ostensionem spiritualis nequitiæ visumq; fuisse phantasticũ. Nunquid & hunc homininẽ, quem explorabat vtrũ esset filius dei, per suas phantasias diabolus est ausus aggredi? Animus fidelis hoc vel cogitare p-

Responsio

horrescit. ¶ Sed ne abhorrescas, qa quãto maior tentatoris iniuria, tãto glorioſior victoris patientia. Confer phantasias eiusmodi cũ phantasijs quas patimur, quoties tentamur

1. Iohã. 2

omni q̃d in mundo est, ex cõcupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Quotus quisq; nostrum est, qui non in tentatione qualicunq; concupiscentiæ lenocinio mulceatur, forte etiam inuitus? Nec mirum, nã nos phantasias intus patimur, eiusmodi aũt phantasiæ, quæ deforis veniunt vel foris fiunt, aliquãdo non solũ non delectãt, verumetiã sensibus corporis molestæ sunt: & si à tentatore huic filio hoïs adductæ sunt, indubitanter absq; peccato eius, & accesserũt & recesserunt, vt dicas cũ Apostolo, tentatũ

Heb. 4.

autem per omnia pro similitudine absq; peccato. ¶ Cum aũt audisset Iesus, q̃ Iohannes traditus esset, secessit in Galilæum, & relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit in Capharnaum maritimã in finibus Zabulon & Neptalim, vt adimpleretur quod dictũ est

Esa. 9.

per Esaiã prophetã: Terra Zabulon & terra Neptalim, via maris trãs Iordanẽ Galilęæ gentiũ: Populus q sedebat in tenebris, vidit lucem magnã, & sedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Exinde cœpit Iesus p̃dicare & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit em̃ regnum cœlorũ. ¶ Quandiu Iohannes prædicauit, nequaquam Iesus

publicæ

publicæ p̃dicationis officiũ subijt, sed postquã in traditione eius clausum est os prophetarũ & legis, omnes em̃ prophetæ & lex vsq; ad Iohannem prophetauerunt, tunc demũ id quod prophetatũ fuerat successit, id est, euangelium Christi effulsit. Fecerat quidẽ aliqua, iamq; habebat discipulos, & docebat eos, sicut euangelista Iohãnes latius meminit, fecerat q; signa multa corã discipulis suis, quor; fuit initium, quod aquas in vinum vertit & de quibus idẽ euangelista dicit, quia cũ esset Hierosolymis in pascha, in die festo, multi crediderũt in nomine eius, ex quibus Nicodemus, nemo em̃, inquit, potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit deus cũ eo: & nondũ missus fuerat in carcerem Iohãnes, sed (sicut iam dictũ est) nequaquã publicum prædicandi officium subierat, neq; ipsos discipulos, qui ad eum venire & audire cœperant, ad hoc vocauerat, vt relictis omnibus ip̃m sequerentur. Ab eo p̃sens euangelista narrationem suam inchoat, q; in Galilæam Iesus secessit, prætermittens, cum aũt audisset, q; Iohannes traditus esset. Præter sensum supradictũ, hoc etiam in hac temporis designatione considerandum est, quod exemplo suo docuit, sicut per apostolũ suum dicturus erat, nemini dandã vllam esse offensionem, quia videlicet offendebantur qui offendi volebãt, scilicet maxime pharisæi, qui spernebãt consilium dei, nõ baptizati baptismo Iohannis, & hoc optabãt existimari, q̃d inter Iesum & Iohannẽ, & inter discipulos eor; per contentionẽ & per inanem gloriam fieret aliquid. Hinc est illud apud euangelistã Iohannẽ: Facta est ergo quæstio ex discipulis Iohannis cũ Iudæis de purificatione, & venerunt ad Iohannẽ, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecũ trans Iordanẽ, cui tu testimoniũ perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eũ. Item post aliqua: Vt ergo cognouit Iesus, q; audierunt pharisæi, q; Iesus plures discipulos facit, & baptizat, q̃ Iohannes: quanq̃ Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Vtrũq; ergo rationabiliter obseruatũ est in eo, quod non nisi postquã Iohãnes traditus est prædicare cœpit Iesus, scilicet vt & ordinate legi & prophetis, quor; Iohãnes finis erat, euãgelium succederet, & inquantũ fieri poterat, quod ex ipso erat, nemini vllam offensionẽ daret. ¶Quæ aũt causa fuerit, vt secedẽs in Galilæam tam cito relicta ciuitate Nazareth, veniret & habitaret in Capharnaũ, Lucas manifestius enarrat. Dicebant em̃ illi: Nonne hic est filius Ioseph, & repleti sunt, ait, oẽs in synagoga ira, & surrexerunt, & eiecerũt illum extra ciuitatẽ, & duxerunt eum vsq; ad supercilium montis, supra quẽ ciuitas illorũ erat ædificata, vt p̃cipitarent illum. Ipse autẽ transiens per mediũ illor; ibat, & descendit in Capharnaum ciuitatẽ Galilææ, ibiq; docebat. Hoc ita factũ est, vt adimpleretur, ait, q̃d dictũ est per Esaiam prophetã: Terra Zabulon & terra Neptalim, &c. Hoc taliter per prophetam dictũ est: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Neptalim, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanẽ. ¶Quid est quod sumptũ testimonium non ad integrũ scripsit. Duas nanq; omisit partes præcipuas, primo tẽpore alleuiata est, & nouissimo aggrauata est. Quid, inquã, est, q; istas partes omisit? Videlicet, quia nõ erat hoc in intentione, seu voluntate p̃dicantis & euangelizantis, vt primo tempore alleuiata terra illa, nouissimo aggrauaretur, id est, vt præsentis dñi prædicatione, & miraculis illustrata Iudæa, tandẽ assumpti in cœlũ euãgeliũ repelleret, & vitæ æternę indignã se iudicaret. Futur; quidẽ erat, & idcirco Esaias, reuelante spiritu prophetico, p̃dixerat, q; sic futurũ erat: veruntamen non ea dñs intentione illud prædicare cœpit, vt nouissimo tempore, id est, cõsummatis omnibus salutis nostræ sacramẽtis, Iudæa cor suum aggrauaret ac repelleret verbũ fidei. Testes sunt illæ lachrymæ, testis illa lamentatio videntis ciuitatem & flentis super eã, quia voluntatis eius nõ fuit, quod illa taliter cor suũ aggrauauit, quod tẽpus visitationis suæ cognoscere noluit. Hoc solũ erat in intentione p̃dicantis, illuminare, vt Zacharias quoq; cecinit, his q; sedebãt in tenebris & in vmbra mortis, ad dirigẽdos pedes nostros in viã pacis. Recte igitur prouidus euangelista solũ hoc in intentione eius fuisse significauit, dicendo, vt impleretur quod dictum est per Esaiam prophetam, &c. ¶Terram Zabulon & Neptalim, viam maris trans Iordanẽ propheticus spũs opportune in tanta re declamauit, quia videlicet nõnihil pertinuit ad felicitatẽ nunciũ tã boni, nominare locũ, vnde primo auditũ fuerit, quod omnes sancti tanta expectabãt attentione, quantã insinuare cõtendit in eodem propheta mirabilis eloquentia sanctæ sapientiæ, dicendo: Et eleuate signũ ad populos, ecce dominus auditũ fecit ab extremis terræ. Puta, vel ipsum Iohannẽ, qui tũc traditus erat mox, vt postmodũ decollatus est, ad inferos properando signũ eleuasse ad omnes sanctos, q; hunc expectabant ab origine mundi in tenebris & in vmbra mortis, & dixisse: Ecce dñs auditum fecit à terra Zabulon, & à terra Neptalim, & à via maris trans Iordanẽ Galilææ, id est, secus mare Galilææ. ¶Sicut alio iam loco dictũ est, non solũ illud tantillum, quod euangelista de propheticis p̃scribit testimonijs, respicere debet lector studiosus, siue auditor attentus, verumetiam illa, quæ assumptis adhærẽt capitulis, quæ p̃cedunt siue quæ sequunt, velut si domui, quæ forte per indu-

Chs ante carcerẽ Ioannis nõ p̃dicauit publice. Matth. 11 Iohan. 2. 3.

2. Cor. 6

Luc. 7

Iohan. 3

Iohan. 4

Lucæ. 4 Cur Iesus potius i Capharnaum q̃ in Nazareth habitauit.

Esa. 9.

Quæstio

Responsio

Acto. 13

Lucæ. 19

Luc. 1

Esa. 62

Testimonia euangelij amplificãda sunt.

ſtriam abſq; feneſtris ſubobſcura facta eſt, lucerna intromiſſa videre debeas qualis ſit intus, qualis ſit ſitus in medio vel in circuitu eius, & quidē ſicut euangeliſtæ, quoniam breuitate opus erat, amplitudinem teſtimoniorū vel ſcribere nō vacauit, ita & nobis, quia forte faſtidioſum fieret opus, nō vacat cūcta proſequi, quæ ipſe breui ſignificatione illuſtrauit: veruntamen in aliqua parte eorū, libet hic aliquātiſper immorari. Præmiſſo, populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucē magnā, ſubinde idem propheta inter cætera dicit: Iugū ēm oneris eius & virgā humeri eius & ſceptrum exactoris eius ſuperaſti, ſicut in die Madian. Paruulus ēm natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Onus ſiue iugū oneris eius, ſcilicet populi q ambulabat vel ſedebat in tenebris, peccatū erat, virga humeri eius, peccati erat, *exactor eius diabolus erat: ſceptrū exactoris illius, ius vel principatus mortis erat. Quomodo hæc dñe ſuperaſti? Nimirum nouo genere prælij, ſicut in die Madian, id eſt, ſecundū myſticam ſimilitudinē prælij, quo (ſicut habemus in libro Iudicū) dux Gedeon cū trecentis viris ſuperauit Madian: Non ēm ſic in illo die pugnatum eſt, ſicut ante vel poſt pugnauerūt cæteri duces, iudices & reges Iſrael: ſed diuiſis trecentis viris in partes tres, dedit tubas in manibus eorū, lagenasq; vacuas ac lāpades in medio lagenarū. Cumq; per gyrum caſtrorū in tribus perſonarent locis, & hydrias confregiſſent, tenuerunt ſiniſtris manibus lampades, & dextris ſonantes tubas, clamauerūntq;, gladius dñi & Gedeonis. Omnia itaq; caſtra turbata ſunt, immiſit dñs gladium in omnibus caſtris, & mutua ſe cæde truncabant. Prædixerat aūt eis Gedeon. Quod me facere videritis, hoc facite. ¶Secundū ſimilitudinē illius prælij pugnare debere à tempore euangelicæ p̄dicationis, & regnum exactoris diaboli ſuperandū eſſe propheta prędixit. Quā ob cauſam? Paruulus ēm inquit, natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Anteq; paruulus iſte naſceretur nobis, anteq; filius iſte daretur nobis, non ſolum licitum, verumetiā laudabile erat, regibus, ſacerdotibus, prophetis, patriarchis, ferro dimicare & ſanguine præliari, ſicut fecit Dauid, ſicut fecerunt inſignes Machabæi cōtra gentes quæ contendebāt exterminium facere Iſraeliticæ gentis, agente ſpiritu diaboli, vt exinaniretur verbū promiſſionis, vt nō eſſet vnde paruulus iſte naſceretur nobis, ſicut patribus primoq; fideli Abrahæ fidelis deus repromiſit. At nunc, qm̄ paruulus iam natus eſt nobis, quoniam filius datus eſt nobis, paruulus ſiue filius admirabilis, conſiliarius, deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis, quid opus eſt materialibus armis? Quid periculi eſt in hoc, ſi extirpet arbor, qm̄ fructus omnis aſſumptus eſt, & tuto repoſitus loco? Mutetur modus prælij & pugnetur ſicut pugnatū eſt in diebus Madian. ¶Sint lampades in lagenis fragilibus, in vaſis fictilibus, id eſt, dona gratiarū cœleſtium in corporū mortalium membris corruptibilibus, ſint & tubæ verbi dei, quarū ſonitu hoſtes viſibiles & inuiſibiles terreantur. Lagenæ in ſiniſtris, tubæ habeantur in manibus dextris, id eſt, in minore corpora, in maiore verbū dei p̄dicandū habeatur, cura vel diligentia. Quid ſi corporū fragiles hydriæ cōfringantur? Nimirū tunc amplius *flāmabit maraculorū clariſſima luce, & martyres pretioſa morte coronati, exinde fortius p̄liabuntur. Fecit hoc primus ille Gedeon ſecundū literam, & quod me facere videritis, ait, hoc facite: fecit hoc primus iſte filius hominis ſecundū ſpiritum, & hoc eſt, ait, præceptū meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, maiorē hac dilectionē nemo habet, vt animā ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Quoniam ergo ſic pugnandū erat, quoniam materialis gladius iam neceſſarius non erat, videamus quales ſibi milites, ſiue militiæ duces elegit. ¶Ambulans iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, erant enim piſcatores, & ait illis: Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum. At illi continuo relictis retibus, ſequuti ſunt eum: & procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Iohannem fratrē eius in naui, cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua, & vocauit eos. Illi aūtē ſtatim relictis retibus & patre, ſequuti ſunt eum. ¶Sicut ſol viſu ſuo ſpecularia non ſolum videt, verumetiam ſuā in illis imaginem format, & imago eius ex ipſis relucet: ita quodāmodo verus iſte ſol vidit Petrum & Andream, Iacobum & Iohannem, ſimplices & tenebrarū partem nullā habentes, & idcirco lux ab eis comprehenſa eſt, imago veræ huius lucis in eorū cordibus per fidem formata eſt. Iſta virtus tenebrarū non fuit ad comprehendendū, ſed obtuſa corda gerētes, repulerunt. Exempli gratia, ita vt dicerent: Vnde huic hæc omnia? & quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi, & virtutes q̄ per manus eius efficiuntur? Nōne iſte eſt faber, filius Mariæ, frater Iacobi & Ioſeph & Iudæ & Simonis, & non poterat, ait euangeliſta Marcus, ibi virtutē vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit, & mirabatur propter incredulitatem illorū. Et quales iſtos inuenit, aut vidit, quorū cordis puritatem, & lucidam fidem penetrauit? Mittentes rete in mare, vidit eos, ſiue retia ſua reficientes, erant ēm piſcatores. ¶Quare autem pauperes potius quām diuites deus elegit, Imo quos elegit ante conſtitutionē mundi, quos præſciuit & prædeſtinauit

Eſa. 9

Addo, pœna ſeuera tus, aut ſimile quid. Iudi. 7

Ante natū Chriſtū ferro pugnare licuit, nūc nō ita.

Gene. 22

Quid lagenæ & tubæ myſtice.

Lege, flammabunt. Iudi. 7 Iohan. 15.

Simplicitas primorū apſtorū.

Matth. 13

Marc. 6.

Quæſtio Roma. 8.

ſtinauit cõformes fieri imaginis filij ſui, quos vocare, iuſtificare & magnificare propoſue rat, quare pauperes in hoc mũdo naſci vel fieri voluit? Nimirũ propter eruditionẽ ipſorum, quia videlicet cõſcientia paupertatis grande eſt inſtrumentũ, & valẽs documẽtum, vt creatura teneat vel cognoſcat id, quod corã creatore perpulchrum & valde iuſtũ eſt, ſcilicet ordinẽ ſuum. Quẽ vel qualem ordinẽ ſuum? Profecto illum, quem Apoſtolus ma gno clamore, grandi exclamatione, nobis intimare nititur dicẽs: O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ dei, q̃ incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis em̃ cognouit ſenſum dñi? Aut quis conſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit ei, & retribuetur ei? Quoniã ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſe culorũ, Amen. ¶ Iſte eſt ordo legitimus, ordo neceſſarius, vt creatori creatura ſubijciat, ſciendo & cõfitendo, qa ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt oñia, quæcũq; bona beatus homo vel ſanctꝰ habet angelus, & ad huius ſanctæ rei cognitionẽ ſiue cõmonitionẽ mul tum valet, vt iam dictũ eſt, memoria retentus priſcæ paupertatis caminus, de quali & filij Iſrael vocati ſunt, & in quali Petrus & cæteri apoſtoli hoies ſine literis & idiotæ, & præterea cenſu pauperes inuenti ſunt. Quid multa? Nimirũ quanto plura ſancti dona dei pcepturi erãt, tanto maioris cõſcientia paupertatis indiguerunt, vt eadẽ dona portarẽt ſtabiles & firmi, fundati in ſpũ humilitatis. ¶ Nam dñi ſunt cardines terræ, pro quo in Hebræo ſcriptũ eſt, vt ait beatus Hieronymus, afflicti terræ, & poſuit ſup eos orbẽ. Afflictio hæc humilitas eſt, quæ ad portandũ orbẽ conſtantes eos facit & fortes. Deniq; quod facit in corporibus, ſiue rebus corporalibus, vt aliud tardius, aliud citius moueat, flãte vẽto ſeu mouẽte manu: hoc facit in mẽtibus humilitatis virtus, vt ſuccedẽtibus proſperis ſpiritualibus, nõ extollat animus, priſtinæ paupertatis ſeu cuiuſlibet infelicitatis ſibi conſcius. Orbis, quẽ ſuper huiuſmodi afflictos dominus poſuit, eccleſia ipſius eſt, quã illis regendã cõmiſit. Hinc eſt illud q̃d huic Simoni Petro dixit: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meam. Super petrã fidei, quam cõfeſſus eſt Petrus. eccleſiam ſuã ædificauit, eam̃q; regendã illi cæteriſq; apoſtolis, eorum̃q; ſimilibus commiſit. ¶ Quid tandẽ de mutatione nominis dicemus, quã (vt ſupra iam dictum eſt) & alius euangeliſta ſcripſit manifeſtius, & iſte nõ omnino tacuit, dicendo, Simonẽ qui vocat Petrus. Quæ cauſa vel ratio fuit mutatiõis huius? Nunquid em̃ otioſe, id eſt, ſine cauſa, ſine ratione mutaret vocabulũ hoĩs ſapientia dei Ieſus Chriſtus? Dum de vno quærimus, alterius quoq; recordemur. Qui em̃ dixit huic, tu es Simon filius Iohãna, tu vocaberis Cæphas, quod interpretatur Petrus, ipſe idem quondã dixerat cuidã alteri: Quod nomẽ eſt tibi? Illo reſpondẽte, Iacob, ait ille: Nequaq̃, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael. Prẽter duos iſtos, quoꝝ alter in veteri, alter in nouo teſtamẽto notiſſimus eſt, alios in ſanctis nõ inuenimus ſcripturis, quoꝝ deus vocabula commutauerit: licet quibuſdam poſuerit, vt Iſaac: alĩs adauxerit vel minuerit, vt Abram & Sarai, hunc Abrahã & illam vocando Saram. ¶ Quæ igitur cauſa vel ratio fuit, in iſtis mutandoꝝ nominũ? Arbitrari licet, q̃ in ambobus mutationis nominũ cauſa fuerit, inſtans mutatio rerũ. In illo priore, cui dictum eſt, nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael, mutandarũ ſententia rerũ fuit hæc. Quoniam ſi contra deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis? Nam contra homines præualere, quid aliud eſt, q̃ homines interficere? Extunc genus Iacob ſiue Iſrael nõ ſolummodo permiſſum verumetiã præceptũ habuit peccatores occidere, & in primis Chananæos, q̃s iuſte terra debuit euomere. Exẽpli gratia: Vade, inquit dñs ad Saul, & percute Amalech, & demolire vniuerſa eius: Nõ parcas ei, ſed interfice à viro vſq; ad mulierẽ, & paruulum atq; lactantem: Hoc non tantummodo permiſſum, verumetiam vſqueadeo fuit p̃ceptũ, vt cum ille peperciſſet, diceret dominus ad Samuel: Pœnitet me, q̃ conſtituerim Saul regem, quia dereliquit me, & verba mea opere nõ impleuit. Ab initio aũt non ita fuit, ſed omnis qui occiderit Cain, ait idem dñs, ſeptuplum punietur. Quomodo reſpondit dominus dicentibus ſibi, quid ergo Moſes mandauit, dare libellum repudij, & dimittere vxorem: fere ſimiliter reſpondendũ eſt, ſi quæras, quid dominus homines mandauit interfici, dicendo, quanto magis contra hoĩes præualebis? Reſpondens ait: Quoniã Moſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras. Ab initio aũt non fuit ſic. Dico aũt vobis, quia quicunq; dimiſerit vxorem ſuã, niſi ob fornicationẽ, & aliam duxerit, mœchatur. ¶ In iſto poſteriore mutandaꝝ ſententia rerũ hæc eſt: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Exemerat enim gladium ſuũ & percutiens ſeruũ principis ſacerdotum, amputauit auriculam eius, Si ergo quæras, vt iam dictũ eſt, quid dñs mandauit, peccatores interfici: & quid dixit, quanto magis cõtra homines præualebis: fere ſimiliter reſpondendũ eſt, vt de libello repudij, quoniam dñs ad duritiam cordis hoc mandauit fieri, ab initio autem non ſic fuit. Quorũ ad duritiam cordis? Nimirũ hominũ talium, quales fuerunt Amalechitæ ſiue Chananæi,

Reſponſio

Roma. 11

In oñibus nos humiliari oportet.

1. Reg. 2 Cardines terræ, apli.

Matth. 16

Cur Petro mutatum nomen. Iohan. 1. Gene. 32.

Cur Iacob dictus eſt Iſrael.

Leuit. 20 1. Reg. 15

Gene. 4. Matth. 19

Vſus gladij cur apoſtolis prohibitus. Matth. 26

& cæteri, quoꝝ diabolus cor obdurauit, vt non ſolum ſeruirent creaturæ potius q̃ creatori, verumetiã vnicum cultorem creatoris populum Iſrael conarentur omnibus modis aut facere cõformem ſibi, aut omnino extirpare radicem gentis eiuſdẽ, vt non eſſet vnde cõpleretur benedictio, quã deus Abrahæ repromiſit, quã cp exigebat ille Iacob, dicendo, non dimittã te, niſi benedixeris mihi: & audiuit, quoniã cõtra homines præualebis. Propter eiuſmodi duritiã cordis mandauit dominus peccatores interfici, & qui hoc fecerũt, iudices Iſrael, & patriarcha Dauid, & p̃clari laudantur Machabæi. Ab initio aũt non ſic fuit, ſed quicunq; occiderit Cain, ſeptuplum punietur, ait dñs. Et nunc idem loquitur ad iſtum, cuius mutauerat vocabulum, ſignificans (vt iam dictũ eſt) mutationem rerũ. Conuerte gladium tuũ in locum ſuũ. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt, ſubauditur, niſi pœnitentiã egerint, & apud alium egangeliſtam, dicẽtibus apoſtolis, domine, ecce gladij duo hic, dixit eis: Satis eſt. Item: Sinite vſq; huc. Quod prudens auditor ſic intelligere debet, ac ſi diceret, Gladijs materialibus iã ſatis factũ eſt, & in illis huc vſq; neceſſario pugnatũ eſt, ob defenſionẽ carnis, de qua me Ieſum Chriſtũ oportebat naſci: iam finite gladios eiuſmodi, & pugnate nouo genere p̃lij, ſicut pugnatũ eſt in die Madiã, id eſt, ſicut ſignificatũ eſt illic, vbi Gedeon ſuperauit Madian. De illo p̃lio iam ſuperius dictum eſt. ¶ Et circuibat Ieſus totã Galilæam, docens in ſynagogis eoꝝ, & p̃dicans euangelium regni, & ſanans omnẽ languorem, & omnẽ infirmitatem in populo, & abijt opinio eius in totã Syriã, & obtulerunt ei oẽs male habentes, varijs languoribus, & tormẽtis cõprehenſos, & q dæmonia habebãt & lunaticos & paralyticos, & curauit eos, & ſecutæ ſunt eũ turbæ multæ de Galilæa & Decapoli & Hieroſolymis & Iudæa & trãs Iordanẽ.

Opera pietatis p columbã p̃figurata,

¶ Opera huiuſmodi, opera pietatis, quoꝝ hæc initia fuerunt, portendebat ſignũ illud, ſiue ſignificatio præſentiæ ſpiritus ſancti, quæ ſuper eum apparuit, ſcilicet ſpecies columbæ, quæ nimiꝝ auis naturaliter mitis eſt, & ſeptem habet inſignia pietatis, quæ numerare ſolent Phyſici, quia ſine felle eſt, & gemitũ pro cantu habet, & in foraminibus petræ ſiue cauerna macerie nidificare ſolet, & nihil viuũ comedit, & grana candidiora eligit, & pullos alienos nutrit, & iuxta fluenta pleniſſima reſidens, inſidioſum p̃uidet atq; effugit accipitrem. Omniũ pietatis opeꝝ, quæ per hæc ſeptẽ columbæ naturalia bona ſignificant, initia fuerũt hæc, quæ hoc loco narrantur, ſeptẽ comprehenſa dictionibus: quæ ſunt, ſanare omnẽ languorem, & omnẽ infirmitatem, & omnes male habentes, varijs languoribus & tormentis cõprehenſos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos & paralyticos. ¶ Itidem, cp ſecutæ ſunt eũ turbæ multæ de Galilæa & Decapoli & Hieroſolymis & Iudæa & trans Iordanem, initium fuit populoꝝ ſiue gentium multaꝝ, quæ habebant ad illum concurrere, iuxta illud Eſaiæ: Et gentes, quæ te nõ nouerunt, ad te current, propter dñm deum tuum & ſanctũ Iſrael, quia glorificauit te: Et in hoc initio finem vel conſummationẽ propoſiti ſui meditabatur incarnata ſapientia dei, vnde adhuc plenius dicendũ erit.

Gene. 32.

Matth. 26

Luc. 22

Iudi. 7

Eſa. 55

LIBRI TERTII FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. IIII.

Cantic. 5 Chriſti ſtudia in ſcripturis, vt eas adimpleret,

Eccleſia in Canticis dilecti ſui pulchritudinẽ prædicans, dicit inter cætera: Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuos aquaꝝ, quæ lacte ſunt lotæ, & reſidẽt iuxta fluẽta pleniſſima. Quid eſt hoc dicere, niſi cp ſtudia eius q̃diu in terra viſus eſt & cum hominibus cõuerſatus eſt, ſacræ ſemper intendebant ſcripturæ, ſicut in pſalmo primo p̃dictũ fuerat, ſed in lege dñi voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Eiuſmodi ſtudia eius ſpiritum ſanctũ decuit ita ſignificare, vt deſcenderet ſuper eũ in ſpecie columbæ, qa in eo requieuerũt oẽs ſpirituales gratiæ, & anima eius apertis cunctarum gratiarum oculis, reſidebat iuxta fluenta pleniſſima, id eſt, cunctas contemplabatur, vt adimpleret veritatis ſcripturas, quicquid de ipſo in lege Moſi, & prophetis, & pſalmis ſcriptum fuerat: & quod cum magna reuerentia cogitandum nobis eſt, ſecundum diſpoſitionem rerum quas meditabatur, habitum vel actiones ſuas diſponebat exCAP. V. terius. Hinc eſt id quod poſt ea, quæ ſupra dicta ſunt, continuo ſequitur. ¶ Videns autem

tem turbas, ascendit in montem: & cũ sedisset, accesserunt ad eũ discipuli eius, & aperiens os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes spũ, qm̃ ipsorũ est regnum cœlorũ. ¶ Futurũ quippe erat, nec ipm latebat, & hoc fine dubio meditabatur, imo & (ficut quodam loco dixit) artabat vsquedum pficeret, & vt ascenderet in cœlum, & ibi sederet ad dexterã ma ieftatis in excelsis, iuxta illud: Ascendens in cœlũ, captiuã duxit captiuitatẽ, siue illud: Dixit dñs dño meo, sede à dextris. Pulchre autem, q ascensurus erat in altitudinem cœli, ipse in montem, id est, excelsum terræ locum, ascendit, quem vel Thabor vel quemlibet aliũ in Galilæa montẽ excelsum oportet intelligi, qa postq̃ finiuit sermones suos, statim sequit. Cum autem introisset Capharnaum. In montem eiusmodi, videns turbas, ascendit, quia futurum erat, vt visis turbis, ascenderet (ficut iam dictum est) in altitudinẽ cœli. ¶ Quid em̃ fecit hic tota vita sua, nisi q vidit turbas? Vidit plane, vidit turbas generis humani, & non quomodocũq; vidit, sed ita vt miseriarũ nostrarũ caperet experimentum, iuxta illud: Qm̃ ipe cognouit figmentũ nostrum, id est, ipse suscepit, & in semetipso expertus est, qa fragile est mortale corpus nostrũ. Ita vidit, vt misereret, ita misertus est, vt miserias nostras consolaret, id est, beatitudinem salutis æternæ per passionem & mortẽ suam nobis operaret. Hoc facto, iamq; sedente eo ad dexterã patris, accessuri erant ad eũ discipuli eius, videlicet accessu mentis, & profectu fidei, perseuerando in spe promissi qd promiserat eis, & expectando promissionẽ patris, quã audistis (inqt) per os meum &c. Pulchre igit sic factũ, & sic dictũ est, & cũ sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. Itidẽ futurũ erat, vt illic sedens ad dexteram patris, magis ac magis aperiret illis sensum, vt intelligerent scripturas, videlicet docendo illos omnẽ veritatẽ per spm̃ sanctum quem dedit illis sicut promiserat. Eius rei congrua significatio est in eo, quod hic ait Euangelista: Et aperiens os suũ docebat eos &c. Nunc iã literæ vel sermonis huius seriẽ ingrediamur. ¶ Aperiens (inquit) os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes spũ, qm̃ ipsorum est regnũ cœlorũ. Huiusmodi locutio siue dictio, aperiens os suum, in secularibus literis pro vitio ducit, & pleonasmos, id est, adiectio vnius verbi superuacua dicit, vt illic: Sic ore locuta est. Neq; em̃ quisquã loquit nisi ore, nec aliter loqui potest, nisi aperiat os suum. Porro, in sacris literis, & maxime hic, nequaquã adiectio superuacua est, sed multum ad negotiũ pertinet, si illud os dñi cogites, quod Euangelistam diuinũ attendisse decet. Quod est illud os dñi, nisi scripturæ per quas nobis loquit spũs dñi? ¶ Istæ clausæ fuerant, clausæ (inquam) & signatæ pro ratione temporis erant, & vt clauderent eas ipsi q scripserunt, præceptum dñi habebant. Exempli gratia: Tu autẽ Daniel claude sermones, signa librũ, vsque ad tempus statutum. Et ad Esaiam: Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Quomodo vel qbus scripturæ Christũ prænutiantes, clausæ erant? Vtiq; spũalia sic annuntiando, vt carnalia sonare viderent, illis pcipue, quorũ carni subditus & terrenis cupiditatibus deditus erat animus. Exempli gratia: Et dominabit à mari vsq; ad mare, & dabit de auro Arabiæ. Hæc & his similia Iudæi legentes, auream q; & gemmatã Hierusalem terrenam, regnante Messia, se habituros sperantes, beatos putabant esse diuites, cæteris q; rebus vel modis prosperatos, qbus mundus inaniter gaudet. Clausum ergo erat os dñi, id est, scriptura, quæ est os dñi, nec nisi docente ipso, poterat eiusmodi os aperiri. In aperiendo qd primũ dixit? ¶ Beati pauperes spũ, qm̃ ipsorũ est regnum cœlorũ. Beati mites, qm̃ ipsi possidebunt terram. Beati q lugent, qm̃ ipsi consolabunt. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, qm̃ ipsi saturabuntur. Beati misericordes, qm̃ ipsi misericordiam consequent. Beati mundo corde, qm̃ ipsi deum videbunt. Beati pacifici, qm̃ filij dei vocabunt. Beati q persecutionem patiunt propter iustitiam, qm̃ ipsorum est regnum cœlorum. ¶ Hoc primũ cecinit canticum beatitudinis cithara glorioſa, cithara sonora & dulcis, cui tota erat, & est insita musica patris, vniuersa sapientia dei, qui & dicebat ad eum iamdudum in prophetas: Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Octo chordis antiquitus citharæ fiebant, & quę per primam, eadem vox resonabat per octauam, secundum musicæ naturalem vim, quia tantum septem sunt discrimina vocum, & octaua vox eadẽ quæ prima est, quod cantoribus peritis, id est, musicis, non incognitum est, & quod non minime delectat in ista beatitudinum cantilena, quæ prima, eadem octaua sententia est, qm̃ ipsorũ est regnũ cœlorũ. Celeberrima est apud doctores fere omnes decantatio hęc octo beatitudinum, nec opus est superaddere quicq̃ ad ipsorũ tractatũ, nisi hoc solum, vt ostẽdamus, qa sicut cætera dñs noster, ita & hoc secundum certam locutus est autoritatẽ scripturarũ. ¶ Nam q pauperes spũ vere beati sint, vel q ipsorũ sit regnum cœlorum, Abraham, Isaac, & Iacob pro exemplo vel testimonio sunt, qui pauperes spũ fuerũt, sicut enarrat sacræ historiæ textus, & memorat Apostolus: Confitentes (inqt) qa peregrini & hospites sunt sup terrã. Qui em̃ hæc dicunt, significant se patriã inquirere, & siquidẽ illius meminissent, de qua exierant, habebant vtiq; tps reuertendi, nunc autem meliorẽ appe-

Lucæ. 12
Ephe. 4
Psal. 109
Quo Christus vidit turbas
Psal. 102
Acto. 1.
Lucæ. 24
Iohan. 16
Os dñi sacra scriptura est
Os dñi Iudæis erat claulum.
Dani. 12
Psal. 71.
Psal. 56. 107
Beati pauperes spũ.
Hebr. 11

tunt,id est,cœlestem.Nonne hæc est paupertas spûs,non appetere patriã in terris,& humiliter expectare repositam in cœlis in manu dei. Ideo(inqt)non confundit vocari eorum deus.Parauit em̃ illis ciuitatẽ.Quid aliud est illa ciuitas,nisi regnũ cœlorũ? ¶Quod mites vere beati sint,& qꝑ ipsi possideãt terram,Moyses pro exemplo vel testimonio est, de quo veridica dicit scriptura: Erat em̃ Moyses vir mitissimus sup oñes hoies q morabant in terra:simulq; Iosue &Caleph,q tanq̃ mites non detraxerunt terræ,quam lustrauerant per quadraginta dies,sicut detraxerunt immites alij, qui exasperauerunt dñm,& idcirco non possederunt eam,sed pleni alio spũ laudauerunt, & idcirco possederunt eã. Non qdem Moyses possedit terram, ad quam ingrediebat Israel possidendã,terrã trãs Iordanem,terrã Chanaan,sed possedit & possidet terram viuentium,quam solam in spũ Psalmista suspirans:Credo(inqt)videre bona dñi,in terra viuentium,Portio mea in terra viuentium. In hoc ipso qꝑ terram illam Chanaan non possedit,mitis fuit,id est,semetipsum non defendit,quod est mitis animi. Nam dicente sibi dño,qꝑ in illam terram non intraret,propter illud q̃d acciderat ad aquas contradictionis, cõtinuo respondit: Prouideat dñs deus spirituum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem hanc, ne sit populus dñi,sicut oues sine pastore. Et in sua quidem causa mitis fuit,in causa vero dei, qualis fuerit,testatur zelus, quo zelatus est pro reatu vituli, & hiatus terræ,q Dathan & Abiron absorbuit,cũ ille dixisset ad dñm,ne respicias sacrificia eorũ. ¶Quod lugentes vere beati sint, & qꝑ ipsi consolabunt,testant gesta iudicum,q post Moysen & Iosue fuerũt vsq; ad Samuel,quorũ luctum atq; clamorem, quo clamauerunt ad dñm,confitentes, qꝑ propter peccata sua traditi fuissent,& toties traderent in manus gentium,gloriosæ consolationes subsequutæ sunt. Primus luctus illorũ temporũ loco quoq; nomen dedit,sicut scriptum est:Ascenditq; angelus dñi de Galgala ad locum flentium. Cur(inqt)hoc feciſtis? Cumq; loqueret angelus dñi ad omnes filios Israel,eleuauerunt vocẽ suam,& fleuerunt,& vocatum est nomen loci illius flentium siue lachrymarũ. Luctus vltimus luctus fuit Samuel,q lugebat Saulem, sicut scriptum est: Pœnitet me (ait dñs)qꝑ constituerim Saul regem,qa dereliquit me,& verba mea opere non impleuit. Contristatusq; est Samuel,& clamauit ad dñm tota nocte,& subinde:Veruntñ lugebat Samuel Saulem, qm̃ dñm pœnitebat,qꝑ constituisset eum regem.Dixitq; dñs ad Samuelem: Vsquequo tu luges Saul,&c. Consolationes,quibus illi lugentes consolati sunt,tam gloriosæ fuerunt,vt illi,quorũ per manus dñs clamantes ad se consolatus est,vocarent etiam saluatores,vtpote saluatoris vnici, saluatotis venturi quandam vicem & typum gerentes,salute temporali saluando Israel. Vltimus Samuel lugendo talẽ consolationẽ consecutus est,vt missus à dño vngeret Dauid regem, & salutis temporalis ducem, & salutis æternæ fontem,siue originem,id est,patrem saluatoris Christi,nominatum post Abraham secundũ carnem. ¶Quod esurientes & sitientes iustitiã beati sint,qꝑ ipsi saturabunt,pro exẽplo vel testimonio sunt prophetæ,vel filij prophetarũ,& quiq; timentes dñm,qui sub regibus Israel,sub Achab & Iezabel,& cæteris,qui prophetas domini occiderunt,& altaria suffoderunt,p loca deserta diffugientes & latitantes, egestate & fame afflicti sunt, quorũ Helias est notissimus,q propter minas Iezabel fugitans, ambulauit in fortitudine vnius cibi quadraginta diebus & qnadraginta noctibus,de qualibus & Apostolus ingemiscens loquit:Circuierunt in melotis,in pellibus caprinis,egentes,angustiati,afflicti,qbus dignus non erat mundus,in solitudinibus errantes,in montibus,& in speluncis,& in cauernis terræ. Vere ergo beati,de qbus ita veraciter annunciat,dignus em̃ non erat mundus. Esuriebant & sitiebant corporali esurie & corporali siti, proter iustitiam esuriebant, & sitiebant spũali esurie & spũali siti ipam iustitiam,id est,Chm̃ quem expectabant. Etem̃ q̃d faceret esuriens & sitiens,in eum q tolleret sibi panem vnicũ,vel potum necessariũ? Vtiq; si posset occideret eũ. Siles huic existimauit sacerdotes &prophetas Baal Helias,vnus vel notissimus esurientiũ & sitientiũ iustitiam,id est,Christum. Et idcirco occidit ex eis quadringẽtos & quinquaginta viros in die vna,qa quantũ in ipsis erat,indignũ faciebant populũ Israel cui secundum promissionem,quæ ad patres facta est, conferret vel daret Christus iustitia sempiterna.Hic vnus vel præcipuus ex illis,postquam esuriuit &sitiuit mente iustitiã postq̃ esuriuit & sitiuit corpore propter iustitiã,igneo curru raptus est,& trãslatus in locum, vbi non esuriat neq; sitiat: vnde & pro argumẽto satis est,vt credas verũ esse, qꝑ veritas loquit,beatos esse esurientes& sitientes iustitiam,qm̃ ipsi saturabunt. ¶Quod misericordes vere beati sint, qm̃ ipsi misericordiam consequent. Abdias ille pro exemplo sit,q misericors fuit,& misericordiam fecit cum illis,q esuriebant &sitiebant iustitiã,vt supra dictũ est,fugientes psecutionẽ regis Achab & impijssimæ Iezabel.Nunq̃d(ait ipe ad Heliam)non indicatum est tibi dño meo,quid fecerim cum interficeret Iezabel prophetas domini,qꝑ abscondi de prophetis domini centum viros, qnquagenos & qnquagenos

Beati mites

Numer. 12
Ibidẽ,13.14

Psal.26.141

Nume.27

Exod.32
Numer.16

Beati, qui lugent

Iudi.2.

1.Regũ.15

Iudic.3
1.Regũ.16.

Beati q esuriunt & sitiunt iustitiam

3.Reg.19
Heb.11

3.Regũ. 18

4.Reg.2

Beati misericordes Abdias.

3.Reg.8

genos in speluncis,& pauerim eos pane & aqua? ¶Dicit hic fuisse tertius ille princeps qn quagenarius,cui pepercit Helias dicenti:Homo dei,noli despicere animã meã,& animã seruoꝝ tuoꝝ qui mecum sunt.Ecce descendit ignis de cœlo,&deuorauit duos principes quinquagenarios primos,& qnquagenos qui cum eis erant.Sed nunc obsecro,vt miserearis animæ meæ.Misericordiã consequutus est,quia misericors fuit,neq; solũmodo,siue vtcunq; misericordiam,veꝝ etiam grãm magnam,videlicet propheticam,completumq; est in eo illud per Salomonẽ dictũ: Qui pronus est ad misericordiam, benedicet, de panibus eñ suis dedit pauperi.Postmodum eñ relicto Ochoziæ regis ministerio,factus Heliæ discipulus,prophetauit:& hic ille esse perhibet,qui in ordine duodecim prophetaꝝ quartus est.Ergo & ab eius exemplo vere constat,beatos esse misericordes,qñ ipsi misericordiam consequent,itemq; veꝝ esse,quod alibi dictum est: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ,mercedem prophetæ accipiet. ¶Quod mundi corde vere beati sint,qñ ipsi deũ videbunt,deinde Daniel & socij eius pro exemplo sunt. Studium eius vt esset mundo corde,ex eo cognoscimus quod scriptũ est:Proposuit aũt Daniel in corde suo,ne pollueret de mensa regis,& de vino potus eius,& rogauit eunuchoꝝ ꝑpositũ,ne contaminaret,& dixit: Tenta nos obsecro seruos tuos diebus decẽ &c. Pueris autem his dedit deus sciam & disciplinam in omni verbo & sapia, Danieli autem intelligentiam omniũ visionum & somnioꝝ.Inter cætera,quæ vidit ille mundo corde,maximum atq; pulcherrimũ est, q deum vidit, quomodo à mortali homine videri potuit. Aspiciebam(inqt)donec throni positi sunt,& antiquus dieꝝ sedit, vestimentũ eius quasi nix candidum,& capilli capitis eius,quasi lana munda.Aspiciebã,& ecce in nubibus cœli quasi filius hois veniebat,& vsq; ad antiquum dieꝝ peruenit.& in conspectu eius obtulerunt eum,& dedit ei potestatem,& honorẽ, & regnũ, & oẽs populi tribus & linguæ ipsi seruient.Qui adhuc viuens & mortalis,sic propter munditiam cordis vidit deũ,quomodo vel q̃ feliciter post hanc vitam videt eũ? Ergo in isto præsens testat experimentũ,beatos esse mundos corde,qñ ipsi deum videbunt.¶Quod pacifici beati sint,quodq; filij dei vocent & sint,ipsi q hanc apertionẽ oris dñi viderunt,& hanc eius doctrinam præsentes audierunt,in semetipsis experti sunt. Nam ipsi sunt,& fuerunt primi pacifici,& ministri perfectæ pacis,vtiq; pacis inter se & oñes hoies.Quomodo inter se & oẽs hoies? Videlicet eo modo vt sicut cætera oñia reliquerant,sequendo principẽ pacis,ita vt arma materialia,cũcta belli vasa,de manibus illis excuteret idẽ princeps pacis,dicendo,ad vnũ vel primũ ex eis Petrũ:Conuerte gladiũ tuũ in locũ suũ.Nusquam oĩno deinceps arma belli attrectauerunt,nisi gladiũ illũ,gladiũ spũalem,q est sermo dei viuus & efficax,& pentra bilior oñi gladio ancipiti. ¶Beati illi hactenus nominati,s.& pauperes spũ,& mites,& lugentes,& esurientes,atq; sitientes,armis interdũ bellicis vsi sunt,& nihilominus beati fuerunt vel sunt,qñ secundũ tps pro dño zelabant, & occidendo impios viam vitæ venturæ aperiebant,quæ est Chr̃us,videlicet defendendo arborẽ generis sui,ne pro voluntate diaboli penitus à gẽtibus extirparet,de qua nasciturus erat fructus,sicut iam plenius alio loco diximus.Tempus belli,dicit Ecclesiastes,& tps pacis.Tempus occidẽdi,& tps sanãdi.Tempus deniq; belli & tps occidẽdi tũc fuit,magisq; expedebat occidere q̃ occidi,qñ conabat diabolus p impios hoies exterminare radicẽ,de qua venturꝝ sperabat semen, q̃d Chr̃us est,incipiens per Pharaonẽ,qui præcepit omni populo,dicẽs: Quicqd masculini sexus natũ fuerit,in flumen proijcite:quicqd fœminei,reseruate. Tandemq; Pharao alter qdẽ in psona,sed idẽ in malitia persequens recedẽtẽ Israel. Euaginabo(inqt)gladiũ meũ,interficiet eos manus mea.Mitissimus qdem(vt supra iam dictũ est)erat Moyses super oẽs hoies q morabant in terra:sed tñ libẽter extẽdit manũ suã sq̃erã sup mare,vt reuerterent aquæ ad Aegyptios sup currus & equites eoꝝ,& pro hoc facto glorioſum dño cantauit canticũ,& ipse pugnauit & vicit Amorræum,& vltus est filios Israel de Madian Cætera psequi nimis longũ est. ¶Hoc tñ erat dæmonstrandũ,q tunc & exinde vsquedum nascẽte Chr̃o promissio impleret,tps belli & tps erat occidẽdi,& q bellauerũt & occiderũt,merito p̃dicant in ecclesia dei,maxime Dauid & inclyti Machabæi. Postq̃ aũtẽ natus est Chr̃us,tps cœpit esse pacis,& tps sanandi: quod ministeriũ priores susceperunt apostoli,& ecce beati pacifici,qñ filij dei vocabunt,ait,& vtiq; fratres mei. Vade(inquit) ad fratres meos,& dic eis:Ascendo ad patrẽ meũ & patrẽ vestrũ. Qũo pacis inter deum & hoies ministri fuerunt? Missi à Chr̃o resurgente à mortuis,& dicente,q antea nusquã dixit,semel & iteꝝ ac tertio,secundũ Iohannẽ pax vobis,deus(aiunt)reconciliauit nos sibi per Chr̃m,& dedit nobis ministeriũ reconciliationis.Quoniãquidẽ deus erat in Chr̃o mundũ reconcilians sibi,non reputans illis delicta ipsoꝝ,& posuit in nobis verbũ reconciliationis.Pro Chr̃o ergo legatione fungimur,tanq̃ de exhortante p nos: Obsecramus pro Chr̃o,reconciliamini deo,&multa his silia.Et nota, q in ordine beatitudinũ septimo

4.Regũ.

Prouer.22

Matth.10

Beati mundo corde

Danie.1

Dani.7.

Beati pacifici.

Matth.29

Ephe.6

Hebræ.4

Tps belli fuit ante natum Chr̃m

Eccl.3

Exod.1

Exod 15

Nume.12

Exod.14

Num.21.31

Tps pacis post natũ Christum

Iohan.20

1.Corin.5.

loco

loco ſabbatiſmus pacis eſt. ¶Octaua beatitudo quam dicit, beati q perſecutionẽ patiun
Octaua beatitudo oẽs alias in ſe cõplectit̃ 2. Timot. 3
tur propter iuſtitiã, qm̃ ipſorũ ẽ regnũ cœlorũ: vniuerſos complectit̃, & pauperes ſpũ, & mites, & lugentes, & eſurientes, & ſitientes iuſtitiã, & miſericordes, & mundicordes, & pacificos: quia videlicet omnes perſecutionẽ paſſi ſunt, & patiunt̃ quicunq; illos imitari volunt. Omnes em̃ (inquit Apoſtolus) qui pie volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patiunt̃. Similiter promiſſio, qm̃ ipſorũ eſt regnum cœlorum, quæ ipſa & prima, & octaua eſt, cunctas interiores complectit̃ promiſſiones, qa videlicet regnum cœlorũ, & terra eſt quam mitibus promittit, qm̃ ipſi poſſidebunt terram: & conſolatio, quam promittit lugentibus, dicendo, qm̃ ipſi conſolabunt̃: & ſaturitas, quam pollicet̃ eſurientibus, & ſitientibus iuſtitiam, dicens, quoniam ipſi ſaturabuntur: & miſericordia, quam ſpondet miſericordibus, quoniã ipſi miſericordiam conſequent̃: & viſio dei, quam promittit mũdicordibus, qm̃ ipſi deũ videbunt: & glia filiorũ dei, quã pacificis pollicet̃, dicendo, qm̃ filij dei vocabunt̃. ¶In beatitudinibus iſtis & ſi diſcipulos ſuos, qui præſentes aderant, non præteriuit, ſed eos quoq; tetigit, maxime dicendo, beati pacifici: non tamen ſic locutus eſt, aut ita dixit, vt enuntiaret eis, qualem ad gratiam ſiue gratiæ gradum prædeſtinati fuiſſent atq; vocati, qa non ad ſecundam perſonam verba fecit, protinus autẽ in ſequẽtibus facere incipit. LBeati eſtis, cum maledixerint vobis & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes propter me. Gaudete & exultate, qm̃ mer-
Matth. 23
ces veſtra copioſa eſt in cœlis. Si em̃ perſecuti ſunt prophetas, q erant ante vos. J Ecce de perſona tertia facta conuerſione ad ſecundam, ad eos q præſentes aderant, diſcipulos ſuos verba facit, eos q aſſimilat vel coæquat prophetis, quorũ vtiq; magnũ & glorioſum erat memoriale apud viuentes filios, quorũ patres illos maledixerunt, & perſecuti ſunt, & pleroſq; ex eis etiã occiderũt. Magnificẽtia eſt ſummi gradus & honoris optimi in hoc dicto, ſic em̃ perſecuti ſunt pphetas, q fuerũt añ vos. Verũtm̃ pro magnificẽtia rei parũ erat hoc dixiſſe, ſic em̃ fecerunt prophetis. Sed adde quod protinus ait: LVos eſtis ſal terræ. Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum valet vltra, niſi vt mittat̃ foras, & conculcetur ab hoĩbus. Vos eſtis lux mundi. J Quo pertinuit, ſedendo in monte, ſtatim poſt apertionem oris, in exordio tanti ſermonis mentionem facere ſalis & lucis taliter, vt diceret, vos eſt ſal, vos eſtis lux? Quo reſpexit, vel quales ad theſauros ſapiæ & ſciæ ſuos auditores præmittere voluit? Nimirũ ad montem illum, imo ad legem ſanctam & iuſtam & bonam, quam ipſe olim dedit in monte Sinai, vbi & lux q̃dã apparebat, ſicut ſcriptũ eſt:
Exod. 19
Iam aduenerat tertius dies, & mane inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua ac micare fulgura. Item: Cunctus aũt populus videbat voces & lampades &c. ¶Inter illius,
Salis commẽdatio in ſacrificijs. Leu. 2
quæ tunc data eſt, legis myſticæ ſacramenta, diligentiſſime ſalem commendat. Quicquid (ait) obtuleris ſacrificij, ſale condies, nes auferes ſal fœderis dñi dei tui de ſacrificio tuo. In omni oblatione offeres ſal. Tertio, repetiuit in vno eodem q ſcripturæ loco cõmendationẽ ſalis, ne forte primã aut ſecundam vicẽ non intellexeris, aut curæ non magnæ putes deo eẽ myſteriũ ſalis. Cũ igit̃ ſedẽs in monte & dicturus, non veni legẽ ſoluere, ſed adimplere, p̃mittit, vos eſtis ſal, vos eſtis lux, vtiq; diſcipulos ſuos ĩtelligere vult, ſicut poſtea ſpm̃ ſanctũ accipiẽtes, & illuminati ab eo, ſine dubio intellexerũt, q ea q̃ viſa vel facta ſunt in mõte Sinai, cognata fuerũt his, & ad rationem ptinuerunt horũ, q̃ facere incipiebat, ſedendo in monte, & docendo diſcipulos ſuos, quæ q perfecturus erat ſedendo in excelſis, ad dexterã maieſtatis, & mittendo illis ſpm̃ ſanctũ in linguis igneis, vnde & factũ eſt, vt
Vos eſtis lux mundi Exod. 19
eſſent lux mundi. ¶Vt nunc interim differã de rõne ſalis, profecto in eo quod dicit, vos eſtis lux mundi, hoc dat intelligi, q iſta lux mundi per fulgura & lampades illas deſignata fuerit, quæ ibi lucebant in medio fumi ſiue denſiſſimæ nubis, ſicut illic manifeſte dictũ eſt, qa cœperunt micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montẽ, itemq; cunctus populus videbat voces & lãpades, & ſonitũ buccinæ montemq; fumantẽ. Fulgura & lampades in medio fumi, & denſiſſimæ nubis, apoſtoli fuerunt, doctrina lucẽtes, & miraculis coruſcantes in medio Iudæorũ, quos inuidiæ fumus excæcauit, & incredulitatis denſiſſima nubes operuit. ¶Sed iam per ordinẽ literam ſequentes, ſermonẽ hunc ipſo duce ingrediamur, q locutus eſt: Cũ dixiſſet, ſic em̃ pſecuti ſunt prophetas, q fuerunt ant vos, cõtinuo quaſi quærerẽt beati illi, qbus inter maledicta & pſecutiones gaudendũ, atq; exultandũ decernebat, qm̃ merces veſtra (inqt) magna eſt in cœlis, & dicerent: nos qd ſumus, & qs finis erit eorũ, q prophetas ante nos perſecuti ſunt, & nos pſequent̃, dixit eis: Vos
Vos eſtis ſal terræ
eſtis ſal terræ. Breuiter dixit, ſed in breuitate dicti grãdis ẽ ſenſus, & rõnis magna vis. Nõ dixit tantũmodo, vos eſtis ſal, quo dicto ſola poterat ſignificari bene vtentiũ cõmoditas, ſed dixit ſal terræ, quo dicto qd portendit, niſi vaſtationẽ hoſtilis terræ? Legimus em̃ vrbes quaſdã ira victorũ ſale ſeminatas, vt nullũ in ipſis germen oriret̃. Sic ergo accipiendũ eſt, ac ſi diceret: Omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti,

sti, confluens cum sanguine vestro, quos persequent sicut persecuti sunt prophetas ante vos, sic erit generationi isti tanq̃ seminatio salis, vt sit sterilis, & nullius boni ferax germinis, sicut ciuitas ira victorꝫ sale seminata, sterilis fit & inhabitabilis. Hoc aduersus illos, q̃ salem in terra sua seminare potius, quã in cibum sumere, id est, doctrinam apostolicam persequi, & quantũ in ipsis fuit maluerunt adnihilare, q̃ venerari & suscipere, indignos se iudicantes vitæ æternæ, præuaricatores legis sanctæ, dicentis: Quicqd obtuleris sacrificiũ sale condies, nec auferes sal fœderis dñi dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal. Huius p̃cepti, quod ne paruum aut paruipendendũ putes, scriptura triplicauit, & sic sublimiter extulit, vt diceret, sal fœderis dñi dei tui, præuaricatores futuri erant Iudæi, contemnendo, imo & p̃sequendo doctrinã euangelicã, quæ per istos vel cum istis incipiebat administrari. ¶ Quomodo sal superfluos siue nocituros humores carniũ deficcat & à putredine purificat, sic apostolica doctrina necessaria decalogi p̃cepta, cunctaq; iustitiæ legalis instituta, deficcatis carnalibus cęrimonijs, purificare habebat, & vbiq; terrarum consilio castitatis salire credentiũ corpora, quatenus nõ putrescerẽt, aut vsquequaq; putenti corrũperent luxuria. O quantas salierunt puerorꝫ quoq; aut puellarꝫ turmas, ita vt carnes eorꝫ oĩno deficcarent, & vsq; ad decrepitã senectutẽ, vsq; ad finem vitæ incorruptæ perseuerarent atq; durarent imputribiles continentia, & sani virginali pudicitia. Secũdo, post apostolos meriti vel gratiæ loco viri apostolici, patres orthodoxi & doctores catholici sal dicunt & sunt atq; lux mundi: qa videlicet sapienter atq; fideliter tractãdo atq; retractando sacrã legis & prophetarꝫ scripturã, quicqd in ea, quasi carnaliter sonat, ita sermone viuido condiunt, vt spũaliter sapiat, & quod erat clausum, pateſcat, quod obscurũ & tenebrosum videbat, clarũ & lucidũ fiat. Magna igit dignitas, magna in hoc dicto gloria, vos estis sal. ¶ Sed audi qd sequit: Quod si sal euanuerit, in quo salietur? Ad nihilũ valet vltra, nisi vt mittat foras, & conculcet ab hoĩbus. Noli ergo altum sapere, sed time, o tu omnis q te ad ordinẽ illorꝫ pertingere confidis, qbus dictũ est, vos estis sal, conscius tibi sermonis sapiæ vel scĩæ, qui forte tibi sup alios abundat. Nonnunq̃ em̃ accidit, vt euanesceret sal, nonnunq̃ accidit, vt scĩam quis habens, abuteret ea in superbia, & per mẽtis elationem loqueret scientiæ vel conscientiæ suæ contraria, sciens veritatẽ, dum alteri inuidet, & alteri cędere, q forte prior locutus est, aut cui iuniori reuelatũ est, q̃d melius est, damnũ suũ putat, & quasi tormento grauat, quia supbus & eleuatus est. Taliter niti, hoc est veritatẽ in iniustitia detinere, hoc est, veritatẽ dei cõmutare in mendaciũ, hoc est verbũ dicere contra spiritum sanctum. Et hoc fuit p̃ctm̃ pharisæorꝫ, qñ dixerũt: Hic non eĳcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorꝫ, ita p̃ inuidiã loquentes, cum scirent, q̃ in digito dei, id est, in spũ dei eĳceret dæmones. ¶ Hoc p̃ctm̃ Arrij, p̃ctm̃ hoc omniũ hæresiarcharꝫ fuit, quoscũq; remedio pœniæ spũs sanctus indignos iudicauit, qa cognoscentes deũ, non sicut deum glorificauerunt, aut grãs egerunt, secuti sub nomine Christiano peccatores antiquos, peccatores paganos, q commutarunt (ait Apostolus) veritatem dei in mendacium, & coluerunt, & seruierunt creaturæ potius q̃ creatori, q est benedictus in secula, Amen. Vbicũq; taliter acciderit, vbi doctor vel magister secundũ talium exemplum despuerit, dicito. qa sal euanuit. Vbi aũt taliter euanuerit, in quo salietur? Quo doctore alio emendabit? Vere nullo, & frustra effundes sermonẽ, qa non est ibi auditus. Eum q eiusmõi est, hæreticũ hoĩem post primã & secundã admonitionẽ (ait Apls) deuita, sciens, qa subuersus est, & delinqt, cũ sit proprio iudicio condẽnatus. Ad nihilũ valet vltra (ait dñs) nisi vt mittat foras, & conculcet ab hoĩbus. Et idcirco taliũ patres ac prę cessores pharisæos foras misit, non solũ à regno dei, verꝫ etiã à regno loci terreni, & templi manufacti, qa nõ erat vñ saliret, qđ euanuerat sal infatuatũ, qa dicebant & dicere nõ sinebant verbũ contra spm̃ sanctũ. i. qa non p ignorãtiã negabãt, sed p inuidiã blasphemabant eũ, q venerat, Iesum Chr̃m. Nunc em̃ (ait) & viderũt & oderunt & me & patrẽ meũ ¶ Secundo fil'r gr̃æ vel meriti loco dictũ sibi non dubitẽt, vos estis lux mundi, q̃cunq; habendo scĩam dei, sic lucẽt, & adeo sunt illuminati, vt alĳs lucere & alios illuminare possint Vna est lux non illuminata, sed illuminans, lux natural'r lucens, nõ vnde luceret ex accidẽti dono habẽs, & idcirco vel proinde lux vera, sicut habemus apud aliũ euãgelistam, erat lux vera, quæ illuminat oẽm hoĩem venientẽ in hunc mundũ, quæ & illuminanãdo hoc effecit, vt veraciter dicere posset istis, vos estis lux mundi. Ad illã lucẽ verã quæ illuminat lucis huius quæ illuminata est, nulla est cõparatio, q̃ sit aliqua similitudo. Porro ad istos, q sic illuminati sunt, vt alios verbo doctrinæ illuminare possint, eorꝫ q illuminati sunt qdem, sed illã facultatẽ nõ habẽt, vt alios illuminare & erudire possint, talis est cõparatio, quasi si stellis cõparet splẽdor firmamẽti. Sic em̃ de istis ad Danielẽ dictũ est: Qui aũt docti fuerint, fulgebũt quasi splẽdor firmamẽti, & q ad iustitiã erudiũt multos, q̃si stellæ in ꝑpetuas æternitates. Quid porro sibi vult, q̃ p̃missо, vos estis lux mũdi, cõtinuo subiũgit:

Matth. 5

Leuit. 2

Sal, doctrina euãgelica

Ne q̃s sup biat scia aut eloquio Roma. 11

1. Cor. 14

Roma. 1 Matth. 12 Luc. 11

P̃ctm̃ hæresiarcharꝫ.

Roma. 16

Tit. 3

Iohan. 15 Lux illuminata, duplex est.

Iohan. 1

Dani. 12

LNon

LNon potest ciuitas abscondi supra montem posita, neq; accendunt lucernam, & ponũt eam sub modio, sed super candelabrũ, vt luceat oĩbus qui in domo sunt: sic luceat lux vestra coram hoĩbus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum q in cœlis est.] Quid nisi humilitatem contingit, & humilitati respondet eor̃, q tali sunt nomine digni, vt lux mundi nominent & sint? Deniq; talium quisq; paruulus est in oculis suis, latere vult, qa dignum se aspectibus hoĩm, aut hoĩem esse non arbitrat, & vix aĩaduertere audet, q̃ altissimus, q̃uis oĩa sciens, quãuis oĩa videns, eum scire vel videre dignet.

Nõ pt ciuitas abscõdi 3. Regũ. 8 Philip. 3 Canti. 4 Mon debet lucerna poni sub modio. Acto. 2.

¶Et quàm magna, quàm ampla ciuitas, quam is, quem cœlum & cœli cœlor̃ capere nõ possunt, deus inhabitat? Et quo in monte, nisi in altitudine cœli, ciuitas huiusmodi posita est, iuxta illud: Nostra autem conuersatio in cœlis est? Non potest ascondi, non patitur ordo vel ratio iudicij seu consilij diuini, vt abscondat & incognita sit, quæ ad hoc ædificata est, & ad hoc mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, vt omnes q inter aduersarios periclitant, qui inter Iudæos, paganos, atq; hæreticos, pro fide agonizant, reuerrere sciant ad ciuitatẽ hanc, & in ea communiri, de ea sumptis sententijs armari, vt habeant vnde animam, pro qua illis res est, possint. ¶Ecce alia similitudo: Neq; accẽdunt lucernam, & ponũt eam sub modio, sed super candelabrũ, vt luceat oĩbus q in domo sunt. Iuxta hãc similitudinem, qbus dixit: Vos estis lux mundi, non idcirco illuminati estis, nõ idcirco sapientiæ & scientiæ dei claritatem accipitis (quod fieri nunc incipit, perficiet autem, quando accipietis donum superuenientis spũs sancti in vos, linguis apparentibus igneis) vt sub silentio tegamini vel abscondamini, perpetuis contẽti latibulis, nec vos nec aliqui illor̃, qui ante vos habuerunt, vel post vos habituri sunt grãm eiusmodi, vt per eorum ministeriũ deus mundo innotescere possit. Etiam si quislibet eor̃ in spelũcis & in cauernis terræ delitescere voluit, & ad tempus delituit, nihilominus tamẽ, vbi causa poposcit, foris prodijt, in publicũ, deo iubente vel ordinante venit, vt ei cui prædestinatus, ad quod fuerat vocatus, infistẽs officio, beneficiũ lucis, cuius erat particeps, plurimis impartiret. ¶Exempli gratia: Iohannes lucerna ardens & lucens, in deserto latere voluit, & illic à teneris annis vsq; ad annum ferme tricesimũ hoĩbus incognitus, vitam suam detriuit. Nõne ĩterim lucerna q̃si sub modio latuit? Sed profecto lux vera, quæ illuminat oẽm hoĩem venientẽ in hunc mundũ, de quo habebat Iohannes vt lucerna existeret, quod & ipse profiteret, dicendo, & de plenitudine eius nos oẽs accepimus, non idcirco illuminauerat, non idcirco de spũ sancto adhuc ex vtero matris suæ repleuerat, vt illic soli fi aut viueret, soli sibi sub modio vitæ eremiticæ, lucẽ bonæ conscientiæ taciturnus insumeret. Vbi patri eius cœlestis nuntius natiuitatẽ eius euangelizauit, nomen quoq; & vitæ seriem gerendæ ordine deprompsit, nihil tale denuntiauit, sed hoc quod erat in proposito dei venerabiliter pronuntiauit. Ipse (inquiẽs) præibit ante illũ in spũ & virtute Heliæ, parare dño plebẽ perfectã, id est, cũ zelo iustitiæ redarguẽdo & corripiendo peccatores prædicare pœnĩam. Illud deserti latibulũ sponte subijt, istud publicæ prædicationis officium obedienter suscepit ab eo, quem dicit: Sed q misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spm̃ descendentem &c. ¶ Igit verbis & exemplis diuinæ auctoritatis perdocemur, vt sciamus, qa deus cuicunq; sapientiæ vel scientiæ suæ lucidam gratiam dat, idcirco vtiq; dat, vt super candelabrũ aliquod ponat eiusmodi lucerna, quatenus luceat oĩbus, q in domo sunt, & plures lucrifaciat. Aliq̃d aũt candelabrum ideo dixi, quia iuxta Iohannis Apocalypsim septem sunt candelabra aurea, quor̃ in medio filius hoĩs deambulat, & septem candelabra (inqt) septem ecclesiæ sunt. Porro, septenario numero, quo significari solet vniuersitas, vniuersas intelligimus, quas per orbẽ terrar̃ Christus habet ecclesias, & hoc vtiq; vult, vt q dono ipsius apostolica præpollet fide & sciẽtia non discrepante vita, nec ipse negligat, vel contemnat alieno, neq; ipse proprio refugiat iudicio, qn ponat super candelabrũ, & in domo dei luceat verbo & exemplo, memor per omnia dicti huius: Sic luceat lux vestra corã hoĩbus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrum q in cœlis est. Hoc etem̃ dicto, & inanis gloria propellit, & vtilitas multor̃ desiderat, cum ea iubet esse intentio bene operantis coram hoĩbus, vt non ipse, q operari videt, sed deus q per eum operat: Deus pater luminum, à quo est omne datũ optimũ, & oẽ descẽdit donũ perfectum, laudet & glorificet. ¶His p̃missis, in exordio sermonis, per quę præparati esse poterant, vt ad audiendum existerent attenti, dociles ac beneuoli, ingredit ampla spatia profundi sermonis cœlestis magister, & dicit: LNolite putare quia veni soluere legem aut prophetas. Non veni soluere, sed adimplere.] Post quã enuntiauit alijs, cuius forent dignitatis, & sic minores suos, discipulos suos honorauit, vt diceret eis, vos estis sal terræ, vos estis lux mundi, de semetipso quoq; qd deberet sperari, q̃ humiliter significare voluit, & hoc sciri non inaniter idoneum duxit. Nã magnũ est q̃d de semetipso dicit, legẽ adimplere veni, sed magnitudinẽ rei, ne iactantiam sermo redole

Iohã. f Iohã. Bap. diu latuit, prius q̃ luceret. Iohan. 1. Lucæ. 1.

Iohan. 1 Cãdelabrũ ecclesiã aliquam denotat

Apoc. 1

1. Cor. 12 Iaco. 1.

Humilis & magna professio Chri de seipso

re videret, pulcherrime tẽperauit modus docẽdi, dũ in prima fronte excusationẽ ꝑmitte re, & iustã suimet æstimationẽ quodãmodo flagitare curauit, dicẽdo: Nolite putare, qm̃ veni soluere legẽ aut prophetas. Profecto si solã legẽ posuisset ita, Nolite putare qm̃ veni soluere legẽ, & tunc demũ dixisset, Nõ veni soluere, sed adimplere, magnũ (vt iã dictũ est) hoc esset, & longe plus q̃ aliquis hominum de semetipso vnq̃ potuit dicere veraciter. Cum aũt addit, & prophetas, & de vtrisq; scilicet lege & prophetis, dicit q; hęc adimple re venerit, rogo quantũ est. Nõne æquipollẽs est, ac si diceret, cuncta in me adimplebunt sacramẽta legis & prophetarũ, etenim cũcta de me scripta sunt? Sed (vt iam dictũ est) ma gnitudinẽ rei suauiorẽ audiẽtibus efficit modus locutionis, similiter & in eo q̃d protinus subiungit. ⌊Amẽ quippe dico vobis, donec transeat cœlũ & terra, iota vnũ aut vn' apex nõ præteribit à lege, donec oĩa fiant.⌋ Quãto suauius ac reuerẽtius sonat taliter dictum, donec oĩa fiant, q̃ si ita diceret, donec oĩa compleam? Quæ oĩa? Videlicet quæcunq; loquunt lex & prophetæ. Nõ (inquit) ꝑteribit iota vnum aut vnus apex, donec oĩa fiant. Et quousq; vel quanto tẽpore fient? donec transeat cœlũ & terra. i. vsq; ad consummationẽ seculi, vsq; in diem iudicij, quãdo prætereunte siue iam ꝑterita, quæ nunc est, figura mun di, erit terra noua & cœli noui. ¶ Quid ergo est q̃d Apostolus dicit, reprobatio quidẽ fit ꝑcedentis mãdati propter infirmitatem eius & inutilitatem, qm̃ hic ait ipse dñs, Iota vnũ aut vnus apex nõ præteribit à lege donec omnia fiant? Ad hæc sciendũ, quia nõnulla est distantia rerũ quæ significantur nomine legis. Ne longũ in respondendo funem traham, aliud est legẽ dedisse deũ pro beneplacito suo, quod fecit ante reatũ vituli, aliud legem im posuisse nõ sine animaduersione vel seuero iudicio, post reatũ vel in ipso reatu vituli Hic iam verba eiusdẽ dñi ad prophetã Ezechiel memorãda sunt: Eieci eos, inqt, de terra Ae gypti, & eduxi in desertũ, & dedi eis ꝑcepta mea, & iudicia mea ostẽdi eis, q̃ faciat homo & viuat in eis. Et irritauerũt me domus Israel in deserto &c. vsq;, & post idola patrũ suo rũ fuerũt oculi eorũ. Statimq; sequitur, Ergo & ego dedi eis ꝑcepta nõ bona, & iudicia in qbus nõ viuent, & pollui eos in muneribus suis. Præcepta & iudicia, q̃ faciat homo & viuat in eis, se illis dedisse vel ostẽdisse dicit: ꝑcepta videlicet, non habebis deos alienos coram me, nõ facies tibi sculptile, & cætera verba decalogi. Iudicia vero, si emeris seruũ Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo egrediet liber gratis, & cætera quæ Moses plebi oĩa narrauit & scripsit, ita concludens: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit dñs vobiscũ sup cunctis sermonibus suis. Postq̃ aũt fecerunt vitulũ, & sicut apud prophetã iam dictũ habemus, post idola patrũ suorũ fuerunt oculi eorũ (vbi intelligendũ est vituli peccatum, quod fecerũt secundũ morẽ Aegyptiũ sicut patres eorũ) præcepta non bona, & iudicia in quibus nõ viuẽt, quæ sese illis dedisse dicit, illa sunt, de quibus fere totus existit liber Leuitici. Verbi gratia, de mundis & immũdis animalibus comedẽdis & nõ comedendis, de lepræ cõtaminatione & leprosi emundatione, & cæteris eiusmodi, in qbus, fine dubio vita nõ consistit, sicut nec in sacrificijs carnis & sanguinis, taurorũ & hircorum & arietũ siue agnorũ, de qbus & apud Hieremiã deus ipse dicit: Holocaustomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes, qa nõ sum locutus cũ patribus vestris, & nõ præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatũ & victimarũ, sed hoc verbum ꝑcepi eis, dicẽs, audite vocẽ meã, & ero vobis deus, & vos eritis mihi populus. ¶ Cũ igit hic dñs dicit, Iota vnũ aut vnus apex non ꝑteribit à lege: illic aũt Apostolus ait, Reprobatio fit mandati ꝑcedentis propter suã infirmitatem & inutilitatẽ, operæpretiũ est scire hanc distinctionẽ legis, vt hic intelligas ꝑcepta bona & iudicia, quæ faciat homo & viuat in eis: illic aũt ꝑcepta nõ bona, & iudicia in qbus non viuent, de quibus ibidẽ Apostolus: Nihil eñ, ait, ad perfectũ adduxit lex. Et alibi: Vmbrã eñ habẽs lex futurorũ bonorũ, non ipsam imaginẽ rerũ, p singulos annos ijsdẽ ipsis hostijs, quas offerunt indefinenter, nunq̃ potest pfectos facere. Et multa in hunc modũ. Cæterũ etsi secundũ literã lex siue mandatum eiusmodi infirmũ erat & inutile, propter q̃d & reprobatio eius facta est, attamen his qui secundũ spiritũ sentiunt, qualiũ habuerit vmbram futurorum bonorum, notũ ac perspicuum est, quia nec de lege eiusmodi quicq̃ præterijt aut præterbit, quin iam cuncta fere in Christo vel per Christũ adimpleta sint, & quod reliquũ est, nunc adimpleatur, & ad implendũ fit vsq; in finẽ seculi. Veruntamẽ loco ꝑcedenti cum dicit, iota vnum aut vnus apex non ꝑteribit à lege, maxime legẽ præceptorũ & iudiciorũ illorũ oportet intelligi, q̃ (vt supra iam dictũ est) primũ dedit vel ostẽdit eis, vt apud Ezechielẽ dicit, nequaq̃ irritarent eũ. i. ante reatũ vituli. Nam de huiusmodi tractat in sequẽtibus, incipiendo sic. ⌊Qui ergo soluerit vnũ de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabit in regno cœlorũ. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorũ.⌋ In primis in quatuor diuisiones totũ sermonem distinguere libet, nimirum secundũ quatuor virtutes principales, quas ethnici nominare quidẽ potuerũt, sed nõ secundũ cœlestẽ

1. Cor. 7
2. Petri. 3
Heb. 7
Legis præcepta quæ dã bona, q̃dam non bona.
Ezech. 20
Exo. 20. 24
Exo. 24. 32
Le. 11. 13. 14
Hiere. 7
Cõcordantia inter verba Chri & Pauli de lege.
Heb. 7. 10
Ezech. 20.
Tractatus de. 4. virtutibus,

vel ſpũalem ipſaꝝ dignitatem cognoſcere meruerũt,ſcilicet iuſtitiam,tẽperantiã, fortitudinẽ,prudentiã.Prima diſtinctiõis huiuſce diuiſio ſiue pars hic incipit,vbi ait.⊥Dico em̃ vobis,qa niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃ ſcribaꝝ & phariſæoꝝ, non intrabitis in regnũ cœloꝝ.⊥Et illic finit vbi dicitur,Eſtote ergo perfecti,ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.totaq; huius partis ſeries ad perfectionẽ tendit iuſtitiæ,iuxta propoſitũ dicẽtis,q̃d iam pertractũ eſt,Non veni legẽ ſoluere,ſed adimplere.Secunda inchoat ab eo,q̃d protinus ait,Attendite ne iuſtitiã veſtrã faciatis coram hominibus vt videamini ab eis,& illic terminat vbi dicit,nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinũ,ſufficit diei malitia ſua & tota hæc tendit ad virtutẽ tẽporãtiæ,& maxime vt tẽperet ab appetitu inanis gloriæ, & deinde à ventris vel corporis ſolicitudine,ſimulq; à ſeruitio mãmonæ. Tertia ab eo q̃d ait,Nolite dare ſanctũ canibus,neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos, vſq; ad id, intrate per anguſtã portã,q̃ anguſta porta & arcta via,q̃ ducit ad vitã:ſine dubio tendẽti ad regnũ cœloꝝ demonſtrat habere fortitudinẽ perſeuerantẽ,perſeuerantiã fortem. Quarta ab eo q̃d ait,attendite à falſis prophetis,vſq; ad finẽ ſermonis,indubitanter audi torẽ ad prudentiã adducit,& informat Chriſtianũ,vt prudẽs ac prouidus ſit.¶In ſingulis partibus iſtis ex oppoſito virtutũ,ſcribas & phariſæos cũctis virtutibus vacuos acerrime culpat,& nominibus quadrifariã diuerſis denotat.Nã prima quidẽ parte ſermonis, manifeſtis eos nominibus ſcribas & phariſeos nũcupat,dicẽdo:Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃ ſcribarum & phariſæorum.In ſecunda ſemel & iterũ ac tertio hypocritas, inſuper ethnicos quoq; vocat,dicendo:Noli tuba canere ante te,ſicut hypocritæ faciũt. &,cũ oratis,non eritis ſicut hypocritæ.&,orãtes aũt nolite multũ loqui ſicut ethnici.&, cũ aũt ieiunatis,nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.Et quidẽ de gentibus quoq; fuerũt & ſunt hypocritæ,quos & p̃ſens ſermo damnat intẽperantiæ:q̃m adeo ſunt feſtini ad mercedẽ ſuã,vt malint perdere ſempiternã,quæ differtur,q̃ carere temporali,id eſt,laude hominũ,quæ p̃ſens habeatur.Sed omnium maximi hypocritaꝝ,omnisq; hypocriſeos erãt magiſtri ſcribæ & phariſæi,& maxime cõtra illos p̃ſentem ſaluator ſermonem dirigit.Similiter in tertia diuiſionis huius parte,dũ dicit,Nolite ſanctũ dare canibus,neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos,oẽs quidem de quacũq; gente ſint,tali appellatione illos denotat,quoꝝ fœda eſt fortitudo,mordere ſcilicet more canũ,& irruere more porcorũ ac cõculcandũ & diſrumpendũ,ſed taliũ quoq; maxime ſcribæ & phariſæi fuerũt.Nihilo minus in quarta illoꝝ,quos denotat dicẽdo,Attẽdite à falſis prophetis,q̃ veniunt ad vos in veſtimẽtis ouiũ,intrinſecus aũt ſunt lupi rapaces:illoꝝ,inquã,ſcilicet falſoꝝ prophetaꝝ ſcribæ & phariſæi maximi fuerũt.Itaq; virtutibus,quaꝝ ſingulas in ſingulis huius ſermonis diuiſionibus ſublucere perſpeximus,ſcilicet iuſtitia,tẽperantia,fortitudine, prudẽtia,penitus vacui demonſtrant,per hæc nomina,quibus in ſingulis earundẽ partium denotantur,quia videlicet ſcribaꝝ & phariſæorum nulla eſt vera iuſtitia:hypocritaꝝ, quales erant ijdẽ.nulla eſt à recipienda mercede ſua temperãtia:porcoꝝ margaritas conculcantiũ,& homines diſrumpentiũ,quales ipſimet erãt,nulla eſt fortitudo vera:falſoꝝ prophetaꝝ,imo lupoꝝ ſub ouina pelle latentiũ,nulla eſt prudentia.nam quæ illoꝝ putatur prudẽtia,malitia eſt.¶His p̃libatis,iam velut magno & euidenti oſtio pulcherrimi ſermonis aperto,ipſo duce qui aperuit,introrſus incedendũ eſt.⊥Qui ergo ſoluerit vnũ de mandatis iſtis minimis,& docuerit ſic hoĩes,minimus vocabitur in regno cœloꝝ.⊥Ergo q̃niam(inquit)nõ ſolũ non veni ſoluere legẽ,verumetiã adimplere veni,meũ eſt facere iuditiũ,ſententiamq; dicere ſuper eos,qui non ſolummodo non adimplent,verũetiam ſoluunt.Quinã illi ſunt vel erãt tunc? Vtiq; ſcribæ & phariſæi,quos continuo per totũ ſermonis huius textum,alijs quoq; euangelij locis vehementer tangit.¶Quæ aũt ſunt mandata iſta minima,quę quaſi digitũ intendẽs,dicit vnum de mãdatis iſtis minimis? Nimiꝝ iſta q̃ ſubiecta ſunt:⊥Audiſtis qa dictũ eſt.Non mœchaberis &c.⊥Ergo ne iſta ſunt minima? Vtiq; minima.Alioqui quid opus erat adimplere ea,quẽadmodũ dicit,nõ veni ſoluere,ſed adimplere,ſi erant grandia & ſufficiẽtia? In quo aũt vel inquantũ minima ſint, cõmodius in ſubſequentibus dicetur.¶Quid autẽ eſt,magiſtrum eiuſmodi minimũ vocari in regno cœloꝝ? Vtiq; nõ intrare in regnũ cœloꝝ.Sequitur em̃:Dico em̃ vobis,qa niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus q̃ ſcribaꝝ & phariſæoꝝ,nõ intrabitis in regnũ cœlorũ.Quàm vere minimus eſt,q de alto cadit,& epiſcopatum ſuum perdit.Fiant,inqt pſalmiſta,dies eius pauci,& epiſcopatũ eius accipiat alter.Hoc primũ Iudas proditor pertulit,cuius apoſtolatũ alter accepit,& poſt illũ ſcribæ & phariſæi,quoꝝ ille,ſicut dux in cõprehendẽdo Ieſum,ita & exẽplar fuit in perdẽdo epiſcopatũ,& in ſuſpẽdẽdo vel ſtrangulãdo ſemetip̃m.Sicut em̃ ille abiẽs laqueo ſemetip̃m ſuſpẽdit,& apoſtolatũ ſiue epiſcopatũ eius(vt iã dictũ eſt)alter accepit:ita cœtus phariſaicus,cũctusq; pp̃lus Iudaicus perſuaſus & ab illis & à põtificibus,propria ſeſe ſentẽtia damnauit,clamãdo,Sãguis eius ſup

nos

Scribæ & phariſęi cũctis virtutibus vacui.

Mandata iſta minima.

Minimus vocabitur in reg.cœ. Pſal.108 Actor.1

Matth.27

nos & sup filios nostros. Et pontificatū siue sacerdotiū eius populus alter, populus Christianus accepit. Et sicut ille triginta argēteos sanguinis pretiū retulit, ita & huic cuilibet, q nō est aduersario cōsentiēs, post pauca dicit hic: nō exies inde donec reddas nouissimū quadrantē. ¶ Igitur cū dicit, minimus vocabitur in regno cœlorū, sic accipiendum est, minimus, tanq̄ improperiū maximū, vt minimus idē sit quod cōtemptibilis, iuxta illud in visione Abdiæ, vbi cū dixisset ad Edom, Ecce paruulū te dedi in gētibus, statim subiūxit, Cōtemptibilis tu es valde. ¶ Qui aūt fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorū. ¶ Quid fecerit & docuerit? Nunq̄d vnū de mādatis istis minimis? Nō sic vtiq̄, nō sic Si em̄ qui totā legē obseruat, offendit aūt in vno, factus est omniū reus: quāto magis qui facit vel obseruat vnū, forte aūt offendit in alijs oībus? ¶ Prinde ergo dicēdo, qui aūt fecerit & docuerit, nec vnū de minimis, nec vnū de magnis mandatis istis expresse dicit: sed cōtentus dixisse, q fecerit & docuerit, quasi manū vel digitū mitis & humilis corde reducens in semetipsum. Hic, ait, magnus vocabit in regno cœlorū. Hoc em̄ & huic similia de semetipso profitet, nō iactāter, sed (sicut ait Apostolus) ille fidelis pmanet, negare seip̄m nō potest. Et quidē fecerunt & docuerunt q̄ plures, qualium optimi fuerunt beati illi auditores dicētis: Vos estis lux mundi, luceat lux vestra corā hominibus &c. sed nō adeo fecerunt, nō adeo stabiles vel assidui siue inuariabiles in faciendo fuerūt, vt de facto suo magnificari omnino debuerint, si absq̄ misericordia vocarent ad iudiciū. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, nō est qui faciat bonū, nō est vsq̄ ad vnū. Hic vnus & solus est, q integre fecit & integre docuit p semetipsum, per illos aūt, quantū fuerat grāe suę cōplacitū. Et proinde magni quidē illi q̄q̄ vocant siue vocabunt in regno cœlorū, sed eorū magnitudo ad hui⁹ magnitudinē nō attingit, quā significat in sermōe isto toties dicēdo: Dictū est antiquis, ego aūt dico vobis. ¶ Inter magnū istū q fecit & docuit, & illū minimū qui soluit & docuit, medij sunt, & ille q fecit & nō docuit, quia scientiam siue facultatem docēdi nō habuit, & ille q nec fecit nec docuit, forte qa tēpus faciēdi nō habuit. De omnibus his magnus iste iudicabit, ita vt minimus ille, q soluit & docuit, non intret in regnū cœlorū, q̄uis videat sibi esse filius regni: ille aūt qui nec fecit nec docuit, qa nec potuit nec sciuit, p grām sit nōnullus in regno cœlorū, qualē considerās Apostolus: Ei vero, inquit, qui nō operat, credēti aūt in eū qui iustificat impiū, reputat fides eius ad iustitiā &c. Ille q fecit & nō docuit, videlicet omnis q in populo fuit adiutor, & nō potuit esse doctor, locū vel ordinē suum in eodē regno cœlorū habebit, nonnihil differentē ab illis qui fecerūt & docuerunt: qualiū primi fuerūt apostoli, & his quoq̄ magnus iste (vt iam dictū est) longe præerit. Ex illa suæ magnitudinis autoritate protinus ait. ¶ Dico em̄ vobis, qa nisi abundauerit iustitia vestra plus q̄ scribarū & pharisæorū, nō intrabitis in regnū cœlorū. ¶ Ergo scribæ & pharisæi nō intrabunt in regnū cœlorū. & hoc dico vobis (ait) tanq̄ magnus, tanq̄ regni cœlorū arbiter, velut ille cuius dictū in potestate, cuius in dicto potestas summa est. Et quare scribæ & pharisæi nō intrabunt in regnū cœlorū? Videlicet, quia nō abundat, imo deficit & nulla est iustitia illorū. ¶ Quid em̄, si manibus suis me non occidunt? ¶ Audistis quia dictū est antiquis, Non occides: qui aūt occiderit, reus erit iudicio. ¶ Et hoc dictū siue p̄ceptū se nō transgredi fingunt, dum suis me manibus nō occidunt. ¶ Ego aūt dico vobis, qa omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. ¶ Quæris quare? Videlicet quia ira voluntas occidēdi est. Et q̄m occidere vult, recte iam homicida esse iudicat, iuxta illud, Omnis qui odit fratrē suū, homicida est. Non em̄ qualemcunq̄ iram, Verbi gratia, repentinū calētis animi motū leuiter surgentē, leniter nihilominus resid entē, hic intelligere debemus: sed irā eiusmodi, quali scribit iratus fuisse Cain: Iratus q̄ est Cain (ait scriptura) vehemēter, & cecidit vultus eius. Dixit q̄ dns ad eū: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Sic nāq̄ iratus est, vt occidere cogitaret. Qui similiter irascit, quisq̄s ille est, reus erit iudicio, subaudit dūtaxat diuino: qa videlicet humano necdū teneri pōt homicida iudicio, latet em̄ hoīes odiū quod in corde est, scriptura dicēte: Homo videt in facie, deus aūt in corde. Quod si odiū, q̄d prius latebat, signo aliquo proditū fuerit, iam non solū diuino, verū etiā humano reus erit iudicio. Ait ergo. ¶ Qui aūt dixerit fratri suo Racha, reus erit cōcilio. ¶ Cōciliū nanq̄ cōuentus est hominū ad iudicandū, eorū, qui de pectis agēdi siue iudicādi ecclesiasticū sortiti sunt ministeriū. Racha em̄ nōnulli dixerūt eē vocē nō significantē aliq̄d, sed indignātis animi motū exprimentē. Has interiectiōes grāmatici vocāt partes oīonis significantes cōmoti animi affectū, velut cū dicitur à dolente, heu, vel ab irascente hem. Alij dixerunt hoc verbū proprie esse hebraicū. Racha em̄ dicit inanis aut vacuus, quē nos possumus vulgata iniuria, absq̄ cerebro nūcupare. Igitur q dixerit fratri suo, Racha, i. qui odiū intus in corde cōceptū, tali signo vocis vel oris sui prodiderit hoībus, quale est Racha, vt nō dubiū sit, certisq̄ testibus argui possit q̄ fratrē suum oderit, reus erit cōcilio. Legitimū q̄ fiet super eum iudicium ab hominibus, ita vt etiā ab

Abdiæ. 1.

Iaco. 2

Qui fecerit & docuerit.

2. Timo. 2.

Alīq̄ medij inter faciētem & non facientem.

Roma. 4

Scribæ & pha occidērūt Chīm.

1. Ioh. 3.

Gene. 4.

1. Reg. 16

Qui dixerit fr. s. Racha.

altari dñi iure amoueatur, donec & satisfaciat deo, & reconcilietur fratri suo. ¶ Qui autẽ dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. ¶ Insultantes malis alienis, solẽt dicere, fatue. Exẽpli gratia: Iuliano apud Persas interempto, dũ nunciatus fuisset eius interitus in vrbe Antiochia, putãtes cuncti habẽtes festiuitatem, & nõ solũ in ecclesiis & sepulturis martyrũ, sed etiã in theatris exultantes, & victoriam Christi p̃dicantes, cõmuniter clamabãt oẽs: Maxime fatue, vbi sunt vaticinia? Vicit deus & Christus eius, vere sic illi recte insultauerint & recte dixerint, vtpote nõ fratri, quinimo hosti & inimico acerrimo, fratris nr̃i, fratris optimi Iesu Chr̃i, de cuius fide procedit omnis fraternitas siue paternitas vtilis, quæ in cœlo & in terra nominat. Fratri aũt taliter insultare, taliter dicere, fatue, peccatũ est nimis grande, vtpote testimoniũ cordis obdurati, q̃d habeat odium insatiabile. Igitur iusta sentẽtia dicẽtis, reus erit gehẽnæ ignis, & subaudiendũ est, nisi pœnitentiam egerit. ¶ Ad hunc peccati modũ pertinuit illa maledictio Semei, quãdo regẽ Dauid fugientẽ à facie filij sui Absolon, flentẽ & operto capite nudisq; pedibus incedentẽ maledicebat, dicens: Egredere vir sanguinũ & vir Belial, ecce premunt te mala, qm̃ vir sanguinũ es. & ita gradiebatur, maledicẽs, & mittens lapides aduersus eũ, terramq; spargens. ¶ Scribæ & pharisæi præ cunctis hominibus maligni, & (vt propheta p̃dixit) in diem malũ separati, sic irati sunt fratri suo, sic dixerũt fratri suo racha, sic dixerũt fatue, filij gehennæ, rei gehẽnalis incendij, cũ nihilominus in se cõfiderent tanquã iusti. Non occiderunt fratrem suum manibus suis, sed irati sunt fratri suo, qui dicit in psalmo, & odio habuerunt me gratis. Irati sunt ei nimis odio implacabili, nõ aliã ob causam, nisi quã sapiẽtia testatur eos dixisse, qm̃ cõtrarius est operibus nostris. Vniuersa ecclesiæ schola legit & cõcinit, longoq; vsu iã detriuit, quia q̃ iratus est Cain vehemẽter, & cõcidit vultus eius, cũ non aliam haberet causam, nisi quia opera ipsius maligna, fratris aũt eius iusta erãt, typus fuit huius odij, q̃ hunc fratrẽ suũ secundum carnẽ Iesum Christũ oderunt scribæ & pharisæi, non aliam ob causam, nisi q̃ huius bona, ipsorũ aũt mala erant opera, & auaritiã eorũ in doctrina sua redarguebat. Nõne pro huiusmodi odio rei iam erant iudicio? Addiderunt aũt huic peccato, vt nõ tantum illum haberent odio in corde suo, verumetiam dicerent Racha eidem fratri suo, scilicet omne verbũ malum quodcunq; suggerere potuit hostilis indignatio. Exempli gratia: Nõne hic est filius fabri? Et alibi: Dæmoniũ habet, & insanit, q̃d eũ auditis? Et multa his similia. Et si nihil plus fecissent aut dixissent, nõne rei iam fuissent nõ solũ iudicio diuino, verũetiã ecclesiæ cõcilio? Propterea quippe sententiã haberet in eos omne patriarcharũ & prophetarum concilium, vt dicerent, Væ his qui dicunt bonum malum. ¶ Addiderunt etiã adhuc, vt insultarent ei in ipsius passione, & subsannarẽt in ipsa morte, quod erat (vt supra demonstratũ est) dicere fatue. Cum em̃ moreretur frater ille, qui dicit in psalmo, Quasi proximũ, quasi fratrẽ nostrũ, sic complacebam, p̃tereuntes blasphemabãt eum, mouentes capita sua, & dicẽtes: Vah qui destruit templum dei, & in triduo illud reædificat. Salua temetipsum. Antea quoq;, cum cæpissent eum, sic illudebãt ei tanq̃ fatuo, sic deridebant eum tanq̃ fatuum, cædendo colaphis, & dicendo, Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. Inter hæc omnia videbant sibi aut videri volebãt iusti, & non transgressores legis dicentis, Non occides: quũ dicerent, Nobis non licet interficere quenquã, & non occiderent eum manibus suis, sic iusti, sic integri factores legis, vt nõ saltem introire vellent in p̃torium gentilis hominis, vt nõ contaminarentur, ait euãgelista, sed mãducarent pascha. Recte igitur & vere dixit, qa nisi abundauerit iustitia vestra plus q̃ scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum, id est, nisi non solũ manus vestras contineatis ab occidẽdo, verumetiã liberetis animũ vestrum ab ira vel odio, & (quod plus est) os vestrũ ab indignationis quolibet sono, & (quod abundantius est) linguam vestrã ab insultãdo fratri cuilibet, in quocũq; fuerit malo. ¶ Quid tandẽ distat inter iudiciũ, quod dictũ est antiquis, qui aũt occiderit, reus erit iudicio, & iudiciũ istud q̃d hic audimus, Ego aũt dico vobis, quia omnis q iratscitur fratri suo, reus erit iudicio? Nõ em̃ nulla debet esse distantia iudicij, vbi tanta distantia est reatus iudicandi, quãta hic intelligitur inter homicidiũ quod perpetratũ est manibus, & homicidiũ, quod vt fieri possit, animo vel cogitatione versatur. De homicidio q̃d perpetratur actu, iudicat homo lege cõstitutus: de homicidio, q̃d non est opere peractũ, sed vt fiat, mente tractat, solus iudicat deus, saltẽ per legẽ naturalẽ, quæ in cordibus scripta est, quæ est huiusmodi, quod tibi nõ vis fieri, alij ne feceris. Hoc iudiciũ primo in Cain sancitum est, qui cũ iratus fuisset vehemẽter, dixit dñs ad eum: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? &c. Illud autem iudiciũ, vbi homicidij manifestũ est opus, sic iudicat homo, vt se habet causæ modus, quẽadmodum lex loquitur: Qui (inqnit) percusserit hominẽ, volens eum occidere, morte moriatur. Qui aũt nõ est insidiatus, sed deus illũ tradidit in manus eius, &c. quæ prosequi longũ est. Quid igitur supereſt cõilij? Iudiciũ audiuimus, qa cuius ira in tantũ progressa

est

Qui dixerit fatue.

Ephe. 3

2. Reg. 16

Amos. 6

Psal. 34. 68

Sapiæ. 2 Gene. 4

Matth. 15 Iohan. 10

Esa. 5 Matth. 27.

Psal. 34. Matth. 27.

Exo. 20 Iohan. 18

Differẽtia inter iudiciũ dei & hominis.

Gene. 4

Exodi. 21.

est, vt diceret fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis, q̃ videlicet gehẽna iã nõ tantũmo do iudiciũ, sed extrema iudicij sentẽtia est. Nunqd hoc tẽpore, dum in euãgelio p̃dicatur iudiciũ, misericordiæ vnq̃ obliuiscit euangeliũ? Nõ vtiq;, sed semp & vbiq;, anteq̃ terminetur iudiciũ, misericordiæ porrigit manũ, quærẽdæ indulgentiæ p̃bet consiliũ. Hinc est illud, q̃d protinus subsequit. ¶Si ergo offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, qa frater tuus habet aliqd aduersum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade prius recõciliari fratri tuo, & tũc veniẽs offeres munus tuũ¶Sicut cętera, ita istud q̃q; sic sibi putet cõsuli oĩs peccator siue reus homicidalis odij, quacũq; ex gẽte vel natione sit, vt sciat primũ esse in intẽtione sermonis huius Iudæorũ siue scribarũ & pharisæorũ cœtũ, qm̃ ad illos, imo & cõtra illos totus ille fere hic sermo habitus est, sicut ex ipsa serie cognosci prõptũ est. ¶O igitur collegiũ malũ, conciliũ malignantiũ scribarũ & phariseorũ, pontificũ & seniorũ: si vis, potes recordari, qa frater tuus habet aliqd aduersum te, frater quẽ odio habuisti gratis, cui multa indignãter exprobrãdo dixisti Racha, multũ crudeliter insultãdo dixisti, fatue. Quid munus tuũ ad altare cõtendis offerre? Nunqd nescis? nunqd nõ audisti? Dicit em̃ in propheta deus: Nõ est mihi volũtas in vobis, & munus nõ suscipiã de manu vestra. & alibi: Ne afferatis vltra sacrificiũ frustra. Calẽdas vestras & solẽnitates vras odiuit aĩa mea. Cũ extẽderitis manus vras, auertã oculos meos à vobis: & cũ multiplicaueritis orones, nõ exaudiã. Quã ob causam? Manus em̃ vestræ plenę sanguine sunt. Hoc est q̃d nũc dicit, qa frater tuus habet aliqd aduersum te. Si ergo huius recordatus fueris & munus instãter offerre cupis, relinque munꝰ tuũ ante altare, & vade prius recõciliari huic fratri tuo, videlicet secundũ cõsiliũ Petri q̃q; apostoli, dicẽtis: Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusq;q; vestrũ in noĩe Iesu Chri, in remissionẽ peccatorũ vestrorũ: hoc em̃ est recõciliari fratri huic. ¶Hoc facto, tũc veniens offeres munus tuũ, munus sanctũ, sacrificiũ verũ, non sicut carnes taurorũ, sanguinẽ hircorũ aut vitulorũ: sed ipsum fratris eiusdẽ, cui reconciliatus es, corpus viuificũ, sanguinẽ verũ, sacrificiũ sanctũ & immaculatũ. Quotus ex illo scribarũ & pharisæorũ cõcilio vel ordine supercilioso atq; odij pleno, receptur⁹ erat istud humilitatis consiliũ, istud gratiæ cõsulentis beneplacitũ? Et quidẽ recepturi erãt alqui, quãuis pauci, vt auditis Petri cæterorũq; sermonibus apostolorũ, recõciliantur fratri huic, baptizati in noĩe eius: sed inter ipsos quãta diuisio, quanta fuit dissensio, sicut Actuũ apostolorũ liber testat, maxime de relinquẽdo siue immutãdo munere vel ritu, quo antea munus offerebat? Sequit ergo. ¶Esto cõsentiens aduersario tuo cito, dum eș in via cũ eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amẽ dico tibi, nõ exies inde donec reddas nouissimũ quadrantẽ. ¶Huic dicto Apl'us consonãs: Quapropter, ait, sicut dicit spũs sanctus, hodie si vocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda vestra &c. Quibus p̃missis, longã & optimã ingredit disputationẽ de relinquẽdo (sicut iam dictũ est) prisco munere, & offerẽdo meliore, sic inter cætera dicens: Reprobatio quidẽ fit p̃cedentis mandati, propter infirmitatẽ eius & inutilitatẽ. ¶Deniq; aduersarius eorũ, qui erant eiusmodi, sermo fuit euangelij & omnis p̃dicator euangelicæ veritatis, potestatẽ habẽs, non consentientẽ sibi tradere iudici, & non solũ iudici, verũetiã malo ministro, sub p̃sentia vel iudicio iudicis, quẽadmodũ vnus illorũ iam memoratus Apostolus ad Corinthios dicit: Ego quidẽ absens corpore, præsens aũt spũ, iudicaui vt p̃sens eum q sic opetatus est, in noĩe dñi nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spũ cum virtute dñi Iesu, tradere huiusmodi satanæ in interitũ carnis. Et ad Timotheum scribit: Ex qbus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi satanæ, vt discãt nõ blasphemare. Et quid mirũ, si sermo dei vel quiuis sermonis dei minister in euãgelio, dicat peccatoris maximeq; Iudæi siue scribæ & pharisæi, rebellis & increduli aduersarius, cũ inimicus autoritate prophetica dictus sit eiusdẽ ipse deus vel dei spũs? Ipsi aũt (inqt Esaias) ad iracundiã prouocauerunt, & afflixerũt spm̃ sancti eius, & cõuersus est eis in inimicũ, & ipse debellauit eos. Et Hieremias lamentando loquitur: Factus est dñs velut inimicus, præcipitauit Israel, p̃cipitauit omnia mœnia eius. Itemq; ait: Tetendit arcũ suũ quasi inimicus, firmauit dexterã suã quasi hostis. ¶Igitur o scriba literę occidẽtis, o pharisæe magni supercilij refuga spũs viuificãtis, o Iudæe declamator manifestæ circũcisionis, cum sacerdotibus & pontificibus tuis carnarijs atq; sanguinarijs, noli obdurare cor tuũ, sed esto cõsentiens aduersario huic, sermoni huic grãæ & veritatis, & linguæ eius, & ori eius, in quo tibi cœpit aduersari, linguæ apostolicæ, ori euãgelicæ p̃dicationis: ne forte excutiẽdo puluerẽ pedum suorũ in te, tradat te iudici illi q per Mosen dixit: Qui aũt verba eius quę loquetur in noĩe meo, audire noluerit, ego vltor existã. Iudex & vltor ille ministrũ habet, ministrũ, inquã & seruũ, de quo ad Iob loquitur: Nunquid feriet tecũ pactũ, & accipies eum seruum sempiternũ? Ille seruus, ille minister, si traditus ei fueris, mittet te in carcerem, in inferiorẽ infernũ. Quãdiu illic eris? Amẽ dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimũ quadrantem.

Munera Iudæorũ frustra fiunt. Malach. 1. Esa. 1.

Acto. 2. Sacrificiũ verũ corporis & sang. Christi.

Acto. 15. 21

Heb. 3 Psal. 94

Heb. 7

1. Corꝝ. 5.

1. Timo. 1.

Esa. 63

Threno. 2.

Apostrophein Iudæos,

Deut. 18

Iob. 40.

tē. Tu triginta argenteos appēdisti pretiū sanguinis eius, & donec eos reddas vsq; ad no
Matth. 26. uissimū quadrantē, non inde exies. Quando aūt totū reddere poteris: Nunquid in carce-
Zach. 11 re illo argēteos illos, q̄s tu proditori dedisti, & proditor tibi retulit, tecū habebis, ita vt re
pendere possis? Nunq̄d & quadrātes & trientes & vncias siue libras q̄q; integras ibi tru-
tinare vacabit, de thesauris quos hic tibi thesaurizasti? Nō vtiq;, nō thesaurus tuus, sed so
lum peccatū & pœna peccati te sequetur illuc. Ne timueris (inquit Psalmista) cū diues fa
Psal. 48 ctus fuerit homo, & cū multiplicata fuerit gloria domus eius, q̄m cū interierit, non sumet
oīa, neq; descendet cū eo gloria eius. ¶ Ergo nō exies inde, donec reddas vsq; ad nouissi-
Donec red. nouiss. q̄d. mum quadrantē, id est, non inde exies in æternū. Quadrans habet duo minuta. V erunta
men in rationibus ponderꝫ, quas abacistæ in vsu habētes etiā scripserunt, quadrās tres vn
cias habet, vncia vero duodecima pars assis est. Porro assis totū quiddā est, siue libra, siue
quippiā aliud, q̄d in duodecim partes æquas diuidendū est. Proinde notandū quia nō di
xit, donec reddas vsq; ad quadrantē, sed vsq; ad nouissimū quadrantē, vt per quadrantē
nouissimū intelligas de minutissimis, quale apud illos dicit chalcus siue siciliquus, in q̄ ex-
trema & vnciæ & vnciaꝫ particulæ diuiduntur. Nā & apud alium euangelistā ita scriptū
Luc. 12 est: Dico tibi, non exies inde, donec etiā nouissimū minutū reddas. ¶ Non solum aūt su-
Auaritia Iudæoꝝ. pradictos argenteos pretiū sanguinis fraterni, o infelix & inreconciliate negociator, à te
putes in illo carcere exigendos, verumetiam prædā, vniuersam quam fecisti tanta insa-
Matth. 21 nia, tanta cupiditate lucrādi, vt ipsam domū dei, quæ domus orationis vocari & esse de-
Iohan. 2 buit, spelunca faceres latronū. Et proinde quia frater iste cōtra tuā disputabat auaritiam,
Gene. 37 implacabile aduersus eū mente cōciperes odiū. Ab initio quo patres tui viginti argēteis
vendiderunt fratrē suū Ioseph, vsq; nunc auaritiæ morbo languidus incessisti, & hucusq;
processisti, vt disputantē (sicut iam dictū est) fratrem istum interficeres, ita vt in pretium
sanguinis triginta argēteos dares & reciperes. Totam tantoꝫ malorꝫ exactionē potuis-
ses euadere breui & cōpendiosa reconciliatione, & amica voce cōfessionis lucrari remissi-
onē vniuersi delicti. ¶ Secūdo loco frater tibi est omnis, qui tecū vnum eundemq; deū co
2. Corꝫ. 1. lit, & bene dicit deum & patrem dñi nostri Iesu Christi, patrē misericordiarꝫ & deū to-
1. Ioh. 3. tius cōsolatiōis. Si fratri eiusmodi iratus es, si dixisti racha, si dixisti fatue, etiā pro illo reus
es gehēnæ ignis, vtpote homicida, sicut testat apostolus Iohānes, q̄a omnis qui odit fra-
Lego, est trem suū, homicida est. Si ergo offers munus tuū ad altare, si orationē, si quamlibet obla-
tionē, festina secundum præsens consilium auferre huiusmodi fermentum: quia *& secū-
dum sanctā ac mysticā legē fermentatum malitiæ & nequitiæ. Forte vel ipse frater quem
odisti, siue alius quis, solus sciens q̄ pecces, irascendo fratri vel odiendo fratrē, corripit te
Matth. 18 inter te & ipsum solum, & quia corripit, quodāmodo tibi aduersarius est, & aduersari nō
definit, adhibēdo alium secū si solū eum audire noluisti, dicendo etiā ecclesiæ, si nec duos
audire voluisti, iam ex eo tibi cauendū est, ne aduersarius tradat te iudici, id est, ne fias ei
sicut ethnicus & publicanus, si nec ecclesiā audire volueris. Nā hoc est sine dubio tradere
1. Cor. 5 iudici, reputare cū his qui foris sunt, de quibus dñs iudicabit. Quid enim mihi, ait Apostо
lus, de his qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos q
foris sunt, deus iudicabit. Porro frater quisquis ille est, cui iratus es, quē odisti, & p odiū
malo vel cōtumelioso verbo læsisti, non erit tibi difficilis reconciliationē flagitanti, pro
Lucæ. 17 pter illū qui dixit: Si peccauerit in te frater tuus, & cōuersus pœnitentiā egerit, vel dixe-
Vindicta Dauid cō tra Semei iusta. rit, pœnitet me, dimitte ei. Et multa his similia. ¶ V eruntamē nō propter hęc iniustus in
uenitur in facto suo Dauid, ad quē venit Semei, q maledixerat ei, & prostratus dixit, Ne
reputes mihi dñe mi iniquitatē, ne memineris iniuriā serui tui. Agnosco em̄ seruus tuus
peccatū meū &c. Et tunc quidē dixit, non morieris, iurauitq; ei, sed postea cū appropin-
2. Reg. 19 3. Reg. 2 quassent dies, vt morēret, dixit inter cætera filio suo Salomoni: Habes q̄q; apud te Semei
qui maledixit mihi maledictione pessima, qñ ibam ad castra, vir aūt sapiēs es, & scies quæ
facies ei, deduces q; canos eius cū sanguine ad infernū. Non (inquā) iniustus in hoc facto
2. Reg. 23. inuenitur Dauid, quia nō vero corde reconciliationē quæsiuit Semei, nō præ desiderio iu
stitiæ pœnituit, sed seruiliter metu pœnæ cōcidit, q̄a rex quē oderat in corde suo, cui pro
fugienti maledixit, itemꝫ salutatus in regno sedit. Mutauit vocē, non mutauit mentē. Hoc
quoq; innuit scriptura cū dicit, Ipse quoq;, videlicet Banaias filius Ioiadæ, interfecit virū
Aegyptiū, virum digno spectaculo, habentē in manu hastam. Aegyptium moribus, non
3. Regū. 2 genere, dixit illū Semei, & habētem in manu hastā, id est, datā in potestate sua propriæ
mortis sentētiam, quam hoc modo dedit Salomon: Quacunq; aūt die egressus fueris &
Exo. 22 transieris torrentē Cedron, scito te interficieudū. Dixitq; Semei: Bonus sermo. Itaq; sic
fecit Dauid, tanq̄ nō suimet, sed dei & legis vindex, cuius hoc edictū est: Principi populi
Psalm. 8 tui non maledices. Sic illū puniri iussit, vt nihilominus secure dicat, *Si reddidi retribuen-
tibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.*

Libri. IIII. finis. Ruper.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. V.

Vm plurima dicta sint antiquis, & omnia comprehendant vno nomine legis, quam dñs ipse, non veni (inqt) soluere legẽ, sed adimplere: rõnem non frustra quærat aliquis, cur pauca de plurimis, id est, tantũmodo sex dicta pro exemplo posuerit, vt appareret, qbus modis agenda foret adimpletio, quã dixit: & cur ista potius q̃ cætera, hic assumpserit, taliq; ordine digesserit. Primũ est, non occides: secundũ, non mœchaberis: tertiũ, quicunq; dimiserit vxorẽ suam, det illi libellũ repudij: quartũ, non peierabis: quintũ, oculũ pro oculo, & dentẽ pro dente: sextũ, diliges proximum tuum, & odies inimicũ tuũ. Hæc (vt iam dixi) non frustra quærat aliqs, cur potius assumens, q̃ cætera, tali ordine digesserit, per singula subiungens, ego aũt dico vobis? Ad hæc breuiter dicendũ, quia quæ sub istis continent dictis siue p̃ceptis, ita sunt necessaria Chr̃iano homini ad perfectionẽ iustitiæ tendenti, vt sine his pfectus esse non possit eadẽ perfectione, q̃ post eadẽ dicta diligenter cõmendans, tandem dicit: Estote & vos pfecti, sicut & pater vester cœlestis pfectus est. ¶Hoc nanq; primũ est opus iustitiæ, esse vnanimes in fide, & fraterna dilectione. Quid aliud nobis intimare curauit, dum præmisso, dictũ est antiqs, non occides, adiecit, ego aũt dico vobis, qa omnis qui irascit fratri suo &c. vsque, esto cõsentiẽs aduersario tuo? Post hoc initiũ iustitię, qd tam pulchrũ, tam deo dignũ, q̃ pro adipiscenda castitate laborare? Hoc plane vehementi intentione declamat, dũ præmisso, dictũ est antiquis, non mœchaberis, adiecit, ego autem dico vobis, qm̃ omnis q̃ viderit mulierũ ad concupiscendũ eam, &c. vsque, q̃ totum corpus tuũ mittat in gehennã. Porro, studiũ castitatis sic discrete erat exercendũ, vt nullum ipsi naturæ generaret scandalum, id est, ne prædicatio castitatis occasio fieret adulterij, quod & Apostolus præcauens, his autem qui matrimonio vincti sunt, præcipio, non ego, sed dñs, vxorem à viro non discedere. Super hoc nimirũ confestim nos instruit, dum præmisso dictum est, quicunq; dimiserit vxorẽ suam, det illi libellum repudij, subiungit, ego aũt dico vobis, qa omnis q̃ dimiserit vxorẽ suam, excepta fornicationis causa facit eam mœchari. Cum aũt huc vsq; Chr̃ianus profecerit, vt castitatis virtute præcinctus sit, confestim & ille iustitię successus eum delectare poterit, vt cunctis quoad potest sese eximat negotijs seculi. Hoc intendens, cũ deinde dixisset, dictũ est antiquis, non peierabis, adiecit, ego aũt dico vobis, non iurare oĩno &c. Deniq; fine iuramentis quomodo tractari possint negotia seculi? Cum ergo dicit, non iurare oĩno, libere esse vult ab omni seculari negotio. Profecto q̃ hanc susceperit partẽ consilij, consequẽter & illud suscipiet, vt iniuriam non solũ non facere, verũetiã pati propter deũ velit. Mox itaq; præmisso, dictum est, oculũ pro oculo, & dentẽ pro dente, adiecit, ego aũt dico vobis, non resistere malo &c. Post hæc vnũ adhuc necessariũ est iustitiæ signaculũ, q̃d protinus superponẽs, dictum est (ait) diliges proximũ tuũ, & odies inimicũ tuũ, ego aũt dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his, q̃ vos oderunt &c. quę ita concludit: Estote & vos pfecti, sicut & pater vester cœlestis pfectus est. ¶Nunc horum omniũ series iuxta propositum siue inceptũ diligentius percurrenda est. ⌊Audistis qa dictum est antiquis, non mœchaberis. Ego autem dico vobis, qa omnis q̃ viderit mulierem ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est eam in corde suo⌋ Quomodo supra homicidij, ita hic adulterij voluntas damnatur, etiam non sequente effectu. Videte nanq; mulierem ad concupiscendũ eam, qd aliud est, nisi contemplari mulierẽ, habendo voluntatẽ adulterandi eam? Recte ergo, sicut qui irascitur fratri suo, vel q̃ odit fratrem suum, homicida est, & idcirco reus erit iudicio, ita q̃ viderit mulierem ad concupiscendũ eam, iam (inqt) mœchatus est eam in corde suo & idcirco nihilominus reus erit iudicio. Veruntñ adhuc parum est, eiusmodi visum continere, si vis in te veracem facere eum, qui hæc proloquens, dixit, non veni legem soluere, sed adimplere. Proinde audi quod sequitur adhuc. ⌊Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proĳce abs te. Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorũ tuorum, q̃ totum corpus tuum mittatur in gehennam.⌋ Etenim hic † sensus. Vt sis in castitate perfectus, non solum siniſtrum oculum eruere, verumetiam dextrum debes proĳcere abs te, si tamen scandalizat te, id est, non solum adulterini cõcubitus concupiscentiã fugere, verumetiam licitum amorem, licitã cõiugij copulã soluere, & abĳcere, si dũtaxat

Quæstio

Responsio

Sex dicta legis, pro exẽplo iustitiæ

Non mœchaberis

addo † est Quid ẽ oculum dextrũ proĳcere

tecum non consentit mulier habitare, aut si propter cohabitationē eius periculū tibi sub eundū est vitæ vel salutis æternæ. Nam hoc modo reuera dexter oculus tuus scandalizate, si vel te virum mulier vel te mulierē vir coniunx non patit in fide Christi permanere. ¶Huic fundamento fideliter insistens Apostolus, infidelis (ait) si discedit, discedat. Non est em̄ seruituti subiectus frater aut soror in eiusmodi. Exempli grā: Pone Iudæum siue Gentilem virū siue mulierē conuerti velle ad Christū, siue iam credidisse in Christū & de coniugali copula pati hmōi scandalū, vt aut soluendū coniugium, aut fidei subeundū sit dispendiū. Nonne huic incunctanter, & certissime dicas, expedit tibi vt pereat vnū membroꝝ tuoꝝ, q̄ totum corpus tuum mittat in gehennam? Sic & fratrum & liberoꝝ atq; affinium & propinquoꝝ in causa hac nescire debemus affectū, imo truncare expedit hmōi portiones, ne dum volumus lucrifacere cæteros, ipsi in æternum pereamus. Vnde & de sacerdote magno dicit, cuius anima cultui dei dedicata est. Super patre & matre & filijs non polluet, id est, nullius affectū sciet, nisi eius, cuius cultui dedicatus est. ⊥Dictū est autem: Quicunq; dimiserit vxorē suam, det illi libellum repudij. Ego autē dico vobis, quia omnis q̄ dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. Et q̄ dimissam duxerit, adulterat. ⊥Ne ergo nimium sis festinus, o auditor euangelicæ pacis, ad eruendū oculum tuū dextrū, ne multū festines quasi propter euangeliū rumpere coniugij vinculum, quod supra diximus competenter significari per oculum dextrum. Dixit tibi supra, erue oculum tuū dextrū, si scandalizat te, & non dixit, erue oculum tuum dextrum ne forte scandalizet te. Vt manifestius fiat, quod dico, non tibi dicit euangelium, dimitte vxorē tuam, quam tecū Christiana fides inuenit, ne forte seducat te: sed dicit tibi, dimitte eam, si propter fidē odit te, & tecū non consentit habitare. Adiuuat sensum vestrū Apostolus ad cautelam necessariam, cum dicit: Si q̄s frater vxorē habet infidelem, & hæc q̄dem consentit habitare cū illo, non dimittat illam. Et si qua mulier habet virū infidelem, & hic q̄dem consentit habitare cū illa, non dimittat virū, & subinde: Vnde em̄ scis mulier, si virum saluum facies? Aut vnde scis vir, si mulierē facies saluam? Fieri nanq; potuit, & nonnunq̄ factū est, & nonnunq̄ futuꝝ Apostolus scire poterat, vt per mulierem vir, & per virū mulier salua fieret. Rachel vero vxor Iacob per idololatriæ culpā pene perdita erat, quippe quæ & cum viro proficiscens, furata fuerat idola patris suis Laban, sed saluata est per virū dicentē paulo anteq̄ moreret, periclitata partu. Abijcite deos alienos, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra. Surgite, & ascendamus in Bethel, vt faciamus ibi altare deo, q̄ exaudiuit me in die tribulationis meæ, & fuit socius itineris mei. Dederunt ergo ei oēs deos alienos quos habebant. At ille infodit eos subter Therebinthum. Ergo coruscante Christi euangelio, o tu quicunq; coniugatus, quæcunq; coniugata inuenta es cōparē siue thori consortē ad fidē Christi præueniens, expectat nec desperes q̄ñ q̄ sequi posse q̄uis tardantē. Habes nanq; non solū rationē, verūetiam exempla, cur de salute cōpatris desperare nō debeas. Sanctificatus est enim vir infidelis, in muliera fideli, & sanctificata est muler infidelis per virū fidelē, videlicet, vt illa, quam dixi, Rachel. Sed hoc aliquando factū est, & adhuc fieri pōt. ¶Vna dūtaxat causa est, propter quam dimittere liceat etiam inuitam, & tecū habitare consentientē, scilicet fornicatio, Sola enim causa ista te liberat, vt non iudiceris fecisse illam mœchari, cum alius eam duxerit, q̄a prius illa mœchata est, q̄ tu illam dimitteres. Lex quoq; vbi dixit antiquis dare libellū repudij non oñino de isto iudicio tacuit, quod scilicet & qui dimisit, & qui dimissam duxit, vterq; adulterij reus fuit. Quid ergo amplius hic dixit, q̄ dictū est antiquis? Videlicet quod in euāgelio causa ista non recipienda sit, vt vxorem suam propter odium dimittat quis, nec aliam prorsus ob causam hoc licitū sit, nisi ob illam, quā dixit, causam fornicatiōis, quæ sola cū interciderit, reatu mœchiæ non inuoluit is q̄ dimisit. In posteriori parte huius euangelij plenius exponit saluator, q̄ Moyses libellum repudij dari iusserit propter duritiā cordis maritoꝝ, non discidium concedens, sed auferens homicidiū. Multo enim melius est, licet lugubrem, euenire discordiam, q̄ fundi sanguinē per odiū. ⊥Iterum audisti, quia dictum est antiquis, non peierabis. Reddas autem domino iuramēta tua. Ego autē dico vobis, non iurare oñino, neq; per cœlum, quia thronus dei est, neq; p terram, q̄a scabellū est pedum eius: neq; per Hierosolymā, quia ciuitas est magni regis, neq; per caput tuū iuraueris, q̄a non potes vnū capillum album facere aut nigrū. Sit tamē sermo vester est est, non non. Quod autem his abundantius est à malo est. ⊥Sciendū hic in primis, quia dictū hoc dñi, non iurare omnino, nonnihil in rōnibus nostris differt à cæteris dictis eiusdem dñi. Deniq;, vt non iraſcaris fratri, vt non videas mulierē ad concupiscendū eam, vt non dimittas vxorem excepta fornicationis causa, vt non resistas malo, q̄nimo percutienti dexteram maxillam præbeas & alterā, vt bene facias his q̄ oderunt te, & ores pro psequentibus & calumniantibus, nec litera, nec spūs legis vsquam contradicit. At vero vt non iures oñino

1. Cor. 7

Leuit. 21
Deut. 24

Qūolicet infidelē cō iugē dimittere

1. Cor. 7

Gene. 31

Gene. 35

1. Cor. 7.

Euangeliū non admittit libellum repudij

Matth. 19

Leui. 19.

Non iurare oñino, differt ab alijs dictis dñi.

omnino, non videt lex in tuo reliquisse arbitrio. Dicit enim: Si latet fur, dñs domus, à quo ablatũ est furto quippiã in custodiam sibi commendatũ, applicabit ad deos, id est, sacerdotes, & iurabit quod non extenderit manũ in rem proximi sui, ad perpetrandã fraudẽ. Item: Si qs commendauerit proximo suo quodcunq; iumentũ ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatũ vel captum ab hostibus, nullusq; hoc viderit, iusiurãdum erit in medio, quod non extenderit manũ ad rem proximi sui, suscipietq; dñs iuramentum, & ille reddere non cogetur. ¶Quomodo ergo dicit nobis, non iurare omnino, nisi ita dũtaxat vt velit nos eorũ, quæ occasionẽ siue etiam necessitatem præbent iurandi, nihil pcoprium possidere in mundo? Et reuera hic est ordinatus ad pfectionẽ iustitiæ profectus, vt postq; erueris abs te oculũ dextrũ eo modo, quo supra dictũ est, totũ deinde sequaris consilium, quod hmõi est: Si vis perfectus esse, vade & vende vniuersa quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Cum enim hoc feceris, in tuo iam erit arbitrio, non iurare omnino. ¶Quod deinde dicit, neq; per cœlũ, neq; per terrã, neq; per ciuitatẽ Hierosolymã, neq; p caput tuũ iuraueris, iam non solũmodo consiliũ, verũetiã præceptũ est, qa videlicet per elementa mundi iurare, oĩno delictũ est. Hanc per elementa iurandi pessimã consuetudinẽ semper habuere Iudæi, sicut prophetalis eos sermo frequens arguit, vtpote creaturas resq; carnales venerantes honore & obsequio dei. Qui enim iurat, profecto aut venerat, aut diligit id per quod iurat. ¶Porro, hic venerationẽ circa hæc habendã videt augere, cũ dicit de cœlo, qa thronus dei est, de terra, qa scabellũ est pedũ eius, de Hierosolyma, qa ciuitas est magni regis, & idcirco per ista ne iuraueris, inqt: Nunqd hoc sensu res istas magnificat, vt earundẽ rerũ non sit ausu iurandi temeranda maiestas? Imo hæc iurisiurãdi vocibus indigna iudicat. Solus enim deus solus creator est, per quẽ iurandũ sit, si necessitas iurare compellat. Ait enim lex: Et per nomen externorũ deorũ non iurabitis, nec audiet ex ore vro. Itẽ: Dñm deũ tuũ timebis, & ei seruies, ipsi adhærebis, iurabisq; in noĩe illius. Et hoc quasi paruulis fuerat lege concessum, vt quomodo victimas immolabant deo, nec eas idolis immolarent, sic & iurare permitterent in deum, non quod recte hoc facerent, sed q̃ melius esset deo id exhibere q̃ dæmonĩs. Cum igit dicit, neq; per cœlum iuraueris, & causa in istã subiungit, quia thronus dei est, itemq; de terra, quia scabellum est pedum eius, idem est, ac si dicat, qa cœlũ tanto minoris est eo per quẽ solũ iurare concessum est, quanto minoris est sedẽte sua sedes, itemq; terra tanto minor illo est, quanto minoris est scabellũ eo cuius sub pedibus est. Similiter Hierosolyma, quæ, vt multũ dicã, ciuitas magni regis est, forte Dauid q illam cœpit, aut Salomonis q illam ampliauit, siue etiam dei, propter sun datũ in ea templũ dei. Quid ergo per ista iuras, cũ cœlũ non deus, sed tuo sensu scabellũ pedũ dei sit, propter illud quod in propheta dicit, cœlũ mihi sedes ẽ & terra scabellũ pedũ meorũ, cũ Hierosolyma non deus, sed ciuitas sit regis magni? De capite tuo qd dicã? Quid iuras per caput tuũ. i. per temetipm, cũ tu non feceris temetipm? Illũ nanq; solum iurare decuit per semetipsum, quẽ alius non fecit, quia maiorem se (ait Apostolus) per quẽ iuraret, non habuit. Hæc secundũ tẽpus illud maxime contra Iudæos dixerit, q per angelos & vrbem Hierusalem, & templũ, & elementa iurantes, creaturas resq; carnales venerabant honore & obsequio dei. Deniq; considera, quod hic saluator non per deum iurare prohibuerit, sed per cœlũ, & terram, & per Hierosolymam, & per caput tuũ. ¶Porro, euangelica veritas non recipit iuramentũ, cum omnis sermo fidelis pro iureiurando sit. Dicit enim: Ego autẽ dico vobis, non iurare oĩno. Sit autem sermo vester, est est, non non. Quod autẽ his abundantius est, à malo est, subaudit illius, cuius infirmitate seu duritia iurare coactus est. Exẽpli gratia: Vt is q primus ex hominibus iurasse legit Abraham. Quod enim iurauit à malo eius fuit, qui dixit: Iura ergo per dñm, ne noceas mihi, & posteris meis stirpiq; meæ, sed iuxta misericordiam, quam feci tibi, facias mihi & terræ, in qua cõuersatus es aduena. Rex enim erat ille, & nisi rogatus es ab eo iurasset Abrahã, magis illi suspectus eẽ poterat. Similiter quod Apostolus iurauit Corinthĩs, si tñ nihil minus habet à iuramento quod dicit, deus & pater dñi nostri Iesu Christi, q est benedictus in secula, scit q̃ non mentior, itemq; quotidie morior per vestrã gloriam fratres, à malo fuit ipsorum, quos ipse culpans, ait: Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim debui à vobis commendari. Postquam consilium hoc sequi cœperit Christianus homo, vt non iuret omnino, quod (sicut iam supra dictum est) tunc demũ obseruare poterit, si semetipsum expediat ab omni seculari negotio, quod iam sequitur secundum propositũ eius ad perfectionem iustitiæ tendentis, nisi hoc, vt nulli malum pro malo reddere velit, nec saltem resistere iniuriam facienti? Sequitur ergo: Audistis quia dictum est, oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo. Sicut illud dictũ antiquis, quicunq; dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij, ita & istud, oculũ pro oculo, dentẽ pro dente, non præcipientis, sed concedentis siue permittentis fuit, videlicet ob du-

Exod. 22.

Ibidẽ.

Matth. 22. Non iurandum est, neq; per cœlum, neq; per terram &c.

Exod. 23. Deuter. 6.

Esa. 66

Heb. 6

Sit sermo, vester, est est, nõ non

Gene. 21

2. Cor. 11

2. Corin. 12

Exod. 21 Deute. 19

ob duritiam cordis, cui nequaq̃ sufficit æqua repensio, nec requiescit, nisi de pœna crudelitatis satiata fuerit. Ergo & in hoc est adimpletio legis, dum non solũ vicariã non reposcere docet pœnam, verumetiã ad oñis iniuriæ vir ecclesiasticus formaꝫ patientiam.

Matth.5 LSi qs(ait)te percusserit in dexterã maxillã tuã, præbe illi & alterã. Et ei q vult tecũ iudicio contendere, & tunicã tuã tollere, remitte ei & palliũ. Et quicũq; te angariauerit mille passus, vade cũ illo alia duo. Qui petit à te, da ei. Et volẽti mutuari à te, ne auertaris. J Vere propter hmõi doctriuã saluator quodã loco dicit: Venite ad me omnes q laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugũ meũ super vos, & discite à me, qa mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Etẽm qui contra faciunt, q percutientẽ in maxillam, quoad possunt, repercutiunt: q pertinaci contentione agunt, ne vincant ab eo q vult tollere tunicã vel palliũ, nõne laborãt? Nonne onerati sunt? Ecõtra, qui præsens sequunt consiliũ, nonne requiẽ etiã in præsenti seculo inueniunt? Iam fiet illud quod dicit, q petit à te, da ei, si hilariter fiat, qm̃ (vt testaꝫ Apostolus) hilarẽ datorem

2.Corin.9 diligit deus, quanta ibi iucunditas? Quanta festiuitas? Veruntamẽ notandũ, quod non

Acto.3. ita dixit, & q petit à te, da ei quicqd petit. Quis eñ hoc semper facere potuit? Forte petit aurum, tu aurẽ non habes aurum vel argentũ. Propterea dic illud, quod Petrus apostolus dixit, dum claudus mendicans intẽderet in eũ, sperans ab eo se aliqd accepturũ: Argentum & aurum non est mecũ, quod habeo, hoc do tibi. Etem̃ si voluntas prompta est,

2.Cor.8 (ait Apostolus Corinthiis) secundũ id quod habet, accepta est, non secundũ id quod non

Prouer.15 habet. Et si non est aliud, sermo responsionis porrigaꝫ bonus, qa scriptũ est: Sermo bo-

Chrs q̃ docuit ipse in primis fecit nus super datũ optimũ. ¶Sciendũ quia dñs noster, q hæc docet, in primis vel maxime

2.Cor.8 fecit quæ docuit. Petenti dedit, imo non expectauit vt peteret, sed vltro dedit plus q̃ pete re sciret aliquis. Quomodo cœpit: Scitis eñ (ait idem Apostolus) gratiam dñi nostri Iesu Christi, qm̃ propter nos egenus factus est cũ esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis.

Thre.3 Ipse percutienti maxillã præbuit non solũ & alterã, verumetiã totũ corpus, vt saturetur

Iohan.19 opprobriis, sicut dictum fuerat per prophetam Hieremiam: Ipse volenti cũ eo contendere iudicio, videlicet Pilato siue populo Iudaico, non respondit verbũ, tollentiq; tunicã eius inconsutilẽ, & desuper contextam per totũ, remisit & omne vestimentũ, vt facerent

Psal.21. quod scriptũ est: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortẽ.

¶Porro, quod adhuc dicit, & qcunq; te angariauerit mille passus, vade cũ illo alia duo,

Acto.1. subaudiꝫ milia passuum, multo insignius q̃ litera sonat, ipse pauloante fecerat. Hic primo sciendũ, quia mille passus sabbatizantẽ lex sacra concedit. Quod autẽ vel quale est, aut eẽ

Matth.4 debet spũalis viri sabbatum. nisi secreta, & quieta meditatio rerum spũalium? Nimirum

Lucæ.4 eiusmodi sabbatum sabbatizabat ipse in deserto, quando accessit ad eũ tentator. Veraciter hoc fuit mille passus angariari, cũ tentatore in illo tali sabbato altercari. At ipse tantũmodo mille passus angariari, id est, non tantummodo semel passus est tentari, sed iuit cũ

Bona angariatio apostolor& similium. illo alia duo, qa duas, præter priorẽ tentationes pertulit, assumptus ab illo in sanctam ciuitatem, & ductus in montẽ excelsum valde, & tunc dixit ei: Vade Satanas. ¶Forte & tu o anima magni Apostoli, siue cuiuscunq; viri apostolici, sabbatizare vis. Expoliasti te tunica tua, lauisti pedes tuos, & in cubiculo secretæ contẽplationis sabbatizare vis. Sed ecce vox dilecti tui pulsantis: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata

Cant.5. mea. Hæc dicens: Vtiq; angariare te vult mille passus, quod est sabbati iter, vt ante iam dictum est: Angariare (inquam) te vult, vt postposita, quã elegeras solitariæ contẽplationis requie surgas illi aperire, vadas euangeliũ eius annuntiare, & hoc in vna parte orbis terræ in Asia, vbi sita est Hierusalẽ siue Iudęa, vbi euangeliũ eius primũ loqui oportebat. Vade cũ illo alia duo milia passuũ. i. noli contentus esse in vna Asia prędicare, sed & in Aphrica, & in Europa prædicando labora, laborãdo prædica euangeliũ, & hoc modo pulchre angariatus es, vadens cũ illo non solũ mille passus, sed & alia duo, fiuntq; tria milia passuũ quia tres sunt partes orbis terrarũ. Nunqd in hmõi angaria plus iniuriæ tu pro illo, q̃ ille

Date, & dabit vobis. pro te passus est? Illũ quippe deũ & hoiem diabolus tentator, te purum hoiem angariauit ipse deus saluator. ¶Interea iustificare debemus deum, & patrẽ dñi nostri Iesu Christi,

Psal.144 ipsumq; filiũ qui hic loquit nobis, & dum non accipimus quod ab ipso petimus, nihilominus cũ Psalmista dicere: Fidelis dñs in oĩbus verbis suis & sanctus in oĩbus operibus suis.

Iohan.16. Lucæ.11 Quid eñ? Nunq illud solũ dixit: Amẽ amẽ dico vobis, si qd petieritis patrẽ in noĩe meo,

Luc.6 dabit vobis, petite & accipietis, petite & dabit vobis? Nonne & hoc dixit: Date & dabit vobis, & quod hic in præsenti loco habemus, q petit à te, ne auertaris? Volumus audire,

Esa.1. petite & dabit vobis: & dissimulamus, date & dabit vobis. Profecto sicut apud Esaiã, vbi præmittens, quærite iudiciũ, subuenite oppresso, &c. tunc demũ subiungit, & venite & arguite me: ita & hic iurisperitus esse debebis, vt cũ feceris quod dicit: Qui petit à te, da ei, & volenti mutuare à te, ne auertaris, tunc demũ venias & arguas eum, eo quod non acce-

peris

peris,iuxta promissum hoc,petite & accipietis. ¶Adhuc vnum supereſt (o Christiane) dictũ,vel dicendũ tibi,& ſex erant dicta dñi,& cum ſex, quaſi diebus dictoꝝ hmõi bene operatus fueris,legẽq; adimpleueris,tunc demũ vir emeritus iure introire in requiẽ dñi, & ſabbatiſmũ filioꝝ dei,ſabbatizare dignus ſis.Quid eſt illud? LAudiſtis (inqt) qa dictũ eſt:Diliges proximũ tuum,& odies inimicũ tuum. Ego autẽ dico vobis: Diligite inimicos veſtros,benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, vt ſitis filij patris veſtri,qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.J Poteras percutienti maxillam dextram, etiã iratus præbere alteram, & dicere non (vt Apoſtolus) prænuntiando, pcutiet te dñs,ſed imprecando,percutiat te dñs paries dealbate: poteras auferenti tunicã, etiam iratus remittere & pallium,& dicere,non,vt idem Apoſtolus, comminando ſiue prænuntiando, reddet illi dñs,ſed maledicendo ſiue imprecando, reddat illi dñs ſecundum opera eius vt non eſſet contra hoc legis mandatum adhuc minimũ:Diliges amicum tuum,neq; contra hoc legis permiſſum,& odies inimicum tuum. Porro,tendenti tibi ad gradũ optimũ vt ſis filius patris tui,qui in cœlis eſt,permiſſo vti non conuenit,vt odio habeas inimicum tuum,imo expedit vt diligas eũ iam, dum adhuc inimicus eſt,& pro illo ores. ¶Quare ergo lex dixit,& odies inimicũ tuum? Nonne ipſa eiuſdẽ vox eſt,cuius & euangelium? Quare ergo tam diu diſtulit dictum hoc tã benignũ:Dilige inimicũ tuum? Videlicet,qa hoc ĩpoſſibile erat legi,& in hoc infirmabat per carnẽ,ſicut Apoſtolus ait:Quoꝝ per carnem infirmabat? Nimirum eoꝝ qui ſub lege erant,qa carnales erant.Sicut ad duritiam cordis eoꝝ permiſit eis dare coniugibus libellos repudij,ita nihilominus ad duritiã cordis eoꝝ & propter infirmitatẽ carnis eoꝝ alia quoq; multa permiſit,quoꝝ de notiſſimis eſt hoc vnum,& odies inimicũ tuum,ſiue ita,propinquus occiſi ſtatim,vt homicidã apprehenderit,interficiet eum. Dicis itaq; mihi: Nonne & hodie in hoĩbus eadem eſt tam duritia cordis q̃ infirmitas carnis? Eſt qdem, ſed exemplum acceſſit, quod antiquis deſuit.Debet plus valere doctrina,vbi docentem ſua commendant opera. Audiri debet p̃ceptum,quod præceptoris roborauit exemplum.Ecce filius dei p̃ceptor & doctor de cęlo venit,quod præcipit,fecit,quod docet,opere oſtendit.Dilexit inimicos,nam cũ inimici eſſemus(ait Apoſtolus)reconciliauit nos deo. In ipſo mortis articulo pro pſequẽtibus & calumniantibus ſe orauit,pater(inquiens)ignoſce illis, non em̃ ſciunt qd faciunt,cunctisq; credere volentibus reatũ ſuæ mortis indulſit. Hoc exemplũ doctrinã eius adiuuat, quod qa defuit quando data eſt lex,erat ipſa lex infirmaſimulq; qa ſpm̃ dilectionis dare non poterat, tale quid illi efficere,& ad perfectionem cogere hoĩes impoſſibile erat. Iſte qa & pfectionis exemplũ & dilectionis ſpm̃ dedit,idcirco iam extunc vere à nobis imitationem exigit grandi propoſita ſpe,quæ cum venerit, profecto meritum omne excedit, vt ſumus filij dei,fratres & cohæredes vnici filij dei. ¶Et in hoc dicto cũ dicit, vt ſitis filij patris veſtri q in cœlis eſt,magna ſubinnuitur diſtantia filioꝝ multoꝝ, & ipſius vnici filij dei. Ille nanq;,non vt eſſet filius dei,ſed qa erat filius dei,dilexit inimicos, ſecundum naturam ſuæ bonitatis: alij omnes,non qa ſunt,ſed vt ſint filij dei,diligant inimicos imitatione illius bonitatis,q ſolem ſuũ oriri facit ſup bonos & malos,& pluit ſup iuſtos & iniuſtos. Hoc ſi ſenſu duplici intelligas, abundantius valet: Nam eſt qdem magnũ bonitatis ſiue benignitatis eius experimentũ, quod ſolem iſtum viſibilẽ facit oriri ſuper bonos & malos,& pluuiã terræ neceſſariã pluit ſuper iuſtos & iniuſtos,ſed maius multo eſt, quod ſolem iuſtitiæ,ſolẽ verũ,Chm̃ filium ſuum notum facit bonis & malis,tam q ex Iudæis q̃ qui ex gentibus ſunt,& voluntaria prædicationis euangelicæ pluuia cunctos irrigans, cohortatur eos facere bonum fidei vel pœnitentiæ fructum. LSi enim diligitis eos tantum qui vos diligunt,quam mercedem habetis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tm̃,qd amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciũt? Eſtote ergo perfecti,ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt.J Vbi opus laborioſius,vbi labor eſt operoſior,ibi vel inde merces maior,& corona adquiritur glorioſior.Porro,multi præcepta dei,imbecillitate ſua,non ſanctorum viribus, æſtimantes, putant eſſe impoſſibilia quæ præcepta ſunt,& dicunt ſufficere virtutibus,non odiſſe inimicos cæterum diligere plus eſſe,quàm humana natura patiatur. Non ſunt impoſſibilia,ſed poſſibile eſt obſeruari hæc omnia,quippe cum de iuſtis hominibus exempla nonnulla ſunt,qui hæc obſeruauerunt.Stephanus prothomartyr deprecatus eſt pro lapidantibus inimicis, & Paulus optabat anathema eſſe pro perſecutoribus ſuis.Sed & ante exemplum huius filij dei, cuius eſt dictum, quiq; fecit hoc ipſum,dicens:pater ignoſce eis,quod enim faciunt,neſciunt.Dauid iniuſſus planxit Saulem,luxit Abſalon, ambos perſequentes,ambos ipſius animã quærentes. Iniuſſum Dauid idcirco dixi,qa lex non iuſſerat inimico parci,ſiue doleri de inimici. Euangeliũ autẽ,ſicut in cæteris ante dictis, ita in iſto ſupplet defectum legis.

Act.23 2.Timo.4 Quæſtio Roma.7. Reſponſio Nume.35. Cui Chriſtus minuit cet q̃ licuit Iudæis Roma.5 Luc.23 Roma.8 Differentia inter vnicũ filiũ dei, & multos filios dei Chri pcepta nobis poſſibilia Act.7. Roma.8 Luc.23 2.Reg.1 2.Reg.9

¶Dictum

¶Dictum hoc, estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis pfectus est, quan
tæ grꝫ sit, ex opposito magis elucet. s. ex eo ꝙ serpens primis parentibus nostris dixit,
Gene. 3 suadens transgredi præceptũ, comedite, & eritis sicut dñi, scientes bonum & malum. Ma
lam viam quasi ad perfectionẽ ille sibilando susurrauit, bonam viam ad verã perfectionẽ
iste demonstrando prædicauit. Estote (inqt) perfecti, estote non dico sicut dñi, sed sicut fi
lij dei. Estote (inquam) ita perfecti, secundũ modũ perfectionis, quo pater vester cœlestis
perfectus est, id est, non odiendo amicũ dei, quod vt fieret, serpens suasit: sed diligendo
etiã inimicos, cuius rei vobis exemplũ præbet ipe pater cœlestis. Illius doctrina nequam,
Psal. 81 abduxit hominẽ ad omnimodã dei dissimilitudinẽ. Hæc doctrina æqua conformabit vos
1. Iohan. 3 ad eiusdem dei similitudinẽ, vt fiat quod scriptũ est, ego dixi dñi estis, & filij excelsi omes.
Quo differ unt filij di aboli a fi liis dei ¶In hoc (inqt apostolus Iohannes) manifesti sunt filij dei & filij diaboli. Nam filij diaboli
sunt, q nec amicos diligunt: in hoc imitantes diabolũ, q non dilexit, imo odio habuit crea
Ezec. 28. 31 torẽ suũ, cũ ille gratis & magnũ & speciosum & sapientẽ, sicut apud Ezechielẽ testat, fe
Gene. 3 cisset, & in monte sancto dei, id est, in cœlo, posuisset eũ: psuasitꝙ homini, vt neqꝫ fidẽ, ne
Roma. 5. 8 qꝫ dilectionẽ haberet erga eundẽ creatorẽ suũ, suoꝙ exemplo contẽneret eũ, habẽdo p
uersum similitudinis, id est, diuinitatis, eius appetitũ. Filij dei sunt econtra, q etiã inimicos
diligunt, optãdo vt amici fiant, imitantes ipm deũ, qui cũ inimici essemus, vltro vobis ob
tulit reconciliationis gratiã, tanta dilectionis abundantia, vt proprio filio suo non parce
ret, sed pro nobis oĩbus traderet eũ. Ad huius imitationẽ suos filius dei auditores inuitãs,
cũ dixisset, estote & vos pfecti, protinus non quantitatẽ, sed qualitatẽ perfectionis propo
nens, addidit, sicut & pater vester cœlestis pfectus est. Quod est dicere: Sicut ille vos dile
CAP. VI. xit, cũ essetis inimici, vt amicos faceret de inimicis, ita & vos diligite inimicos, dando ope
rã, quoad potestis, vt conuertant, & efficiant amici. His explicitis, protinus dicit: ⌊Atten
dite, ne iustitiã vestrã faciatis corã hoĩbus, vt videamini ab eis, alioquin mercedẽ non
habebitis apud patrẽ vestrũ qui in cœlis est.⌋ Post illa quæ hactenus tractata sunt, dicta
iustitiæ, dicta legis adimplendæ, secundũ propositũ dicentis, non veni soluere legem, sed
adimplere, nunc aduersus intẽperantiã loqui incipit, exhortando suos, & informando ad
virtutẽ tẽperantiæ. Hoc ita facere incipit, vt attentos nos esse velit, dicendo, attendite ne
Philosophi nõ vere co gnouerunt virtutes iustitiã vestrã faciatis corã hoĩbus, vt videamini ab eis. ¶Venerabilis igit & vere cœle
stis tẽperantiæ virtus hic inchoat prædicari, quam nescierunt, sicut & cæteras virtutes,
Ethnici, id est, gentiles, philosophi inanes: q nomina qdẽ eaꝝ circa res aniles declamaue
runt, sed naturã vel dignitatẽ ignorauerunt & fundamentũ, sup quod eas ædificarent, nõ
habuerũt. Ego (inqt) vobis supra dixi, luceat lux vestra corã hoĩbus, quod sine dubio est
iustitiã facere corã hoĩbus: sed non dixit, vt videamini ab eis, quod esset, sine deo velle sab
batizare siue gloriari: imo dixi, vt videntes opera vestra bona, glorificent patrẽ vestrum
qui in cœlis est, quod est quærere gloriam dei, & tendere in sabbatismũ eius, vbi requescit
& ipse ab operibus suis. Alioquin si mercedẽ hic recipere festinatis, mercedẽ momenta
neam, quæ in vsu hoĩm, in laude vel fauore populariũ, q̃ lenis, q̃ exilis est, mercedẽ (ait) nõ
habebitis apud patrẽ vestrũ qui in cœlis est. ⌊Cum ergo facis eleemosynam, nobi tuba
canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis, vt honorificent ab hoĩbus.
Amen dico vobis, receperunt mercedẽ suam.⌋ Ergo (inquit) quoniam mercedẽ non ha
bebit, q idcirco iustitiam suam facit coram hoĩbus, vt videat ab eis, cum facis eleemosy
Radix bo norũ ope rum dile ctio est nam &c. Operꝫ bonorꝫ ex radice dilectionis prodeuntium, primũ vel præcipuum elee
mosyna est, sequens oratio, deinde ieiunium. Pauloante, radicẽ dilectionis intus in corde
plantatam, vel fixam esse volens, dixit, audistis quia dictum est, diliges proximũ tuum &
odies inimicum tuum, ego autẽ dico vobis, diligite inimicos vestros &c. Si ergo fixa est
in corde radix dilectiõis, bona est eleemosyna, bona oratio, bonum & vtile ieiuniũ: de q
bus hic agit ipse plantator eiusdẽ dilectionis, q fructus vitales sunt, & mercedẽ vitæ æter
næ adquirunt. ¶Possunt autẽ hæc eadẽ foras extrudi, absque radice dilectionis, sed tali
prouentu omnis horꝫ fructuũ pulchritudo est hypocrisis. Interpretat em hypocrisis de
auratio, qd nomẽ latinum sic à nobis intelligit, vt res quælibet in superficie colore lucẽs
aureo, sentiat esse intus esse fine auro. Vt ergo vicinius dictum sit, ille hypocrita est q ele
emosynam qdem dat & orat & ieiunat, sed intus aurum dilectionis non habens, duplici
ter ambulat, penetralibus siue interioribus fœtidis, superficie aurea. Eleemosyna, quæ nõ
eiusmodi est, quę nõ hypocrisis, id est, deauratio, sed tota aurea, tota ipa auꝝ est, cuius ve
na seu venaꝝ principiũ dilectio est, vnde aurum verum misericordiæ manu effodi solet,
hæc preciosa est, hæc in cœlũ ascẽdit, & ibi regem regum, dominumꝙ dominantiũ dele
ctabiliter pascit, potusꝙ illi est delectabilis, eũꝙ velut vestimẽtũ cooperit, sicut & ipe ore
Matth. 25 proprio testificabit in die iudicij. Esuriui em, & dedistis mihi manducare &cętera. vsque
quando fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. ¶Et notandum, quod

huius

huius gratiæ ſex opera ſunt, quandã habẽtia ſimilitudinẽ ſex dierũ, quibus deus mundum perfecit & omnia quæ in mũdo ſunt, in eo videlicet, ꝙ & ipſa ſuum promeretur ſabbatũ, vt q hæc fecerit, etiã ipſe requieſcat ab operibus ſuis, ait apoſtolus, ſicut & à ſuis deus. Primũ eſt, eſuriui & dediſtis mihi mãducre: ſecundũ, ſitiui & dediſtis mihi bibere: tertiũ, hoſpes erã & collegiſtis me: quartũ, nudus & operuiſtis me: quintũ, infirmus & viſitaſtis me: ſextũ, in carcere erã & veniſtis ad me. Ingredient̃ em̃ in ſabbatũ, id eſt, in requiẽ dñi, qui hæc ſunt operati, vocãte ipſo q poſt ſex dies in ſeptimo requieuit, ac dicẽte: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratũ vobis regnũ à cõſtitutione mũdi. Tali ac tanto illius ſabbatiſmi bono animã ſuã intemperãs hypocrita defraudauit, qa faciens eleemoſynã, tuba cecinit añ ſe, voluit videri in ſynagogis, voluit audiri in vicis, cupiuit ab hoĩbus honorari & hãc mercedẽ vanus ambiuit, vacuus recepit, inanis tulit. ¶ Te aũt (inquit) faciente eleemoſynã, neſciat finiſtra tua quid faciat dextera tua. ¶ Quid em̃ opus eſt finiſtrã adhiberi, vbi ſola dextera ſufficit? Quid opus eſt totũ corpus moueri ſiue inquietari diſcurrendo, clamãdo, tuba canẽdo, cũ ſola manus dextera leui ductu ſeſe porrigẽdo, plus fundere poſſit q̃ pauper petere auſus fuerit, plus ingerere q̃ tuũ poſſe aut velle ſit? Vtinã quieta manẽte finiſtra tantũ dare velis quantũ porrigere valet priusq̃ laſſetur aut deficiat protẽta dextera. Idcirco ſic facito. ¶ Vt ſit eleemoſyna tua in abſconſo. ¶ Olim in parabolis ꝙq; ſapiẽtia dixerat: Munus abſconditũ extinguet iram, & donũ in ſinu indignationẽ maximam. Hæc eſt illa redditio dei, quã protinus familiariter promittẽs. ¶ Et pater tuus, inqt, qui videt in abſconſo, reddet tibi. ¶ Vnde pater tuus? Nimirũ ex eo, ꝙ nõ contentus es obſeruare illud antiquis dictũ, diliges amicũ tuum, & odies inimicũ tuum, ſed ad illius dicti ſupplementũ, ſi eſuriuit inimicus tuus cibaſti illum, ſi ſitiuit dediſti illi potum, vt vinceres in bono malũ, quæ totius eleemoſynæ laudãda pfectio eſt. Inde eſt ille pater tuus, & tu tanti es patris filius, iuxta cõditionẽ dicẽtis, bene facite his qui oderũt vos, vt ſitis filij patris veſtri qui in cœlis eſt. Eadẽ de oratione, eadẽ de ieiunio ratio ſiue ſententia eſt, cauẽdam ſcilicet eſſe in eis nequitiã hypocriſeos, qua fermentabatur omnis iuſtitia ſcribarũ & phariſæorũ, & eleemoſyna videlicet & oratio & ieiuniũ: quippe q ſicut eleemoſynã facientes tuba canere ante ſe, ita & ¶ in ſynagogis & in angulis platearũ amãt, inquit, ſtantes orare, vt videantur ab hoĩbus. ¶ Et cũ ieiunant triſtes fiunt, vt pareant hoĩbus ieiunantes. Vnã eandẽq; per ſingula iuſtus iudex depromit ſententiã. ¶ Amẽ dico vobis, receperũt mercedẽ ſuã. ¶ Nunc iã quid dicat dignæ orationis formator & inſtitutor penſandũ eſt. ¶ Orantes, inquit, nolite multũ loqui ſicut Ethnici. Putant em̃ ꝙ in multiloquio ſuo exaudiant̃: Nolite ergo aſſimilari eis. Scit em̃ pater veſter, quid opus ſit vobis, antequã petatis eũ. ¶ Ethnicorũ non paruum circa voces compoſitiones q̃; verborũ fuit ſtudium, qualium maximi vel notiſſimi ſunt inter poetas Vergilius, inter hiſtoriographos Saluſtius, inter oratores Marcus Tullius: Taliũ ſcripta ſi ſanctis ac diuinis ſcripturis cõferas ea maxime diſcernunt̃ diſtantia, q̃d apud illos res exiles atq; ignobiles vtpote terrenæ, & de cœleſtibus ſiue ſpũalibus nihil habentes, verbis ornantur: in ſanctis aũt ſcripturis non res verbis, imo verba rebus venerabiliter decorantur. Ibi verba conquiſita *iuſq; ſequentia rebus caducis maieſtatẽ quandã afferre coguñt: hic aũt res magnas, res diuinas ſponte verba ſequuntur, & q̃uis pulchra ſint, ita rerũ maieſtate operiunt̃, vt niſi diligenter attendas, vix appareat eloquentia, quod præſens adſit, dominam̃q; ſuã ſapientiã libẽter comitetur. Nolite ergo, inquit, aſſimilari eis, nolite putare, quẽadmodũ ipſi, q̃d in multiloquio exaudiamini deum̃q; iudicem magis longa & eleganti oratione q̃ rerum veritate flectere aut vincere poſſitis, aut ꝙ docilem facere ſiue docere deum opus ſit. Scit em̃ pater veſter quid opus ſit vobis, anteq̃ petatis eum. ¶ Cõſurgit in hoc loco quædã hærefis philoſophorũ q̃q; dogma peruerſum, dicentiũ: Si nouit deus q̃d oremus, & anteq̃ petamus, ſcit q̃bus indigeamus, fruſtra ſcienti loquimur. Quibus breuiter reſpõdendũ eſt, nos nõ narratores eſſe, ſed rogatores. Aliud eſt em̃ narrare ignorãti, aliud ſcientẽ petere. In illo iudiciũ eſt, hic obſequiũ. Ibi fideliter referimus, hic miſerabiliter obſecramus. Plus adhuc dicendũ & venerabiliter ſentiendũ eſt, quia ſpecioſum hoc inter deũ & homĩnes commerciũ, ſcilicet oratio nõ debet eſſe ſolummodo ad accipiendũ, verumetiã ad occurrendũ, ſcilicet vt beneficijs dei venientibus, donis altiſſimi gratis affluentibus, ſolennẽ & religioſum oratio ſancta p̃beat occurſum, iuxta illud Pſalmiſtæ: Et mane oratio mea p̃ueniet te. Exempli gratia: Ecce ancilla dñi, ait Maria, fiat mihi ſecundũ verbum tuũ. Deniq; iam fiebat, iam ex ore angeli verbũ audierat & concipiebat: & tamẽ orando dixit, imprecando ſibi clamauit clamore cordis inenarrabili, fiat mihi ſecundũ verbum tuũ. ¶ Hoc propemodũ eſt tale, ac ſi perſonã dignã chorus excipiat, aut cœtus ſolennis procedens obuiam, nõ iam vt veniat, ſed quia venit. Hinc eſt q̃d quotidie cibũ tam ſpiritualem q̃ corporalem cũ oratione percipimus, iam̃q; habẽtes præ oculis aut prope tenẽtes in manibus panẽ dominicum vitæ

Sex opera miſericordiæ perducunt in ſabbatũ dñi. Heb. 4

Prouer. 21

Vnde deus eſt pater noſter.

Roma. 12 Sup. ca. 5

Lego, vixq;

Obiectio hæreticorũ.

Solutio breuis & elegans de oratione dei.

Pſal. 87. Lucæ. 1.

Apta ſimilitudo.

æternæ, panẽ victualem neceſſariũ huic temporali vitæ: nihilominus oramus & dicimus, panẽ noſtrũ quotidianum da nobis hodie, quia videlicet benigna voluntas dei omnia tribuentis, ſimiles optat ſibi eſſe vultus interioris hominis accipiẽtis: vt q̃d datur diuinę charitatis beneficio, ſuſcipiatur cũ deſiderio, deſideriũq; ipſum teſtat oratio, ſocialiterq; orationẽ ſubſequẽs gratiarũ actio. Cũ igitur dicit, ſcit em̃ pater veſter, quid opus ſit vobis, antequã petatis eum: nõ otioſum aut ſuperfluũ nos exiſtimare vult orationis ſtudiũ, ſed vitare multiloquiũ, ſcientes quod & olim de Behemoth ad beatũ Iob dixit, nõ parcã ei verbis potẽtibus, & ad deprecandũ cõpoſitis. ¶Quid ſi ex affectu diuinæ inſpiratiõis oratio protẽ datur? Nunquid pro multiloquio reputabitur, & erit cõtra inſtitutionẽ dicẽtis, orãtes aũt nolite multũ loqui ſicut ethnici? Nequaq̃: Alioquin qd fiet de orationibus pſalmiſticis, id eſt, pſalmis pluribus modo locutiõis oratorio vel deprecatorio currẽtibus, & nõ adeo breuibus, nec parũ bene cõpoſitis? Taceo de multis oratiõibus eccleſiaſticis, quas religioſus paſſim cõuentus priuatim ruminare & publice perſonare cõſueuit, pleraſq; prolixas & luculẽto ſermone à ſcholaſticis cõpoſitas: de pſalmis dũtaxat nunc dico, quos eſſe cõpoſitos nõ dubitamus autore ſpũ ſancto, ſpũ prophetico. Nunquid debebũt contemni pro hac autoritate dicentis, nolite multũ loqui? Proinde diligenter animaduertendũ eſt, qui nõ tantummodo dixit, nolite multũ loqui, ſed addidit, ſicut ethnici: & ſic intelligendũ, ac ſi dixiſſet, nolite multũ loqui, niſi forte affluant verba precũ ex affectu diuinæ inſpirationis. ¶Ecce aliud: Scientia inflat, inquit Apoſtolus, ſubiungẽs, charitas aũt ædificat. Nunqd hoc dicto ſcientiam cõdemnat? Non vtiq;, ſed charitatẽ cõmendat, eamq; ſocialiter cũ ſcientia nobis ineſſe deſiderat. Scientia nanq; ſine charitate, verũ quidẽ eſt, qa inflat, eſt em̃ ſecularis ſcientia, cum charitate vero ſcientia multũ ædificat, eſt em̃ donũ dei, cũ ſit ſpiritus ſcientiæ vnus de ſeptem ſpiritibus dñi, quintus in ordine, quẽ propheta taliter præſcripſit: Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpũs conſilij & fortitudinis, ſpũs ſcientiæ & pietatis, & ſpũs timoris dñi. Itaq; ſicut ſcientiam nõ propter ſemetipſam, ſed propter viduitatẽ quandã, dum ſine charitate eſt, vituperat Apoſtolus dicens, ſcientia inflat: ita longã & facundã orationem dñs, non propter ſemetipſam vel propter ſuimet longitudinẽ reprobat, ſed propter ſimilẽ ignobilitatẽ, dum deſideriũ ſanctũ non habẽs, quilibet more ethnicorũ verba multiplicat. ¶Nã ſi vtrunq; adſit, nõ ſolũ orantẽ iuuat, verum etiã audientẽ ædificat: vtq; abundãtius ædificet; pleraq; oratio eccleſiæ muſicæ dulcedinis ſuauitate cõdita eſt. Valet em̃ auditus muſicæ dulcedinis pſallẽdo atq; orãdo ad inuitandã ſiue excitandã in pectore noſtro ſpũs ſancti grãm, ſecundũ Heliſæi prophetæ exemplũ, de quo taliter ſcriptũ eſt in libro Regũ: Viuit dñs exercituum, in cuius conſpectu ſto, ait ipſe ad Ioram regẽ Iſrael, q̃ ſi nõ vultum Ioſaphat regis Iudæ erubeſcerem, nec attendiſſem quidẽ te, nec reſpexiſſem. Nunc autẽ adducite mihi pſaltem: Cumq; caneret pſaltes facta eſt ſuper eũ manus dñi, & ait: Hæc dicit dñs: Facite in hoc alueo torrẽtis foſſas & foſſas &c. Non dubito pleroſq; eſſe, q huius rei experimentũ quantulumcunq; aſſecuti ſunt, & ſecundũ illud exemplũ nonnunq̃ perſenſerint in auditu ſiue decãtatione laudis ſiue orationis bene & moroſe cũ muſico modulamine ſonãtis, q̃ ipſorũ viſcera concuteret impetus ſpũs ſancti, inundãs affectus diuinæ inſpirationis, vis magna ſanctæ compunctionis. Fit deniq;, neſcio qua naturę vi, vt multo amplius afficiar audiẽdo ſublimiter canentẽ eccleſiæ chorũ cum multitudine ſonorum. Exempli gratia: Illam orationẽ Moſi, obſecro dñe, dimitte peccata populi tui, itemq; quod orauit idem Moſes eundem dominũ & dixit, ſi inueni grãm in conſpectu tuo, oſtende mihi teipſum manifeſte, vt videã te, q̃ ſi ſimplicem eiuſdem orationis literaturã, vt in libro hiſtorico ſcripta eſt, legam vel audiã. ¶Quid igitur valet nobis hæc inſtitutio breuitatis, qua nos informare volẽs. Sic ergo, inquit, vos orabitis? Hoc nimirũ quod iactantiæ ſiue elationis vitium, quæ in multiloquio ſolet obrepere, per cõpendiũ ſiue breuitatẽ melius poteſt animus infirmus effugere: & p̃terea quia modus hic orationis, q breuitati ſtudet, cæteris modis facilior, cũctiſq; puſillis pariter atq; maioribus magis accõmodatus eſt. ¶Sunt nãq; tres orationis modi in q̃bus dño beneplacitũ eſt, quartus illi oĩno diſplicet. Primus modus eſt, cũ oratio ex affectu (ſicut iã dictũ eſt) diuinæ inſpirationis protẽditur, ſicut fiebat Annæ, quæ in tantũ multiplicabat p̃ces, vt eã æſtimaret Heli temulentã. Factũ eſt, inquit ſcriptura, cũ illa multiplicaret p̃ces coram dño, vt Heli obſeruaret os eius. Porro Anna loquebat in corde ſuo, tantũq; labia eius mouebãtur, & vox penitus nõ audiebatur. Aeſtimauit ergo eã Heli temulentã, dixitq; ei: Vſquequo ebria eris. Digere pauliſper vinũ quo mades. Secũdũ ſimilitudinẽ illius, eccleſia de gentibus, quæ dudũ ſterilis deo erat, nunc autem peperit plurimos, preces coram dño bene multiplicat, & ex quo ſic cœpit loqui, æſtimauit eã temulẽtam Heli, ſcilicet vana ſapiẽtia veteris ſacerdotij. Dixerunt em̃, quia muſto pleni ſunt iſti neſcientes & deridentes gratiã, quæ poſtea ſterilem iſtã parere fecit. ¶Secundus orationis

Iob. 41. Oratio longa cũ affectu laudabilis.

Similitudo 1. Cor. 8.

Eſa. 11.

Oratio muſicalis plus afficit.

Exod. 32. Exod. 33

Tres modi orãdi, deo placiti. 1. Regũ. 1.

Acto. 2.

nis modus,quem dñs loco p̄senti cõmendat,vt videlicet sciat orans quod nõ in clamosa voce,nõ in multiloquio,sed in cõtritiõe cordis dñs exaudiat:quodq; oratio breuis & pura esse debeat,vt ista:Pater noster q̃ es in cœlis &c.¶Tertius modus est,dum nõ solũ sine clamosa voce,verumetiã absq; motu labiorũ quis orat intrinsecus oratiõe clausa,sicut orabat Moses,quando persequẽte Pharaone dixit ad eũ dñs:Quid clamas ad me? Nihil enim tũc ore loquebat ad dñm,sed magnus clamor magnũ erat desideriũ.Hinc Psalmista: Desiderium pauperũ exaudiuit dñs,p̄parationis cordis eorũ audiuit auris tua.¶Quartus orationis modus omnino(vt iã dictũ est)dño displicet,videlicet vbi multiloquiũ est absq; affectu diuinæ inspirationis,quẽ solũ habẽt vel habere possunt hypocritæ,multũ loquentes sicut ethnici,in synagogis & in angulis plateaꝝ stantes,vel stãdo orãtes,& videri volentes,de tribus iã dictis modis orandi faciliorẽ modũ tam pusillis q̃ maioribus magis cõmodũ vel aptum,scilicet breuiorẽ paucisq; verbis contentũ,præscribit dicens.LSic ergo vos orabitis:Pater noster qui es in cœlis sanctificet nomẽ tuũ &c.JHæc oratio forsitan discipulis dñi adhuc rudibus ob sui breuitatẽ insufficiens visa est.Nã sicut Lucas memorat,cũ esset in loco quodã orans,vt cessauit,dixit vnus ex discipulis eius ad eũ:Dñe doce nos orare,sicut & Iohãnes docuit discipulos suos.Quale hoc erat discipulos dñi rogare vt sicut docuerat homo Iohannes ita doceret orare.Iohannes em̃ homo erat.Vt aũt,sicut oportet,oremus,nemo docere potest,nisi solus deus. Hinc Apostolus:Nã quid oremus sicut oportet,nescimus,sed ipse spũs postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Ergo qm̃ doceri volebant,sicut homo hominẽ docere potest,sicut homines discipulos suos docere potuerat homo Iohãnes,quid vel quomodo eis respõdit? Cũ orabis,inquit, dicite:Pater,sanctificet nomen tuũ,adueniat regnũ tuum,panẽ nostrum quotidianũ da nobis hodie,& dimitte nobis peccata nr̃a,siquidẽ & ipsi dimittimus omni debẽti nobis, & ne nos inducas in tentationẽ.¶Si parũ cõpositus vel insufficiẽs videbatur illis modus orationis,q̃ secundũ hunc euangelistã Matthæũ ipse vltro in monte docuit,& idcirco in loco alio rogauerũt se doceri,sicut Iohãnes orare docuit,pulchre nimirũ illis compositionẽ siue longitudinẽ orationis nõ solum nõ auxit,verumetiã diminuit.Nam de septẽ petitionibus duas omisit,tertiã & vltimã,fiat volũtas tua sicut in cœlo & in terra,sed libera nos à malo,& laudẽ breuissimã,quã hic in Matthæo p̄misit,vti solẽne est orationẽ à laude,inchoare,post primã appellationẽ,pr̃ noster q̃ es in cœlis.Nec mora,vt magis ac magis notũ fit orãti,qui cũ deo verba facit,q; nõ opus sit ei longo vel cõposito sermone fatigari.Quis vestrũ habebit amicũ,& ibit ad illũ media nocte & dicet illi,amice cõmoda mihi tres panes,qm̃ amicus meus venit de via ad me,& nõ habeo quod ponã ante illum.Nimirũ qui sic venit ad amici sui ostiũ,non sermonẽ affert longũ præmeditatũ,diligẽter cõpositũ siue accuratũ,sed & si tota nocte standũ sibi & rogandũ est,vnus idẽq; sermo est, breuis est,& hoc idẽ repetit cẽties,resonatq; millies,amice cõmoda mihi tres panes.Secundũ hoc exẽplũ,petite,inqt,& dabit vobis,quærite & inuenietis,pulsate & aperiet vobis.Quid petimus? Quid querimus? Spiritũ bonũ,ait:Si em̃ vos cũ sitis mali,nostis bona data dare filijs vestris,quãto magis pater vester de cœlo dabit spm̃ bonũ petẽtibus se,sub auditur q; doceat vos orare? Dixistis em̃,dñe doce nos orare,sicut & Iohãnes docuit discipulos suos,ignorãtes qa doctrina huiusmodi nõ est Iohannis siue alicuius hoĩs,sed solius spũs boni,spũs sancti.¶Proinde si cõpendiosum quæris iter ad cõsequendã orandi scientiã,nec ista secundũ Matthæũ breui,nec illa secundũ Lucã breuiori oratione adeo opus tibi erit,tantũmodo persistas rogans patrẽ,postulans amicũ,da mihi spm̃ bonũ,da mihi spm̃ sanctũ.Quẽ cũ ille dederit tibi,iã vere orandi scientiã habebis,& miro modo sic in oratione vehemẽter occupatus eris,vt verbũ aliq̃d proferre vix possis:qa nõ vacabit gemitu cõtinuo totũ p̄occupante officiũ vocis.Hinc est illud:Nã quid oremus sicut oportet nescimus,sed ipse spũs postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.Qui autẽ scrutatur corda,scit quid desideret spũs,quia secundũ deum postulat pro sanctis.¶Igit hãc orationẽ dominicã,partesq; eius.i.petitiones septẽ,quarũ prima est,sanctificet nomẽ tuũ:vltima,sed libera nos à malo:sic recte accipimus tanq̃ prima scientiæ vel doctrinę huius,qua ad orandũ sumus informati,elementa:qm̃ veluti pueris hæc tradita sunt,cum necdũ accepissent spm̃ paracletũ,dicentibus interdũ,dñe doce nos orare,sicut & Iohannes docuit discipulos suos.Etiã si fuerimus perfecti,ita,vt(ficut iã supra dictũ est)spũs ille gemitibus inenarrabilibus oret vel postulet pro nobis,non tñ oratio hæc,oratio dominica,prima cunctarũ orationũ ab ore nr̃o cadere debet,ne videamur nobisipsis magni & oronis huius nõ indigẽtes,quæ quasi pueris,id est,incipiẽtibus proposita sit,vt habeãt aliq̃d initiũ dissimilitudinis,ab improbitate hypocritarũ,q̃ꝝ tota oratio est multiloquium.¶Et quidem breuis & paruis apta est,sed & magnos delectare atq; exercere põt,& in primis appellatio hæc,pr̃ noster.Qui em̃,cui dicimus,pater noster? Nos quondã filij iræ,filij gehen-

Exo. 14
Psalm. 9
Quartus modus hypocritarũ est.
Luc. 11.
Roma. 8.
Lucæ. 11
Pater noster,breuior apud Lucã q̃ apud Matth.
Ibidem.
Roma. 8
Oẽs tũ magni tũ parui,orare debent,pater noster.
Luc. 11.
Ephe. 2

gehẽnæ,filij mortis,filij diaboli,dicimus pr̃ noſter,patri miſericordiarũ,patri cœleſtis patriæ,patri vitæ ſempiternæ,patri dñi noſtri Ieſu Chr̃i,dei ſibimet coæqualis & coæterni.

Roma.6 Galat.3

Gratia huius vnici filij ſic loquimur patri huic,ex quo ſumus renati,q̃ male fueramus nati,& mirabili cõpendio mala ſors nr̃a ſic mutata eſt,q̃ effecti ſumus filij dei,credendo in eũ,qui cũ ſolus filius dei eſſet,naturæ nr̃æ particeps factus eſt.Gratiã iſtam miratur oĩs creatura,p̃dicat per orbẽ ſancta eccleſia,venerantur angeli,reuerẽtur archangeli,magnificant throni,glorificãt dominationes,laudãt principatus,adorant poteſtates,benedicũt virtutes,deſiderãt in eã proſpicere Cherubin atq; Seraphin.¶Admirationẽ tantæ gratię nos quoq; habere innuit laus iſta q̃ breuis,q̃ es in cœlis.Quis em̃ docilis ad orandũ puer, docilis ad inuocandũ patrẽ,nõ admiretur,quod iſte pater cũ in cœlis,id eſt,tantũ in inuiſibilibus q̃ nobis inuiſibilia ſunt poſſit videri,hic in iſto ſeculo viſibili,vbi eũ non videt homo,nos genuit:quẽadmodũ apoſtolus Iacobus:Volũtarie em̃,inq̃t,genuit nos verbo veritatis,vt ſimus initiũ aliquod creaturæ eius.Quãuis aũt cœlorũ nomine patria ſignificetur inuiſibilis,vbi ſancti habitãt angeli,& quo Chr̃us quadrageſimo poſt reſurrectionẽ ſuã die,videntibus apoſtolis aſcendit:nihilominus tamen cœli dicunt & ſunt ſupra memorati nouẽ ordines angelorũ & in eiuſmodi cœlis hic pater noſter eſt,q̃d eſt beatitudo illorũ:quia videlicet deũ in illis eſſe,hoc eſt,permanere & non mutari,quemadmodũ dicit ad Moſen,ego ſum qui ſum,& huius eſſentiã inuariabilẽ in ſemetipſis ſemper habẽt,ſemper & abſq; vllo fine beati & immortales habebũt,& immortaliter paſcent hoc ſummo bono,q̃ pleni ſunt,quo pleni permanebũt.¶Hinc oẽs Chriſtiani,magni & parui,diuites & pauperes,nobiles & plebei,dñi & ſerui,reges & mẽdici principes cum vulgo ignobili, oẽs omnino abſq; vlla diſtinctione gentis ſiue cõditionis,ſexus & ætatis,ordinis vel officij,pater noſter dicimus huic,& nemo noſtrũ dicit,pr̃ mi.Vnus eſt filius primogenitus & vnigenitus,nõ vti nos,gr̃æ,ſed ſolus naturæ filius,cui cõuenit dicere,pater mi,& dixit cũ traderetur,mi pr̃ ſi poſſibile eſt,trẽſeat me calix iſte,& pater noſter nusq̃ legitur dixiſſe, Cur hoc? Videlicet q̃a diſſimiliter illi & nobis deus pater eſt:Illũ genuit,non adoptauit.

Exo.3

Nos,pater noſter.chriſtus,pater mi, dicere debuit.

Matth.26.

¶Tali appellatione p̃miſſa,prima petitio hæc eſt.LSanctificetur nomen tuum.JSanctũ ſemper fuit & eſt nomẽ dñi,veruntamẽ modus quidã eſt ſanctificationis eius nobis vtilis, quẽ per prophetã hoc modo promiſit:Sanctificabo nomen meũ magnũ,dicit dñs,vt ſciant oẽs gentes,quia ego dñs cum ſanctificatus fuero in vobis corã eis.Protinus ac ſi quęreret aliquis,quomodo nomẽ tuũ ſanctificabis? ait:Tollam quippe vos de gẽtibus,& cõgregabo vos de vniuerſis terris,& adducam vos in terrã veſtram,& effundam ſuper vos aquã mundã,& mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris,& dabo vobis cor nouum,& ſpiritũ nouum ponam in medio veſtri,& cætera:quibus vtiq; verbis gratia præſignatur baptiſmi Chriſti.¶Ergo tolli de gentibus,& cõgregari de vniuerſis terris credẽtes in Chriſtũ,& baptizari eos in remiſſionẽ peccatorũ,hoc ſanctificari eſt nomen tuum o deus pater omniũ:quia ſic ſancti fiunt hi,ſuper quos inuocatur nomen tuũ.Etenim ſanctificatio hæc reuera nominis tui ſanctificatio eſt,quia non tam ipſis datur,q̃ tuo nomini,iuxta illud quod dictũ eſt per Pſalmiſtã:Non nobis domine nõ nobis,ſed nomini tuo da gloriã.Vt autẽ ſanctificatio hæc in plures redundaret,primus ipſe Chriſtus ſanctificatus eſt,eodẽ baptiſmo quo moriendo baptizatus eſt,ſicut p̃dixerat,ego,inquiens,baptiſmo habeo baptizari,& quomodo coartor vſq; dum perficiatur? Et ſub ipſo paſſionis articulo,cũ dixiſſet orans ad patrẽ,ſanctifica eos in veritate,ſubinde,& pro eis ſanctifico,ait, meipſum,vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.Quid em̃ ſanctificari ipſum ſanctũ ſanctorũ,niſi ſanctificari pro peccatis omniũ,& auferri illi quas poſuerat in eo deus iniquitates omniũ noſtrũ? In illo ſanctificationis actu,o deus pater,ſanctificatum eſt nomen tuum, quia per effuſionẽ ſanguinis & aquæ de latere eius ſanctificati ſunt,& remiſſionẽ acceperunt hi,ſuper quos inuocatũ erat nomen tuũ.Igitur q̃d dicimus,ſanctificetur nomẽ tuũ, hoc dicere eſt,conuertantur gentes & remiſſionẽ peccatorũ accipiant per nomen tuum, & omniũ orationũ quaſcunq; offerimus ſiue pro catechuminis noſtris,ſiue pro hæreticis & ſchiſmaticis,ſiue etiã pro perfidis Iudæis,& pro paganis nunc vſq; incredulis,vt conuertantur ad deũ verum & viuum,& vnicũ filium eius Ieſum Chriſtum,deum & dominum noſtrũ,ſumma hæc eſt,ſanctificetur nomen tuũ.¶Secunda petitio eſt.LAdueniat regnũ tuũ.JQuando hac oratione diſcipulos ſuos informabat,ſicut baptiſmi ſacramentũ,quod nobis eſt ſanctificatio nominis dñi,necdum conditũ fuerat,ita & regnũ dei non dũ venerat,ſed appropinquabat,iuxta hoc euangeliçæ p̃dicationis initium, pœnitentiã agite,appropinquabit em̃ regnum cœlorũ.Ex eo nanq; regnũ dei aduenit & intra nos eſt,ex quo princeps mũdi huius foras miſſus eſt,quod per paſſionẽ & reſurrectionẽ ſuã mox fore prænuncians,ecce em̃,inquit,regnũ dei intra vos eſt.Eatenus mos regnabat. Quamuis lex ſubintraſſet,nihilominus tamen peccatum tyrannizabat, quemadmodum

Pſal.113.

Luc.12

Iohã.17. Eſa.53

Secũda petitio,Aduniat reg.t. Matth.4 Lucæ.17 Iohan.12.

Apoſto-

Apostolus cũ dixisset, sed regnauit mors ab Adam vsq; ad Mosen, &c. demũ subintulit: Lex aũt subintrauit, vt abũdaret delictũ. Quid ergo adhuc oramus, adueniat regnũ tuũ? Videlicet vt regi regni eius omnia fint subiecta, totũq; cõpleatur illud, quod Psalmista cũ dixisset, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eũ super opera manuũ tuarũ, addidit adhuc: Omnia subiecisti sub pedibus eius. Hinc Apostolus: Nunc aũt, ait, necdũ videmus omnia subiecta ei, eum aũt qui modicum q̃ angeli minoratus est, videmus dñm Iesum propter passionẽ mortis gloria & honore coronatũ. Et alibi dicit: Deinde finis, cũ tradiderit Christus regnũ deo patri, cũ euacuauerit omnẽ principatũ, & potestatẽ, & virtutẽ, & dominationẽ. Oportet aũt illum regnare, donec ponat inimicos suos sub pedib⁹ eius. Nouissima aũt inimica destruet mors. Igitur q̃uis iam aduenerit, iamq; fit intra nos regnũ dei, ex quo Chr̃s propter passionẽ mortis gloria & honore coronatus est: nihilominus tñ adhuc oramus, adueniat regnũ tuum, id est, nouissima destructione mortis pficiatur, nihilq; relinquat illi nõ subiectũ, nullumq; remaneat scandalũ, iuxta quod alibi dicebat: Et colligẽt de regno eius oĩa scandala. ¶ Tertia petitio. ⊥ Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. ⊥ Iuxta sensum iam dictũ fere superabundat, vnde & adud Lucã studio breuitatis p̃termisit eam, vt supra iam dictũ est. Quis enim regnat & nõ fit eius vuluntas? Veruntamẽ nõnihil interest, qa videlicet regnat super bonos & malos, super eos q̃q; qui dixerũt, nolumus hunc regnare super nos, quẽadmodum in propheta dixit: Et regnabo super vos in furore meo: in solis autẽ bonis & sanctis voluntas eius est. Hinc ad Hierusalẽ dicit: Nõ vocaberis vltra derelicta, & terra tua nõ vocabitur amplius desolata, sed vocaberis, volũtas mea in ea. Ecõtra reprobis loquitur: Nõ est voluntas mihi in vobis. Recte igitur cũ dicimus, adueniat regnũ tuũ, qm̃ sup aduersarios quoq; suos regnabit, oramus, vt faciat ipse, quatenus nostra fit subiectio voluntaria, dicẽdo, fiat volũtas tua sicut in cœlo & in terra. In cœlo nãq;, id est, in beatis spiritibus, facta est & fit voluntas eius, nihilq; illi repugnat, deiecto cũ suis satellitibus aduersario, qui idcirco cecidit, qa repugnabat rebellione voluntatis malæ, vnde & vocabat diabolus & satanas. Et si sunt plurimæ voluntates eius, qa plura sunt p̃cepta eius, vnde & in psalmo dicit: Sanctis q in terra sunt eius, mirificaui oẽs voluntates meas in eis. Hæc summa est volũtas eius, vt viuamus, vt salui fiamus. Hinc ipse filius loquit: Hæc est aũt voluntas eius, q misit me, patris, vt omne q̃d dedit mihi nõ perdã ex eo, sed resuscitẽ illud in nouissimo die. Et rursum: Hæc est aũt volũtas patris mei, q misit me, vt omnis, q videt filiũ, & credit in eum, habeat vitam æternam ¶ Quarta petitio. ⊥ Panẽ nostrũ supersubstantialẽ da nobis hodie. ⊥ Hic quidẽ supersubstantialẽ, in Luca vero panẽ legimus quotidianũ. Possumus superstantialẽ panem intelligere, qui super oẽs substantias sit, & vniuersas superet creaturas, qui & dicit: Ego sum panis viuus, q de cœlo descendi. Alij simpliciter putãt secundũ Apostoli dictũ, habentes victũ & vestitũ his cõtenti sumus, de p̃senti tantũ cibo sanctos curã gerere, vnde & in posterioribus sit p̃ceptũ, nolite cogitare de crastino. ¶ Huiusmodi panẽ à deo petisse vel speraſſe primus legitur Iacob peregre proficiscẽs: Si, inqt, fuerit dñs mecũ, & custodierit in via per quã ambulo, & dederit mihi panẽ ad edendũ &c. Alius est panis sermo dei, de q̃ Moses dicit: Nõ in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore dei. Cuius defectũ cõminatur per prophetã deus populo peccatori: Mittã, inquiens, vobis famem audiendi verbũ dei. Tertius est panis, caro Christi, quã nobis de sancto altari dat quẽadmodũ dixit: & panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mũdi vita. Quidlibet horum triũ cogites, dei donũ est, nec alius quis p̃ter eũ dare poteſt. Si de pane victuali q̃ras, quis alius facit, vt eum terra producat? Si de pane spũali quod est verbũ dei, quomodo nisi per dei aspirationẽ datur? Quomodo, inquit Apostolus, prædicabunt, nisi mittãtur. Si de pane sacramẽti, quis nisi deus facere poteſt, vt tibi ad vitã detur, & in remissionẽ peccatorũ à te percipiat? Igitur panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie, sic dicat sapiens etiã rex, vt veraciter cõfiteatur, nec erubescat confiteri dicens: Ego aũt mendicus sum & pauper. ¶ Quinta petitio. ⊥ Et dimitte nobis debita nr̃a sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. ⊥ Qualiter nos, quoꝝ multa sunt debita, dimittamus debitoribus nr̃is, ipse huius orationis autor exemplo suo docuit, qui nulli quicquã debuit. Cum em̃ crucifigeretur, dicebat: Pater, dimitte illis, nõ em̃ sciunt qd faciunt. Sciebat em̃ inter eos esse nõnullos, nescientes qd facerent, eosq; dicturos esse ad Petrũ & ad reliquos apostolos: Quid faciemus viri fratres? Credituri erãt ex illis plurimi, & dimissus est illis sanguis eius, secundũ petitionẽ dicẽtis, pater dimitte illis. Similiter optare debemus cunctis debitoribus nr̃is, & nõ quęrere vltionẽ ex eis, & tũc ore libero, mẽte secura dicere poterimus: Dimitte nobis sicut & nos dimittimus. Quid, si nõ nesciunt quid faciũt, sed inuidẽdo persequuntur nos & occidunt, maxime propter Christũ? Nunqd exigitur à nobis vt dimittamus eis, si volum⁹ nobis debita nostra dimitti? Imo nõ solũ inculpabiliter, verumetiã iuste clamamus id quod

Roma. 5
Psal. 8
Hebræ. 2
1. Cor. 15
Matth. 13 Tertia petitio, Fiat voluntas tua.
Lucæ. 19
Ezech. 20.
Esa. 62
Malach. 1.
Apo. 12
Psal. 15.
Iohan. 6 Quarta petitio, Panẽ nostrũ, &c.
Ibidem
1. Timo. 6
Matth. 6 Triplex panis.
Gene. 28
Deut. 8.
Amos. 8
Iohan. 6
Roma. 10
Psal. 39 Quinta petitio, Et dimitte nobis, &c.
Lucæ. 22
Acto. 2.

f valde

Psal.78. valde notum & vsitatũ est,vindica domine sanguinẽ sanctorꝫ tuorum qui effusus est,& redde vicinis nostris septuplum in sinu eorꝫ. Nonne his similia,imo & fere grauiora,ipsa Christi persona loquitur in propheta:Fiant,inquit,vxores eorꝫ absqꝫ liberis & viduæ,& Hiere.18 viri eorꝫ interficiãtur morte,& cætera quæ ita concludit:Ne propitieris iniquitati eorꝫ, & peccatũ eorꝫ à facie tua non deleatur. Fiant corruentes in cõspectu tuo,in tempore furoris tui abutere eis. Debita pecuniæ seu quarumlibet rerꝫ,quæ nobis iure debent,vt dimittamus debitoribus nostris,cõuẽtio nos ista nõ cogit,nisi forte pro misericordia,si debitor attenuatus paupertate,reddere non possit. Siquidẽ & ipse dñs,quod iure sibi debet vel q̃d eisemel quispiã vouit,nequaq̃ dimittit,siue bonũ siue malũ sit,sed nec altero commutari cõcedit,imo dicit:Si quis mutauerit,& hoc q̃d mutatũ est,& pro quo mutatũ est, Leui.27. sanctificabitur dño,& non redimetur. ¶Sexta petitio. ⌊Et ne nos inducas in tentationẽ.⌋ Sexta petitio, Et ne nos in.&c. Ergo ne deus inducere solet in tentationẽ,vt dicamus ei,& ne nos inducas in tẽtationẽ? Non vtiqꝫ in tentationẽ mali,tentationẽ concupiscentiæ siue peccati. Nemo cũ tentatur, Iaco.1. ait Iacobus apostolus,dicat quia à deo tentatur. Deus eñ intentator malorꝫ est. Ipse aũt neminẽ tentat. Vnusquisqꝫ vero tentatur à cõcupiscẽtia sua abstractus & illectus. Est alia tentatio,scilicet tribulatio,quæ ab hoc seculo multis infertur modis,& eiusmodi tentatione deus sanctos suos tentare consueuit. Hinc est illud per sapientẽ dictũ:Deus tentauit Sap.3 illos,tanq̃ aurꝫ in fornace probauit eos. Recte & sapienter sic tentari,id est,tribulari metuentes,& pauidi dicamus deo,rogemus patrẽ,& ne nos inducas in tentationẽ. Sed dicit aliquis:Nonne & glorioſum & optabile est in tribulatione tentatos & probatos coronari? Nõne ex huiusmodi tentationibus martyres sancti facti sunt glorioſi? Nonne ergo magis optare debemus tentationẽ? De tentatione quoqꝫ peccati si placet hic intelligi,nõ aliter intelligendũ est,& ne nos inducas in tentationẽ,nisi ac si deceretur,& ne nos permittas induci in tentationẽ. ¶Septima petitio. ⌊Sed libera nos à malo:Amen.⌋ Hanc,vt Septima petitio,Sed libera nos a malo. superius iam dictũ est secundũ Lucam,sicut & tertiã illam:Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra,studio breuitatis omisit,dũ plenius inculcare vult eis,qui nondum intellexerant ex hac prima institutione,quod orantes nõ oporteret multũ loqui. Et quidẽ vnum idemqꝫ videntur significare,& ne nos inducas in tentationẽ,sed libera nos à malo:qm̃ in tentationẽ non induci,id plane est à malo liberari:veruntamen magis vniuersale nomẽ est malum eorꝫ quæ nocent,& naturæ vel saluti humanæ aduersa sunt. Nam,vt de cæteris taceam,mors ipsa malum est,& infernus malũ est,& diabolus malus est,à quo gratia dei per Iesum Christũ dominum nostrum nos liberet:Amen. Hoc signaculum orationis dominicæ interpretatur vere vel fideliter. ¶Ecce hæc est oratio dominica,septẽ distincta partibus,id est,petitionibus,& ipsa est cunctarꝫ exemplar orationũ, vt quicquid à patre nostro deo petere volumus,hic probemus vtrum deo placitum,vel ad salutẽ nostrã sit idoneum quod postulamus. Nam si ab istarꝫ qualibet petitionũ petentis intentio discordat,nequaq̃ in nomine saluatoris postulat:& idcirco non arroget sibi sponsionẽ dicẽ Pater noster,exemplar oĩm orationũ. tis,si quid petieritis patrẽ in nomine meo,dabit vobis. Et in cunctis quidẽ petitionibus Iohan.16 claret patris bonitas,in quinta aũt quæ est,& dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,bonitas simul & seueritas,quã protinus ita confirmat. ⌊Si eñ dimiseritis hominibus peccata eorꝫ,dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra:si aũt non dimiseritis hominibus,nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.⌋ Quàm bene bonitas & seueritas pij patris & iusti iudicis per istam conditionem prouidit cunctis reconciliationem quæsituris,sicut ipse superius dictauit dicens,si ergo offers munus tuum ante altare,& recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare,& vade prius reconciliari fratri tuo,& tunc veniẽs offeres munus tuum. ¶Legimus hunc ipsum dominũ,vbi præcepta & iudicia sua popu- Matth.5. Optima ciuitas refugij, dimittere fratri. lo suo per Mosen proposuit,ita dicentem:Qui percusserit hominem volens eum occide Exod.21 re,morte moriatur. Qui aũt non est insidiatus,sed deus illum tradidit in manus eius,con- Nume.35. stituam tibi locũ,quo fugere debeat,subauditur,ne propinquus occisi interficiat eũ,quod alibi constituens plenius edicit:Quæ fortior vel magis munita ciuitas reis ad refugiendũ esse potuit,q̃ ista coniunctio iustitiæ seu charitatis,si non dimiseritis,nec pater vester dimittet vobis? Quis enim patris huius filius esse volens,ciuitatis huiusce vectes & seras effringere audebit,& in eum vindicare qui in illam confugit,cupiendo reconciliari? Igitur Matth.5. Exod.21 quoniam dixerat superius,vade prius reconciliari,& ille poterat causari de difficultate reconciliationis,puta dixisse dominum,constituam tibi locum quo fugere debeas,id est, ponam conditionem de peccatis dimittendis,in quam timens incidere frater tuus, satisfactionem tuam suscipiat.

FINIS LIBRI QVINTI.

Ruper-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. VI.

Iſericordiam & veritatem (ait Pſalmiſta) diligit deus, gratiam & gloriam dabit dñs. Secundũ hoc veridicũ carmen hæc loquit dei filius, quæ nunc tractauimus & tractamus. Te aũt faciente eleemoſynam, neſciat finiſtra tua qd faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſconſo, & pater tuus q videt in abſconſo, reddet tibi. Et: Tu autẽ cũ orabis, intra in cubiculũ, & clauſo oſtio, ora patrẽ tuũ: & pater tuus q videt in abſconſo, reddet tibi. Ibi miſericordia, ibi veritas eſt, quã deus diligit. Et qd niſi grãm & gloriã reddet tibi? Econtra ſimilatores & callidi prouocant irã dei, qualiũ videlicet maximi erant hypocritæ illi, ſcribæ & phariſæi, contra quos dicit: Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut faciunt hypocritæ. Et: Cũ oratis, non eritis ſicut hypocritæ. In tribus hic opibus veritatẽ ſe diligere teſtat. Etem tertiũ hoc eſt: Cum aũt ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminãt em facies ſuas, vt pareant hoĩbus ieiunantes. Amen dico vobis, qa receperunt mercedem ſuã. Tu aũt cũ ieiunas, vnge caput tuũ, & faciẽ tuã laua, ne videaris hoĩbus ieiunãs, ſed patri tuo q eſt in abſconſo: & pater tuus q videt in abſconſo, reddet tibi. Primus oĩm ieiunaſſe legit Moyſes. Nã ex quo primus homo continẽtiæ legẽ tranſgreſſus eſt, nõ obaudiens, vt ab vno ſe ligno cõtineret, nullus recogitaſſe legit, vt per ieiuniũ faciẽdñi vtcunq; cõplacaret, quã ille per cibũ vetitũ inobediens offenderat. Nã ille iam dictus Moyſes, iuſſus eſſe non legit, vt ieiunaret, ſed ſponte ieiunauit, vt ſermonẽ ex ore dei procedentẽ, in quo viuit homo, accipere atq; conſcribere dignus exiſteret. Rurſus ieiunauit, vt dimiſſionẽ peccati populo impetraret, quẽadmodũ dicit ipſe Moyſes. Et procidi ante dñm ſicut prius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, panẽ non comedẽs, & aquã nõ bibẽs, propter oĩa peccata veſtra, quæ geſſiſtis cõtra dñm, & eũ ad iracundiã prouocaſtis. Peccatũ aũt veſtrũ quod feceratis, i. vitulũ arripiẽs, igne cõbuſſi. Eſt ergo ieiuniũ diuinæ autoritatis res, non q deus illud p̃ceperit, aut digitus eius in tabulis ſcripſerit, ſed qa non ſine virtute dei mortalis homo quadraginta diebus & quadraginta noctibus ſemel & iterũ ieiunare potuit, & ieiunando multũ deo appropinquauit, à quo primus homo manducãdo nimis longe receſſit. ¶ Cauſam vel intentionẽ ieiunandi Moyſes & Helias & Daniel bonã, & deo dignã habentes, glorioſum, & laudabile fecerũt ieiuniũ, videlicet hoc intendentes, hoc expectantes, vt mitteret deus illud, qđ Abrahæ promiſerat ſemẽ, i. Chriſtũ. Qui vbi venit, iam non fuit ieiunandũ donec auferret ab eis, quẽadmodũ ipſe dixit phariſæis, facientibus quæſtionẽ, quare diſcipuli eius non ieiunarent. Nunqd (air) p̃nt filĩ ſponſi lugere, q̃diu cũ illis eſt ſp̃ſus? Veniẽt aũt dies, cũ auferet ab eis ſp̃ſus, & tũc ieiunabũt. Cauſam iſtã ieiunandi nõ habuerũt, nec habẽt hypocritæ triſtes, & tñ ieiunauerũt, & ieiunant frequẽter, deſideriũ Chri non habẽtes, & mira vani cordis duritia nonnunq̃ plus ieiunando laborant, q̃ hi q Chriſtũ & vitã æternã deſiderant. ¶ Verbũ exterminant, aliud multũ ſignificat, q̃ vulgo intelligit. Exterminat quippe exul, q mittit extra terminos. Pro hoc ergo ſermone, demoliunt ſemper debemus accipere. Demolit aũt hypocrita faciẽ ſuã, vt triſtitiã ſimulet, & animo forte lætante, luctũ geſtat in vultu. ¶ Quod deinde dicit, tu aũt cũ ieiunas, vnge caput tuũ, & faciẽ tuã laua, iuxta ritũ prouinciæ Palæſtinæ loquitur, vbi diebus feſtis ſolent vngere capita. Præcipit ergo, vt qñ ieiunamus lætos nos & feſtiuos eſſe monſtremus. Quid aũt faciemus nos, qbus cõſuetudo non eſt nec fuit, diebus feſtis vngere capita? Qũo faciemus id qđ dicit: Tu aũt cũ ieiunas vnge caput tuum, ne videaris ab hoĩbus ieiunans? Ergo nõ ſaperfluũ eſt, anagogicũ hic admittere ſenſum, vt vngere caput noſtrũ, hoc ſit exhilarare cor qđ eſt principale noſtrũ, & em ſicut de eleemoſyna, ita & de ieiunio recte dictũ intelligit. Hilarẽ em datorẽ diligit deus. Deniq; gaudere in ſpũ ſctõ, hoc ẽ, vngi oleo, qa ſpũs ſctũs oleũ dicit, vt illic: Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus tuis. Hoc aũt gaudio tũc gaudere poſſumus in ieiunio, ſi conſcia nra teſtimouiũ habet, q̃ inter ip̃m ieiuniũ paſcat ſp̃ũſi, q ablatus eſt à nobis, ſancto deſiderio. ¶ Gaudiũ iſtud hypocritæ nõ quærũt, & idcirco triſtes hic dicunt, illi aũt neſcierunt, de qbus propheta Zacharias ita loquit: Miſerũt a d domu dei Saraſar & Rogomelech, & viri q erãt cũ eo ad dep̃candũ faciẽ dñi, vt diceret ſacerdotibus & prophetis dñi. Nunqd flendũ mihi eſt in mẽſe qnto, vel ſanctificare me debeo, ſicut feci iã multis annis.

Pſal. 83.

Matth. 6.

Primus oĩm ieiunauit Moyſes.

Deuter. 8. Exodi. 32 Deuter. 9

Cã ieiunãdi bona, & deo digna

Matth. 9.

Exterminare, demoliri

Vnge caput tuum

1. Cor. 9. Pſal. 44

Ieiuniũ hypocritarum triſte

Zacha. 7

Videlicet quia soluta erat captiuitas Babylonica, tẽplumq; manufactũ reædificabat, causam nullam putabant supereſſe, cur flere deberent aut ieiunare. Quaſi vero ſola captiuitas illa deflenda fuerit, & non potius vniuerſalis captiuitas generis humani, quæ in Adã contigit: & quaſi reædificatio templi illius manufacti: maloꝝ oĩm finis fuerit, & non potius templũ futuꝝ, templũ dñici corporis, quod tandem fabricari, & deinde ſolui, & poſt triduum oportebat excitari. Propterea ſic reſponderi debuit, & ſic reſponſum eſt illis: Cũ ieiunaretis, & plangeretis in qnto & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos, nunqd ieiuniũ ieiunaſtis mihi? Et cũ comediſtis & bibiſtis, nunqd nõ vobis comediſtis & vobiſmetipſis bibiſtis? Quod eſt dicere: Nonne hoc pacto non dei, ſed veſtrã gloriã quęritis, dum pro rebus tẽporalibus, qa deſunt, ſiue vt affluant, lugetis & ieiunatis, & de regno dei, q̃ differat, q̃ nondum venerit, non curatis? Non ita, ſed ieiunium quarti, & ieiunium qnti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iuda in gaudiũ, & lætitiam, & ſolennitates præclaras, vſquequo venient populi, & habitabunt in ciuitatibus multis, & apprehendẽt decem hoĩes ex oĩbus linguis gentiũ fimbriam viri Iudæi &c. Quod hic in euangelio dictum eſt ieiunanti caput vngere, & faciem lauare, hoc illic in propheta dictũ fuerat ieiunium in gaudiũ & lætitiã & ſolennitates præclaras eſſe debere. ¶ Eſt igit ieiunantium diſtantia triplex, dum ieiunant alij propter dei regnum, qa differt, & nondum venit eis per occultũ diuinitatis conſilium, iuſtumq; iudiciũ, alij propter infauſtam memoriam caſuum aduerſoꝝ, q circa res tẽporales acciderunt, alij propter humanæ laudis appetitũ, vt glorificent ab hominibus tanq̃ iuſti, quia miſera ambitione repleti ſunt. ¶ Secundũ diſtinctiones iſtas ſequit adhortans ſuos, & dicit: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demolit, & vbi fures effodiunt & furant. Theſaurizate autẽ vobis theſauros in cœlo, vbi neq; ærugo, neq; tinea demolit, & vbi fures non effodiunt, nec furant. Vbi eſt eñ theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Nunqd eñ theſaurizare id ſolũmodo eſt, pecuniam congregare? Imo & opera qualiacunq;, ſeu bona ſeu mala facere, theſaurizare eſt. Nam ſicut qui bona agit, gloriam æternam theſaurizat, quapropter & de timente dñm, ſcriptum eſt, iucunditatem & exultationem theſaurizauit ſuper eum, ſic & qui mala agit, recte iram dicit theſaurizare. Vnde & Apoſtolus: Tu autem (inqt) ſecundũ duritiam tuam & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ. Maxime de bonis hic ſentiendũ eſt, videlicet de eleemoſynis, orationibns & ieiunijs, qa de his hactenus ſermo fuit. Deniq; q ieiunantes, caput ſuũ non vnxerunt, nec faciem ſuam lauerũt hi ſunt, quoꝝ theſauros in terra theſaurizatos tinea vel ærugo demolita eſt, qa videlicet valde tineoſum caput eſt & æruginoſa facies, vbi totus ieiunij fructus eſt, videri & glorificari ab hominibus, dum propter triſtitiam triſtemq; vultus maciem, hypocritæ nequam ſancti putant. Econtra q caput ſuum vnxerunt oleo ſupradicto, & faciẽ ſuam lauerunt, iuxta illud Hilarem eñ datorẽm diligit deus, qualiũ hilaritas eſt ſpes quę in cœlo repoſita eſt: hi ſunt quoꝝ theſauros in cœlo theſaurizatos, nec tinea, nec ærugo demolit, quia videlicet aridita tineæ nunq̃ contingit caput, quod in ſpũ ſancto delectat. ¶ Fere medij ſunt, quoꝝ ieiunij cauſa terrenum qdem habet fundamentum, ſed non vſquequaq;, non ſicut cauſa hypocritaꝝ, ſed ſimpliciter & pene pueriliter, ſicut illi ſupra memorati, q ſoluta captiuitate Babylonica, dum templum reædificaret, dixerunt: Nunqd flendum mihi eſt in die quinto vel ſanctificare me debeo, ſicut feci iam multis annis? Nam & quieiuſmodi ſunt, non qdẽ habent rite ieiunandi ſciam, ſed propter hoc non imputamus eis hypocritaꝝ malitiã, qa videlicet aliud eſt, propter damna reꝝ tẽporaliũ veraciter dolere, & abſq; fictione lugere: aliud, ſine vlla mentis vel ſpũs contritione propter adipiſcendã ſanctitatis opinionẽ caput inunctũ, quaſi circulũ contorquere, & ſacco & cinere ſternere. Sic eñ ieiunare etiã potuerunt crudeles homicidæ in ipſa crudelitatis vel homicidij meditatione. Exempli gra: Prędicate ieiuniũ (inqt Iezabel) & ſedere facite Naboth inter primos populi, & ſubmittite duos viros filios Belial contra eum, & falſum dicant teſtimoniũ, benedixit Naboth deũ & regem, & educite eũ, & lapidet, ſicq; moriat. Aliud fuit hoc, atq; aliud, qđ cum audiſſet Achab ſermones Heliæ, ſcidit veſtẽ ſuam, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq;, & dormiuit in ſacco, & ambulabat demiſſo capite, vt malum non induceret in diebus eius. Ibi Achab ieiunando non qdem hypocrita fuit, theſaurizans ſibi aliqd, vt diceret dñs: Quia igit humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius, veruntamen hoc ipſum in terra theſaurizauit, vbi fures effodiunt & furant. Qualis vtiq; extitit Iehu, qa videlicet, quamuis iubente domino deleuerit domũ illius, nõ tñ gloriæ domini ſed ſuæ cupiditati ſtuduit, quippe cum regnaret, non fecit voluntatẽ domini, vt vitulos, quos fecit Hieroboam, deſereret. ¶ Quid tandem theſaurizare in cœlo? Vel certe qđ eſt illud cœlũ, in quo nobis eſt theſaurizandũ? Non vtiq; cœlũ aereum, neq; illud quod ſecũdo die factum eſt, ſicut ſcriptum eſt: Dixitq; deus: Fiat firmamentum in mędio aquaꝝ, & vo-

Ieiunantiũ triplex diſtantia

Theſaurizare quid eſt.

Eccl. 15
Roma. 9

2. Cor. 9.

Ieiunantes mędij inter bonos & hypocritas
Zacha. 7

Eſa 58

3. Reg. 21

Ibidem. Ieiunium Achab

4. Re. 9.
Cœlũ cœli locus ſpirituum beatorum
Gene. 1.

vocauit deus firmamentũ cœlum: sed cœlum tertiũ, quod in principio factũ est, sicut itidem scriptũ est: In principio creauit deus cœlũ & terram, cœlũ illud inuisibile est, inuisibilis patria spirituum beatorũ, dicitúrq; cœlũ cœli, qa videlicet cõparatione eius terra est, & hoc cœlũ, & quicqd videri potest oculis terrenis. ¶Qũo in illo cœlo debemus thesaurizare thesauros? Nimirum idcirco ieiunando, & eleemosynas faciendo, cæterisq; modis oĩbus lugendo, qa illuc abiit, & nondũ rediit sponsus, q ablatus est nobis filiis suis. Causa ista cœlestis est, & proinde q hanc habet, recte in cœlo thesaurizare dicit, nimirũ tuto in loco, qa fures ibi non effodiunt, nec furant, neq; ærugo, neq; tinea demolit. Fuerunt ibi olim qdam fures, s. diabolus & angeli eius, qui quasi effodientes diuinitatis honorem furari voluerunt, sed non valuerunt, imo quicquid honoris vel pulchritudinis habebant à creatore sibi collatũ, ærugo & tinea nequissimæ hypocriseos demolita est, qa (sicut illi p prophetam exprobrat) in medio lapidũ ignitorũ ambulauit perfectus in viis suis, quæ perfectio fuit hypocrisis, vt videret esse quod non erat, altissimo similis, & illa hypocrisi æruginatus, iam non splendidus angelus, sed teter est diabolus, tineosum vtiq; præferens caput. Eiusmodi fures ibi fuerunt, sed iam ibi non sunt, nec erunt, nec tineam siue æruginẽ admisit postea, nec admittet vnq̃ illud cœlum casu illorũ purificatum. ¶Illic thesaurizate (inqt) ac demũ familiariter conscĩam cuiusq; conueniens, vbi est eñ (inqt) thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Quod dictũ quale sit, ille aliquantisper intelligit per similitudinem sui, q solicitudinẽ hĩs voti seu promissi, vel cuiuscunq; debiti necessitate ductus vel cõmonitus, corde suo illuc sæpe respicit, vbi nouit se reposuisse aliquid, per quod sese liberare possit. Et qs eum iure repellere possit, quin thesaurũ suum recipiat, cum voluerit, vel tempus fuerit? Porro, in cœlo nulla vnquam iniuria fit, quin cum tẽpus fuerit, cor eius, id est, ipsemet admissus, accedat illuc, vt fruat thesauris suis, quos thesaurizauit illic. Et interim dum viuit, semper cor eius illic est, vbi in manus dñi commisit ac præmisit qualiacunq; bona opa, per quæ redimi possit in die iudicij. ⌊Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidũ erit. Si aũt oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuũ tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? ⌋ Eteñ sensus iste est: Idcirco non dixi, sic vniuersaliter vobis omnibus facientibus eleemosynam, fit eleemosyna vestra in absconso. Et: Vos aũt cũ oratis, intrate in cubiculũ, & clauso ostio, orate patrẽ vestrũ. Et: Vos aũt cũ ieiunatis, vngite capita vestra, sed dixi singulariter: Te aũt faciente eleemosynam &c. qa videlicet non oĩbus dico hoc, neq; oĩbus dicendũ est hoc, sed tibi vni vel alteri similiter vni cuilibet, cuius oculus forte infirmus est, cuius intentio nondũ satis firma est. Eteñ lucerna corporis tui est oculus tuus, & subaudire debes, qa secundũ huius rei similitudinẽ, lucerna operis tui, est intentio tua. Si oculus tuus fuerit simplex, totũ corpus tuũ lucidum erit, & subintelligere debes, qa secundũ rei huius similitudinem, si intentio tua fuerit absq; hypocrisi, & absq; nebula cuiuslibet miseræ vanitatis, tunc opus tuum totum lucidum erit. Si aũt oculus tuus nequam fuerit, totũ corpus tuũ tenebrosum erit: & similiter scire debes, qa si intentio tua fuerit in hypocrisi, totũ opus tuum tenebrosum erit, siue ieiuniũ, siue oratio. siue eleemosyna sit. Si ergo lumẽ quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Quod est dicere: Si opera bona, quæ facis coram hoĩbus, propter hypocrisim reproba sunt, ipsa opera mala quæ in occulto sunt, quale iudiciũ merentur? ¶Proinde simplicem oculũ, id est, intentionem bonam in corde habeas, & quomodo vis fac. Nam si fuerit simplex oculus eiusmodi, tunc profecto acceptũ est deo quod facis, siue cinere aspergas, siue oleo perungas caput tuũ, dum ieiunas, siue longam, siue breuẽ orationẽ facias siue multis videntibus, siue nullo sciente pauperi eleemosynam porrigas. Hic autẽ oculus simplex, hæc intentio bona est, cupere vt hoĩes opera tua videntes, glorificent patrẽ q in cœlis est, sicut econtra nequam oculus intẽtio mala est, ambire vt ab hoĩbus glorificeris, quo fit vt tenebrosum sit quodcunq; facis, siue cinis, sine oleũ in capite tuo sit, siue longa siue breuis oratio tua sit, siue publica siue occulta eleemosyna tua sit. Interim dũ nondũ purificatus ẽ oculus, dũ fieri pt, vt leui vento vel aura miserę vanitatis intentio lædat, facito (vt dixi) vt non videaris hoĩbus ieiunans, aut eleemosynas faciens, aut orans. ⌊Nemo põt duobus dñis seruire. Aut eñ vnum odio habebit, & alterum diliget, aut vnum sustinebit, & alterũ contemnet. Non potestis deo seruire & mammonæ. Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ, qd manducetis, neq; corpori vestro qd induamini. ⌋ Hactenus temperandũ esse debuit à maligna superfluitate hypocritarũ, quorũ in ipsa temperantia ciborũ grande est intemperantiæ vitiũ: nunc addit quod adhuc melius & perfectius est, vt hi, q spũalibus studijs idonei sunt, soluti ac liberi esse cupiant ab omni occupatione curarũ secularium, ab omni solicitudine rerũ quoq; venalium, iuxta illud: Martha Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porro vnũ est necessariũ. Maria optimam partem elegit, quæ nõ auferet

Thesaurizantes in cœlo.

Fures olim in cœlo.

Ezechi. 28.

Vbi thesaurus tuus ibi & cor tuũ

Homo per bona opera redimit in die iudicij.

Luc. 10

auferet ab ea. Hoc ita incipit: Nemo ꝑt duobus dñis seruire. Aut em̃ vnũ odio habebit, & alterũ diliget, aut vnum sustinebit, & alterũ contemnet. Hanc generalẽ de dñis sentẽtiam quam veram esse ratio sponte concedit, idcirco præmisit, vt specialem opportune subin ferret, eadem nixam veritatis firmitate, non potestis deo seruire & mãmonæ. ¶ Sciendũ quippe est, ꝙ non idem sit, duobus dñis, ac si dixisset, duobus hoĩbus siue duobus regibus, aut potestatibus. Nam duobus hoĩbus, duobus regibus siue potestatibus, potest vnus homo seruire, quia possunt duo reges, duo principes sibimet concordes existere: vt fuerunt Salomon & Hiram rex Tyri inuicem fœderati, & ambobus seruire potuit artifex Hiram in ædificatione domus dñi, quem misit rex Hiram prudentem & scientissimũ, qui nouerat operari in auro & argento & ære & ferro, marmore & lignis, purpura quoq; & hyacintho & byssо & coccino & adinuenire prudẽter quodcunq; in opere necessarium esset. ¶ Porro, duobus dñis neminem posse seruire, idcirco dictũ est veraciter, quia dominatio superbiæ fastus est, & dualitas dominationis nunq̃ absq; scissura contrarietatis esse potest. Vnus em̃ dominus, vnus deus est, cæteri q dicunt dij vel dñi, putatiue dicunt, & non sunt. Attamen vsus obtinuit, vt in suo quisq; iure dñs dicat & sit, vt exempli gratia, in suo regno dominus & rex dicebat rex Dauid. Duo dñi tunc ibi esse cœperunt, qa dominationis vnitas in dualitatem scissa est, quando filius eius Absalon dominationem contra eundem patrẽ suum arripuit. Vtiq; duobus illis nemo seruire potuit. Aut em̃ vnum odio habuit, & alterũ dilexit, vt (verbi gratia) ille Chusai, q quoniã seruus erat bonus, bonum dñm dilexit, & malum odio habuit, apud Absalon degens, & saluti Dauid miro atq; amabili artificio consulens ac deseruiens. Aut vnum sustinuit, & alterũ contempsit, vt ille Achytofel, q vtiq; non dilexit Absalon, sed idcirco sustinuit eum, vt Dauid dñm legitimũ contemnere posset. Nunqd em̃ diligebat, aut diligere nouerat, qui talia quæ legimus, illi consilia dabat? Imo & de toto pene Israel ita sentiendũ est, ꝙ videlicet neq; Absalon, neq; Seba filiũ Bochri, neq; Hieroboan, cæterosq; reges, quos habuit, dilexit, quippe quos toties occidit & mutauit: sed ob hoc tm̃ dominationem illoꝝ sustinuit, vt contemnere posset legitimam dominationẽ domus Dauid, toties dicendo, vt scriptura meminit: Quæ pars nobis in Dauid, vel quæ hæreditas in filio Isai? ¶ Non ergo (ait) potestis deo seruire & mãmonæ. Hi nanq; sunt duo dñi valde sibi contrarij, ficut veritas & mendaciũ, ficut iustũ & iniquum, q a videlicet deus verus ẽ dñs, & hic solus iure dominat. Mammon aũt. i. princeps huius mundi, falsus est dñs, & inique dominat, & omnino mentit, de omni gloria mundi, dicens, quia mihi hæc omnia tradita sunt, & cui volo, do illa: quia non ipse, sed solus excelsus dominat in regno hominũ, ficut Nabuchodonosor dictum est cœlitus, & cuicunq; voluerit, dat illud. Istis duobus dñis nemo potest seruire, ambos istos nemo diligere, ambos istos nemo potest odio habere vel contemnere. Si em̃ dñm verum diligit, falsum odio habet, vt supradictus Dauid, q in Psalmo loquit: Iniquitatem odio habui, legem autem tuam dilexi. Si autem falsum diligit, verum dñm odit, vt Iudæi, de qbus saluator: Nunc autem (ait) & viderunt & oderunt, & me & patrem meum, quiq; dicunt iuxta Esaiæ vaticinium: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno pepigimus pactũ. Horisonum est hoc, & ipso audito nimis aspeꝝ, quẽ piam odisse deũ, & cũ diabolo & cum inferno pepigisse pactũ, & hoc omnino est impioꝝ atq; desperatoꝝ. ¶ Porro, vnum sustinere & alterũ contemnere, & non solũ sustinere deũ, contemnere aũt diabolum etiam electis interdum accidit, exempli gratia, vt ipsi iam dicto Dauid. Aliquando em̃ ille diabolum sustinuit, quem nunq̃ dilexit: deum autem contempsit, tunc videlicet, quando tentatus est, & in Vriam peccauit. Quare ergo (inquit dñs) contempsisti verbum dñi, vt faceres malum in conspectu meo? Quam ob rem nõ recedet gladius de domo tua vsq; in sempiternum, eo ꝙ despexeris me &c. Bonum ergo dñm ipse contempsit, malum sustinens dñm propter emolumentum prauæ delectationis, q & pegrinus dicit illic, eo ꝙ longe sit à ciuitate dei. Quod enim dictum est illic per Nathan, quia diues parcens sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet conuiuiũ peregrino illi q venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, parabolica locutio est, significans qualiter malum dñm sustinuerit, bonum autem contempserit. Rursus vero idem Dauid, malum dñm contemnens, vt in omnibus solitus contẽnere fuit, præter illum sermonẽ Vriæ Ethæi, bonum dominum sustinuit, subaudit corripientem, eo ꝙ numerasset populum, & dixit: Coartor nimis, sed melius est vt incidam manus dñi, multæ em̃ misericordiæ eius, q̃ in manus hoĩs. ¶ Qm̃ ergo non potestis duobus dñis istis seruire, ideo dico vobis, ideo suadeo vobis, à malo dño scilicet à mammona tam longe recedere, vt ne saltem soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis neq; corpori vestro quid induamini. Multos enim solicitudo ista scandalizauit, vt malũ dominum sustinerent, & bonum dominũ contemnerent, & non ad horã tantũ, ficut scandalizauit tentatio sanctum Dauid, sed vsq; in finem, ficut Saulem, qui ante illum fuit. Ille

Duob⁹ hoĩbus idẽ ꝙ seruire potest. 3. Reg. 5. 2. Paral. 2

Duob⁹ dñis nemo seruire potest Ephe. 4

2. Regũ. 16.

2. Regũ. 20. 3. Reg. 12

Matth. 4. Dani. 4.

Psal. 118.

Iohan. 15 Esa. 28

Exempla de Dauid.

2. Reg. 11. 12

2. Reg. 24. 1. Para. 23

Solicitudo rerũ tpaliũ scandalizat plerunq;.

em̃

ēnim nimium ſolicitus de honore ſeculi, & de vita præſenti, malum dñm non ſolum viuens inuitus ſuſtinuit propter contemptum domini, verumetiam in fine vitæ ſuæ volens ſubīt, conſulendo ſpm̄ Phytonis, & comedendo vitulū, quē Phytoniſſa mulier appoſuit. Alius plus, alius minus à curis huius ſeculi, à ſolicitudinibus huius vitæ ſcandalizatur. ¶Eſt qdem licitum, & lege conceſſum, habere facultates, prouidere quod domui vel rei familiari neceſſariū eſt, inter filios ac nepotes, inter ſeruos & clientes curare, ꝙ dñm vel patrē decet; ſed hæc via periculoſa ē, ne forte dū quaſi ex neceſſitate cœperis, ad hoc peruenias, vt ex amore ſeuias mammonæ, i. diuitīs, & non tu † ſolus, ſed illæ dominent tibi & dū putas ire fortiter contra ictū fluminis, victus cupiditatū ſeruus ad inferiora deuoluaris. Forte dicis: Si iſtud perfectionis conſiliū ſecutus fuero, ſi oīm̄bus quæ poſſideo venditis, & in pauperes erogatis, te Chriſte ſecutus fuero, vnde eſca? vnde veſtimentum? ¶ Qui maiora præſtitit, vtiq; & minora præſtabit. ¶ Reſpicite volatilia cœli, qm̄ non ſerunt, neq; metunt, neq; congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nonne vos magis pluris eſtis illis? ¶ Si ergo volatilia abſq; cura & ærumnis, dei alunt prouidentia, quæ hodie ſunt, & cras non erunt, quor̄ anima mortalis eſt, cū eſſe ceſſauerint, ſemp non erunt, quāto magis homines, qbus æternitas repromittit, dei regunt arbitrio? ¶ Nonne in pſalmo cantatis: Saturabunt ligna campi & cedri Libani, quas plantauit, illic paſſeres nidificabūt herodīj domus dux eſt eor̄? Nolite timere. Sub noīb⁹ & verbis illis de vobis prophetia eſt, ꝙ patri veſtro cura ſit de vobis, cū pauperes oīb⁹ relictis, nullā habentes ſolicitudinem, qd manducare, aut quo indui debeatis, quaſi paſſeres fueritis effecti, q non ſerunt, neq; metunt, neq; congregant in horrea, & pater veſter cœleſtis paſcit eos. Magiſter ēm veſter vnus eſt Chr̄us, & hic tanq̄ herodius, auis magna, & fortis ad deuincendū etiam aquilā reginā auium, q̄uis in cœlum volauerit, nihilominus tñ vobiſcum eſt oīb⁹ diebus vſq; ad conſummationē ſeculi. ¶Domus huius herodīj, vita eſt apoſtolica, quā ipſe magiſter veſter Chriſtus extruxit. Si paſſeres eſſe cupitis, ſi relictis oīb⁹, hunc magiſtrū ſequi vultis, domus eius præcedet volatū veſtrū, clamans ad ligna cāpi, dicēs ad cedros Libani, præcipiēs potētibus & diuitibus huius ſeculi: Expandite ramos veſtros, & ſuſcipite paſſeres iſtos, effundite theſauros vr̄os, & paſcite volūtarios paupes iſtos. Nidificēt apud vos paſſeres iſti, cōſtruite cœnobia, fundate eccleſias, vbi habitent pauperes iſti, vt vacet illis veſpere & mane & meridie narrare, & annūtiare, & exaudiet deus vocē eor̄, tā pro vobis, q̄ pro ſemetipſis clamantiū atq; exorantiū. Quid ergo de eſca veſtra ſoliciti eſtis, & præ ſolicitudine huiuſce rei tuæ relictis oīb⁹, ſeq; timeatis? Nonne vos magis pluris eſtis illis? Subaudiſ paſſeribus, quor̄ per ſimilitudinē vos inuitaui ad ſapīam fidei. Homo qppe vnus ad imaginē dei factus, pluris eſt, plus valet apud deū, multis & magnis bubalis aut bobus, ne dicā paſſeribus paruis. ¶Quis aūt veſtrū cogitans p̄t adīcere ad ſtaturā ſuā cubitum vnum? ¶Forte ēm dicis: Paſſeres parui ſunt, paruum habent corpuſculū. & idcirco de modico paſci poſſunt: nos autem grandes ſumus, & idcirco pluribus & grādioribus alimentis indigemus. Dico autē: Quis veſtrū cogitans poteſt adīcere ad ſtaturā ſuam cubitum vnum? Noui ēm vos, qa dum erubeſcit alter altero apparere breuior, extēdit ſe qſquis ille vel illa ſit, ſed quantūcunq; extendat, non poteſt adīcere ad ſtaturā ſuam cubitū vnum: & multū eſt, ſi per extenſionē poſſit adīcere palmū vnum. Cum ergo dicit, qs autem veſtrū poteſt cogitans adīcere ad ſtaturam ſuam cubitū vnū, & tu rñdes nemo, ſiqdem nemo poteſt hoc facere cogitans, facit aūt annos adīciens, & proficiens per naturā de infantia in iuuentutē perfectam, non cogitatione, ſed poſita à deo lege naturæ, iterū argueris, quia q te grandē fecit, & creſcentē vltra quantitatē vel modulū paſſeris, ipſe & eſcam tibi augere poteſt vltra quàm neceſſariū ſit. ¶Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt, non laborant, neq; nent. Dico aūt vobis, quoniam nec Salomon in oīm̄ gloria ſua coopertus ē, ſicut vnū ex iſtis ¶ Qui paſſeribus propter voluntariam paupertatē, & cœleſtē conuerſationem, ipſi lilijs cæteriſq; pulchris floribus ſimiles dicunt in ſcripturis propter caſtitatis pulchritudinē cæteraꝝq; virtutū pulchram varietatem. Hinc † Eſaias loquit: Audite me diuini fructus, & quaſi roſa plantata ſuper riuos aquar̄ fructificate. Quaſi Libanus odorē ſuauitatis habete, florete flores quaſi liliū, & date odorem. Et in Canticis Chriſtus dicit: Ego flos campi, & liliū conuallium. Sicut liliū inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Et multa in hunc modū. Congrue ergo dum victus atq; veſtitus interdicit ſolicitudinē, ad quor̄ mittit ſuos electos conſideratio nem, ſcilicet paſſerum atq; liliorꝝ, quor̄ in antiquis ſcripturis diuina autoritas; aſſcripſerat ſimilitudinē. Conſiderate (inqt) lilia agri, quomodo &c. quæ ita cōcludit. ¶Si ēm fœnum agri, qd hodie eſt, & cras in clibanum mittit, deus ſic veſtit, quanto vos magis minimæ fidei? ¶ Plane multo magis, & ſubaudiendū eſt, in regno dei. Nā vt iſto ſeculo ſic veſtiri

1. Reg. 28 Varia pericula in diuitīs.

lego † illis

Matth. 19

Pſal. 103 Herodius Chr̄s, paſſeres, pauperes Chriſti in monaſterijs.

Matth. 28

Pſal. 143

Pauperes Chriſti, vt lilia agri. † ſapiens Eccl. 39.

Canti. 2

ſtiri velimus,pro ſtultitia reputaꝫ,qa neꝯ Salomon(inqt)in oñi gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis.Quid porro ſibi vult,ꝙ tam acriter edicit,quanto magis vos minimæ fidei? Aut qd eſt eſſe minimæ fidei? Non eñ leuiter aut negligenter attendendũ eſt,ꝙ & hic dicit,vos minimæ fidei,& alibi collaudat magnitudinẽ fidei,vt illic: O mulier,magna eſt fides tua,fiat tibi ſicut petiſti.Certos ergo terminos noſſe cupiamus,quos cũ attigerit fides,magna ſit:cum nondũ attigerit, parua vel minima ſit. ¶Ne longum in quærendo circuitũ faciamus,promptũ adeſt ſignaculũ ſiue indicium magnæ fidei,vbi ad Nabucho donoſor regẽ dixerunt beati illi tres pueri,eadẽ hora mittendi in fornacẽ ignis ardentis Ecce eñ deus,quẽ colimus,poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberare.Quod ſi noluerit,notũ ſit tibi rex,qa deos tuos non colimus,& ſtatuam aureã quã erexiſti,non adoramus.In hoc quippe agnoſcit magnitudo fidei, fortitudo fidei,fortitudo fidelis animi,ꝙ cum dixiſſent,potens eſt deus eripere nos,addiderunt,Qđ ſi noluerit,notũ ſit tibi rex,qa non colimus,non adoramus deos tuos.Secundũ quoꝝ exemplũ quicunq; dicunt,potens eſt deus,quẽ colimus, paſcere nos, qm̃ & paſſeres paſcit: potens deus veſtire nos,qm̃ & fœnum,quod hodie eſt,& cras in clibanũ mittit,ſic veſtit, & adhuc adiȷciunt,ꝙ ſi noluerunt paſcere vel veſtire nos, nihilominus tibi o mammon nequaq̃ ſeruiemus:imo relictis oĩbus,ipm̃ ſequemur,nõ ſoliciti qd manducemus, aut qd induamur:nimiꝝ iſti magnę ſunt fidei,qa fides illoꝝ in futurum ſeculum totam ſe extendit. ¶Econtra,minimæ ſunt fidei,qa ſcandalizant,niſi à cunctis proteganꝫ,vel defendantur aduerſis, cunctisq; fruanꝫ proſperis,nec putant,ꝙ de ipſis deo cura ſit,vel ꝙ vlla ſit prouidentia dei.Et dixerunt(ait Pſalmiſta)quomodo ſcit deus,& ſi eſt ſcientia in excelſo? Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias.Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meũ,& laui inter innocentes manus meas,& fui flagellatus tota dies,& caſtigatio mea in matutinis. Tales quiq; qm̃ de victu vel veſtitu nimiũ ſunt ſoliciti,& murmurant niſi fuerint ſaturati: in ipſa profeſſione perfectoꝝ, qui relictis oĩbus, Chriſtum ſequunꝫ,recte dicunꝫ minimæ fidei, congruitq; his illud quod qbuſdam ad ſe venientibus ipſe dixit:Amen amen dico vobis,quæritis me,non quia vidiſtis ſigna,ſed qa manducaſtis ex panibus meis,& ſaturati eſtis. ¶Certos igitur magnæ fidei,certos minimæ fidei terminos inueniſſe nos arbitramur:qa videlicet hæc dicit,& ſentit ſimile qd illi dicto beati Iob:Etiã ſi occiderit me,in ipſo ſperabo.Hæc aũt tale qd,vt eſt hoc:Timeo & non poſſum exire de Aegypto,ne aquæ penuriam patiar & ſitiã in deſerto.Magna res & vtilis eſt,quã nobis intimare molit,& idcirco non ſemel dixiſſe,contentus,iteꝝ ac tertio repetit hoc ipſum,dicens:LNolite ergo ſoliciti eſſe,dicentes: qd manducabimus,aut qd bibemus,aut quo operiemur? Hæc eñ oĩa gentes inquirunt. Scit eñ pater veſter, quia his oĩbus indigetis:Quærite ergo primũ regnũ dei,& iuſtitiam eius, & hæc oĩa adiȷcientꝫ vobis.Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus eñ dies ſolicitus erit ſibiȷpſi.Sufficit diei malitia ſua.J Quia valde vtile eſt & neceſſariũ hoc vnũ, quod eſt ſabbatizare vel requieſcere in ſtudio ſiue contẽplatione verbi dei,quæ optima pars eſt,quã(vt ait ipſe dñs) Maria elegit, idcirco(vt iam dictũ eſt)non tantũ ſemel, ſed & iteꝝ ac tertio ſententiam repetiuit de abiȷciendo graui onere ſolicitudinis, quã venter indicit, & occaſio,pleriſq; miſeræ ſeruitutis,vt ſeruientes mãmonæ,deo ſeruire non poſſint.Vbi ſecundo dicit,nolite ſoliciti eſſe,duas rõnes continuo ſubiungit:Hæc eñ oĩa gentes inquirunt, ſcit eñ pater veſter,qa his oĩbus indigetis.Altera terrore compeſcit,altera plena eſt conſolationis Quid eñ eſt dicere,hæc oĩa gentes inquirunt,niſi ac ſi dicaꝫ,eritis eñ gentibus ſiles, q̃rũ deus venter eſt,ſi ſolicitudini huic,quam interdico, poſtponitis deum? Cum eñ dicit, hæc oñia gentes inquirunt, pariter ſubintelligendũ eſt, & præter hoc ſeculum nihil amplius quærunt.Promptuaria eoꝝ plena ſunt (ait Pſalmiſta) redundantia ex hoc in illud, non eſt ruina maceriæ,neq; tranſitus, neq; clamor in plateis eoꝝ,& beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.Hæc eñ tanquam beatitudinẽ ſummam quærunt.Hæc ergo ſententia veluti iurgio nos percutit: & deinde,qm̃ victu & veſtitu indigemus,volens nos oẽm ſolicitudinẽ noſtram proiȷcere in eum, qm̃ ipſi cura eſt de nobis,ſcit eñ pater veſter, q his oĩbus indigetis.Scit(inquam)& bene ſcit.Quid eñ ille neſcit? ¶Cauſam quoq; ipſe ſcit,propter quã euenit iſtud ꝙ oĩbus his indigetis. In paradiſo erant patres noſtri, ſola innocentia bene veſtiti,vt non indigebant pane,quo nunc inſudore vultus veſtri veſcimini,ſufficienter ſolis impleti pomis paradiſi.Præuaricati ſunt oculis concupiſcendo, & ore comedẽdo fructũ ligni vetiti,& extũc oĩbus his ĩdigetis,victu ad repellendã famẽ veſtitu ad abigendũ frigus & tegendã turpitudinẽ. Nunqd vero ſolũmodo ſcit,qa indigetis,& non etiã vult,cũ ſit pater veſter,ea prouidere qbus indigetis? Nunqd voluntas deeſt illi,niſi vos murmuraueritis, & murmurãdo cõpuleritis vt velit? ¶Hæc eñ paterna eius prouidentia teſtimoniũ habet ex aliȷs multis ſcripturaꝝ locis,ꝙ circa iuſtos,& per ſe-

Matth.15

Exemplum magnæ fidei

Qui ſunt minimæ fidei

Pſal.72.

Pſal.58.

Iohan.6

Iob.13.
Exod.17

Sabbatiſmus in contẽplatione Lucę.10

Philip.3

Pſal.143

Cã, cur his indigemus ex Adã eſt.
Gene.3

Dei prouidentia

fectæ fidei viros ſemper adſit,& nunq̃ eos dere linquat,& ibi magis vtatur virtute ſua,vir tute inuſitata,vbi humana ſibi prouidere nullatenus poteſt induſtria.Exempli gr̃a,Heliam alibi dñs per angelum,aliàs rapaces quoq; corui,alibi vidua de parua farinæ hydria pauit.& Heliſæus paucos habẽs panes:Da,inquit ad puerꝫ,populo vt comedat, & comederunt,& ſuperfuit iuxta verbum dñi.¶Quærite ergo(ait)primum regnum dei & iuſtitiam eius,& hæc omnia adiẽcientur vobis.Quid eſt regnum dei,niſi verbum dei? Nã per quod facta ſunt omnia,per ipſum verbũ reguntur omnia,& in hoc ſeruire,vtiq; regnare eſt.Quoties ergo ad audiendũ ſiue tractandũ verbum dei cõuenimus, quoties lectiones ſanctas legimus aut libẽter audimus,& eas opere adimplere ſtudemus,toties quærimus regnũ dei & iuſtitiã eius.Et hic quidẽ dum viuimus,quærimus & quærere poſſumus,inuenire aũt ad plenum,niſi poſt hanc vitã non valemus.Theſaurus eſt hoc dei regnum in agro abſcõditus,theſaurus in agro literæ legalis atq; propheticæ,literæ magna ex parte parabolicæ ſiue ænigmaticæ diligenter clauſus atq; ſignatus.Hunc theſaurꝫ inuenire,eſt ſcripturas ſacras intelligere,& præ gaudio theſauri oĩa vendere & emere agrũ,hoc eſt, præ delectatione cœleſtiũ bonorꝫ vel regni cœlorum,quale in ſanctis ſcripturis promittitur,omnẽ ſolicitudinẽ abiẽcere ſecundum hoc præſens euangelicum cõſilium, ſolumq; earundẽ amplecti ſtudium ſcripturarꝫ,vt ſemper homo ſit expeditus ad verbum dei tractandũ ſiue audiendũ.Hoc facite primũ,& hæc omnia(inquit)adiẽcientur vobis.O quantos ſtudium huiuſmodi non ſolum vſq; ad ſufficientiam horꝫ, ſcilicet victus & veſtitus, verumetiã vſq; ad ampliſſimos honores cito prouexit.Super ſalutem & omnem pulchritudinẽ(ait quidam)dilexi ſapientiam,& propoſui pro luce habere illam.Venerunt autẽ mihi omnia bona pariter cũ illa.Nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinũ.Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi.Sufficit diei malitia ſua.Iã ſemel & iterꝫ dixerat,nolite ſoliciti eſſe.Quid adhuc tertio repetit,niſi quia magnũ eſt negotiũ quod intendit,& difficile valdeq; operoſum eſt,euellere de profundo cordis noſtri hanc radicẽ amaritudinis,radicẽ cupiditatis?¶Et notaq̃ terribiliter hac tertia repetitione ſolicitudinem interdicit.Cum enim dixiſſet,nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinũ,protinus ait:Craſtinus em̃ dies ſolicitus erit ſibi ipſi.Audiat hoc homo ille diues,vel quicunq; ſimilis eius,cui cũ fructus vberes ager ſuus attuliſſet,cogitabat intra ſe,dicens:Quid faciam q̃ nõ habeo quo cõgregem fructus meos? & dixit:Hoc faciã,deſtruam horrea mea,& maiora faciã,& illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi & bona mea,& dicã animæ meæ:Anima,habes multa bona repoſita in annos plurimos,requieſce,comede,bibe,epulare.Multũ ille de craſtino ſolicitus erat, q̃ ſolicitudinẽ ſuã tam delectabiliter in annos plurimos extendebat.At vero craſtinus dies,non futurꝫ dico tempus breue aut longũ,pro quo ſolet dici cras,vt illic,Et reſpondebit mihi cras iuſtitia mea,ſed craſtinus dies,vt vulgo dici ſolet,dies q̃ noctẽ proximã ſub ſequitur ſecundũ occaſum & ortũ ſolis,qui quotidianus eſt,ſolicitus erit ſibiẽpſi.Nam ſequitur:Dixit aũt illi deus:Stulte,hac nocte animam tuam repetunt à te.quæ autem parasti,cuius erunt? ¶Puta q̃ dixerit:Stulte,quid ſolicitus es,non dico in annos plurimos,ſed in diem craſtinũ? Craſtinus em̃ dies ſolicitus erit ſibiẽpſi. Quod idem videtur eſſe,ac ſi dicatur illi:Craſtinus dies alia ſolicitudine plenus erit,nõ tibi,ſed ſibiẽpſi,nec tibi concedet ſtatus diei craſtini,diei mali,quicq̃ habere rationis,ne dicã ſolicitudinis,quia ſicut Eccleſiaſtes dicit,nec ratio,nec ſcientia,nec ſapiẽtia erũt apud inferos,quo tu properas,hac nocte anima tua abs te repetita.Dira occupatio,q̃ totũ hominẽ ſic inuoluit,vt nec rationis, nec ſcientiæ,nec ſapientiæ ſolatiũ quærere vel admittere poſſit.Aliter:Craſtinus dies,id eſt,ille q̃ craſtino die venit,ſolicitus erit vel eſſe poterit,ſiue in eo,vt habẽs Moſen & prophetas,audiat illos,ſiue ĩ eo,vt maiora ſibi facere cogitet horrea ſicut tu cogitaſti.Quod ſi cogitauerit,dicet & fiet illi,ſicut dictũ eſt & factũ illi,qui p̃ceſſit,ſiue tibi ſiue aliẽ.Stulte, hac nocte repetunt animã tuã abs te.quæ autem paraſti,cuius erunt? Nam quotuſquiſq; eſt ſeruorꝫ mammonæ,qui non etiã pridie q̃ anima eius ab ipſo repetatur,& ſub ipſo fere mortis articulo in annos plurimos male perſeuerat ſolicitus? ¶Cũ multa his ſimilia de die craſtino poſſint dici,& à prioribus nr̃is dicta ſint,ſenſus anagogicus magis placet,& expeditius procedit.Nã iuxta anagogen dies craſtinus,dies malus & maledictus eſt,diei p̃ſenti oppoſitus,diei quem benedixit dñs,de quo in Dauid loquitur ſpũs ſanctus.Hodie ſi vocem eius audieritis,cuius meminit Apoſtolus his verbis:Quapropter ſicut dicit ſpiritus ſanctus,Hodie ſi vocẽ eius audieritis,nolite obdurare corda vr̃a.Videte fratres,ne ſit in aliquo veſtrũ cor malũ incredulitatis,diſcedẽdo à deo viuo, ſed adhortamini voſmetipſos p ſingulos dies,donec hodie cognominaẽ,dũ dicit,Hodie ſi vocẽ eius audieritis,Ac deinceps:Et quidẽ ab operibus ab inſtitutione mundi factis, dixit quodã loco de die ſeptimo ſic:Et requieuit deus die ſeptimo ab oĩbus opibus ſuis.Et in iſto rurſum,Si introibunt in requiem meã.Quoniam ergo hi,quibus prioribus annunciatum eſt,nõ intro

dentia errẽ ga pauperes ſuos. 3.Reg.17.15 4.Reg.4

Quid eſt regnum dei quærere.

Matth.13

Sap.7.

Fugiẽda ſollicitudo diuitiarum.

Luc.12

Gene.30

Lucæ.12 Craſtinꝰ dies ſol.er.ſi.

Eccles.9

Lucæ.16

Senſus anagogicus de craſtino.

Pſal.94 Heb 4

ibunt propter incredulitatẽ,iteꝝ determinat diem quendã,Hodie dicẽdo in Dauid &c.

Dies crastinus cui maledixit Iob mãon ẽ. Iob.3.

¶Huic hodierno diei quẽ benedixit,& in quo requieſcit deus,cõtrarius eſt dies ille craſtinus,ſcilicet diabolus ſiue mammon,contra quẽ dixerat ſupra,nemo poteſt duobus dñis ſeruire,nõ poteſtis deo ſeruire & mammonæ.Nam quẽ aliũ diẽ putas eſſe diem illũ,quẽ maledicit ſanctus Iob? Aperuit em̃ os ſuũ Iob,& maledixit diei ſuo,& locutus eſt: Pereat dies in qua natus ſum,& nox in qua dictũ eſt,cõceptus eſt homo.Dies ille vertat̃ in tenebras,nõ requirat eũ deus deſuper,& nõ ſit in recordatione,& nõ illuſtretur lumine,&c. In illo nanq; die naſcit̃ omnis homo,qa naſcitur in peccato,viuit in peccato,& moritur in peccato,niſi viſitet̃ à die iſto,die hodierno,ſancto & benedicto,& ab hoc viſitatus ſiue illuſtratus,mutet originẽ,renouet natiuitatẽ,vt natus in Adã,renaſcatur in Chr̃o: mortuus peccato,viuat deo.Dicitur aũt dies ille craſtinus,eo qꝺ interueniente iniquitatis nocte,ab iſto die hodierno ſit oĩno ſeparatus.Porro nõ vere eſt,ſed dicit̃ & videri vult ille dies.nã reuera nox eſt.Propterea ſanctus ille maledicens,hoc vtrunq; dixit: Pereat dies in qua natus ſum,& nox in qua dictũ eſt,conceptus eſt homo.¶Nunc iam dicendũ,quo modo ſit vel nõ ſit ſolicitus quis in illũ diem craſtinũ,quomodo ille dies ſibimetipſi ſit ſolicitus,& quomodo ſufficiat ei malitia eius.Nã hæc tria dixit dñs,nolite ergo ſoliciti eſſe in craſtinũ,craſtinus em̃ dies ſolicitus erit ſibiꝝpſi,ſufficit em̃ diei malitia ſua. Solicitũ eſſe in illũ diẽ craſtinũ,eſt ſeruire mammonę,ſeruire cupiditatibus,diligere mundũ & ea q̃ in mundo ſunt.Quod idcirco recte prohibetur,quia ſicut profecto nemo poteſt vtrunq; p̃ſentem & craſtinũ diem ſimul videre,ita nemo poteſt mundũ ſimul & deũ diligere, deo ſeruire ſimul & mammonæ.Quã ob cauſam? Craſtinus em̃(inquit)dies ſolicitus erit ſibi ipſi.Quid eſt,craſtinus dies ſolicitus erit ſibiꝝpſi? Nimiꝝ diabolus,mammon, ſiue princeps huius mundi,nihil deo de ſua ſolicitudine cõmunicabit,nihil cũ deo cõmune habebit.Et quidẽ ſi ita dixiſſet,ſolicitus eſt ſibiꝝpſi,id eſt,eſſe videretur,ſed futuro tempore dictũ,ſolicitus erit,hoc plus habet,qa ſempiternitatẽ innuit diuiſionis ſiue ſeparationis:qa ſicut nunc eſt,ita ſemper & in æternũ à deo diuiſus & ſeparatus erit,& abſq; vllo fine ſeorſum quæret quæ ſua ſunt,nõ quæ ſunt dei,nec vlla vnq̃ reſpectione deo cupiet rurſus cõfœderari. Vnde hoc illi? Vnde tanta ſeparationis perſeuerãtia? Ait: Sufficit diei malitia ſua.Qũo vel in quo ſufficit huic tali diei malitia ſua? Videlicet in eo,vt dicat,nullius egeo,deus ego ſum,& in cathedra dei ſedi,& ero ſimilis altiſſimo,& cætera his ſimilia. Igit̃ ſufficit(ait)diei malitia ſua.i.hoc ſuperbiæ videt̃ quod ſibi ſufficiat.Humilitas aũt dicit: Non qꝺ ſufficientes ſimus cogitare aliqd à nobis quaſi ex nobis,ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt.Et alibi: Satiabor cũ apparuerit gloria tua.¶Nolite iudicare,& nõ iudicemini

Solicitus in diem craſtinum.

Philip.2

Ezech.28 Eſa.14. 2.Cor.3. Pſal.16.

CAP.VII

In quo em̃ iudicio iudicaueritis,iudicabimini:& in qua menſura menſi fueritis,remetiet̃ vobis.¶Non mandatũ nouũ eſt hoc,ſed mandatũ vetus,q̃d ab initio audiuimus.Nã per Moſen dixerat hoc idem dñs,Ne oderis fratrẽ tuũ in corde tuo,ſed publice argue eum, ne habeas ſuper illo peccatũ.Deniq; q̃d de iudiciꝝ odio dñs hic dixerit,nolite iudicare,vt nõ iudicemini,& cætera quæ iã dicta ſunt,protinus manifeſtat cũ dicit per ſimilitudinem huiuſmodi.¶Quid aũt vides feſtucã in oculo fratris tui,& trabẽ q̃ in oculo tuo eſt nõ vides? aut quomodo dicis fratri tuo,ſine,eiciã feſtucã de oculo tuo,& ecce trabs eſt in oculo tuo? Hypocrita,eiice primũ trabem de oculo tuo,& tũc videbis eiicere feſtucã de oculo fratris tui.¶Igitur q̃d dicit,nolite iudicare vt non iudicemini,hoc dicere eſt,nolite in iudicãdo habere odiũ in cordibus veſtris.¶Nã vt omnino non iudicemus ſiue arguamus vel corripiamus,& euãgelica ſimul & legalis ſimul repugnat autoritas.Legalis,vt eodẽ capitulo,protinus cũ dixiſſet,ne oderis fratrẽ tuũ in corde tuo,ſubiunxit,ſed publice argue eũ,ſubaudit̃ hac intentione,vt velis eũ lucrari,q̃d non eſt odiꝝ,ſed dilectionis. Euangelica,vt illic: Si peccauerit in te frater tuus,vade & corripe eũ inter te & ipm ſolũ.Si te audierit,lucratus eris fratrẽ tuũ: ſi aũt te nõ audierit,adhibe adhuc vnũ tecũ vel duos,vt in ore duoꝝ vel trium teſtiũ ſtet omne verbũ.Quod ſi nec eos audierit,dic eccleſiæ.Simul & hoc euãgelica ſuppleuit autoritas,q̃d in legali minus apprebat,qa videlicet legalis hoc tantũ dixit,ſed argue publice: euãgelica vero perſcripſit,quali ordine debeas ad hoc puenire,vt arguas publice,ſiue dicas eccleſiæ peccatũ q̃d nõ eſt publice admiſſum,ſed te ſolo ſciẽte.Cauẽdũ eſt ergo iudiciũ,q̃d ex odiꝝ radice procedit: & ſi nõ amore iuſtitiæ,at ſaltẽ metu viciſſitudinis iuſtæ,quã protinus ſubiũgit: In q̃ em̃ iudicio iudicaueritis,iudicabimini.Etem̃ ſi p odiũ nõ cauſæ,ſed pſonæ iudicaueritis,iudicabimini & vos,iudicio nõ dilectiõis,ſed odiꝝ dei,q̃ odit omnẽ odioſe iudicantẽ,imo & omnes odiſti(inquit Pſalmiſta)qui operantur iniquitatẽ.¶Veruntamen hæc & cætera fere omnia maxime contra ſcribas & phariſæos hypocritas dicũtur,vt ab illoꝝ ſimilitudine q̃ longiſſime recedant,q̃ diſcipuli veritatis eſſe volunt,& Chriſtiano noĩe cenſent̃.Illi nanq; tunc tẽporis male iudicabãt,& iniqua menſura metiebant̃,peccatores & publicanos condemnantes,& ipm

Leui.19.

Qũo arguendus eſt frater,non ex odio,ſed ex dilectione.

Matth.18

Pſalm.5 Scribæ & pha.hic p̃cipue reprehendũtur.

do-

dominũ reprehẽdentes, pro eo q̃ illos suscipiebat, seq̃ coniungebat illis, & dicebãt: Quia hic peccatores recipit, & mãducat cũ illis, & his similia. Profecto ipsi potius erãt iudicandi, quia peccatum illoꝝ tanto maius erat peccato publicanoꝝ & meretricũ, quanto magnitudo trabis paruitate festucæ maior ẽ. Proinde cuilibet eoꝝ aptissime dicit: Quid aũt vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo nõ vides? Huic simile hoc est: Quid ignorantiam publicani detestaris, vt dicas, verbi gratia, Sed turba hæc quæ non nouit legẽ, maledicti sunt, nõ attendẽs odium quod in corde habes, quia vidisti & odisti & me & patrẽ meum? Non solum me vel patrẽ meum, verumetiam qualemcunq; fratrem odisse, hoc est trabẽ in oculo habere. Quomodo ergo dicis fratri tuo, Sine, eiẽciã festucã de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo? Et forte q̃d vides aut videre te putas in oculo fratris tui, nõ festuca, sed festucæ vmbra est: tu aũt male vides, & male discernis, q̃a trabẽ in oculo tuo vides. ¶ Sed esto, vt veraciter festuca sit in oculo cuiuscunq; fratris, festuca iræ repentinæ siue cõcupiscentiæ subito irruentis, sicut fuit in oculo Dauid, quãdo iratus propter maledicta Nabal, semetipsum vlcisci voluit, quãdo vxorẽ Vriæ Ethæi lauantem se de solario prospiciens, vidit & cõcupiuit. ¶ Tu cũ sis quasi Semei, quomodo de eiusmodi festucis iudicare vel cõsiliũ dare poteris, aut istud cõueniet tibi, tantã habẽti in oculo tuo trabẽ odij, vt maledicẽs & lapides mittens, terrãq; spargens, dicas tale quid, vt est hoc, Egredere vir sanguinũ & vir Belial, reddidit tibi dñs vniuersum sanguinem quẽ effudisti. Nempe etiam si mitius loquaris, cũ tua trabe inueterati odij, vt dicas tale quid, vt est hoc, Increpationẽ ergo ne reprobes dñi, q̃a ipse vulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt, siue illud, Non ergo te superet ira, vt aliquẽ opprimas, nec multitudo *locoꝝ inclinet te. Dicetur tibi: Hypocrita, eiice primũ trabẽ de oculo tuo, & tũc videbis eiicere festucã de oculo fratris tui. ¶ Deniq;, quia sapiens Abigail, vxor Nabal insipientis & stulti, trabẽ eiusm odi nõ habuit in oculo suo, idcirco perspexit & perspicere potuit, qualiter eiiceret festucã de oculo Dauid repẽte irati, q̃d & fecit ratione huiuscemodi: In me sit, ait, dñe mi hæc iniquitas &c. vsq;. Cũ ergo fecerit tibi dñs dño meo omnia quæ locutus est bona de te, nõ erit tibi hoc in singultũ & in scrupulũ cordis dño meo, q̃ effuderis sanguinẽ innoxiũ, aut ipse te vltus fueris. Ille nãq; purgato statim oculo, id est, sedato iræ impetu, dixit ad Abigail: Benedictus dominus deus Israel, qui misit te hodie in occursum meũ, & benedictũ eloquium tuũ, & benedicta tu quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinẽ, & vlciscerer me manu mea. Vnde illa secundũ nomen suũ Abigail, q̃d interpretat patris mei exultatio, memorabile exemplũ esse debet oñi animæ fideli, quatenus studeat paci, & reconciliet siue mitiget iratũ quemcunq; potest, ante effectũ vel opus peccati, q̃d ira suggerit, q̃d studiũ reuera est patris altissimi. ¶ Item propheta Nathan, q̃a trabem illam in oculo suo nõ habuit, idcirco perspexit & perspicere potuit, qualiter festucã peccati, q̃d per cõcupiscentiã cõmiserat Dauid in vxorẽ Vriæ Ethæi, educeret de oculo eius, incipiendo ita quasi de alio loqueretur, & ad hoc illũ suauiter perducẽdo, vt diceret ille pœnitens, peccaui dño. ¶ Porro supradictus Semei, q̃a magnã habebat in oculo suo trabem odij, nõ solum nõ eduxit festucã, *quasi tunc erat in oculo Dauid, verumetiã zeli iusti longæuum siue diuturnũ iniecit ignẽ, vt mox dormiturus cũ patribus suis, diceret ad Salomonẽ filium suũ: Quia descendit mihi in occursum, cũ transirem Iordanẽ, & iuraui ei per dñm dicens, non te interficiam gladio, tu noli eũ pati esse innoxium. Vir aũt sapiens es, & scies quæ facias ei, deduces q̃ canos eius cũ sanguine ad infernum.

Matth. 9.

Iohan. 7

Festuca in oculo Dauid. 1. Regũ. 25 2. Reg. 11. 16

Trabs in oculo Semei.

Iob. 5. 36

als, donoꝝ

Abigail recte eiecit festucam de oculo Dauid. 1. Reg. 25

Similiter & Nathan propheta. 2. Reg. 12

Lego, quæ 3. Reg. 2.

FINIS LIBRI SEXTI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. VII.

EXperimento didici, sed hoc ipsum timens confiteor, confitens timeo, quia didici & expertus sum quippiam, licet exiguum, de modo quodam diuinæ locutionis, qua dilectis sanctis & dilectis loqui solet animabus, sicut audiuimus in Canticis, dum quælibet illarum dicit: En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, & dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Item hoc ipsum repetens, surge amica mea, speciosa mea, ita subiungit: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis

Modus specialis, quo deus homini cõueniẽter loquit Canti. 2

Ibidem.

& facies tua decora. Et quæ me necessitas cogit istud confiteri, ꝙ tale quid experimento didicerim? Existimo nonnulla, quia peccat aliquis, dum pene scandalizatur in me, hoc ipm ꝙ scribo, ꝙ scripturarum mysteria pertracto, præsumptioni reputans & vanæ gloriæ, & subsannando quæritans, quid opus sit vt scribam istis, quum sancti patres tam multi ante nos tam multa tamꝙ sufficientia scripserunt. Quid igitur? Scribam ne etiam illud experimentum dilecti, quomodo dicat, Surge, propera: quomodo dicat, Sonet in auribus meis vox tua? Vere nō ausim, sed hoc tibi o amice, qui & ipse me ad scribendū sæpe hortaris, in aurē dicere nō veritus sum, nec verebor, si iterꝫ audire volueris. ¶Cæteris dico & hoc dixisse satis sit, qa reuera etiā si tacere siue à scribendi studio cessare voluero, nō valeo, & hoc non concedi mihi scio & bene sentio, & hoc gaudio. Veracē esse didici, si virtutem discretionis habuisset, amicū beati Iob, vbi dixit: Sed conceptū sermonē tenere quis possit? Et quidē conceptū sermonē superfluum siue malum non posse tenere, vitiosum est & stultū, iuxta illud sapientis, Sagitta infixa in femore canis, sic verbū in corde stulti: sed econtra conceptū sermonē bonum & necessarium non posse tenere, gloriosum, quemadmodū Hieremias tenere non valēs, quum dixisset, Et factus est mihi sermo dñi in opprobrium & in derisum tota die, & dixi, nō recordabor eius, neqꝫ loquar in nomine ipsius, ita subiunxit: Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususꝙ in ossibus meis, & defeci ferre nō sustinens. ¶Veruntamen quomodocūqꝫ voluntp̄sentes de nobis iudicēt, futuri clemētius iudicabunt. Dum em̄ viuimus (ait vir illustris Hieronymus) & vase fragili cōtinemur, videntur amicorꝫ prodesse studia, & nocere æmulorꝫ opprobria. Postquā autē reuersa fuerit terra in terrā suā, & tam nos qui scribimus, q̄ eos qui de nobis iudicant, pallida mors subtraxerit, & alia venerit generatio, primisꝙ cadentibus foliis virens sylua succreuerit, tunc sine nominū dignitate sola iudicantur ingenia. Nec cōsiderat qui lecturus est, cuius vel quale sit q̄d lecturus est, siue ille episcopus siue sit laicus, imperator & dñs, miles & seruus, aut in purpura aut serico aut in vilissimo panno iaceat, non bonorū diuersitate, sed operū merito iudicabitur. Nunc cœpta prosequamur. ⌊Nolite sanctū dare canibus, neqꝫ mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcēt eas pedibus suis, & cōuersi elidant vos.⌋ In doctrina sua seruus dñi scientiā habens scripturarꝫ, vnde & dicitur scriba doctus in regno cœlorꝫ, magnam habere debet temperantiam, maximeꝙ illi congruit attendere locū, tempus, personā. Nam si absqꝫ consideratione horū sermonem effundat intemperans doctor, immoderatus prædicator, sæpe contingit illi dare sanctū canibus, & mittere margaritas suas ante porcos. Nonne etiam plerosqꝫ illorū, qui margaritas, de quibus agitur, diligenter pro tempore & loco absconderunt, canes & porci, id est, hoīes immundi & proterui, iniuriose discusserūt ac perscrutati sunt, & cōculcatis margaritis, ipsos diripuerūt? Multos em̄ occiderunt, q̄ plures persecuti sunt, non vt ipsi margaritas haberent, sed vt margaritæ ipsæ nusquam comparerent. ¶Magnum cautelæ huius exemplū primus ipse, qui hæc loquitur, in facto suo præbuit: quia videlicet scripturā suam ita condidit, vt non ab omnibus vel à quibuscunqꝫ posset intelligi. Non ei sufficere visum est, quod labium, quod omnibus vnū erat, & sermones quos eosdē habebat omnis terra, cōfudit in constructione Babylonicæ turris, atqꝫ ita remouit omnes gentes à lectione scripturarꝫ, quas erat traditurus vni, scilicet Hebrææ genti. Nam & in illa dei gente vnica, quæ legē accipiebat, cui credebantur eloquia dei, non defuerunt nec defuturi erāt porci vel canes huiusmodi, margaritis cœlestiū sacramentorꝫ indigni. & quibus omne sanctū non deberet dari, quod fieret vel factū esset, si nudo sermone absqꝫ figuris & ænigmatibus lex & prophetæ fuissent elocuti. ¶Proinde igitur talem scripturā cōdidit, quæ nō facile posset intelligi quo tenderet, vel quale contineret mysteriū regni dei: & sicut ipse tunc fecit, ita docet cū dicit: Nolite sanctū dare canibus, neqꝫ mittatis margaritas vestras ante porcos. Quare? Ne forte cōculcent eas pedibus suis, & conuersi elidāt vos. Duplex causa est, videlicet ne & margaritis fiat iniuria, & nobis vitæ periculū siue mortis occasio nra indiscretio fiat. ⌊Petite, & dabit vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis em̄ qui petit, accipit: & q quærit, inuenit: & pulsanti aperiet.⌋ Nihil ergo obest aut oberit sancto gregi humiliū, ꝙ porcis & canibus margaritæ absconditæ sunt, & ꝙ propter canes omne sanctum intus repositum est. Nam qui habet clauim, imo qui ipse est clauis Dauid, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit, semper præsto est, q & sicut nouit quibus vel qualibus claudendū, ita & optime scit qualibus sit aperiendū, qualibus dandū. Petendo, quærendo & pulsando semetipsos manifestant hi q digni sunt. ¶Hic fortitudine opus est. Qua fortitudine? Illa nimirꝫ vel simili illi, qua pater fortiū Iacob cū angelo luctatus est, & victor existens, dicenti sibi, dimitte me, non dimittā te, ait, nisi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodē loco. Qualis ergo fuit illa fortitudo? Quid senserat ipse qui dixit, q̄m si contra deum fortis fuisti, quanto magis cōtra homines

Autor iste non potuit nō scribere sicut & Hieremias.
Iob. 4
Eccl. 19.
Hiere. 20.
Fiducia bonæ cōscientiæ autoris
Matth. 13
Gene. 6
Cur scriptura obscure tradita sit.
Apoc. 3
Fortitudo Iacob luctātis cum deo.
Gene. 32

mines prævalebis? Nimiæ fortitudo illa gemitus fuit inenarrabilis, fletus fuit spūs contribulati, & rogatus cordis contriti & humiliati, quo & Moses eundem deum dicentē, Dimitte me, tenere potuit. Deniq; & hoc testatur Osee, imo & ipse deus loquēs in Osee, qui cū dixisset de illo, in vtero supplantauit fratrē suū, & in fortitudine sua directus est cū angelo, & inualuit ad angelū, & confortatus est, addidit dicēs, fleuit & rogauit eū. ¶ Igitur humili fortitudine, forti humilitate hic opus est, vbi sanctū absconditū & in litera obfirmata clausæ tenent margaritæ sensuū cœlestiū. Et sicut ille Iacob luctatus est cū illo angelo, in quo fine dubio deus erat, q & victū se fatebatur: ita luctari debet verbi dei amator cū sermone vel scriptura, q̄ est ex deo, nec dimittere anteq̄ vincat vinci volētē, sensumq; comprehendat vtilem in litera latentē. Lucta em̄ pulcherrima est, tam diu perseuerare petendo, donec inueniat pulsando, donec sibi aperiatur. Quantū sibi placeat huiusmodi lucta, q̄ veraciter vinci cupiat ipse, qui reluctari videtur, dum non citius aperit, nos animaduertere vult, cū protinus dicit: ¶ Quis ex vobis homo, quē si petierit filius suus panē, nunquid lapidē dabit illi? aut si piscē petierit, nunqd serpentē porriget ei? Si ergo vos cū sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester, q in cœlis est, dabit bona petentibus se? ¶ Argumentū hoc suā habet intentionē, nec dubium est, hāc esse, vt non simus filij diffidētiæ propter hoc, si pater vester petētibus dare & pulsantibus distulerit aperire. Non vult hoc pater, sed istud potius, vt vbi magis clausum est, ibi magis te exerceas, spemq; tuā in exercitio robores ex ea cōsideratione qa pater est, & cū differt dare siue aperire, idcirco differt, vt experiaris qa nihil habes quod nō acceperis, & non in teipso glorieris, tanq̄ sufficiens tibi sis, quæ gloriatio fuit vel est maligni, sed cogites & loquaris secundū exemplū Apostoli, q dixit: Fiduciā aūt talem habemus, nō q̄ sufficientes sumus cogitare aliqd à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Si ergo vos (inquit) cū sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quāto magis pater vester? Et quis pater? Vtiq; bonus, & solus bonus, cuius cōparatiōe vos oēs mali estis, & nihil boni, ni si ex accidētali dono eius habetis. ¶ Adam pater vtiq; malus, quippe qui & se & omnē posteritatē suam morti addixit: hic tamen filio suo petenti panē, non daret lapidem: petenti piscē, non porrigeret serpentē. Herodes quidem, sub quo natus est hic ipse dominus, qui hæc loquitur, filijs suis plus q̄ lapidē, scilicet mortiferum præbuit ensem, sed hoc non fecit petentibus panē aut piscē, imo (vt videbatur sibi) patri machinantibus mortē. ¶ Quāto magis (inquit) pater vester vobis ad intelligendā scripturā, quæ vere est panis, petentibus apertionē cordis, nequaquam econtrario faciet, vt cor obtusum & lapideum det vobis? Similiter si petieritis piscē, id est, si legētes volueritis cognoscere Christū, cuius sacramentū quodāmodo ita latet in scriptura legali atq; prophetica, sicut pisces in aqua, ne quaquā porriget vobis serpentē, inducēdo vos in errorem & sensum à Christo, quem in scripturis pio quæritis desiderio, longe recedentē. Non est hoc suū, vt petentibus spiritū veritatis, spiritū det erroris. ¶ Apud alium euangelistā adhuc scriptum est: Aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? De hoc dicere delectat, qa sancti omnes antiqui, sicut panē verbi dei, & sicut piscē, id est, Christum, petebant & quærebant, ita & ouū à patre misericordiæ desiderātissime postulabāt, & prophetica oracula fine dubio dandum esse confirmabāt. Quod vel quale ouum? Illud nimiæ, cui spiritus sanctus obumbrare dignaret, superueniens in illud in modū volucris ouo suo supersedentis, donec pullus in eo formetur. Sic em̄ futurū erat, & sic factū est. Spiritus sanctus o beata virgo Maria, superuenit in te, & virtus altissimi obumbrauit tibi, & ita concepisti & peperisti filiū volucrē, id est, non terrenū, sed cœlestē, non carnalē, sed spiritualē, quamuis veram carnem & terrenum corpus habentem. Huiusmodi ouum petebant fine dubio priores filij, maxime qui non solum fidē, verum etiam prophetiam habebant tanti sacramēti. Exempli gratia, Qui (vt supra iam dictū est) luctabatur cū viro vsq; mane, nec dimittam te, ait, nisi benedixeris mihi: fine dubio benedictione illa, vt de stirpe mea fiat illud nouū, vt obumbrāte sancto spiritu fœmina circundet virū. Nos quoq; dum de scripturis diligenter & desideranter quærimus testimoniū, vt certo sciamus q̄ ita iam sit factum, profecto patrem petimus ouum, nec pater nobis porriget scorpionē, vt de beata virgine quicquā suspicemur quod sit cōtra veritatē, quod pertineat ad hæreticam prauitatē. ¶ Omnia ergo quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est em̄ lex & prophetæ. Intrate per angustā portā, quia lata & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem. Et multi sunt qui intrant per eā. Quàm angusta porta & arcta via, quæ ducit ad vitā, & pauci sunt qui inueniunt eam. ¶ Ergo, inquit, q̄m in patre vestro promptum est bona petentibus dare, petite rationabiliter, quærite sapiēter, pulsate prudēter. In quo? In eo videlicet, vt q̄cunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos faciatis eis. Si em̄ vos non dederitis, quo iure dabitur vobis? Si nō dimiseritis, qua rectitudine dimittemini? Facite ergo vt dixi. Hęc

Exo. 30. Osee. 12. 1. Cor. 4. 2. Cor. 3. Matth. 19 Patres ma li, Adā & Herodes. Deus, pater bonus. Lucæ. 11. Ouū mysti cum, beata virgo. Lucę. 1. Gene. 32 Hiere. 31 Summa legis est, Dili

ges proximum ſicut teipſum Roma.13

eſt em̃ lex & prophetæ. Hæc tota eſt ſumma illoꝝ, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Hinc Apoſtolus, Qui em̃ diligit proximũ, legem impleuit. Nam non adulterabis, Nõ occides, Non furaberis, Non falſum teſtimoniũ dices, Non cõcupiſces, & ſi q̃d eſt aliud mandatũ, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Plenitudo ergo legis eſt dilectio. Quàm laborioſum hoc eſt carni & ſanguini? ¶Hæc em̃ regula, Quodcunq; vultis vt faciãt vobis hoĩes, & vos facite illis, ſiue, Quod tibi nõ vis fieri, alĩ ne feceris,

Hæc regula etiã ad inimicũ extenditꝰ diligendum. Prouer. 25 Roma.12. Lucę 6

vſq; ad inimicũ hominẽ ſe extendit. Nonne tu vis, vt inimicus tuus ſi te inuenerit, parcat tibi, ſicut Dauid pepercit Sauli? Ergo & vſq; ad inimicũ hæc regula ſe extendit, p̃ſertim qa ſapientia dicit, & Apoſtolus meminit: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illũ: ſi ſitierit, da ei aquam bibere. Et dñs: Benefacite his qui vos oderunt. Quàm laborioſum (inquam) hoc eſt? Ait ergo: Intrate per anguſtã portam. Non negat eſſe laborioſum, qui hæc dicit, intrate per anguſtã &c. Sed qualibus anguſta eſt hæc porta, & arcta hæc via? Vtiq; ſuperbis & tumidis, q multi fuerunt & ſunt. Tales per latã & ſpacioſam viam ierunt in perditionẽ. ¶Nunq̃d mitibus & humilibus ſimiliter hæc porta anguſta & arcta eſt hæc via?

Humilib⁹ non eſt via anguſta. Matth.11. Pſal.118.

Nõ vtiq;, ſed ſicut dicit eis, iugũ enim meũ ſuaue eſt, & onus meũ leue, ita veraciter dicat eiſdẽ, porta mea via mea, & ſi incipientibus anguſta videt & arcta, poſt modũ talis inuenitur, vt dicas, illud quod dicebat Pſalmiſta, huius habens experimentum: Viam mandatoꝝ tuoꝝ cucurri cum dilataſti cor meum. ⌊Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimẽtis ouiũ, intrinſecus aũt ſunt lupi rapaces. ⌋Hic prudẽtia opus eſt, prudentia ſp̃ũs, quæ vna eſt ex diuiſionibus gratiarum. eſt enim diſcretio ſpirituum. Neque em̃ abſq; gratia iſta falſi prophetæ cognoſci poſſunt, qa duplices ſunt, introrſum turpes, ſpecioſi pelle decõra: intrinſecus lupi rapaces, extrinſecus quaſi oues ſimplices, omnẽ humilitatẽ & manſuetudinẽ mentientes. Tales olim venerũt & venturi erãt ad ſubuertendum, ſi fieri poſſet, pariter & nouũ teſtamentũ. Vnde ſumenda diſcretio ſiue diſcretionis huius certitudo? ⌊A fructibus⌋ inquit Leoꝝ cognoſcetis eos. ⌋Fructus eoꝝ opera ſunt. Poſſunt em̃ cognoſci & dĩiudicari ex verbis ſuis. Hic (vt iam dictũ eſt) prudẽtia opus eſt,

Prudentia donũ ſp̃ũs. 1. Coꝝ. 12

Cant. 5

quæ armata ſit verbo dei, & oculata oculis ſcientiæ ſcripturaꝝ, quales laudant in Canticis, q̃ ſint ſicut columbæ reſidẽtes ſuper riuulos aquaꝝ iuxta fluenta pleniſſima. ¶Quicquid dicat quis, conferendum eſt cũ ſcripturis, quas nõ ab homine, neq; per hominẽ, ſed à ſpũ ſancto per reuelationẽ Ieſu Chriſti acceperunt, vt loquerentur & ſcriberent homines ſancti, & licet nos (ait Apoſtolus) aut angelus de cœlo euãgelizet vobis præter id q̃d

Galat. 1.

accepiſtis, anathema ſit, & iteꝝ anathema ſit. Hoc dictũ, hæc ſententia ſimiliter omniũ illorum eſt, qui neq; ab homine, neq; per hominẽ acceperunt, ſed per ſpiritũ ſanctũ, vnde & ſcripturæ illoꝝ omnes ſolæ canonicæ dicunt & ſunt. Si quis (ait Iohãnes in calce ſuæ

Apoc. 28

Apocalypſeos, & alĩ cuilibet prophetaꝝ & apoſtoloꝝ dixiſſe cõgrueret) ſi quis, ait, adiẽcerit ſupra hæc, adĩciet deus ſupra illũ plagas quæ ſcriptæ ſunt in libro hoc: & ſi quis diminuerit de verbis prophetiæ huius, auferet deus partẽ eius de libro vitæ. Sed iã ipſa dñi verba ſequamur. A fructibus, inquit, eoꝝ cognoſcetis eos. ⌊Nunquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit. Mala autẽ arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere. Omnis arbor q̃ non facit fructũ bonũ, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eoꝝ cognoſcetis eos. ⌋ In his omnibus ſenſum quidẽ habemus euidentẽ, ſed principalem quærimus intentionẽ. Boni auditoris officiũ eſt, animaduertere cœleſtis orator non ſolũ quid dicat, verumetiã qd maxime intẽdat. ¶Eſt itaq; hic ſenſus vel hæc intẽtio in iſtis verbis eius. Sicut diſcernere ſcitis lignũ vnde ficũ vel vuã colligitis, q̃ ſpina vel tribulus aut mala arbor nõ fit: ita & me, cuius ex ore veritatẽ ſimul & opus veritatis accipitis. Exẽpli gr̃a, cũ dico cuidam

Matth. 8 Iohan. 4 Lucæ. 5

Centurioni, vade, & ſicut credidiſti fiat tibi. item q̃ cuidã alĩ, vade, qa filius tuus viuit. cũ dicã cuidã leproſo, volo, mũdare. & ſtatim fit, & multa alia multo maiora his: me (inquã) per hæc diſcernite à falſis prophetis, qa nõ poteſt vtrũq; eſſe, vt & de corde meo cõfingẽdo, & falſum loquẽdo in noĩe dñi, arbor mala ſim & fructus faciam tam bonos, vt voſ ipſi ſentitis, quia multa bona opera operor in medio veſtri. Ecce loquor in noĩe dñi, ſcilicet profitẽdo q̃ dñs nomen meũ ſit, vel q̃ non ſemper me, ſed in me ſit nomẽ dñi, teſte dño

Deuter. 18 Exo. 23.

patre meo, patre deo, cũ dicit de me quodã loco ſic: Obſerua eum & audi vocẽ eius, nec contemnendũ putes, quia nõ dimittet cũ peccaueris, & eſt nomen meũ in illo. Sic, inquã, loquor in nomine dñi, vt profitear q̃ dñs nomen meum ſit, & q̃ de prophetis ego propheta magnus dominando p̃dicaturus ſim. Dico em̃: ⌊Non oĩs qui dicit mihi, dñe dñe, intrabit in regnũ cœloꝝ, ſed qui facit voluntatẽ patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine dñe, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in noĩe tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecim⁹? Et tunc cõfitebor illis, quia nunquã noui vos, Diſcedite à me qui operamini iniquitatẽ. ⌋

Ergo

Ergo & dñs & inuocantium me dñm iudex ego sum, adeo tutus & dominationis meæ compos ipse, vt cauendum sit his, q inuocant me dñm, ne indigni iudicent à me, quem inuocant, ipsa huius nois mei inuocatione. ¶Mira assentationis repulsio, qua plurimum delectari solent, maxime in initijs suis reges gentiũ, & q dominant eor. Nam quotus qsq; tunc erat, q iam sciret dicere illi, dñe dñe, nisi forte q curatiõe indigebant, & virtutem eius sentire incipiebant. At ipse de talibus non curans, qm in hoc natus erat, & ad hoc venerat in mundũ, vt testimoniũ perhiberet veritati. i. sibimetipsi: ego em sum (ait) q testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, q misit me pater, ita loquebat, vt erat dignum se. s. iam cum potestate magna & maiestate. Vnde & postmodũ euangelista, admirabant (inqt) turbæ super doctrina eius. Erat em docens eos, sicut potestatẽ non sicut scribæ eor & pharisæi. ¶Non (inquam) sicut scribæ & pharisæi, qa videlicet non eum delectabat assentatio vel adulatio hæc, vt vocaret ab hoibus Rabbi. Illi & similes eor quicunq; alij, quam vel qualem in docendo habent potestatem? popularis auræ serui, glorioſæ cupiditati, q totum curant de opinione sermonis sui, de profectu audientium nihil. Vere impotes, vere nullã potestatẽ habentes, quos si laus ventosa perflauerit, tristes extenuant. Iste, qui lucrum solum quærit animar, & claritatem ab hoibus non accipit, magister & exemplum omnium, q non suam, sed dei gloriam quærunt, facit prior ipse quod doceat, assentationem tam præsentium, q̃ futuror, repellens & dicens: Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlor, sed q facit voluntatẽ patris mei, q in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlor. ¶Pater eius vna est persona, quæ in psalmo dicit de isto filio suo verbo suo: Eructauit cor meum verbum bonum: nobis autẽ adoptionis filijs pater est vnus deus pater & filius & spũs sanctus. Vnde animaduertendum, qa fere vbicunq;, absque determinatione possessiui huius pronominis meus vel mei, dicit pater vel patris, ea quæ loquit minora sunt maiestate suę diuinitatis, vt illic: Et sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, qa pater maior me est. Vbi autem determinat, pater meus vel patris mei, non sine indicio loquit diuinæ maiestatis, quemadmodũ hic, sed q facit voluntatem patris mei, q in cœlis est, subaudit, cum eo quod dicit mihi, domine domine, ipse intrabit in regnum cœlor, addens adhuc: Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? &c. vt supra. Quam ob rem confitebor illis, quia nunq̃ noui vos: Discedite à me qui operamini iniquitatem. Nimir, quia quod prophetauerunt, sibimet prophetauerunt. i. non prophetando dei, sed suã gloriam, suum q̃ temporale commodum quæsierunt, sicut Balaam q cum bona, & vera prophetasset, malum dedit consilium, nam ad suggestionem eius mulieres Madian deceperunt filios Israel in Beelphegor. ¶Similiter multi in nomine eius dæmonia eijcientes, siue de hoibus exorcizando & baptizando, siue de aris & templis dedicando illa deo vero, in qbus habitabat & colebat dæmonũ multitudo, & multas virtutes hmõi facientes, quæ videbant quidem, sed non erant veræ virtutes, imo virtutum simulationes, mercedẽ aliã quam dñi quæsierunt, & mercedem suam receperunt. Idcirco confitebor illis, qa non noui vos. Confitebor (inquam) id est, dicam id quod prius cælaui, permittens illos sibi iustos videri, iuxta illud: Tacui, semper silui, patiens fui, quasi parturiens loquar. ¶Omnis ergo q audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabit viro, qui ædificabit domũ suam supra petrã. Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domũ illam, & non cecidit, fundata em erat supra petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificauit domũ suam super harenam. Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domũ illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. ¶Formidabilis cõfessio, quæ in illa die sic reuelabit vel conscientias fundamenta pseudoprophetar & omnium qui operant iniquitatem, quemadmodum tempestas pluuiar & inundatio fluminum, & flatus ventor irruentium, reuelant fundamenta domus, q̃ nõ supra petrã, sed sup dissolutã; & fluxã fundata ẽ harenã. Cadent em & ruent ruina magna in turbine vocis huius: Discedite à me maledicti in ignem æternum, q paratus est diabolo & angelis eius, non quia audistis verba mea, sed quia non fecistis ea. Domus autem illorum, qui audiendo & faciendo posuerunt fundamenta supra petram, firmiter stabit: neq; em hi qui à dextris erunt, cadent eundo cum sinistris in supplicium, imo ascendent in vitam æternam, ad percipiendum regnum sempiternum, ab origine mundi sibi paratum. ¶Et factum est cũ consummasset verba hæc Iesus, admirabant turbæ super doctrina eius. Erat em docens eos, sicut potestatẽ habens, non sicut scribæ eor & pharisæi. ¶Qualẽ, q̃ vehementẽ dicit rõnẽ admirationis illius, qua admirabant turbæ super doctrina eius. Erat em (inqt) docens eos sicut potestatẽ habens, nõ sicut scribæ eor & pharisæi. Quidnam (rogo) est potestatẽ habere in docẽdo? Imo qd est ptãtẽ nõ habere in docẽdo? Nã ex hoc opposito melius cognoscit, qd sit potestatẽ habere in docẽdo.

Assentatiõnis repulsę

Iohan. 18

Iohan. 8.

Matth. 7.

Scribæ & pharisęi, suam, nõ dei, gloriã, quę rebant.

Iohã. 5

Duplex modus loquẽdi de patre

Psalm. 44.

Iohan. 14

Nume. 24

Esa. 42

Matth. 25

Adulatores & sua ꝙrentes, nō hñt ptātem in docendo. Ezechie. 13

¶Ergo potestatem non habere in docendo, est bona loqui, & esse malos scribas & pharisæos, volendo placere hoībus, & adulando diuitibus, vt ex eis aliqd cōmodi adipiscant. Contra tales apud Ezechielē sermo propheticus hoc modo grauissime inuehit. Hæc dicit dñs deus: Væ q̄ consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Cum caperent animas populi mei, viuificabant animas eorꝝ, & violabant me ad populū meū, propter pugillū hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Quid ēm est viuificare animas quæ non viuunt, & interficere animas quæ non moriunt nisi iustificare impiū, & condemnare piū pro mulieribus? Hoc nanq; tale est, quale esset cō suere puluillos sub oñi cubitu manus, & facere ceruical sub capite vniuersæ ætatis, & hoc propter pugillū ordei & fragmen panis. i. propter emolumentū vel cōmodum temporale, vile nimis & exile comparatione detrimenti iustitiæ, quod sibi talis adulator peccati alieni scienter adquirūt. Num ergo hi tales in docendo potestatē habent? Imo serui seruorꝝ, impotes & venales clientuli sunt. ¶ Iste magister vnus, magister verax, & viā dei in veritate docebat, q̄ inter cætera quæ contra auaritiā illorꝝ disputauit, adeo nulli vnquā adulatus est, vt in Hierosolyma, ciuitate magna & opulenta, nec saltē vnius noctis hospitiū aliqñ habuerit. ¶ Cum aūt descendisset de monte, secutæ sunt eū turbæ multæ. Et ecce leprosus veniens, adorabat eū, dicens: Dñe, si vis potes me mundare. Et extendens manū tetigit eum, dicens: Volo: Mundare. ¶ Et ante & post sermonē habitum in mōte, valde multos narrat euangelista dñm Iesum infirmos curasse, non exprimens singillatim, qualiter & q̄bus ab infirmitatibus fuerint liberati. Ante ēm dixit: Et circuibat totā Galilæam docens in synagogis, & prædicans euangeliū verbi, & obtulerunt ei oēs male habentes, varijs languoribus & tormentis cōprehensos, & curauit eos. Post sermonē vero facta de tribus narratioue singillatim. s. de isto leproso, & de puero Centurionis, & de socru Petri, rursum dicit: Vespere aūt facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & ejciebat spūs verbo, & oēs male habentes curauit. Pauca ergo de multis conscripta sunt, sed secundū intentionē scribentis euangelistæ pro suscepto negotio sufficientia sunt. ¶ Iste ergo gloriosus filius dei, honorabilis filius hoīs, propterea de monte cœli descenderat in cāpum huius mūdi, vt infirmitates. i. peccata sanaret oīs hoīs, Iudæi primū, & deinde gentilis. Curationē Iudæi meditabat in emundatione leprosi, q̄ & Iudæus erat, propter q̄d & dixit ei, tanq̄ alumno legis. Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses in testimoniū illis. Porro, curationē gentilis meditabat in sanatione pueri Centurionis, q̄ & ipse gentilis erat. Propter quod & indignū se introitu dñi iudicauit, & sicut Lucas meminit, seniores Iudæorꝝ quasi suffragiū ferebant ei, dicentes, q̄ dignus est, vt hoc illi præstes, diligit ēm gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Recte igit leproso, non solū, volo, vel solū, mundare, dixit, verum etiā manū extendit, eumq; tetigit: puerꝝ autē Centurionis non tetigit, & nec saltē ad eū introiuit, q̄a videlicet Iudæum ita curauit, vt ex ipso carnē assumeret, & in medio eius habitaret, quod nimirꝝ tangere fuit, ad gentiles aūt per semetipsum non accessit, sed postq̄ totam salutē operatus est, & in cœlū ascendit, suos eis prædicatores misit. ¶ Cum aūt dicimus aut legimus prius Iudæū id est, Iudaicū populū, per præsentiā saluatoris esse curatū, non solos illos paucos attendimus, q̄ tunc in corpore inuenti, ante vel post passionē eius crediderunt, sed vniuersam populi illius electionē, omnes q̄ iam à seculo migrauerant, à tpe promissionis quæ facta est ad Abrahā, vsq; ad tps illud: q̄a tunc saluati, & ab inferis educti sunt per ipsum, cuius venturi fidem habuerant. ¶ Proinde & ipsa infirmitatū diuersitas non negligenter pensanda est, q̄a videlicet ille ex Iudæis tantūmodo erat leprosus: puer autē Centurionis & paralyticus erat, & male torquebat. Hoc ēm secundū similitudinē illorꝝ duorꝝ hoīm, plus mali populus gentilis, q̄ ppl̄us Iudaicus, q̄a possidebat à diabolo, dæmonia colens pro deo, neq; ēm notus illi erat deus. Iudæus aūt tanq̄ ratione non priuatus, in ipsa lepra sua deum cognoscens, legi erat subditus. Cui ēm grauius q̄ leproso lex dominabatur? Scribunt fuisse graues manus Moysi, & reuera nulli magis q̄ leproso grauis fuit manus legis literalis. Quicunq; (ait) maculatus fuerit lepra, & separatus ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, & caput nudum, os veste contectum, contaminatum, ac sordidū se clamabit omni tempore quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra. De cæteris quoq; immunditijs. s. de fluxu seminis, & de menstruis est iudicū legis, sed & de alijs corporalibus maculis, videlicet si cæcus fuerit, si claudus, si paruo vel grandi vel torto naso, si fracto pede vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiē, si impetiginē in corpore vel hernioſus: non accedet (inqt) offerre hostias dño, nec panes deo suo. ¶ Porro de illo, q̄ male torquet. i. q̄ dæmoniosus est, vt erat puer iste Centurionis, nullum vsquam iudicium lex decreuit. Per oñia igit congrue, sicut iam dictum est, per

Chīs nulli prius adulat⁹ est vnq̄ CAP. VIII

Matth. 4.

Chīs diuersimode curauit leprosum & puerum Centurionis

Lucæ. 7

Quos Iudæos curauit Christus

Diuersa infirmitas Iudæi & Gentilis

Exodi. 17
Leu. 13

Leui. 15
Leuit. 21

pag. 87. circa fin. ponit miracula Paralytici

est,per leprosum legis alumnum Iudaicus,& per gētilis hominis puerū gentilis populus, à suis curādus peccatis,significabat:p grām huius filij hoīs,q in operibus suis exterioribus sine dubio salutem animarū,propter quam venerat,die ac nocte meditabat salutem, &eorū q sub lege erant,vt ille leprosus,& eorū q sine lege erāt,vt iste puer à proprio sensu captiuus. ¶ Quid si vel Iudæus postq̄ à lepra pharisaica mundatus est, vel Gentilis postq̄ à dæmonio.i.à cultura dæmonum liberatus est: quid(inquā)si vel ille vel iste per fidem Iesu Chri,per lauacrum regenerationis spūs sancti saluus factus,iterū peccauerit? Nunquid & postea saluari vel ad salutem reuocari poterit? Poterit plane,si dignos pœnitentiæ fructus fecerit.Filioli mei(inqt Iohannes apostolus)hæc scribo vobis,vt nō peccetis.Sed & si qs peccauerit,aduocatū habemus apud patrē, Iesum Christū iustū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris.Non pro nostris autem tantū,sed etiā p totius mūdi Exēplū huius rei mysticū diuinus euangelista continuo subordinauit. Ait em̄: ⌊Et cū venisset Iesus in domū Petri,vidit socrum eius iacentē & febricitantē, & tetigit manū eius, & dimisit eam febris.Et surrexit,& ministrabat eis.⌋ Quid em̄ domus Petri, hoīs vtiq̄ fidelis & fidei ardentis,nisi ecclesia est dei viuentis? Ergo socrus Petri febricitans,anima est habens q dem fidē Chrianam,sed alicuius peccati, seu vitij passione cum periculo vitæ laborans.Lucas euangelista hoc etiam memorat,q rogauerunt illum pro ea . Igit socrus Petri,cuius in domū dns Iesus venerat,anima est,vt iam diximus, Chriana vel fidei domestica,quæ cū vitijs & peccatis febricitare cœperit,& pene spm̄ vitæ amiserit,rogāt fideles pro ea,& orando ab oībus confirmat charitas in ea. Præterea & hoc Lucas memi nit,qa stans super illam imperauit febri,& dimisit illam. Matthæus,dicit qa tetigit manū eius,& dimisit eā febris. Lucas autem,vt iam dictū est,stans(inqt)super illam,imperauit febri,& dimisit illam. Vterq̄ surgentis hoc exprimit opus,qa surrexit continuo, & ministrabat eis,videlicet dño & discipulis eius. ¶ Hinc breuiter dicendū,qa suptr febricitantem stare est,eiusmodi animam respectu timoris sui valde terribiliter cōcutere, iudiciiq̄ futuri memoria conturbare,ita vt dicat:Conturbata sunt omnia ossa mea , & anima mea turbata est valde. Non em̄ sicut ante notitiam veritatis lactat anima dulcibus grāe mammillis,vt creatorē suū cognoscat:non(inquam)ita,cum post veritatis agnitionē & susceptam fidem aliqd criminale peccauerit, rursus tam facile prona indulgentia sese illi Iesus impendit,sed quasi desuper stantis terret animaduersione iudicis, verbi gratia dicentis: Qui peccauerit mihi,delebo eū de libro meo quē scripsi.¶ Porro iacētis manū tāgere,est confortare & adiuuare volentē violentiæ peccati resistere . Quo em̄ alio modo quispiā liberaret de corpore mortis huius? Deniq̄ cū vult, potest homo iacere & febricitare, vel qualemcūq̄ passionē corpori suo adducere:sed vt de lecto surgat,eadem̄q̄ passione careat,non in sua volūtate,sed potius in medici positū est curatione. Similiter cū vult, potest sine lege viuere.i.sine timore dei mala securitate in peccatis iacere,sed vt surgat,& animę sanitatē recipiat,non in virtute sua,sed in sola positū est grā liberatoris. Etiā si velle adiaceat,non inuenit bonū perficere,postq̄ malo volens tradidit se. ¶ Hinc est illud Apostoli, sub persona taliū suspirantis . Condelector legi dei,secundū interiorē hoīem. Video aūt aliā legē in mēbris meis repugnātē legi mētis meæ,& captiuū me ducētē in lege peccati,quæ est in mēbris meis. Infelix ego homo,qs me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Chm. Igit secundū mysteriū, sęueritatis qdem est , qđ vt Lucas scribit,stetit super illam:adiuuantis autē siue liberantis grāe,quod(sicut ait hic Matthęus) tetigit manū eius. Porro,& apud illū & apud istū,sicut in cæteris,ita & in isto facto manifesta & rata est astipulatio veritatis,qa credendum est illi in sermonibus suis, qa sicut dns potestatē habens vitæ & mortis,siue vitæ & sanitatis,tantūmodo stetit & imperauit.stetit,& tetigit,& febris fugit. ¶ Interea,& hoc dicendū tibi, quicunq̄ es vel esse cupis prudens auditor euangelij, ne ordinē requiras factorū in oībus quæ ab euangelistis conscripta sunt.Non em̄ ordini intendunt rerū gestarū, siue tēporibus describendis, qbus res gestæ sunt:sed prouisum singuli sequunt cœleste mysteriū,vtpote animalia spūalia,quæ ante & retro oculis plena sunt.Nunqd em̄ ordo factorū apud hunc & apud Lucā tam diuersus esset,sicut perpēdere potes,nisi causa mystica subesset? Imo sicut periti artifices, sicut optimi aurifices,dum qsq̄ illorū vas quodcunq̄ pretiosum, siue decorā regio capiti fabricare cupit coronā,appositis sibi gēmis,non curat attendere de singulis,quo tpe vel quali pretio cōparatæ fuerint,sed hoc solū intendit,qualiter auro superordinatæ,varietate sua melius placere possint intuentiū oculis.Ita isti fidissimi fabricatores euangelicæ veritatis, non tantū attendere debuerunt,qbus tēporibus vel quo tēporū ordine miracula gesta fuerint, quantum eorundē miraculorū qualitates,quæ sumpta de innumerabilibus gestis, & subordinata competentibus locis, sufficere possent ad splendotem veritatis, ferendum̄q̄ suffragium gloriæ & honori huius filij hoīs,quod sicut verus homo,ita & verus deus sit.

¶ Hinc

Roma.2. Quęstio de relapsis in pctm̄ post baptismū Titū.3

Responsio 1.Iohā.2

Mysteriū in febricitantē socru Petri & in ei⁹ curatione Lucę.4.

Quid ē stare sup febricitantē. Psalm.6

Exod.32 Roma.7.7

Roma.7

Nōta ordo q̄ mysteriū i gestis chri ab euāgelista obseruat Ezech.1.10 Apoca.4

Psal. 20

¶Hinc est illud in Psalmo: Qm̃ præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis, poſuiſti in capite eius coronã de lapide pretioſo. Quid em̃ est corona de lapide pretioſo in capite, niſi ſcriptura hæc teſtimonioꝝ eius opifex diuinis illuſtrata miraculis, in initio prædicationis euangelicæ? Non igit magnopere requiras in geſtis ordinẽ temporꝝ, vbi lõge pulchrioꝝ fulget ordo myſterioꝝ, de quo iam dictũ est, & adhuc dicendũ. ¶Dictũ quippe est, qa futuꝝ erat, vt de populo Iudaico prius à lepra ſua pars aliquantula, & deinde gentilis populus à phanatico errore ſuo curaret: ac deinceps quiſq; iam fidelis, iam Chr̃ianus peccatis actualibus iteꝝ oppreſſus, gratia miſerentis dei liberaret. Secundũ ſimilitudines iſtoꝝ, videlicet leproſi mundati, & pueri Centurionis à dæmonio liberati, & ſocrus Simonis quam febricitantem, idem dñs potenti imperio ſanauit. Nonne & hoc futuꝝ erat

1. Iohã. 2

de hæreticis, quod factum est? ſicut Iohannes apoſtolus dixit: Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Sequit ergo: ⌊Veſpere autẽ facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes, eijciebat verbo ſpũs, & oẽs male habentes, curauit.⌋ Hoc ipſum Lucas ſcribens: Exibant autẽ (inqt) dæmonia à multis clamantia & dicentia, qa tu es filius dei. Et increpãs, nõ finebat ea loqui, qa ſciebant ip̃m eſſe Chriſtũ. In præſenti facto manifeſtũ magnumq; & euidẽs erat diuinitatis ſiue diuinæ fortiſudinis experimentũ, qa ſicut cætera, ſic & iſtud in poteſtate faciebat, & hoc ad teſtimoniũ pertinet veritatis, vt veraciter poſſet diceret: Opera quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipſa teſtimoniũ perhibent de me. Porro, iuxta myſteriũ iam præſcriptum, ſpũs vel dæmonia, quæ verbo eijciebat, & quæ exibant à multis, clamantia & dicentia, qa tu es filius dei: Ipſe aũt increpans non finebat ea loqui, hæretici ſunt, vel fuerunt hoĩes ficti, ſimulatores & callidi, qualiũ primus in Actibns Apoſtoloꝝ Simon extitit, q & ipſe credidit, ſed fides vel confeſſio eius, & ſimiliũ clamantiũ, tu es filius dei, ſimilis eſt confeſſioni dæmonioꝝ, quæ non finebat loqui filius dei, qa non eſt ſpecioſa fides vel confeſſio in ore, ſi dilectio non ſit in corde. Quid autem eſt, quod cum dixiſſet euangeliſta, & oẽs male habentes curauit, ſtatim ſubiunxit: ⌊Vt adimpleret quod dictũ per Eſaiam prophetam, dicentẽ, ipſe infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes portauit.⌋ Deniq; vbi hoc per Eſaiã dictũ eſt, de paſſione eius ſermo propheticus erat, ſicut manifeſte docent ſequentia hæc. Et nos putauimus eũ quaſi leproſum, & percuſſum à deo & humiliatũ. Ipſe aũt vulneratus eſt propter iniqtates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ, & liuore eius ſanati ſumus &c. ¶Et reuera hoc fuit illi infirmitates noſtras accipere, & ægrotationes portare. ſ. vulnerari propter iniqtates noſtras, & atteri propter ſcelera noſtra, flagellis cædi vſq; ad liuorẽ ſanctiſſimi corporis ſui, & in ſimilitudinẽ ouis ſiue agni ad occiſionẽ duci, & in ipſa occiſione cũ ſceleratis reputari: quæ oĩa illo prophetiæ loco conſcripta ſunt, de quo cap̃m hoc euangeliſta ſumpſit. Quid ergo eſt talis capituli præſens cõmemoratio, niſi pia & prudens tanti medici vel propoſiti eius conſideratio? Nam quia propoſitum eius hoc erat, vt peccata noſtra portaret, quæ vere infirmitates, vere ſunt animarum noſtrarum ægrotationes, valde piũ atq; pulcherrimũ fuit cordi huius euangeliſtæ, conſiderare, ſcriptoq; ſuo nobis innuere, qa ſuũ opus, quod eſt ægrotationes (vt iam dictũ eſt) animaꝝ portare ſiue ſanare, ab ægrotationibus corporꝝ cœpit operari: vt prius ab illis, dum viſibiliter curaret, medicus verus innoteſceret, & tunc demũ ad curandas ægrotationes animaꝝ perueniret.

Dæmonia q̃ increpabat Ieſus, hæreticos p̃ figurabant Iohã. 2

Acto. 8

Eſa. 53

Chr̃s ægrotationes noſtras portauit

Iohan. 2

Nam fecit qdẽ initiũ ſignoꝝ coram diſcipulis ſuis, conuertendo aquas in vinũ, ſed hoc fuit publicũ prædicationis ſuæ officiũ, cum necdũ Iohannes ſuũ impleuiſſet curſum. Poſtquã Iohannes traditus eſt, tunc ſiue exinde ipſe & prædicare regnũ dei, & miracula facere cœpit hmõi. ſ. curare corporꝝ infirmitates, & perinde (ſicut iam dictũ eſt) ad curationẽ animaꝝ perueniret. Et de poteſtate qdem huius filij hoĩs, poteſtate diuina huius dei & hoĩs, & ea quæ iam dicta, & ea quæ adhuc ſunt dicenda, magna & myſtica experimẽta ſiue teſtimonia ſunt. ¶Sed qd ſibi vult hæc interpoſitio, quam rebus geſtis euangeliſta taliter interpoſuit. ⌊Videns autẽ (inqt Ieſus) turbas multas circũ ſe, iuſſit ire trans fretũ. Et accedens vnus ſcriba, ait illis: Magiſter, ſequar te quocunq; ieris. Et dicit ei Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: Filius autẽ hoĩs non habet vbi caput ſuum reclinet. Alius aũt de diſcipulis ſuis, ait illi: Dñe, permitte me primũ ire, & ſepelire patrẽ meum. Ieſus aũt ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.⌋ Quid (inquã) hoc ſibi vult, quod hæc dicta filij hoĩs ad duos hoĩes, tam diuerſa, rebus geſtis. i. mirabilibus eius interpoſuit? Nam hactenus poteſtatem eius euidenter demonſtrauerat, q̃modo cum poteſtate dixiſſet ad leproſum, volo, mundare, quomodo dixiſſet Centurioni, vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi, quomodo tactum ſiue imperium eius fugiſſet febris, qũo ſpiritus verbi eieciſſet, & oẽs male habentes curauiſſet, inter quos exeuntia dæmonia, ſicut Lucas meminit, increpans, non finebat ea loqui, & continuo dicturus eſt, qũo ſurgẽs imperauit vẽtis & mari, vt fieret trãquillitas, & obedierũt ei. Quid ergo dicemus? Plane ſi in his re-

his rebus gestis, rerum in ecclesia gerendarū processum, qualem exponere cœpimus, diuinum euangelistam attendisse præsentis, causam habes in promptu, cur hæc ad duos homines dicta tam diuersa præterire, vel tali loco inserere voluerit. ¶ Futurum quippe erat vt curata animarum lepra in Iudæis, sedata in Gentibus dæmoniaca vexatione phanatici erroris, dum rursus in domo Petri, quæ est ecclesia, curatur vitiorum febris, & de ecclesia eliminant hæretici, spiritum malum habentes, & idcirco indigni loqui, de filio dei. Futurum (inquam) & hoc erat, vt multi arriperent, aut suscipere viderent propositum perfectionis. Alij per improuidam præsumptionem, alij per timoratam deuotionem. Nimirum eorum qui per præsumptionem accessuri erāt, exemplum est ille qui dixit, magister sequar te quocunq; ieris: eorum autem qui cum timore vocati siue admoniti accedunt, ille qui ait: Dñe, p̄mitte me primū ire, & sepelire patrē meum. Quantos putas in ecclesia fuisse vel esse, qui secundum horum vtrorumq; exempla tam diuersa diuersos exitus habuerunt, vel habent professionis suæ? ¶ Digne igit & hoc euangelista non prætereundum existimauit, vt deinde futuras in ecclesia seditiones prospiciens, siue ex falsis fratribus, siue ex manifestis aduersarijs persequentibus, subiungeret, dicens: Et ascendente eo in nauicu lam, secuti sunt eum discipuli eius, & ecce motus magnus factus est in mari &c. Nunc eadē dicta p̄spiciamus: Videns (inqt) turbas multas circum se iussit ire trans fretū. Sicut tūc turbas multas circum se videbat, ita & multitudines gentiū oculis suæ diuinitatis, cui oīa præsentia sunt, crediturās in se fore præuidebat. ¶ Item, quod venerabiliter aspiciendū est, sicut plerisq; credentium in se dicturus erat per spm̄ sanctum, diffusum in cordibus ipsorum, per inspirationem sancti desiderij, in quo est fastidium præsentium, & appetitus cœlestium siue futurorū: sicut (inquam) dicturus & ineffabili dictione facturus erat vt transirent vel relinquerent seculum, tumultumq; effugerent curas secularium (vt faciunt nunc hi qui cœnobialem siue solitariam vitam eligunt) ita tunc iussit ire trans fretum. Non dictum est iussit turbis multis, quæ circum se erant, neq; dictum est, iussit discipulis suis qui tunc admodū pauci erant, sed dictum est ab euangelista indiffinite, iussit ire trans fretum. Cur hoc? nisi quia iussio hæc iuxta sensum hunc mysticum non tam præceptum est, q̄ consilium? Sicut enim quodam loco dicentibus discipulis eius, si ita causa est homini cum vxore, non expedit nubere, respondens ait, non omnes capiunt verbum istud, ac deinceps, qui potest (inqt) capere, capiat: ita de omni freto curas secularium, qbus licito quidem fideles implicari possunt, sed cum illis perfecti esse non possunt, prudenter aut discrete sentiendū est, quod sic quosdam iusserit vel iubeat ire trans fretum, vt non tamen omnibus imponat necessitatē omnino relinquendi coniugiū, curamq; omnium rerū familiarium. Et taliter qdem transfretare, Christū sequi est. ¶ Sed attende diligenter, qd vel qūo fortis ille scriba dixerit: Magister (inqt) sequar te quocunq; ieris. Primum ipsa appellatio insuauis est, cū dicit, magister, & non dicit, dñe: insuauis (inquam) & sine dilectione. Nam si rite recolis, eos appellatio, q̄ cū dilectione appellauerunt, talis erat vt dicerēt, dñe. Exempli gratia: Vt appellatio Petri dicentis dñe, si tu es, iube me venire ad te. Talis appellatio magister siue Rabbi pharisaica extitit, qbus delectabile erat sibi salutare, & sic salutari, vocare & vocari ab hoībus Rabbi. Iudas impius sic appellare potuit, vt cæteris singillatim dicentibus, nunqd ego sum dñe, ille (vt erat cordis amari & perfidi) diceret, nunqd ego sum Rabbi? Et qdem bonum & suaue est vtrunq; dicere simul, magister & dñe, vnde & dicit ipse, vos vocatis me magister & dñe, & bene dicitis, sum etenim, sed solum hoc dicere magister siue Rabbi, & non dicere, dñe, cordis est longinqui. i. longe remoti à familiaritate dilectionis. ¶ Deinde quantæ est præsumptionis dicere vel dixisse magistro & dño huic, sequar te quocunq; ieris? Quis enim vnq̄ fuit q̄ sequeret eum quocūq; iuit, vel cui diceret ipse ore suo, sequere me quocūq; iero? Sed non mirū, scriba enim fuit cuius ordinis hoīes de iustitia sua valde fuere præsumptuosi, & gloriabundi: vnde & ab ipso dño sæpe grauiter notati sunt. Exempli gratia, cum dicit: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. omnia vero opera sua faciunt, vt videant ab hoībus, & his similia. Quō ergo illi respondit? Nimirū vt debuit: Vulpes (inqt) foueas habēt, & volucres cœli nidos, filius aūt hoīs non habet vbi caput suum reclinet. ¶ Quàm dissimilis responsio hæc responsioni illi, qua postea Petro respondit, nimis adhuc forti, & confidenti plus q̄ oportuit. Nam q̄ dixerat, dñe, tecum paratus sum, & in carcerē, & in mortē ire: item q̄ quare non possum te modo sequi, animam meam pro te pono: respondit illi: Animam tuam pro me ponis? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec me ter neges. Vere responsio dissimilis, q̄a fuit illa corripientis, ista autem est omnino reprobantis. Et recte debuit esse dissimilis, quia confidentia Petri, de radice dilectionis: huius autem præsumptio de superbiæ & radice nequitiæ prodijt. ¶ Plane poterat dicere sicut vulpes occulte cubant in foueis, & sicut volucres cœli suauiter sibi sedent in nidulis, ita maligni spiritus propter

Quita ęgrō tatio in mq̄ nasticis.

Votū mōnasticū cō filij ē, nō p̄cepti qa nō oibus imponitur.

Matth. 19

Triplex appellatio, domine, mgr̄ seu Rabbi, mgr̄ & dñe. Matth. 14 Matth. 23 Matth. 26

Iohan. 13

Nimia p̄sūptio huius scribæ dicētis qa sequar quocūq; ieris

Matth. 23

Dissimilis rūsio ad Petrū & ad scribā Matth. 26 Iohan. 13

Vulpes & volucres cę

li, maligni sunt spūs

propter malitiam vulpeculæ, propter elationē, volucres cœli iure nominandi, cuncta oc cupauerūt diuersoria pectoris tui, & idcirco falsum loqueris, dicēdo, sequar te quocūq; ieris. In quo dicto & dolus est & superbia simul, dum & me fallere, & ambitione nimia cupis sanctus videri: sed sanctæ discretionis, & tēperantiæ magister venerabilis, malignoꝝ spirituū nomen tacuit, & rem nihilominus eandē satis edixit, Quanti hodieq; sunt, propter quos hoꝝ meminisse oportuit, quoꝝ in cordibus, cū in ore sanctā conuersationem profiteant, maligni spūs ita cubant, sicut vulpes in foueis, sicut volucres iu nidulis, & locus in eis non est vbi filius hoīs caput suū reclinet? Simplices non ita magister iste & dñs repellit, imo & quasi vim faciens, ad se trahit. Sequit em̄: ¶Alius aūt de discipulis ait illi: Domine, permitte me primū ire & sepelire patrē meum. Iesus autē ait illi: Sequere me,

Deut. 33

& dimitte mortuos sepelire mortuos suos. In Deuteronomio Moyses dicit, benedicens Leui. Qui dixit patri suo & matri suæ, nescio vos: & fratribus suis, ignoro vos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquiū tuū, & pactū tuū seruauerunt, iudicia tua o Iacob, & legē tuā o Israel. Hoc de perfectione dixit. Præmiserat em̄: Perfectio tua & doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in perfectione, & iudicasti ad aquas contradictionis.

Apostoꝝ Iacobi & Iohannis perfectio

¶Ergo iste q dixit: Domine, permitte me primū ire, & sepelire patrē meū, aliqd minus à perfectione habebat, q non dixerat patri suo, nescio te, prēsertim tali pri, propter quē diceret ei dñs cum suæ charitatis imperio, dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Non vtiq; talis erat pater huius, qualis extitit Iacobi & Iohannis pater Zebedæus, alioqn non diceret mortuus à mortuis sepeliendus. Attamē illi, s. Iacobus & Iohannes, vocanti domi

Matth. 4.

no vt sequerent eum, non dixerunt: domine, permitte nos primū ire, & sepelire patrem nostrū. Non igit eiusdē perfectionis iste iam erat, cuius illi fuerunt in ipsa vocatione sua, qualem in Deuteronomio Moyses (vt iam dictum est) collaudat. Sed quid? Nimiꝝ talis & taliū exemplū fuerit, quales hodieq; nonnullos sumus experti, q cum desiderent, perfecta conuersatione Chrm dñm sequi, retrahunt per affectum carnis, per affectū patris & matris, vel cuiuscunq; propinquitatis, cuius dilectioni tunc demū sancta scriptura vel dei charitas contradicit, si propinqui illi deo mortui sint, id est, si aduersent viæ dñi. Adiuuantis igit est gratiæ, quod verbum incarnatum dicit infirmo, sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Proinde secundū hoc exemplū recte dicas illi, cuius desideriū conuersionis cognoscis retardari per affectum carnis. Verbi gratia: Per affectū patris secundū carnem viuentis, & idcirco mortui. Relinque mortuos sepelire mortuos suos, tu aūt vade, & annuntia regnū dei. Quod si & patrē innoxium, qualis iam dictus erat Zebedæus, relinquat alijs sepeliendū, vt sequat Christū, tunc multo magis cum apostolis facit, s. cum Iacobo & Iohanne, q patrem Zebedæum reliquerunt. ⌊Et ascendente eo in nauiculā, secuti sunt eū discipuli eius, & ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiret fluctibus. Ipse vero dormiebat. Et accesserunt, & suscitauerunt eū, di-

Differūt miracla Chri & Moysi.

centes: Dñe, salua nos, perimus. Et dicit eis: Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgēs, imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. ⌋ Vt cætera, sic & istud in potestate fecit hic filius hoīs, vnde & continuo: ⌊Admirantes dixerunt: Qualis est hic? qa venti & mare obediunt ei. ⌋ In hoc genere virtutū Moyses claruit, s. vtendo elementoꝝ officijs contra Pharaonē in terra Aegypti, de hoc iam supra dictū est, qa signa quæ fecit, nō eiusmodi erant, vt ea quæ maxime operatus est hic filius hoīs, qui, sicut prædictū fuerat per Esaiam, & hic Euangelista meminit, infirmitates nostras accepit, & ægrotationes nostras portauit, circa substantiam hoīs suaꝝ beneficia virtutum maxime impendit, incipiēs à curatione corporꝝ, vt deinde pueniret ad curationē animaꝝ. ¶Nunqd vero non & in ista parte virtutis, s. in imperando elementis, & Moyse & omnibus virtutum operator maior est hic? Vere incomparabiliter maior, qa nullus eoꝝ quicquam imperando fecit,

Exod. 7. 8

nec ipse Moyses imperio vsus est, sed de plenitudine alterius accepit. s. dei vel verbi eius de plenitudine (inquam) huius, de quo solo dictum est, & dici debuit, qa imperauit: Non

Exo. 14.

em̄ Moyses imperauit, sed ab hoc imperatum est illi dicendo, extende manū tuam super aquas Aegypti, & vertant in sanguinem, extende manum tuam super fluuios, & educ ranas super terram Aegypti, & post multa his similia tandem, inq: Eleua virgā tuā, & extē de manum super mare, & diuide illud, vt egrediant filij Israel in medio mari per siccū, & rursum extende (ait) manū tuam super mare, vt reuertant aq ad Aegyptios, super currus, & equites eoꝝ. Cuncta hæc alterius imperio fecit, s. dei, suo autem imperio nihil. Homo enim, & non deus erat. Hic solus suo imperio imperauit ventis & mari, deus em̄ erat, &

Ecclæ pſecutiões in maris tēpestate præfigurantur

obedierunt ei. ¶Porro, vt de mysterijs cœptum tenorem sequamur, pulchre diuinus euāgelista miraculum hoc talī ordine scripsit, qa videlicet post illa, quæ hactenus dicta sunt, futuꝝ & hoc erat in ecclesia, vt manifestæ persecutionis violentia p magnos principes in gentibus, quasi per magnos ventoꝝ motus in mari tempestas excitata, detonaret, iſpamq;

ecclesiæ

ecclesiæ nauiculã, quasi dormiente Iesu, pene vsq; ad periculum vitæ & salutis vehemen ter vexaret. Quid em̃ est dormire Iesum in nauicula? nisi subtrahi auxiliũ gratiæ adiuuan tis ab ecclesia? Hoc aũt cum fit, ideo vtiq; fit, vt & qui probati sunt, manifesti fiant: & qui per prosperitatẽ falli poterant, per aduersitatẽ instruantur: & qui in peccatis erant, pur gentur: & multi martyres coronentur. Igitur toties dñs Iesus in nauicula quasi dormit, aut dormiuit, motus q; magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, q̃ ties tardante illo per ordinatissimã dispositionẽ, & necessaria ad tẽpus subtrahente præsi dia, diabolus ventor̃ huius seculi agitator inquietus (qualis vtiq; ventus Nero fuit, aut fu nestus Decius, vel certe Diocletianus siue Maximinus) persecutiones excitauit, & in mor tes siue oppressiones sanctor̃, mare, id est, multitudines gentium per ipsor̃ leges & edi cta cõmouit. Heu, quoties motu huiusmodi facto nauicula operta est fluctibus? quoties persequẽtibus & occidẽtibus paganis crudelissimis, ecclesia sancta calamitatibus oppres sa est innumerabilibus? ¶ Tunc nimir̃ accesserũt discipuli, & dormientẽ suscitauerũt Ie sum, inuocãtes eundẽ saluatorẽ. Exempli gratia, dicendo illud Dauidicum: Exurge, qua re obdormis dñe, exurge, & ne repellas in finem. Et rursum: Exurge domine adiuua nos & libera nos propter nomen tuũ. Et alibi: Adiuua nos, ne forte dicãt in gentibus, vbi est deus eor̃. Debuit aũt semper & esse debet suscitatio ista suauis & dulcis, & non molesta, id est, cũ fide sine desperatione, cũ perseuerantia absq; impatientia. ¶ Alioquin suscitanti bus se ipse dicit: Quid timidi estis modicæ fidei? Ac si patenter dicat: Nonne scriptũ est, quia non relinquet dñs virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iu sti ad iniquitatẽ manus suas, & quid est, non relinquet, nisi diu durare non permittet? Re cordamini priorum & nouissimorum Aegyptiorum atq; Assyriorum siue Babyloniorũ, Medorum atq; Persarum, cæterarum q̃ gentium Barbaror̃, regum q̃ hominum impio rum, quicunq; virgam suam, id est, potentiam suam vel dominium extenderunt atq; ele uauerunt super sortem iustor̃, ad affligendos siue delendos illos, qui sorte, id est, gratuita electione misericordiæ ad vitã æternam p̃destinati sunt. Nunquid diu durauerunt? Nun quid nõ hoc ipsum, q̃d ad tempus prævalere visi sunt, cooperatum est in bonum iustis & diligẽtibus deũ? Quid ergo timidi estis? Num quia Nero Petrũ crucifigit & Paulum gla dio cædit? Nolite timere, nolite timidi esse, sed in patiẽtia vestra possidete animas vestras quia nõ tandiu durabit virga hæc vt necessario extendant iusti, quasi auxilio destituti, ad iniquitatẽ manus suas: sed cito frangetur, & in ignẽ mittetur vt ardeat. ¶ Tunc surgẽs im perauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Dñm Iesum surgere, ventis q̃ & mari imperare, est pœnitentiam suã exercere siue excitare, scilicet ad adiuuandũ electos & ad vindicandũ in reprobos, vt sæpe particulariter factũ est, fiet aũt vniuersaliter & se mel, cũ in nouissimo iudicio surrexerit, sicut in psalmo dictũ est: Terra tremuit & quieuit, cũ exurgeret in iudicio deus. Præterito nanq; pro futuro tẽpore vsus est, q̃d propheticis locutionibus familiare est, dicens: de cœlo auditũ fecisti iudiciũ, terra tremuit & quieuit, pro eo vt diceret, de cœlo veniens auditũ facies iudiciũ, subauditur dicendo, venite bene dicti patris mei percipite regnũ, & cætera: & tunc terra tremet & quiescet, id est, impij ti mebunt & sanctos persequi definẽt. ¶ Tunc vtiq; contra vniuersos consurget, nunc autẽ interdũ in partes exurgit, & stat terribilis, vt sanctor̃ neces vindicet de aduersarijs & ho micidis, vt verbi gratia, tunc exurrexerat & stabat, nimir̃ cõminans Iudæis, iam q̃ factu rus excidium gentis & loci, quãdo Stephanus protomartyr intendens in cœlum dũ sta ret in cõcilio, videns gloriã dei & Iesum stantẽ à dextris dei, ait: Ecce video cœlos aper tos & filiũ hominis stantẽ à dextris dei. Taliter & in alijs siue contra alios interdũ surgẽ te dño post magnos motus, facta est tranquillitas, & pax ecclesiis reddita est. ¶ Et cũ ve nissent trans fretũ in regionẽ Gerasenorum, occurrerũt ei duo habentes dæmonia, de mo numentis exeuntes, sæui nimis, ita vt nemo posset transire per viam illã: Et eccle clamaue runt dicentes: Quid nobis & tibi Iesu fili dei? Venisti huc ante tẽpus torquere nos. Erat aũt non longe ab illis grex porcor̃ multorum pascens. Dæmones autem rogabant eum dicẽtes: Si eijcis nos, mitte nos in gregẽ porcor̃. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes, abierunt in porcos. Et ecce impetu abijt totus grex per præceps in mare, & mortui sunt in aquis. ¶ Quali vel quãta cum potestate glorioſus iste filius hoĩs hactenus dæmonia eiecisset, ficut euangelista paulo ante dixit, q̃a eijciebat spũs verbo: ab isto claret maxime experimento & litera quidẽ in manifesto est, manifeste signãs, q̃a hic filius hominis deus verax est, cu ius p̃sentiam tremunt & ferre se non posse fatentur dæmonũ legiones, & solo eius nutu torti atq; exire compulsi tot maligni spiritus, rogant, vt q̃m exire coguntur, saltẽ in por cos intrare permittantur. ¶ Veruntamen vnũ est, quod non otiose quærit, videlicet quo modo placuerit huic tã miti tam q̃ mansueto, qui nullũ ex semetipso iniuste lædi patere tur, iuxta illud: Non cõtendet neq; clamabit, nec audiet foris in plateis vox eius: quomo do, in-

1. Corin. 11. Quorsum.

Psal. 43
Ibidem.
Psal. 78.
Nõ p̃mit tit Iesus diu durare p̃se cutionem.
Psal. 124

Luc. 21. Imperare ventis q̃d sit.

Psal. 45.

Matth. 25.

Iesus exur gens in iu dicio. Acto. 7.

Potestas Chri cõtra dæmones.

Quæstio

Esa. 42

do, inquã, placuerit ei, vt porcos alienos daret vel mitteret ſpiritibus malignis, quatenus
Matth 12 per præceps irent in mare & morerẽtur in aquis? Hoc quicunq; requirit, ſcire debet, ho
Reſponſio. mines regionis illius tales fuiſſe, qui nõ ſolum porcor̃ ſuorum damna, verumetiam pœ-
nas omnimodas deberẽt ſuſtinere. Nã ſi rite perpẽdas, ſicut dixit: Væ tibi Corozaim, væ
Matth. 11. tibi Bethſaida, qa ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſſent virtutes, q̃ factæ ſunt in vobis, olim
in cilicio & cinere pœnitentiã egiſſent: ſtatimq; ſubiunxit: Veruntamẽ dico vobis, Tyro
& Sydoni remiſſius erit in die iudicij q̃ vobis. Sic & iſtis, videlicet Geraſenis, veraciter di-
cere potuit. Iſti etenim non ſolũ non crediderunt, cũ tantas virtutes vidiſſent, verumetiã
rogauerunt eum, vt diſcederet à finibus eorum. Diſceſſit autẽ, & contigit eis, ſicut & cæ-
Forte, ſtul- teris regionibus *ſcuſi, ſecundum ſimilitudinẽ porcorum ipſorum, qui à dæmonibus agi-
tis, tati, per p̃ceps in mare abierunt & mortui ſunt. Huius expoſitio myſterij iã ab ipſo inci-
pienda eſt exordio præſentis lectionis. ¶ Igitur venienti dño in regionem Geraſenorũ,
occurrerunt duo habẽtes dæmonia de monumentis exeuntes, ſæui nimis: quia cũ veniſ-
ſent in huius vitæ incolatũ, ad debellandum principẽ huius mundi diabolum, duæ mor-
tes generis humani, duce ipſo peccati & mortis principe, aduerſus eũ cucurrerunt. Quæ
nã duæ illæ mortes ſunt? Videlicet vna mors corpor̃, & vna mors animar̃ contra quas
erat illi dimicandũ. Vnde & bene illi duo & ſæui nimis, & de monumẽtis exiſſe vel in mo
numentis habitaſſe dicuntur: quia videlicet & mors animar̃ ſæua nimis eſt, & per mortẽ
corpor̃ in monumentor̃ habitationem deuenimus. Et illa quidem mors, quæ eſt anima
Iohã. 14. rũ, occurrẽs nihil contra eum p̃ualuit, quemadmodũ ipſe dicit: Venit em̃ princeps mun-
di huius & in me non habet quicquã. Porro illa mors, quæ eſt corpor̃, ad tempus illi p̃-
ualere permiſſa eſt, vt ſuſcipiens vel admittẽs noſtrã ſimplam, euacuaret duplã. Quid aũt
verius eo, quod ait, ſæui nimis, ita vt nemo poſſet tranſire per viam illã. Quis em̃ ex om-
ni genere humano ſæuitiã mortis intactus euaſit? Omnes in Adam peccauerunt, ait Apo
Roma. 5 ſtolus, & oẽs in Adã moriuntur. Vbi peccauit Adam, protinus & ipſe morte animæ mor
Gene. 3. tuus eſt, & nos in ipſo mortui ſumus: & vbi dictũ eſt ei, qa puluis es & in puluerem reuer-
teris, & ipſe morti corporis, & cũ illo nos addicti ſumus. Vere igitur per viam illã nullus
tranſire poterat, quia qui mortẽ non videret, & animã ſuã erueret de manu inferi, nul-
lus erat. Sed venit iſte, in quo nihil iuris vlla mors habuit, & quia per vnã videlicet corpo
ris mortẽ iniuria facta eſt illi, iure ſub illo mors vtraq; occubuit, nõ ſine magno tormẽto
principis vtriuſq; mortis & ſatellitũ eius, quas cum illo foras miſit. Sicut enim deſcenſus
eius ad inferos populo ſanctor̃ deſiderabilis, ita legionibus dæmonũ grauis fuit & into-
lerabilis. Dicebãt ergo: Quid nobis & tibi Ieſu fili dei? Veniſti huc ante tempus torquere
nos. Tempus illud, quo ſe torquẽdos eſſe nouerũt, vltimũ erit iudiciũ, quãdo princeps eo
Iob. 14 rum cũ ipſis, & ipſi cũ principe ſuo, videntibus cunctis (vt in Iob ſcriptum eſt) præcipita
Myſterium buntur in ignẽ æternum. ¶ Quomodo tandẽ impletum eſt in myſterio, quod ſignificaba
huius mira tur in miraculo, ſcilicet in eo, q̃ grex porcorum totus cum impetu per præceps in mare
culi, cõtra abijt, & mortui ſunt in aquis? Ita nimir̃, vt fieret quod ipſe filius hominis ſciens p̃locutus
Iudæos por eſt. Cum, inquit, immundus ſpiritus exierit ab homine, & cætera vſq;, tunc vadit & aſſu-
cis ſimiles. mit ſeptem alios ſpũs ſecum nequieres ſe, & ingreſſi habitant ibi, & fiunt nouiſſima homi
Matth. 12 nis illius peiora prioribus. Per vnum quippe hominem eiuſmodi, Iudæos incredulos atq;
blaſphemos vult intelligi, qui nõ tam Iudæi q̃ Chananæi, non tam vituli æſtimandi ſunt
q̃ porci. Ipſi nanq; de bono opere ſaluatoris peiores effecti, & inde per inuidiam mortui,
quod ille vnam in ſemetipſo & vtranq; in ſuis fidelibus mortem vicit, malignis ſunt ſpiri
tibus traditi, & per furorem ſuum facto impetu, ſemetipſos in mari præcipitauerunt. Ni
Ioſe. de bel mirum ſeditiones excitando implacabiles, vt plurimi ſcriptores, & maxime Ioſephus re
lo Iud. per fert, in Romanũ irruerunt imperium, & mira inſania, mirabili pertinacia victores omni-
ſeptẽ libros um gentium in ſuas neces, in excidiũ loci & gentis excitauerũt. Quid fuit ita furere, niſi
porcos à malignis ſpiritibus agitatos, per p̃ceps & cũ impetu abire in mare? Si ergo per-
pendas ſiue reſpicias quid olim in Aegypto ante acceptã legẽ fuerint, & quid nunc poſt
aduentũ fecerint redemptoris aut receperint, recte dicas, quia nouiſſima horum peiora
ſunt prioribus, & ita tam ſecundum animam quàm ſecundum corpus in omne miſeriar̃
profundum præcipitati ſunt, vt porci illi quibus propter furias dæmonũ nec ſuus, quã-
CAP. IX. uis brutus, ſubeſſe poterat ſenſus. ¶ Et aſcendens in nauiculã, tranſfretauit, & venit in ci-
uitatem ſuã. Et ecce offerebant ei paralyticum, iacentem in lecto. Et videns Ieſus fidem
illor̃, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de ſcri
bis dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat. Et cum vidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit:
Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Quid eſt facilius dicere, remittuntur tibi pec
cata, aut dicere, ſurge & ambula? Vt ſciatis autem, quoniam filius hominis poteſtatem ha
bet dimittẽdi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectũ tuum, & vade in domũ tuam

Et re

Et reſurrexit,& abijt in domum ſuam. Videntes autem turbæ,timuerunt,& glorificauerunt deum,qui dedit poteſtatem talem hominibus.¶Poteſtatem filij hominis,quã ad honorem & gloriam ipſius conſiderare & cognoſcere intẽdimus,ex mirabilibus eius factis & dictis ipſemet ore proprio hic enunciauit in re huiuſmodi,in qua potiſſimũ expediebat nobis potentem eſſe hunc dominũ,ſcilicet in remiſſionem peccatorum. Hoc eatenus non dixerat,ꝙ poteſtatem haberet dimittendi peccata,ſapienti nimirum vſus prouidẽtia diſcretionis,quatenus non hoc ante diceret q̃ factis comprobaret:& ipſi ſpiritus,quos verbo eijciebat,torti confiterentur,ipſum eſſe,de quo propheta prædixerat:Et tu Bethleem terra Iuda,nequaquam minima es in principibus Iuda,ex te em̃ exiet dux, qui regat populum meum Iſrael. Quæ enim illic in eodem propheta ſequuntur, eorꝝ ſumma eſt,ſaluum facere populum ſuum à peccatis eorum. Poſtquam ergo præcedentibus factis comprobatum fuit,quod ipſe eſſet & credi deberet eſſe ille dux Iſrael,dux Meſſias,id eſt,Chriſtus,tunc demũ paralyticum curaturus:confide,ait,fili,remittuntur tibi peccata tua,vt dum tam præſentia miracula,q̃ antiqua prophetarum oracula,ſermonem prẽſentis confirmant,minus offendantur,qui abſq; offenſione doceri non poſſunt, tardi ad credendum,imo & impatientes ad audiendum. Nam erant in hoc offendendi,& offendebãtur offenſione voluntaria,maxime ſcribæ & phariſæi,non veritatem quærentes,ſed veritati inuidentes. Nam protinus vbi dixit,confide fili,remittuntur tibi peccata tua,& ecce,inquit euangeliſta,quidam de ſcribis dixerunt intra ſe:Hic blaſphemat. Quis poteſt dimittere peccata,niſi ſolus deus? Vidit em̃ cogitationes eorꝝ,& dixit:Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Fortaſſis & hoc dixerunt intra ſe,ſed & de iſto reſpondit eis ſua ipſorum conſcientia,& de illo virtus operis manifeſta,ſequente effectu iuſſionem dicentis,ſurge & ambula. Et vtrinq; conuicit incredulos,quod excuſationem non habeant de peccato ſuo. Quid aũt ad illam interrogationem reſpondendum erat,quid eſt facilius dicere,dimittuntur tibi peccata,aut dicere,ſurge & ambula:niſi facilius eſſe dicere, dimittuntur tibi peccata? Nam apud ipſum quidem filius hominis ita vnum ſicut alterum facile erat,ſed apud homines longe facilius eſt dicere,dimittuntur tibi peccata,q̃ ipſam peccatorum dimiſſionem comprobare teſtimonio virtutis qualis protinus eſt ſubſequuta. ¶Secundum exemplum hoc fere quotidie fit in ciuitate domini, ſcilicet in eccleſia, quæ vtiq; eſt ciuitas domini,ciuitas regis magni,ad quam ipſe tranſſretauit & venit, poſtquã (vt dictum eſt ſupra)& mortis corporum noſtrorum ſeuitiam ſedauit,& mortis animarum noſtrarum ſæuum imperium ſoluit. Nam quoties facimus illud,quod Iacobus apoſtolus dicit:Infirmatur quis in vobis,inducat preſbyteros eccleſiæ & orent ſuper eum, vngentes eum oleo ſancto in nomine domini,& oratio fidei ſaluabit infirmũ:& ſi in peccatis ſit,remittentur ei. Quoties,inquam,hoc facimus,paralyticum ſiue vndecunq; infirmum domino offerimus,& ſicut videns fidem illorum,dixit,remittuntur tibi peccata, ita & nunc oratio fidei ſaluat infirmum:& ſi in peccatis eſt,dimittuntur ei. ¶Præterea iuxta ſenſum altiorem paralyticus tunc à domino curatur,quando fit,vt is qui nihil operabatur,iam nunc operetur,quemadmodum dicit Apoſtolus:Qui furabatur,iam non furetur:Magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonum eſt,vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Nam qui nihil operabatur,& aliena furabatur,nonne veram paralyſin habebat in manibus? Similiter qui ad bonum & vtilem ſermonem mutus erat, nonne veram in lingua paralyſim habebat? Igitur cum circa huiuſmodi ſic operatur dominus,ſiue per ſemetipſum tãtum,ſiue miniſtris ſuis cooperantibus:vt qui taliter paralyticus erat,iam nunc & bene laboret operando manibus ſuis,& omnis ſermo malus ex ore eius non procedat,vt ait continuo idem Apoſtolus,ſed ſi quis bonus eſt ad ædificationẽ fidei,vt det gratiam audientibus,merito turbæ glorificent dominum,qui dedit poteſtatem talem hominibus.

Mich. 5

Myſterium huius curationis paralytici, in eccleſia. Iaco. 5

Ephe. 4

FINIS LIBRI SEPTIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. VIII.

Sap.10

Sapientia dei, quæ aperuisti os muti, & linguas infantium fecisti desertas: ego quondã mutus & infans, nunc aũt ore aperto & lingua pene diserta te magnificãs, tibiq; de auro tuo ac de gemmis tuis quandã quasi regiam gloriæ & honoris facere adorsus coronam, semper quidẽ multum, nunc aũt maxime tua iuuari cupio

Duo opera autoris eodem tẽpore absoluenda.

dispositione, atq; opitulatione. ¶Non eñ nunc ita, vt hactenus, vni tantũ intentus sum operi, neq; debitor vnius tantum debiti, sed circumuentus, quasi à duobus fœneratoribus magnis & auaris omittere non valeo quin ambobus satisfaciam, cupiens esse fidelis. Alter eorũ est angelus, id est, p̃sul Agrippinẽsis ecclesiæ, cui me, vt credo, tu per misericordissimam prouidentiam, in tempore persecutionis, tanquã patri filium adoptiuum commisisti: alter vero, paterfamilias domus tuæ, scilicet cœnobij Sigebergẽsis, cui nequeo dicere quantũ debitor sim. Hic mihi primus suaserat hoc opus ingredi, titulatũ de gloria & honore filij hominis: cũ ille alter, & maior amicus, vehementer studij nostri bona opinione siue experimento delectatus, iussit atq; rogauit, & vtroq; modo, scilicet iubendo atq; rogando compulit, quatenus in libros Regũ totum cor meũ cum tua, domine, gratia conuerterem, & quantumcunq; possem, te adiuuante, magnum & (vt sibi videbatur) vtile opus inciperem, & de tuo adiutorio ad perficiendum nunquã desperarem. Quid ego inter istos animo pene diuiso facerem? Resultarem pertinaciter patri & pontifici? At ille non solũ sic iubebat, verumetiam supplicabat aliquandiu recusanti, vt si nõ paruissem, mihi ipsi viderer pietati rebellis. Relinquerem hoc opus, q̃d iam incœperam, rogatu (vt iam dictũ est) inferioris amici? At ille tanto circa istud angebatur sancti desiderij ardore, vt videns necessitatem meã, quod non possem maiori & digniori denegare, aspiciensq; hoc opus, quantũ hactenus scriptum fuerat, diceret hoc solum, doleo super te, doleo super te, codicem aspiciens, quẽ egreferebat imperfectum remanere. Igitur necessitate compulsus, dimidiũ cordis mei vni, & dimidiũ cordis mei præbui alteri, totum aũt, o sapientia, tibi præbere optaui, dicenti, præbe fili cor tuum mihi. Credens quippe & sciens omnia possibilia credẽti, ecce ita me charitati impẽdi, vt vno eodẽq; tẽpore circumsedentes duo calamũ in mente mea tinguant notarij. Vnde fit, vt si quid bene dictũ fuerit, tibi totum imputetur: si quid aũt minus bene sonuerit, necessitati digne, condonetur. ¶Et cum transiret inde Iesus, vidit hominẽ sedentem in theloniõ, Matthæũ nomine, & ait illi: Sequere me. Et surgẽs, secutus est eũ ¶. Hoc ad gloriã & honorem filij hominis p̃dicandum atq; audiendum est, quia hunc hominem vidit, & tam efficaciter vidit vt veraciter conueniat huic dicere, tu deus q̃ vidisti me: Quomodo eñ vel quibus oculis vidit? Deniq; si de oculis humani capitis agitur, q̃bus vt homo erat oculatus, nunq̃d solũ hunc hominem vidit? Imo & illos talibus oculis vidit, qui paulo supra rogabant eum, vt transiret à finibus eorũ, sed & illos qui crucifixerũt eum. Alij sunt oculi quibus istũ vidit, oculi gratiarũ: qui iuxta Zachariã in vno lapide, & iuxta Apocalypsim Iohannis in capite vnius agni septẽ sunt: Oculi isti nominibus suis nulli sunt aut esse debent incogniti, q̃ videlicet nomina sunt spũs sapientiæ & intellectus, cõsilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris dñi. Istis oculis hunc hominẽ vidit, & cum videret eũ exterioribus oculis per istos interiores oculos recognouit, quod esset vnus illorũ, quos ante secula p̃sciuit & p̃destinauit. ¶Itaq; videns eum, ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eũ. Erat enim ipse Matthæus, tanq̃ specular prælucidũ, eatenus conspectui solis nequaquã appositum, sed in tenebris reconditum, & sub tecto latens curarũ nimis secularium, vtpote thelonearius, de nauibus negotiatorũs cũ clamore vel strepitu forensi, publicum exigens vectigal siue tributũ. Vbi ergo vidit eũ Iesus, vbi vidit eũ salus & sol verus resplenduit ex aspectu eius, & quia vidit eũ talis filius hominis, reddidit imaginẽ eius, & formata est in ipso facies hoĩs. Aliũ q̃q; vidit, & ex visu eius formata est in eo facies vituli. Vidit & aliã, & eo vidẽte formata est in illo facies leonis. Vidit & aliũ, & vidẽdo formauit in eo faciẽ aquilæ volantis. ¶Iste visus admirabilis, illa est gratia, quã admirãs vas electionis Paulus, dicit: Nam quos p̃sciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. Quos aũt prædestinauit, hos & vocauit. Et q̃s vocauit, hos & iustificauit. Quos aũt iustificauit, hos & magnificauit. Et ante tẽpora quidẽ secularia præsciuit & prædestinauit, in tẽpore autẽ vocauit vnum-

Matth.8. Zach.3 Apoca.1 Esa.11.

Qualis matthæus antea fuit.

Ezech.1 10 Apoc.4

Prædestinatio diuina. Roma.8.

vnumquenq; in tẽpore ſuo, vt nunc iſtum vocauit, & ſequere me ait. Qui q̃ hilariter vocanti ſeſe p̃ſentauerit, q̃ alacriter ſiue amabiliter pulſanti ianuas cordis ſui aperuerit, illa res deforis ſatis indicat, q̃ fecit ei conuiuiũ magnũ in domo ſua. Ergo p̃cipue in iſto clariſſimũ eſt illius dicti dominici experimentũ, ſi quis audierit vocẽ meã & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illũ & cœnabo cũ illo, & ipſe mecũ. Introiuit em̃ in domum eius, & cœnauit ipſe primus cũ illo corporale conuiuiũ, & deinde Matthæus cũ eo cœnauit cœnam ſpiritualẽ. Hoc deniq; p̃ſens ſcriptura probat, ſcriptura euangelica, quia reuera cum dño cœnauit, q̃ hãc primã noui teſtamenti ſcripturã tanq̃ vere ſaturatus nobis ructauit. ¶Hoc ſacramentũ phariſæi, neq; ſcientes, neq; ſcire volẽtes, diſcumbẽte dño cũ eo in domo, cũ multi quoq; publicani & peccatores diſcumberẽt cum dño Ieſu & diſcipulis eius, dicebãt. ⊥Quare cũ publicanis & peccatoribus mãducat magiſter veſter? ⊥At ille ſapienter ac nimis terribiliter ora illoꝝ obſtruxit, ſapienter quidẽ dicẽdo. ⊥Nõ eſt opus valentibus medico, ſed male habẽtibus, euntes aũt diſcite quid ſit, quia miſericordiam volo & nõ ſacrificium. ⊥Terribiliter aũt ſubiungendo. ⊥Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores. ⊥Hoc deniq; dicto ſeu verbo terribiliter eos percuſſit, q̃ in ſe confidebant tanq̃ iuſti. Quos em̃ hic dicit iuſtos, niſi ſuperbos? Et quos dicit peccatores, niſi humiles? Væ talibus iuſtis, q̃ ſuo iudicio iuſti ſunt, at nõ dei: qui iuſti volunt videri, cũ non ſint. Ecõtra felices peccatores, qui ſuã iniuſtitiã recognoſcunt, dei iuſtitiam eſuriunt & ſitiunt. Nam illos ſalus vocare nõ venit, propter iſtos de cœlis deſcendit, & humiliauit ſemetipſum vſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. ⊥Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Iohãnis dicentes: Quare nos & phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli aũt tui non ieiunant? Et ait illis Ieſus: Nunquid poſſunt filij ſponſi ieiunare, q̃diu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cũ auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabũt. ⊥Grauiſſima hæc atq; ſapientiſſima reſponſio quãti ſit ponderis, melius ex propheticæ ſcripturæ collatione valet agnoſci, cũ apud Zachariam dñs dicit: Cum ieiunaretis & plangeretis, in quinto & ſeptimo per hos ſeptuaginta annos, ſubauditur propter illud q̃d Nabuchodonoſor ciuitate & templo ſuccenſo igni, populũ in captiuitatẽ duxit, & propter illud q̃d Iſmael filius Nathaniæ Godoliam, & cũ eo reliquias populi interfecit, nunquid ieiuniũ ieiunaſti mihi? Et cætera vſq; ieiunium quarti, & ieiuniũ quinti, & ieiuniũ ſeptimi, & ieiuniũ decimi erit domui Iuda in gaudium & lætitiã & ſolennitates p̃claras, vſquequo venient populi, & habitabunt in ciuitatibus multis: quod videlicet futuꝝ erat per aduentũ huius ſponſi, de quo & ſubinde dictũ eſt illic: In diebus illis, in quibus apprehendẽt decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam viri Iudæi dicentes, ibimus vobiſcũ, audiuimus enim quod deus vobiſcum eſt. Nã de fimbria viri Iudæi protinus hic in euangelio habes, q̃a mulier quæ fluxum ſanguinis patiebat duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriã veſtimenti eius. ¶Summa ſermonis illius prophetici hæc eſt, debuiſſe ieiunare illos, apud q̃s repoſita erat vel eẽ debebat ſpes & expectatio repromiſſionis, nõ tam propter tẽporaliũ, quæ acciderant, incommoda rerũ, & propter captiuitatẽ Babylonicam, quæ facta fuerat illis ſeptuaginta annis: quã propter peccata ſua, & propter illã quæ contigit in Adam vniuerſalẽ captiuitatẽ generis humani. At illi q̃m ſoluta erat captiuitas Babylonica, & templum reædificabat, dicebãt ſinguli: Nunquid mihi flendũ eſt in mẽſe quinto, vel ſanctificare me debeo ſicut feci iam multis annis? Videlicet quia templũ reædificabatur, iam nullã ſupereſſe cauſam putabãt, cur ieiunarent. Merito ergo redarguebãtur à dicẽte, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? q̃a videlicet propter tẽporalia bona flent & ieiunãt, q̃a deſunt, nõ dño ieiunãt. ¶Sed qui propterea ieiunant, quia p̃ſentem nõ habent ſponſum, ſicut illi nondum habebant, nos aũt habuimus quidem, ſed iam non habemus, ipſi ieiuniũ dño ieiunant. ¶Igitur quoniam cauſa ieiunij debuerat omnibus eſſe, deſiderium & expectatio ſaluatoris, vt fuit Moſi & Heliæ & Danielis: ipſe aũt nunc præſens aderat, poſtmodũ receſſurus, dulce fuit & iucundũ ſanctæ charitatis officium, ſaltem ad breue tempus, propter p̃ſentiam eius intermitti ieiuniũ, quia tempus illud, tempus p̃ſentiæ eius, quaſi tempus erat nuptiarũ. Ait ergo: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere q̃diu cũ illis eſt ſponſus? Venient autẽ dies cum auferet ab eis ſponſus, & tunc ieiunabũt. Ac ſi dicat: Vos qui filij ſponſi non eſtis nec eſſe vultis, ſed nec filij illoꝝ dici meremini, q̃ ieiunauerũt præ deſiderio aduentus ſponſi, imo illoꝝ, quibus deus veraciter dicit, nunquid ieiunium ieiunaſtis mihi? ieiunatis em̃ & vos ſicut illi, pro eo q̃ aliquãdo de rebus tranſitorijs aliquid aduerſi contigit: vos, inquam, ieiunate quantũ vultis, nã iſti ieiunare nõ poſſunt præ gaudio ſponſi p̃ſentis. Venient autẽ dies cũ auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. ⊥Nemo autẽ immittit commiſſurã panni rudis in veſtimentũ vetus. Tollit em̃ plenitudinem eius à veſtimento eius, & peior ſciſſura fit. ⊥Plane ieiunabũt in illis proxime venturis diebus, cũ ablatus fuerit ab eis ſponſus, cũ paſſus, mortuus & ſepultus reſurrexerit & in cœlũ aſcenderit, iã non vltra cũ eis in

Apoc. 3

Iuſti hic dicuntur ſuperbi, peccatores, qui ſunt hũiles Philip. 2

Zacha. 7 4. Reg. vlt.

Hiere. 41. Zach. 8

Ibidem.

Matth. 9 Cur ieiunare debuerũ Iudæi.

Zach. 7

Qui ieiunare dicũtur domino.

Præſente ſponſo ieiunandũ non erat.

mundo hoc corporaliter cõuersatus. Nunqd vero, vt vos ieiunatis, ita ieiunabũt & isti? Non vtiq;, nã hoc tale esset, ac si quis immittat commissurã panni rudis in vestimẽtum vetus. Deniq; ieiunia vestra, ieiunia sunt veteris hominis: homines aũt isti, cum sint filij nuptiarũ cœlestiũ, sunt homines noui. ¶Si ergo ieiunarẽt propter causas eiusmodi, propter quas & vos ieiunatis, scilicet qa Moses tabulas priores scriptas digito dei proiecit de manu, & cõfregit eas ad radices montis: vel qa reuersis exploratoribus, quos miserat Moses explorare terrã, & detrahentibns terræ, cũ omnis multitudo versaretur in seditionẽ, iratus deus iurauit q̃ non intrarent terrã illam, donec consumeretur generatio illa quadraginta annis, iuxta numerũ dierũ quadraginta, quibus considerauerant terram, vel qa Nabuchodonosor rex Babylonis, siue Nabuzardan princeps exercitus eius, capta ciuitate, succendit domũ dñi, & transtulit populũ in Babylonẽ: vel quia deinde venit Ismael filius Nathaniæ & percussit Godoliam, quẽ præfecerat rex Babylonis terræ, & Iudæos q̃ erant cũ eo: consurgens aũt omnis populus reliquiarum, timẽs Chaldæos, fugit in Aegyptũ. Si, inquam, ieiunarẽt propter causas eiusmodi, hoc esset nouos homines flere nenias veteris hominis: q̃d omnino nõ congruit his, quibus datũ est nosse mysterium regni dei. Nã sicut commissura panni rudis, vbi immissa fuerit in vestimentũ vetus, tollit plenitudinẽ eius, & peior scissura fit: ita quilibet homo particeps factus sanctæ huius nouitatis, si eiusmodi pharisaicis traditionibus sese inseruerit, deterior quouis vetere hoie fit, ita vt, neq; vetus, neq; nouus sit, & neutrũ habeat, cum vtrunq; in se vno permiscere voluerit.

Variæ causæ ieiunandi apud Iudæos. Exod. 32. Nume. 14. 4. Reg. vlt. 2. Para. vl. Hiere. 41.

Expediebat Iudæis loqui in parabolis ob scure.

¶Quare aũt hoc ipsum q̃d intendit, quod intelligi vult in verbis istis, nemo aũt immittit commissurã panni rudis in vestimentũ vetus, tollit em̃ plenitudinẽ eius à vestimento & peior scissura fit, nõ manifeste dixit? Quare illis sensum tam bonũ, tam verum abscondit, clausit & signauit? Nimirũ quia expediebat illis, nõ expediebat ipsis mysterijs regni dei, vt diuulgarentur vel cõmitterentur eis. ⌊Neq; em̃, ait, mittunt vinum nouũ in vtres veteres. Alioquin rumpuntur vtres, & vinũ effunditur, & vtres pereunt. Sed vinũ nouum in vtres nouos mittunt, & ambo conseruantur. ⌋Secundũ istam similitudinẽ damnosum fuisset, docere illos verbis manifestis, quã ob rem tunc nõ ieiunarent discipuli eius, essent aũt postea ieiunaturi. Pharisæi enim cum his erant qui interrogauerant. Et sicut vtres veteres misso intus vino nouo rumpuntur, & vinũ cum vtribus peritit: ita illi, si manifeste diceret ipse, audientibus eis, quippiã eiusmodi, amplius p̃ inuidia rumperent, & sermo inutilis esset taliter effusus: p̃sertim cũ sapientia dicat, ne effundas sermonẽ, vbi non est auditus. Propterea & alius euangelista dicit: Ipse aũt Iesus non credebat semetipsum eis, eo q̃ ipse nosset omnes, & quia opus ei nõ erat, vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse em̃ sciebat quid esset in homine. ¶Bene igitur cũ dicere posset, ieiunandũ erat vsque ad me, & cũ recessero, ieiunandũ erit post me, secũdum veritatem scripturæ propheticæ, cuius iam supra mentio facta est, maluit sermonẽ suũ sic temperare, vt & futuris innotescens res, eos secũ seruaret, & p̃sentes, qui tunc erãt, per inuidiam nõ rumperet. Quid de eo, quod subiunxit protinus, sed vinũ nouũ in vtres nouos mittunt & ambo conseruantur? Nunqd non vel ipsi filij sponsi, super qbus non ieiunantibus quæstio hæc mota erat, iã vtres noui erant? Non iã omnino noui, sed capaces erant sanctæ nouitatis. Propterea quodã loco dicebat & ipsis: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nõ potestis portare modo. Quãdo sunt omnino innouati? quãdo acceperunt spiritũ sanctũ post resurrectionem eius, cuius gratia nouos homines efficit, tunc vinũ nouũ missum est in vtres nouos, & ambo cõseruata sunt, id est, reuelata sunt illis omnia mysteria scripturarũ, & gustauerũt amorem sponsi dulcedinem q̃ cœlestiũ nuptiarũ, & hoc vino inebriati salui facti sunt, & vinũ bene conseruatum fideliter qbus iussum est refuderunt. ⌊Hæc illo loquẽte, ecce princeps vnus accessit, & adorauit eũ dicens: Filia mea modo defuncta est, sed veni, impone manũ tuã super eã, & viuet. Et surgens Iesus, sequebatur eum & discipuli eius. Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxũ patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat em̃ intra se: Si tetigero tantũ vestimentũ eius, salua ero. ⌋Nequeo satis admirari pulchritudinẽ gloriæ & honoris in facie filij huius hoĩs, in mirabilibus eius gestis, secundũ dispositionẽ quã hic diuinus euangelista disposuit. ¶Quid enim sibi vult, q̃d dum interrogatus de ieiunio respondit, & nõ ieiunantes excusat filios sponsi, res gesta protinus subsequit, huiusmodi de muliere, quæ talẽ ob causam tanta cũ fide fimbriam vestimẽti eius tetigit? Quid, inquã, sibi hoc vult, nisi vt insinuet factis, q̃d (sicut iam dictũ est) nondũ expediebat palam ostendere verbis, se illum esse virũ, de quo in Zacharia loco supra memorato, cũ item de ieiunio fuisset interrogatus idẽ à dicentibus, nunquid mihi flendũ est in mẽse quinto vel sanctificare me debeo sicut iã feci multis annis, ita responsionẽ suã terminauit vt diceret, vsquequo venient populi, & apprehendẽt decem homines ex omnibus linguis gentiũ fimbriã viri Iudæi, dicentes, ibimus vobiscum. Hæc ergo dispo-

Ecci. 32. Iohan. 2

Zacha. 7

Vtres noui, apostoli

Iohan. 16 Iohan. 20 Acto. 2.

Mysterium in mulere fimbriam Christi tangere. Zach. 7

Zach. 8

dispositio valde venerabilis,& pia consideratione honoranda est. Quid enim aliud est, qđ in propheta prædixit post responsum de ieiunio. In diebus illis apprehendent decem homines ex oĩbus linguis gentiũ fimbriam viri Iudæi, q̃ quod hic significari voluit per mulierẽ, quæ fimbriam vestimenti eius tetigit,& sanata est à fluxu sanguinis? ¶ Hæc nanq; mulier forma fuit omniũ gentium, quæ profecto in eum credendo, cuius faciem ante nõ viderunt, quodãmodo retro accedunt,& sequendo vestigia eius, i. custodiẽdo præcepta eius, reuera fimbriam vestimenti eius tangunt. Et qd erat iuxta hunc sensum sanguinis fluxus, nisi peccatorũ illuuies, maximeq; sordidus idololatriæ cultus? Porro, filia archisynagogi, pro qua rogatus erat,& ibat, synagogam designabat. Vnde valde notandum, qa (sicut Marcus manifestius scribit) archisynagogi filia non fuerat mortua, sed iam in extremis erat: vbi aũt mulier fimbriam tangendo sanata est, tũc ad archisynagogũ nũcij venerunt, dicentes, qa filia tua mortua est, qd vltra vexas magistrũ? Item,& hoc vigilanter animaduertendũ, quia & puella quæ mortua est, erat annorũ duodecim,& mulier quæ sanata est, fuerat in profluuio sanguinis annis duodecim. Itaq; & quando puella nata est, tunc illa mulier sanguine fluere cœpit,& quãdo sanata est mulier, tunc puella mortua est Quid hoc sacro pulchrius, verius, ac prę clarius? Quando enim synagoga in patribus, Abrahã, Isaac,& Iacob nata est, tunc idololatriæ fluxus in gẽtib⁹ fluere exorsus est. Qñ autem multitudo gentium, credendo in Chm, ab eiusmodi fluxu per fidẽ suam sanata,& saluafacta est, tunc synagoga, quæ eatenus nimis ægra per multas tribulationes fuerat, omino per inuidiam mortua,& sine deo facta est. Rursus, cum multitudo gentiũ intrauerit, tũc oĩs Israel saluus fiet, atq; idcirco congrua pulchritudinis in mysterio consummatio hæc est, qp postq̃ mulier à fluxu sanguinis sanata est, tunc demũ intrauit,& tenuit manũ puellæ, quæ erat mortua,& surrexit puella. ⌊ Et transeunte Iesu inde, secuti sunt eum duo cęci, clamantes: Miserere nostri fili Dauid. Cum autem venisset domũ, accesserunt ad eum cæci,& dicit eis Iesus: Creditis, qa possum hoc facere vobis? Dicunt ei: Vtiq; dñe. Tunc tetigit oculos eorũ, dicens: Secundum fidẽ vestram fiat vobis,& aperti sunt oculi eorũ. ⌋ Memores propositi sumus, vt esse debemus, quod videlicet propositũ in hoc ope est, considerare quatuor facies vnius animalis. ſ. faciem hoĩs, faciem vituli, faciem leonis,& faciẽ aquilæ volantis, quæ sunt quatuor sacramẽta vnius Christi, filij dei,& filij hoĩs, quæ ignota esse non licet Chianæ fidei, quæ sunt incarnatio eius, passio eius, resurrectio eius, ascẽsio eius. In faciem hoĩs adhuc intendimus,& in hoc faciẽ hanc ex parte nos videre,& per speculũ contemplari arbitramur, si in factis & dictis eius, qualis intentio esse potuerit, sentire meremur. ¶ Quærimus igit, in faciem intendentes huius filij hoĩs, qd sibi voluerit, tantopere requirens meritũ fidei, vt diceret cæcis istis. Creditis qa possum facere hoc vobis, statimq;. Secundũ fidem vestram (ait) fiat vobis. Et pauloante mulieri dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit,& sparsim in oĩbus scripturis tam veteris instrumenti q̃ noui, fidem quærit, fidẽ approbat, fidẽ collaudat. Causa siue intẽtio dignationis eius nõ parui pendenda hæc est, curare antidoto cõpetenti stultitiam antiquã nimiæ credulitatis, qua creditum fuit diabolo, loquenti per serpentem, ac dicenti. Scit enim deus, qp in quocunq; die comederitis ex eo, aperient oculi vestri,& eritis sicut dñi, scientes bonũ & malum. Credidit mulier diabolo plus q̃ deo, qp taliter deberet illuminari: credamus nos econtra veritati, si veraciter volumus illuminari. Consideratio hæc, cũ in cæteris vbicunq; dñs fidem quærit vel inuenit, tum in istis cæcis perpulchra est, dum anteq̃ illuminet eos, interrogans dicit: Creditis, qa hoc possum facere vobis? Nostra quippe causa significabat in illis, qd maxime ex eo cognoscendum, vel sentiendum est, qa cum aperti fuissent oculi eorum, ⌊ comminatus est eis, dicens: Videte, ne qs sciat. ⌋ Hoc deniq; valde vtiliter in exemplũ nobis reuocamus, quicũq; prærogatiuã aliquã illuminationis, qua genus humanũ per fidem illuminatũ est, accepisse videmur. Ad qd enim videamus ne qs sciat, nisi ad hoc, vt occursum malum iactantiæ aut elationis illuminatus cordis oculus effugiat? Veruntñ illi fecerunt, sicut protinus subiunctum est. ⌊ Illi autem exeuntes, diffamauerunt eum per totã terram illam. ⌋ Nos quoq; digne facimus, si non illuminationem nostram lingua nostra, sed illuminatoris gloriam prædicent opera nostra. ¶ Igit in duobus cæcis omnem intelligamus hoĩem, siue Iudæus, siue Græcus ille sit, q tunc reuera fidutialiter atq; efficaciter ab illa luce vera grãm petit illuminationis, si verę & probatũ, quẽ offerat, nummũ habet, nõ fictæ fidei. ⌊ Egressis aũt illis, ecce obtulerunt ei hoĩem mutũ, dæmoniũ habentem. Et eiecto dæmone, locutus est mutus,& miratæ sunt turbæ, dicẽtes: Nunq̃ sic apparuit in Isr ⌋ Hoc est, qd inter cætera miramur, faciẽ huius filij attendẽtes, qa nunq̃ sic apparuit in Israel, nunq̃ super terrã talis facies visa est, inter oẽs facies patriarcharũ atq; prophetarum, oĩmq; hominũ quicunq; memorabilia sup terrã operati sunt. Hoc fida discretione discernendũ est, qa nunq̃ talis facies hominis fuit vt hæc. ⌊ Pharisæi autẽ dicebant: In principe

Mulier illa, typ⁹ gẽtiũ, filia archisynagogi, typus Iudęorum

Marc. 5.

Roma. 11

Propositũ in hoc ope

Quęstio de fide, cur sic exigit fides a curandis

Responsio

Gene. 3.

Quid desiderant illi duo cæci.

dæmoniox eiȝcit dæmones.⌋ Pharisæi vero à deo diuisi, quantã spirabant angustiã atq; penuriã cordis sui, cordis amari, q cũ dicere nõ possent, non eiȝcit dæmones, illuc se verterunt, vt dicerent. In principe dæmoniox eiȝcit dæmones. Sed qa non semel hoc dixerunt, & alȝs adhuc locis silr blasphemauerunt, sicut sequentia post hæc indicabunt, iã nũc ad alia properemus, quippe q vltra propositũ diu nimis in contẽplatione faciei hoïs detinemur, cũ & alias facies contẽplaturi, longũ nimis & fastidiosum opus fore suspicemur. ⌊Et circuibat Iesus ciuitates oẽs & castella,⌋ docens in synagogis eox, & prædicans euangelium regni, & curans omnẽ languorẽ, & omnẽ infirmitatẽ. Videns autẽ turbas, misertus est eis, qa erant vexati, & iacentes sicut oues non habentes pastorem.⌋ Hoc maxime loco, spectabilis est ea, quã aspicimus, facies hoïs, qa facies est pietatis, facies misericordię & miserationis, & qdem hoïes illi, quos tunc aspiciebat facies ista, facies benigna, vexati erant & iacebant sicut oues non habentes pastorem, quippe q sub nomine pastox, lupos habebant Annam & Caipham, de qbus recte dictum fuerit per prophetam dicentẽ: Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam, ad effundendũ sanguinẽ & perdẽdas animas, & auare sectantes lucra. Quomodo eñ sub eiusmodi, non pastoribus, sed lupis oues vexatæ erant & iacebant? Nimiox sicut alibi per eundẽ prophetã inter cætera dicit: Quod infirmũ fuit, non consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod confractũ est, non alligastis: & quod abiectũ, non reduxistis: quod perierat, non quæsistis, sed cũ austeritate imperastis ei & cũ potentia. Qũo autẽ, vel in quo misertus est eis, nisi in eo, vt iam insisteret facere illud, quod factox se ibidẽ fortiter prædixit? Ecce (inqt) egoipse super pastores requiram gregẽ meũ de manu eox, & cessare eos faciam, vt vltra non pascant gregẽ meum, nec pascant amplius pastores semetipsos, & liberabo gregẽ meum de ore eox. Sed nunqd solas videbat turbas, & eax tantum miserebat, quas tunc oculis corporalibus aspiciebat? Imo & omnes oĩm gentium turbas, quæ in eũ credituræ erant oculis iterioribus videbat, & oĩm misereſcens, aliam similitudinẽ induxit, dicens continuo discipulis suis. ⌊Messis qdem multa, operarij autẽ pauci. Rogate ergo dñm messis, vt eiȝciat operarios in messem.⌋ Hoc vsq; hodie gemit omnis paterfamilias dñicæ messis, qa messis qdem multa, operarij autẽ pauci. ¶Nam, vt breuiter dictũ sit, multæ qdem sunt turbæ in Chr̃m credentium, multi cœtus in cœnobijs, siue xenodochijs sub sacra professione degẽtium: sed in multitudine hox pauci sunt q operant, id est, q ad illum peruenerint profectum, vt eis secure cura vel prouidentia committi possit infirmiox. Quid ergo faciat is, cui credita est dispensatio siue procuratio messis eiusmodi? Roget vtiq; dñm messis, vt mittat operarios in messem, id est, omni instantia postulet à deo, quatenus in pluribus subditox multiplicet grãm spũalem, imitatus primũ procuratox talium. s. sanctum, & fidelem Moysen. Cur (inqt ille ad dñm) afflixisti seruum tuum? Quare non inuenio grãm coram te? Et cur imposuisti pondus vniuersi huius populi super me? Nunqd ego concepi hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iuraui patribus eorum? Deniq; quid Moyses in verbis istis intenderit, qd isto tam grandi, tam vehementi gemitu postulauerit, deus exauditor cordis eius, sua responsione manifestum facit. Ait eñ: Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti, q; senes populi sint ac magistri, & duces eos ad ostiũ tabernaculi fœderis, & facies ibi stare tecũ, vt descendam & loquar tibi, & auferã de spũ tuo, tradamq; eis, vt sustentent tecũ onus populi, & non tu solus graueris. Igit quisqs procurator est dñicæ messis, secundũ hoc exemplũ fidelis Moysi roget supplementũ, & dabit illi: ita dũtaxat, vt ab oñi finistra æmulatiõe sit immunis, iti dem secundũ exemplum Moysi. ¶Cum eñ cucurrisset puer, & nuntiasset Moysi, dicens Heldad & Medad prophetant in castris, statimq; Iosue filius Nun, minister Moysi, & electus è pluribus, dixisset: Domine mi Moyses, prohibe eos: Quid (inquit ille) æmularis pro me? Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis dominus spiritum suum? ¶Notandũ interea, q; cum apud alium euangelistam dicat: Rogate ergo dñm messis, vt mittat operarios: hic apud hũc euangelistã vehementius dictum est, vt eiȝciat oparios in messem. Quid eñ est dicere, vt eiȝciat, nisi qa libenter otiosi sunt, etiam illox quàmplurimi, qbus creditũ est talentum operationis, & interdum quasi specie sanctiratis atq; perfectionis volunt secretius viuere soli sibimetipsis, cum prodesse possint & alijs? Eiȝciat dñs qui eiusmodi sunt. s. conueniendo conscientias eox, & redarguendo q; damnose abscondant talentum sibi creditum. Eiȝciat (inquam) vt operent, quia reuera est eiȝci, optatam quietem relinquere præ timore dñi. ⌊Et conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundox, vt eiȝcerent eos, & curarent omnẽ languorẽ & omnẽ infirmitatẽ. Duodecim autem apostolox nomina sunt hæc: Primus, Simon, q dr̃ Petrus, & Andreas frater eius, Iacobus Zebedæi, & Iohannes frater eius, Philippus, & Bartholomæus

Cõmiseratio Chri erga oues, q; b⁹ lupi pro pastoribus erãt, & nũc sunt Eze. xx. 34

Operarij pauci

Nume. 11 Moses oib⁹ plãtis imitãdus vt exemplar.

Moyses ab ol æmulatione finistra immunis Luc. 10.

Vt eiȝciat operarios in messem

CAP. X.

mæus, Thomas & Matthæus publicanus, & Iacobus Alphæi, & Thaddæus, Simon Chananæus, & Iudas Iscariothes, q̃ tradidit eũ. ¶ Apud Lucã iam conuocatis ac denominatis duodecim apostolis, missurus & alios ad p̃dicandũ dñs, hæc verba dicit, quæ huc eum, anteq̃ istos duodecim conuocaret, dixisse legis, Messis q̃dem multa, operarij autẽ pauci, &c. Causa ista recte animũ qnæstione pulsaret, si prius constans existeret, quod dñs prædicans euangeliũ regni, nunq̃ vel nusquam vnum eundem sermonẽ, nisi semel & vno loco dicere debuisset. Sed qs hoc à prædicatore exigit, vt quod vno in loco vel tempore dixit, non repetat aut dicat locis vel temporibus alijs, præsertim cũ nec omnes vno in loco adesse, nec oẽs æqualiter semel audita perpeti memoria possint retinere? ¶ Nunc & in isto opere faciem dominantis vigilanter attẽde. Conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatẽ spirituum immundoꝝ, vt ejicerent eos, & curarent oẽm languorem & oẽm infirmitatẽ. Si pauloante, vbi ejecto dæmone, locutus est mutus, merito miratæ sunt turbæ, & veraciter dixerunt: Nunq̃ sic apparuit in Israel, quanto magis de isto quod talem discipulis suis dedit ptãtẽ, mirent oẽs & dicant, nunq̃ sic apparuit in Israel? Nunqd talis Moyses? Nunqd sua potestate ranas produxit & muscas aut alicui potestatem hanc dedit, vt produceret eas? Igit hic deus noster est, & non æstimabit alius ad eum, q non qualescunq; ranas aut muscas, sed principes muscaꝝ. i. sordiũ dæmones, & ipse sua potestate ejecit, quod neq; Moyses, neq; alius fecit, & hoĩbus, q̃bus voluit ejciendi potestatẽ dedit. ¶ Primus (inqt) apostoloꝝ Simon, q dicit Petrus. Et hoc ipsum nomen quod est Petrus, ab ipso dño impositũ est ei, cum diceret Simon. Nam alius euangelista, videlicet Marcus, cum dixisset, & dedit illis potestatẽ curandi & ejciendi dæmonia, protinus hæc ipsa duodecim apostoloꝝ nomina prescribẽs: Et imposuit (inqt) nomen Simoni Petrus. Qui huic vni ex oĩbus in nouo testamento cõmutauit, vt q vocabat Simon, vocaret Petrus: Ipse est, q similiter vni in veteri testamento nomen cõmutauit, vt q vocabat Iacob, vocaret Israel. Ipse em̃ scriptor nominũ, qualia ipse nosse dignatus sit, & habet librum conscriptum ex nominibus splendidissimis, quem sciens Moyses, dixit: Aut dimitte populo hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quẽ scripsisti. Cui respondit dñs: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo, subaudit, & non te. Nam postmodũ, inuenisti em̃ (ait) grãm coram me, & teipsum noui ex nomine. ¶ Nec ab re est, q̃ & illi⁹ in veteri, & huius in nouo testamento nomen cõmutauit: sed si prudens inspector adsit, pulcherrimũ est mysterium huiusce cõmutationis, qa videlicet hoc agebat, vt fieret quod p prophetã dictũ est: Et seruos meos vocabo nomine alio, in quo q benedictus ẽ, benedicetur super terram. Eoꝝ videlicet seruoꝝ dei multoꝝ, ille secundum carnem: ipse autẽ dñs noster Iesus Christus secundum spiritum pater est. Vnde & pulcherrimũ hoc est in mysterio spectaculum, qa pater ille secundum carnem principium multitudinis, duodecim filios, hic autem secundum spiritum principium Christianitatis, duodecim genuit apostolos: & sicut illi patri secundum carnem, sic non sibimet q̃dem pater iste spũalis, sed primo vicario suo pristinum commutauit nomen. ¶ Interpretat autem Simon, obediens, Petrus à petra dictus est, ipse nomine suo soliditatem ecclesiæ vel fidei catholicæ præsagiens, quam ipse insigniter ita edixit, tu es Christus filius dei viui. Saulo quoq; commutatum est nomen, vt vocaret Paulus: sed differt cõmutatio hæc, qa videlicet non ipse dominus illi ore suo cõmutasse legitur. Andreas, decorus siue resplendẽs. Iohannes, in quo est gratia vel dñi gr̃a, & frater eius Iacobus, ambo Boanerges. i. filij tonitrui, nominati, videlicet ex firmitate vel magnitudine fidei. Philippus, os lampadis. Bartholomæus, filius suspendẽtis aquas. Thomas, abyssus vel geminus, vnde & Græce Δίδυμος appellat. Matthæus, donatus, q & Leui, videlicet à tribu ex qua ortus fuit. Iacobus Alphæi, ob distinctionẽ prioris cognominatus, q dicit Zebedæi, sicut iste filius Alphæi. Simon Chananæus ad distinctionẽ Simonis Petri, de vico Galilææ Chana, vbi aquas dñs in vinũ cõuertit. Thaddæus, q & Iudas Iacobi, subaudit frater, q alibi appellat *Lebbæus, figuratũ nomẽ habẽs à corde*, quod nos diminutiue corculũ possumus appellare. Iudas Iscariothes, vel à vico, in quo ortus est, vel ex tribu Isachar, vocabulũ sumpsit, quodã præsagio futuri in cõdemnationẽ sui. Isachar em̃ interpretat merces, vt significaret pretiũ proditionis, quo dñm vẽdidit. Quare aũt (inquis) dñs talẽ non solũ ad discipulatũ, verumetiã ad apostolatum admisit? Nunqd nescivit? Ad hæc breuiter dicendũ, quia fecit hoc ob consolationẽ nostri, ob consolationẽ ecclesiæ futuræ, vel eoꝝ maxime qui ecclesiis præsunt, vt quũ eis aliquis perierit, respondeant derogantibus, dicant insultantibus: Ne miremini, & Chr̃o accidit. ¶ Hos duodecim misit Iesus, præcipiẽs eis, & dicẽs: In viam gentiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanoꝝ, ne intraueritis, sed potius ite ad oues quæ perierunt domus Israhel. Eũtes aũt, p̃dicate, dicẽtes, qa appropinq̃bit regnũ cœloꝝ. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mũdate, dæmões ejcite. Gratis accepistis, gratis date. ¶ nõ vt plerique arbitrã-

tur,

Lucæ. 10

Chr̃s eũdẽ sermonem qñq; sæpius dixit

Quãto maior potestas Christi, q̃ Moysi

Marc. 3.

Gene. 32

Exod. 32

Exod. 33

Esa. 65

Interpretatio noim. XII apostolorũ Matth. 16

Marc. 1.

Iudas Iscariothes

tur,tunc duodecim apostolos dñs ordinauit,quando taliter eos conuocauit,&talem eis
Qñ ordinati & sacrati sunt apli potestatē dedit,sed tantūmodo elegit,&munerꝝ eorꝝ duodenarium præfixit. Non idē
est eligi,quod & ordinari siue sacrari. ¶Quando ergo illos ordinauit siue sacrauit? Ni-
Hebræo.9 mirꝝ qñ functus officio suo magnus ipse sacerdos, introiuit in sancta per suū sanguinem,
Iohan.20 tunc eos sacrauit,& tunc resurgens à mortuis,plenam atq; perfectā potestatē dedit eis,
Matth.28 in hæc verba:Accipite spm̄ sanctū. Quorꝝ remiseritis pcta,remittunt eis.Item q̄:Euntes
(inqt)docete oēs gentes,baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spūs sancti.Hæc
nanq; summa est apostolicæ potestatis atq; virtutis,remittere pcta per grām spūs sancti,
baptizatis in nomine patris & filij & spūs sancti, quam videlicet potestatem seu virtutē,
neq; præsenti loco, neq; vsquam in toto euangelio, ante passionem suam dedisse illis re-
perire poteris.Siqdem hic illum dixisse legis,vt prædicarent,infirmos curarent, dæmo-
nes eijcerent,mortuos suscitarent,leprosos mundarent,sed non etiā hoc, vt baptizarent
& peccata remitterent.Baptizauerunt qdem aliqñ.s.quum impleret cursum suū nondū
traditus Iohannes,sed non baptizauerunt ab ipso dño iussi,imo,tantū exemplo, vel ba-
In viā gētiū ptismo Iohānis,cuius & pleriq; illorꝝ erāt discipuli.¶Quare aūt duodecim mittēs,&eos
ne abieritis instituens,in ipso institutionis initio dixit:In viam gentiū ne abieritis, & in ciuitates Sa-
maritanorꝝ ne intraueritis? Nimirꝝ,qa necdū tps erat,neq; hoc,vt iam fieret diuinæ rōnis
aut euangelicæ p̄dicatiōis ordo poscebat.Quid em̄ iā tunc prædicaret gētibus? Vt circū
cideretur? an vt baptizarentur? Sed profecto circūcisio iam in Christo finem accipie-
bat,baptismi autē sacramentū necdū conditū erat. Hoc nanq; sacramentū in Christi pas-
Roma.6 sione vel morte conditum est.Hinc Apostolus: Quicunq; (ait) baptizati sumus in Chri-
sto Iesu,in morte ipsius baptizati sumus &c.Bene igit:In viam gentium(inqt)ne abieri-
Ite ad oues q̄ perierūt domus Isrl tis,& in ciuitates Samaritanorꝝ ne intraueritis. ¶Sed quid? Potius(ait)ite ad oues quæ
perierunt domus Israel.Deniq; ad illud quod tunc præsentialiter agendum instabat ne-
gotiū,permittebat ire tantūmodo ad oues quæ perierant domus Israel, oues pastorē nō
habentes,hoīes vexatos atq; iacentes:quippe qbus neq; dux,neq; princeps,neq; rex erat
neq; pontifex, sed sub noīe pastorꝝ lupos habentes,lupos graues,lupos rapaces & inde
Magn⁹ pastor ouium Christus pereuntes.Et qd faciemus ad illas oues? Euntes autem(inqt)prædicate dicentes,qa ap-
propinquabit regnum cœlorꝝ.Nimirꝝ quod pertinet ad rōnem ouium, appropinquare
regnum cœlorꝝ,hoc est,aduenisse iam pastorem magnū ouium, ad visitandū oues suas,
Ezech.34. sicut per prophetam Ezechiel prædixit: Ecce(inqt)ego ipse requiram gregē meum de
manu eorꝝ.Item:Ecce egoipe requiram oues meas,&visitabo eas sicut visitat pastor gre
gem suū in die quando fuerint in medio ouium suarꝝ dissipatarꝝ. ¶Et qa nec oues ipsæ
Iudiciū de ouibus oēs visitationē suam vel pastorem suum cognoscere habebant,imo & hircinis corni-
bus pleræq; illarꝝ percussuræ erant oues optimas, occidendo, crucifigendo,flagellando,
& de ciuitate in ciuitatē persequendo. Itē postmodū dicit: Ecce ego iudico inter pecus
Ibidē & pecus,arietē & hircū.Et rursum:Ecce ipse iudico inter pecus pingue & macilentū,pro
eo quod lateribus & humeris impingebatis,&cornibus vestris vētilabatis oīa infirma pe
cora,donec dispergerent foras.Huiusce iudicationis consummatio tunc erit,cū venerit fi
Matth.25 lius hoīs in maiestate sua,& oēs angeli cū eo:tunc sedebit super sedē maiestatis,& con
gregabunt ante eū oēs gentes, & separabit eos ab inuicē, sicut pastor segregat oues ab
hœdis,& statuet oues qdem à dextris,hœdos aūt à sinistris.Hoc erit regnū cœlorꝝ,mis-
Ezech.34. sis hœdis in ignē æternū,transire oues in vitā æternā.Et inducā eas(inqt)in terrā suam,
& pascam eas in montibus Israel,in riuis,& in cunctis sedibus terræ,in pascuis vberrimis
pascā eas,& in montibus excelsis Israel erunt pascuæ eorꝝ,&ibi requiescent.Hoc(inquā)
est regnum cœlorꝝ,& quia pastor iste iam venit,propterea dico vobis nunc,vt euntes ad
oues,qbus hoc per scripturā propheticā promissum est, prædicetis, dicentes,qa appro-
pinquabit regnum cœlorꝝ.Et qa difficile est, vt credant,me esse ipsum dñm deū visitan-
tem oues suas,sicut visitat pastor gregē suum,facite quæ dico. Infirmos curate,mortuos
suscitate,leprosos mundate,dæmones eijcite. Hęc facite in testimoniū, vt de visitatione
sua gaudeant qdem oues,sint autē hirci inexcusabiles. In his autē oībus aliena sit inten-
tio cupiditatis ab operatiōe virtutis.Gratis em̄ accepistis,& idcirco gratis date. Quis em̄
1.Corꝝ.4. vestrū mihi prior dedit,& retribuet ei? Potestas ista quā dedi vobis, non est alicuius dati
vestri retributio,sed est oīno spontanea,& gratuita donatio.Non solū autē vos,verum-
etiam ante vos,& prophetæ,& patriarchæ,& alij,qcunq; dicunt, & veraciter dicunt,de
plenitudine eius nos oēs accepimus,quācunq; operationem virtutum,qualemcunq; gra
Iohā.1 tiam acceperunt,gratis acceperunt.Et vos igit gratis date.Etem̄ qcunq; gratis non de-
derit,non erit,quemadmodum illi grati & gratiosi.Exempli gratia,quēadmodum Heli-
sæus,q Naamā Syro,quē à lepra sua mūdauerat,dicēti sibi (obsecro)vt accipias benedi
4.Regū.5. ctionem à seruo tuo,Viuit(ait)dñs ante quem sto,quia non accipiam.Cumq; vim face-

ret

ret, penitus non acquieuit, sed erit quẽadmodum Giezi, q dixit: Pepercit dñs meus Syro isti, vt non acciperet ab eo quę attulit, viuit dominus, qa curram post eum, & accipiam ab eo aliqd. Cucurrit & accepit, & cũ reuersus esset, lepra Naaman adhæsit ei. ¶ Nolite possidere aurũ, neq; argentũ, neq; pecuniã in zonis vestris. Non perã in via, neq; duas tunicas neq; virgam. Dignus est enim operarius cibo suo. In quãcunq; ciuitatẽ aut castellum intraueritis, interrogate qs in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis. ¶ Hæc est illa ordinatio dñi, cuius Apostolus, ad Corinthios scribens, ita meminit: Nescitis, qm̃ qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt? Qui altari deseruiunt, cum altari participant. Ita & dñs ordinauit his, q euangelium annuntiant, de euangelio viuere. Ad qd em̃ neq; aurũ, neq; argentũ, neq; pecuniã in zonis, neq; perã habeant prædicatores euangelij, nisi quia neq; necesse est, neq; expedit? Seminantes em̃ sua spũalia, iure illoꝝ quibus seminãt metere debent carnalia, secundũ istam sententiam à iustissimo prolatam dño. Dignus est em̃ operarius cibo suo. ¶ Est aũt hic aliquid quærendũ, quia cũ apud hunc euangelistã ita scriptum sit, neq; duas tunicas, neq; virgam, apud aliũ euangelistam ita scriptum est, & præcepit eis, ne qd tollerent in via, nisi virgam tantũ. Et qdem si vnam tantũ virgam sciremus, difficilius ista quæstio solueret. Nunc aũt duę virgæ sunt, altera regum gentium alia discipuloꝝ Christi. Virga regum gentiũ, virga est dominationis: virga discipuloꝝ Christi, virga dilectionis, virga pastoralis officij, super curam animaꝝ solicite vigilantis. Illa virga, quæ dominationis est, non est concessa ministris euangelij pacis, & illa interdicitur hic, dicendo, neq; virgam. amplius aũt illic: Reges gentiũ dominant eoꝝ, & qui potestatẽ habent super eos, benefici vocant, vos aũt nõ sic. ¶ Porro, virgã disciplinæ, virgã pastoralis solicitudinis ac vigilantiæ, non solũ nunq̃ interdixit, verum etiam ab initio iussit, ab initio (inquam) id est, ex quo primũ pastores animaꝝ mittere cœpit. Talium nanq; primi fuerunt Moyses & Aaron. Illis vtique, quum mitteret eos, non præcepit dñs, vt qc quam tollerent in via, nisi virgam tantũ. Quid est (ait ipse ad Moysen) quod tenes in manu tua? Respondit: Virga. Ait: Proijce eam in terram. Proiecit, & versa est in colubrum, &c. Et subinde: Virgam quoq; hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa. Quid aliud præcepit huic vel fratri eius Aaron, vt tollerent in via, nisi virgam tantũ illam? Sic nimirum euangelistis oms̃ibus, cunctis euangelij prædicatoribus, nihil aliud præcipit in via sua tollere, nisi vigorem pastoralis curæ, nisi legem vitæ ac disciplinæ, & pro huius rei signo interdum virgam quoq; materialẽ manu gestare. ¶ Porro, virgam dominationis (sicut iam dictũ est) apud istũ euangelistã interdicit. Quod sciens apostolus Petrus, dicit: Neq; dominationes in clero, sed forma facti gregis. Et Paulus ad Corinthios: Parcens, inqt, vobis non veni vltra Corinthum: non qa dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri. Nam fide statis. Quid, si non fide staretis? Vtiq; tũc in virga venirem ad vos, nunc autẽ in spũ mansuetudinis. Quid igit euãgelistæ sunt vel erãt facturi, si neq; aurũ, neq; argentũ possidere concessum est eis, neq; pecuniã in zonis? Ait: Dignus est em̃ operarius cibo suo. Et continuo subiungit: In quamcunq; ciuitatẽ aut castellũ intraueritis, interrogate, qs in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis, edentes & bibentes quæ apud illos sunt, sicut Lucas manifestius meminit Hac fidutia neq; aurũ, neq; argentũ neq; zonas ære fœcundas admittunt, aut admittere debent suo comitatu ministri verbi dñi, quia debitor est illis omnis auditor eiusdem verbi dñi, vt illud os impleat cibo corpali, de quo verbum vitæ accipit, q cibus est spũalis, vt confidenter dicat: Si nos vobis nostra spiritualia seminauimus, magnum est, si vestra carnalia metamus? Nunq̃d aliquem vnquã oĩpotentis vernulam verbi spes ista fruſtrauit? Imo & si totus fere mundus aliq̃ esuriat, & pane indigeat, iustum illum, cuius in corde domesticum, cuius in ore familiare est dei verbum, non videbis derelictum: & verum est quod scriptura dicit, non interficiet dñs fame animam iusti. Exempli gratia: Cum reges & principes esurirent in Israel, & Helias fortissimus verbi dei minister superesset, nec haberet q eũ pasceret. Recede hinc (ait dñs) & abscondere in torrente, & ibi de torrente bibes, coruis q̃ præcepi vt pascant te. Rursus cũ post dies siccatus esset torrens, non em̃ pluerat super terram. Surge (inqt) & vade in Sareptha Sydonioꝝ, & manebis ibi, præcepi em̃ ibi mulieri viduæ vt pascat te. Sublata est igit oĩs cupiditatis vel miseræ solicitudinis occasio, vt sit euãgelistaꝝ liber animus, & nõ ipsi aurũ dominet, sed ipse auro & oĩbus quæ possidẽt hoĩes dominet, & de oĩbus nihil nisi victum & vestitum accipere dignet. Quomodo autem quisquam audeat illis hæc. s. victum & vestitum, subtrahere aut inuidere? Reuera nullo modo, nisi semetipsum iudicare velit indignũ æternæ vitæ. Nam hæc est ipsius sententia verbi, ministros suos in suum opus emittẽtis. In quãcunq; ciuitatẽ aut domũ intraueritis, interrogate qs in ea dignus sit & ibi manete donec exeatis. ¶ Intrantes aũt domũ, salutate eam, dicẽtes: Pax huic domui Et siqdem fuerit domus digna, veniet super illam pax vestra, Si autem non fuerit digna,

Quæstio Marc. 6. Responsio. Duplex virga, vna regũ, alia pastorum

Luc. 22

Exod. 4

1. Petr. 5

2. Cor. 1.

1. Cor. 4

Lucæ. 10

1. Cor. 9.

Psal. 36 Prouer. 10

3. Reg. 17

pax

pax veſtra ad vos reuertet. Et quicũq; non receperit vos, neq; audierit ſermones veſtros exeuntes de domo vel ciuitate, excutite puluerẽ de pedibus meis. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomoꝝ & Gomorrhæoꝝ in die iudicij, q̃ ciuitati illi. ¶ Hoc eſt, qđ gaudere grati, quod timere debent ingrati. Diſcernunt em̃ grati ab ingratis, recipientes à non recipientibus, iudicio mirabili, iudicio terribili. Nam ſuper iſtos reqeſcit pax, ſup illos cœleſtis ſecundum exemplum Sodomoꝝ & Gomorrhæoꝝ irruit ira. ¶ Reuocemus ad memoriam illam in Sodomis rem geſtam, & ſecundũ illius ſimilitudinẽ clarius animaduertere poterimus præſentem rei veritatem. Miſſi Sodomam venerunt veſpere duo angeli, ſedente Loth in foribus ciuitatis. Non expectauit ille, videlicet Loth, vt illi hoſpitiũ poſtularent, aut interrogarent, q̃ in domo eius eſſent digni hoſpitibus tantis, ſed obuiam vadens & adorans, obſecrauit, & obſecrando cõpulit, vt ad eũ diuerterent. Et qa ingreſſus domũ ſuam fecit conuiuium, coxit azyma, & comederunt, venit ſup domum illam pax eoꝝ, vt dicerent ad eũ: Surge, tolle vxorẽ tuã, & duas filias quas habes, ne & tu pariter pereas in ſcelere ciuitatis. Salua aĩam tuam, noli reſpicere poſt tergũ &c. Simul hæc dicentes, apprehenderunt manũ eius, & manũ vxoris eius, ac duaꝝ filiaꝝ eius eo q̃ parceret dñs illi, & eduxerunt eũ, poſueruntq; extra ciuitatẽ. Ita ſup eũ pax quædã requieuit, ſuper Sodomam autẽ & Gomorrham ira venit. ſ. ignis & ſulphuris pluuia, quæ illos ſubuertit. ¶ Iuxta hanc ſimilitudinẽ ſi fuerit domus digna (inqt dñs) euangeliſtis ſuis, ſuper eos veniet pax veſtra: ſi autẽ non fuerit digna, exeuntes (ait) excutite puluerẽ de pedibus veſtris, & tolerabilius erit terræ Sodomoꝝ & Gomorrhæoꝝ in die iudicij q̃ ciuitati illi. Vt dictũ, ita & factum eſt. Etem̃ ſuper eccleſiam gentium, quæ apoſtolos Chriſti recepit, & alacriter (vt dignũ erat) reſpondit dicentibus: Pax huic domui, pax apoſtolica pax ipſe Chriſtus, quemadmodum dicunt, ipſe eſt pax noſtra, venit & requieuit. ¶ Illi autem ciuitati terrenę Hieruſalem, imo Sodomæ atq; Gomorrhæ, quæ pacem iſtam non recepit, nec ſolũ non recepit, verumetiã crucifixit, qualiter iam acciderit, totus orbis audiuit, & in die iudicij nulli eſt dubiũ, quin iudicandum ſit pctm̃ eius intolerabilius peccato Sodomoꝝ, quemadmodũ & Hieremias in lamentationibus dicit: Et maior effecta eſt iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomoꝝ, quæ ſubuerſa eſt in momento, & non cœperunt in ea manus. Quid em̃ de illa Sodoma dictũ eſt, & non cœperunt in ea domus, niſi qa voluerunt qdem illudere viros Sodomitæ, q introierant ad Loth, ſed in ea (videlicet Sodoma) nullus fuit, cuius manus caperẽt illos. Nam domũ quidẽ circũdederunt, ſed manus eoꝝ viros illos non cœperunt. At illa, quã dicit idem propheta filiã populi ſui, dñm ipm & armis circũdedit, & manibus cœpit, atq; cõprehendit, illuſit, conſpuit, flagellauit, crucifixit, occidit. Rectiſſime igit tolerabilius erit in die iudicij Sodomæ & Gomorrhæ, q̃ ciuitati illi & omni genti, quæ ſecundũ exemplũ illius miſſos ad ſe miniſtros ſalutis non recepit. ¶ Et nota vehementiam ſeparationis, & horrendi anathematis, in eo quod dicit, exeuntes de domo vel ciuitate illa, etiam puluerẽ excutite de pedibus veſtris, quod eos feciſſe Lucas in Actibus Apoſtoloꝝ manifeſtiſſime meminit. Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio lupoꝝ. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Cauete autẽ ab hoĩbus. Tradent em̃ vos in cõciliis & ſynagogis ſuis flagellabunt vos, & ad præſides, & ad reges ducemini propter me, in teſtimoniũ illis & gẽtibus. ¶ Propterea ſupra dixit, & quicũq; non receperint vos, qa ſciebat q̃ non eſſent ab oĩbus recipiendi, imo à q̃ pluribus eĩciendi, & ad mortem tradendi. Et ipſe quoq; primus erat eĩciendus & ad mortẽ tradendus. Quomodo eĩciendus? qualiter tradendus? Sicut ouis (ait Eſaias) ad occiſionẽ ducet, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum Sed & Iohannem Baptiſtam dicentem, audierant: Ecce agnus dei, q̃ tollit peccata mũdi. ¶ Multis in locis euangelioꝝ, noĩbus vtit huiuſmodi. ſ. paſtoris & ouium atq; agnoꝝ, paſtoris non regis, ouium non militum. Sed & ſeipſum paſtorem, non regem, ſuos diſcipulos oues, non milites nuncupans. Quod cum vbiq; diligenter animaduertendum ſit, illic maxime delectabile eſt, vbi cum illi de regio nomine calumnia ſtrueretur à dicentibus. Quouſq; aĩam noſtrã tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palàm. Chr̃us quippe regium eſt nomen, & hoc idcirco dicebant, vt in iſto nomine captũ, poſſent accuſare apud Cæſarẽ, aut etiã ſecure inuadere tanq̃ propter Cæſaris fidelitatẽ: taliter euaſit ſapiens corde, taliter eluſit ſuperbos & inuidos mitis & humilis corde. Loquor (ait) vobis, & opa quæ ego facio in noĩe patris mei, hęc teſtimoniũ perhibent de me, ſed vos non creditis, qa nõ eſtis ex ouibus meis. Oues meæ vocẽ meã audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequunt me, & ego vitam æternam do eis &c. vſq;. Ego & pater vnũ ſumus, quod vtiq; non minus eſt, q̃ ſi palam dixiſſet eis, ego ſum Chr̃us. ¶ Igit & hic cum dicit, ecce ego mitto vos ſicut oues in medio lupoꝝ: & vbicunq; ſe paſtorẽ profitet, ſuoſq; ſequaces nuncupat oues, duplicem affert vtilitatẽ, quia & illos informat ad manſuetudinẽ, vt diſcãt ab eo q̃ ſit mitis & humilis

Pax ſuper Loth, ira ſup Sodoma Gene. 17

Pax euãgeliſtaꝝ ſuper recipientes eos

Ephe. 3

Thre. 4.

Gene. 19

Horrendũ anathema. Acto. 13

Eſa. 53

Iohã. 1.

Iohan. 10

Diſcipuli Chr̃i ſicut oues in medio lupoꝝ.

lis corde,& cũ omnibus hominibus pacẽ ſtudet habere,vt nullã habeant aduerſus eum occaſionẽ iuſtæ quærelæ.Exitus probauit,q̃ veraciter ob hoc p̃dictum fuerit: Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio lupoꝝ.Vbi em̃ exequebant̃ ſuæ miſſionis officiũ, diuerſis in locis ab hominibus impijs tanquam oues à lupis inuaſi ſunt,lacerati ſunt:& quũ male tractarent̃,non aperuerũt os ſuũ,inter omnes & apud oẽs ita prudentes ſicut ſerpentes ita ſimplices ſicut columbæ.¶In quo prudentes ſicut ſerpentes? In eo nimiꝝ,q̃ cum flagellarentur,occiderent̃,lapidarent̃,& de ciuitate in ciuitatẽ diſpellerent̃,cautiſſime ac vigilantiſſime agebant atq; patiebãtur,tradẽtes q̃dem lupis rapacibus corpora ſua,cuſtodientes aũt deo creatori ſuo corda ſua,ſecundũ ſimilitudinẽ ſerpẽtis,q̃ dum percutitur, totum percutienti obijcit corpus,maxime pro capite ſolicitus,vt q̃m vulneribus carere non poteſt,ſaltem caput in q̃ ſibi vita eſt,vtcũq; protegat. Nonne caput huiuſcemodi ouium eſt agnus dei Chriſtus? Pro quo dũ corpora ſua tradũt ad ſupplicia, & diſpẽdiũ vitæ p̃ſentis ſuſtinent,vt Chriſtũ lucrent̃,profecto prudẽtes ſicut ſerpẽtes inueniuntur. ¶In quo aũt ſimplices ſicut columbæ? In eo videlicet, q̃ nihil eorum faciũt,q̃ corui ſolent facere:corui inquã,id eſt,homines mali,rapaces,cupidi,pro mũdo vel pro his quæ mũdi ſunt,litigantes,inuicẽ mordẽtes,inuicẽ laniantes.Ita fit,vt dũ nihil rapiũt, nullius rem concupiſcunt,& omnia innocenter aſpiciunt oculis ſimplicibus,oculis columbaꝝ, nec ſolũ non rapiunt,verumetiam derelinquũt,dando in vſus pauperꝝ,quemadmodum oues & lac ſuum & lanam ſuã capientibus non contradicũt,& inſuper corpora ſua percutientibus exponũt,ſolum cuſtodientes caput ſuum Chriſtũ.Ita(inquam)fit,vt & lupis & leonibus & vrſis nulla ſit occaſio porrecta lacerandi eos, flagellandi eos,occidendi,& de ciuitate in ciuitatẽ perſequendi eos.¶Cauete autẽ ab hominibus.Tradent em̃ vos in concilijs,& in ſynagogis ſuis flagellabũt vos,& ad p̃ſides & ad reges ducemini propter me,in teſtimonium illis & gẽtibus.Hic eſt effectus ſimilitudinis ſerpentiũ, quem dixit: Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpẽtes,ſcilicet cauere ab hominibus,vt ſubaudias vel ſubintelligas,ne homines percutiãt caput,totum q̃ obducite,& percutiendũ exponite corpus,ſecundũ ſimilitudinem ſerpentis,de quo iam ſupra dictũ eſt.Nam hoc eſt cauere ab hominibus,ſcilicet intentos eſſe & valde ſolicitos,ne fiat quod homines moliũtur,ne vos aut terroribus concutiãt,aut blandimentis ſeducãt,vt negligatis,metu mortis, Chriſtũ qui eſt caput veſtrum.¶Terribile valde eſt,ſi rite perpendas,q̃ cũ dixiſſet,& in ſynagogis ſuis flagellabũt vos,& ad p̃ſides & ad reges ducemini propter me,addidit,in teſtimonium illis & gentibus.Cuiuſnam rei in teſtimoniũ? & quo in tẽpore reuelandũ eſt teſtimonium? Nimiꝝ in die iudicij,quãdo faciendum erit,vt(quemadmodũ ſupra dixit)tolerabilius ſit terræ Sodomoꝝ & Gomorrhæoꝝ q̃ illi ciuitati,quæ vos (inqt)non recepe rit.Quale em̃ erit in illa die huiuſmodi teſtimoniũ contra ſe videre,vt non ſe poſſint excuſare & dicere:Domine,quãdo miſiſti nuntios tuos ad nos, q̃ prænũtiarent de iudicio iſto,& non recepimus eos? Diceret em̃ illis rex ſedẽs ſuper ſedẽ maieſtatis ſuæ: Amẽ dico vobis,ecce iſti ſunt q̃s miſi ego in medio veſtrũ,ſicut oues in medio lupoꝝ,& ecce cicatrices flagelloꝝ,q̃bus flagellaſtis eos in ſynagogis vr̃is:timo ecce ſigna clauoꝝ in manibus & pedibus meis,q̃bus me cõfixiſtis.Vnde & nũc ſcio reprobare malum & eligere bonum,certũ habẽs tam ex meipſo,q̃ ex iſtis,q̃s ſicut me & propter me occidiſtis & p̃ſecuti eſtis,cõtra vos teſtimoniũ,atq; inde eſt irreprehenſibile iudiciũ.⌊Cũ aũt tradẽt vos nolite cogitare quomodo aut q̃d loquamini.Dabitur em̃ vobis in illa hora q̃d loquamini.Nõ em̃ vos eſtis q̃ loquimini,ſed ſpũs patris veſtri,q̃ loquitur in vobis.⌋ Sicut cauere ab hominibus,vt ſupra dixit,prudẽtiæ ſerpẽtinæ eſt,ita q̃d nũc dicit, nolite cogitare quomodo aut q̃d loquamini,ſimplicitatis eſt columbinæ. Simplicitas eiuſmodi ſocia eſt veritatis,angulum non quærentis, dum foris pulſata quæſtionibus,ſtatim reſpicit intus, nec aliud ſcit aut vult eloqui,niſi quod in conſcientiæ ſuæ libro ſcriptũ inuenit,ſcribente (id eſt,ſuggerente)ſpũ dei,qui & ipſe ob ſignificandam ſimplicem ſuimet veritatem ſup dñm noſtrũ in ſpecie columbæ apparuit.Simile quid & nobis agẽdum eſt,tanquã ſi hic idem optimus informator dicat nobis.¶Cum aũt acceditis ad tractandũ verbũ dei,nolite præcogitare qualibus verborum phaleris ſanctæ ſcripturæ ſenſum exornetis.dabuntur enim vobis verba ſponte venientia, de ſpiritu patris veſtri,quæ vtiq; quanto magis ſponte venient,tanto & vobis minus fatigationis,& audientibus ſiue legentibus plus afferent delectationis.O quàm dulce,quàm præclarum eſt, ea quæ loqmur aut ſcribimus, talia eſſe,vt ea prudens auditor ſiue beneuolus lector,nequaquam dignetur aſcribere nobis,dicatq;,non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpũs patris veſtri qui loqtur in vobis. ⌊Tradet aũt frater fratrem in mortem,& pater filium. Et conſurgent filij in parẽtes,& morte eos afficiẽt.Et eritis odio omnibus propter nomẽ meum.Qui autem p̃ſeueraverit vſq; in finẽ,hic ſaluus erit.⌋ Sicut hic audiuimus p̃dictũ, ita & vidimus factũ,vt cõfi-

Eſtote prudẽtes ſicut ſerpentes

Simplices ſicut colũbæ

Quid ẽ cauere ab hominibus

In teſtimoniũ illis & gentibus

Nolite cogitare quõ aut q̃d loquamini

Luce.12. Iohan.1. Abſq; phaleris verborum tractãda ſcriptura.

denter dicamus: Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate domini virtutũ. Nam quod p̃
Dolores vt parturientis in martyrib⁹ Psal. 47
miſit illic, ibi dolores vt parturientis, maxime ſanctos martyres reſpicit, quoꝝ dolores fuere non parui, tunc præcipue, quãdo frater fratrem, & pater filiũ in mortẽ tradidit, & filij in parentes conſurrexerũt, & morte eos affecerũt propter nomẽ Chriſti. Reuera ibi dolores magni, verũtamen non qualeſcunqꝫ, ſed vt parturientis. Nam q̃ pſeuerarit vſqꝫ in finẽ, ait, hic ſaluus erit, & ſalus ſic eũ faciet doloꝝ omniũ obliuiſci, ſicut filius natus mulierem quæ peperit. Cum em̃ pepererit pueꝝ, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, q̃a natus eſt homo in mundũ. Magnus igitur etiam in doloribus iſtis dñs & laudabilis nimis, magna gloria & magnus honor huius filij hominis: quia ſicut de ſeipſo ſpũs ſanctus p̃dixerat: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput, ita & ipſe ſuis p̃dicit futuris militibus, q̃ bibituri ſint ſimiliter, propinãtibus cognatis & amicis & parentibus, & propterea ſuũ in ſalutẽ debeant exaltare caput. ¶Quid ſi nõ valeant aliqui teneriores eiuſmodi ſuſtinere dolores? Ait: ⌊Si autẽ perſequent vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amẽ dico vobis, nõ cõſummabitis ciuitates Iſrael, donec regnũ dei veniat.⌋ O ergo quiſqs es & prudens & ſimplex p̃dicator ſiue auditor euangelij, prudens vt ſerpens, ſimplex vt columba, non ſic præſumas de ſpũ fortitudinis, vt obliuiſcaris huiuſce conſilij. Vnde em̃ ſcis, vtrũ vere habeas ſpm̃ fortitudinis? imo vnde ſcis, vtrũ amore an odio dignus ſis? Non ergo nimis cito temetipſum præcipites in caminũ tentationis, ſed timẽs ne forte martyrio dignus nõ ſis, cũ te perſecuti fuerint in vna ciuitate, fuge in aliã: q̃a nõ eſt volẽtis neq; currẽtis, ſed miſerẽtis dei, & iuſti⁹ neceſſitas quàm volũtas coronã parit. ¶Veruntamẽ ſi expertus es veraciter, q̃ donũ vel gratiã habeas ſupernæ fortitudinis, & hoc tibi ſpũs ſanctus aliquo mõ reuelauit, pulchrũ eſt, laudabile ẽ, vt vexillũ crucis vltro arripias, & percurrens cõtra hoſtẽ in procinctu fidei, confirmes infirmos, & ſperandæ à deo fortitudinis exemplũ illis præbeas. Alioquin tutius eſt vt fugias in ſpũ humilitatis, in ſpũ timoris dñi: quia Petrum q̃q; apoſtoloꝝ principẽ, cum ſibi videretur fortis, ancilla oſtiaria terruit. ¶Forte dicis: Quo fugiam? Quam ciuitatẽ adeam? Nunq̃d nobis fugientibus multæ aperientur ciuitates? Ad hæc ille: Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec regnũ dei veniat. Ac ſi dicat: Hactenus paucæ fuerũt ciuitates Iſrael, ita vt cunctas olim vna poſſideret mulier Iezabel, q̃ regnauit in Samaria cum filia ſua Atthalia impiiſſima, quæ regnauit in Hieruſalẽ. Tunc ita paucæ fuerũt ciuitates Iſrael, vt cũ occiderent prophetæ in vna ciuitate, non haberent aliam in quã fugerent, ſed circuibant in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtati, afflicti, niſi q̃ Abdias, ſecũdum nomẽ ſuũ ſeruus domini, pauit ex eis centũ viros, quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis. At nũc tot erũt ciuitates Iſrael, tot erũt per orbẽ terraꝝ ciuitates ſiue eccleſiæ meo nomini dicatæ, q̃ ſum verus Iſrael, ciuitates hoſpitales, eccleſiæ pauperꝝ fidelium ſuſceptrices, vt non poſſit quiuis cõſummare illas, donec regnũ dei veniat. Nemo q̃ppe tam diu in iſta peregrinatione viuit aut viuet, vt fugiendo pertranſire poſſit oẽs, q̃ in me crediturꝝ ſunt, ciuitates, tales fugitiuos libẽter ſuſcipientes, conſolãtes, honorificantes, & me in illis ſe recipere nõ vane exiſtimãtes. ⌊Nõ eſt diſcipulus ſup magiſtrũ, nec ſeru⁹ ſuper dñm ſuũ. Sufficit diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius, & ſeruus ſicut dñs eius. Si patrẽfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domeſticos eius? Ne ergo timueritis eos.⌋ Quo reſpectu vel qua intentione dixerit, nõ eſt diſcipulus ſup magiſtrũ, nec ſeru⁹ ſup dñm ſuum, ſufficit diſcipulo vt ſit ſicut magiſter eius, & ſeruus ſicut dñs eius: manifeſtat, ſubdendo, ſi patremfamilias Beelzebub vocauerũt, quãto magis domeſticos eius? Sufficientia hæc cũctos diſcipulos veritatis, oẽs ſeruos altiſſimi ſuauiſſime cõſolatur, dũ tradũtur in concilijs, dũ flagellantur in ſynagogis, dũ ducuntur ad reges & præſides, & odio ſunt omnibus, & morte afficiuntur propter nomen dñi. Amplius quærere non debet, ne forte fiat diſcipulus cõtrarius magiſtro, aut ſeruus in contrariũ diſſimilis dño ſuo: quia nil magis contrariũ, quàm vt diſcipulus ſuperior magiſtro, ſeruus maior eſſe velit dño ſuo, quod eſt velle ab hominibus glorificari, & beneficũ vocari, cum ille tantus dñs ab hominibus reprobatus, & Beelzebub vocatus fuerit, velle p̃ delicias in regnũ dei, cum ille magiſter humilitatis per mortẽ, mortẽ aũt crucis, in regnum ſuũ peruenerit. Hoc ſibimet ſufficere iudicet perfectus diſcipulus & fidelis ſeruus, vt ſit ſicut magiſter & dñs ſuus: qui inde magiſter, q̃ homo: inde dominus, q̃ deus eſt. Et ſecundum hoc iudicium reſpondeat aduerſario, ſi forte inſultans in tribulatione dixerit, vbi eſt deus tuus, aut certe non curat de te deus tuus. Ne ergo timueritis eos. ⌊Nihil enim opertum quod non reuelabitur, & occultum quod non ſcietur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & q̃d in aure auditis, p̃dicate ſuper tecta.⌋ Ne (inqt) timueritis eos, ne timueritis eorum iudicium male de vobis iudicantiũ, dum odio vos habent propter nomẽ meum, & eijciunt nomen veſtrũ tanquã malum. Quid aũt eſſet timere eos ſiue iudiciũ eorum niſi

Dolores vt parturientis in martyrib⁹ Pſal. 47
Iohan. 16
Pſal. 109
In perſecutoribus nõ occurrẽdũ ſed fugiendum eſt. Eccles. 9.
Roman. 9.
Matth. 26.
3. Regũ 18.
Heb. 11
Cõſolatio ſeruorum Chriſti
Nõ eſt diſcipulus ſuper magiſtrum
Ne ergo timueritis eos

ſpe

sperare de prouidentia dei, q̃ non curet aut non dignetur respondere pro humilibus seruis suis, & bonæ illorũ conscientiæ verũ perhibere testimoniũ? Timore huiusmodi oĩno ne timueritis eos. Nihil em̃ opertũ, quod non sciatur. Veniet dñs (inquit Apostolus) q̃ illuminabit abscondita tenebrarũ, & manifestabit cõsilia cordiũ, & tunc laus erit vnicuiq; à deo. 1. Corin. 4. ¶ Nam de malis quidẽ electorũ actibus nonnihil opertũ, nonnihil remanebit occultum, quũ scriptum sit: Beati quorũ remissæ sunt iniqtates, & quorũ tecta sunt peccata. Et Sapientia dicat deo: Dissimulans peccata hominũ propter pœnitentiam. Quo dicto satis innuit misericordem deũ velle aliq̃d de peccatis nostris sibimetipsi quodammodo esse occultũ, sed de bonis cuiusq; actibus, siue de conscientijs bonorũ hominũ, quas ignorantes hoĩes, plerũq; de bonis male sentiunt, & indiscretũ sup eos prȩcipitant iudicium: de bonis (inquã) nihil omnino est opertũ quod non reuelabitur, & occultũ quod non scietur. Psal. 31 Sap. 11 ¶ O quanta in p̃senti q̃q; vita reuelauit, & sciri fecit deus circa suos electos, etiã ipsis nolentibus, dũ propter humilitatis custodiam semetipsos abscondũt, & opera sua videri cauent ab hoĩbus. Nouit ipse quos qũo & quorũ propter vtilitatem oporteat reuelari vel sciri etiam nunc, ante illam illuminationẽ siue manifestationem vniuersalem, quam Apostolus (vt iam dictum est) expectandam pronuntiauit: nolite (inquiens) ante tẽpus iudicare, quoadusq; veniat dñs, qui & illuminabit abscondita tenebrarũ, & manifestabit consilia cordiũ. 1. Corũ. 4 Beatum Iob reuelatũ esse & sciri voluit, quàm esset simplex & rectus ac timens deũ, & recedens à malo: & sanctos innumerabiles, q̃ per humilitatẽ apud semetipsos latere voluissent, non solũ cognosci fecit ex operibus bonis, verumetiam nonnunq̃ verbis ipsorũ secreta cordis eorũ vtiliter reuelauit, vt facerent q̃d hic continuo subiunctum est. Iob. 1. ¶ Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, p̃dicate sup tecta. Quid enim ipse dicit in tenebris, & q̃d in aure loquit verbũ dei, deus ipe Iesus Chrũs, nisi reuelationes dei, quas in occulto quasi in tenebris, vbi hoĩes non vident, quando vult & prout vult, per spiritũ sanctũ immittit? Et hoc bonũ quidẽ per humilitatem abscondere, & occultũ tenere, videlicet quando & qũo gratiam, qua illustratus est, quis acceperit, optimũ aũt reuelare pro gloria & honore dei, dũ vtilitatis causa exposcit, aut iusta necessitas exigit. Quod dico vobis in tenebris, scilicet p reuelationẽ. ¶ Nam exempli gratia, nullatenus quisquam tã vtiliter secretum dei donũ qualiter acceperit, silentio paemit, q̃ vtiliter Paulus vas electionis prȩdicauit, scribens Corinthijs inter cætera de semetipso, q̃ vsq; ad tertiũ cœlũ siue in paradisum raptus, audisset arcana verba, q̃ non licet homini loqui. Reuelationes Pauli. 2. Corũ. 12 Nonne talia scribẽs dixit in lumine, q̃d sibi dictũ fuit in tenebris: & q̃d in aure audierat, super tecta prædicauit? Nempe & si non omnia dixit aut scripsit, quæ in cœlo illo tertio, in illo paradiso audiuit quoniam audiui (inquit) arcana verba, quæ non licet homini loqui, attamen hoc ipsum q̃ illuc vsq; raptus est, recte in tenebris dictũ, & in aure auditũ recte animaduertis, quia raptũ eum illuc fuisse, & arcana verba audisse nullus mortaliũ vidit, nullus audiuit, neque audire poterat, nisi de semetipso enuntiasset ipse qui vidit & audiuit. Ecce ergo dixit in lumine, q̃d sibi dictũ est in tenebris, & prædicauit sup tecta, q̃d in aure audiuit. Imitant aũt illum, quicũq; prædicant gratiã sibi datam, exigente causa iustæ necessitatis, procul absente vento miseræ vanitatis. Et nolite timere eos qui occidũt corpus, animam aũt non possunt occidere. Sed potius eũ timete, qui potest & animã & corpus perdere in gehennã. Hic recte dicat quis: Da dñe quod iubes, & iube quod vis. Ecce iubes vt non timeamus eos qui occidunt corpus, & ratio consentit, eũ potius esse timendũ, qui potest & animam & corpus perdere in gehennã. Sed quæ caro non timeat occidi? Petrus apostolorum primus timuit, & mori timens, vitam negauit. Cur hoc, nisi nondum illi dederas vt nõ timeret, *qui nisi seras vt non timeret? Postquã illi dedisti, potuit facere q̃d iussisti. Esto igit fortitudo nostra, & fac in nobis q̃d tu nõ facere vis. Officiũ fidei, spei & charitatis. ¶ Verũtamẽ hoc primũ debet scire fides, q̃d docẽdo iubes, & iubẽdo doces: & deinde spes orare, charitas impetrare vt des ipse q̃d iubes. Oportet aũt sicut veram fidẽ, ita & firmam habere spem, vt nõ putet quisquã quãuis exiguus, q̃ ab altissimo nõ sit requirendus, eo q̃ paruus sibi videat & abiectus, cũ scriptũ sit: Psal. 9 Q̃m requirens sanguinem eorũ recordatus est, non est oblitus clamorem pauperũ. Item: Quoniã nõ in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperũ non peribit in finẽ. Sequitur ergo: Nonne duo passeres asse veneunt? & vnus ex illis non cadet sup terrã sine patre vestro. Vestri aũt & capilli capitis, omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos. Ecce q̃ fortiter humilitati huic maiestas veritatis occurrit. Nonne (inquit) duo passeres asse veneunt? Vera propositio, qa & vere oĩbus notũ est, qa duo passeres pro vili dantur pretio, & longe viliores sunt corpore & aĩa, quibus ex duobus cõsistit siue subsistit vnus rationalis homo, & vnus ex illis (inquit) nõ cadet sup terrã sine patre vestro. Assume & hoc, quicũq; es vel esse cupis discipulus tãti magistri. Obiectio ¶ Sed forte titubas & dicis: Qũo vnus passer sine patre nostro in ter-

ram non cadit, cũ nec de boue, qui vtiq; maior est passere, deo cura non sit? Deniq; Apo-
1.Cor.9 stolus cũ dixisset, scribens Corinthijs. Scriptũ est em in lege Moysi: Nõ alligabis os boui
Deute.25. trituranti, protinus ait: Nũquid de bobus cura est deo? An propter nos hæc dicit? Vtiq;
propter nos scripta sunt, qm debet in spe, qui arat, arare, & q triturat, in spe fructus p-
Solutio cipiendi, &c. Quo ergo vnus ex passeribus nõ cadit in terram sine patre vestro, si nec de
bobus tãto maioribus, q̃ sunt passeres, cura ẽ deo? Ad hæc inquã: Apostolus de lege scri-
Psal.135 pta loquebat, & hic eius sensus, q̃ non fuisset deo cura, vt de bobus irrationalib⁹ lex scri-
103 beretur. Porro hic filius dei de prouidẽtia dei loqtur, q̃ ipse prouiderit, vnde & quomo-
do det escã omni carni, vt non solũ educat de terra panẽ homini, verũ etiã animãtibus
Psal.146. terræ & volucribus cœli escã prouideat cõpetentem illis, iuxta illud Dauidicũ: Qui dat
iumentis escam ipsor̃, & pullis coruor̃ inuocantibus eum. ¶ Proinde assume & hoc, &
vnus ex illis non cadet sup terrã sine patre vestro, simulq; q̃d subiungit, vestri aũt & ca-
pilli capitis oẽs numerãti sunt, quia videlicet Christiana fides exposcit, vt non dubites
resurrectionẽ futurã, non solũ cum oĩbus mẽbris corporis, verum etiam & cũ palpebris
siue supercilijs, & cũ omnibus capillis suis. Cũ hoc vt Christianus homo assumpseris, sta-
tim fortissimo syllogismo suauiter stringeris, inferente illo: Nolite ergo timere, multis
passeribus melioris estis vos. Melioris (inquam) id est, maioris pretij estis vos. Rationa-
lis em creatura est homo, & vita eius longiturnior est p̃senti seculo, qa non morit homo
sed solũ corpus & ip̃m resurrectur̃, ac sine fine cũ aĩa semper victur̃ est. ⌊ Omnis ergo
qui confitebitur me coram hoĩbus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cœlis
est. Qui aũt negauerit me coram hoĩbus, negabo & ego eum coram patre meo q in cęlis
est. ⌋ Ergo (inquit) quoniam vnus hõ multis passeribus melioris est, vos non dubitantes
curam de vobis esse deo, nolite (vt iam dictũ est) timere eos qui occidũt corpus, sed confi-
temini me coram vestris interfectoribus: quia tale iudiciũ erit super hoc, vt q me cõfes-
sus fuerit, ego confitear eũ: & qui me negauerit, negem & ego eũ coram patre meo. Pro
fecto gloria erit ei, quẽ talis in illa die confitebit: confusio aũt illi, quẽ negabit, siue cõfun-
detur, q̃d apud aliũ Euangelistam legimus, id est, erubescet confiteri q̃ suus sit. q̃ Huius
Hebræ. 11. rei Apl'us magnifice meminit, dicẽs ad Hebræos de sanctis patribus: Ideo non confun-
ditur deus, vocari eor̃ deus, videlicet qa confessi sunt q̃ peregrini & hospites essent su-
per terrã, manentẽ hic non habentes ciuitatẽ, & meliorẽ appetentes, id est, cœlestẽ. Pro
fecto dũ de illis negatur, simul de oppositis, id est, de infidelibus affirmat, qa confundet
deus vocari eor̃ deus. & væ illis, q̃r̃ deus esse, quos cõfiteri & saluare ipse, saluo honore
suo, non poterit. ⌊ Nolite arbitrari quia venerim pacẽ mittere in terram. Nõ veni pacẽ
mittere, sed gladiũ. Veni enim separare hoĩem aduersus patrẽ suum, & nur̃ aduersus so-
Duplex crum suam, & inimici hominis, domestici eius. ⌋ Cum dicit, Nolite arbitrari q̃ venerim
pax, vna mittere pacẽ, subaudiendũ est, q̃ modo mũdus dat, qualẽ mũdus pacẽ mittit, qualẽ requi-
mũdi, alte rit. Nam & alibi quũ dixisset: Pacẽ relinquo vobis, pacẽ meã do vobis, protinus ait: Non
ra dei quõ mũdus dat, ego do vobis. Est ergo pax mũdi, quã iste dñs & princeps pacis mitte-
Iohan.14. re non venit. Est enim illa contraria paci dei, de qua Apl'us ad Galatas: Fructus aũt spũs
Galat.5 est, charitas, gaudiũ, pax. Item: Et pax dei, q̃ exuperat oẽm sensum, custodiat corda vestra
Philip 4 & intelligentias vestras. Huius pacis princeps ipse est, & hanc mittere venit, primo pa-
Esa.9 cificans per suũ sanguinẽ omnia, q̃ in cœlis & q̃ in terra sunt, & deinde euangelizans (ait
Coloss.1. Apl'us) pacẽ vobis qui longe fuistis, & pacẽ his q prope sunt. Pax ista remissio pctõrum
Ephe.2 est, sed mũdus in maligno positus, istam non q̃rit, sed qualẽ tũc habebat illa vallis visiõis,
Luc.19. scilicet Hierusalẽ, cui dicebat iste pacificus verus: Et quidẽ in hac die tua q̃ ad pacẽ tibi.
Esa.22 Hæc pax erat & hoc gaudiũ & hæc lætitia (ait Esaias in onere eiusdẽ vallis visionis) occi-
dere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinũ. Comedam⁹ & bibam⁹
cras em moriemur. Nõ (inqt) veni mittere pacẽ eiusmodi, sed gladiũ, i. separationẽ filio-
rũ pacis dei à filijs illius nõ pacis, sed inqtatis, quẽadmodũ ibidẽ cõtinuo subiunctũ est:
Si dimittet iniqtas hæc vobis, donec moriamini, dicit dñs exercituũ. Quis nescit, qs non
audiuit, p̃sæpe factũ eẽ vel fieri, q̃d hic se factur̃ p̃dixit, veni em separare hoĩem aduer-
Inimici ho sus patrẽ suũ, & nurũ aduersus socrũ suã. ¶ Simulq; nota q̃ pulchre, q̃ cõueniẽter disci-
minis, do pulos suos ad propheticã autoritatẽ mittit, vt cognoscãt, q̃ antiqua veritatis huius con-
mestici ei⁹. stãtia sit, dicẽdo, & inimici hominis, domestici eius. Sic em in Michea p̃dictũ fuerat: No-
Mich.7. lite credere amico, & nolite cõfidere in duce. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi clau-
stra oris tui, quia filius contumeliã facit patri, filia consurgit aduersus matrem suã, nurus
cõtra socrũ suã, inimici hoĩs domestici eius. Cõmemorãdo hanc vltimã prophetiæ sen-
tentiã, & inimici hoĩs domestici eius, profecto prophetiã ipsam pulchre innuit testimo-
niũ ferre dictis suis, nec posse aliter scripturas ĩpleri, nisi faciat ipe quẽadmodũ dicit, non
pacẽ, sed gladiũ mittere veni. Et q̃dẽ sunt aliq̃ q̃q; affinitates, q̃s interdiuidit gladi⁹ euãge-

lij, sed ex multis istæ duæ sufficiũt, quarũ altera, scilicet hominis & patris sui, de maioribus: altera, videlicet socrus & nurus suæ, de minoribus affinitatibus est, adeo vt rara inter socrum & nurũ concordia sit. Vnde apud Comicum quendam socrus, dũ apud nurũ suspectã se huius vitij persentiret, seq; excusare intẽderet: Nõ (inqt) facile est excusatu. Ita animũ induxerũt, socrus oẽs esse iniquas. Dum ergo dicit, veni em̃ separare hominẽ aduersus patrẽ suũ, & nurũ aduersus socrũ suã, idem est ac dicat. Omnes omino tam maiores q̃ minores affinitates separare veni, demonstrando rumpendam esse pacẽ malã, & tolerandam carnis discordiam propter dei concordiam. ⌊Qui amat patrẽ aut matrem plus q̃ me, non est me dignus. Et qui amat filiũ aut filiam super me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suã & sequitur me, non est me dignus.⌋ Ecce gladius separãtis, ecce separatio propinquitatis. Ecce diuisio, quæ vnũ eundemq; hoiem cõtra semetipsum diuidit. Non est me dignus (ait) qui patrẽ aut matrẽ, q̃ filium aut filiã diligit plus q̃ me, nõ est me dignus, qui crucẽ suam accipit vt sequat̃ me. Hoc verbũ iudicantis, gladi⁹ est separantis. Quis em̃ habens cor carneũ, qs non habens cor lapideũ, æquanimiter audire patitur, nõ est me dignus? Valeat potius pater siue mater, valeat potius filius siue filia, dispereat potius ipsa caro siue præsens vita (ait quisq; sensatus auditor huis verbi) q̃ ego o Christe dignus te non sim. ¶Itaq; omnẽ propinquũ & omnẽ amicum relinquit, & semetipsum contẽnit, vbi nihil hor̃ se posse retinere perpendit, salua dignitate discipulatus Christi. Nunqd mandatũ hoc nouũ est? Nõne est mandatũ vetus, quod ab initio audiuimus? Ait em̃ Moyses in benedictione Leui: Qui dixerit patri suo & matri suæ nescio vos: & fratribus suis, ignoro vos, & nescierunt filios suos, hi custodierũt eloquiũ tuũ & pactũ tuum seruauerũt, iudicia tua o Iacob, & legem tuam o Israel. Ponent thymiama in furore suo, & holocaustum super altare tuum. Quod deinde sequitur, benedic domine fortitudini eius, & opera manuum illius suscipe: recte de fortitudine ista intelligas, q̃ hic exigit̃, dicẽdo: Et q̃ non accipit crucẽ suã & sequit̃ me, nõ est me dignus. Accipere nãq; crucẽ & sequi Christũ, siue in persecutione tradẽdo corpus suũ ad supplicia propter deũ, siue in pace frangendo desideria carnis, seu propter metum gehennæ, siue propter vitæ æternæ desideriũ, fortitudo magna & opus est magnũ, fortitudo benedicenda, opus acceptione dñi dignũ. Qui hoc nõ facit, non solum gloriam non amittit, verum etiam pœnam incurrit. Sequitur enim: ⌊Qui inuenit animam suam, perdet eam.⌋ Quisnã est qui inuenit animam suã, nisi q̃ non vult tollere crucẽ suam, ne non suauiter tranſigat p̃sentem vitam? De illo q̃ in p̃secutione ita inuenit animam suam, vt Chr̃o negato, lucrũ istud faciat, quatenus in corpore retineat, quam p̃secutoris gladius extrudere poterat, animam, ex abundanti est astruere, q̃ æterna perditione perdat illã. Et ecõuerso: ⌊Qui perdiderit⌋ ait ⌊animã suã propter me, inueniet eam.⌋ Nõ indiget Christiana fides assertione illa, vt demonstret̃ sibi veram hanc esse sententiam, q̃a valde certum est, q̃d pius martyr perdens animam suam, in fasciculo viuentiũ custoditã inueniet eam. ¶Quid tandẽ supereſt pupillis & orphanis istis, cũ propter euangeliũ patrem aut matrẽ amiserint: siue orbatis istis, cũ filiũ vel filiã propter Christũ dereliquerint? Quid (inquã) nisi vt Christus ipse solicitus sit pro illis? Nõ em̃ fallitur quisq; talium, cũ in psalmo dicit: Ego aũt mendicus sum & pauper, dñs solicitus est mei. Nõne hic protinus adsunt verba illius solicitudinis? Sequitur enim: ⌊Qui recipit vos, me recipit. Et q̃ me recipit, recipit eũ qui me misit. Qui recipit prophetã in nomine prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet. Et q̃ recipit iustũ in noĩe iusti, mercedẽ iust̃ accipiet. Et quicũq; dederit potũ vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantũ in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedẽ suam.⌋ Quantos putas futuros esse sciebat, q̃ ipsum recipere cuperẽt, q̃ mercedem prophetar̃ atq; iustor̃ accipere optarent? Multos ergo receptores solicitus dñs, hoc dicendo, p̃parabat illis, q̃s videbat patrẽ aut matrem amissuros causa sui, quatenus posset quisq; illor̃ etiam hoc dicere, Q̃m pater meus & mater mea dereliquerunt me, dñs aũt assumpsit me. ¶Vt dictũ, ita videmus & factũ, q̃a plures sunt receptores talium, scilicet prophetar̃ & iustorum, q̃s patres & matres dereliquerũt, quàm vt vincant̃ multitudine eor̃. Nam vt taceam de cæteris recipiendi modis, tot cœnobia, tot xenodochia receptioni eor̃ p̃parauerunt, vt deficientibus iustis eiusmodi, in q̃bus fatetur Christus se recipi, plerisq; in locis res siue fundi pro talibus deo oblati, ad vsus secularium patres & matres, filios & filias habentium, & Christum non sequentium, magna ex parte redierint. Nũc ipsa verba perpẽde: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eũ qui me misit. Hoc ip̃m apud aliũ euangelistã hoc modo edicit: Amen amẽ dico vobis, qui accipit si quẽ misero, me accipit. Qui aũt me accipit, accipit eũ qui me misit. Ergo veri adoratores nõ superflue agũt, quãdo superueniẽtes hospites ita suscipiũt, vt proni in terrã adorent. Chrũs em̃ in eis adorat̃, qui & suscipitur. Dicam adhuc: Deus

In Hecyra Terẽtiana

Mãdatum antiquũ de pr̃e & mr̃e filijsq; relinquẽdis Deuter. 33

Quid ẽ inuenire animam suã.

Solicitus est dominus suor̃.

Psal. 39

Psal. 26.

Receptacula pauper̃

Iohan. 13.

Chr̃s, ímo tota trini-

tas adorat̃ in susceptis hospitibus eius,

& pater dñi nostri Iesu Christi & spũs sanctus in eis adoratur, q & suscipit. Nam cum dixisset, q recipit vos, me recipit, ne quẽ forte cogitatio sua illo tp̃e pulsaret, dicẽs, qd magnũ est istũ recipi, hoĩem mortalẽ, qui & iniurijs affici possit & crucifigi? protinus addidit: Et qui me recipit, recipit eũ qui me misit. Et quis est qui istũ misit, nisi deus pater & spũs sanctus? Licet em̃ istud apud nos testimonio iam pene nõ indigeat, sic ipse in Esaia loquit: Accedite ad me, & audite hoc. Non à principio in abscondito locutus sum, ex tp̃e anteq̃ fierent, ibi eram. Et nunc dñs deus misit me & spũs eius. Quod idẽ est ac si diceret: In principio deus erã, & hoĩbus loquẽs nõ in abscondito, sed magnis cũ signis & prodigijs vẽtur̃ me testificatus sum, & ego q loquebar, q'q̃ ibi erã, scilicet apud deũ, ecce adsum, fact⁹ hõ, mittẽte dño pr̃e meo, mittẽte & cooperãte p vter̃ virginis spũ sctõ. Igit̃ in illis q mittunt̃, recte ipse, q mittit eos, deus adorat̃. ¶Nunqd aũt hoc sine exẽplo vel autoritate antiqua facimus? Aut nunqd hoc facientes, tanq̃ creaturã adorantes culpamur? Cũ staret Abraham ad radices Mambræ, apparuerũt ei tres viri stantes propter eũ. Quos cum vidisset, cucurrit in occursum eor̃ de ostio tabernaculi sui, & adorauit & dixit: Dñe, si inueni gratiã in oculis tuis, &c. Item scriptura dicit: Venerũt'q̃ duo angeli Sodomã vespere, sedẽte Loth in foribus ciuitatis. Quos cũ vidisset, surrexit & abijt obuiam eis, adorauit'q̃ pronus in terrã. Nunqd non angelica, æque vt humana, substantia creatura est. Sed deus in illis adorabat̃, qui & suscipiebat̃. Propter hoc & ille corã tribus adorãs, vni loquebat̃: Dñe (inquiens) si inueni gratiã in oculis tuis, ne transeas seruũ tuũ, & iste coram duobus adorãs, quæso dñe mi, qa inuenit seruus tuus gratiã coram te, &c. ¶Quæ tandẽ pro hac receptione merces erit? Ait: Qui recipit prophetam in noĩe prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet. Et q recipit iustũ in noĩe iusti, mercedem iusti accipiet. Ergo & deus q recipit̃, & eius q recipit, vna eadẽq̃ merces erit. Nõ em̃ dixit mercedem de propheta, siue mercedem de iusto, sed mercedẽ prophetæ, mercedẽ iusti accipiet. Magna retributio, larga recõpensatio. Quænã est merces prophetæ siue merces iusti, q vt prophetaret, siue regnũ dei annũtiaret, qui'q̃ iustitiã dei custodiret, non patrẽ aut matrẽ, nõ filiũ aut filiã plus q̃ illos oẽs amauit, & tollẽs crucẽ suã, Christũ secutus est non timẽs perdere animã suã propter iustitiã? Quæ (inquã) merces taliũ, nisi ip̃m manifeste videre Christũ? Hoc em̃ pro summa mercede promisit diligentibus se. Qui diligit me (ait) diliget̃ à patre meo, & ego diligã eũ, & manifestabo ei meip̃m. ¶O igit̃ receptor prophetæ, acceptor iusti, in noĩe prophetæ, in noĩe iusti, id ẽ, propter hoc ip̃m q̃ prophetã vel iustũ eẽ animaduertisti, tãta tibi mercede proposita, hilariter age q̃d agis, bona volũtate porrige q̃d porrigis, da q̃d habes, siue par̃, siue multum sit. Non em̃ perdes mercedẽ tuã, etiã si nõ plus q̃ calicem aquæ frigidæ dare possis. Quod si nec illũ in tempore possis, saltem volũtas nõ desit, quia pax in terra hominibus bonæ voluntatis.

Esa. 48

Gene. 18.

Gene. 19.

Quanta merces recipiẽtium hospites Christi.

Iohã. 14

LIBRI OCTAVI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. IN OPVS, DE GLORIA ET HONORE FILII HOMINIS, LIBER IX.

CAP. XI.

Quæstio sup̃ interrogatione Iohannis

ET factum est, cũ cõsummasset Iesus, præcipiens duodecim discipulis suis, trãsiit inde, vt doceret & p̃dicaret in ciuitatibus eor̃. Iohãnes aũt cũ audisset in vinculis op̃a Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui vẽturus est, an aliũ expectam⁹? Iohannes propheta & plus q̃ propheta erat, sicut de illo in hac eadẽ lectiõe dñs ip̃e testatus est. Quid (inqt) existis videre? Prophetã? Etiã dico vobis, & plus q̃ prophetã. Quis aũt prophetar̃ nesciuit aut tacuit passur̃ eẽ Christũ? Oẽs sciuerũt, oẽs p̃nuntiauerũt, & hodie legẽtibus clar̃ est, scripturas eor̃ fere p oẽm seriem significare salutifer̃ sacrosanctæ passionis eius sacramentum. Hinc Petrus in Actibus apostolor̃: Deus aũt, q prænuntiauit p os oĩm prophetar̃ pati Christũ suũ, impleuit sic. Istud em̃ ignorare, illor̃ erat, q prophetas aut nõ legerãt, aut nõ intellexerãt. Qũo ergo saltem propheta, ne dicã plus q̃ propheta, diceretur aut esset? ¶Cum p huiusmodi rationem adducti, recte senserimus, qa Iohãnes sicut cætera Christi sacramẽta, ita & hoc ip̃m sciebat q̃d interrogabat, restat vt q̃ramus, qd interrogauerit dicẽdo, tu es q vẽturus es, an aliũ expectamus: & qd opus fuerit vt hoc interrogaret

Actor̃. 3.

Responsio.

garet missis discipulis duobus. Profecto hoc interrogauit, vtrũ ipse esset Messias. i. Christus, q̃ vtiq; expectabat vẽturus, ita vt mulier q̃q; Samaritana dixisse legit: Scio q̃a Messias venit, q̃ dicit Chrũs. Cũ ergo venerit, ille nobis annuntiabit oĩa. ¶ Nec mirũ q̃ hic in vna eadẽq; re circa vnã eandẽq; personã, p̃senti simul & futuro tẽpore vsus est, dicẽdo, tu es q̃ vẽturus es. Nam & turbæ, quas pauerat de de quinq; panibus & duobus piscibus, ita dixerũt: Quia hic est veræ propheta, q̃ vẽturus est in mundũ. Et hic & illic q̃d dicitur vẽturus, id est, ac si diceretur, de q̃ scripturæ siue prophetæ testati sunt, q̃ esses vẽturus. Hoc igitur (vt iã dictũ est) interrogauit, vtrũ ipse eẽt Chrũs, an alius hoc noĩe eẽt expectãdus. ¶ Cur aũt hoc interrogauit eum, quẽ ipsum esse, prophetando, baptizãdo, ostẽdendo, clamauerat? Vtiq; magnã ob causam, quam Euãgelista nõ præteriuit, p̃mittendo, cum audisset Iohannes in vinculis opa Christi. Quidnam sibi vult dictio hmõi, audisse Iohannem in vinculis opera Christi, & idcirco missis duobus discipulis intergasse illum interrogatione huiusmodi? Nonne idem Iohannes, antequam missus fuisset in carcerẽ, audierat opa Christi, quoꝝ illud pulcherrimũ fuit, quod inuitatus ad nuptias, aquam in vinũ conuertit? Nonne & vocẽ audierat patris de cœlo sup eũ dicentis, tu es filius meus dilectus, in q̃ mihi bene complacui? Si interrogatione opus erat, cur non illis prioribus signis commonitus interrogauit? Perpẽdenda igitur subtilius est causa, quam (vt iam dictũ est) euangelista significauit, præmittendo: Iohannes aũt cũ audisset in vinculis opera Christi. Nimirũ hoc vult intelligi, q̃a cum opa eius reuera essent opa Chri. i. talia opera, qualia nemo alius facere potuisset, nisi solus ipse Chrũs filius dei: inter ipsa tamen opera, Christum se esse, palam nõ dicebat, imo & discipulos suos hoc dicere prohibebat. Exempli gratia: Cum interrogasset discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse filiũ hominis, ac subinde: Vos aũt quẽ me eẽ dicitis? Respondente Petro, tu es Chrũs filius dei viui, illũ quidẽ beatificauit pro cognitiõe & cõfessione veritatis, sed prohibuit eos dicere in vulgus, sicut protinus refert euangelista: Tunc (inqens) p̃cepit discipulis suis, ne cui dicerẽt, q̃ ipse esset Chrũs. ¶ Causam q̃q; propter quã istud p̃ceperit, ex his quæ cõtinuo sequunt, p̃ptũ est agnosci. Exinde (inqt Euãgelista) cœpit Iesus ostẽdere discipulis suis, q̃a oporteret eũ ire Hierosolymã, & multa pati à senioribus & scribis & principibus sacerdotũ & occidi & tertia die resurgere. Deniq; p occasionem, siue accusationem regij nominis, scilicet Christi, futuꝝ erat vt traderetur gentibus à Iudæis dicẽtibus: Omnis q̃ se regẽ facit, cõtradicit Cæsari. Si hũc dimittis, nõ es amicus Cæsaris. Maxime hãc ob causam ita p̃cepit. ¶ Ergo ne hoc dicimus, q̃d mortẽ refugere voluerit, & idcirco mortis occasionem, scilicet regium nomen tacuerit, & discipulis suis, vt de hoc tacerẽt, p̃cepit? Nequaquam, sed sicut mortẽ eius oportebat nõ multum differri, ita profecto expediebat non nimis accelerari. Prius oportebat condi euangeliũ, & tãta fieri quanta facta sunt, quoꝝ pars aliqua cõscripta, sufficientibus testimonijs probare posset Christianæ fidei sacramentũ. Vbi tps fuit, post q̃ & docuit, & signa sufficiẽtia fecit, tunc (q̃d valde notãdũ est) nõ solũ neminẽ prohibuit verũetiã turbã multã & pueros multos admisit sibi ad publicã acclamationẽ regij nominis, dicẽtes: Osanna, benedictus qui venit in noĩe dñi, benedictũ q̃d venit regnũ patris nr̃i Dauid, benedictus q̃ venit rex in nomine dñi, pax in cœlo & gloria in excelsis. ¶ Demonstratũ est, q̃a dñs noster ante tẽpus suæ passionis, licet filiũ dei se esse edixerit, & operibus cõprobauerit: tamen regiũ nomen q̃d est Chrũs, q̃a nimis inuidiosum foret, nõ solis Iudæis, verũetiã Romanæ potestati, & ipse tacuit, & discipulis suis vt de hoc tacerẽt, p̃cepit. Hoc idcirco demõstrauimus, vt cõsequenter eluceſcat, qualis eẽ potuerit solicitudo Iohannis, q̃ cũ audisset in vinculis opa Christi, mittẽs duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an aliũ expectamus? ¶ Qualis ergo solicitudo eius fuit? Pro qua re solicitus fuit? Auribus nr̃is audiuim⁹, audiẽdo experti sumus, etiã adhuc dicere Iudæos aduersarios nominis huius. Vos dicitis, discipuli eius dixerũt, ipse tamẽ nõ dixit, q̃d ipse esset Chrũs, quod ipse esset Messias quem nos expectamus. Putas ne q̃d & discipuli eiusdẽ Iohannis, qui æmulantes pro magistro suo, nonnunq̃ talia loquebantur? quale est illud: Rabbi, q̃ erat tecũ trans Iordanẽ, cui tu testimoniũ perhibuisti, ecce hic baptizat, & oẽs veniũt ad eum, putas ne, inquã, q̃d aliq̃ etiam istud dixerint: Rabbi, tu illũ Christũ esse dixisti, ipse aũt Christũ se esse, nõ dicit? Volens igitur ipsius ex ore auditũ esse, q̃d Chrũs ipe esset, & sciens, quia ille fidelis p̃manet, negare seipsum nõ potest, mittẽs duos de discipulis suis, ait illi: Tu es q̃ venturus es, an aliũ expectamus? LEt respondens Iesus, ait illis: Euntes, renuntiate Iohanni, quæ audistis & vidistis: Cæci vidẽt, claudi ambulant, leprosi mũdantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Illis aũt abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohanne: Quid existis in desertũ videre? Harundinem vento agitatam? Sed q̃d existis videre? Hominẽ mollibus vestitum?

Iohan. 4. Tu es q̃ vẽturus es Iohã. 6.

Causa, cur sic interrogauit Iohãnes

Iohan. 2 Matth. 3

Matth. 16 Luc. 9

Iohan. 19

Matth. 21 Marc. 11. Luc. 19.

Qualis fuit solicitudo Iohannis.

Iohan. 3

2. Timo. 2.

Ecce qui mollibus vestiuntur, in domib⁹ regũ sunt. Sed quid existis videre? Prophetã?
Malac.3 Ecce dico vobis & plus quẽm prophetã. Hic est enĩ, de q̃ scriptũ est: Ecce ego mitto angelum meũ ante faciẽ tuã, q̃ præparabit viam tuam ante te. ¶ Diligenter animaduerte, ò lector siue auditor, qualis, quàm rei vel tempori congrua fuerit responsio hæc. Denique
Ibidem. in Malachia, vbi scriptũ est illud q̃d edixit: Ecce ego mitto angelũ meũ ante faciẽ tuã qui præparabit viam tuam ante te, continuo sequit: Et statim veniet ad templũ sanctũ suum dominator, quẽ vos quæritis, & angelus testamẽti quẽ vos vultis. Ecce venit, dicit dñs exercituũ. ¶ Forte optares, ò tu quicũq; es discipulus Iohannis, discipulus gratiæ dñi, necdũ tamẽ perfectus ad cognoscendũ, in q̃ sit constans illud q̃d habes in psalmo toties decantatũ: Eloquia dñi, eloquia casta, argentũ igne examinatũ: optares (inquã) vt ad
Psal.11 interrogationẽ istam, tu es qui vẽturus es, an alium expectamus, responderet, ego sum, nec alius est expectandus. Esset quippe responsio hæc eloquiũ castum, argentũ verum: sed apud homines non videretur eloquiũ castum, non ẽstimaretur argentũ igne examinatum: quippe quox̃ dijudicatio tam est iniqua, vt ipse sciens & prouidẽs diceret, maxi-
Luc.7.4 me pro sua persona: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. Sapiens igitur & ipsa sapientia, inde protulit suæ responsionis eloquiũ castum, vbi nihil est dictũ vel scriptum, quod non sit argentum igne examinatum, nec audet dicere quis-
Syllogism⁹ ex prophe ta Mala⁹ chia. quam, nisi impius quod non sit irrefragabiliter verx̃. ¶ Nunc igitur quoniam & nos discipuli sumus gratiæ domini, & dñs Iesus ad turbas loquitur de Iohanne, syllogismum amabilem perficiamus. Proponit ipse Chrũs: Hic est enĩ de q̃ scriptũ est: Ecce ego mitto angelum meũ ante faciẽ tuam, q̃ præparabit viam tuam ante faciem tuã. Assumamus nos: Sequitur aũt protinus in eodem propheta: Et statim veniet ad templũ sanctũ suum dominator, quem vos quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Concludãt oẽs
Roma.3.9 turbæ Christianorx̃: Igitur iam non est expectandus alius, certissime enim iam venit, q̃ expectabatur venturus dominator quẽ vos quærebatis ò serui domini: angelus testamẽ ti quem volebatis o vos quibus & testamentum creditum fuit & promissio, eius spem in testamẽto ipso iste magni consilij angelus cõfirmauit. Iam (inquam) venit, statim q̃ppe
Testimoni um ex ope ribus Iohan.5. illũ secundũ veritatẽ scripturæ venire oportuit, vbi missus est iste angelus ad hoc destinatus, vt pararet viam ante faciem eius. ¶ Si aũt de facie dominatoris huius dubitatis & dicitis, vbi est ille vel q̃s est ille qui iam venit, si vobis non sufficit index digitus dicentis: Ecce agnus dei, accipite aliud testimoniũ, q̃d huic testimonio scripturæ p̃misit: Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mũdantur, surdi audiunt, mortui resurgũt, pauperes euangelizant. Hoc testimoniũ operx̃, q̃ vtiq; sunt opera Christi, quæ Iohannes in vinculis audiuit, q̃ nemo alius nisi Chrũs facere potuit. Hoc (inquã) testimoniũ cum illo testimonio scripturæ collatum, ad q̃d misit nos dicendo de Iohanne: Hic est enĩ de q̃ scriptum est: Ecce ego mitto angelum meũ ante faciem tuam, non finit ignorare, nisi eũ, q̃ vult istũ
Lucæ.3 Iesum à Nazareth, q̃ putabat filius Ioseph, illum esse dominatorẽ & angelum testamẽti
Quo Iohã ni reuela⁹ tus ẽ Chri stus. quem quærebatis, quem volebatis. ¶ Hoc plane Iohannes quondam nesciebat, videlicet quis homo, quali facie vel habitu inter hoĩes ambularet, apud q̃s siue inter q̃s nutritus esset is qui rex Christus dici vel esse deberet, à quo mundũ vniuersum & ipsum Iohannẽ baptizari oporteret. Sciebat tanquam propheta quod iam venisset, sed nesciebat quisnã
Iohã.1 vbi nam ille esset, priusq̃ spũs sanctus demonstraret eũ, descendẽs ficut columba, & manens super eum. Hinc ipse dicebat: Et ego nesciebam eum, sed vt manifestaret in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Item: Et ego nesciebam eũ, sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Sup quem videris spiritũ descendẽtem ficut columbam,
Syncer⁹ te stis Iohan nes Bapt. & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. ¶ Hoc nimirx̃ pro syncerita te testimonium sui dixit, volens scire auditores, q̃d non pro fauore humano testimonium illi perhiberet, testem idoneum esse designans eum, q̃ in testificãdo nõ personam attendit, sed causam, vt ipse, qui in testimonio suo, cum sciret causam, nondũ sciebat p̃sonam. Hoc (inquã) nesciebat, & salua propheticæ gratiæ magnitudine, nescire poterat
1.Reg.16 quis homo, quali facie vel habitu esset Messias, id est, Christus, quem venisse constabat. Sic Samuel sciebat quidẽ de filijs Isai electũ iam essem regem, locuto ad se dño, prouidi eñ mihi in filijs eius regem, sed q̃s filiox̃ eius eẽt dei electus, nesciebat intantum vt dice
Maius te stimonium Iohãne, tũ ex opibus tũ ex scri pturis de Christo. ret viso Heliab: Nũ corã dño est Chrũs eius? Similiter in cæteris filijs ita suum executus est officiũ, & dñi expectauit indiciũ, vt cum tandẽ vngeret Dauid, reuera dicere posset, & ego nesciebã eum. ¶ Ecce quod quærebat Iohannes interrogando dicẽs, tu es q̃ venturus es. Hoc enim ille fidelis amicus quærebat, hoc intendebat, vt nõ cõtentus filius dei testimonio Iohannis, maiori testimonio manifestaret se, testimonio dei patris sui, quẽ admodum apud aliũ Euangelistã ipse dicit Iudæis: Vos misistis ad Iohannẽ, & ille testimoniũ perhibuit veritati. Ego aũt ab hoĩe testimoniũ non accipio. Item: Ego autẽ ha-

beo

beo teſtimonium maius Iohanne. Opera eñ, quæ dedit mihi pater vt perficiam ea, ipſa opera, quæ ego facio, teſtimoniũ perhibẽt de me, qa pater me miſit. Et cætera vſq; ſcrutamini ſcripturas, qa vos putatis in ipſis vitã æternã habere, & illæ ſunt q̃ teſtimonium perhibẽt de me. Quæ nam ſunt opera quæ dedit pater in teſtimonium huic filio ſuo Ieſu Chriſto, niſi iſta q̃ nunc dicit, cęci vidẽt, claudi ambulãt, leproſi mũdantur, ſurdi audiũt, mortui reſurgũt, pauperes euangelizantur? Et quæ vel quales ſunt ſcripturæ, quas ſcrutari p̃cipiens, & illæ ſunt, inquiens, quæ teſtimoniũ perhibẽt de me niſi quales hic deguſtare poteſt in iſto capitulo? Hic eſt eñ de q̃ ſcriptũ eſt: Ecce ego mitto angelũ meũ ante faciem tuã, q̃ præparabit viam tuam ante te: ſi tamẽ ſequentia perlegas. ¶ Ecce igitur, quod cupiebat Iohannes ex ore ipſius auditũ eſſe teſtimoniũ maius Iohanne, imo teſtimonia, de q̃bus recte dixerit Pſalmiſta: Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcrutata eſt ea anima mea. Sunt eñ duo teſtimonia hic, alterꝫ mirandorꝫ operꝫ, alterꝫ in declaratiõe ſcripturarꝫ. Vere mirabilia teſtimonia hæc, & ideo ſcrutari ea debet aĩa noſtra. ¶ Primũ ita ſcrutandũ eſt, vt non ſolũmodo reſpiciamus cæcos illos, qui tunc corporaliter illuminati viderũt, claudos illos q̃ tunc corporaliter ambulauerũt, leproſos illos qui tunc corporaliter mũdati ſunt, ſurdos illos q̃ tunc corpaliter audierũt, mortuos illos qui tũc in corpore reſurrexerũt. Ibi nãq; non perfectio ſed initium erat operꝫ quæ dedit mihi pater, ait, vt perficiam ea. Vbi ergo vel quando p̃fecit ea? Nimirꝫ in morte & reſurrectiõe ſua, quando mortẽ noſtrã moriẽdo deuicit, & vitã reſurgẽdo reparauit, ita vt iam non moriatur, mors illi vltra non dominet, q̃d & de nobis nõ incerti ſperamus. Et nũc dato ſpũ ſancto perficit opa iſta, qa vere cæci vidẽt, claudi ambulant: q̃ nimirꝫ cæci, qui claudi, q̃ leproſi, qui ſurdi, qui mortui, qui pauperes nos eramus, & hoc nobis multũ debet valere ad teſtimoniũ huius reſpõdentis pro ſe, qa p̃ fidem eius videmus, ambulamus, mũdati ſumus, audimus, à morte peccati innumerabiles ſecundũ exemplũ Mariæ reſurreximus, & ita euangelizati ſumus, vt qui pauperes eramus, diuites in verbo & ſciẽtia facti ſumus Prout potuit animus fidelis, limare atq; polire conatus eſt auꝫ loci p̃ſentis, quaten⁹ & intentionẽ Iohannis interrogantis, & maieſtatẽ Chriſti ad interrogata reſpõdentis, ex verbis ipſis ô lector ſiue auditor, ſplendidius apparẽtem agnoſcere poſſis. ¶ Nunc illud nõ præterire libet, qa teſtimoniũ teſti ſuo Iohãni pulchra viciſſitudine reddẽs iſte teſtis fidelis, valde congruũ ſecundũ rem ipſam initium ſumpſit. Quid (inqt) exiſtis in deſertũ videre. Sciendũ quippe, quia cũ diceret, tunc neq; Iohannes in deſerto, ſed in carcere erat, neq; Chriſtus ipſe in deſerto, ſed in qualibet ciuitatũ loquebat ad turbas, de Iohanne. Sic eñ p̃miſſum eſt, quia p̃cipiens apoſtolis ſuis duodecim, trãſiit vt doceret & p̃dicaret in ciuitatibus eorꝫ. Ergo ad illum exitum turbarꝫ reſpexit, & illius exitus turbas memores eſſe voluit, de q̃ Marcus ita p̃ſcribens, initium ſancti euangelij Ieſu Chri filij dei, ſtatim ſubiunxit, Sicut ſcriptũ eſt in Eſaia propheta: Ecce mitto angelũ meũ ante faciem tuã, qui p̃parabit viã tuã. Vox clamãtis in deſerto, parate viam dñi, rectas facite ſemitas eius. Fuit Iohãnes in deſerto baptizãs & p̃dicãs baptiſmũ pœnĩæ, in remiſſionẽ pcto̅rꝫ. Et egrediebant ad illũ oĩs Iudeæ regio, & Hieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabant ab illo in Iordane flumine, cõfitẽtes pcta ſua. Memorabiles illos exitus turbarꝫ ipſa Iohãnis verba nobis fecerunt: inter q̃ illud maximũ fuit, q̃d exiſtimante populo, & cogitantibus oĩbus in cordibus ſuis de eo, ne forte ipſe eſſet Chriſtus, cõfeſſus eſt & nõ negauit, & cõfeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus. Propterea teſtis iſte fidelis, q̃ teſtimoniũ redditurus eſt oĩbus in die iudicij, & pro merito ſuo ſingulis: harundinẽ (inquit) vẽto agitatã exiſtis videre? Nõ vtiq;, quia nõ flexus eſt, nõ inani gloriæ ceſſit, & pro nihilo habuit popularem aurã ſiue ventũ tantæ exiſtimatiõis. ¶ Aliud fuit, q̃d hoĩbus placere nõ curãs, ip̃m Herodem arguit, nõ licet, inquiẽs, tibi habere vxorẽ fratris tui. Propterea ſubiunxit: Sed quid exiſtis videre? hoĩem mollibus veſtitũ? Nõ vtiq;, quia ecce qui mollibus veſtiunt, ĵn domibus regũ ſunt: Iohannes aũt non in domo, ſed in carcere regis eſt. Homines mollibus veſtiti. i. adulatores, qui regũ ſuorꝫ adulant peccatis, tractabiles atq; ſuaues dominatoribus tanquam beneficis, cum ſint iniqui, ſicut Herodes patrator adulterij, ecce in domibus conuiuij circa latera regalia comedũt & bibũt. Iohãnes aũt ſpinoſus, & aſpero veſtitu armatus, ita vt palpari nõ poſſit, iuxta illud: Verba ſapientiũ, quaſi ſtimuli, & quaſi clui, in altũ defixi. Hic talis extra conuiuiũ in carcere clauſus eſt: nec aliter admittit in illas domos regũ, niſi ita, vt afferat caput eius in diſco, ſaltatricis præmiũ, ſaltationis pretium ¶ Duæ iſtæ interrogationes, quibus ſingulis ſine dubio ſubiũgitur, non auditorem attentum fecerũt ad interrogationẽ tertiam, cui ipſe qui interrogat ſubiungit hoc etiam modo: Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quàm prophetã. Et ita eſſe, ratione ſubiuncta protinus probat. Hic eſt enim (ait), de q̃ ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Attentis nanq;

Iohan. 5.

Pſal. 118.

Opa Chri plus ſpiritaliter q̃ corpaliter facta reſpici debent. Iohã 4. Roma. 6

Luc. 7

1. Cor. 1

Apoca. 1

Quid exiſtis i deſertum.

Marc. 1.

Eſa. 40

Iohan. 1.

Matth. 14 Marc. 6.

Eccles. 12

Iohannes propheta & plus q̃ propheta Malach. 3.

nanq; auribus hic opus erat, vt audito hoc scripto, non solæ quæ tunc præsentes aderant turbæ, verum etiã omnes populi siue gentes quæ hoc erãt audituræ, oculos aperirẽt, circumspicerent, & perlegẽdo sequẽtia capituli huius, quoꝝ supra iam meminimus, scirẽt quid vel quantũ esset responsum ad intentionẽ interrogationis huius, tu es qui venturus es, an aliũ expectamus? Et quid vel quantũ hoc est? Nimiꝝ hoc tale vel tantum est, ac si diceret: Iohannes ante faciẽ meã officiũ angeli, q̃d videlicet officiũ angeli, quantũ distet ab officio prophetæ, debet scriba doctus quærere & proferre de scripturis sanctis. Quibus requisitis, audire & dicere poterit. ¶ Angeloꝝ officium est, non solum res venturas siue iam instãtes pronũtiare, verum etiam ad certas mitti personas, p̃ quas oporteat administrari res ipsas, & eoꝝ corda p̃parare colloquij sui p̃paratione, q̃ digni sint operatione diuinitatis, quam oportet fidem, per quam iustus viuit familiariter peruenire. In hoc officio primi, post verbũ promissionis, fuerũt illi tres angeli, q̃ apparentes Abrahæ in figura sanctæ trinitatis, hospitio eius fuerũt recepti, loquente in ipsis dño, ac dicẽte: Reuertẽs veniã ad te tẽpore isto, vita comite, & habebit filiũ Sara vxor tua. Nouissimus angeloꝝ, q̃ eiusdẽ promissionis administratorij fuerũt, Gabriel ad Mariã missus est virginem, vt præparabilẽ eius mẽtem p̃pararet annuntiatione ista: Ecce cõcipies & paries filium. ¶ Porro prophetaꝝ officiũ fuit, promissionẽ eandẽ siue aduentũ eius, absq; certis pronuntiare personis. Exẽpli gratia: Audite ergo (ait Esaias) domus Dauid: Ecce virgo cõcipiet & pariet filiũ, & vocabitur nomẽ eius Emmanuel. Neq; iste, neq; quisquã alius prophetaꝝ, ad certã aliquam personã missus est, vt tale qd euangelizaret, nisi iste plus q̃ propheta Iohannes, q̃ ad hoc missus est, vt p̃sentem Christũ hominibus digito demonstrans, viam ante faciẽ eius ipsa demonstratione p̃pararet. Pro hac excellentia Iohãnes plus q̃ propheta, & angelus est. Vnde adhuc testis iste fidelis, Iesus Chrũs, clarissima testificatione intonat. L Amen dico vobis, nõ surrexit inter natos mulieꝝ maior Iohanne Baptista. Qui aũt minor est in regno cœloꝝ, maior est illo. J Nota & orbi vniuerso celebris atq; clarissima sententia hæc, hoc solo indiget, vt intẽtio quoq; tanti testimonij nota fit, id est, vt sciatur, quæ causa fuerit, vt eo potissimũ loco vel tẽpore de p̃cursore suo dñs testimoniũ proferret tantæ magnitudinis. ¶ Quam ergo putamus fuisse causam, nisi magnam humilitatẽ beatissimi Iohannis? Ille nanq; plus q̃ propheta, sciens sese nõ esse seruandũ tẽpori illi, quo palàm prædicari deberet mysteriũ sacrosanctæ incarnatiõis Iesu Christi filij dei, hoc ipm ascribebat suæ indignitati, ita vt diceret, prius q̃ in carcerem missus fuisset. Qui post me vẽturus est, fortior me est, cuius nõ sum dignus calceamenta portare. Nonne hoc ipm dicebat apud se quando tenebat in vinculis occidendus, & sic ad tempus illud nõ peruẽturus? Nimiꝝ fidelis amicus sponsi, beatos & omni honore dignos existimabat illos, qbus contingeret calceamẽta illa portare, id est, incarnatiõis illius mysteriũ tẽpore opportuno palàm omni mundo p̃dicare, licet nullus ad plenũ, ficuti est, tantæ rei sacramentum potuerit aut possit euoluere: seipsum aũt illis beatis longe imparem, longe minorẽ, propter hoc ipsum, q̃a morte p̃ueniente futuꝝ erat, vt nõ posset illa calceamẽta portantiũ, hoc euangeliũ prædicantiũ, socius aut viator existere. Consolatum igitur illũ existimare cõsolatione magnificẽtiæ huius, q̃a profecto, si non inter natos mulieꝝ, nec inter apostolos siue euangelistas, qui vtiq; nati mulieꝝ sunt, surrexit q̃squam maior Iohanne Baptista. ¶ Quis tandẽ ille est minor in regno cœloꝝ, qui maior est illo? Putas ne angelus minoris meriti, q̃ oñes angeli, quantumcũq; diuersi sint meriti aut ordinis, maiores sunt eo, q̃d ille minimi sit meriti? Sed illũ nescimus, quis sit. Neq; eñ scriptura de eiusmodi quicquam nobis annuntiauit. Nunquid vero regnũ cœloꝝ de solis angelis, & non etiã de hominibus consistit? Solet etiam regnũ cœloꝝ ecclesia præsens intelligi, vt illic: Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius oĩa scandala. Neq; enim in illa ecclesia cœlesti scandala erũt, quæ possint auferri. Ergo ne quisquis in isto regno cœloꝝ minimus, vel minimi est meriti, maior Iohanne erit? Nimiꝝ iuxta hũc sensum cõtraria sentẽtia obueniet, vt consequenter dicat: Inter natos mulieꝝ non surrexit minor Iohanne Baptista. Quærẽdus est igitur ille minor in regno cœloꝝ, quis sit, & cito inuenit, q̃a in veritate ipse est qui hæc loquit, Chrũs Iesus filius dei, minor vel minimus omniũ nostrũ, minor cũctis paruulis, humilior humilibus cunctis, miro modo ministrãs vt minimus, regnans vt maximus, quẽadmodũ dicit: Qui maior est vestrum, erit minister vester. Item: Nam quis maior est, q̃ recumbit, aut qui ministrat? Nõne qui recumbit? Ego aũt in medio vestrũ sum, sicut qui ministrat. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, ea videlicet dispositione, vt ibi tãto quisq; sit maior, quãto apud se est minor, id est, humilior. ¶ Diceret aliqs: Vbi est illud regnũ? Aut q̃n veniet illud regnũ cœlorum? Ait ergo. L A diebus aũt Iohannis regnum cœloꝝ vim patitur, & violenti rapiunt illud. J Apud aliũ euangelistã interrogatus idẽ dominus à phari-

Angeloꝝ officium.

Gene. 18. 17

Ibidẽ. 18

Luc. 1.

Prophetarũ officiũ. Esa. 7.

Magna humilitas Iohannis

Iohan. 3

Matth. 13

Ille minor in regno cœloꝝ Chrũs est.

Matth. 20. Luc. 22

risæis, quando venit regnũ dei, dixit eis: Nõ venit regnũ dei cũ obseruatiõe, neq; dicẽt, ecce hic aut ecce illic. Ecce enim regnũ dei intra vos est. Plus aliqd hic dixit, attamen ad idẽ respicit. Cũ enim p̃dicaret dicẽs: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnũ cœlorum, profecto nescientes mysteriũ regni dei, sæpe quærebãt, sæpius inter se conferebãt, vbi nam esset aut quãdo veniret illud regnum dei. ¶ Proinde ipse volens eos scire, qa regnũ dei p̃sentia esset aduentus ipsius regis Christi, & q̃d in illud regnũ introire, hoc esset pœnitentiam agere secundum p̃dicationẽ vel testimoniũ Iohannis Baptistæ: & illic interrogatus à pharisæis, dixit: Ecce enim regnũ dei intra vos est, & hic cogitatiõibus turbarum respõdens, à diebus autẽ (inquit) Iohannis Baptistæ regnũ cœlorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud. Ac si diceret: Mon ficut olim, ita & nũc, regnũ dei siue regnũ cœlorum de longinquo venturũ expectat, sed iã venit, iã intra vos est, ita vt apprehẽdi possit, iamq; manu apprehendit, manu rapitur, vim patiẽs à violentis, id est, à peccatoribus pœnitẽtibus, & hoc à diebus Iohannis Baptistæ, nam ante illum non ita erat. Ante eius dies prænuntiabat, & nondũ venerat. Hoc est q̃d cõtinuo sequitur. LOẽs enim prophetæ, & lex vsq; ad Iohannẽ prophetauerunt. Et si vultis recipere, ipse est Helias qui venturus est. Qui habet aures audiẽdi, audiat. ⌊ Prophetauerũt, id est, venturũ fore Christũ prænuntiauerũt. Iohannes aũt post oẽs illos veniens, nõ prophetat, vt illi, aut p̃nuntiat, sed digito demonstrat. Statim vt ille venit, venisse constat regnũ dei, secundũ supra memoratam propheticã veritatẽ, vbi præmisso ecce ego mitto angelũ meũ, & p̃parabit viã ante faciem tuam, continuo sequitur, & statim veniet ad templum sanctum suũ dominator, quẽ vos quæritis, & angelus testamenti, quẽ vos vultis. ¶ Itaq; sicut iam dictum est, omnes prophetæ & lex vsq; ad Iohannẽ prophetauerũt, subauditur de primo aduentu Christi siue regni dei, à diebus aũt eius vsq; nũc, id est, q̃ diu dicitur nũc, siue (vt Apostolus dicit, dum dicitur, hodie si vocẽ eius audieritis, scilicet ab illis diebus Iohannis vsq; ad consummationẽ seculi, iam non prophetatur aut non p̃nuntiatur, sed p̃sens adest regnum dei, & violenti scilicet pct̃ores, q propter peccata sua nihil iuris haberẽt in regno dei, fortes facti p spm̃ humilitatis, qua Moyses homo mortalis volentẽ irasci deũ, tenere potuit: rapiunt regnũ dei pie violenti: & ipsum regnũ dei vim patitur, & non quomodocũq;, sed libenter patitur vim eiusmodi, & hoc fit vsque nũc, id est, vsq; ad consummationem seculi. Ita se habet res à diebus Iohannis. ¶ Et si vultis (ait) recipere, si vultis scripturam siue prophetiã spũalem spiritualiter intelligere dicentem: Ecce ego mitto vobis Heliam prophetã antequã veniat dies dñi magnus & horribilis, & cõuertet cor patrum ad filios, & cor filiorũ ad patres eorũ, ne forte veniam & percutiam terrã anathemate. Si (inquã) vultis recipere, ipse est Helias qui vẽturus est, id est, de quo legitis qa vẽturus ẽ. Helias vtiq; non proprietate p̃sonæ, sed spũ & virtute, magnũ sacramẽtum, magnũ mysterium. Propterea dicit: Qui habet aures audiendi, audiat. ¶ Hic iam forte quærat aliquis, qcunq; est ille qui audiuit. Et si in cæteris Iohannes spiritũ & virtutẽ Heliæ habuit, nõne multũ dissimilis venit illi, saltem in zeli magnitudine? Helias nãq; zelo zelat⁹ sum, ait pro dño deo exercituum, interfecerat em̃ gladio prophetas Baal, quadringentos & quinquaginta viros, & ita nõ solũ verbo redarguit, verum etiã ferro p̃secutus est impietatem regis Achab, & vxoris eius Iezabel. Iohannes nihil tale fecit. Nã vere quidẽ sicut de Helia dictũ est, ita & de Iohanne dicere cõuenit, qa surrexit ficut ignis, & verbũ ipsi⁹ quasi facula ardebat. Verbi gratia, vt diceret: Genimina viperarũ, qs ostẽdit vobis fugere à ventura ira. facite ergo fructus dignos pœnitẽtiæ, iam enim securis ad radicẽ arborum posita est, & his similia: sed neq; securi neq; gladio materiali quẽquã percussit, imo ipse gladio caput amisit in carcere Herodis & Herodiadis. Helias aũt furorem Achab & minas Iezabel curru igneo subleuatus euasit. Nõne ergo vel in hoc magna est dissimilitudo istorũ scilicet Heliæ & Iohannis? ¶ Ad hæc vt breuiter respondeam, dicendum in primis, qa sicut dñs noster hic elocutus est, dicẽs: Oẽs em̃ prophetæ & lex vsq; ad Iohãnem prophetauerũt, subauditur Chr̃i aduentũ, iam vero nõ est prophetandũ, quia venit quẽ prophetabant venturũ: ita veraciter dicas, qa nõ solus Helias, sed & oẽs sancti & iusti vsq; ad Iohannẽ, recte & necessario sese gladijs accinxerũt, in gladio percusserunt, & sicut ante nos dictũ est, verberauerũt tyrannos, sacrilegos interfecerũt: A diebus autem Iohãnis, nec ipsi Iohãni, nec alicui viro spũali proposito concedit euaginare gladiũ. Sed conuerte (ait dñs) gladium tuũ in locũ suum, & q̃d vni Petro dixit, oñibus dicit, satis est, finite vsq; adhuc. Et ẽ sensus: Huc vsq; necessariũ, fuit vt oẽs expectatores regni dei, qm̃ nondũ venerat materialibus vterentur gladijs ob defensionẽ generis sui, cuius de carne iuxta promissiones oportebat venire regnũ dei: quod videlicet genus eorũ, si, vt volebat diabolus, fuisset à gẽtibus extirpatũ, non esset vnde implerent promissiones ficut succisa arbore vnde fructũ speres. Itaq; vsq; huc, ait, subauditur, gladij necessarij fuerũt, iã finite

Luc. 17. Matth. 4.

Regnũ dei intra vos ẽ

Malach. 3.

Regnũ cœlorũ vim patitur. Heb 4.

Exodi. 32

Malach. 4.

Quæstio 3. Regũ. 18

Eccl. 48. Matth. 3

Marc. 6. 4. Reg. 2

Responsio de vsu gladij.

Matth. 26. Luc. 22.

satis est. Igitur partem istam spūs Heliæ, quæ est zelo bono in gladio pcutere, nō requirimus in Iohanne, imo gaudemus in eo defuisse: quia temporis alterius, Iohannes initium fuit, ita vt tēpus superius respiciens, recte dicas pro causa quam dixi: Tempus occidendi, & tēpus sanādi. Tēpus belli, & tēpus pacis. Hactenus iuxta intētionē interrogātis Iohānis respōdens summa sapiētia perorauit, & responsio eius per istā viam, qua gradimur, lucē sparsit, vt videamus, & non ignoremus illud, q̄d Iohānes discipulos suos scire voluit, mittens illos ad interrogandū, tu es qui vēturus es, an aliū expectamus? Tandem operę pretiū est scire cōclusionē huiusce orationis, qualis sit. Ait. ⌊ Cui aūt similem existimabo generationē istā? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamātes coæqualibus dicūt: Cecinimus vobis, & non saltastis, lamētauimus & nō planxistis. Venit enim Iohannes, neq; manducās neq; bibens, & dicūt, dæmonium habet. Venit filius hominis manducās & bibēs, & dicūt: Ecce homo vorax & potator vini, publicanorū & peccatorum amicus. Et iustificata est sapiētia à filijs suis. ⌋ Sensus iste est: Dixi vobis de Iohāne, quia angelus, q̄a Helias est, angelus nō societate naturæ, sed officij dignitate. Helias non proprietate psonæ, sed spū & virtute. Et si habetis aures audiendi, consequenter audire & intelligere debuistis, q̄a ego sum dominator quem vos quæritis, & angelus testamēti quem vos vultis, & nūc veni pro salute generis humani, antequā veniet dies meus, dies iudicij magnus & horribilis. Vos aūt neq; præcursionē eius neq; aduentū meū susc ipere parati estis, aut parari vultis, contra vosmetipsos diuisi, & q̄ imparati sitis finis vtriusque probabit, finis meus finis Iohānis. ¶ Cui ergo similē dicā generationē istā: cuius tēpore & Iohānes quasi angelus p̄uenit, & ego dominator statim veni, triginta annos & paulo plus vobiscū morati, q̄ sunt dies vnius generationis? Similis est pueris sedētibus in foro, &c. Quàm boni pueri, q̄ dicūt, cantauimus, lamētauimus: q̄ mali & quàm stulti pueri, quibus dicūt, non saltastis, non planxistis. ¶ Puerorū cantantiū primus & p̄ceptor optimus erat ipse dās noster Iesus Chrūs, de q̄ deus pater in Esaia loquit: Ecce puer meus, exaltabitur & eleuabitur, & sublimis erit valde. Et alibi puer idem ipse dicit: Ecce ego & pueri quos mihi dedit deus. Huiusmodi puerorū cātatio fuit, quā puer iste primus sic incepit vt cū publicanis & pctōribus māducaret, quatenus p̄ hanc benignissimā condescensionem beneuoli redderent ad audiendū bonū nuntiū, scilicet paratā sibi esse remissionem pctōrū. Ad huiusmodi cantationem Iudæi non saltauerūt, non exultauerūt, non in bonis operibus sese excitauerunt, imo cantāti huic & pueris eius, scilicet Apostolis, inuiderunt, & ip̄m maxime blasphemauerūt. Propterea dicit: Venit filius hominis manducans & bibens, & dicūt: Ecce homo *vorans, & potator vini, publicanorū & peccatorū amicus. ¶ Puerorū lamentantiū primus vel maximus erat Iohānes, q̄ peccatis arguendis asperrimis. Genimina (inqt) viperarū, quis ostendit vobis fugere à ventura ira. Erat aūt vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas & mel syluestre edebat. Hoc totū lamentatio erat. Ad huiusmodi lamentationē non planxerūt, q̄a pœnitētiam nō egerunt, imo & velut insanum detestati sunt. Propterea dicit: Venit Iohannes neq; manducans neq; bibēs, & dicunt: Dæmonium habet. Nonne ergo inexcusabilis est generatio hæc? Plane inexcusabilis, vt stulti pueri. Deus aūt vel sapiētia dei nō est vnde arguatur, ita vt cōstanter dicere possit. Quid vltra debui facere, tibi & nō feci? Propterea dicit: Et iustificata est sapiētia à filijs hominū. Iustificata veraciter iustificatione illa, quā Psalmista desiderās dicebat: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris. Vere magna & glorioſa iustificatio, cuius Apl̄us hoc mō meminit: Quid enī si quidā illorum nō crediderūt? Nunq̄d incredulitas illorū fidē dei euacuauit? Abfit. Est aūt deus verax, oīs aūt homo mēdax, sicut scriptū est, vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cū iudicaris. Poterat ergo dicere sic, & iustificatus est in sermonibus suis deus, fideliter adimplendo, quod patribus promisit, proximus factus p̄ assumptionē carnis generationi huic ingratæ & mēdaci: sed q̄a de pueris similitudinē proposuerat, dicere maluit & iustificata est sapiētia à filijs suis: q̄a videlicet pueri q̄ dicūt, cātauimus, lamētauimus, ipsi sunt filij sapiētiæ, & ipsorū cantare siue lamentari est, iustificari, laudare & glorificare sapientiā dei, cuius summū opus est incarnatio siue aduētus filij dei. ⌊ Tūc cœpit Iesus exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes, quia nō egissent pœnitentiā. Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida. Quia si in Tyro & Sydonæ factæ eēnt virtutes, q̄ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnīam egissent. Veruntñ dico vobis, Tyro & Sydoni, remissius erit in die iudicij q̄ vobis. Et tu Capharnaū, nūquid vsq; in cœlū exaltaberis? Vsq; in infernū descendes. Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quę factæ sunt in te, forte mansissent vsque in hāc diem. Veruntamen dico vobis, quod terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij quàm tibi. ⌋ Miro modo post illam sententiam quā dixit, & iustificata est sapiētia à filijs suis, ita subiunctū est, tunc cœpit Iesus exprobrare

Eccles. 3

Pueri stulti, Iudæi

Puerorū cātantiū primus, Christus.

Esa. 52.
Esa. 8.

Lege *vorax

Lucæ. 3
Matth. 3

Psal. 50.
Roma. 3

Psal. 94

brare ciuitatibus illis.¶Nã vere capitulum hoc magnũ est,& à sanctis patribus scrupulose tractatum,qui vtiq; sapientiæ filij,sapientiam eandem in omnibus iustificare studuerunt.Ecce em̃ quasi oppontũ.Si,inquit,in Tyro & Sydone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis,olim in cilicio & cinere pœnitentiã egissent.Si in Sodomis factæ fuissent virtutes,q̃ factæ sunt in te o Capharnaũ forte mãsissent vsq; in hãc diem.Cur ergo illuc vel illuc p̃dicatores non misit.Cur virtutes,quatenus fierent in eis,non procurauit? Itaq; consequens visum est,q̃ illos saluos fieri noluerit:& deficiente ratione, hoc solum sufficere nobis voluerunt,qa cuncta dei iudicia iusta sunt,& qa nemo potest vniuersum eorundẽ iudiciorũ dei penetrare profundum.¶Sed nos excitati quorundam modernorũ importunitate,qui sentire nisi sunt contra illam Apostoli sententiam:Qui omnes homines vult saluos fieri,& ad agnitionẽ veritatis venire:animaduertimus,nõ consequi, q̃d illos deus saluos fieri noluerit,scilicet Tyrios & Sydonios atq; Sodomitas * per quas ad pœnitentiã agendã excitarentur,non procurauit.Hoc potius consequenter intelligi debet, quod de illorũ pœnitentia nõ curauit.Nunquid enim quæuis pœnitentia curæ esse debet deo altissimo? Non vtiq;,sed pœnitentia illa quæ est secundũ deum,qualem tunc ipse p̃dicare incipiebat,dicens:Pœnitentiam agite,appropinquabit em̃ regnum cœlorũ.¶Est aũt alia pœnitẽtia secundum seculum,qualem agere potuit impius Achab,scindens vestem suã,& operiens cilicio carnẽ suam,ieiunansq; & dormiens in sacco & ambulans demisso capite propter sermones Heliæ quos dixerat,si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eũ canes:si aũt mortuus fuerit in agro,comedent eũ volucres cœli. Nunquid iste pœnitentiã egit propter regnũ cœlorũ? Non vtiq;,sed proter regnum terrenum,propter vitam p̃sentem,& ne insepultus proñceretur contra honorem regium.¶Similiter Niniuitæ nunquid pœnitentiam egerunt propter regnum cœlorum? Non vtiq;,sed propter hoc tantũ,ne subuerteretur illa Niniue.Nunquid vero pœnitentiã pro causa huiusmodi agere,id est,q̃ saluum fieri,vel saluum esse? Illa nanq; pœnitentia salutem affert, quæ secundũ deum est,quæ pro spe agitur seculi venturi,pro metu gehennæ,pro amore vitæ æternæ.¶Vnde diligenter notandũ,quia nõ dixit,si in Tyro & Sydone,si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis,salui fuissent:sed olim,ait,in cilicio & cinere pœnitentiã egissent,& forte mansissent vsq; in hunc diem,quorũ neutrum idẽ est ac si diceret,salui fuissent.Vt igitur & in isto non solũ fideliter,verumetiã scienter iustificata sit sapientia à filijs suis,quærẽda erat diligẽtius intentio p̃sentis capituli,& deo dante,citius occurrit.¶Intendit enim demonstrare dicendo hæc dñs noster.Iudæos cunctis gentibus,etiam fidelibus esse deteriores.Duo enim illis p̃dicabat,& vt crederent, virtutes faciebat,scilicet & temporale excidium loci vel gentis,quod futurũ erat,& factũ est à Romanis:& æternã pœnam gehennæ ignis,quæ in die iudicij parata est diabolo & angelis eius,& hominibus impijs.Cum vtrunq; prædicaret Iudæis,pœnitentiã non egerunt. Vnum verbũ si fuisset prædicatũ Sodomitis,Tyris ac Sydonijs,cum testimonio tãtarum virtutũ,scilicet temporale exterminiũ,quod passuri erant, pœnitentiam egissent, sicut & prophetis dñs dicere solebat.Exempli gratia:Et si ad illos mitterem te ipsi audirent te, domus aũt Israel nolunt audire te,quia nolunt audire me.Et hoc in Niniuitis probatũ est ¶Porro alterum,si tunc p̃dicatum illis fuisset regnum dei,non credidissent neq; pœnitentiam egissent.Vnde nec fuissent salui,& idcirco p̃dicatores eis mittere nõ curauit.His dictis pro quæstione difficili,nunc ipsa scrutemur verba p̃sentis capituli.¶Væ tibi,inquit, Corozaim,væ tibi Bethsaida.Quoniã Corozaim interpretatur hoc mysterium meũ,pulchre per hoc ipsum vocabulũ cõmonemur,in his verbis sensum sequi mysticũ,incipientes ab interpretatiõe nominũ.Corozaim ergo,cui væ,interpretatur,vt iam dictũ est,hoc mysterium meũ,generationis illius,contra quã maxime loquitur, significat superbiam siue sapientiam vanã,cui dum absconduntur hæc,vt postmodũ dicturus est,nimirũ quodammodo dicitur hoc mysterium meũ vobis absconditum, non vobis,sed paruulis reuelandum.Bethsaida,cui similiter væ,interpretatur domus frugũ,siue domus venatorũ,& illorũ significat auaritiam,quos eijciens,scriptũ est,ait,domus mea domus orationis vocabitur,vos aũt fecistis illam speluncam latronum.Capharnaum,cuius exaltationem percutiens:Descendẽs,ait,vsq; in infernũ,interpretatur villa consolationis:& eos omnes denotat,q̃ ab isto seculo capiunt consolationẽ.Exempli gratia,vt ille diues,qui dicebat animæ suæ,anima habes multa bona posita in annos plurimos,requiesce,comede,bibe,epulare,& his dictis quasi exaltatus in cœlũ,eadẽ nocte descendit vsq; in infernũ.Taliũ quales istis tribus nominibus denotant,notissimi generationis illius pueri fuerunt,quia non per ignorantiã,sed per superbiã & per inuidiam saltare noluerunt,& propter auaritiam plangere noluerunt ad euangelicæ p̃dicationis cantũ siue lamentum.¶Econtra gentes, quæ ignorabãt & errabãt & audito euãgelio visisq; virtutibus credituræ erant,per hæc

Locus difficilis.

Roma.11

1.Tim.2

Addo,dũ in eis fieri virtutes.

Matth.4. 3.Reg.21

Ionæ.3

Iudæi cunctis gẽtibus deteriores.

Ezech.3 Ionæ.3

Corozaim

Bethsaida Matth.11

Iohã.2 Capharnaum.

Luc.12

nomina mystice designantur, Tyrum, Sydonem & Sodomam. Tyrus nanq; angustia; Sydon venatio, Sodoma muta siue silens pecus interpretatur. Talis erat gentilitas. Erat enim in angustia, videlicet, sicut Tyrus mari, ita profundo ignorantiæ circundata. Erat venatio, scilicet malignorum spirituum, quasi deorum, vt putabat, laqueis irretita. Erat muta vel quasi pecus silens, quia sola quæ carnis sunt sapiens, ea quæ sunt spūs, cogitare aut loqui nesciebat. ¶ Talium ante aduentū Christi nonnulli, scilicet Niniuitæ, pœnitentiam egerunt pro solo metu temporalis exterminij: post aduentū vero eiusdem Christi, q̄ multæ gentes pro solo auditu iudicij vel seculi venturi, Iudæis in incredulitate perseuerantibus, cum vtrunq; (vt supra iam dictū est) prædicatum fuisset eis. In his & in cæteris huiusmodi iudicijs iustificatur sapientia à filijs suis, & non à semetipsis, sed ex reuelatione supernæ gratiæ hoc habent, vt eā iustificare norint. Vnde protinus euangelista subiungit. ⌊ In illo tempore respondens Iesus, dixit: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, qa abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater quoniam sic
Malach. 3. fuit placitū ante te. ⌋ Ad ea, quæ sibi in scripturis dici nouerat, qualium vnū est illud, q̄d supra demonstrauit, ecce ego mitto angelum meū ante faciem tuam, qui p̄parabit viam tuam ante te: respiciebat vt diceret: Confiteor tibi pater dñe cœli & terræ, quia abscondi
In illo tpe respondēs Iesus. disti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et idcirco pulcherrime atq; sanctissime dictū est, in illo tempore respondens Iesus. De his maxime scripturarum vocibus, quæ ex persona patris ad filium vel de filio proferuntur, illud sciendum, quia tanta tamq; glorioſa continent sacramēta, vt pro ipsis confessione, id est, laudatione, merito
Psal. 56 Psal. 107 Psal. 17. respondere debuerit ipse filius. Exempli gratia, vt est illud: Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Huic dicto ex persona patris respondēs filius: Exurgā, inquit, diluculo, statimq; sequitur: Confitebor tibi in populis dñe, & psallam tibi in nationibus. Et in alio psalmo dicit: Propterea cōfitebor tibi in nationibus dñe, & nomini tuo psalmum dicam. Præmiserat aūt de paruulis quidē, quibus hæc reuelanda erant, populus quē non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: de sapientibus aūt & prudētibus, qbus hæc abscōdita & abscōdenda erāt, filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, & claudicauerūt à semitis suis. Igitur secūdū scripturas veritatis loquēs & cōfitens, id est,
Esa. 1. laudās, postq̄ cōtra superbos dixit, cantauimus vobis & nō saltastis, lamentauimus & nō planxistis, quasi consolatus consolatione, quā per prophetam p̄dixit hoc modo: Heu, cōsolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis: quia abscondisti hæc à sapiētibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et repetens appellationē reuerendā pro rei magnitudine, ita, inquit pater, quoniam sic fuit placiū ante te. Vtiq; hæc dicens & ita confitens, facit ipse primus & princeps quod dixerat, & iustificata sapientia à filijs suis, iustificat em̄ assumptus homo in iudicijs suis. ¶ Et notandū, q̄ deum creatorem omnium, patrē suum, cœli aūt terræ dominū vocat. Eius enim solius natura deus pater est, cœli aūt & terræ, id est, omnium visibilium atq; inuisibilium dominus est. Sequitur: ⌊ Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et nemo nouit filium, nisi pater, neq; patrem quis nouit, nisi filius,
Luc. 3 & cui voluerit filius reuelare. ⌋ Quorsum tendit hæc summa enunciatio? Eo nimirum vt animaduerterent audientes, quod non esset ipse, vt putabatur, filius Ioseph, imo esset filius omnipotentis, omnia in potestate habentis dei,, & poterat quidē dicere sic, non sum
Oīa mihi tradita sūt. filius Ioseph, sed sum filius dei: sed inuidiam maiorem excitaret hic modus loquutionis. ¶ Maluit ergo dicere, omnia mihi tradita sunt à patre meo. In quo dicto sonus suauior, & sensus idem est: Nemo em̄, nisi solus deus omnia tradere potest filio suo. Hoc ipsum aūt cum autoritate scripturæ dicit. Exempli gratia: Aspiciebam, inquit Daniel, in visu no
Dani. 7. ctis, & ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquū dierū peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eū, & dedit ei potestatē & honorē & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruient. Amplius aūt ex eo, q̄d sequitur, demonstrat lōge supra esse, q̄ si esset, vt putabatur, filius Ioseph. Et nemo, inquit, nouit filiū, nisi pater, neq; patrē quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Nōne hominē illū, qui hæc
Matth. 13 loquebatur, se nosse arbitrabātur? imo nimis illum se nosse putabāt, maxime homines patriæ eius, vnde & postmodū scriptum est: Et veniens in patriam suā, docebat eos in synagogis eorum, ita vt mirarentur & dicerent: Vnde est huic sapiētia hæc, & virtutes? Nonne hic est filius fabri? Nōne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioseph & Si
Bona et opportuna cōfessio Chri de seipso. 2. Timo. 2 mon & Iudas. Et sorores eius nōne apud nos sunt? Vnde ergo huic oīa ista? Et scandalizabant in eo. Adeo totū se nosse illū putabāt, & male putabāt. ¶ Opportune ergo ipse, q, ficut Apostolus ait, si nos negauerimus eū, fidelis p̄manet, negare seipsum nō potest, opportune, inquā, & in omni mūdo necessariū erat, cofitet quia filius dei sit. Nā vere illi, q aures illas quas ista dicturus requirebat dicēs, q habet aures audiendi, audiat. Cōfessio ista confessio magna est, qa sicut de Iohanne narrat euangelista, dū interrogaret, tu quis es, & cōfessus

confessus est & nõ negauit,& confessus est,quia nõ sum ego Christus:ita & secundũ confessionẽ istã vbi hic interrogatus, tu es qui venturus es,an alium expectamus? confiteor, Iohan.1
inquit,tibi pater,&c.recte dicat prudens auditor,quia confessus est & non negauit,& cõfessus quia ego sum Christus filius dei.¶Nec vero sensus iste priorem destruit, quo cum dicimus confessionẽ pro laude accipi,solemus vti testimonio verbi p̃sentis,quo dixit,cõfiteor tibi pater,qa vere laus est ei confessio veritatis,quã in illo tempore confiteri cœpit, Iohan.18
cõfitendo se esse filiũ dei verbis istis,omnia mihi tradita sunt à patre meo,& nemo nouit filiũ,nisi pater,neq; patrẽ quis nouit,nisi filius,& cui voluerit filius reuelare.Et in cõfessione hac perseuerauerit vsq; ad mortẽ,vbi & corã Pilato dixit:Ego in hoc natus sum,& ad hoc veni in mundũ,vt testimoniũ perhibeam veritati.Et coram principe sacerdotũ, Matth.26
dicente:Adiuro te per deũ viuũ,vt dicas nobis si tu es Christus filius dei. Respondit:Tu dixisti.Pro hoc nomine martyrizatus est ipse testis fidelis,clamãtibus Iudæis ad Pilatũ: Iohan.19
Nos legẽ habemus,& secundũ legem nostram debet mori,quia filium dei se fecit.Et ne quis dubitet testimoniũ illud recte confessionẽ dici,Paulus apostolus ad Timotheum di- 1.Timo.6.
cit:Præcipio tibi corã deo,& qui viuificat omnia & Christo Iesu,qui testimoniũ reddidit sub Pontio Pilato bonã confessionẽ,vt serues mandatũ.Vere bona confessio,qua veritas incarnata simul vtrunq; asserit,videlicet & quod ipse Iesus Christus filius dei sit,& q̃ vtraq; natura,scilicet diuina pariter & humana,nõ duæ personæ,sed vna p̃sona sit.Non em̃ dicit,oĩa mihi tradita sunt à patre verbi mihi insiti,sed à patre meo,inquit:cum vtiq; cõstet, qa diuina Christi natura,verbũ deus nihil vnquã nõ habuerit,sed humanæ tantũ Et pater re-
naturæ traditũ sit,q̃d ante nõ habuerat,scilicet omnis potestas in cœlo & in terra.¶Inte uelauit & filius.
rea sciendũ,quia sicut,vbi dixit, neq; patrẽ quis nouit,nisi filius,subiunxit,& cui voluerit filius reuelare:ita vbi p̃misit,& nemo filiũ nouit,nisi pater, subaudire oportet,& cui vo- Iohan.17
luerit pater reuelare.Nã sicut de reuelatione,qua patrẽ reuelat filius,testimoniũ hoc ha- Matth.16
bemus:Pater,manifestaui nomẽ tuũ hominibus quos dedisti mihi,& cætera huiusmodi: ita de reuelatione,qua filiũ reuelat pater testimoniũ illud habemus:Beatus es Simon Bar Iona,quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi,sed pater meus qui in cœlis est.Ipsius aũt reuelationis operatio,sancti spũs aspiratio est,per quem cognoscitur filius, cognoscitur pater, cognoscitur & ipse qui vnus amborum spũs est.In qua reuelatione quantæ diuitiæ, quanta cõsolatio sit,ex verbis sequẽtibus vult intelligi. LVenite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,& ego reficiam vos. Tollite iugũ meũ super vos,& discite à me,qa mitis sum & humilis corde,& inuenietis requiem animabus vestris.Iugum em̃ meũ suaue est,& onus meũ leue.¶Quàm vera sint ista,ille scit qui experiri meruit,qui postquã laborauit & oneratus fuit,vocẽ hanc audiuit inuitantis,& refectus est.Exempli gratia:Paulus 1.Corin.2.
apostolus,qui dixit,qa scriptũ est,quod oculus non vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit,quæ p̃parauit deus his qui diligunt eum,statiḿq; subiunxit, nobis autem reuelauit deus per spiritũ suum,ipse expertus est.Laborauerat em̃ in eo, maxime q̃ adhuc spirans minarum & cædis in discipulos domini,persequebatur eos vsq; ad mortẽ,alligans & tradens in custodias viros ac mulieres,& oneratus fuerat nõ solũ onere peccato Acto.9.
rum,verumetiã onere quod portare contendebat cærimoniarum carnalium, quod neq; patres nostri,ait Petrus apostolus,neq; nos portare potuimus. Audiuit beatã inuitatio- Acto.15
nem hãc,& venit,& refectus est.Non quidẽ iam tunc pleno cõuiuio satiatus est,sed paruo interim gustu refectus,donec veniret q̃d perfectum est.Quid putas illa perfectio vel quantũ habet suauitatis? Quantum reficit? Paruus iste gustus,vere fateor & non incertus credo,qa nullo potest exprimi eloquio.Sentiri potest,edici non potest.Quãto magis illa perfectio? Et quotus quisq; est,qui illud quoq; quod sequitur,digne possit appendere? Iugum dñi
¶Tollite,ait,iugum meum super vos,& discite à me quia mitis sum & humilis corde.O suaue & o-
laborantes,o onerati,qui cũ iugo peccati & onere mortalitatis,quod cõmune est huma- nus leue.
no generi,regum quoq; vel dominorũ dura imperia sustinuistis,quales potius feræ q̃ homines merentur dici, sicut hactenus apud Danielem præsignatum per quatuor facies Dani.12
feraꝝ,leænæ & vrsi, pardi & illius sine nomine bestiæ terribilis atq; mirabilis,dentes magnos,dẽtes ferreos habẽtis,o vos,inquam,defessi ac detriti iugo dominoꝝ huiusmodi, venite,ait,ad me,& ego reficiã vos.Ecce facies mea facies est hominis,& ecce ego sum ille filius hominis,qui post illas feras veni in nubibus cœli, & vsq; ad antiquum dierum perueni,antiquum dierem patrem meum,cui nunc cõfitens dico,quia abscondisti hæc à sapientibus & prudẽtibus,& reuelasti ea paruulis.Nõ sum vt feræ illæ, sed homo sum,mitis & humilis corde.Sub iugo illoꝝ,non hominũ,sed ferarum,laborastis & onerati fuistis:sub iugo meo inuenietis requiẽ animabus vestris,quia iugum meũ suaue est,& onus meum leue:ita vt scienter dicatis,quia nosse me viuere,& mihi seruire regnare est.LIn CAP.XII.
illo tempore:Abijt Iesus sabbato per sata: Discipuli autem eius esurientes,cœperunt

vellere ſpicas & manducare. Phariſæi aũt videntes, dixerunt ei: Ecce diſcipuli tui faciũt
1. Reg. 21. quod nõ licet eis facere ſabbatis. At ille dixit eis: Non legiſtis quid fecerit Dauid, quãdo
eſurijt, & qui cũ eo erant, quomodo intrauit in domũ dei, &
Exod. 29. panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neq; his, qui cũ eo erant, niſi ſolis ſacerdotibus? Aut non le
giſtis in lege, quia ſabbatis ſacerdotes in templo ſubbatũ violant, & ſine crimine ſunt? Di
Oſee. 6. co aũt vobis, quia templo maior eſt hic. Si aũt ſciretis, quid eſt, miſericordiam volo & nõ
ſacrificium, nunquã condemnaſſetis innocentes. Dominus eſt em̃ filius hominis etiã ſab
bati. ¶O vos paruuli, quibus pater iſta reuelauit, quid vobis per iſtã rem geſtam reuela-
tione dignũ emicuit? Multa em̃ alia fecit dominus Ieſus, quæ ſcripta non ſunt, & ſi ſcribe
Iohan. 21 rentur per ſingula, nec ipſum, ait euangeliſta Iohãnes, arbitror mundũ capere eos, q̃ ſcri
Quæſtio. bendi ſunt libros. ¶Quare ergo de multis quæ ſcripta nõ ſunt, inter pauca iſtud conſcribi
dignũ fuit, q̃ abijt dominus Ieſus ſabbato per ſata, & diſcipuli eius eſurientes, cœperunt
vellere ſpicas & manducare. Phariſæi aũt videntes, dixerunt ei, ecce diſcipuli tui faciunt
Reſponſio. quod non licet eis facere ſabbatis? Quare, inquã, niſi quia reſponſio quam reſpondit eis,
multũ pertinet ad venerabilem confeſſionẽ illam, qua (vt iam dictum eſt) confeſſus eſt ſe
eſſe filium dei, ſic incipiens, confiteor tibi pater dñe cœli & terræ, q̃a abſcondiſti hæc à ſa
pientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. Dixit em̃: Dico aũt vobis, quia templo
maior eſt hic. Item dixit: Dñs eſt em̃ filius hominis etiam ſabbati. Nobis ſcire hæc expe-
Tẽplo ma diebat, & idcirco ſcripta ſunt, & ſcribi debuerunt tanta hæc maieſtatis eius præconia.
ior eſt hic. ¶Quantũ em̃ hoc eſt quod ait, dico vobis, quia templo maior eſt hic? Nã propter hono
rem nominis diuini magnũ quid eſt templũ, ita vt reuerentiam debeat templo quicunq;
cupit eſſe ſubditus, & reuerentiã p̃ſtare deo. Nimirũ cum dicit, templo maior eſt hic, nec
altare excipit, quo procul dubio nihil maius eſt q̃ deus, cuius altare ẽ. Nã propter nomẽ
domini, cui ſpecialiter altare dicatũ eſt, omni creaturæ ipſum altare reuerendũ eſt. Ergo
dum dei filium ſeſe hoc dicto confitetur, qui veraciter templo vel altari idcirco maior
Dñs eſt fi lius homĩs etiam ſab bati. eſt, q̃a deus. ¶Cum item dicit: Dñs eſt em̃ filius hominis etiã ſabbati, profecto omniũ do
minum & deum ſeſe eſſe venerabiliter aſtruit. Nullus eſt enim dñs ſabbati, niſi deus ipſe,
qui ſabbatum conſtituit. His dictis pro gloria illius iam dictæ cõfeſſionis cõſideranda ſunt
duo hæc argumẽta innocentiæ, quibus diſcipulos defendit, dicẽs: Si aũt ſciretis, quid eſt,
Excuſatio miſericordiã volo & nõ ſacrificiũ, nunq̃ condemnaſſetis innocẽtes. ¶Primũ eſt q̃d ita di
diſcipulorũ p̃ factũ Da uid in No be. xit: Nõ legiſtis q̃d fecerit Dauid, q̃n eſurijt, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in do-
mũ dei & panes propoſitionis comedit, quos nõ licebat ei edere, neq; his qui cũ eo erãt,
1. Reg. 21 niſi ſacerdotibus ſolis. Duo tũc Dauid feciſſe legit, quorũ in altero ſacerdotẽ, q̃ panes pro
poſitionis eſurienti dedit, miſericordia iuſtificat: & eũ, qui comedit, neceſſitas excuſat. In
altero aut ſemetip̃m Dauid idẽ iure accuſat, dicẽs ad eũ q̃ reſiduus erat, ſcilicet Abiathar:
Sciebã in die illa, q̃ cũ ibi eſſet Doech Idumæus, procul dubio annunciaret Saul: Ego ſum
reus omniũ animarũ patris tui. Fefellerat eũ em̃ dicens: Rex præcepit mihi ſermonem, &
dixit: Nemo ſciat rem propter quã à me miſſus es, &c. Hæc idcirco dixerim, ne non ſatis
congruum videatur, induxiſſe ſermonẽ pro argumẽto innocentiæ diſcipulorũ ſpicas ſab
bato vellentiũ & mãducantiũ. Nam dñs quid in illa re hiſtorica ſuo iudicio defenderit, ſa
tis indicat dicẽdo: Si aũt ſciretis, q̃d ſit, miſericordiã volo & nõ ſacrificiũ, nunq̃ cõdemnaſ
Oſee. 6. ſetis innocentes. Quæ ſententia de propheta Oſee ſumpta, ſicut illũ ſacerdotẽ de miſeri-
cordia iuſtificat, q̃ melius exiſtimauit eſuriẽti laico dare panes propoſitionis, q̃ obſeruare
Iuge ſacrifi cium p̃ ſin gulos dies in lege. Exod. 29 ritũ illius ſacrificij: ſic e contra de inclemẽtia cõdemnat phariſæos, qui mallent diſcipulos
Chr̃i fame perire, q̃ ſpicas ſabbato vellẽdas cõcedere. ¶Secundũ ſiue alterũ innocentię di
ſcipulorũ eius argumentum hoc eſt. Aut non legiſtis in lege, quia ſabbatis ſacerdotes in
templo ſabbatũ violant, & ſine crimine ſunt. Violant, ait, videlicet ſecundũ auſum p̃iudi-
cij veſtri. Nã reuera nõ violãt in priori tabernaculo ſemp introeuntes & ſacrificiorũ offi-
cia cõſummãtes. Per ſingulos dies, ait lex, iugiter agnos anniculos duos, vnũ mane agnũ
& alterũ veſpere decimã partem ſimilæ conſperſæ oleo tuſo, quod habeat menſurã quar
tam partẽ Hin, & vinũ ad libandũ eiuſdem menſuræ in agno vno. Alterum vero agnum
offeres ad veſperã, iuxta ritum matutinæ oblationis. Hoc agentes ſabbato æque vt prima
vel ſecunda ſabbati profecto ſubbatũ violant ſi omne opus abſq; vlla exceptione ſabbati
violatio eſt. Quid em̃ operoſius ẽ, ſpicas vellere, an duos agnos anniculos cædere & pelles
Quo viola tur ſabbatũ Nume. 15. eorũ detrahere, & eos cũ libamẽtis ſuis offerre mane & veſpere? ¶Sed ita demũ ſabbatum
violat, ſi quis faciat ſeruile opus. Seruilis operis diffinitio vera, eſt p̃cepti cõtemptus. Exẽ
pli gr̃a. Cũ eſſent filij Iſrael in ſolitudine, & inueniſſent hominẽ colligentẽ ligna die ſab-
bati, obtulerunt eũ Moſi & Aaron & vniuerſæ multitudini. Qui recluſerunt eũ in carcere
neſciẽtes q̃d ſuper eo facere deberẽt. Dixit q; dñs ad Moſen: Morte moriat homo iſte, ob
ruat eũ lapidibus omnis turba extra caſtra. Cum q; eduxiſſent eũ foras, obruerunt lapidi-

bus

bus & mortuus est, sicut p̃ceperat dominus. Opus illius hominis non ex ignorantia, non ex infirmitate, sed ex superbia venit, & peccatũ eius contemptus fuit. Recte ergo tanquã sabbati violator mori debuit, secundũ sententiam hanc ibidem præscriptã. Anima vero quæ per superbiam aliquid commiserit, siue ciuis sit ille siue peregrinus, quoniam aduersus dominũ rebellis fuit, peribit de populo suo. Verbum em̃ domini contempsit, & præceptũ illius irritũ fecit, idcirco delebitur & portabit iniquitatem suã. ¶Diceret aliquis illoꝛ: Idcirco sacerdotes sabbato hæc facientes sine crimine sunt, quia faciunt in tẽplo domini, ex p̃cepto eius qui dominus est etiam sabbati. Ad hæc ille: Dico vobis, quia templo maior est hic, & dñs est filius hominis etiam sabbati. Quibus verbis si non credis o tu quisquis es, operibus crede. Sequitur em̃. ⊥Et cũ inde transisset, venit in synagogam eorum: Et ecce homo habens manũ aridam. Et interrogabãt eum dicentes, si licet sabbatis curare, vt accusarent eũ. Ipse autẽ dixit eis: Quis erit ex vobis homo, qui habet ouẽ vnã, & si ceciderit hæc sabbatis in foueã, nonne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior est homo oue? Itaq; licet sabbatis benefacere. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit. Et restituta est sanitati sicut altera. ⊥Si, inquã, verbis nõ credis, o tu quisquis es sapiens vel prudẽs, & paruulus nondũ esse didicisti, qualiũ supra in cõfessione sua meminit iste filius dei, iste maior templo, & dñs etiam sabbati, operibus crede. ¶Nunquid em̃ sic & sic operaretur, si in cõfessione ista fuisset mẽtitus: Cõfiteor tibi, inquiẽs, pater & omnia mihi tradita sunt à patre meo, & templo maior est hic, & dñs est filius hominis etiã sabbati? Ille qui semetipsum mẽdaciter magnificauit, qui (sicut per Ezechielẽ exprobratur illi) eleuans cor suũ dixit: Deus ego sum, & in cathedra dei sedi, & ego feci memet ipsum, quia mentitus est, idcirco tanquã superbus iudicatus est, & nihil vnquam diuinum nihil vtile fecit. Veniã ad homines quoꝝ extollẽtia de scripturis nota est. Maria prophetes, soror Mosi & Aaron, quia locuta est contra Mosen dicens, num per solũ Mosen locutus est dñs, nonne & nobis similiter locutus est? non impune transijt, sed tanquã superbe locuta, confusibilem pœnã recepit, operuit em̃ eam cadens lepra quasi nix. Amplius autẽ Chore, Dathan & Abyron in superbiã erecti & sacerdotium vendicantes sibi, pœnam terribilẽ receperunt, alij cœlitus igne consumpti, alij viui à terra absorpti. Saul quoq; rex quondã electus dei, propter superbiã proiectus, & maligno spiritui traditus ẽ. ¶Iste maiora de semetipso confitens, q̃ aliquis illorum hominum peccatorum, maiora & maiori cũ potestate fecit opera, q̃ aliquis hominum iustorum, vt est illud, quod protinus, cum dixisset, dominus est enim filius hominis etiam sabbati, transiens & veniens in synagogam ipsa die sabbati, homini manũ habenti aridam, non precem fundẽdo, aut quiuis sanctus homo, sed imperando vt deus, dixit, extende manũ tuã, & extendit. Igitur & ex hoc & ex cæteris operibus, quæ post tantã confessionẽ illam fecit, qualia nemo alius fecit, vobis o sapientes & prudẽtes, constãs esse debuisset, quia dei filium & etiam sabbati dominum se esse confitendo, non mentitus est. Sed quid sequitur? ⊥Euntes aũt pharisæi, consilium faciebant aduersus eũ, quomodo eum perderent. ⊥Ergo causa absconsionis, quã supra dixit, q̃a abscondisti hæc à sapientibus & prudẽtibus, inuidia ipsoꝝ fuit. Superati em̃ & veritate sermonis & potentia virtutis, atq; ideo de ignorãtia inexcusabiles, consiliũ faciebãt, quomodo eum perderẽt: nec destiterunt eiusmodi sapientes & prudẽtes, à vera sapientia, deinceps magis ac magis superati, & operibus bonis irritati, donec eũ perderent vt eis visum est. Iusto igitur iudicio abscondisti, inquit, hęc à sapientibus & prudentibus. Quã videlcet absconsionẽ cõtinuo verbis insinuauit mysticis sapientia iustificata & iustificãda à filijs suis. Sequitur em̃. ⊥Iesus aũt sciens, recessit inde, & secuti sunt eũ multi & curauit omnes, & p̃cepit eis, ne manifestũ eum facerẽt. ⊥Nisi em̃ mysterium intelligas in illa p̃ceptione, qua præcepit eis ne manifestũ eum facerent, contrariũ videbitur ei quod sequitur: Tunc oblatus est ei dæmoniũ habens cæcus & mutus, & curauit eũ, ita vt loqueretur & videret. Et stupebant oẽs turbæ, & dicebant: Nunquid hic est filius Dauid? Pharisæi aũt audientes, dixerunt: Hic non eĳcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorũ. ¶Ergo in p̃ceptione huiusmodi mysterium est. Nimirum forma serui homo exterior, cõsilio vel iudicio subseruiens infitæ sibi diuinitatis, ita locutus est, ita præcepit: Cõsiliũ hoc erat, iudiciũ istud erat, recedere ab inuidentibus & blasphemãtibus Iudæis, præcipere apostolis vel p̃dicatoribus suis, ne apud illos docerẽt aut prædicarent, iuxta illud per Esaiam dictũ: Et nubibus mandabo ne pluant super vineam meã imbtem. Ad hoc pertinens, propheticũ subiungit euãgelista testimonium. ⊥Vt adimpleretur quod dictũ est per Esaiam prophetã, dicẽtem: Ecce puer meus quẽ elegi. Dilectus meus in quo complacuit animæ meæ. Ponã spiritum meũ super eum, iudicium gentibus nunciabit. Non contendet, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis vocem eius. Harundinem quassatam non confringet, & linũ fumigans non extinguet, donec eĳciat ad victoriam iudiciũ,

Ibidem.

Obiectio

Solutio

Ezech. 28

Numer. 12

Nume. 16.

1. Regũ. 16.

Chri cõfessio omniũ maxima.

Cur Iesus inde recesserit.

Esa. 5

Esa. 42

& in nomine eius gentes sperabunt. ¶Si eñ in eo, quod p̃cepit eis, ne manifestũ eum facerent, nihil aliud attendas, nisi quod litera sonare videtur, qũo per hoc adimpletum est illud, quod hic in testimonio prophetico inter cætera dictũ est, & iudiciũ gentibus nunciabit, & in nomine eius gentes sperabũt? ¶Sed profecto in p̃ceptione mysteriũ est mandati illius, quo (vt iam dictũ est) mandare habeat nubibus ne pluerẽt super vineã suã imbrem, id est, apostolis suis, ne illis impenderent euãgelicam prædicationẽ, & excusso pulueredũ in eos, conuerterentur ad gentes, quod & factũ est, & hoc facto nimirum iudiciũ gentibus nunciauit, & in nomine eius gentes sperabunt. Quã ob causam taliter mandare debuit, ne apud Iudæos p̃dicarent aut docerent? Vt adimpleret quod dictũ est de hoc puero dñi, de hoc electo & dilecto, bene seruiente in forma serui. Nõ contendet neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis vocẽ eius. Plane hoc nos intelligere vult, q̃ plena contentionis, plena clamoris prædicatio est, vbicunq; Christus prędicatur Iudæis. ¶Nolunt enim audire, sed verba verbis contraria reddere, & sine sensu clamare, vt vel clamãdo videantur vicisse, aut rationẽ habere cur euangelio nõ debeant cedere. Ergo nõ contendat, ait, neq; clamabit, neq; audiet aliquis in plateis vocẽ eius, id est, mãdabit de se non p̃dicari illis, quia cõmuniter cõtentiosi sunt & clamosi, iuxta illud: Ne effundas sermonẽ, vbi nõ est auditus. Hinc est illud Apostoli ad Titum: Stultas aũt quæstiones & genealogias & contentiones & pugnas legis deuita, sunt eñ inutiles & vanæ. Itẽ ad Timotheũ: Stultas aũt & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites. Seruum autem dñi non oportet litigare, sed mansuetũ esse ad omnes. ¶Quod deinde sequitur: Harundinem quassatam non confringet, & linum fumigãs non extinguet, circa ipsos Iudæos sic rectè potest intelligi, vt illud: Cũ iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Ecce eñ vbi venerunt Romani, gentemq; & locũ tulerunt, ciuitasq; & templum datum est in exustionẽ ignis, tũc vtiq; harũdo quassata est, & extunc linũ fumigat longa captiuitatis dispersione palã cunctis exhibens suæ calamitatis monimenta. Sed neq; harundinẽ sic quassatã confringet, neq; linũ sic fumigãs extinguet, qa cæcitas ex parte cõtingit in Israel, donec plenitudo gentiũ subintraret, & tunc reliquiæ saluæ fient. Hoc est q̃d continuo dicit: Donec eiçiat ad victoriã iudiciũ, & in nomine eius gentes sperabunt. Illud nanq; iudiciũ, de quo alibi dixit, in iudiciũ ego veni in hũc mundũ, vt q non vident, videant, & qui vident cæci fiant: relictis Iudæis & gentibus in noĩe eius sperantibus: eiçit, id est, fortiter peruenire facit, & victoriã, & in hoc ipso multũ proficit, q̃ harundinẽ, id est, Iudaici populi leuitatem, modo supra dicto quassatã, non omnino cõfregit, & linũ fumigãs, id est, eiusdẽ populi vetus sacerdotiũ, igne (vt iã dictũ est) perustũ non omnino extinxit, sed semiustũ nunc vsq; in dispersione captiuitatis fumigare permittit. Multũ, inquã, hoc ad illã victoriã proficit, iuxta sensum illius versiculi ex p̃sona huius pueri p Psalmistã prolati: Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne qñ obliuiscant populi mei. Disperge illos in virute tua, & depone eos protector meus dñe. ¶Tunc oblatus est ei dæmoniũ habens, cæcus & mutus, & curauit eũ, ita vt loqueretur & videret, & stupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic est filius Dauid? Pharisæi aũt audientes, dixerunt: Hic non eiçit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorũ. ¶Ordo vere mysticus ac diuinus, quãdo dñs Iesus sciens cogitationes eorũ, recessit inde, & sequentibus se præcepit ne manifestum eum facerent, tunc oblatus est ei dæmoniũ habens cæcus & mutus, & curauit eũ, ita vt loqueretur & videret: quia sic futurũ erat, & sic factũ est, vt qñ ex reuelatione spũs sancti, & autoritate scripturę, relictis blasphemantibus Iudæis, cõuerterunt ad gentes, tunc gentes audientes gauderẽt, seq; vltro offerrẽt: quarũ omnis multitudo, qñ à principe huius mũdi diabolo possidebatur, idola colens, & creatorẽ suũ nec nominare sciens, & quo duceba tur nesciens: recte per hominẽ designata est dæmoniũ habentẽ, cæcum & mutũ. ¶Futurum aũt & hoc erat, vt propter eandẽ gentium conuersionẽ, Iudæi magis ac magis blasphemarẽt, mira insania gentibus inuidẽtes, gentiũ salutẽ odientes, ita vt ne audire quidẽ paterentur hoc ipsum, q̃d de gentibus deo cura esset. Exẽpli gratia: Cũ Paulus ad plebem rationẽ reddens, illuc vsq; narrasset, & dixit ad me, vade quoniam ego in nationes longe mittam te, audiebant aũt eum, ait scriptura, vsq; ad hoc verbũ, & eleuauerũt vocem suam dicentes: Tolle de terra huiusmodi, non enim fas est eum viuere. Vociferãtibus aũt eis, & proiçientibus vestimẽta sua, & puluerẽ iactãtibus in aerem, iussit tribunus induci eũ in castra, & flagellis cædi & torqueri, vt sciret propter quam causam sic acclamarẽt ei. His atq; aliis modis futurũ erat, vt contradicerent his quæ ab apostolis dicerẽtur blasphemãtes ¶Tantæ blasphemiæ initiũ simul & prodigiũ fuit, q̃d pharisæi audientes dixerũt: Hic nõ eiçit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorũ. Et qa propter huiusmodi blasphemias & perseuerantem impietatẽ futurũ erat, vt contra semetipsos diuiderentur in quandam similitudinẽ dæmonũ, quorum participem in diuisione ipsorũ sacrilegi dicere ausi sunt

Matth. 10 Acto. 13

Esa. 42

Iudęorum clamosa p uicacia.

Ecci. 32

Titũ. 3 2. Timo. 2.

Harũdinẽ quassatam non con fringet. Abacuc. 3

Roma. 11

Iohan. 9

Psal. 58

Cæcus & mutus dæ moniacus, gentes de signat.

Inuidia Iu dæorũ con tra conuer sionẽ gen tium. Acto. 22.

Initiũ blas phemiæ.

sunt filium dei, venerabilis mysterij pulcherrimus ordo continuat sic: Iesus autē sciens cogitationes eorū, dixit: Omne regnum diuisum contra se, desolabit. Et omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit. Et si satanas satanā eijcit, aduersus se diuisus est. Quō ergo stabit regnū eius? Et si ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij vestri in q̄ eijciūt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Si autē ego in spū dei eijcio dæmones, igit peruenit in vos regnum dei. Aut quō potest quisquā intrare in domū fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortē, & tunc domū illius diripiat? ¶ Sciens (inqt) cogitationes eorū, videlicet q̄ non per ignorantiam errarent, sed per inuidiam blasphemarent, quum aliud posset istud in primis dicere maluit: Omne regnū in seipsum diuisum, desolabit: & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit: sententiā vtiq; verā, cuius veritatē in semetipsis experturi erant. ¶ Futurū nanq; (vt iam dictū est) hoc erat, & factū est, vt regnū eorū & ciuitas præclara ac ditissima Hierusalem, deforis Romano exercitu circundata, intus triplici diuisione contra se diuideret, principibus diuisionū, Iohanne, Eleazaro, & Simone, summa, & media, & inferiora ciuitatis, loca tenentibus, & mirabili insania contra semetipsos debacchantibus tam atrociter vt ipsi hostes. s. Romani, duros infideliū casus misera rent, q̄ inter illorū furias latronū nulla pace intercurrēte, cōsumebant. Plane diuinitas, cui omnia præsentia sunt, hoc futurū tanq̄ præsens iam videbat: imo vt fieret æquissimo iudicio decernebat, qm̄ sic dicebant, & sic existimari volebāt de ipso dei filio, quod cū Beelzebub principe dæmoniorū pactum habens, quod auditu quoq; nefas est, concordi operatione per eum dæmones eijceret. ¶ Et vt iustissimū iudiciū intelligas, percontat, dicens ad eos: Et si ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij vestri in quo eijciunt? Ac si diceret: Et si vos nunc contra me tale verbū dicitis, q̄d facietis, aut dicetis, cū filios vestros. s. apostolos, postq̄ glorificatus fuero, dæmones eijcere videbitis, manifesta operatione spūs sancti, non solū de corporibus obsessis, verūetiā de tēplis vel delubris, in q̄bus colunt pro diis? Quid tunc dicetis? Vtiq; dicetis, q̄a in Beelzebub faciunt hæc. Si em̄ patremfamilias Beelzebub vocastis, quanto magis domesticos eius? Hmōi percontatione præmissa, statim subiungit: Ideo ipsi iudices vestri erunt. Nam reuera, si finē fecissent blasphemandi, saltem vbi clamauerunt, reus est mortis, & non solūmodo verbū huiuscemodi dixerunt contra filiū hoīs, verumetiā expuerunt in faciē eius, & colaphis eum ceciderunt, & ad vltimū crucifixum prætereuntes, blasphemabant eum: si (inquam) saltem tunc finē fecissent blasphemandi, & nō etiam post resurrectionē & ascēsionē eius, missum de cœlo, & in apostolis loquentē spm̄ sanctum, ac prædicantē pœnīam & remissionem peccatorū similiter blasphemassent, non fuissent iudicati, non iudicassent eos filij ipsorū apostoli. Verbi gratia vt dicerēt excutientes vestimenta sua: Sanguis vester super caput vestrum, mundi nos ex hoc ad gentes ibimus. Nec vero totum iudicium, sed iudicij fuit initium, diuisio illa regni siue ciuitatis eorū. Perfectum & plenum tunc erit iudicium illorū, quando iudices illi, de quibus ait: Ideo ipsi iudices vestri erunt, sedebūt super sedes duodecim, iudicātes duodecim tribus Israel, ita vt terræ Sodomorū remissius debeat esse, quàm illis. s. in die iudicij. ¶ Nunc perpendere libet, ad q̄d inueniendum, siue comprobandum summa sapīa fecerit syllogismū hunc. i. argumentationē ex tribus partibus constantē, propositione, assumptione, conclusione. Præmisso nanq;, sciens cogitationes eorū, sic illum euangelista proposuisse narrat: Omne regnum in seipsum diuisum, desolabit: & omnis ciuitas vel domus diuisa cōtra se, non stabit. Propositiōi huic, vellēt nollēt, audientes consentire oportebat Sequit assumptio, quam itidem, vellent nollent, veram esse cocederent. s. satanam esse diuisum contra se, qm̄ ipsorū erat sententia, in Beelzebub principe dæmoniorū eijcit dæmones. Proinde assumēs, dicit: Et si satanas satanam eijcit, aduersum se diuisus est. Statim cōcludit: Quō ergo stabit regnum eius? ¶ Quid sibi vult hmōi argumentatio? Nonne hoc manifeste innuit, q̄ sciret cogitationes eorū tales esse, vt propositū haberēt in regno satanæ contra spm̄ sanctum stare? Incredibile hoc videbat illi, cuius sensus non recipit vel nō credit, q̄ vllus vnq̄ homo fœdus cū diabolo pepigerit. Porro Esaias de istis prophetauit Propter hoc audite verbum dñi viri illusores, q̄ dominamini super populum meum q̄ est in Hierm̄. Dixistis em̄: Percussimus fœdus cum morte, & cū inferno fecimus pactū, & cvsq;, & delebit fœdus vestrū cum morte, & pactū vestrū cum inferno non stabit. De istis. (inquā) hoc Esaias prophetauit. ¶ Nā de eo q̄ postmodū dicit, & dixit dñs, eo q̄ appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est à me, & timuerunt me mandato hoīs & doctrinis, ipse dñs in hoc eodem euangelista taliter contra eos mentionem fecit: Hypocritæ, bene prophetauit Esaias de vobis, dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorū longe ē à me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. ¶ Miro igitur modo blasphemiam illorū assumptam, duabus iustæ iræ cinxit sententijs, ita proponens: Omne regnum cōtra se diuisum, desolabit,

Regnū Iudæorū in se diuisum.

Filij vrī in q̄ eijciunt.

Mat. 26. 27

Acto. 18

Matth. 19.

Syllogismus pfectꝰ Christi contra Iudæos.

Iudæi confœderati diabolo

Esa. 28

Iudęi appropinq̄bāt deo non corde, sed labijs tātum & ore Matth. 15 Esaię. 29

Iudiciū cōtra blasphe-

miam eoꝝ & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit, qua sñia illud intendebat, vt iam dictũ est, qꝺ in obsidione Romanoꝝ contra semetipsos forent diuidendi, sicꝺ casuri ac desolandi. Et ita eꝝncludẽs, qũo ergo stabit regnũ eius? qua sñia terribilius eosdẽ percutit, casuros cũ diabolo in die iudicij. Quidnam est percontari, qũo stabit regnũ eius, nisi ac si diceret, qũo stabit illud quod pepigistis cũ morte siue cũ iferno, i. cũ diabolo, pactũ vl fœdus? Non eñ fœderatis suis, vt vos estis, pactum custodire vel parcere poterit mors siue infernus, flagellũ inundans, i. diabolus. ¶Vane dixistis: Flagellũ inundans cũ transierit, non veniet sup nos, qa posuimus mendaciũ spem nostrã, & mendacio protecti sumus. Cum ita secundũ propheticã veritatẽ speretis in protectiõe mẽdacij, quasi in protectiõe stantis regni hoc dicitis contra me, dicitis odio mei, qa me agẽte satanas satanã eijcit, qꝺ repugnans est eidẽ vestræ spei. Stulti & cæci, si satanas satanã eijcit, qũo satanas parcet vobis hoĩbus fœderatis sibi? Nõ ita, sed flagellũ inundãs cũ transierit, eritis ei in cõculcationem. Quandocũꝝ pertransierit, tollet vos, qm̃ mane diluculo ptransibit, in die & in nocte, & tm̃modo sola vexatio intellectũ dabit auditui. Istud bene & veraciter de vobis prophetauit Esaias: Flagellũ eñ inundãs. i. diabolus vtiꝝ mors sup pctõres inundãs, cũ transierit, eritis in conculcationẽ, qñ ptransierit, tollet vos. ¶Duo dicta sunt: Cũ transierit, cõculcabit, qñ pertransierit, tollet vos. Ecce transibit iudicio præsenti, de quo nunc dico: Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps mundi eijciet foras, & tunc cõculcabit vos. Cum eñ resurrexero à mortuis, qꝺ est illũ foras mitti siue trãsire, tunc vos cõculcabit cõculcatione exercitus Romani. Qñ autẽ venero in nubibus cœli ad iudicandũ viuos & motuos & ille videntibus cunctis præcipitabit, qꝺ erit illi pertransire, tunc tollet vos, vt neqꝝ ipse neqꝝ vos amplius sitis, ¦aut scandala regna dei faciatis. Illo iudicio manifesto in æternum pertransibit, & idcirco sic dictũ est, mane diluculo, in die & in nocte ptransibit. Omni eñ æternitate cessabit, & tantũmodo sola vexatio intellectũ dabit auditui, qa ante illã prꝛcipitationẽ non intelliget ipse, non intelligent fœderati eius q̃ stulti sint vel fuerint.

Esa. 28 Flagellum inundans

Duplex vi dicta in Iudæos

Iohã. 12.

Iob. 40

Esaiꝛ. 28

LIBRI NONI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. X.

Propositũ authoris in hoc opere

Facies quatuor vnius animalis

Propositi modum supergressus esse videor, reuerende mi Cuno, præsul ecclesiæ Ratisponensis, in opere isto de gloria & ¦honore filij hoĩs, qꝺ tu à me magno charitatis imperio, quo circa me vti solebas, vt scriberẽ, vehementer exegisti. Proposuerã quippe in isto libro generatiõis Iesu Chri, filij Dauid, filij Abrahã, siue in hoc euãgelio Matthæi, facies quatuor vnius eiusdemꝺ animalis contẽplari, faciẽ hoĩs, faciẽ vituli, faciẽ leonis, & faciẽ aquilæ volantis, i. quatuor sacra hæc, quæ Chriano ignorare nõ licet, incarnationẽ, passionẽ, resurrectionẽ, atqꝝ ascẽsionẽ, vnius eiusdemꝺ Iesu Christi. Hoc (inquã) proposuerã, qm̃ pertinet ad intentionẽ operis consideratio hæc, & præfixo congruit titulo: De gloria & honore filij hoĩs. Nec erat in intentione, totũ peragrare profundũ huius pelagi, totũ continua expositione ptractare textũ huius euangelij. Ecce autẽ cum ita proposuissem, volumen extendi, seriemꝺ euangelicã magna ex parte transegi, atqꝝ ita, quasi agẽte spũ vehemẽti, q nõ longe à portu nauigare decreuerã, fere vsqꝝ ad mediũ pelagi mea propelli vela permisi. ¶Reuocabo igit sermonis cursum, modumꝺ tenere curabo, & omisso tractatu eoꝝ, quæ in euangelio sequunt, post illa, quæ prout potui dño aæiuuante, dixi hactenus in contẽplatione faciei hoĩs, accedã ad contẽplandã faciem vituli, dignũ aliqd fari desiderãs promisso vel titulo, cuius tu mihi autor extitisti amator gl'iæ & honoris filij hoĩs. ¶Vere fidelis dñs in verbis suis, veraciter dixit: Sed qcunqꝝ glorificauerit me, glorificabo eum, q autẽ contemnunt me, erunt ignobiles. Veritatẽ huius dicti, in te quoqꝝ apparere nunc gloriamur. Nam qa tu eius gloriã desideranter quæsisti, de cuius desiderij fonte processit istud quoqꝝ, vt diceres, scribe mihi opus de gloria & honore filij hoĩs: vestem sanctã, vestem pontificalẽ in gloriã & decorẽ ipse tibi fecit, cuius gr̃æ finis iste sit, vt illic te inuenias in ordine sacerdotum, vbi (sicut dicit Apostolus) vnusqsqꝝ in suo ordine ¦resurgit, primitiæ Chr̃us. ¶Faciem vituli sacramẽtum esse dominicæ passionis, ex hoc accipimus, quod sicut in exordio

De facie vituli tractandum erit deinceps.

Psal. 144

1. Reg. 2.

1. Corꝝ. 15

me-

meminimus huius operis) sacra & mystica lex vitulũ in figura eius pro peccato iussit offerri. Si (inqt) sacerdos peccauerit, delinquere faciens populũ, vel si oĩs turba ignorauerit, & per imperitiã fecerit quod contra mandatũ dñi est, offeret pro pcto vitulum immaculatũ dño, & cætera quæ miro modo, & ordine vere sacro, & mystico figurant sacramentũ passionis Iesu Christi, cuius sanguis, secundũ quod ritus ille significat, emundauit conscientiam nostram (ait Apostolus) ab operibus mortuis. In initio quoq; qñ Moyses ascensurus in montẽ, & tabulas erat accepturus lapideas, dicente dño: Ascende in montem & esto ibi, daboq; tibi duas tabulas lapideas legẽ ac mandata quæ scripsi, vt doceas filios Israel, sacrificiũ obtulit hmõi. s. vitulus duodecim. ¶ Et qdem alia quoq; animalia iussum est offerri. s. hircum de capris siue caprã, agnum siue arietẽ, quæ omnia sacrm mystice spirabant eiusdẽ sacrosanctæ passionis, præcipueq; agnus ille q immolabat ad vesperam, quartadecima die mensis primi: sed omnium illorũ maximum est vitulus, quorũ pro hoc mysterio fundebat sanguis, & idcirco recte pro omnibus hic in mysterio vna ponit facies vituli. Aspectus faciei huius ab eo nobis incipit, quod dixit dñs Iesus discipulis suis: Scitis, qa post biduum pascha fiet, & filius hoĩs tradet, vt crucifigat. ¶ Nemo vere qui nesciat pascha illud fuisse immolationẽ agni, ad vesperam quartadecima die mẽsis primi statutumq; fuisse Iudæis, vt per singulos annos eodẽ ritu celebrarent, secundum hæc verba dñi. Habebitis autẽ diem hanc in monimentum, & celebrabitis eam solennem dño in generationibus vestris cultu sempiterno. Item: Hanc obseruare debent omnes filij Israel in generationibus suis. Hoc tamen intererat, q cum lex ita dixisset: Mense primo quartadecima die mensis ad vesperam phase dñi ẽ, & quintadecima die mẽsis huius solennitas azymorũ dñi est. ¶ Interdum non ita fiebat, neq; anno illo ita factum est. Nam inter traditiones plurimas, quas seniores Iudæorũ superstatuerant traditionibus dei, istud quoq; statuerant, vt si diem ante sabbatum, quam sextam feriam dicimus, contigeret esse quintamdecimam mensis, non celebraret solennitas, sed differret in diem sequentem sabbati, difficile & incommodum esse dicentes, duo sabbata continuare, i. duobus diebus vacare ab omni opere, multas ob causas, quarũ ex præcipuis vna erat, q cadauera suorũ nonnuq; vsque in quartam diem insepulta, fœtoris molestiam generarent. ¶ Traditio hæc cognita, magnam soluit quæstionem ei, q forte dicat: Cum Iudæi quartadecima die ad vesperam pascha celebrando, agnum comedissent, & sequenti die, qm quintadecima erat, solennitatem celebrare, & secundum legem vacare debuissent, qũo illis iudicia tractare licuit, qbus tunc totum diem insumpserunt in condemnatione dñi, & eorũ quos cũ illo crucifixerunt. Hanc (inquam) quæstionẽ cognitio cito soluit illius iam dictæ traditionis, qa traditum illis fuerat, differre solennitatẽ, quum euenisset ante sabbatũ legale qntadecima dies mensis, & pro duobus sabbatis vnum celebrare sabbatũ magnum, solennitate duplici. Vnde cũ dixisset Euangelista, Iudæi ergo, qm parasceue erat, vt non remanerẽt in cruce sabbato corpora, causam istam subiunxit: Erat em magnus dies ille sabbati. His dictis pro traditiõe seniorũ, quam obseruantes serui peccati, tunc in qntadecima die mẽsis qua si licitũ habuerũt opari, & male opati sunt. Nunc redeamus ad rem. Scitis (inqt) qa post biduũ pascha fiet, & filius hoĩs tradet vt crucifigat. Et qdem sciebant, qa pascha fieret, sed hoc nesciebant, q in illa paschali vespera tradendus, & die sequenti crucifigendus esset. ¶ Ipse aũt non solũ sciebat, verũetiã ab initio taliter fieri prædestinauerat, quatenus finẽ accipiẽte pascha vteri. i. legalis agni immolatione, cõfestim verus ipse agnus & pascha nouum immolaret, atq; ita q eatenus velut in vmbra significatũ fuerat, iam in re procederet, figuræ transeunti veritas permanẽs succederet. ¶ Nunqd vero vel illud à mysterio vacare putandũ est, q post biduũ hoc futurũ esse prædixit? Poterat etiã ante hoc ipm prædicere, ita vt diceret, post triduũ, siue post quatriduũ. Ergo nec istud vacare patimur, quod tunc prædixit, ex quo post biduũ. i. tertia die, erat crucifigẽdus. Vnde sciendũ, quia sicut triduana sepultura, ita & triduana fuit passio eius, qua necessariũ erat sanctã placari trinitatẽ, cunctis triũ temporũ hoĩbus salutẽ hanc expectantibus. s. & illis ante legẽ, & illis q sub lege fuerunt, & nobis q nunc sub gra viuimus. ¶ Hæc eius triduana passio sic discernit. Qua die dixit hoc discipulis suis: Scitis, qa post biduũ pascha fiet, venditus fuit, Iuda traditore loquẽte cũ principibus sacerdotũ, & magistratibus & illis pacisctibus pecuniã illi dare, qbus & spopõdit illũ tradere. Transacto sequẽti die, iam ad vesperam plena (. i. quintadecima) luna effulgẽte, pascha de more factũ est: & tũc ipse, cũ esset nox, Iuda foras egresso ad tradendũ, agonizãs, & prolixius orãs, sudore mq; sanguineũ desudans, traditus, cõprehẽsus & ligatus, ad principes sacerdotũ adductus est, & die succedente crucifixus est. Nũc rei ordinẽ ingrediamur. ¶ Tũc cõgregati sunt principes sacerdotũ, & seniores populi in atriũ principis sacerdotũ, q dicebat Caiphas, & cõsiliũ fecerũt, vt Iesum dolo tenerẽt & occiderẽt. Dicebãt aũt: Nõ in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. ¶

Leuit. 4

Hebræo. 9

Exod. 24

Exod. 12

CA. XXVI.

Immolatio agni paschalis.

Exod. 12

Traditio seniorum de pascha

Quæstio

Responsio

Iohan. 19.

Tps passionis prædestinatum

Qũo passio Christi fuit triduana

Luc. 22

Consiliũ

Iacob p̃uidit hoc cõsiliũ facerdotum Gene.49

Ibidem.

Iohan.2 Gene.49

Acceleratio consiliñ.

Quatuor facies vnius animalis Ezechi.1.10

Apoca.1

Duo oculi hic ante & retro.

Esai.40

Christus in Bethania ante sex dies paschæ.

Iohã.12.

Consilium istud erat, quod patriarcha Iacob præuidens, dicebat: Simeon & Leui frẽs, vasa iniqtatis bellantia. In consilio eorũ ne veniat anima mea, & in cœtu ipsorũ non sit gloria mea, qa in furore suo occiderunt virũ, & in voluntate sua suffoderunt murũ. Maledictus furor eorũ, qa pertinax: & indignatio eorũ, qa dura. Nam si tantũmodo illud attenderet quod fecerãt in Sychem, propter violatã sororẽ suam Dinam, quę ratio esset, optare de præterito, & dicere, in consilio eorũ ne veniat aïa mea, & in cœtu ipsorũ non sit gloria mea? Simul considerandũ, quia dicturus hæc, & cætera filiis suis, præmisit. Congregamini & audite filij Iacob, audite Israel patrẽ vestrũ, congregamini, vt annuntiẽ, quæ vẽtura sunt vobis diebus nouissimis. Ergo futuri huius ꝓphetica erat annũtiatio, cõsiliñ, ꝙd tunc (vt iam dictũ est) congregati fecerunt principes sacerdotũ, vtiq; de tribu Leui, nec ante defierunt in furore pertinaces, donec morte crucis virũ occiderent, & lancea murũ suffoderent, murũ tẽpli non manufacti, de quo vir ipse dixit: Soluite templũ hoc & in tribus excitabo illud. ¶ Propter congregationẽ eiusmodi, qa tale in conciliũ congregati sunt, diuidam eos (inqt) in Iacob, & dispergam eos in Israel, qa videlicet propter scelus illud, & pertinaciam indignationem ꝙ duram. i. inuidiam, qua in crudelitate persistũt, ecce diuisi sunt in Iacob, & dispersi sunt in Israel. i. in populis Chr̃ianorũ, qui supplãtauerũt eos, quiꝙ propter fidei rectitudinem dicunt, & sunt verus Israel. ¶ Accelerationem illius consilij, & intentionem doli per hoc intelligimus, quod Euangelista subiungit: Dicebant em̃: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Dies festus (vt iam dictum est supra) futurus erat magnus dies ille sabbati, quẽ non expectauerunt, sed pridie crucifixerunt illum, nocte, quæ præcesserat, cõprehensum. Ergo in hoc fuit consiliũ, vt anticiparent diem festũ, & inter tenebras nocturnas cõprehenderent illũ, metuentes turbas, quæ de ciuitatibus aliis & regionibus ascenderant ad diem festum, & sequebant eum, quippe quæ & ingredientem ciuitatem Hierusalem glorificauerant, præcedendo & subsequẽdo cũ laudibus, & ramis palmarũ. ¶ Cum aũt esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrũ vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autẽ discipuli, indignati sunt, dicentes: Vt qd perditio hæc? Potuit em̃ istud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens aũt Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus bonũ operata est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscũ me autẽ non semper habebitis. Mittens em̃ hæc, vngentum hoc in corpus meũ, ad sepeliendũ me fecit. Amen dico vobis, vbicũq; prædicatũ fuerit hoc euangeliũ in toto mundo, dicet & quod hæc fecit in memoriam eius. ¶ Quoniã hic ad contemplandam (vt iam dictum est) factẽ vituli ingredimur, memoriæ nõ debet abesse, qa quatuor istæ facies apud Ezechielẽ, ita quatuor dicunt eẽ animalia, vt nihilominus dicat, & sit vnum animal, qppe vbi descriptis ac repetitis quatuor faciebus siue animalibus istis, ita postmodũ scriptũ est: Ipsum est animal quod videram iuxta fluuium Chobar. Iterumq; præmisso, & eleuantia Cherubin alas suas, exaltata sunt à terra Icoram me & gloria dñi dei Israel erat super ea, ipsum est (inqt) animal quod vidi subter deum Israel, iuxta fluuiũ Chobar. Paucisq; interpositis, & similitudo (ait) vultuum eorũ ipsi vultus, quos videram iuxta fluuium Chobar, & intuitus eorũ, & impetus singulorũ ante faciem suam. ¶ Quorsum ista? Videlicet, quia hic iam perspicere libet, q̃ veraciter de huiusmodi animalibus dictũ est, quia plena erant oculis ante & retro. Nam ecce in sta facie vituli, in isto sacramento dñicæ passionis, cum de oculis eius alia quoq; dici possint, & dicta sint, illud maxime delectat, qa clarissime patent duo oculi, misericordiæ. s. prospectus & intentio iudicij, ante & retro. i. tam in initio q̃ in fine eiusdẽ passionis. ¶ Deniq; hic ante, hic in initio duæ sunt personæ, quarũ in altera misericordiæ, in altera prospectus est iudicij. s. mulier peccatrix, quondã, & Iudas incentor indignationis discipulorũ, dicentium: Vt quid perditio ista vngenti? Et retro. i. in fine passionis, vbi iam expiratur erat, itidẽ duæ personæ, quarũ in altera misericordiæ in altera est intuitus iudicij, videlicet hinc latro q confessus est, inde latro q in blasphemia perseuerauit. Itaq; faciem istam, faciem vituli, claret ante & retro plenã oculis esse, vt recte dicas, tam de anteriore q̃ de posteriore intuitu, quia opus eius coram eo, opus bipartitum, misericordiæ & iudicij, misericordiæ hic erga mulierem quondam peccatricem & illic erga latronẽ confitentẽ, iudicij hic super Iudam indignantẽ, & ad pharisæos abeuntem, & illic super latronem blasphemũ in peccato suo morientẽ. ¶ De cæteris faciebus, siue animalibus, ꝙ & ipsa secundũ similem rõnem plena sint oculis ante & retro, iam hic præscribere nobis qdem iucũdum, sed forte esset legentibus fastidiosum. Suis ergo locis opportunius de singulis erit dicendũ. Nũc iam secundũ literæ seriem, faciei huius, faciei vitulinæ mansuetudinẽ in passione sacrosancta considerare operæpretiũ est. ¶ Cũ autẽ esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi &c. vt supra. Quoto die ante diem azymorũ hęc facta sint, & qualiter acta sint, Iohãnes manifestius exprimit his verbis: Iesus autem

tem añ ſex dies paſchæ venit Bethaniã, vbi erat Lazarus mortuus, quẽ ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autẽ ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, Lazarus vero vnus erat ex diſcũbentibus cũ eo. Maria ergo accepit libram vngenti nardi piſticæ pretioſi, & vnxit caput Ieſu & exterſit pedes eius capillis ſuis, & domus impleta eſt odore vngẽti. Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariothes, q erat eũ traditurus. Quare hoc vngentũ non † vęnit trecentis denarijs, & datum eſt egenis? ¶ Hoc in litera Iohãnes à Matthæo & Marco differt, ꝙ Matthæus & Marcus mulierẽ hanc ſcripſerunt hoc loco ſuper caput, Iohannes aũt ſuper pedes eius effudiſſe vngentũ. [Et de priore qdem effuſione vngenti, qñ venit ad dñm, erat adhuc peccatrix, & mox iuſtificanda ſecundũ hoc miſericordiæ dictũ: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, qm̃ dilexit multũ: quod & Lucas plenius narrat, & Iohannes quoq; ante hunc locum, in morte ſiue reſuſcitatione Lazari, patenter memorat, dicens: Maria autẽ erat quæ vnxit vngento dñm, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabat. De illa (inquã) prima effuſione vngenti conſtat, qa facta eſt tantũmodo ſuper pedes dñi. Neq; em̃ poterat ſtatim capite eius dignã ſe exiſtimare peccatrix. Nunc autẽ qm̃ & Iohannes ſuper pedes, & cæteri euangeliſtæ ſuper caput eius effuſum narrant vngentũ, non dubiũ qn vtrũq;, ſ. & caput & pedes, vnxerit: & idcirco iam etiã caput, qa iã non peccatrix, ſed iamdudũ iuſtificata, dimiſſis ſibi peccatis multis. ¶ Mirũ qua intentione, vel quo ſenſu, deuota mulier tale obſequiũ dño præſtiterit. Neq; em̃ iam ſcire vel præſcire poterat illud, ꝙ dñs ipſe præſciens, mittens em̃ (ait) hæc, vngentũ hoc in corpus meũ ad ſepeliendũ me fecit: ſiue (vt alius euangeliſta ſcripſit) præuenit vngere corpus meũ in ſepulturam. Ipſe vitulus ſacrificij dñi, ſuimet adeſſe immolationẽ, & facies talis vituli arã inſpiciebat & tabernaculũ, cuius ad oſtiũ ipſe imolandus, cuius in interiora de ſanguine eius inferendũ, cuius in introitu reliquũ ſanguinis eius ſecundũ myſteriũ ſacræ legis fundendũ erat. Illa autẽ nihil horũ ſciebat, ſicut nec ipſi diſcipuli dñi, q nondũ ſciebant ſcripturas, ꝙ oporteret eũ pati, & reſurgere à mortuis. Quo ergo ſenſu, vel qd intendens, tale obſequiũ morituro impendit, niſi eodẽ ſenſu & eadẽ intentione, qua cum primũ venit ad eum dum rigaret pedes eius lachrymis, & capillis capitis ſui tergeret, & oſcularet, vngento etiã vnxit pedes eius. Illud autẽ agendo, vtiq; primũ pœnĩæ fructum, congruumq; fecit emendationis initiũ. Liquet em̃, ꝙ illicitis actibus prius mulier intenta, vngentum ſibi pro odore ſuæ carnis adhibuit. Ideo quod ſibi turpiter adhibuerat, hoc iam deo laudabiliter offerebat. ¶ Igiſ de Anna Samuelis matre ſcriptũ eſt: Vultusq; illius non ſunt amplius in diuerſa mutati. i. in eadẽ intentione & oratione perſeuerauit, hoc iſta de ſemetipſa exteriori opere demonſtrauit, dum finẽ obſequij ſimilem initio fecit, imo qa melior eſt, vel eſſe debet, ſicut orationis, ita & operis, finis q̃ principiũ eius, opus bonũ bene inceptũ, melius cõſummauit. Nam (ſicut iam dictũ eſt) in initio tantũmodo pedes dñi vngento vnxit: hic aũt, quando ea quæ de ipſo erant, prope iam finẽ habebãt, & pedes vnxit, & ſuper caput eius vngentũ effudit. ¶ Quod aũt illa bene exhibuit, hoc dñs ipſe melius, & valde rõnabilius admiſit, certi videlicet gr̃a myſterij, de quo poſtmodũ dicendum erit. Aliter viſum eſt diſcipulis, q videntes indignati ſunt, dicentes: Vt qd perditio hæc? maximeq; Iudæ proditori, q non ſimpliciter indignatus eſt, vt alij, pro ſola quaſi perditione vngenti, ſed (quod nequiſſimũ fuit) hoc doluit, qa furari conſueto, & ad furandũ, inhianti tã lucroſa res cõmiſſa non fuit, vt poſſet furari. Dixit em̃ hoc (ait Euãgeliſta) nõ qa de egenis ptinebat ad eũ, ſed qa fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebant, portabat. ¶ Quomodo autẽ dictũ eſt, aut dici debuit. Mittens hoc vngentũ, ad ſepeliendũ me fecit ſiue præuenit vngere corpus meũ in ſepulturã, quum illa (ſicut iam dictũ eſt) hoc faciens, ſepeliendũ ſiue morituꝝ eum fore neſcierit? Sed pro hoc nihil eſt immorandũ, quia pro conſuetudine loquendi recte ad ſepeliendum hoc feciſſe dicitur, quod vſque ad ſepulturam eius prouenturum non ignorabat ab ipſo, diſponente quicq̃d boni vel ipſa operata eſt, vel nos oẽs operamur. Sic Iacob ad filios ſuos loquit: In meã hoc feciſtis miſeriam vt indicaretis Pharaoni, & alium vos habere frẽm, non ꝙ illi hac intentione feciſſent, ſed peruenĩſſe videbat ad illam, quã patiebat iam in anima ſua miſeriã. ¶ Quapropter ſciendum, qa non totũ, q̃d habebat in alabaſtro, mulier effudit vngentũ. Denicq; proditori Iudæ dicenti, quare hoc vngẽtum non vęnit trecẽtis denarijs, & datũ eſt egenis, ita reſpondit dñs Ieſus: Sine illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud, Non ergo totũ effudit illud, ſed reſeruatũ aliq̃d effundere habebat in die ſepulturæ eius, quãdo futuꝝ erat, & factum eſt, vt Ioſeph ab Arimathia ſepeliret corpus eius cũ linteis & aromatibus. Nicodemo quoq; mixturã ferẽte myrrhæ & aloes, quaſi libras centũ, vbi aderat & iſta mulier, ſicut euãgeliſtæ teſtant. Porro Iudas & q̃d effuſum erat, pditũ eſſe calumniabat, & q̃d non erat effuſum, venũdãre properabat, vt de pretio furaret. Falſum locutus eſt, fruſtra calumniatus eſt, qm̃ ei q vngentum admiſit, nõ erat ibi delectatio profuſionis, imo meditatio

aſs, vendiꝫ Duplex eſt fuſio vngẽti a Maria facta Lucę. 7. Iohã. 11.

Queſtio ſup̃ intẽtione mulieris vngẽtis Marc. 14

Reſponſio Lucę. 7

Bonũ initium, melior finis huius operis 1. Regũ. 1

Iniqua indignatio diſcipulorũ

Iohã. 12.

Ad ſepeliẽdũ me fecit

Gene. 43

Nõ totũ eſt fuſum ẽ vngentum

Matth. 27. Iohã 19.

vici-

Hoc fecit in memoriam eius.

vicinæ mortis, quod notum esse voluit, dicens: Ad sepeliendū me fecit. ¶Quod protinus sequit: Amen dico vobis, vbicunq; p̄dicatū fuerit hoc euāgeliū in toto mundo, dicet & quod hæc fecit in memoriā eius, magis ac magis nos excitat ad considerandā hanc faciem vituli huius. Quid em̄ nobis innuit, vel quo suū hæc facies tendit intuitū, dicendo: Hoc euangeliū, nisi in ipsum passionis suæ sacr̄m, in quo stabat, & de quo loquebat paulo ante, sic incipiens: Scitis q a post biduum pascha fiet, & filius hoīs tradet, vt crucifigatur? Ipsam nimirū passionis, sepulturæ, & resurrectionis suæ prædicationē, quæ tunc in toto mundo audiēda erat, & nunc audita est, vere & fideliter nominauit euangeliū, quod interpretat bonum nūtium. Audiuimus, credidimus, propter qđ & loquimur, qa vere bonum est nuncium: & vbicunq; prædicat hoc bonum nuncium, dicet & quod hæc fecit in memoriam eius: & valde vtiliter ex euāgelica scriptura dicit, vt & nos similiter faciamus, nos (inquam) omnis ecclesia de cunctis gentibus peccatricibus & iustificatis p grām eius.

2. Corꝝ. 4

¶Cum em̄ charitatis obsequium q̄buslibet ex minimis eius, pro eo quod sunt eius fideles,

Matth. 25

impendunt diuites, dando manducare esurientibus, dando bibere sitientibus, hospites colligendo, nudos operiendo, infirmos visitando, & veniendo ad eos, q̄ in carcere sunt, nimirū suaue & odorifer̄ effundunt vnguentum super pedes eius, & hoc faciendo, effundunt etiam super caput eius, dum pro eo quod sic ministrant de rebus tp̄alibus, nihil om̄ino vanæ gloriæ siue laudis humanæ rescire volētes, spem suā totā reponūt in cœlestibus.

Obsequia spiritalia.

¶Et vt de spūalibus quoq; obsequijs non taceam, q̄n fidelē & vtilem de illo habemus, vel facimus sermonem, deū & hoīem eum confitētes siue prædicantes, nimirū & super caput & super pedes eius vnguentū bonum effundimus, & ex hm̄oi odore vnguenti domus impletur, totus Christianus conuentus lætificat. O quoties indignati sunt pro hm̄oi, etiam illorū nonulli, quos negare non posses discipulos esse dn̄i, & fremuerunt aduersus fidelem animam, ita facientem, componentē optimū vnguentū, & effundentē super caput & pedes dn̄i. i. scribētem scripta fidelia secundum veritatē sanctarū scripturarū, spirantia vbiq; siue redolentia fidē & confessionem veræ diuinitatis, & veræ humanitatis dei & hominis Iesu Christi.

Indignatio quorūdam contra studia autoris

¶Indignationem eiusmodi in plerisq; legimus, & nosipsi, nostris diebus, nostris pro opusculis, nonnihil experti sumus. Verum qūo illic alij discipuli simpliciter indignati sunt. Iudas vero, q indignationis illorū fuit incendiū, malicioſe & pro cupiditate lucri indignatus est: ita extunc & vsq; nunc. Iudæi qdem & hæretici malicioſe indignant, nōnulli autem catholici simpliciter indignati sunt, & indignant aduersum nos, scribentes & studentes in scripturis, & quasi perditionem vngenti existimant, q̄ scribimus, putantes, q̄ per præsumptionem, & pro vana gloria hoc faciamus. Sed tandem loquit dn̄s, testis fidelis, & conscius cuiusq; intentionis, & dicit: Quid molesti estis huic mulieri? Opus bonum operata est in me. Deniq; etiam p̄ter commune testimonium, quod perhibebit omnibus, & quo omnes defendet in die iudicij, iam hic nonnullos taliū defendit qualibet defensione, vt inter indignationes ipsas perseuerare, & opus bonum quod operari cœperint, valeant perficere. ⌊Tunc abijt vnus de duodecim, q dicit Iudas Iscariothes, ad principes sacerdotū, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatē, vt eum traderet.⌋ Hoc opus illi operi mulieris oppositum siue contrarium est, vt bono malū. Plane sicut de illa dixit, opus bonū operata est in me, sic contra, de isto dicat dn̄s, malum opus operatus est in me. Illa em̄ ad sepeliendū me pretioso vngento vnxit, iste ad crucifigendum me vili pretio vendidit.

3. Regū. 19.

¶Nulla tradidit scriptura quempiā sanctorū siue prophetarū, q multi interfecti fuerant, ita vt aliq̄n diceret vnus ex illis Helias. Relictus sum ego solus, & quærunt aīam meam, sic venditū siue emptū fuisse, vt venditus siue emptus est iste sanctus sanctorū. i. sic emptum, vt emptores interficerent eū. Ioseph qdem sanctus in typū huius fuit venditus, sed emptores non idcirco emerunt, vt interficerent eū. Et Aman impiissimus idcirco, vt interficeret, emere voluit vniuersum genus Iudæorū, in quo vtiq; nonnulli iusti erant, dicens regi Assuero: Si tibi placet, decerne vt pereat, & decē milia talentorū appendam arcarijs gazæ tuæ. Sed neq; rex accepto argento populū vendidit, ne q̄ Aman placito suo gratis concessum interficere potuit.

Gene. 37
Hester. 3.

Vile pretiū venditiōis Canti. 5

¶Iste vnus sanctus sanctorū ad hoc emptus est, vt interficeret, emptus pretio vili. ſ. triginta argenteis, quod pretium vix est vnius vituli bruti, quo multo melior erat iste vitulus dn̄i. Quanto melior? Caput eius (ait dilecta in Canticis) aurū optimū, manus eius aureæ plenæ hyacinthis. Venter eburneus, distinctus sapphyris. Crura columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Hic tantus triginta emptus est argenteis, venditor nimis vltroneo, ponente pretiū in arbitrio ementiū, ac dicente: Quid vultis mihi dare, & ego eū vobis tradā? Hinc p prophetā Amos dictū est: Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertā eum,

Amos. 2

pro eo q̄ vendiderit argento iustū, & pauperē pro calceamentis. Deniq; & si hoc pſæpe

se-

fecit ille Israel, nos tamen ea tantũ attendimus, quæ cognita de scripturis habemus. Primo vendiderunt argento iustũ, & pro calceamẽtis pauperẽ, quãdo decẽ filij Iacob fratrẽ suũ Ioseph viginti argenteis Ismaelitis vendiderunt, quo ex pretio quũ singulis non plures obuenissent q̃ duo argentei, vix inde potuerunt calceari. In illo scelere fic isti mensuram patrum suorũ impleuerunt, vt triginta argenteis Iudas venderet, emerent autẽ principes sacerdotũ talẽ tantumq; pauperem iustum: qui videlicet duo principes sacerdotum Annas & Caiphas, pompatice soliti incedere, ex eodẽ ptio, cũ retulisset eis traditor, vix satis insigniter potuerunt calceari. ¶Hoc agẽdo Iudas infelix vere abijt, & veraciter sic dictũ est, tunc abijt vnus de duodecim. Abijt em̃, & totus recessit ab illis, apostolatũ suum dimisit, episcopatũ suũ alteri reliquit. Abijt (inquã) in consilio impiorũ & in via peccatorum stetit, & in cathedra pestilentiæ sedit. ¶Abijt à deo, stetit cũ diabolo: & relatis triginta argenteis, nihilominus in triginta maledictionibus, ore prophetico, in psalmo centesimo octauo tricies maledictus, anteq̃ natus. Prima est maledictio, cõstitue super eũ peccatorẽ. Secũda, & diabolus stet à dextris eius. Tertia, cũ iudicatur, exeat cõdemnatus. Quarta, & oratio eius fiat in peccatũ. Quinta, fiant dies eius pauci. Sexta, & episcopatũ eius accipiat alter. Septima, fiant filij eius orphani. Octaua, & vxor eius vidua. Nona, nutantes transferãtur filij eius & mẽdicẽt. Decima, eijciant de habitationibus suis. Vndecima, scrutetur fœnerator omnẽ substantiã eius. Duodecima, & diripiant alieni labores eius. Tertiadecima, nõ sit illi adiutor. Quartadecima, nec sit q̃ misereat pupillis eius. Quintadecima, fiant nati eius in interitũ. Sextadecima, in generatione vna deleat nomẽ eius. Septimadecima, in memoriã redeat iniquitas patrũ eius in cõspectu dñi. Octauadecima, & peccatũ matris eius nõ deleatur. Nonadecima, fiant cõtra dñm semp. Vicesima, & dispereat de terra memoria eius. Vicesimaprima, & dilexit maledictionẽ & veniet ei. Vicesimasecunda, & noluit benedictionẽ & elongabit ab eo. Vicesimatertia, & induit maledictionẽ sicut vestimentũ. Vicesimaquarta, & intrauit sicut aqua in interiora eius. Vicesimaquinta, & sicut oleũ in ossibus eius. Vicesimasexta, fiat ei sicut vestimẽtũ quo operit. Vicesimaseptima, & sicut zona qua semp̃ cingitur. Vicesimaoctaua, q̃ insurgũt in me, cõfundant. Vicesimanona, induant q̃ detrahũt mihi, pudore. Tricesima, & operiant sicut diploide confusione sua. ¶Quàm ergo mala, q̃ damnosa decimatione miser, nec tamẽ miserabilis Iudas, illam quã dixerat perditionẽ vnguenti recuperauit? Dixerat em̃: Vt quid perditio hæc? Quare hoc vnguentũ nõ * venijt trecentis argẽteis, & datũ est egenis? Trecentorũ quippe denariorũ decimatio sunt triginta denarij, quot vel quibus benedictũ vendidit, & triginta maledictiones hæreditate possedit. ¶Prima aũt die azimorũ accesserũt discipuli ad Iesum, dicẽtes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit: Ite in ciuitatẽ ad quendã, & dicite ei: Magister dicit, Tẽpus meũ prope est, apud te facio pascha cũ discipulis meis. Et fecerũt discipuli sicut cõstituit Iesus illis, & parauerũt pascha. ¶Prima dies azymorũ, quartadecima dies erat mensis primi, cuius ad vesperã pascha erat, i. immolatio agni, dicente dño ad Mosen: Mensis iste principiũ vobis mensiũ, primus erit in mẽsibus anni, &c. vsq;. Septem diebus azyma comedetis, in die primo nõ erit fermentatũ in orationibus vestris. Itẽ: Primo mẽse, quartadecima die mẽsis ad vesperã comedetis azyma, vsq; ad diem vicesimamprimã eiusdẽ mensis ad vesperã. ¶Sane primus mensis apud Hebræos Nisan, apud nos dicitur Aprilis, quẽ ita secundũ legẽ propter rationẽ paschæ obseruamus, vt lunatio, cuius quartadecima dies in ipso æquinoctio vel post æquinoctiũ euenerit, ipsa mẽsis primus habeatur. Ad vesperã illius diei, q̃n luna plenissima est, agnus mystico ritu immolabat, & comedebatur cum azymis panibus & lactucis agrestibus. Illa die cũ in cunctis domibus immolandus teneret agnus, à decima die seruatus, vt ad vesperã immolaret, quærebat Iudas opportunitatẽ, vt agnũ dei traderet, & opportunitas hoc modo quærebatur: Ite, ait dñs Iesus, in ciuitatẽ ad quendam, & dicite ei: Magister dicit: Tẽpus meũ prope est, &c. Nã in ciuitatẽ, hoc ẽ, in Hierusalẽ à Bethania venit, & illuc veniẽdo ac diutius immorãdo, traditori opportunitatẽ fecit. ¶Sciẽdũ quippe, q̃a cæteris diebus cũ in tẽplo docuisset, ad vesperã egrediebat in Bethaniam, & ibi noctibus morabat, adeo nulli vnquã adulatus, vt in tam magna & ampla ciuitate, nec saltẽ vnius noctis vnq̃ habuerit hospitiũ. Illa nocte, qua tradendus erat, diutius (vt iam dictũ est) immorari voluit, licet sciens (vt euangelista Iohãnes scribit) omnia quæ ventura erant super eum. Nõ em̃ deceret principẽ fortitudinis, quãuis nostræ mortalitatis infirmitate circũdatũ, quãuis morte instante paueret & tæderet, refugere horã vel tẽpus suũ, redeundo more solito citius in Bethaniã. ¶Nũquid em̃ deberet, nunq̃d iustum aut legitimũ esset, aliàs q̃ Hierosolymis illud vetus pascha cõsummare, nõnunq̃ corporis & sanguinis sui sacrificiũ, q̃d illa nocte fecit, offerre: Caue (inqt lex) ne offeras holocausta tua in oñi loco quẽ videris, sed in eo quem elegerit dñs, in vna tribuum tuarũ offeres hostias, & facies quæcunq; præ

Gene. 37. Matth. 25.

Abijt Iudas

Psal. 108 Acto. 1. Psal. 1.

Trigita maledictiones in Iudam.

Mala decimatio Iudæ als, vendit

Lex de azymis. Exod. 12 Deuter. 16

Obseruatio paschalis temporis.

Cur eo vesperi diutius solito immoratus est Iesus in Hierusalem. Iohan. 18

Marc. 14

Deute. 12

cipio tibi. Factus sub lege, obedientiã legi debebat, vt nõ in Bethania siue in alio quocũq; loco, sed in loco quẽ elegerat dñs, scilicet in Hierosolymis, sacrificium suũ offerret. Quando putas locũ illum elegit dñs? Putas ne quãdo Salomon in ea ciuitate templũ condidit? 3. Reg. 8 Imo quãdo pater Abrahã filiũ suũ Isaac ibi obtulit, tentante dño ac dicẽte, tolle filiũ tuũ vnigenitũ quẽ diligis Isaac, & vade in terrã visionis, atq; offer eũ ibi in holocaustũ super vnũ montium quẽ monstrauero tibi. Iam tunc elegerat dñs locũ illum sacrificio huic, cuius in typũ iusserat dñs Isaac ibidem à patre suo sibi offerri. Nam ꝗd legimus, in terrã visionis, in Hebræo habet Moria. & est mons, in quo postea templũ conditum est in area Ornan Iebusæi, sicut & in Paralipomenon scriptũ est: Et cœpit Salomon domũ dñi in Hierusalẽ in monte Moria, q demonstratus fuerat Dauid patri eius, in loco quẽ parauerat Dauid in area Ornan Iebusꝰi. Hęc idcirco dixerim, ne ignorẽ causam, cur vitulus iste siue agnus immolãdus accedere debuerit ad locũ immolatiõis, scilicet qa factus sub lege, debuit obedire legi. ¶ Itidẽ de ingressu eius in eandẽ ciuitatẽ, ꝗ ingressus est decima die, sentiendũ ac dicendũ est. Neq; em̃ (vt nõnulli putãt & dicũt) idcirco cũ tanta gloria tunc in ciuitatẽ introiuit, vt eos prouocaret ad interfectionẽ sui, sed obediẽs legi dicẽti. Ter in anno apparebit omne masculinũ tuũ corã dño deo tuo, tribus vicibus p annos singulos ascendebat, s. in solẽnitate azymoꝝ, in solẽnitate mẽsis primitiuoꝝ, & in solennitate tabernaculoꝝ. Populoꝝ aũt turbæ, quæ cõuenerant ad diẽ festũ, idcirco cũ tanta gloria obuiam ei venerunt, qa audierant eũ fecisse recens illud miraculũ, scilicet vocasse de monumento Lazaꝝ mortuũ quatriduanũ. ¶ Vespere aũt facto, discumbebat cũ duodecim discipulis suis. Et edẽtibus illis, dixit: Amen dico vobis qa vnus vestrũ me traditurus est. Et cõtristati valde, cœperũt singuli dicere: Nunq̃d ego sum dñe? At ipse respondẽs, ait: Qui intingit mecũ manũ in paropside, hic me tradet. Filius quidẽ hominis vadit sicut scriptũ est de illo. Væ aũt homini illi, per quẽ filius hominis tradetur. Bonũ erat ei, si natus non fuisset homo ille. Respondens aũt Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nũquid ego sum rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Cœnantibus eũt eis, accepit Iesus panẽ, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meũ. Et accipiẽs calicẽ, gratias egit, & dit illis, dicẽs: Bibite ex hoc oẽs. Hic est em̃ sanguis meus noui testamenti, q pro multis effundet in remissionẽ peccatoꝝ. Dico aũt vobis, non bibã amodo de hoc genimine vitis, vsq; in diẽ illũ, cũ illud bibam vobiscũ nouũ in regno patris mei. ¶ Hic idem narrationis ordo apud Marcũ habetur, scilicet inter manducandũ & bibendũ, dũ manducarent vetus pascha, id est, agnũ assum cũ azymis panibus & lactucis agrestibus, proditorẽ fuisse designatũ, dicẽdo: Amẽ dico vobis, qa vnus vestrũ me traditurus est, &c. vsquequo ait illi, Tu dixisti. Et tunc demũ sacramentũ corporis & sanguinis sui dñm tradidisse discipulis suis, vbi iam de traditore illo nulla mentio fit. Porro apud Lucã textus vel ordo literæ se aliter habet. Prius em̃ vtrunq; pascha, scilicet vetus & nouũ, continua narratione describit. & tũc demũ hæc dñi verba subiungit, Veruntamẽ ecce manus tradẽtis me, mecũ est in mẽsa &c. ¶ Hæc diuersitas in ordine narrationis, diuersas magnis atq; catholicis patrib⁹ de Iuda tradit ore sentẽtias peperit: aliꝭ dicẽtibus de illo, ꝙ interfuerit: aliꝭ astruẽtibus, ꝙ iã exisset & non interfuerit, vbi dñs iã dictũ corporis & sanguinis sui sacramentũ discipulis suis tradidit. ¶ Præcipuus pr̃ Augustinus, attẽdẽs Lucæ euãgelicã narrationẽ siue literæ eius seriẽ, hoc sensit, hoc in plerisq; locis scripsit, ꝙ ille interfuerit, & cũ cæteris apostolis sacramentũ hoc acceperit. Exẽpli gratia, In euãgelio secundũ Iohannẽ, vbi dictũ est, Et post buccellã tunc introiuit in illũ satanas, non aũt ait, vt putant quidã negligenter legentes, tunc Iudas Christi corpus accepit. Intelligendũ em̃ est, ꝙ iam omnibus eis distribuerat dñs corporis & sanguinis sui sacramentũ, vbi & ipse Iudas erat, sicut sanctus Lucas euidentissime narrat, ac deinde ad hoc ventũ est, vbi secundũ narrationẽ Iohannis apertissime dñs per buccellam tinctã atq; porrectam suum exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionẽ, illius significãs fictionẽ. ¶ Porro beatus Hilarius hanc Matthæi narrationẽ sequẽs, in hoc ipso euangelio dicit: Post ꝗ Iudas proditor indicat, sine ꝗ pascha accepto calice & fracto pane cõficitur. Dignus em̃ æternoꝝ sacramentoꝝ nõ fuerat cõmunione. Nã discessisse statim hic intelligit, ꝙ cum turbis reuersus ostẽditur. Neq; sane cũ deo bibere poterat, qui nõ erat bibiturus in regno, cũ vniuersos istum bibentes, ex vitis istius fructu secũ postea bibituros polliceret. ¶ Si ergo causa postulauerit, vt in ꝗstionẽ veniat, vtrũ Iudas adhuc in illa hora cũ discipulis fuerit, an ante iã exierit, quis horũ magis audiẽdus vel sequẽdus erit? Is vtiq;, cui magis opitulat ratio sumpta de textu euangelicæ narrationis. Soli nãq; sunt prophetæ & apostoli, quoꝝ de scripturis in aliꝗ dubitare nefariũ fit. Quod quũ multis ipsoꝝ, q scripturas tractauerũt confirmari possit sententijs, vna sufficiat beati Hieronymi in verficulo psalmi. 86. Dominus narrabit in scripturis populoꝝ & principũ hoꝝ qui fuerunt in ea. Videte (ait) quid dicat, Qui fuerunt, non

3. Reg. 8
Gene. 22.
1. Para. 3
Galat. 4
Ingressus Iesu in die palmarũ. Exod. 23
Matth. 21. Iohan. 11.
Marc. 14
Luc. 22
Duplex doctoꝝ sntia de Iuda in cœna dñi. Snīa Augustini.
Iohã 13.
Sententia Hilarij.
Verba Hieronymi. Psal. 86

qui

qui sunt, vt exceptis apostolis quodcũq; aliud post ea dicitur, abscindat, non habeat autoritatẽ. Quamuis ergo sanctus sit aliquis post apostolos, quãuis disertus sit, non habeat autoritatem, quoniam dñs narrat in scripturis populorum & principum horum qui fuerũt in ea. ¶Si igitur scire opus est vel scire cupimus, cuiusnam ratio firmior sit, peruidẽdum est prius, quomodo Lucas à cæteris euãgelistis Matthæo & Marco in ista narratione nõ discreper, quia videlicet beatus Augustinus eorũ consonantiã hic non requisiuit, dum Lucæ narrationẽ sequi visus est. Quærentibus istud iam occurrit, quia videlicet quũ dixisset, Et accepto pane, gratias egit, & fregit & dedit eis, dicẽs. Hoc est corpus meũ quod pro vobis datur, hoc facite in meã commemorationẽ: similiter & calicẽ ita determinauit, vt diceret, Postquã cœnauit. Profecto si postquã cœnauit, ergo & post verba hæc, Veruntamen ecce manus tradentis me, mecũ est in mensa: quia (sicut iam dictũ est) secundũ alios euãgelistas hæc verba dixit, nec postq̃ cœnauit, sed quando cœnauit, & de cœna ipsa buccellã intinctã Iudæ porrexit, qui & (sicut Iohannes refert) cõtinuo exiuit. ¶Hic iam quæritur, quid opus fuerit, vt hic euãgelista tali vteretur modo narratiõis. Est em̃ hic modus, quẽ recapitulationẽ vocant. vnde Ticonius quidam, qui (vt ait beatus Augustinus) contra Donatistas inuictissime disseruit, sextã regulam scripsit in libro, quẽ regularũ vocauit, quia in eo quasdã septem regulas executus est, quibus quasi clauibus diuinarum scripturarũ aperientur occulta. Sextã regulam ille recapitulationem vocauit, in obscuritate scripturarũ satis vigilanter inuentam. Sic em̃ dicuntur quædam quasi sequantur in ordine temporis, vel rerũ continuatione narrentur: cũ ad priora, quæ prætermissa fuerant, latenter narratio reuocetur, q̃d nisi ex hac regula intelligatur, erratur. Exẽpli gratia, In Genesi scriptũ est: Plantauerat autem dñs deus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominẽ quem formauerat. Statim q̃ sequitur: Produxit q̃ dominus deus oñe lignũ pulchrũ visu & ad vescendũ suaue, lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignum q̃ scientiæ boni & mali. Hoc igitur videtur dictũ, tanquã id factum sit, postquam factum posuit deus hominem in paradiso, quũ breuiter vtroq; commemorato, scilicet & q̃ plantauerat dñs deus paradisum, & q̃ in eo posuit hominem quem formauerat, recapitulãdo redeat & dicat quod p̃termiserat, videlicet quomodo plantatus fuisset paradisus. Multa secundum hunc modũ in scripturis inueniuntur, quorũ ad obscuritatem elucidandam regula hæc, scilicet recapitulatio, valde vtilis est. ¶Hoc ergo quæritur, vt iã dictũ est, cur Lucas euangelista scribendo illam dñi cœnam, tali narrationis modo vti voluerit. Istud quærẽtibus, illud in primis demonstrandum est, quia solus ipse, videlicet Lucas, hæc dñi verba p̃scripsit, dicta in illa priori cœna typici paschę siue agni paschalis, quẽ comedit cum suis discipulis secundũ morẽ veteris mandati. Desiderio (ait) desideraui hoc pascha manducare vobiscũ antequã patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno dei. Et accepto calice, gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico em̃ vobis, q̃ non bibam de genimine vitis, donec regnũ dei veniat. Hoc solus (vt iam dictũ est) Lucas scribere curauit, dominũ dixisse, q̃ desiderio desiderauerit cũ discipulis suis comedere pascha illius anni, q annus erat tricesimus tertius assumptæ humanitatis, suiq; desiderij causam hanc subiunxisse, q̃ pascha illud manducaturus, & calicẽ eiusdem typici paschæ bibiturus non esset, donec impleret in regno dei. Congruũ ergo fuit, vt modũ adimpletionis illius cõtinuo perscriberet: & idcirco dilatis, q̃ in eadem cœna dicta sunt, Et accepto, inquit, pane, gr̃as egit, & fregit & dedit eis, dicẽs: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur, hoc facite in meã commemorationẽ. Similiter & calicẽ postquã cœnauit, dicens: Hic est calix nouũ testamentum in meo sanguine, qui pro vobis funditur. Hoc itaq; modo implet in regno dei illud, q̃d illo priore pascha & priore calice figurabat. Extunc em̃ venit regnũ dei, cuius videlicet regni initiũ erat passio eius ad quam nocte illa tradebat, tertia die resurrecturus. Itaq; causam nos arbitramur dixisse idoneã, propter quã solus Lucas vtriusq;, scilicet veteris ac noui, paschæ narrationẽ continuare voluerit, ac demũ per recapitulationẽ redisse ad verba, quæ ante sacramẽtũ noui paschæ dicta esse testant euangelistæ cæteri. ¶Nõ ignoro q̃ pleriq; & fere omnes sensum sequãtur & magis amplectantur beati Augustini q̃ beati Hilarij, quem tamen aliter sensisse vel scripsisse hactenus nouerãt admodũ pauci. Aiunt nãq; multos hodieq; indignos (q̃d verũ est) idem sacramentũ accipere, & accipiendo iudiciũ sibi manducare & bibere. Aiunt etiã, quod itidem verũ est, nemini nisi confesso vel conuicto de crimine sacramentũ hoc denegari debere, & quũ alia ratione, imo multis rationibus illud cõprobet, maxime huic rationi innituntur, quia dñs Iudæ traditori, sicut & cæteris apostolis, sicut nondum confesso aut conuicto cõmunionem eiusdẽ sacramenti non negauit. ¶Sed videamus vtrũ Iudas secundũ præscriptã considerationẽ confessus vel conuictus fuerit, an non, quãdo dominus hoc sacramentũ tradidit: Nã quomodo vel quali ordine in occultis criminib⁹ ad

Patet ex scripturis, Iudã non interfuisse sacrę coioni post cœnã factę Lucæ. zz

Iohan. 13

Recapitulatio, sexta regula Ticonij.

Gene. 2.

Cur Lucas alio narrationis modo vti hic, q̃ alij euangelistæ. Lucæ. zz

Rõnes pro snia Augustini.

An Iudas fuerit de crimine tũ cõ

feſſus & conuictus. Matth. 18

hoc peruenienduꝫ ſit, vt confeſſus vel conuictus quis habeatur dñs ipſe p̄docuit: Si, inquit, peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eū inter te & ipſum ſolū. Si te audierit, lucratus es fratrē tuū. Si aūt te nō audierit, adhibe tecū adhuc vnū vel duos, vt in ore duorum vel triū teſtiū ſtet omne verbū. Quod ſi nō audierit eos, dic eccleſiæ. Si aūt eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Videndū ergo, vtrū, ſicut in cæteris accipim⁹ qa cœpit Ieſus facere & docere, ita & in iſto fecerit ipſe q̄d docuit. Vtiq; peccabat in eum Iudas frater fictus, qa feſtinabat tradere eū, nullo fratrū. i. diſcipulo⁹ ſciente, p̄ter ipſum qui oīa nouerat, quem latere nō poterat. Ait aūt ſuppreſſo noīe traditoris, vnus ex vobis me tradet. Ita dicēdo, profecto corripuit eū inter ſe & ipſum ſolū, quia p̄ter ipſum, quem ſua ipſius cōſcientia latere nō poterat, nemo ſciuit de quo diceret. Nō audiuit corripiētē, quippe qui in intentione perſiſtēs, manū quoq; cū dño intingebat in catino, callidus vt putabat ipſe. Tunc (vt plenius Iohānes narrat) aſpiciētibus ad inuicē diſcipulis, & hæſitantibus de quo diceret, erat recūbens vnus ex diſcipulis Ieſu in ſinu eius, quē diligebat Ieſus

Acto. 1.

Iohan. 13

Innuit ergo huic Simon Petrus, & dicit ei: Quis eſt de q̄ dicit? Itaq; cū recubuiſſet ille ſupra pectus Ieſu, dicit ei: Dñe, quis eſt? Cui reſpōdit Ieſus: Ille eſt, cui ego intinctū panem porrexero. Et cū intinxiſſet panē, dedit Iudæ Simonis Iſcariothis. Hoc agendo, nimirū adhibuit vnū aliū ſecū, ſcilicet Iohannē, cui locutus fuerat, audiēte ipſo Iuda, qa propius aſſidebat, vt fieret q̄d dixerat, qa in ore duo⁹ vel trium teſtiū ſtet omne verbū. Non audiuit eos, imo deterior factus eſt, ſicut p̄ hæc verba innuit euangeliſta, Et poſt buccellā tunc introiuit in illū ſatanas, & cū indignatione dixit: Nunquid ego ſum Rabbi? Et ait Ieſus illi: Tu dixiſti. Et hoc nimi⁹ eccleſiæ dicere fuit, qa conuentus diſcipulo⁹ audire potuit. Cōtinuo exiuit, eccleſiā non auditurus, imo quod faciebat, facturus citius, iā ethnicus & publicanus, ethnico⁹ & publicano⁹ deterrimus. Hæc idcirco dixerim, vt ſi ſententiā beati Hilarij ſupraſcriptā ſequamur, nihilominus conſtare ſciamus, q̄ ſacra cōmunio nemini denegāda ſit, niſi de crimine cōfeſſus ſit aut cōuictus.

Curin vltima cęna inſtituit dñs ſacrm corporis & ſanguinis.

¶ Iam, vt ad propoſitū ſermo recurrat, conſiderandū in iſto capitulo, quanta ſit faciei p̄ſcriptæ, faciei vitulinæ manſuetudo, quāta ratio, quāta veritatis & iuſtitiæ pulchritudo. Non antehac tradidit vel cōdidit hoc ſacramentū corporis & ſanguinis ſui, ſed tunc primū, quando in paſſione iam agonizabatur, ipſa nocte qua tradebatur, quādo iam ſtrues lignoꝝ componebatur, ſuper quā ſecundū ſpirituale ritum ſacræ ac myſticæ legis mēbra talis vituli cæſa ordinarentur, ſub iecto in altari igne magnæ charitatis, ſiue ſpūs ſancti, per quē deſiderabat offerri, tūc adipem ſuū pro peccato ipſe obtulit, ſcilicet omnē neceſſariam nobis vtilitatem ſuæ paſſionis, ſub iſtis ſpeciebus panis & vini, dicendo: Hic panis eſt corpus meū, hic calix nouū eſt teſtamentū in ſanguine meo, q̄ pro vobis fundetur. Et recte atq; rationabiliter. Etem̄ ſacramentū hoc, quo mors eius annunciatur, quemadmodū Apoſtolus dicit, Quotieſcūq; em̄ manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem dñi annunciabitis donec veniat: quādo debuerat cōdi vel dari, niſi ſub ipſius articulo paſſionis? Hoc deniq; ratio vel nr̄æ ſalutis ordo poſcebat, vt nō niſi iam mundatis per paſſionē eius ab illa veteri macula peccati originalis, daretur iſte cibus vitæ cōtra illud eduliū mortis, q̄d primus homo maligna intētione comedit, volēs eſſe deo ſimilis, in quo oēs peccauimus, in quo oēs ſuperbiæ veneno infecti fuimus.

Leui. 4

1. Cor. 11.

Gene. 3. Roma. 5

¶ Sed dicit aliq⁹: Nondū erat fuſus ille ſanguis, ſed fuſus ē die ſequēti, q̄ & ipſos apoſtolos oportebat emūdari, q̄bus primis illa nocte hāc eſcam & hunc potū dedit. Ad hæc inquā, Iam vēditus erat iſte agnus dei, iam tradebatur iſte vitulus ſacrificij veri, & idcirco iā recte mūdi habebant, iamq; veraciter vocabantur amici, ita vt diceret eis: Iā vos mūdi eſtis propter ſermonē quē locutus ſum vobis. Et ſubinde: Vos amici mei eſtis. ¶ Et notandū q̄ nō dixit, propter paſſionē vel mortē meā iam vos mūdi eſtis iā vos amici eſtis, ſed propter ſermonē, ait, quē locutus ſum vobis. Nō em̄ paſſio vel mors eius aliter eis profuiſſet, niſi ſermo quē locutus fuerat eis, credit⁹ vel admixtus fidei fuiſſet. Quod aūt iſtis dixit, oībus quoq; ſanctis dixit, aut dicere potuit, q eum expectabāt ab origine mundi, iam vos mūdi eſtis propter ſermonē quē locutus ſum vobis. Nā reuera propter eum, quē locutus eſt eis, ſermonē legis & prophetaꝝ, propter illud, quod primū ad Abrahā locutus eſt, promiſſionis verbū de ſemine eius, q̄d eſt ipſe Chr̄s: propter illū (inquā) ſermonē quia crediderūt, iam ex eo mundi ſunt, & mūdauit eos ipſa paſſio eius, quæ tunc agebatur: ipſe ſanguis eius, cuius effuſio nocte illa parabat.

Obiectio

Iohan. 15

Iā vos mūdi eſtis propter ſe &c.

Solutio

Ge. 15. 17. 22 Gala. 3

¶ Vnde licet iam dictum corporis & ſanguinis eius ſacramentū, humana cōprehendi ratione nō poſſit, quomodo panis corpus eius, & vinū quomodo ſanguis fiat, qūo dudum de iſto loquēs myſterio, dixerit, Et panis quē ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: hoc tñ rationabiliter dixeris, q̄ vel pro eo panis iſte recte dicatur & vere ſit caro Chriſti, qa nobis reſiduis, qui nondū eramus nati, nobis viuētibus, ſiue veniētibus ab ipſis apoſtolis, idē facit comeſus iſte panis q̄d illis priorib⁹ ſanctis fecit in ſua ſpecie crucifixa, moriēs & ſepulta caro Chr̄i. Remiſſionem

Remiſſionē pctō⁹ cōtulit caro Chr̄i, aliter antiqs, aliter nobis

Iohā. 6.

nem peccatorꝝ cõtulit prioribus illis caro Christi mortua,& eodẽ ventre recepta,quo sepulta continebantur eorꝝ corpora:& sanguis ille,quẽ & viuens illa nocte sudando emanauit,& iam mortuus,cũ aqua de latere suo fudit,remissionẽ peccatorum operatur & nobis sacramentũ eiusdẽ carnis & sanguinis sub istis speciebus panis & vini.¶Igitur vt dicere cœperã,nõ ante passionẽ,sed sub ipso passionis vel mortis articulo sacramentũ hoc fieri vel dari debuit,quo simul omnes,tam mortui q̃ viui,credẽtes,ab illa macula veteris cibi abluerent,& simul omnes isto noui testamẽti sacramẽto epularẽtur: mortui modo sibi congruo,& viui modo sibi congruo.Deniq; mortui,qm̃ in vita sua de sacrificijs huius sacramenti significantius initiati fuerãt,ventuꝝ & morituꝝ Christum licet intelligerent,pauci signis illis annunciantes,idcirco recte refectionis perfectionẽ illam,quã diximus,assecuti sunt,vt & mortui Christi anima vel spũs ad animas illorꝝ descenderet: per quod factum est,vt statim viderent & scirent,q̃ suauis est dñs deus,qui angelorum cibus est,quos pascit immortaliter:& corpus in eiusdẽ terræ ventrẽ deueniret,quo cõdita erãt eorꝝ corpora,per ꝙd resurrectio ad vitã daretur eis,sicut ex multis qui cum eo iam tunc resurrexerunt,confirmatũ est.¶Porro viuis.i.nobis,quibus veraciter dicitur,& q fideliter credimus,qa Christus resurgẽs à mortuis,iam non moritur,mors illi vltra nõ dominabitur,nõ iam figuræ proponunt,quæ Christi morte impleantur,sed ipsa rei veritas,verũ sacrificiũ,quo ipsa Christi mors verbis manifestis cũ signaculo crucis eius annunciat, vbi miro modo & viuimus & mortui sumus.Quicunq; em̃ (ait Apostolus)bbaptizati sumus in Chro Iesu,in morte ipsius baptizati sumus:quo videlicet baptismo nisi mortui fuissemus,nõ esset nobis in cibo & potu isto annũciare mortẽ eius.¶Libet hic nota vti similitudine.In libro Numerorꝝ scriptũ est:Misit Moses exploratores ad cõsiderandã terrã,& cõfortamini,inquit,& afferte nobis de fructibus terræ.Cũq; ascendissent,explorauerunt terrã,pergẽtes vsq; ad torrentẽ botri,abscidẽrũt palmitẽ cũ vua sua,quẽ portauerunt in vecte duo viri.Secundũ illius rei gestæ similitudinẽ,nimirꝝ & illi qui tpe pcesserũt, & nos q subsequimur Chri aduentũ,vtriq; portamus quasi botrũ cũ palmite suo,magnũ promissionis dulce experimentũ,scilicet dñicæ incarnationis,passionis,resurrectiõis atq; ascẽsionis mirabile sacramẽtũ.Illi portauerũt in sacris ac mysticis sacrificiorꝝ cærimonijs vmbraticis & significatiuis,nos portamus in isto vnico sacrificio panis & vini.Quapropter hic animaduertendũ,qa virorꝝ illorꝝ portantiũ botrũ illũ,alter qui pcedebat,ꝙd portabat,ipse nõ videbat:alter qui sequebat̃,ꝙd portabat ante se videbat.In hoc deniq; nos atq; illi non minime discernimur,cp nos manifestis(vt iam dictũ est)verbis cũ signaculo viuificæ crucis verꝝ perficientes sacrificium,mortem dñi annunciamus,mortẽ dñi sequimur,& crucẽ baiulamus.Botrus quippe in vecte,Christus est in cruce:& hoc aperta facie contemplamur,illi aũt portabant quidẽ,sed nõ videbant,legebant:sed non intelligebant, & q optimi erant,qui intelligere digni erant,qui propheticis oculis videbãt,eis dicebat̃ ne propalarent.Exẽpli gratia:Tu aũt Daniel claude sermones,& signa librũ vsq; ad tempus statutũ.Pertransibunt plurimi,& multiplex erit scientia,Ad Esaiam autẽ:Liga testimoniũ,signa legẽ in discipulis meis.¶Quamuis de hoc sacramento à maioribus nostris multa sufficienter dicta sint,& fastidiũ legentis vitandũ fit,vnum tamen adhuc,ꝙd mens suggerit,libet eloqui.Iam em̃ forte quis animaduerterit,cp hic maxima tẽtatio sit.Et reuera nõ fallitur,quisquis hoc animaduerterit.Est em̃ hic tentatio dei,tẽtatio quærẽs fidẽ: cui cõtraria est tentatio diaboli,tentatio quærens perfidiã.¶Cuius videlicet tentationis dei,vt de simili causa proferamus testimonium,ecce in Exodo dicit dñs ad Mosen:Ecce ego pluam vobis panes de cœlo.Egrediat̃ populus & colligat q̃ sufficiant p singulos dies vt tentem eũ,vtrũ ambulet in lege mea,an nõ.De simili causa ideo dixi,quia profecto cp tunc dñs manna de cœlo pluit,in figura sacramenti huius contigit illis.Vt itidem tentationis diaboli de causa cõtraria proferamus exemplũ,serpens,imo in serpẽte diabolus,dixit ad mulierem:Nequaq̃ morte moriemini.Scit enim deus,cp in quacunq; die comederitis ex eo,aperientur oculi vestri & eritis sicut dij,scientes bonũ & malum. Comedit mulier,deditq; viro suo,& comedit.Ita tentati à diabolo,tẽtauerũt deũ,& aperti sunt oculi amborꝝ,non vt scirent bonũ & malum,sed vt à bono caderẽt in malum:non ita vt se esse deos,sed ita vt cognoscerent se esse nudos.¶Non autem putandum,cp tunc primum tentauerint deũ, quando vetitũ comedẽdo,experiri ausi sunt vter verior existeret, deus ne qui dixerat,In quocunq; die comederitis ex eo,morte moriemini,an serpens q dicebat, Nequaq̃ morte moriemini,sed eritis sicut dij &c. Iam ante tentare deũ inceperãt,iam antequã foris audissent malum serpentis consiliũ,intus in corde suo tentabant deum,versantes diuinitatis appetitũ.Nam(sicut ante nos dictum est)nisi prius intus intumuissent,foris tentati tã facile non cecidissent.Alioqui quomodo æquum fuisset,vt deus tentaret eos,ponendo præceptũ quod nõ ignorabat eos fore præuaricaturos? Deus enim intentator malorũ

Quõ mortui añ passionem Chri refecti sunt hoc sacro noui test.

Matth.27

Roma.6

Ibidem.

Numer.13

Dani.12

Esa.8

Duplex tẽtatio circa hoc sacrm

Tentatio dei.

Exod.16

1.Cor.10

Gene.3.

Adã & Eua priustentauerũt deũ q̃ tentati fuerunt.

Iaco.1.

lorũ est.¶Quod vt apertius dictũ sit, deus non nisi male tentatus ab aliquo, nõ tentat aliquẽ tentatione, in qua comprehendatur ꝑuaricator. Exempli gratia: In tentatione supra memorata, qua tentauit populũ, dicens: Egrediat populus, & colligãt quæ sufficient per singulos dies, vt tentem eum vtrum ambulet in lege mea, an nõ: die aũt sexta parent quod inferant, & sit duplum q̃ colligere solebãt, quia in die septimo non inuenietur: præuaricatores inueniendi erant. Venit em̃ dies septima, & egressi de populo vt colligerent, nõ inuenerunt. Dixit aũt dñs ad Mosen: Vsquequo non vultis custodire mandata mea, & legem meã? Nunquid intentatus deus eos illa tentatione tentauit, quos ꝑuaricaturos nõ ignorauit? Non vtiq; intentatus, murmurauit em̃ omnis congregatio filiorũ Israel, murmurãdo tentans, tentando murmurãs, sicut habemus in psalmo. Et tentauerunt deũ in cordibus suis, vt peterẽt escas animabus suis. & male locuti sunt de deo, dixerunt, Nunqd poterit deus parare mẽsam in deserto? Nunqd & panẽ poterit dare, aut parare mensam populo suo? ¶Porro si quẽ tentat deus, à quo nõ ipse est male tentatus, illi nimirũ omnis tentatio in gloriã cooperatur. Vnde nõ solus Abrahã, quẽ deus tentauit in oblatione filij sui, verũ etiã fere oẽs sancti pro exemplo sunt, de qualibus sapiẽtia dicit: Et si corã hominibus tormẽta passi sunt, deus tẽtauit illos, & inuenit eos dignos se. Omnibus his Moses dicit illud q̃d Israeli in Deuteronomio dicit: Adduxit te dñs deus tuus per desertũ, vt affligeret te atq; tentaret, & nota fierent q̃ in tuo animo versabant, vtrũ custodires mãdata illius an nõ. Ac deinceps: Eduxit riuos de petra durissima, & cibauit te manna in solitudine, quod nescierũt patres tui. Et postq̃ afflixit ac probauit, ad extremũ misertus est tui. ¶Igit, vt ad propositũ redeã, magna in isto sacramẽto tentatio dei est, tẽtatio quærẽs fidẽ, ad euacuandã perfidiã, quã tentatio diaboli in primis hoĩbus inuenit, qbus vetitũ comedere persuasit. Est aũt fides (ait Apostolus) sperandarũ substãtia rerũ, argumentũ nõ apparentium. Oportebat ergo nõ apparere res, vt locũ haberet substãtia hæc, res inquã. i. carnẽ & sanguinẽ nõ apparere oportebat, nõ solũ ne sensus nostros comedentiũ atq; bibentiũ naturali offensione offenderẽt, qbus humanã carnẽ manducare vel dẽtibus terere, sanguinem q̃ humanũ bibere, neq; pium, neq; naturæ amicũ est: verumetiã, vt locum haberet hæc sperandarũ substantia rerũ, hoc argumentũ rerũ nõ apparentiũ, scilicet fides, in qua testimonium (ait idẽ Apostolus) consecuti sunt senes. Deniq;, si oẽs respicias senes. i. antiquos patres, qbus testimoniũ sancta perhibet scriptura, ꝙ fuerint fideles, quos q̃ Apostolus ibidẽ enumerat sentẽtiã hanc verã interserẽs, Sine aũt (ait) fide impossibile est placere deo: omniũ illorũ fidem probatã inuenis circa res illas quæ non apparebant, quas ipsi iam non videre, sed tantũ sperare poterãt, quarũ etiam aliquæ nõ solum nõ apparebãt, sed & supra naturã erant. ¶In hoc itaq; sacramẽto, cum fit opus magnæ atq; ineffabilis misericordiæ, miro nihilominus iudicio, mirãda tentamur veritate, vt manifesti fiant hi quorũ est fides, qbus salua iudicij rectitudine, misericordia cõdonare debeat morsus illos ligni vetiti, qs momordit mulier & dedit viro suo, mala in deũ suspitiõe, peruersa & nimia circa serpentẽ credulitate. Nonne creditũ ibi fuit q̃d non apparebat, q̃d non videbatur? Nunqd oculis videbant in illo fructu ligni virtutẽ tantæ rei effectiuã, quam serpens promisit, dicens, Eritis sicut dij? Et quidẽ nec illa mors apparebat aut videri poterat oculis, quã interminatus fuerat deus, dicẽs, In q̃cũq; die comederis ex eo, morte morieris: sed credere oportuisset deo creatori fideli in oĩbus quæcunq; dixit: creditũ aũt fuit nõ creatori, sed serpẽti, non deo, sed diabolo. Totũ illud sacrilegiũ per istud emendatur sacramẽtum, in illis qui credunt, & credẽtes percipiũt, in fide humiles, in humilitate fideles: ac proinde illis parẽtibus longe dissimiles, cũ illi promissum illud audierint in pretiũ præuaricationis, Eritis sicut dij, superbi & male credili: ac proinde male creduli, quia superbi: isti aũt vocẽ humilitatis audiũt in mysterio siue annũciatiõe mortis eius, Vos amici mei estis, manete in me & ego in vobis. Quãto em̃ suauior est hæc vox, Qui mãducat carnẽ meã & bibit sanguinẽ meũ, in me manet & ego in illo, *dilectiõe illa, quã serpẽs susurrauit, Comedite, & eritis sicut dij, qui vtiq; de suo nõ dabat, sed rapinã facere suadebat: hic aũt non qualecunq; suũ, sed suã carnem & suũ sanguinem dat. ¶In illis q non credunt, & nõ credentes ore tamen sacramentũ percipiunt, cibus & potus iste operatur iudiciũ, qa tentati reprobi inuẽti sunt, eo ipso ꝙ fine fide sunt, & male tentant deũ. De hmõi hæreticis in illo psalmo parabolarũ, q̃ sic incipit: Attẽdite populе meus legẽ meã, inclinate aurem vestram in verba oris mei, aperiã in parabolis os meũ, ita dictum est: Adhuc escæ eorũ erãt in ore ipsorũ, & ira dei ascẽdit sup eos, & occidit pingues eorũ, & electos Israel impediuit. Eorũ nãq; peccatũ est in eo, quod dicunt tentationes deũ: Quoniã percussit petrã & fluxerunt aquæ, & torrẽtes inundauerũt. nunquid & panẽ poterit dare, aut parare mensam populo suo? Est em̃ hic sensus: Nunquid qa potuit deus facere, vt patefacto crucifixi Iesu Chri latere, q̃d fuit percuti petrã, flueret aqua cũ sanguine, & implerentur scripturæ, & intelligibiles fierent

Duplex tẽtatio dei, vna in ruinã Exod. 16

Pſal. 77

Altera in gloriam.

Sap. 3

Deuter. 8

Magna tẽtatio circa sacrm corporis & sanguis Chri. Heb. 11.

Ibidem.

Gene. 2.

Iohã 15. Iohã. 6

forte, illectione

Hæretici circa hoc sacrm in lege ptæfigurati. Pſal. 77

rent,sufficerentq; mentibus nostris ad bibendũ,in modum torrentium inundantiũ:nunquid(inqnã)qa potuit illud facere,poterit etiam panẽ confectũ manibus hominum conuertere in corpus,& vinũ de palmitibus istis in sanguinẽ suum? Alioquin nisi mysterium attendas,sensus secundũ literã non constat: qm̃ percussit petram,& fluxerunt aquæ,nũquid & panẽ poterit dare,qa videlicet panis iste,i.manna secundum historiam prius datum est,q̃ percussa petra fluerent aquæ. Hactenus dilectio sacramenti huius morosius nos detinuerit,nunc ad cætera pergamus.¶Et hymno dicto,exierunt in montẽ Oliueti. Tunc illis dicit Iesus:Omnes vos scandalũ patiemini in me,in ista nocte. Scriptũ est em̃: Percuttiã pastorẽ,& dispergent oues gregis.Postq̃ aũt surrexero,præcedã vos in Galilæam.Respondẽs aũt Petrus,ait illi:Et si oẽs scandalizati fuerint in te,ego nunq̃ scandalizabor.Ait illi Iesus:Amen dico tibi,qa in hac nocte,anteq̃ gallus cantet,ter me negabis. Ait illi Petrus:Etsi oportuerit me mori tecũ,non te negabo.Sim̃r & oẽs discipuli dixerũt.¶ Exitus iste in montẽ Oliueti ille est,quẽ apud Iohannẽ habemus,cũ terribilibus ac reuerendis verbis istis:Surgite,eamus hinc. Quidnam erat dicere,surgite,eamus hinc,& ita exire in montẽ Oliueti,in ipsa hora suæ traditionis,qñ Iudas loquebat cum senioribus, statim venturus cũ cohorte & ministris,nisi relinquere ciuitatẽ illam,quẽadmodum per prophetam Hieremiã prędixit:Reliquit(ait)domũ meam dimisi hæreditatẽ meam,facta est mihi hæreditas mea,quasi leo in sylua,dedit contra me vocẽ suam,ideo odiui eam. Ergo & prophetiã hanc &illud,quod per semetipsum dixerat ante biduũ,ecce relinquet vobis domus vestra deserta,iam impleri significans:surgite(inqt)eamus hinc.Et exierũt in montẽ Oliueti.Factis em̃ non minus,q̃ verbis loqui,sapiæ dei familiare est. Iosephus q̃q; vocẽ sim̃em testat fuisse audita: Nocte(iuqt)sacerdotes intimũ templum more suo ad diuinas res celebrandas ingressi,primũ qdẽ motũ quẽdam strepitumq; senserunt,post ea vero subitam vocẽ audierunt,quæ diceret:Migremus hinc.Ita cum terribili significatione vocum,omne præsidium salutis sese ab illa ciuitate migrare demonstrauit,iuxta quod & ab ipso templo exiens idem dñs prius significauerat,dicente Euangelista: Iesus autẽ abscondit se,& exiuit de templo.Mala subsequentia probauerunt,vere & de templo illo exisse,& de ciuitate illa abisse Iesum,& ab vtroq; migrasse omne angelorũ præsidium. ¶Et congrue non quouis,sed iuxta consuetudinẽ tunc quoq; exiuit in montem Oliueti. Illinc em̃ ascẽsurus erat in cœlum,quo facto reuersi sunt,ait Lucas:Hierosolymã à monte,q dicit Oliueti,q est iuxta Hierusalem,sabbati habens iter. Nec vero repugnat illud, quod scripsit idem Lucas:Eduxit autem eos foras in Bethaniam,& eleuatis manibus suis,benedixit eis,& factum est,dum benediceret illis,recessit ab eis,& ferebat in cœlum. Bethania nanq; in latere montis Oliueti sita est.Ergo vbi per ascensionem consummanda erat eius gloria,illuc recte exiuit,eandẽ gloriam suam oratione præuenire,& agonem suæ passionis inchoare,quod idem Lucas euidentius narrat. Positis(inqt)genibus,orabat,factus in agonia,& factus est sudor eius,sicut guttæ sanguinis decutrentis in terra. ¶Iã dicti exitus sui causam,propter quã recte diceret.relinquet vobis domus vestra deserta,breuiter insinuat,dicens:Omnes vos scandalum patiemini in me,in ista nocte.Scriptum est em̃:Percutiam pastorẽ,& dispergent oues gregis.Scandalum illud oẽs nouimus,nec demonstrare opus est,qũo scandalizati fuerint,qũo omnes relicto eo,fugerint, qũo Petrus suæ,quam putabat,fortitudinis oblitus,scandalo noctis illius sic offensus sit, vt ter eum negaret,dicens:Nescio quid dicis,non noui hoĩem,& tunc demũ gallo cantãte,recordatus sit verbi Iesu dicentis: Prius q̃ gallus cantet,ter me negabis,& respiciente eum dño,egressus foras,amare fleuerit. Non (inquam) demonstratione opus est,sed nos proposito tenemur,nos faciem istam,faciem vituli in hac immolatione ipsius contẽplari delectamur.Si cui vacat,sedeat nobiscum,& contemplet pariter in claritate faciei huius pulchritudinẽ oculorũ ipsius.¶Et hoc vt locupletius fiat,res anterius gesta ad memoriã est reducenda,valet em̃ mysteriũ eius in attentione ista.Iussit aliquãdo hic dñs noster discipulos suos ascendere in nauiculam,& præcedere eum transfretum,donec dimitteret turbas.Cumq; dimissa turba solus ascendisset in montem,& vespere facto solus eẽt ibi,& oraret,nauicula in medio mari iactabat fluctibus,erat em̃ ventus contrarius.Quarta autẽ vigilia noctis venit ad eos,ambulans super mare.Cumq; turbatis illis dixisset,habete fiduciam,ego sum,nolite timere. Domine(inquit Petrus)si tu es,iube me venire ad te super aquas,& descendens de nauicula,ambulabat super aquas.Videns ergo ventũ validum,timuit.Et cũ cœpisset mergi,clamauit,dicens:Dñe,saluum me fac.Et continuo Iesus extẽdẽs manum,apprehẽdit eũ,& ait illi:Modicæ fidei quare dubitasti? Deniq; res illa gesta,miro modo,& res gesta,& rei gerẽdæ quædam fuit parabola,siqdem placet parabolam dici,non solum in verbis,verumetiam in factis,quoniam & Apostolus enumeratis cõpositionibus primi & secundi tabernaculi,quæ (inqt) parabola est tpis instantis.

Cõuertit pã nis in corpus Christi

Zach. 13

Surgite,eamus hinc Iohan.14

Hiere.12

Matth.26

Ioseph.de bel Iudaic.libr. 7.cap.12

Iohan.8

Actor.1

Luc.24

Lucę.22

Matth.26

Negatio Petri pfigurata in eius submersione

Matth.14

Hebr.9

¶Igit

Iesus orauit solus & seorsum Matth. 26 Luc. 22

¶Igit dimissa turba solus Iesus ascendit in montem orare, qa sic futurꝫ erat & sic factũ est vt exiens de ciuitate iam non docturus turbam, exiret (vt iam dictũ est) in montem Oliueti solus orare. Exierunt qdem cum eo discipuli, sed non vsq; ad locum orationis. Nam sustinete hic (ait) siue sedete hic, donec vadam illuc & orem. Et assumpsit qdem Petrum, & Iacobũ & Iohannẽ secũ, sed & illis itꝫ dixit: Sustinete hic, & vigilate. Et progressus pusillum siue auulsus ab illis, quantũ ẽ iactus lapidis, procidit in faciem suam, orans: Itare lictis illis, itꝫ & tertio abijt, & orauit. Solus ergo erat orans nocte illa, siue vespera profunda. Nauicula autẽ in medio mari iactabat fluctibus. i. fides discipulorum nimis cõtristabat, ita vt oculi eorꝫ præ tristitia grauarent. Sed venit dñs Iesus ambulans super aquas, quia tempestates illas quæ propter ipsum motæ erant, & mouebant, prompto spũ cõculcabat, licet caro esset infirma. Etem caro qdem infirma, dicebat in oratione, mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste: sed spũs promptus, verunt̃ (ait) non sicut ego volo, sed sicut tu. Ibi confidẽtia Petri se quoq; promptam esse putauit: Dñe (inquiens) iube me venire ad te sup aquas. Dixit em̃: Etsi oẽs scandalizati fuerint in te, ego nunq̃ scãdalizabor. Animam meam pono pro te, tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire. Cum ista fiducia, quasi iam fortis & bene cinctus, ambulabat & ipse super aquas, vt veniret ad Iesum. Cum em̃ discipuli omnes relicto dño fugissent, ipse sequebat longe vsq; in atrium, & ingressus intro sedebat cum ministris vt videret finẽ. Sed ecce vidit ventum validum, & timuit, cœpitq; mergi. Cum em̃ sederet in atrio cum ministris (vt iam dictũ est) accessit ad eũ vna ancilla ostiaria, dicens: Et tu cũ Iesu Galilæo eras. At ille negauit corã oĩbus, dicens: Nescio qd dicis. Itꝫ ab alia similiter ventilatus ancilla, dixit: Non noui hoĩem. Tertio, ab his q stabant, magno vento impulsus, cœpit detestari & iurare, qa nõ nouisset hoĩem. ¶Cum ita cœpisset mergi, clamauit, dicens: Dñe, saluum me fac. Gallo quippe cantante, recordatus verbi Iesu quod dixerat, priusquã gallus cantet, ter me negabis, egressus foras, fleuit amare. Deniq; sic flere, hoc fuit clamare, & saluationẽ quærere. Vt ita clamaret, respectus fecit saluatoris, quẽ Lucas venerabiliter expressit, dicẽs: Et cõuersus dñs, respexit Petrũ. Postq̃ resurrexit (sicut & hic prædixit, postq̃ autẽ resurrexero p̃cedam vos in Galilæam) apparuit ei sicut in euangelio eiusdẽ Lucæ scriptum est, qa duo ex discipulis regressi in Hierusalem inuenerunt congregatos vndecim, & eos q cum ipsis erant, dicentes, quod surrexit dñs vere, & apparuit Simoni. Sed & angelus loquens mulieribus hunc in nomine consolatum esse voluit dicendo, sed ite dicite discipulis eius & Petro, qa præcedet vos in Galilæam. Vere ergo Iesus extendens manũ, apprehendit eum: reseruauit em̃ illi gradum suum, reseruauit & stabiliuit principem Apostolorum. ¶Libet nunc inspicere illũ prophetiæ locũ, quẽ nobis illustrare debet scintilla hæc ex ore eius dicentis, scriptum est em̃: Percutiam pastorem, & dispergent oues gregis. Pauca ex præcedentibus & subsequentibus diligenter inspecta, pulchrã intelligentiæ lucem refundent. Præcedentia sunt hæc: Et erit in die illa, dicit dñs deus exercituum, disperdam nomina idolorꝫ de terra, & non memorabunt vltra, & prophetas & spm̃ immundũ auferam de terra. Et erit cum prophetauerit quispiam vltra, dicent ei pater eius & mater eius qui genuerunt eũ. Non viues, quia mendacium locutus es nõ nomine dñi, & configent eũ pater eius, & mater eius genitores eius, cũ prophetauerit. Et erit in die illa, confundent prophetæ, vnusq;sq; ex visione sua cũ prophetauerit, nec operient pallio saccino vt mentiantur, sed dicet, non sum propheta, homo agricola ego sum, qm̃ Adam exemplũ meum ab adolescentia. Et dicet ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarꝫ? Et dicet: His plagatus sum in medio eorꝫ q diligebant me. His præmissis: Framea (inqt) susciture sup pastorem meum, & super virum cohærentẽ mihi, dicit dñs exercituum: Percute pastorẽ & dispergent oues. Deinde subsequit: Et conuertam manũ meam ad paruulos, & erunt in omni terra, dicit dñs, partes duæ, & disperdent, & deficient, & tertia pars relinquet in ea & ducam tertiam partẽ per ignem, & vram eos, sicut vrit argentũ, & probabo eos sicut probat aurꝫ. Ipse vocabit nomen meum, & ego exaudiam eũ. Dicam populus meus es, & ipse dicet, dñs deus meus. Ecce venient dies dñi, & diuident spolia in medio tui, &c. ¶Totum illud prophetiæ capitulum illustrat nobis (vt iam dictum est) breuis sententia hæc, scintillas de pectore & ore ipsius domini, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, dum præmisso, omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte, subiungit: Scriptũ est em̃: Percute pastorem, & dispergentur oues gregis. Itaq; vt cõpetẽter euangelica vtar similitudine molentis. Ait enim ipse dominus: Duæ erunt molentes in vnum, vna assumetur, & altera relinquet. Hæc prophetica quasi mola inferior ponẽda est, & cœpta iam euangelica narratio dominicæ passionis superponenda quasi mola superior, vt agente manu domini, circumacta volucri cursu, fructuosum frumẽti granum salubriter nobis teramus, & de optima eius medulla candidissimum farris panem in vsum

Nauicula iactabatur fluctibus

Marc. 14 Iohã. 13

Petr⁹ clamauit, dñe, saluũ me fac. Luc. 24

Marc. 16

Percotiã pastorẽ, & dlt pgent̃ oues gregis Zach. 13

Colos. 2

Mola inferior & mola superior Matth. 24

vitæ

vitæ æternæ conficiamus. Tale frumenti granum Christus est, q̃ de semetipso dicit: Nisi granum frumenti cadens in terra, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuũ fuerit, multum fructum affert, tale (inquam) granum est, vt molendo nunquam dissipet, eoq̃ integro permanente, diffundi aut dissilire nunquam definet medulla eius. Nunc interim finis hic sit libelli huius, & sequentem cum iam dicto prophetiæ capitulo, reparatis post lassitudinem viribus exordiamur. Iohan. 12.

FINIS LIBRI DECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS OPERIS, DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. XI.

VAm in scripturis sanctis gloriam, tuum ô fili hoīs quærere & inuenire honorem in propheticis & euangelicis præconijs, tale nobis est inter tædia vitæ præsentis: quale sesso viatori, remissis interdum grauibus sarcinis residere sub vmbra odoriferæ arboris prope riuulum aquæ iugiter salientis, gratoq̃ otio fugacẽ insequi & cõprehensam attrectare columbã, tactu blando, manibus innocuis. Et reuera sic est: Sancta quippe scriptura ipsa est colũba illa, de qua ipsius autor spũs sanctus in psalmo dicit: Pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Ne ergo miret quis dicens: qd vel ad qd iste scribit, cum sancti patres sufficientia scripserint, quæ cuncta perlegere nemo nostrũ sufficit? Nam & si alij nemini, at mihi scribenti hoc ipsum quod scribo iam proficit. Hoc dulce studium iam in præsenti nonnihil præmij, nonnullum habet suę exercitationis emolumentũ. Quàm suaue est (vt iam dixi) viatori, demissis interdũ sarcinis, pennulas columbæ deargẽtatas & aurea dorsi eius præ oculis habere, & manibus tractare posteriora, tam suaue & iucundum est inter medias curas, sanctam tractare scripturam, cuius & exterior sermo castus, absq̃ oñi supfluitate, nitet quasi argentũ, & interior sensus rutilat velut aurũ. Trahit sua quẽq̃ voluptas, & hoc habeo testimoniũ conscīæ, q̃ dixerim ego voluptati huic, trahe me post te. Ecce argentũ, ecce aurũ, videlicet susceptũ in fine præcedentis libelli, quod cũ euangelica narratione dñicæ passionis tractare proposui, prophetię capl'm. ¶ Et erit (inqt) in die illa dicit dñs exercituũ, disperdã noīa idolorũ de terra, & non memorabunt vltra, & prophetas & spm̃ immundũ auferã de terra. Præmiserat autẽ: In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierl'm in ablutionẽ pctõris & mẽstruatæ. Ergo diem illam, quã hic prophetiæ spũs intendit, diem dñicæ passionis necesse est intelligi, qua nimis lancea militis latus aperiendo saluatoris, fontẽ patefecit domui Dauid, & habitantibus Hierusalẽ fontẽ sanguinis & aquæ, credẽtibus in Chm̃ q̃ propter hoc ipm̃ dicunt, & sunt domus Dauid, & habitatores Hierl'm, qa credũt in Chm̃ filiũ Dauid, cuius æternæ ciuitatis quoddã erat exẽplar illa Hierl'm, ī qua regnauit Dauid. Et ille fons erit (inqt) in ablutionẽ pctõris & mẽstruatæ, pctõris (inquã) id est, gẽtilis populi, q̃ sine lege peccauit: & mẽstruatæ, quæ p legẽ peccauit, quæ ne de iustitia psumeret factoꝛ, vnus ex optimis eius filijs cõfessus est, & dixit: Et facti sumus vt immũdus oẽs nos, & quasi pãnus mẽstruatæ, vniuersæ iustitiæ nostræ. ¶ Quærendũ itaq̃, q̃ vel quales in illa die fuerũt prophetæ, qm̃ dixit, & prophetas, & spm̃ immundũ auferã de terra. Hic citius euãgelistæ Iohãnis narratio occurrit. Ait em̃: Collegerũt põtifices & pharisæi conciliũ, & dicebãt: Quid facimus, qa hic hõ multa signa facit. Si dimittimus eũ sic, oẽs credẽt in eũ. Et veniẽt Romani, & tollẽt nostrũ & locũ & gentẽ. Vnus ex ipsis Caiphas, cũ eẽt põtifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis qcq̃, nec cogitatis, qa expedit vobis vt vnus moriat hõ pro ppl'o, & nõ tota gẽs pereat. Hoc autẽ à semetipso nõ dixit, sed cũ eẽt põtifex anni illius, prophetauit, qa moriturus erat Iesus pro gẽte & nõ tantũ pro gẽte, sed etiã vt filios dei, q̃ erãt dispersi, cõgregaret in vnũ. Hmõi prophetas auferã (ait) de terra. ¶ Nã ne prophetas bonos suspiceris, spm̃ immundũ illis copulauit. Ait em̃: & prophetas & spm̃ immundũ auferã de terra. Ergo prophetæ mali, prophetæ immundo spũ pleni, in die illa fuerũt auferẽdi de terra, nõ solũ de terra viuentiũ, verũetiã de terra ipsa & ciuitate, quã tunc mortales & deo mortui inhabitauerũt, q̃ malã sibi hãc prophetiã de corde suo prophetauerũt: Quid facimus, qa hic homo multa signa facit &c. Nẽpe excepto quod præmiserunt, si dimittimus eum sic, totum quod

Sacra scriptura columba dr, cuius argẽtũ, sensus mystic⁹ aurũ ẽ

Psalm. 67

Ver i Bucol. Canti. 1

Zach. 13 Dies illa, dies dñicæ passionis

Esa. 64

Iohan. 11

quod dixerunt, in prophetiam reputatum est illis, vt omnes crederent in eum: illis autem non credentibus, venirēt Romani, & tollerent eorū, & locū & gentē. Fuit inter illos vnus Caiphas talium prophetarū maximus, q dixit: Vos nescitis qcquā, neq; cogitatis, qa expedit vobis vt vnus moriat homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autē (euangelista inqt) à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius prophetauit, qa Iesus moriturus erat pro gente. Et non tm̄ pro gente, sed vt filios dei, q erant dispersi, congregaret in vnū. ¶Causam eorū propter quam auferendi essent de terra, ipse propheta latenter, vt oportuit, continuo subiunxit: Ait em̄: Et erit cū prophetauerit quispiā vltra dicent ei pater eius & mater eius q genuerunt eū: Non viues, qa mēdaciū locutus es in nomine dn̄i. Et configent eū pater eius & mater eius genitores eius, cū prophetauerit. Propheta magnus de semetipso vltra prophetauit, qa illi & præcipue Caiphas prophetauerunt, qđ expediret eū mori, ipse aūt prophetauit, qđ oporteret eū resurgere à mortuis. Hoc vltra fuit, videlicet vltra prophetiā illorū, prophetiam mortis, qa prophetauit prophetiā resurrectionis. Dixit em̄: Soluite tēplum hoc, & post triduum excitabo illud. Hoc autē dicebat de tēplo corporis sui. ¶Cum ergo prophetauerit quispiā vltra, quem nominare nolo, qa non expedit: dicēt (inqt) ei pater eius & mater eius q genuerunt eū: Nō viues, qa mēdacium locutus es in nomine dn̄i. Pater eius Iudaicus populus, & mater eius synagoga, q secundum carnem genuerunt eum, ita dixerunt ei: Cum em̄ aliud non haberent, vnde accusarent eum, nouissime submissis duobus falsis testibus istud protulerunt, Hic dixit: Possum destruere tēplum dei, & in triduo reædificare illud, Cumq; principi sacerdotum dicēti, adiuro te per deum viuum, vt dicas nobis, si tu es Chr̄us filius dei, respōdit, tu dixisti, & amodo videbitis filium hoīs sedentē à dextris virtutis, & venientē in nubibus cœli: clamauerunt, reus est mortis. Nonne hoc erat dicere, non viues, qa falsum locutus es in nomine dn̄i? ¶Ex illa visione sua quō confusi sunt prophetæ illi? Ait em̄: Et erit in die illa, confundent prophetæ, vnusq;sq; ex visione sua cū prophetauerit. Aut quō prophetantes illi operiebant pallio saccino vt mentirētur? Nam & hoc sequit: Nec operient pallio saccino vt mentiant. Nisi se operuissent aliquando, frustra diceret, nec operientur pallio saccino. Quid ergo fuit operire se pallio saccino, vt mentirent, nisi per nequissimam hyppcrisim simulare dolorē, & fingere timorē, vt paueret populus? Hoc fecit ille propheta, ille prophetarū impiorū impiissimus Caiphas. Deniq; vt mentiret, vt magnificaret, & confirmaret mendacium visionis suæ, quā pariter in concilio suo dixerant, venturos esse Romanos, vt tollerent & locū & gentē, nisi Iesum interficerent, idcirco scidit vestimenta sua. Adiurauerat dn̄m Iesum, dicens: Adiuro te per deū viuū, vt dicas nobis, si tu es Chr̄us filius dei benedicti. Et cur addiderit, benedicti, nescias nisi qa stultissimus ipsi deo adulari præsumpserit, in causa eiusmodi, adulatione crudeli. Cum ille fidelis permanens q seipsum negari non potest, respondisset, tu dixisti, subiungens. Verūm̄ dico vobis, amodo videbitis filiū hoīs sedetē à dextris virtutis, & venientē in nubibus cœli, tunc (vt iam dictū est) scidit vestimenta sua, & dixit: Blasphemat. Quid adhuc egemus testibus? Ecce, nunc audistis blasphemiam. Quid vobis videt? Atq; hoc modo saccinū simulatæ tristitiæ palliū sibimetipsi supduxit vt mētiret, vt mēdaciū corroboraret, vt vidēs populus male credulus, magis paueret, vbi non erat pauor, sicut in psalmo dictum est: Ibi trepidauerunt vbi non erat timor. ¶Taliter saccino solebant operiri pallio patres eorū fundendo sanguinē prophetarū, & iustorū, quorū isti mensuram impleuerunt. Exempli gr̄a: Scripsit Iezabel p literas ex nomine Achab, & signauit eas anulo eius, & misit ad maiores natu, & ad optimates q erāt in ciuitate eius, & habitabant cū Naboth. Literarū autē erat ista sententia: Prædicate ieiuniū, & sedere facite Naboth inter primos populi, & submittite duos viros filios Belial, contra eum, & falsum testimonium dicant, benedixit deum & regem, & educite eum & lapidate, sicq; moriat. Fecerunt ergo ciues eius, & maiores natu & optimates q erant cum eo, in vrbe sicut præceperat Iezabel, & sicut scriptum erat in lr̄is quas miserat ad eos. Prædicauerunt ieiunium, & sedere fecerūt Naboth inter primos populi, & adductis duobus viris filij diaboli, fecerunt eos sedere contra eum &c. ¶Et illud ieiunium, & quicqd deinceps fecerunt imitatores illorum, vsq; ad hypocritas istos, qui, vt mētirent, vt firmarent sibi sermonem nequam, sciderunt vestimenta sua. Recte nimirū & pulchre appellauerit spiritus sanctus breui appellatione pallium saccinum, quo non operient (ait) vltra vt mentiant, Nam ipsa mentiendi autoritas eis auferet, & miro modo ex visione sua confundent, ex visione mendaci quam prophetauerunt dicendo, venient Romani, si dimiseritis eū sic. ¶Etem̄ econtra idcirco factū est vt venirēt Romani, qa non dimiserunt eū sic, & ecce non tm̄ modo secundū visionē illorū, pro sensu ipsorū mendaci, locum tulerunt & gentē, verumetiam id, quod plus est, quod ipsi videre aut nesciebant timere. Tulerunt quoque optima quæ illorum erant, scilicet adoptionē filiorū, &glo

Quid est p phetare vltra

Iohan. 2 Dicēt ei pater eius, & mater eius

Matth. 26.

In illa die cō fundent p phetæ

Psal. 52.

3. Regū. 21.

Palliū saccinum Psalm. 63

Falsa eorū pphetia de Romanis Roma. 9

& gloriam,& teſtamenta,& legiſlationem,& obſequium,& promiſſa,& totam hæreditatem patrũ,ex qbus Chriſtus ſecundum carnẽ,qui eſt ſuper oĩa deus benedictus in ſecula, Amen. Hæc em̃ oĩa tulerunt eis,& cum cæteris nunc gentibus poſſident Romani,longe alij quàm Romani illi q tantũmodo locum & gentem tulerunt eis,p fuerunt & permanſerunt pagani,qa non curauerunt,neq; curare ſcierunt de ſpolijs iſtis opimis, tm̃modo locum & gentẽ,ducibus Veſpaſiano & Tito,tuliſſe contẽti. ¶Quapropter militauerint q dem huic dño & regi Ieſu Chſto,in vindictã ſanguinis eius cõtra ciuitatẽ Ariel(quod interpretat leo dei)iuxta quod ipſe dixit,facta eſt mihi hæreditas mea quaſi leo in ſylua,cõtra ciuitatẽ Hierl'm,quam expugnauit per eos,iſte verus Dauid,filius ſecundũ carnẽ illius Dauid,ſecundũ prophetiã hmõi: Væ Ariel,ciuitas quam expugnauit Dauid. Additus eſt annus ad annũ,ſolennitates euolutæ ſunt. Et circũuallabo Ariel,& erit triſtis & mœrẽs & erit mihi quaſi Ariel. Et circũuallabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & iaciã contra te aggerẽ,& munimenta ponã in obſidionẽ tuam. Humiliaberis, de terra loqueris,& de humo audiet eloquiũ tuũ. Et erit quaſi phytonis de terra vox tua,& de humo eloquiũ tuum muſſitabit. Militauerunt qdem in hoc, vt dixi, Chſto dño & regi,& hoc væ Ariel, ſed nihilominus væ & ipſis,ſicut,væ Aſſur. Sequit em̃: Et erit,ſicut puluis tenuis multitudo ventilantiũ te, & ſicut fauilla pertranſiens,multitudo eor̃ q contra te præualuerunt. Eritq; repente confeſtim à dño exercituũ,viſitabit in tonitruo,& cõmotione terræ,& voce magna turbinis,& tẽpeſtatis,& flãmæ ignis deuorantis. Et erit ſicut ſomniũ viſionis nocturnæ,multitudo oĩm gentiũ,quæ dimicauerunt cõtra Ariel,& oĩes q militauerunt & obſederunt,& p̃ualuerunt aduerſus eã, & ſicut ſomniat eſuriens,vt comedat, cum autẽ fuerit expergefactus,vacua eſt anima eius,& ſicut ſomniat ſitiens, vt bibat: & poſtq̃ fuerit expergefactus,laſſus adhuc ſitit,& anima eius vacua eſt, ſic erit multitudo omniũ gentium quæ dimicauerunt contra montẽ Sion. Ita miro modo puniendi ad puniendũ venerũt Romani,& dimicauerunt contra Ariel,materialibus armis,& ecce confuſi ſunt,nec iam licet eis operiri pallio ſaccino vt mentiant: imo captiui per oĩes gentes,nec locũ habent quo ad ſimiliter mentiendũ congregent. ¶Sed econtra dicit eis qſpiã inſultabundus,q (vt iam dictũ eſt)prophetauit vltra,ſubaudit,q̃ fuiſſet ab adiurante principe ſacerdotum interrogatus: Non ſum propheta,homo agricola ego ſum,qm̃ Adam exemplũ meũ ab adoleſcentia mea. Grandis inſultatio,& ironia grauiſſima,quippe q negando acrius affirmat,& affirmando vehementius negat. Non ſum(inqt)propheta,ſubaudit,veſtro arbitratu,ſic em̃ dixiſtis,propheta à Galilæa non ſurget,non hic à deo,& his ſimilia. Homo agricola ego ſum,itidẽ veſtro arbitratu dicentiũ: Qũo hic lr̃as ſcit,cũ non didicerit? Nõne hic eſt fabri filius? Attñ vera ſunt quæ prædixi, & vos captiui eſtis,nec iam pallio ſaccino licet vobis operiri, vt mentiamini,& quẽpiam veſtrũ interficiatis. Dixiſtis, qm̃ Adã exemplũ meũ ab adoleſcentia mea,calũniando quod ego gloriã meam quærerẽ,& dicendo,quẽ teipſum facis? Et alibi: Quia tu homo cũ ſis,facis teipſum deũ. Hæc fuit exprobratio veſtra,ſed aliter eſt. Longe ego diſſimilis Adam,& ille exemplũ meũ non fuit,q gloriam ſuam quæſiuit,imo & dicebam,& quod dicebam verum eſt: Ego gloriã meam non quæro,eſt q quærat & iudicet,Iudiciũ eius pro me ſuper vos manifeſtum eſt. Nam ecce quẽ confixiſtis,q mortuus fui, ecce loquor, & reſpondeo loquentibus mihi. Hoc eſt qd ſequit. ¶Et dicet ei: Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuũ tuar̃? Et dicet: His plagatus ſum in domo eor̃ q diligebant me. Perſpicuũ eſt, diligentibus, occultũ eſt negligentibus quod iſte, q hic reſpondet percontantibus, vnus & ſolus ſit filius hoĩs Ieſus Chſtus. Quis em̃ alius interrogatus eſt, aut reſpondit, ſiue interrogari & reſpondere potuit, poſtquã mortuus eſt, plagis acceptis in medio manuũ ſuar̃, niſi iſte ſolus, q mortuus reſurrexit, vt poſſet loqui, cuius videlicet locutionis hoc initiũ fuit, vt oſtenderet plagas ſuas, dicẽdo videte manus meas & pedes meos. ¶Hæc ergo glorioſa, ſicut cætera prophetar̃ p̃conia, dicta ſunt de te ò fili hoĩs, & ver̃ eſt quod de ſancto paracleto ſub ipſo tuæ paſſionis articulo promittens dixiſti: Ille me clarificabit, qa de meo accipiet,& annuntiabit vobis. Tuum eſt,& vere tuũ eſt, quicqd ſancti prophetæ locuti ſunt. Et em̃ illi de te ſcripſerunt, de te qd ſcriberẽt, acceperunt,& de illo tuo ſpũs paracletus quantũ ſibi placet, accipiens, & nobis annuntians. i. intelligere faciens, clarificat te nobis, vt claritatẽ iam hic ex parte videamus, ſiue cognoſcamus, tantæ gloriæ tantiq; honoris tui, cuius hæc ſumma eſt, qa cum fueris mortuus plagis, quas in medio manuũ tuar̃ accepiſti, adhuc loqueris,& ipſas oñdens plagis interrogãtibus iugiter rñdeas reſponſione mirabili. ¶Quid em̃? Quãdiu, q̃modo, à quo, vel à qbus interrogaberis, ſiue dicet tibi, qd iſtæ plagæ ſint? Nimir̃ in ſecula ſeculorum ſine ceſſatione,& cum ineffabili admiratione dicet tibi: Et à deo patre, cui factus es obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis, dicetur tibi: & à ſanctis angelis, qui in te deſiderant proſpicere, dicet tibi, & ab hominibus, quos morte tua redemiſti, dicetur

Væ Ariel, quã expugnauit Dauid Hiere. 12 Eſa. 29

Nõ ſum p̃pheta, hõ agricola ego ſum p̃ ironiã dicit. Iohan. 7. 8 Matth. 13

Iohã. 8. 10

Quid ſunt plagæ iſtæ i medio manuũ tuar̃ Luc. 24

Iohan. 16

Philip. 2 1. Petri. 1

dicetur tibi,& iugiter interrogaberis,qd istæ plagæ sint, & tu dices eis dictione quæ nullum vnq̃ finẽ habet. His plagatus sum in domo eorꝝ, qui diligebunt me. Et ô magnũ sacrilegium,sacrilegum homicidium, plagas eiusmodi tibi esse illatas in domo diligentium.

His plagatus sum in domo eorꝝ qui diligebant me.

¶Non dices, his plagatus sum ab his q diligebant me,sed in domo eorꝝ q diligebant me. Nam q plagas intulerunt,non dilexerunt te,erant aũt secundũ carnem domus Abraham & Isaac,& Iacob,& Dauid,& cæterorꝝ talium q diligebant te,q promissum sibi expectabant te. Veruntñ hoc dicere,non est rñdere,ad hanc interrogationem, quid sunt plagæ istæ. Aliud nanq; est percontãdo dicere,qd sunt plagæ istæ,& aliud dicere vbi factæ sunt plagæ istæ. Illud quęrit quid sint plagæ istæ. Ergo ex abundanti dicet,his plagatus sum in domo eorum q diligebant me. Et tunc demũ dicet, qd sint plagæ,dicet, calix est,quẽ pater dedit mihi bibere. ¶ Nam qđ protinus sequit,æquipollens est,vox em̃ est patris eiusdem q calicẽ dedit, & ex persona eius sonat hoc dictum in auribus nostris: Framea suscitare super pastorẽ meum,& super virum cohærentẽ mihi. Percute pastorẽ,& dispergent oues gregis. Memoriter tenendũ est, cur in hunc prophetiæ locum sermo deuenerit,qa videlicet facies ista,quam nunc contẽplamur, facies vituli ante & retro plena oculis,cum iam protinus ad victimam raperetur,huc respexit: Omnes(inquiẽs)vos scandalum patiemini in me in ista nocte,scriptũ est em̃: Percutiam pastorẽ,& dispergent oues gregis. Idcirco & nos huc respeximus,& vidimus locum hunc siue capm prophetiæ fidelis,illustratũ respectu scintillantis faciei huius, vidimus (inquã)prophetiæ sensum hoc dicto elucidatũ,scriptũ est em̃: Percutiam pastorẽ,& dispergent oues gregis. Etem̃ litera licet non sic se habeat, sensus proculdubio sub ista litera hoc habet, qa qđ litera sonat, framea suscitare super pastorẽ meum,percute pastorẽ, dictũ est patris,frameam adhibẽtis,siue imperio suo suscitantis,& qđ hic dicit,percutiam pastorẽ,& dispent oues gregis, responsum frameæ,responsum est mortis. ¶Quid em̃ est framea hæc,nisi mors? Nõ dico,mors peccati,mors animæ,quæ peccantẽ aĩam à deo viuo seiungit: sed mors corporis est framea hæc,qua oẽs pcutimur,dum cuiusq; nostrũ anima à corpore separat. Frameam hanc super omne genus humanũ deus suscitauit,& nos oẽs percussit,qñ primo homini dixit: Donec reuertaris in terram de qua sumptus es,qa puluis es,& in puluerẽ reuertaris. Et nos qdem recte oẽs tali framea percutimur, inutiliter em̃,imo pniciosissime in æternũ viueremus secundũ corpus, q secundũ animam morte peccati mortui eramus: hic autẽ pastor dei patris,& vir cohærens illi,est em̃ vna eademq; persona cum diuinitate verbi,qd fecit,vt hæc framea super eum suscitaret, vt diceret,pater,percute pastorẽ? Nihil fecit,nullum in se habuit pctm̃,sed hoc dicere fuit, ponere in eo iniqtates oĩm nr̃m.

Framea illa mors corporis est

Gene.3.

Esa.53

¶Quid autẽ & de eo dicemus,qđ in hac prophetia,cum dixissem: Percute pastorẽ,& dispergent oues gregis,statim subiunctũ est,& conuertam manũ meam ad paruulos? Nõne & hoc ipsum nobis illustrauit? Vbi em̃ dixit,scriptũ est em̃,percutiam pastorẽ &c. protinus addidit: Postq̃ autẽ resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Nonne hoc fuit,dño, conuertere manum suã ad paruulos,post resurrectionẽ suam apparere in Galilæa discipulis suis,& illic dicere eis,euntes docete oẽs gentes,baptizantes eos in noĩe patris & filij & spũs sancti? Eiusmodi nanq; humiles auditores suos non solũ illic in prophetia,verum etiam & hic in euangelio paruulos appellauit,confiteor(inquiens)tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

Cõuertã manũ meã ad paruulos

Matth.28

Matth.11.

¶Tres istæ partes,vna sapientium.s. Græcorꝝ siue Gentilium, & alia prudentiũ videlicet Iudæorꝝ non credentium,qbus facta hæc abscondita sunt,& tertia paruulorꝝ.i.humiliũ, qbus credentibus hæc reuelata sunt: tres illæ partes sunt, de qbus,vbi præmisit,& conuertam manum meã ad paruulos ,statim subiunxit: Et erunt in omni terra dicit dñs partes duæ,& disperdent,& deficient,& tertia pars relinquet in ea , & dicam tertiam partẽ per ignem,& vram eos sicut vrit argentum,& probabo eos sicut probat aurum. Hoc ex parte maxima videmus iam factum. Nam duæ partes iam dictæ sapientium atq; prudentiũ, de qbus Apostolus: nos autẽ(inqt)prædicamus Iesum Chm̃,Iudæis qdem scandalum, Gentibus autẽ stultitiam: ecce disperditæ sunt & defecerunt: partẽ autẽ tertiam , partem paruulorꝝ.i.humilium,reseruauit dñs,& duxit per ignẽ multa tribulationum,vt exami naret eos,sicut examinauit argentum,vt probaret eos sicut probat aurꝝ. ¶Superius iam dictum est de beato Petro,qa dum ambularet super aquas,vt veniret ad dm̃ Iesum. Videns ventum validum,timuit, & cœpit mergi.i. dum semetipsum fortem putasset,ita vt diceret,quare non possum te modo sequi,aĩam meam pono pro te,tecum paratus sum,& in carcerem & in mortem ire,propter vocem vnius ostiariæ mortem timuit,& vitam negauit,quod fuit incipere mergi . At ipse non omnino mersus est,& vt non mergeret , vt tempestatẽ illam euaderet, respectus dñi fecit,qa conuersus dñs (ait Euangelista) respexit Petrum,& recordatus verbi domini Petrus,egressus foras fleuit amare, fletu pœnitẽtiæ

Partes duę disperdent & tertia ps relinquet

Zacha.13

1.Cor.1.

Matth. 14

Iohã.13

Respexit ñds Petra.

Lucę.23

tiæ. Reſpectus venerabilis, reſpectus miſericordiæ & propitiationis, ille fuit, q̃ pœnitentiam operatus eſt, pœnitentiã bonã, & ſalutẽ ſtabilẽ illi fecit. Ecce aũt alia, & longe diſſimilis pœnitentia. ¶ Tunc (inquit euangeliſta) videns Iudas, qui eum tradidit, q̃ damnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argẽteos principibus ſacerdotũ & ſenioribus dicens: Peccaui, tradens ſanguinẽ iuſtũ. At illi dixerũt: Quid ad nos? Tu videris. Et proiectis argenteis in tẽplo, receſſit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. JVere em̃ longe diſſimilis & valde contraria huius pœnitentia fuit pœnitentiæ iã dictæ Petri apoſtoli, quia mortẽ iſta: ſalutẽ aũt operata eſt illa pœnitentia. Venerari & honorare intendimus hic, vt ſæpe iam dictũ eſt, faciem huius vituli qui tunc ducebatur ad victimã, quãdo Petrum reſpexit, & ad prædicandã claritatem oculorum eius hoc dicimus, quia facies eadem, quæ Petrum reſpexit, ſuper Iudam quoq; reſpexit, ſed reſpectu diſſimili. Videlicet Petrũ reſpectu miſericordiæ, Iudam reſpexit reſpectu iudicij. Nam ne quis exiſtimet reſpectũ dñi ſemper fieri in bonũ, illius ſuper quẽ reſpicit, ecce ſcriptura manifeſte dicit: Iaḿq; aduenerat vigilia matutina, & ecce rẽſpiciens dñs ſuper caſtra Aegyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitũ eorum, & ſubuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundũ. ¶ Et de vtroq; pariter reſpectu, videlicet, & de reſpectu gratiæ ſiue miſericordiæ, & de reſpectu iræ ſiue iudicij, pſalmus dicit ſentẽtijs cõtinuatis: Oculi dñi ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorũ. Vultus autem dñi ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorũ. Igitur ipſa facies, quæ Petrũ reſpexit, vt ad pœnitentiã ſalutarẽ compungeret: Iudam quoq; reſpexit, vt ad pœnitentiã exitialem conturbaret. Et ad contemplandam talis reſpectus iuſtitiã iam quidẽ trahimur, ſed prius eſt, vt de modis pœnitentiæ quippiam loquamur, quoniã de iſto perditionis filio ita dictũ eſt, quia pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, & abiens laqueo ſe ſuſpẽdit. ¶ Vnus eſt pœnitẽtiæ modus, de quo iuſtus & miſericors deus curare dignetur, videlicet vbi cauſa pœnitentiã agendi eſt, fides futuri ſeculi, metus gehennæ, deſiderium q̃ regni dei. Huiuſmodi pœnitentiã non ſolũ per ſuos nuncios, verũ & maxime per ſemetipſum deus de cœlo veniens p̃dicare curauit, ſic incipiens euãgelium ſuũ: Pœnitentiã agite, appropinquabit em̃ regnum cœlorũ. ¶ Alius eſt pœnitẽtiæ modus, vbi cauſa pœnitentiã agẽdi eſt, amor p̃ſentis ſeculi, pro qua videlicet cauſa pœnitentiã egit impius Achab, de ſanguine Naboth, Ieſraelitæ, ſcindẽs veſtẽ ſuã, ieiunans q̃ ac dormiẽs in ſacco, & ambulãs demiſſo capite. Pro cauſa hac & Sodomitæ, Tyrij ac Sydonij pœnitentiã egiſſent, quemadmodũ dñs dicit: Quia ſi in Sodomis factæ eſſent virtutes, q̃ factæ ſunt in vobis, o Chorozaim & Bethſaida, olim in cilicio & cinere pœnitentiã egiſſent. De huiuſmodi pœnitẽtia, qm̃ ſalutẽ non operatur, deus nunq̃ curaſſe legitur, vt vel per ſemetipſum vel p nuncios ſuos eam p̃dicare dignaretur, p̃ter quod ad Niniuen ciuitatẽ magnã miſit prophetã Ionã, licet ille nec pœnitentiã ibi p̃dicauerit, aut p̃dicare iuſſus fuerit, ſed hoc tantum, adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur. ¶ Cũ ergo duæ ſint iſtæ cauſæ pœnitentiã agendi, propter quam eaꝝ pœnitentia ductus eſt iſte filius perditionis. Nunquid propter cauſam futuri ſeculi? Non vtiq; cũ diabolus eſſet, ſic ipſe dñs iam dudũ dixerat, nonne ergo vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Non, inquã, de iſto ſeculo curauit aut quicq̃ ſpei habuit. Nũquid vero propter cauſam p̃ſentis ſeculi? Nõ vtiq;, nã & vt hoc male relinqueret, abiens laqueo ſe ſuſpẽdit. Qualis ergo cauſa eſſe potuit, quæ fecit illũ pœnitentia duci? Hanc em̃ non otioſe quærimus. Et obſcura quidẽ & incerta nobis eſt, ſed p aliud ſimile fieri poteſt, vt nonnihil inueniamus. Scriptũ eſt de Achitofel, q fuerat cõſiliarius Dauid, & verſus ad Abſalon conſiliũ inutile dederat cõtra Dauid, quia videns q̃ non fuiſſet factũ conſilium ſuum, ſtrauit aſinũ ſuũ, & ſurrexit, & abijt in domũ ſuam & in ciuitatem ſuã, & diſpoſita domo ſua, ſuſpẽdio interijt. Quã ob cauſam ſe ille ſuſpendit? Vidit em̃, quia non erat factum conſilium ſuũ. Paꝝ dictũ eſt, niſi ſimul ſubintelligas, qa malignus coniector conijciebatur, decipiendum fore Abſalon, & reuerſuꝝ eſſe Dauid in regnũ ſuũ, quod ſibi æſtimabat fore intolerabile malũ: quippe qui inter cætera mala iam ante dederat cõſiliũ, vt Abſalon fœdaret patrem ſuũ. ¶ Illud ſimile iſti recte dixerim. Quis em̃ neſciat illũ Dauid ſimilitudinẽ vel typũ prætuliſſe huius Ieſu Chriſti filij dei, & ſui quoq; ſecundũ carnem filij? Nam vt & ſecundum præſens ſacramentum quatuor faciꝝ aliquid loquar. Propinquus ipſe fuit faciei hominis, pro eo maxime quod ex ſemine eius Chriſtus ſecundũ carnẽ: Et faciei leonis, pro eo q̃ fortiſſimus ipſe cũ leonibus luſit, vt ſapientia meminit, quaſi cũ agnis, & in vrſis ſimiliter fecit. Nunquid nõ occidit gigantẽ, & abſtulit opprobriũ ab Iſrael? Contriuit inimicos vndiq;, & cõtriuit cornu ipſoꝝ vſq; in æternũ in omni opere. De ſimilitudine q̃q; faciei vituli plurimũ habuit, qa videlicet multis laboribus eruditus fuit, & multis tribulationibus paſſiones Chriſti p̃ſignauit. Vnde & ſicut iti dẽ ſapientia teſtatur, Chriſtus purgauit peccata ipſius, & exaltauit in æternũ cornu eius. Nihilominus illud multũ attinet ad faciem

Alia pœnitẽtia Petri, alia Iudæ.

Exod. 14

Duplex reſpectus dñi, vnus miæ, alius iræ. Pſal. 33.

Pœnitẽtia bona.

Matth. 4

Pœnitẽtia mala.

3. Reg. 21. Matth. 11.

2. Cor. 7

Ionæ. 3

Qualis pœnitẽtia Iudæ. Iohã. 6.

Achitofel. 2. Regũ. 17.

Pſal. 88. 131 Eccl. 47. 1. Reg. 17 Eccl. 49

aquilæ volantis, ꝙ prophetica gratia oculis mirabiliter & vidit & cecinit sacramenta cœlestia eiusdē Christi sessuri ad dexterā patris, vidit, inquam, & audiuit, vt inter cætera referret nobis, dicens: Dixit dñs domino meo sede à dextris meis. Suo quoq; nomine ad similitudinē accedit, interpretatur ēm Dauid manu fortis siue desiderabilis. ¶ Porro Achitofel & nomine & re similitudinē prætulit huius, de quo nūc sermo est, Iudæ filij perditionis. Achitofel quippe interpretat, frater meus cadens siue irruēs. Et ficut ille voluit & in eo intendit, vt Dauid de regno eiectus, etiā funditus deleretur, id est, moreret, & ita periret nomē eius. Dixit ēm ad Absalon: Eligam mihi duodecim millia virorꝫ, & consurgēs persequar Dauid hac nocte, quippe q̄ lassus est, & solutis manibus percutiā eū: sic & iste dñm nostrum, non quomodocunq; mori, sed ita mori voluit, vt periret nomē eius, testāte psalmo ex persona eiusdē Christi, quo cū dixisset: Inimici mei dixerūt mala mihi, quādo morietꝰ & peribit nomē eius? protinus de isto insidiatore maximo & insidiantiū pessimo, ita subiunxit: Et ingrediebat vt videret, vana loquebat cor eius, congregauit iniquitatē sibi. Egrediebatur foras, & loquebatur in idipsum. Et hoc idem iterū repetens, cum de vniuersis dixisset: Aduersum me susurrabāt oēs inimici mei, aduersum me cogitabāt mala mihi, & cætera, istū manifestius expressit, dicēs: Etēm hō pacis meæ, in quo speraui qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationē. ¶ Hinc manifestū est, q̄d iste, nec solus iste, sed maxime iste, sic dñm Christum mori voluit, vt periret nomē eius, id est, vt nulla fama vel memoria, & nulla superesset doctrina eius: sicut ille videlicet Achitofel illud intendebat, vt Dauid, sicut iam dictū est, de regno eiectus, nequaq̄ vltra regnare posset, morte p̄uentus. Eandem igitur vel similē ob causam vterq; pœnitentia ductus est, & vterq; laqueo se suspendit, videlicet quia persensit tam iste q̄ ille, quod res non procederet secundū consiliū eius. Et inde pulcherrimam similitudinis perfectionē. Quomodo ille persensit vel vnde ille percepit nō fieri secundū intentionē suā, vt funditus exterminaret Dauid. Nimirꝫ ex eo, ꝙ Chusai amicus Dauid, quasi relicto Dauid, venerat ad Absalon, quē vtiq; sciebat, nequaq̄ animo recessisse à Dauid, neq; corde esse cū Absalon. Nōne iste similiter de dño Christo dicere poterat, ꝙ q̄uis esset damnatus & moreret, nō tamē periret nomen eius, ex eo ꝙ superstites erant discipuli eius, p̄dicaturi nomen & resurrectionē eius. Deniq; hoc voluerat vt discipuli quoq; eius cū eo comprehenderentur. Et manifestius euāgelista Iohānes exprimēs: Stabat aūt, inquit, & Iudas qui tradebat eū, cū ipsis. Vt ergo dixit eis, ego sum, abierūt retrorsum, & ceciderūt in terrā, & cætera vsq;, si ergo me q̄ritis, finite hos abire, vt impleret sermo quē dixit: q̄a quos dedisti mihi nō perdidi ex eis quenq̄. ¶ Horꝫ videlicet discipulorꝫ qbus ipse iā dixerat: Iam nō dico vos seruos, sed amicos meos, & noīe & re similitudinē gessit ille Chusai, Chusai qppe interpretatur silentiū. Nā Chusai aliud nomē est, q̄d ad istud nō pertinet, & interpretat Aethiops ait beatus Hieronymus, alijsq; literis scribitur. Hoc ergo noīe Chusai, quod (vt iam dictū est) interpretat pulchre præsignatū est, silentiū discipulorꝫ metuentiū, qui relicto eo oēs fugerunt, & nō solum siluerunt de illo, propter metū Iudæorꝫ, verumetiā negauit eū Petrus maximus illorꝫ. Qualis illa negatio fuit? Nonne solummodo linguæ, & non etiā cordis? Sicut ēm ille Chusai, non corde vel animo, sed ore solūmodo negauit amicū Dauid dum dicente Absalon, quare non isti cū amico tuo? respondit, nequaq̄, quē illius ero quē elegit dñs, & hic omnis populus & vniuersus Israel, & cū eo manebo: sic & Petrus apostolus non corde, sed solo ore Christum negauit, dum dicente aliquo, & tu ex discipulis eius es? respondit, nō sum. Et ficut illud q̄d taliter Chusai recessit à Dauid, per voluntatē factū est ipsius Dauid, dicentis, si veneris mecū, eris mihi onerisi autem in ciuitatem reuertaris, & dixeris Absalon, seruus tuus sum rex, sicut fui seruus patris tui, sic ero seruus tuus, dissipabis consilium Achitofel: sic & istud ꝙ omnes discipuli relicto dño fugerunt, & inter Iudæos per silentium iam dictū semetipsos reseruauerunt, voluntate factū est ipsius dñi, dicentis: quo ego vado vos non potestis venire, quo ego vado non potes me modo sequi, si ergo me q̄ritis, finite hos abire, vt videlicet, dissiparetur consiliū Iudæ, fieretq; illis reseruatis, vt eo mortuo nomen eius non periret nobis, qbus annunciauerunt, q̄a resurrexit. ¶ Ex hac nota similitudine documentū sumere libuit, ad demonstrandū, ꝙ pœnitētia Iudæ dolor fuerit natus ex inuidia crudeli, & confessio eius dicentis: Peccaui, tradens sanguinē iustum, parū aut nihil differre potuerit à confessione dæmonum, qui illum non solum iustū, verumetiā filium dei esse interdum confessi sunt. ¶ Et quia similitudinibus huiusmodi vti delectabile est in sanctis scripturis, nō tædeat nos cœptā hāc similitudinē adhuc longius persequi. Sicut ēm illius desertoris Achitofel suspendiū, quo interiit, dirum fuit prodigiū Absalon & populo Israel egresso ad pugnā contra viros Dauid: sic suspendiū huius proditoris Iudæ, q̄ & suspensus crepuit medius, & diffusa sunt oīa viscera eius (sicut in actibus apostolorum meminit Petrus apostolus) horribile fuit portentū

populo

Psal. 109
Similitudo Iudæ ad Achitofel.
2. Regū. 17.
Psal. 40
Voluit Iudas, vt nō solum ipse Chrūs, sed & nomen eiꝰ periret.
Iohā. 18.
Esaiæ. 8.
Iohā. 15.
silentiū
2. Reg. 16
Iohā. 13
Iohan. 18
Confessio Iudæ, sicut cōfessio dæmonum.
Dirū portentū in suo prædio eius
Actorꝫ. 1.

populo Iudæorum, non desistenti persequi discipulos Christi filij Dauid. ¶Deniq; & ibi post suspendiũ Achitofel, Absalon quoq; suspensus pependit, sicut scriptura dicit: quia cũ ingressus fuisset mulus, cui sedebat subter condensam quercũ & magnam, adhæsit caput eius quercui, & illo suspenso inter cœlũ & terrã, mulus, cui sederat, pertransijt, & ipse Absalon cõfossus est lanceis, & populus Israel cæsus est à viris Dauid, multo'q; plures erãt, qs saltus cõsumpserat de populo, q̃ hi quos vorauerat gladius in die illo. Et hic suspenso Iuda, populus Iudæor̃ totam damnationis eius susceptit hæreditatem, pendens inter cœlũ & terram, id est, neq; spem habens in cœlo, quia vitæ æternæ indignum se iudicauit, neq; terram habens suã, venerũt enim Romani, tulerunt'q; locum & gentem, & multo plures, q̃ vllo vnquam die voraſſet gladius, de populo illo consumpsit in obsidione illa saltus Romani exercitus post quadraginta annos, ducibus Vespasiano & Tito, iuxta quod prædictum fuerat per Psalmistã: Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Nõne hoc est pendere inter cœlũ & terram, & crepuisse, & omnia pendentis visceră diffusa esse, scilicet neq; in cœlo spem siue vllam partẽ, neq; in terra quã calcamus locum vllum propriũ habere, & post seditionũ ingentem crepitum, quẽ historiographus denarrat Iosephus, reliquias conclusæ multitudinis, quæ gladio superfuerũt, in oẽs gentes captiuas ductas esse? ¶Et ille siquidẽ Achitofel festinans ad interitum, domũ suam disposuit, ficut litera refert. Et dispofita domo sua suspendio interijt: huius autẽ domũ, scilicet iam dictũ populũ Iudaicum, qui domus eius recte dicitur, ex quo dux ipse fuit eorũ qui comprehẽderunt dominũ Iesum, iamdudũ dispoſuerat spiritus propheticus in psalmo centesimooctauo sub triginta maledictionibus, quas & nos p̃cedenti loco numerauimus, qua r̃ prima est, cõstitue super eũ peccatorem. Tricesima, & induantur sicut diploi de confusione sua: secundum numer̃ triginta argenteorum, quos iste venditor iusti sanguinis ab illis emptoribus acceperat. Illius nimir̃ prophetici spũs dispositione illud quoq; dispositũ fuit, vt eosdem triginta argenteos Iudas referret principibus sacerdotum & senioribus, atq; proijceret in tẽpo, & illi acceptis argẽteis dicerẽt, non licet mittere eos in Corbanan, quia pretiũ sanguinis est, & concilio inito emerunt ex illis, agrũ figuli, in sepulturã peregrinor̃. Nã ne casu hoc accidisse quis putet. ¶Tunc (inquit euãgelista) impletũ quod dictũ est per prophetã, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos, pretiũ appretiati, quẽ appretiauerunt à filijs Israel, & dederunt eos in agrũ figuli, ficut constituit mihi dñs. ¶Propheta per quem hoc dictum fuerat, Zacharias est, sed per incuriam scriptorũ inoleuit, vt hic pro Zacharia nominaret Hieremias, & ipsa prophetia, quã hic abbreuiauit euãgelista, maxima quærela est pastoris boni, iuxta illud q̃d alibi dicit: Retribuebãt mihi mala pro bonis. Narrat quippe gregẽ se pauisse pastor bonus, ab eo quo ait, hæc dicit dñs deus meus: Pasce pecora occisionis, quæ qui possiderãt, occidebant, & non dolebãt, vsq; ad id, & dixit dñs ad me, adhuc sume tibi vasa pastoris stulti, quæ omnia hic perscribere & explanare nimis longũ est. Testimoniũ, quod euangelista breuius posuit, sic se habet inter cætera illius capituli. Et dixi ad eas: Si bonũ est corã vobis, afferte mercedẽ meã: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit dñs ad me: Proijce illud ad statuarium, decor̃ pretiũ, *quod appretiatus sum ab eis, & tuli triginta argenteos, & proieci illos in domũ dei ad statuarium. ¶Deniq; hoc sciendũ, quia sub conditione, & quasi cõuentione facta, gregẽ paui, scilicet filios Israel, de qbus Psalmista dicit. Deduxisti ficut oues populũ tuum, in manu Mosi & Aaron. Et sub cõditione legẽ dedi eis in monte Sinai, & terrã Chanaan, cuius videlicet conditionis siue conuentionis, summã Psalmista breuiter exprimit his verbis: Et dedit illis regiões gentiũ, & labores populor̃ possederũt, vt custodiant iustificationes eius, & legẽ eius requirant. Quid ergo est hic dicere: si bonũ est coram vobis, afferte mercedẽ meam, & si non, quiescite: nisi in arbitrio ipsor̃ quid mallent ponere, & voluntarias debiti cultus & susceptæ legis obseruationes quærere? Nã voluntariũ seruitium ab eis quæsisse deũ, manifestum est. Exẽpli gratia: Testes (ait ipse per Mosen) inuoco cœlum & terrã, quod proposuerim vobis vitã & bonũ, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, vt & tu viuas & semen tuũ. Et Iosue dixit ad eos: Sin autẽ malum vobis videtur vt dño seruiatis, optio vobis datur: Eligite hodie quod placet, cui seruire potissimũ debeatis. ¶Igitur quod dicit: si bonũ est coram vobis, afferte mercedẽ meã, & si non, quiescite: tale est, ac si dicat, ille filius patrisfamilias & dñi vineæ, missus ad agricolas tẽpore fructuũ, vt acciperet vineæ fructus. Ecce pater meus, postquam seruos suos misit, quorum alios cæcidistis, alios lapidastis, nouissime misit ad vos dicens: Verebuntur filium meum. Si ergo bonum est coram vobis, date fructus vineæ, & si non, saltẽ quiescite: vt nõ occidatis me, dicentes: Hic est hæres, venite occidamus eũ, & habebimus hæreditatẽ eius. At illi non solum fructus vineæ nõ dederunt, verumetiã ab hoc malo non quieuerunt, quin ejicerent me extra vineam & occiderent.

2. Regũ. 18.

Iudęi suspẽsi inter cœlũ & terrã.

Psal. 72.

Triginta maledictiones Iudęorũ triginta argenteis.

2. Regũ. 17.

Matth. 27.

Zach. 11.

Psal. 54.

Zacha. 11.

alis, quo

Psal. 76.

Psal. 104.

Deuter. 30.

Iosue, 24.

Parabola de malis agricolis, Matth. 21.

Mala retributio.

¶Et vt hoc facere possent, appenderũt triginta argenteos, quos ironice dico mercedem meã, quia non mea vel mihi debita merces, sed sanguinis mei pretiũ erant. Miraculũ tam malæ retributionis spectandũ erat oculis patris q̃ miserat me, vt vineæ fructus exigerem ab eis. Dixit ergo dñs ad me: Proĳce illud ad statuarium, decorum pretium. Deniq; pretium quod sic appretiatus sum ab eis, cũ grauissima ironia dixit decorũ, ille statuarius, id est, figulus, siue plasmator hominis, deus pater meus. Tuli eñ triginta argenteos & proieci illos in domũ dei ad statuarium, vt scilicet videns retributionẽ tam iniquã, daret iudicium, & iudicaret eos ex ore ipsoꝝ dicentiũ: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliĳs agricolis, qui reddant ei fructũ tẽporibus suis. ¶Ad hunc sensum valet quod continuo sequitur: Et præcidi virgã meam secundã quæ appellabatur funiculus, vt dissoluerem germanitatẽ inter Iudã & Israel. In isto prophetiæ capitulo, quod totũ hic p̃scribere piguit, ita p̃miserat: Et assumpsi mihi duas virgas, vnã vocaui decorẽ, & alteram vocaui funiculũ, & paui gregẽ. Ac deinceps: Et tuli virgã meam, quæ vocabatur decus, & abscidi eã, vt irritũ facerẽ fœdus meum, q̃d pepigi cum omnibus populis. Et est sensus: Regendas susceperã oẽs gentes, & fœdus pepigerã cum eis, dicẽs ad Noe & ad filios eius, ecce ego statuã pactum meũ vobiscũ, & cũ semine vestro post vos, & illius regiminis virgã vocaui, inquit, decorẽ. Decus eñ siue decor quidã est nõ paruus inter oẽ genus humanũ & deinde seorsum regendũ susceperã gregem vnũ gentis Israeliticæ. Et huius regiminis virgam alterã, inquit, vocaui funiculũ, iuxta illud: Pars autẽ dñi populus eius. Iacob funiculus hæreditatis eius. ¶Quomodo aũt abscondi virgã illam priorẽ, quã vocaueram decorẽ? Dimittendo scilicet gentes oẽs abire quo volebant, quemadmodũ & Paulus in actibus apostoloꝝ dicit: Annunciamus vobis ab his vanis cõuerti ad deũ viuum, qui fecit cœlum & terrã, mare & omnia quæ in eis sunt, q̃ in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Porro virgam secundã, quã vocauerat funiculũ, præcidi, ait, vt dissoluerẽ germanitatẽ inter Iudã & Israel, faciendo scilicet, quod ipsemet iudicauerunt ad quos & propter quos parabolã dixerat, malos male perdet, & vineam suã locabit aliĳs agricolis. Sicut p̃dictũ, ita & factũ est. Præcidit virgam suam secundã, quæ appellabatur funiculus, & hoc nõ quomodocunq;, nõ ita vt repelleret plebẽ suã, nunquid eñ, ait Apostolus, repulit deus populũ suũ? absit, nam & ego Israelita sum, ex semine Abrahã, de tribu Beniamin: nõ repulit deus plebem suã quã præsciuit: sed ita, vt dissolueret germanitatẽ inter Iudã & Israel. Et est sensus: Sicut olim dissoluta est germanitas inter Iudã & Israel, quãdo decẽ tribus scissæ sunt à domo Dauid, facientes sibi regẽ Ieroboam, & colẽdo vitulos q̃s ille fecit: tribus aũt Iuda permãsit cũ domo Dauid, habẽs ciuitatẽ Hierusalẽ, & vnicũ tẽplũ nominis dñi, ita & nunc. Sicut eñ tunc in illa dissolutiõe germanitatis tribus Iuda, ex qua oportebat Christũ nasci, adhæsit regi suo Dauid, cuius de domo natiuitas illa sperabat, quia dñs iurauerat illi, & sicut in ipso Israel, i. in decẽ tribubus, aliqui erãt residui dicẽte dño, reliqui mihi septẽ millia viroꝝ, q̃ nõ curuauerũt genua ante Baal: sic & in hoc tempore, ait idẽ Apostolus, reliquiæ secundũ electionem gratiæ saluæ factæ sunt. ¶Et in his tanta est dissolutio germanitatis, quãta significari potuit significatiõe gladij, cũ dñs dicit: Nolite arbitrari quia venerim pacẽ mittere in terrã. Nõ veni pacem mittere, sed gladium. Veni eñ separare hominẽ aduersus patrẽ suũ, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Ibi dolores vt parturiẽtis, pro tãta dissolutiõe germanitatis. Exempli gratia, cũ Paulus apostolus dicit: Veritatẽ dico in Christo, nõ mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in spũ sancto, q̃m tristitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam eñ ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundũ carnẽ. ¶Intueri tandẽ libet, quia inter prophetiã & rem gestã, secundũ qualitates verboꝝ nonnulla distantia est. Nã in re Iudas, ait euangelista, retulit triginta argenteos principibus sacerdotũ & senioribus, & proiecit eos in tẽplũ: in prophetia aũt ipse, qui mercedẽ suã quærebat, qui gregem pauerat, dñs dicit: Et tuli triginta argenteos, & proieci illos in domũ dei. Item q̃; & cũ futuꝝ esset, & ita factũ sit, vt dicerent illi emptores sanguinis, nõ licet eos mittere in Corbanan, quia pretiũ sanguinis est, & hæc dicẽtes emerẽt ex illis agrũ figuli in sepulturã peregrinoꝝ: ita prophetatũ fuerat. Et dixit dñs ad me: Proĳce illos argẽteos siue illud pretiũ ad statuariũ, id est, figulum. Itaq; q̃d fecit Iudas referẽs argẽteos, & q̃d fecerunt principes sacerdotũ & seniores emẽdo ex illis agrũ figuli, hoc secundũ verba prophetiæ semetip̃m fecisse dicit ipse cuius sanguinis pretium fuerũt illi argẽtei. Diligẽter animaduerte: Non q̃d talẽ appẽderũt mercedẽ diuites illi, negotiãtes in templo, & dicere soliti, q̃d in hoc ipso capitulo p̃missum est, benedictus dñs, diuites facti sumus: non, inquam, quod constituerunt traditori dare triginta argenteos pro traditione dñi, hoc fecit dominus: sed q̃d traditor eosdẽ retulit argẽteos, & quod illi cõsilio inito emerunt ex illis agrũ figuli in sepulturam peregrinoꝝ, hoc fecit

Zacha. 11

Matth. 21 Zach. 11.

Duæ virgę dñi, vna decus, altera funiculus. Gene. 9

Deuter. 32

Quõ abscõdit virgam priorem. Acto. 14

Roma. 11

Dissoluta germanitas. 3. Regũ. 12

Psal. 88. 131 3. Regũ. 19. Roma. 11.

Matth. 10 Psal. 47 Roma. 9.

Differẽtia verboꝝ inter prophetam & euãgelistam. Marc. 27 Zach. 11.

Ibidem.

fecit dominus dei filius,& hoc,inquit,constituit mihi dñs.¶Et quem non delectet iustitiæ causam cognoscere,cur ita fecerit dñs,cur tantopere hoc facere voluerit dei filius,vt super faciendo,quasi iam facto,tubã præmitteret propheticã personantem suo perflãte spũ? Deniq; per hoc excitati æstimare debemus,argenteos illos grauissimos & maximi fu isse ponderis,magnifq; signatos inscriptione mysterij,quã ipse nouerat q omnia in sapiẽ tia fecit.Appendamus eos melius in statera rationis qa male appenderunt ipsi q dederũt eos in pretium sanguinis iusti.¶Primo sciendum,quia argẽtum illud fuit dñi,sicut & cæ tera omnia quæcunq; possidebant illi,diuites facti,filij pauperꝝ,quorꝝ patres nihil habuerunt,quippe ꝙs de Aegyptia seruitute,qua propter venditionẽ fratris sui Ioseph diu seruierant,dñs eduxit,nihil habentes,nisi quod dedit eis regiones gentium & labores popu lorum possederunt,sub ista conditione,sicut iam superius dictũ est,vt custodirent iustificationes eius,& legẽ eius requirãt.Et terra,inquit,mea est:vos aũt coloni mei estis.Tũc dedit & extunc multiplicauit eis aurũ & argentũ,videlicet de laboribus populorum iam suis,de regionibus Chananæorꝝ in suũ ius redactis,quia per iustũ illis abstulerat iudiciũ, propter scelera ipsorꝝ.¶Nihil ergo iuris isti habuerũt in bonis illis,nisi hoc,vt seruientes dño,bonis domini vterentur,tanq; mercenarij.At illi vtentes bonis dñi persæpe nimis fraudauerũt seruitiũ dñi,in tantũ vt hæc ipsa bona,q; pro mercede acceperãt seruitij dñi, sacrarẽt dijs alienis,& simulacra fabricarẽt dæmonijs.Hoc est ꝙd per prophetã Osee dñs idẽ conqueritur his verbis,sub similitudine mulieris fornicatricis.Et hæc nesciuit,qa ego dedi ei frumentũ & vinũ & oleum,& argentum multiplicaui ei & aurum, quæ fecerunt Baal.Idcirco cõuertar,& sumã frumentũ meum in tempore suo,& vinũ meum in tempore suo,& liberabo lanã & linum meũ,quæ operiebant ignominiam eius.Parum illud fuit, quod argentũ & aurũ dñi fecerunt Baal.Impleuerunt isti filij mensurã patrũ suorꝝ,in eo maxime,q; argentũ eiusdem dñi pretium sanguinis eius fecerũt. Igitur iam plane tẽpus erat faciendi,ꝙd in illa prophetia præscriptũ fuit,tempus dño liberandi lanam suã & linũ suũ,quæ operiebant ignominiã suam fornicatricis illius,liberandi frumentũ & vinũ suũ, aurũ suũ & argentũ suum.¶Huiusce liberationis initiũ quale esse potuisset conuenientius, iustius aut venerabilius,q; vt reuocaret,& de manu traditoris abstraheret,atq; in templo proijceret illud ad statuariũ iam dictũ,scilicet deũ patrẽ suũ illos triginta argẽteos sanguinis sui pretiũ? Nam vere ipsa relatio argenteorꝝ,liberationis iam dictæ fuit initiũ,liberationis omniũ bonorꝝ,quibus sibi collatis illi nimis sacrilege & crudeliter abusi sunt:Finis aũt vel cõsummatio,quando venerunt Romani, totumq; aurũ & argentũ siue in templo siue extra templũ,lanamq; & linũ,quod incẽdio superfuit,abstulerunt:Et factũ est quod in eodem propheta comminatus fuerat dñs,ne forte,inquiens,expoliem eam nudam,& statuam eã secũdum diem natiuitatis suæ,& ponã eam quasi solitudinem,& statuam eam velut terram inuiam,& interficiam eam siti.¶Quoniam autẽ & hoc fecit dñs,sicut iam supra dictũ est,non licet eos mittere in Corbanan,quia pretium sanguinis est,emerunt ex illis agrũ figuli in sepulturam peregrinorꝝ:in isto quoq; facto quis dubitet scitu dignum subesse mysteriũ? Nos eñ eramus peregrini,quippe & qbus dicit Apostus:Qui eratis illo in tẽpore sine Chro,alienati à conuersatione Israel.Hospites testamẽtorꝝ,promissiõis spem nõ habẽtes,& sine deo in hoc mũdo:Et nunc quidẽ,ait idem,iam nõ hospites & aduenæ sed estis ciues sanctorꝝ & domestici dei:veruntamẽ mutata peregrinatione peregrini sumus,profitẽtes cũ eodem,quia nõ habemus hic manentẽ ciuitatẽ,sed futurã inquirimus, & facientes,quod idẽ dicit:exeamus igitur ad eũ extra castra improperium eius portantes.¶Igitur illi emendo agrũ figuli in sepulturam peregrinorũ,ficut constituit mihi dñs, dñi dei filius,mysterium nobis operati sunt,& licet ignorantes,iustitiæ dei seruierunt.In eo videlicet,q; sicut illi argentei non remanserunt traditori,qui vendiderat non suum,sic nec sibi pretium illud remanere passi sunt,qui bonum operarium & vineæ dñm nõ de suo sed de bonis eiusdem domini,de mercede eiusdem operarij,emerant ad interficiendum. Erat aũt Corbanan Gazophylaciũ,& interpretatur Corbanan oblatio,& proinde sic appellabatur,qa de oblationibus implebatur,quæ nimirꝝ oblationes ad ipsos perueniebant. Ne igitur ad illos illi argentei redirẽt,quibus & ipsum Gazophylaciũ & cætera oñia iuste tollenda erant,hoc prouidit dñs,hoc constituit dominus,vt emerent ex illis agrum iam dictũ,qui vocaretur ager sanguinis in præsagium,malum ipsis,bonũ nobis.¶Ager quippe sanguinis tota est illis ecclesia Christi,quæ sanguinẽ illum vsq; hodie fideliter bibit,clamantem ad deũ aduersus maledictos illos secundũ similitudinẽ sanguinis Abel iusti,de quo dñs loquitur ad Cain:Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.Nunc igitur maledictus eris super terrã,quæ aperuit os suum,& suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.Quomodo aũt in huiusmodi agro sepelimur aut sepulti sumus nos peregrini? Quis hoc nesciat? Quicũq; baptizati sumus,ait apostolus,in Chro Iesu,in morte ipsius

Quales illi triginta argentei.

Argentũ illud dñi fuit

Gene.37
Psal.140

Leui.25

Iudæi quid iuris habuerunt ad bona Chananæorum.

Osee.2.

Qũo ablata sunt ab eis bona illa.

Ibidem.

Nos nũc alter pegrini sumus q̃ fuimus ante fidem susceptam.

Ephe.2
Hebræo.13

Ager figuli.

Corbana.

Ager sanguinis ecclesia est.

Gene.4

Roma.6

Facies vituli a sinistris ꝓpter aduersa passionis eius. Ezechi.1

baptizati sumus. Consepulti em̃ sumus cum ipso per baptismum in mortem, &c. ¶Intea rea iugũ obedientiæ trahit ipsa, cuius ad honorẽ hæc loquimur, facies vituli, & aduersa obuenerunt ei, iuxta quod in propheta dictũ fuerat: Facies autẽ bouis siue vituli à sinistris. Et facies leonis à dextris, de qua dicendũ post hæc erit. Sinistra hæc sunt, ꝙ illuditur, flagellatur, & crucifigitur. Illusus em̃ est prius ab ipsis Iudæis & pontificibus, siue pontificũ ministris, expuendo in faciẽ eius, velando faciem eius, colaphis eũ cædendo & palmas ei in faciẽ dando, cũ cachinno crudeli, vt dicerẽt: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. Deinde illusus est à gẽtilibus, ꝙbus eum tradiderunt, militibus * præsulis. Congregata quippe ad eũ omni cohorte, exuentes eum, chlamydem coccineam circundederunt ei, & plectentes coronã de spinis posuerunt super caput eius, & harundinem in dextera eius, & genu flexo ante eũ, illudebant ei, dicentes: Aue rex Iudæorum. Et expuentes in eũ acceperunt harundinem, & percutibant caput eius: deinde flagellatum, tunc demum crucifixerũt eũ. ¶Fuit ergo duplex illusio, altera canum, alia vitulorum: canum, id est, gentilium: vitulorum lasciuientium, id est, Iudæorum, sicut ipse in psalmo clamauit, & adhuc clamans, dicit: Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me, aperuerũt super me os suũ, sicut leo rapiens & rugiens, &c. Ac deinceps: Quoniam circundederũt me canes multi, concilium malignantium obsedit me, foderunt manus meas & pedes meos. Miro modo prophetia hæc ordinẽ tenuit historiæ siue rei gerendæ, vt ficut futurũ erat, & ficut factũ est, quod prius à Iudæis: & deinde à gentilibus illusus & male tractatus est: ita prius de Iudæis & Iudæorum pontificibus querelam depromeret, sub nominibus vitulorũ & taurorum pinguium, qui quasi munda erant animalia, quia putabant vel dicebãt se cognoscere deũ: deinde de gentilibus sub nomine canũ, quia sine deo viuentes, nec saltem nomen scientes eius, palã immundi erãt. ¶Cuncta hæc sinistra fuerũt, vnde & facies hæc recte (vt iam dictũ est) à sinistris fuisse perhibetur. Facies ingloria & despecta, sicut gemituosus propheta loquitur: Et ascendit ficut virgultũ corã eo, & ficut radix de terra sitiẽti. Non est ei species neq; decor. Et vidimus eũ & non erat aspectus, & cõsideraumus eũ despectũ & nouissimũ virorum, virum dolorum & scientem infirmitatẽ & quasi abscõditus vultus eius, &c. ¶Sinistra inquã, id est, aduersa hæc fuerunt, sed per hæc sinistra, cũcta nobis dextera ꝑ hæc aduersa, cũcta nobis prospera venerũt. Et illis quidẽ vitulis siue tauris sinistra hæc ignominiosa, & canibus illis cõtemptibilia fuerũt. Vnde & Apostolus loquit: Iudæis quidẽ scandalũ, gentibus aũt stultitiã: sed nobis, id est, nostro sensui, illud stultum dei sapientius est hominibus Iudæis, & infirmũ illud dei fortius est hoĩbus ethnicis: quos cũ autoritate suprascripta vitulos & canes dicere audemus potius ꝙ hoĩes. Beatus est, ait ipse, q nõ fuerit scandalizatus in me, & hoc scientes nõ scandalizamur, sed gloriamur, & faciem hãc in ista quasi stultitia & infirmitate maxime glorioſam ꝑdicamus, quippe q ipsas eius cõtumelias sacramentis & maiestate iudicij plenas esse intelligimus. ¶Primũ, illud ꝙ illudentes faciẽ quoq; eius (quod Marci & Lucæ narratio nõ præteriuit) velauerũt, quantũ vsq; hodie super illos exercet iudiciũ? Nam qa sic faciẽ eius velauerũt, idcirco velamẽ positũ est super cor eorum, secundũ illud portentũ, quod Moses ponebat velamen super faciem suã, & vsq; in hodiernũ diem, ait Apostolus, cũ legitur Moses velamen positũ est super cor eorum. Et quia sic velata facie incuruabãt eũ ad colaphizandũ, recta imprecatione, siue iusta cõcessione in psalmo spũs propheticus: Obscurentur, inquit, oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semp incurua. Sibimet ergo faciem eius absconderunt, q̃uis ipse illis abscondisse dicatur, dicẽte Esaia: Et expectabo dñm, qui abscondit faciem suam à domo Iacob, & præstolabor eũ, subauditur, donec ostendat eis faciem suã, ficut loco memorato prosequitur Apostolus, dicens: Cum aũt Israel conuersus fuerit ad dominũ auferetur velamen. ¶Interim absconditus est ab eis pro reatu velationis, & reprobationis, illius, q̃ reprobauerunt eũ, lapidem summũ, lapidem angularẽ, non qualicunq; modo, sed ita procaciter, vt inter reprobandũ in faciem quoq; eius expuerent. Quo enim modo quippiam magis q̃ conspuendo reprobamus? Eius nanq; rei, quam conspuimus, odorem nobis fœtere significamus. Nimis ergo illi reprobauerunt ædificantes istũ lapidem, sed frustra: factus est em̃ in caput anguli. Et principium est fortitudinis, vnde plenius dicendũ erit in cõtemplatione faciei leonis. ¶Præter hæc & vocẽ cachinni non sine iusta indignatione deus audierit, dũ velata facie quasi non videntem colaphizantes, & alapis cædentes, dicerent: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Stulti & cæci, nos pro illo vobis prophetizamus, id est, secundũ veram prophetiam respondemus, quia percussit eum filia latronis. Quæ percussit eũ, tota synagoga vestra vocatur & est filia latronis. Sic enim habet prophetia, quam ipse velata tibi facie nobis videt, nobis ostendit. Nunc vastaberis filia latronis. Quam ob causam? Obsidionem, ait, posuerunt super nos, in virga percutienti maxillam iudicis Israel. Quem iudicẽ Israel si quæras, quis nam sit, ecce dicimus,

Duplex illusio, vna vitulorum, altera canũ. Psal.21

Passio chri nobis gloriosa. 1.Cor.1.

Matth.11.

Vindicta de velatione faciei. Marc.14 Lucæ.22. Exod.34 2.Cor.3 Psal.68 Esa.8.

2.Cor.3

Psal.117

Synagoga Chri̅ persecutiẽs, filia latronis dicitur. Matth.5.

quia

quia ipse est qui natus est in Bethleem de virgine Maria, ab initio aũt siue ab æterno deus erat. Nam protinus sequit, & ait: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, q̃ sit dñator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Ergo filia latronis tu es ô synagoga satanæ, quæ tanti iudicis maxillam pcussisti, & hoc prophetizat tibi, loquẽs in prophetis, loquẽs etiã in nobis. Cuius filia latronis? Nonne Barabbæ Erat em̃ Barabbas latro, & propter seditionẽ & homicidiũ missus fuerat in carcerem, illũ tu tibi donari petisti, autorem seditionis, occidisti autẽ hunc, principem pacis. Vere ergo filia latronis, & patris eiusmodi, seditiones & latrocinia iusta in hæreditate possedisti. Et idcirco vastata es, qa obsidionem posuisti, eos prohibens loqui, & psequens & occidens eos, q̃ prænuntiabant de aduentu iusti. s. iam dicti iudicis, & eiusdem cum p̃sens esset, maxillam pcussisti. ¶Et qdem Gentiles quoque, qbus eum tradidisti, non minus illuserunt, imo & amplius illuserunt, qa præter hoc, q̃ similiter (vt tu) expuerunt in eum, & alapas ei dederunt, simul etiã ad derisionẽ regij nominis, sup quo accusaueras eum chlamydẽ coccineã circundederunt ei. Et plectentes coronã de spinis, posuerunt sup caput eius, & arundinem in dextera eius, & genuflexo regem salutantes, arundine pcutiebant caput eius. ¶Sed in oĩbus his tu filia latronis maius pctũ habes, qa legem & prophetas Messiam tibi promittentes acceperas, ita vt excusationem non habeas de pctõ tuo, quin sciens & per inuidiam dñm & regem tuum illuseris, illudendum q̃ & flagellandũ & crucifigendum tradideris. Illi autẽ eiusmodi nihil habentes aut scientes, hæc omnia fecerunt, multo excusabiliores cõparatione tui. Nam de tuis aliqui à te psuasi, per ignorantiã fecerunt, illi autẽ omnino nescierunt. ¶Exeamus tandem ad eum, vel cũ eo in locum q̃ dr̃ Golgatha, qd̃ est caluariæ locus, vbi crucifigentes eũ, diuiserunt sibi vestimenta eius, & videamus in humilitate vel pœna iudicati, glorioſum & terribile mysteriũ iudicaturi. Illic em̃ ipse duor̃ latronum medius, alter̃ à dextris pœnitentẽ suscepit, & amen (inqt) dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. alter̃ à sinistris, in neqtia pseuerantẽ, in damnatione reliqt. Illic & Iohannes ex amicis amicissimus cũ Maria matre ipsius, stans iuxta crucẽ eius, vnde abierant, non voluntate, sed metu cæteri discipuli eius, & Barabbas latro nescio quo abierat à Iudæis dimissus. In his quatuor tam diuersis hoĩbus q̃ magnũ subluceat mysteriũ iudicaturi huius, q̃ (vt iam dictũ est) duor̃ latronũ medius pẽdebat iudicatus: tũc demũ rite pendis, si simul prospicias, qa cum sederit, vt iudicet omnes gentes, sup sedẽ maiestatis suæ, tunc oñe genus humanũ in quatuor partes diuidet. ¶Illic erunt à dextris, q̃ iudicẽtur & condemnent, atq; illic erunt, q̃ non iudicent, sed iudicent. Nimir̃ apostolicæ perfectionis hoĩes, iudicabunt sancti nationes, videlicet cum illis principibus qbus specialiter dictũ est: Sedebitis & vos sup sedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Israel. Quarta pars erit illor̃ q̃ nec iudicabunt, qa iam iudicati sunt, iuxta illud Apostoli dictũ: Quicunq; em̃ sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. ¶Iam ergo crux ipsa Chri iudicati, quoddã erat tribunal eiusdẽ tremendi iudicis, qa circa ip̃m alter latronũ iudicatus. i. punitus, & saluatus est: alter iudicatus, de illo iudicio vel pœna transiuit ad pœnã ẽternã, impœnitẽs & vsq; in fine suo blasphemus: & dilectus Iohãnes, neq; tũc, neq; deinceps crucifixus, vel aliqui peremptus est. Quartus Barabbas, à deo qdem dãnatus erat, sed ab hoĩbus nõ iudicatus, imo dimissus, vt iam dictũ est. ¶Splẽdidius mysterĩũ hoc nobis faciet sancta & mystica lex, capl'o q̃d hmõi est: Locutus est dñs ad Moysen, dicẽs: Post mortẽ duor̃ filior̃ Aaron, qñ offerentes ignẽ alienũ interfecti sunt, & præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron frẽm tuum, ne omni tpe ingrediat sanctuariũ, quod est intra velum, corã propitiatorio quo tegit arca, & non moriat, qa in nube apparebo sup oraculum, nisi ante hæc fecerit. Vitulũ offeret pro peccato, & arietẽ in holocaustũ. Tunica linea vestiet, fẽmalibus lineis verẽda cẽlabit, accinget zona linea, & cydarim lineã imponet capiti. Hæc em̃ vestimẽta sunt sancta, qbus cunctis, cũ lotus fuerit, induet, suscipietq; ab vniuersa multitudine filior̃ Israel duos hircos pro pctõ, & arietẽ in holocaustũ. Cumq; obtulerit vitulũ, & orauerit p̃ se & p̃ domo sua, duos hircos stare faciet corã dño in ostio tabernaculi testimonij, mittẽs sup vtrũq; sortẽ, vnã dño, & alterã capro emissario. Cuius sors exierit dño, offeret illũ pro pctõ. Cuius aũt in caprũ emissariũ, statuet eũ viuũ corã dño, vt fundat preces sup eum, & emittat illum in solitudinem. His rite celebratis, offeret vitulum, & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eũ, assumptoq; thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu cõpositũ thymiama in incensum, vltra velum intrabit in sancta, & positis sup ignem aromatibus, nebula eor̃ vt vapor operiat oraculũ, quod est sup testimoniũ, & non moriat. Tollet quoq; de sanguine vituli, & asperget septies digito contra propitiatoriũ ad orientẽ. Cumq; mactauerit hircũ propeccato populi, inferet sanguinem eius intra velũ, sicut præceptũ est de sanguine vituli, vt aspergat e regione oraculi, & expiet sanctuarium ab immunditijs filior̃ Israel, & à præuaricationibus eor̃ cunctisq;

Matth. 27 Leui. 25

Illusio Chri a gentilib⁹

Maiꝰ pctũ Iudæor̃

Mirabile tribunal chri in cruce.

Lucæ. 23 Iohan. 19

Quadruplex genus hoim in extremo iudicio. Sap. 3 Matth. 19 Roma. 2

Quatuor p̃sonæ circa crucem

Verba legis de ritu offerendi Leui. 16

peccatis. Iuxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonij, qđ fixum est inter eos, in medio
fortiũ habitationis eorꝝ. Nullus hoĩm sit in tabernaculo, qñ pontifex ingredit sanctuarium, vt roget pro se & pro domo sua, & vniuerso cœtu Israel, donec egrediat. Cum autẽ
exierit ad altare, quod corã dño est, oret pro se, & sumptũ saanguinẽ vituli atq; hirci fundat sup cornua eius p gyrum, aspergens q; digito septies expiet, & sanctificet illud ab immunditijs filiorꝝ Israel. Postq; aũt emundauerit sanctuarium, & tabernaculum, & altare,
tunc offerat hircum viuentẽ, & posita vtraq; manu sup caput eius. Confiteant omnes iniquitates filiorꝝ Israel, & vniuersa delicta atq; peccata eorꝝ, quæ imprecans capiti eius emittat illum per hoĩem paratum in desertum. Cumq; portauerit hircus oẽs iniquitates eorꝝ
in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto, reuertat Aaron in tabernaculum testimonij, & positis vestibus, qbus prius indutus erat, cũ intraret sanctuarium, relictisq; ibi,
leuabit carnẽ suam in loco sancto, indueturq; vestimentis suis. Et postq; egressus, obtulit
holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se q; pro populo, & adipem qui oblatus est
pro peccatis, adolebit sup altare. Ille vero q dimiserit caprum emissarium, lauabit vestimenta & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. Vitulum autem & hircum, q pro peccato fuerant immolati, & quorꝝ sanguis illatus est, vt in sanctuario expiatio cõpleret, asportabunt foris extra castra, & comburent igni, tam pelles q; carnes eorꝝ & fimũ. Et quicunq;
combusserit ea, lauabit vestimenta sua, & carnem aqua, & sic ingredietur in castra, eritq;
hoc vobis legitimũ sempiternum. ¶Assertione nostra non indiget, demonstratione nostra non opus est, cp hæc & cætera legalia instituta fuerint exemplaria cœlestiũ, de quorꝝ
quibusdam præscriptis apostolus, dicit: Necesse est ergo exemplaria cœlestiũ his mũdari
ipsa autẽ cœlestia melioribus hostijs q; istis. Deniq; & Moysi, cum hæc ordinaret, deus
dixit: Inspice, & fac secunndum exemplar quod tibi in monte monstratũ est. Ergo exemplaria cœlestium ista fuerunt, immolatio vituli pro peccato, & oblatio arietis in holocaustum & ab vniuersa multitudine filiorꝝ Israel susceptio duorꝝ hircorꝝ pro peccato cũ ariete iam dicto in holocaustũ, & cætera quæ præscripta sunt, exemplaria fuere cœlestium.
Ipsa autẽ cœlestia sunt ista, de qbus est iam dictum, immolatio Chri crucifixi, & sortes
diuisæ latronum, q cum eo crucifixi sunt, dimisso Barraba p petitionem Iudæorꝝ. Dicamus ergo. ¶Non (inqt) omni tpe ingrediat sacerdos in sanctuarium, quod est intra velum, coram propitiatorio quo tegit arca &c. Sacerdos & hostia ipse Chrs est, ipse vitulus, ipse aries, ipe & hircus, sed diuerso respectu. Sacerdos nanq; ẽ, qa ficut Apostolus dicit, ipse assistens pontifex futurorꝝ bonorꝝ, peramplius & pfectius tabernaculum non manufactum. i. non huius creationis, neq; p sanguinem hircorꝝ, aut vitulorꝝ, sed p proprium
sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta, sacrificium præferens
panis & vini, secundum ordinem Melchisedech, in sacro corporis & sanguinis sui. Vitulus, qa sicut pro nobis, ita pro illis quoq; oportuit eum pati, q vsq; ad aduentum eius portantes iugũ legis, iuste vixerunt, & mundi fuerunt p iustitiã fidei. Aries ipse, videlicet immolatus & pro arietibus quoq;. i. pro apostolis suis, de qbus psalmus dicit: Afferte dño filij dei, afferte dño filios arietum. Ipsi nanq; duplici de causa recte arietes dicti sunt, vel qa
duces sunt totius ecclesiæ, sicut arietes duces sunt totius gregis, vl qa sicut arietes duobus
cornibus, sic ipsi duobus testamentis oppugnantia sibi impugnant, hoc à vitulis, id est,
ab anterioribus sanctis, differentes, quod iugum legis non portant, quod neq; nos (vt ait
Petrus apostolus) neq; patres nostri portare potuimus. Hircus, ipse nimirꝝ pro illis, quorum grauiora peccata tulit, siue q ante aduentum eius sub lege fuerunt, siue quos in aduẽtu suo ipe, finis legis, p pœniam suscepit, vel suscipit, qualium nouissimus latro ille est, quẽ
(vt supra diximus) in cruce pœnitentẽ suscepit. ¶Igit cum vitulo & ariete & duobus hircis, tunc accessit sacerdos coram dño, in ostio tabernaculi testimonij, quando redemptor
noster ad passionem venit, obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Ostium quippe tabernaculi sancti & veri, ipsa est passio eiusdem redemptoris. Et illud maxime vulnus eiusdẽ passionis, quo latus eius vnus ex militibus lancea pcutiẽs aperuit, aperti o est illius ostij, quo ingredimur, & pter quod ostium non est aliud, p quod possimus ingredi in gloriã illius cœlestis sanctuarij. Nos autẽ extunc regale sacerdotium, gens sancta
populus acquisitionis effecti: Suscipiet (inqt) ab vniuersa multitudine filiorꝝ Israhel duos
hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustũ. Cumq; obtulerit vitulum &c. Vnus
vitulus & vni⁹ aries, qa videlicet iustorꝝ atq; sanctorꝝ hoĩm, propter quorum imperfectã
iustitiam siue sanctitatem, Christum tanquam vitulum, & velut arietem pati siue immolari oportuit, quoniam & si proprijs vel actualibus criminibus non erant impliciti, peccato
tamen originali tenebantur obnoxij: nulla dualitas, nulla diuisio est, sed omnes vnũ sunt.
¶Porro, hirci duo sunt, sorte separandi, qa pctõres siue impij diuisi sunt diuisione hmõi,
vt alij per pœnitentiam conuersi, remissionem peccatorum accipiant in sanguine Chri-

sti

Lex illa exemplar fuit cœlestiũ. Heb. 9

Exod. 25.

Chrs sacerdos ẽ, & vitul⁹ & aries & hirc⁹ mysticus Hebræo. 9

Psal. 109 Chrs vitul⁹

Chrs aries Arietes apli Psal. 28

Actorꝝ. 15. Chrs hirc⁹

Philip 2 Ostiũ tabernaculi, lat⁹ Chri vulneratũ in cruce 1. Petri. 2

Duo hirci, Christus & Barabbas

ſtitalij impœnitentes in ſuis morianꝫ peccatis,&non prodeſt illis ſanguis Chri,imo in iudiciũ venit ſuper eos,ſicut qdam eorũ ſibibimetipſis imprecati ſunt,dicẽtes: Sanguis eius ſuper nos,& ſup filios noſtros. ¶Ait ergo:Cumq; obtulerit ſacerdos vitulũ,& orauerit pro ſe &pro domo ſua,duos hircos ſtare faciet corã dño in oſtio tabernaculi teſtimonij, mittens ſup vtrũq; ſortẽ,vnam dño,& alterã capro emiſſario. Hoc ita factũ eſt. Voluntati patri obediens ſacerdos,verus dñs Ieſus Chriſtus,ſemetipm tanq̃ vitulum obtulit,& pro ſe ac pro domo ſua,quæ eſt eccleſia,orauit,quãdo procidens in faciẽ ſuam:Mi pater (inqt)ſi poſſibile ẽ,trãſeat à me calix iſte:veruntñ nõ ſicut ego volo,ſed ſicut tu,factusq; in agonia,prolixius orabat,& factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Tunc vbi comprehenſus eſt,&præſidi Pilato traditus, quem(inqt ille)vultis dimittam vobis,Barrabã an Ieſum q dicit Chriſtus? Hoc plane fuit ſortẽ mitti ſuper duos hircos. Hircus eñ ipſe,qui aries & vitulus diuerſo reſpectu, vt ſupra meminimus. Cuius ſors exierit à dño,illum(ait)offeret pro peccato. Cuius autẽ in caprum emiſſariũ,ſtatuet eum viuũ corã dño, vt fundat preces ſup eum, & emittat illũ in ſolitudinẽ,& hoc ita factum eſt. Quẽ illi ſibi petierunt dimitti,dimiſſus eſt illis.ſ.Barrabas latro. Ieſum aũt flagellatum tradidit eis Pilatus vt crucifigereꝫ,quod fuit hircum ſortis dñi offerri pro pcto. ¶Quæ autẽ fuit ſolitudo vel deſertũ, quo dimiſſus abijt ille Barrabas latro? Sic eñ dictũ eſt de hirco emiſſario:Statuit eum viuum corã dño, vt fundat preces ſup eum,& emittat illum in ſolitudinẽ. Quod dicit,vt fundat ſup eum p̃ces,id intelligi oportet imp̃cationes Nam rurſus ita dictũ eſt: Tunc offerat hircum viuentẽ, & poſita vtraq; manu ſup caput eius,confiteant omnes iniquitates filiorũ Iſrael,& vniuerſa delicta atq; peccata eorũ, quæ imprecans capiti eius,emittet illum p hoiem paratũ in deſertũ. Quod ergo deſertum,vl vel quæ fuit ſolitudo,in quam emiſſus eſt ille Barrabas,hircus reprobus,malis p̃cibus diris ſup caput ſuum coopertus imp̃cationibus? Nimirũ illa ſolitudo illud eſt deſertũ,q̃d intelligi oportet in verbis iſtis,q̃ ſacerdos ille p̃dixerat,ecce relinquet vobis domus vra deſerta præmiſſis imp̃cationibus hmõi. ¶Vt veniat ſup vos omnis ſanguis iuſtus, q effuſus eſt ſup terram à ſanguine Abel iuſti vſq; ad ſanguinẽ Zachariæ filij Barachiæ,quẽ occidiſtis inter templum & altare. Amen dico vobis,venient hæc oĩa ſup generationẽ iſtam. Vere deſerta domus ,quã deſeruit ſalus, quã deſeruit deus & dñs Ieſus Chriſtus,foras ductus, extra ciuitatẽ crucifixus. ¶Eiuſmodi p̃ces ſiue imprecationes imprecabit(ait)capiti eius poſita vtraq; manu ſup caput eius. Non eñ vna manu,non vno vel ſimplici , ſed duplici puniuit eos iudicio.ſ.& in iſto & in futuro ſeculo,condẽnatos ex ore ſuo dicentium,ſanguis eius ſup nos,& ſup filios noſtros . Ergo imprecantis vtraq; manus poſita eſt ſup caput eius.ſ.Barrabæ in primis, & cum eo populi,cui petenti dimiſſus eſt talis hircus, portans iniquitates filiorũ Iſrael,& vniuerſa delicta atq; peccata eorũ.ſ. contra ipſos in teſtimonium,q̃ ſeditiones hæreditario iure poſſidere deberent, qa ſeditionis autorem ſibi dimitti petierunt. ¶Quid tandẽ facere debuit aut potuit ille homo,q dimiſit eiuſmodi caprum emiſſarium? aut qs ille homo,aut quomodo paratus fuit,qm̃ fic dictum eſt,emittet illum per hoiem paratum in deſertum? Principes ſacerdotum(ait Euãgeliſta)& ſeniores perſuaſerunt populo,vt peterent Barrabam,Ieſum vero perderent. Illa perſuaſio fuit p̃paratio,& ille homo vnus congrue populus vnus intelligitur,illa pſuaſione præparatus. ¶Quid ergo facere debuit homo immundus,tali præparatione & talis capri contagione pollutus? Lauabit(inqt)veſtimenta ſua & corpus aqua, & ſic ingredieꝫ in caſtra . Quali aqua lauabit? Nimirũ aqua baptiſmatis,aqua ſanguine mixta,ex eius latere ſors dño exijt, vt immolareꝫ ſiue offerreꝫ pro peccatis. Qui pœnĩam egerit, eo quòd perſuaſus caprum emiſſariũ dimiſit,& iſtũ mactari petiuit,tali aqua lauabit vt ſaluari poſſit. Hoc ita factũ ẽ. Pœnĩam agite(inqt Petrus)& baptizetur vnuſqſq; veſtrum in nomine Ieſu Chri,in remiſſionem peccatorũ,&accipietis donum ſpũs ſancti. Item:Vos autem(ait)ſanctum & iuſtum negaſtis, & petiſtis virũ homicidam donari vobis, autorem vero vitæ interemiſtis. Pœnitemini igit & conuertimini,vt deleant veſtra pcta. His auditis,cõpuncti ſunt corde, & baptizati ſunt primo tria milia ,& deinde quinq; milia,atq; hoc modo,q caprum emiſſarium(id eſt Barrabam)dimittens,autorẽ vitæ interfecerat, lauit conſciæ ſuæ veſtimenta, & corpus aqua, & ſic ingreſſus eſt in caſtra, appoſitus eſt ad numerũ illorũ,qs ab initio mundi credentes vſq; in illã horam & ſanguis exiens de latere Chri emundauerat. Non oẽs ita egerunt,ſed q voluit,ſic lotus eſt,& in caſtra ſanctorũ mundus ingreſſus eſt. ¶Et de iſto qdem hirco reprobato & male emiſſo , pro tempore & re(vt puto) ſatis dictum eſt:de cæteris adhuc dicendum, quod plurimũ delectat , qa tantummodo tres iſtæ ſpẽs animalium,vitulus,aries,& hircus,ſub virga paſtoris tranſeunt, qualis videlicet paſtor fuit ipe Moyſes,p quẽ ordinata ſunt hæc exẽplaria cœleſtiũ:paſcebat eñ oues ſoceri ſui Iethro,qñ vocauit eũ deꝰ de rubo. ¶Reſpice in hãc partẽ,& nõ plures,ſed totidẽ ordi-

Matth.27 Leui.16

Lucę.22

Solitudo vl deſertũ hirci, Hierm fuit myſtica

Matth.23

Impcatões in hircum.

ps 68

Baptiſma ſalutare prefiguratum

Actorũ.2 Acto.3

Exod.3

Tres ordines hoim Chrianorꝫ

ordines inuenis animalium rationalium, quæ sub virga boni pastoris huius transeunt, de quo loqmur, qa posuit aiam suam pro ouibus suis, & pro grege suo mori dignatus est. Nã vnus est ordo illorꝫ, q congregati sunt, curisꝙ secularibus licitis inseruiunt, inter quas & propter quas armis quoꝙ vtentes, quasi cornu obunco, more vitulorꝫ aduersantes sibi feriunt, neminẽ tñ concutientes, neꝙ calumniam facientes, & contenti stipendijs, vel iustis laboribus suis. Taliũ est dicere, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus,

Lucæ.3

quia videlicet tm̃, & non plus q̃ præceptũ est, fecerunt. Hi in suo ordine, tanq̃ vituli boni

Lucę.17

pastori suo dilecti sunt. Exempli gra, vt ille adolescens in euangelio, q cum de præceptis interrogatus, respondisset: Magister, hæc oĩa seruaui à iuuentute mea, Iesus aũt (inquit

Marc.10

Euangelista) intuitus eũ, dilexit eum. ¶ Alius est ordo illorꝫ, q nullum seculi iugũ trahũt nec ea quæ mundi sunt, appetũt: imo quę propria sibi esse poterant, non habentibus distribuunt, & velut tonsi arietes depositis velleribus, sequunt eundẽ pastorẽ suũ, cornu qdem habentes, sed recuruum, quo neminẽ perfoderent, qa & si interdũ excitant in zelum, non contra hoĩes, sed contra vitia hoĩm, suæ fortitudinis impetũ faciunt. Tales erant apostoli & quotquot apostolicæ perfectionis viam tenere studunt, aut studuerũt, ad hunc ordinẽ pertingunt. Distantiæ horꝫ summa hæc est, q illi tantũmodo præcepta custodiunt, isti su

Matth.19

per præceptũ addiderunt facere consilium dicentis: Si vis perfectus esse, vade, vende oĩa quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. ¶ Tertius ordo illorꝫ est, q non solum non secuti sunt consiliũ, sed nec impleuerunt præceptũ, velut hirci, q neꝙ lanis suis pastorem vestiunt, neꝙ in opere aliquo iugũ eius suscipiunt: tandẽ autẽ conuersi ad pœniam post crimina quælibet, remissionẽ & ipsi percipiunt, ita tamen, vt peruenire non debeant

Differentia inter pastores Mosen & Christũ. afs, leg. nulli, seu non vlli

ad honores seu gradus ecclesiasticos, sicut sacri canones rationabiliter diffiniunt. ¶ Igit quot sub virga pastoris hoĩs, qualis fuit Moyses, brutorꝫ animalium transeunt species, totidem sub manu summi pastoris, dei & hominis, sunt electorꝫ ordines, quasdam habentes (de qbus iam dictũ est) similitudines, sicut & ipsi pastores, siue Iacob, siue iam dictus Moyses, nonnulla gesserunt in figura boni pastoris Chri, quod fere † nonnulli incognitum est. Summa autẽ inter hæc in hoc distantia est, q brutorꝫ animalium causa non postulabat, vt pastor ipsorꝫ pro ipsis moreret: istis autẽ rationalibus vitulis, arietibus & hircis. s. hominibus cunctis, in veritate expediebat, quatenus hic pastor bonus animam suã pro eis poneret, & pro eis mori dignaret, ipsi autẽ mortuo cõmorerẽt, illo videlicet modo, quo iam mortui sumus, iamq̃ resurreximus, sicut dicit Apostolus: Quicunq̃ baptiza-

Roma.6

ti sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti em̃ sumus cum illo per baptismũ in mortẽ, vt qũo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. ¶ Magna hæc distantia est, q illic pastores siue sacerdotes, Moses & Aaron, & cæteri de stirpe eius in sacrificio nõ moriebant, sed tm̃ pecora occidebant: hic aũt & pastor mortuus est, & quotquot sunt de grege eius, illi (vt iam dictũ est) necessario commoriebant. V triusq̃, & pastoris pro grege moriẽtis, & gregis pastori suo commorientis, sacramentum in hac figura legis perspicere, plurimũ delectat, vbi vituli & hirci solus sanguis infert in sancta, & corpora cremant extra castra: aries vero solus & totus super altare in holocaustũ offerri iubet. ¶ Deniq̃ dñs Iesus Christus, aialium rationalium pastor bonus extra castra, i. extra ciuitatẽ passus, & omnes anteriores iustos, siue electos, & peccatorꝫ pœnitẽtium primitias. s. latronem q cum eo crucifixus fuit, tanq̃ vitulos & hircos suo sanguine mundauit: intus autẽ cum arietibus. i. cum apostolis, nocte præcedenti ipse verus aries, post cœnam typicam paschalis agni, sacramentum corporis & sanguinis sui in holocaustũ obtulit, quod optime notum est Christianæ siue catholicæ fidei. Gregis huic pastori (vt dictum est) commorientis lex eadem est, & esse de-

Chrũs extra castra passus

Hebræo.13

bet, quemadmodum Apostolus dicit: Optimum est enim gratia stabiliri cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Ac deinceps: Propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinẽ populũ, extra portã passus est. Exeamus igit ad eum extra castra, improperiũ eius portantes. Hæc & cætera cum dicit, nulli iam ignotũ, vel dubiũ est, quin exire velit tam Hebræos quibus ea scripsit, q̃ nos qui cum eis vnum ouile sumus effecti, extra castra iustitiæ carnis, iustitiæ seruientiũ solummodo in cibis & potibus & varijs

Exeam⁹ ad eum extra castra Heb.9

baptismatibus, quæ non possunt (ait) perfectũ facere seruientẽ in illis. ¶ Hoc est extra ca-

Quid ẽ extra castra cremari Galat.5

stra cremari secundum similitudinẽ vel ad imitationẽ summi huius vituli siue hirci, extra castra passi, spernere Iudaicas iustitias & iustitiæ dei subijci, & hoc est, sanguine suo cõmunicare saguini eius, illato in sancta, carnẽ suã crucifigere cum vitijs & concupiscẽtijs. Perfectis autẽ his, est etiam velut arietẽ in holocaustum offerri. i. non solum illicitis abstinere rebus siue concupiscentijs, & ea seruare præcepta, quæ in tabulis scripta sunt digito dei, verumetiam ab licitis siue concessis, quod primi vel maxime cœperunt facere sancti apostoli, vt secundum ipsum nomen holocausti totum eorꝫ propositũ sit sacrificium, qa vi-

delicet

delicet holocaustum interpretat totum incensum. ¶Multa sunt adhuc sacramẽta eiusdem capituli præscripti, ad rõnem pertinentia faciei huius, faciei vituli: sed qa veremur esse nimiũ, vitandumq; est fastidiũ etiã in rebus pretiosis, nos pluribus omissis, hoc tñ intactum præterire non patimur, quod intera dicit: Tollet quoq; sacerdos de sanguine vituli, & aspergeт digito septies contra propitiatoriũ. Itidẽ & alibi dicit: Immolatoq; vitulo in conspectu dñi, inferet sacerdos, q vnctus est de sangutne eius in tabernaculũ testimoniũ, tincto digito aspergens cõtra velũ. Deniq; hoc valde pertinet ad illũ, cui hoc opusculum dicauimus, honorẽ filiũ hoĩs, quod huius sacræ lr̃æ viuificans spũs vigilanter aspicientibus innuit. Vt qd eñ vitulus iste immolatus, vt qd sanguis Chr̃i est fusus, nisi vt spñs sanctum, q in eo septiformi plenitudine requieuit, in remissionẽ pcto̊r̃ acciperemus? Septies ergo contra propitiatoriũ siue contra velũ debuit aspergi sanguis illius vituli significatiui, digito sacerdotis, qa nõ nisi per passionẽ & sanguinẽ huius filiũ hoĩs potuit aut dtbuit sanctus septiformis spũs in remissionẽ peccato̊r̃ dari nobis. Nec hoc dicimus, qn & ante aduentũ eius spñs sanctũ acceperint, & patriarchæ & prophetæ & iusti q̃ plurimi, sed nõ hoc dato, q dicit & est peccato̊r̃ remissio. ¶Duo q̃ppe sunt data spũs, alte̊r̃ in diuisiones gratiaꝝ, quo solo illi anteriores illustrati fuerũt, alte̊r̃ in remissionẽ peccato̊r̃, quod ante hoc datũ non fuerat, sicut Euangelista testat: Nondũ eñ (inqt) erat spũs datus, qa Iesus nondũ fuerat glorificatus. Hoc sciens ipse, videlicet, q datum hoc non daret, nisi per mortẽ & sanguinẽ eius, dicebat ipsa nocte qua tradebat: Vado ad eum q me misit, sed qa hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum, sed ego veritatẽ dico vobis, expedit vobis, vt ego vadã. Si eñ non abiero, paracletus non veniet ad vos: si aũt abiero, mittã eum ad vos. Quod eũ dixisse de passione vel morte sua, liquido cõstat potius q̃ de futura ascensione post quadraginta dies à resurrectione sua, qa videlicet propter illã discessionem eius discipuli non cõtristari, imo gaudere habebant, sicut sanctus Lucas memorat, dicẽs: Et ipsi adorãtes, reuersi sunt in Hierusalem cũ gaudio magno. De passiõe vl̃ morte sua dixisse oĩo rectius itelligit, sed ego veritatẽ dico vobis, expedit vobis vt ego vadã &c. p̃sertim qa sic euangelista p̃miserat, dicẽs: Ante diem festũ paschæ sciens Iesus, qa eius hora venit vt transeat ex hoc mundo ad patrẽ. ¶Igit necessario valde sacerdos iste in sanguine vituli digitũ tinxit, & contra propitiatoriũ siue contra velũ sæpius asperſit, qa ver̃ est, & hoc ab ipso in veritate dictũ sit, qa † sanguis eius prius funderet, neq; conditum baptismi sacr̃m, neq; spũs sanctus datus fuisset in eo quod est paracletus, id ẽ, consolator, s. in eo q est remissor vel remissio peccato̊r̃, quæ vna vel summa est consolatio sancto̊r̃ electorůmq; omnium, tam præcedentium q̃ subsequentium, quia omnes, tam illi q̃ isti, sanguine eius emundati sunt, nec aliter dissolui poterat eis medius paries inimicitiaꝝ, qui significabat per velum, quod erat ante propitiatorium.

Quid ẽ septies digito aspergere

Leuit. 4

Mirũ valde videtur q̃ Christus nondũ fuerit glorificatus, cũ post resurrectionẽ dicat: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Duo sũt data spũs sancti Iohan. 7

Iohan. 16

Lucæ. 24

Iohan. 13

Spũs sctũs vt paracletꝰ nõ fuisset datꝰ nisi p̃ mortẽ Christi. Addo, nisi Ephe. 2

LIBRI VNDECIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS OPERIS, DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. XII.

VDire delectat, propter gloriã & honorẽ tuum fili hoĩs, audire & intelligere dulce est, ò glorioſum animal, in contẽplando quatuor facies tuas, illud quod dixit sanctus Ezechiel, vbi propheticis te vidit oculis iuxta fluuiũ Chobar. Cũ (inqt) aspicerẽ aĩalia, apparuit rota vna sup terrã iuxta aĩalia, habens quatuor facies, &c. Rota ista nimiꝝ sancta scriptura est, habens & ipsa quatuor facies, & sicut vnũ animal quatuor sunt animalia, ita & quatuor rotæ sunt vna rota, qa sicut habet ipsa prophetiæ series, ipsæ vel eædẽ sunt rotaꝝ, quæ aĩaliũ facies. Verus ergo & fidelis sermo, quem dicit, quia cum aspicerem aĩalia, apparuit rota vna &c. Cum eñ tu (quæcũq; es) aspicis hæc animalia, tunc & non prius apparet tibi rota ista, cũ (inquã) aspicis vel recipis ista filiũ hominis sæpedicta quatuor sacra, incarnationẽ, passionem, resurrectionẽ, atq; ascensionẽ, tunc vel extunc apparet & elucet tibi q̃d velit, quo tẽ dat sancta veteris instrumenti scriptura, rotunda, volubilis, pfecta, quatuor facie bus secũdum istas quatuor partes distincta. ¶Quaꝝ partiũ pro hac rõne prima est liber Geneseos, secũda lex cerimoniaꝝ siue sacrificioꝝ, tertia libri Regũ, quarta libri prophetarum.

Rota hñs q̃tuor facies sacra scriptura est Ezech. 1.

Quatuor p̃tes veteris testamẽti secũdũ. 4. facies aĩaliũ.

Nam

Nam reuera si in libro Geneseos rite perpẽdas, q̃ aspiciat intẽtio dei, ibi in rota ista facies est hoïs. Exempli gr̃a: Vbi tanta cura est deo de patrũ siue patriarchar̃ coniugijs, cũ dicit Abrahã seruo seniori domus suæ: Pone manũ tuã subter fœmur meũ, vt adiurẽ te per dñm deum cœli & terræ, vt non accipias vxorẽ filio meo de filiabus Chananæor̃, inter quos habito &c. si in isto & in cæteris similibus solũmodo res gestas attendis, & non etiã intentionẽ gerentis dei, non tibi apparet rota, imo nimis est obscura talis scriptura: si aũt aspicis, qd in hmõi deus intenderit (intendebat em̃ in eam, quã ante secula proposuerat, incarnationem verbi sui) rota apparet, scriptura lucida est, & in rota facies hominis est.

Gene. 24

Facies vituli

¶ Similiter in legalibus cẽrimonijs, in immolatione vituli, arietis & hirci, in omni ritu sacrificior̃, quẽ per manũ Moysi deus ordinauit, si solũ quod gerebat̃ attendis, & non etiã intentionẽ eius q̃ hæc fieri mandauit, non tibi apparet rota, imo vilis, & abiecta est tota scripturæ lr̃a, si aũt aspicis, qa deus intendebat figurã in illis haberi passionis eiusdẽ incarnati filij sui, qm̃ opus erat electis illius tẽporis per hæc initiari, rota tibi apparet. Et in ea faciem vituli, quod animal eor̃, quæ sacrificabant̃, maximũ est, & hanc ibi faciem agnoscere, pium atq; honorificũ est.

Facies leonis

Eccl. 47

¶ Nihilominus in rebus gestis, rebus bellicis regũ, quor̃ Dauid primus extitit, de quo sapĩa dicit, qa cũ leonibus lusit quasi cũ agnis, & in vrsis filiter fecit sicut in agnis ouium, ab isto quoq; vsq; ad Iudã Machabæum, de quo sic scriptũ est: Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione,

1. Macha. 3

nonne rota ista faciem habet leonis? Narrat quippe fortitudinẽ tantam regũ, ducumq; fideliũ, quanta sufficere potuit aut debuit, quanta pro tẽpore, & re necessaria fuit contra leones, vrsos, & pardos, cæterasq; feras diaboli. s. primo cõtra gẽtes quæ in circuitu erãt, quar̃ prima & diuturnior fuit gens Philistijm. Deinde contra Assyrios, Babylonios, Persas, & Mœdos, Macedones, siue Græcos, per quos diabolus laborauit extirpare arborem feracẽ fructus æterni, delere gẽtẽ de qua Chr̃m oportebat nasci scdm promissionẽ dei,

Gene. 17. 22 Psal. 88. 28

firmatam iuramento ad Abraham, iuramento ad Dauid. Hæc ergo tertia facies rotæ. i. sacræ scripturæ, recte dicit̃, & est facies leonis.

Facies aquilæ

¶ In prophetis profecto rectissime quartã accipis faciẽ rotæ, faciẽ aquilæ volantis. Illa nanq; sacræ scripturæ pars sublimiter volat, totiusq; intentionis suæ oculos in verum solem figit apertos, non solũ factis illum significans, sed (quod maius est) maiestatẽ diuinitatis eius verbis enuntians. Igit̃ cum aspicerem (ait) animalia, apparuit rota vna super terram iuxta animalia, hñs quatuor facies, i. cũ crederem & firmiter tenerem deũ dei filium vere hoïem factum, vere passum vel mortuum vere resurrexisse à mortuis & ascendisse in cœlum, tunc intelligibilis mihi facta est sancta veteris instrumẽti scriptura, continẽs hęc, & tota tendens in hæc quatuor sacramẽta. Alioqui clausa mihi fuisset & occulta, vt est vsq; nunc oĩbus illis, q̃ non aspiciunt hæc animalia, Iudæis maxime, q̃ non recipiunt, q̃ agnoscere nolunt hæc salutis nostræ sacramẽta. Vnde Apostolus: Vsq; in hodiernũ diem (ait) idipsum velamen veteris testamenti manet non reuelatũ, qm̃ in Christo euacuat̃. ¶ Experimento didicimus, & cum gratiarum actione, tanq̃ experti, verum esse perhibemus, quod deinde dicit, qa cum ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarent̃ animalia de terra, eleuabant̃ simul & rotæ; & quocunq; ibat spũs, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter eleuabant̃, seq̃ntes eum. Spũs em̃ vitæ erat in rotis. Hoc (inquam) ita esse vt dicit̃, non solum credimus, verũ etiam oculis nostris ipsi videmus. Olim anteq̃ ambularent, & eleuarent̃ animalia, non ambulabant, neq; eleuabant̃ rotæ de terra, sed conclusæ erant in sola Iudæa, neq; em̃ æditæ fuerãt scripturæ plus q̃ in vna lingua. s. Hebræa, & ibi qa non intelligebant̃, quasi iacebãt in terra. Deniq; præter pauciss̃imos, gratiam habentes spũs prophetici, hoc ipsi nesciebant Hebræi, q̃ spũs vitæ esset in rotis, q̃ in literali structura subesset vigor cœlestis mysterij. Nunc ipsi videmus, qa rotæ istæ ambulauerũt & ambulant, ex. q̃ aĩalia ambulare cœperunt, videmus qa de angustijs terræ Iudææ, de cauernis linguæ Hebraicæ, sanctæ veteris instrumenti scripturæ prodierunt, & vsq; in medium gentium ambulauerunt, vbicunq; incarnationis, passionis, resurrectionis, atq; ascensionis Iesu Christi prædicat̃, aut prædicatum est euangelium, & vbiq; iuxta sunt, vt q̃cq̃d horum dicat euangelium, statim paratum consonet testimonium, q̃ sic oportuerit fieri, nec aliter venire siue ambulare, aut procedere Messias, quem expectauerant ipsi Iudæi, quàm venit, ambulauit, & processit iste filius hoïs à Nazareth, iste Iesus filius Mariæ, q̃ putabat̃ filius Ioseph. In quo illud valde mirum est, & mirabiliter à deo prouisum, q̃ ipsi q̃ sunt hor̃ animalium aduersarij, rotas istas gyrant iuxta ea per orbem terrar̃ in auxilium ipsis, ipsi q̃ contradicunt & contradicere volunt̃ sæpedictis quatuor sacramentis, Iudæi per oĩes gentes captiui, scripturas baiulant, sua (id est hebraica) lingua conscriptas in testimoniũ veritatis, atq; ita, quis nolentes, affirmant qa sic scriptũ est, & sic oportuit fieri. ¶ Procedamus igit̃ cœpto itinere, inter flexus atq; reflexus rotarum currentium, & hæc animalia sequentium, inter vo-

Ezechi. 1

2. Cor̃. 3

Eleuabant̃ rotæ. i. scripturę in orbẽ terræ diuulgabant̃ post passionẽ Christi.

Ezec. 1

Lucæ. 3

Ezech. 3

ces

ces alarũ animaliũ, alterã ad alterã percutientiũ, vnde audimus vocẽ cõmotionis magnæ, benedicta gloria dñi de loco sancto suo, qm̃ gloria hæc est & iste honor, qua gloria glorificatũ, & quo honore honorificatũ filiũ hoĩs, nostra in p̃senti opere deuota spectat intentio. Sed quid agis anima? Vt sentio, fatigaris, & in procedendo quasi dormitare incipis. Dic ergo animalibus istis siue huic animali, vni quatuor facies habenti, dic spiritui vitæ q est in rotis: Dormitauit aĩa mea p̃ tædio, cõfirma me in verbis tuis. ¶ Tu sæpedicte & sæpedicẽde mihi Cuno, venerabilis põtifex ecclesiæ Ratisponen. fatigationis huius causam p̃buisti, & ex te occasio venit difficultatis, qua nũc animus meus vacillat, & pene fluctuat in vĩs suis. Ante hoc fere trienniũ mirãti tibi & scire volenti narrauerã, qualẽ p euentũ ac cidisset, vt post tam multos sanctos patres catholicos atq; nominatissimos, quorũ scripta sufficienter impleuerunt armaria ecclesiarũ Christi, ego περίλημμα omniũ, animũ inducerẽ ad|scribendũ tã copiose, & (vt dicere solitus eras) tã efficaciter siue vtiliter, vt dubitare nõ possis, quin sit hoc dei donũ, & qn ista q̃q; facultas|de sursum sit, & descẽderit à patre lumiñũ, à quo est omne datũ optimũ & omne donũ perfectũ. Admirationẽ tibi augebat facilitas cõuersationis meæ, videlicet quia fere nihil in me videbas de illis p̃parationibus sanctorũ patrũ, quibus in huiusmodi studĩs laboraturi, feliciter se p̃parauerũt, sicut dei ministros (vt beatus Apostolus ait) in vigilĩs, in ieiunĩs & cæteris bonis, q̃bus adhibitis clarificari solet sensus hoĩs, vt recto intuitu mereat incedere p̃ sanctas ac venerabiles scripturas veritatis. ¶ Narrauerã ergo tibi causas puero loquacior, lepore timidior, quanq̃ scirẽ & certus essem, de te nõ esse verẽdũ: quippe q̃ longe ab illis es oĩmoda dissimilitudine, q̃ bus interdũ illud maxime fœtet, q̃d boni odoris est, qualiũ nimis auersos ac terribiles oculos primus expertus est, somnia sua denarrãs, puer Ioseph. Auditis causis, tu hõ simplicis oculi, ac totus lucidi corpis, dixisti, scribe hæc mihi. Me prorsus abnuẽte, tu iterũ atq; iterũ repetẽs atq; exigẽs, vt hæc scriberẽ, quũ nuda prece nihil obtineres, magnũ nimis & forte vinculũ, quo me traheres, collo iniecisti, scilicet adiurationẽ sancti ac tremẽdi nominis, Per patrẽ (inquiens) & filiũ & spm̃ sanctũ præcipio tibi, vt hæc scribas mihi. Nõ ignoro, pater & dñe mi, qn talis ac tanta vehemẽtia de radice vel fonte dilectionis prodierit, qua nostra semp opuscula quibuscũq; potes, cõmẽdare properas, homo cuius oblita est inuidia, quiq; cũ beato Iob dicere possis, q̃a ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecũ. Ad hãc partẽ, scilicet ad meorũ cõmendationẽ scriptorũ, nõ nihil valere arbitraris notitiã siue memoriã eorũ, quæ vt scribã, tu tantopere cõpellis, & pro q̃bus nimiũ vehemens exactor, cũ recusarẽ, vt iã dixi, adiurationẽ quoq; adhibuisti. ¶ Tandẽ ergo, qm̃ parendũ est ob reuerentiã nominis dñi, recordabor gemituũ meorũ & diuinæ cõsolationis, vel vnũ ex patribus orthodoxis in exẽplo habẽs beatũ Hieronymũ, qui cũ iam multos haberet vel habiturus esset obtrectatores, scribere nõ timuit, quãta super eo cura fuisset supnæ maiestati, vt flagellis cæsum depelleret à secularĩũ librorũ studĩs atq; ad sanctarũ cõpelleret studiũ scripturarũ, profuturũ (vt nũc apparet) cunctis p̃ orbẽ terrarũ ecclesĩs Chri. ¶ Primo hanc veritatẽ dicã, quia facultas hæc, quã sic amplecteris, & pro qua mihi cõgratularis, cõsolatio est miserẽtis dei, iuxta beneplacitũ sapiẽtiæ eius, quæ cũ dixisset, Noli regibus o Lamuel, noli regibus dare vinũ, quia nullũ secretũ est, vbi regnat ebrietas, ne forte bibãt & obliuiscant iudiciorũ, & mutẽt causam filiorũ pauperis, cõtinuo subiunxit: Date siceram mœrẽtibus, & vinũ his q amaro sunt aĩo. Bibãt, & obliuiscant egestatis suæ, & doloris nõ recordent amplius. Mœrẽs quippe erã, atq; amaro aĩo incedebã puer siue adolescentulus, cuius videlicet mœroris atq; amaritudinis causa, vt iã breuiter eloquar, hoc dico, q̃a sedebã iuxta flumẽ Chobar. Hæc em̃ lectio nunc mihi erat in manibus, tractãti de quatuor aĩalibus, siue de q̃tuor vnius aĩalis faciebus. ¶ Nouit ipm̃ glorioſum aĩal, & ipse nouit spũs vitæ, q̃ est vel erat in rotis, quia cũ in exordio libri huius xi. de gloria & honore filĩ hoĩs, ista lectio sese offerret, tũc in mẽte nõ habebã, vt hac vice huc diuertere, tibiq; parerẽ in hac parte, quã verebar, q̃ cuiuis suspecta posset esse p̃sumptionis & vanæ gloriæ. Vnde vbi iã dictã lectionẽ attigi, & post cõtemplationẽ faciei vituli procedere volui ad cõtemplãdã faciẽ tertiã, scilicet faciẽ leonis, recordatio tui sese obtulit, instãtius atq; vehemẽtius, q̃ eatenus occurrisse senserim, & q̃si manu me tenuit, quodãmodo dicẽs mihi: Huc diuerte, q̃a nisi rẽ, pro qua sic adiuratus es, prius effeceris, nusq̃ solita facultate vti poteris, vt cõmode progrediaris. Quid multa? Quasi subsistẽte spũ qui me ducebat aut ducere videbat, coactus sum huc à proposito cursu diuertere, tñ multũ varius, diuq; incertus, nũc probãs, nunc improbãs digressionem hãc: tandem vix aĩo sedit, visumq; est nõ nimis discrepare à volũtate sapiæ, si scriberẽ quo vel ad q̃d mœrẽti mihi, qualẽve egestatẽ deplorãti, ficerã suã & vinũ suũ dederit, scilicet p̃sentẽ cõsolationẽ de sanctis scripturis, q̃ aliquãtisper obliuiscerer doloris mei. Igit sedebã (vt iã dixi) iuxta flumẽ magnæ Babylonis, iuxta fluuiũ Cobar, quod interpretat grauitudo vel grauitas. De illa

Psal. 118

Digressio lõga ad Cunonẽ de dono supno.

1. Cor. 4.

Iaco. 1.

2. Cor. 6

Gene. 37

Adiuratus autor a Cunone, narrat reuelationes sibi factas.

Iob. 31.

Narratiõis argumẽtũ.

Vinũ & sicerã dant mœrẽtibus Prouer. 31.

Ezech. 1.

Mœror autoris propter tyrannidem diaboli.

nãq; Babylone loq̃r, cuius est rex vel princeps, in qua tyrãnizauit spũalis Nabuchodonosor, s. diabolus, iugũq; suũ aggrauauit sup filios q̃q; ciuitatis dei viuẽtis, Hierusalẽ cœlestis quos oẽs in Adã cõprehensos, in istã suam Babylonẽ, in hoc seculũ nequã captiuos abduxit, subditos pctõ originali, reos mortis. Hæc mihi o Lamuel magni mœroris & amari causa erat animi. Audiebã em̃ auditu intellectuali voces peregrinor̃ siue captiuor̃, lamẽ tantiũ atq; dicentiũ: Sup flumina Babylonis illic sedim⁹ & fleuim⁹, dũ recordaremur Sion. ¶ Assumpto q̃q; luctu in abscõditis in interiore hoĩe, flebã & ego passim atq; lamẽtabar sciẽter, & lamẽtando laudabã (sicut docet Eccles) mortuos magis q̃ viuẽtes. Mortui nãq; illi, q in dño mortui sunt, securitatẽ iã suimet assecuti sunt, reuersi in illã beatã Sion, vnde oẽs p peccatũ Adæ exciderũt, cuius recordatione, dũ captiui essent, fleuerũt. Porro viuentes q̃diu in corpore sunt, & à dño peregrinant, qũo securi esse possunt? Non est em̃ tuta sessio vel firma statio secus flumẽ Chobar, vel supra cętera Babylonis flumĩa, pſertim cũ & apostolus dicat: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Ipsa nãq; fluminũ littora lutosa sunt atq; palustria, tam̃q; lubrica, vt semp̃ suspectus esse debeas, ne moto vel prolapso pede in subiectũ flumẽ cadas. Laudabã igit̃ (vtiã dixi) mortuos magis q̃ viuẽtes, nõ qualicũq;, sed gemituosa & luctuosa laudatiõe, ac si iã vererer mihi accidisse illud, q̃d in euãgelio dictũ est, duo in lecto, vnus assumet̃ & alter relinquet̃, siue (vt cũ hac similitudine secũdũ numer̃ nostrũ loquar) tres vno ex vtero, duo assument̃, & vnus relinquet̃. Relictus sum (aiebã) ego solus, & quærũt animã meã, & cũ huiuscemodi verbis cantilenã lugubrẽ frequẽtabã. ¶ Iã q̃d mihi acciderit, qualibus audeã verbis eloqui? Cũ essem in medio captiuor̃ (ait iste, cuius memor nũc erã visor animaliũ cœlestiũ) cũ essem in medio captiuor̃ iuxta fluuiũ Chobar, aperti sunt cœli, & vidi visiones dei, &c. vsq;, similitudo hoĩs in eis. Sed q̃d hic simile illi? Veruntamẽ quã similitudinẽ cognoui, iãq; ex parte tetigi, ist ius magnæ Babylonis, in qua oẽs simul nati, & illius, in qua tunc erat ille captiuus cũ captiuis, libet q̃uis cũ timore vicina sub eo locutione vti, q̃a aperti sunt mihi oculi, & vidi filium dei, vidi ip̃m vigilãs in cruce viuentẽ filiũ hoĩs. Nõ corporali visu vidi, sed vt viderẽ, repẽte euanuerũt corporis oculi, & aperti sunt meliores. i. interiores oculi, cũ tenerẽ in sinu atq; cõplecterer crucẽ lignea, & in ea imaginẽ eiusdẽ saluatoris, sedens occultus retro post sanctũ altare in quodã oratorio b. Mariæ semp̃ virginis, claro iã diluculo, multis eandẽ imaginẽ defigẽs atq; circuiens oculis, & adorãs (vt solebã) frequẽti dimissione capitis. Solitus erã idip̃m facere, sed illo diluculo agebã in maiore cõfractione. i. mentis humilitate. ¶ Qualis aũt visus est aspectus eius? Humana hoc nõ potest lingua verbis cõprehẽdere, tantũq; dixerim, q̃a sensi breuiter illic, q̃ veraciter dicat ipse, & discite à me, q̃a mitis sum & humilis corde, q̃ veraciter de ipso Apl'us dicat, q̃a exauditus est pro sua reuerẽtia. Vultus eius miro atq; ineffabili modo sese demittẽs, q̃ reuerẽtibus oculis accepta se habere significauit oscula adorãtis, adorationẽ osculãtis. Nulla mora interfuit, & ad visum cõmunẽ reuersus, crucẽ qui dẽ sup altare loco suo restitui. Gustus aũt quidã ineffabilis, gustus suauitatis eius in ore aĩæ aliq̃diu ipsa die sup fuit, qui tñ paulatim recedẽs, tandẽq; deficiẽs, memorẽ adhuc facit me verficuli huius: Gustate & videte q̃ suauis est dñs. Et q̃d mir̃, si veritas ver̃ dixit, Beati q̃ lugent, q̃m̃ ipsi cõsolabunt̃, & cõsolationis primitias iam in isto seculo paracletus. i. cõsolator spũs, pueris suis dare dignat̃? Nã pueris maxima. i. infirmis & inualidis, pro ipsa infirmitate sua lugẽtibus, cõsolatione opus est. Hinc ipse dñs in Esaia, cũ sanctæ ciuitatis suæ Hierusalẽ lætitiã & diẽ festũ agere demãdaret, hæc inter cętera dixit: Pueri eor̃ in humeris portabunt̃, & sup genua cõsolabunt̃. Quẽadmodũ mater cõsolat̃ filios suos, & ego cõsolabor vos, & in Hierusalẽ cõsolabimini. Notũ est q̃a mater cũ suos filios diligat oẽs, citius tñ atq; promptius ad cõsolationẽ flẽtis paruuli sui sese impẽdit, & illũ sup̃ humer̃ aut in brachio suo portat, & sup genua cõsolatur. ¶ Dicã ergo gr̃as agens, qualẽ deinde mihi fecerit cõsolationẽ, perseueranti in illo (cuius supra memini) fletu captiuor̃ dicentium: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dũ recordaremur Sion. Quid em̃ si qs legens cõtempserit? Hodie cõfessiones beati Augustini. i. libros, in q̃bus confitet̃ miserationes dñi, nemo contemnit. Forsitan dum ipse viueret, aliquis legẽs nõ pro magno duxit. Confortemur ergo, q̃m̃ tu pater mi, præsul Christo amabilis, q̃ hæc secretius habiturus esses, promisisti. Quin & si quis hæc præripiens & legens, quasi gloriabundũ me contemnendum putauerit, dicentẽ me audiant pro istis exiguis idipsum, quod pro suis vere magnis Apostolus dixit: Nã & si voluero (inquit) gloriari, non ero insipiens. Veritatẽ enim dicã. Deniq; non parũ habet confortationis in huiusmodi, conscientia veritatis. ¶ Cõfugerã bona spe circa idem tẽpus ad inuocandum nomen domini, nomẽ quod inuocatum est super nos, & in quo sumus signati, sanctam̃q; trinitatẽ inuocabã & adorabam inuocatione supplici, adoratiõe fideli. Turris em̃ fortissima, ait sapiẽtia, nomẽ dñi, ad ipsam currit iustus & exaltabit̃. Substãtia diuitis, vrbs roboris eius, & q̃si murus validus circundans eum.

Psal. 136

Eccles. 4. 9

2. Cor. 5

Roma. 11

Matth. 24

3. Regũ. 19

Vitio filij dei facta Ruperto.

Ezech. 1.

Exẽplũ venerandarũ imaginũ.

Quãta cõsolatio ex illa visione.

Matth. 11. Heb. 5

Psal. 33. Matth. 5

Esa. 66.

Cõfessiones sẽti Augu.

2. Cor. 12

Prouer. 18.

eum. Sentiebã qppe hostes inuisibiles psequẽtes me, & idcirco currebã ad nomẽ istud matutina ꝑce, vt velut turris fortissima exaltaret me, vt velut vrbs roboris muniret me, vt velut murꝰ validus circũdaret me. & hoc qdẽ facere cœpit, spero aũt qa pficiet. ¶ Visa pidẽ tẽpus visione memorabili, plena venerãdæ suauitatis, ꝑcedente cauta hmõi, Mœrẽs erã, meq; somno dederã hora solitæ oꝝonis siue adoratiõis illius, quã ꝑdixi: & causa erat mœroris, qa non tã cito nec tanta, vt volebã, pax mihi prouenerat de insurgẽtibus in me malignãtibus, quasi vnq; dum viuimus, tuti vel securi esse possimus, cũ potius militia sit vita hoĩs sup terrã, in q̃ si legitime certamus, nimiq; & ferimus & interdũ ferimur. Itaq; mœrẽs q̃si puer, cuius volũtas nõ statim fit, somno me dederã hora solitæ oꝝonis, cũ ecce video se miuigilãs in ipso lectulo magnã lucẽ velut solẽ sup me incũbentẽ, & audio sonãs in ecclesia signũ, vt fieri solet dũ statutã cõuocamur ad orationẽ. Surgere & ad oꝝonẽ currere mihi visus sum. Fiat mihi secũdũ voces aut verba q̃ audiui, canẽte vno cõuentu multoꝝ, ꝙs nesciui, in vna parte ecclesiæ psalmũ. 1. Miserere mei deus, & alio cõuentu in alia parte ecclesiæ psal. xxvi. Dñs illuminatio mea, stãte maligno aduersario cõtra me in angulo in ingressu oratorij: quẽ vt vidi, exprobraui, velut exprobrare solemus quẽpiã larualẽ aspectũ signo totiꝰ faciei potius q̃ verbis: propter qd cũ ille iratus cõtra me irrueret, somno illo tenui excitus sum. ¶ Intelligere poterã qp pro cõsolatiõe hæc mihi fierẽt, veruntñ illũ quoq; diẽ totũ in mœrore trãsegi, & sequẽtis diluculi siue antelucani hora, oratione omissa, quã cõsueuerã, somno cũ tristitia me reddidi, cũ ecce tenuiter dormiẽti similiter, vt pridie, visum est signũ ad orationẽ cõmoueri. Surrexi, & ad ecclesiã cucurri, & ecce q̃si pro solẽnitate dñi multa ecclesiã cõpleuerat turba diuersoꝝ ordinũ, maxime aũt monachoꝝ, qdã venerãdæ canitiei eꝰ celebrãte solennia Missaꝝ. Multa ad offerendã quasi post euãgelium, qñ solet offerri sanctũ sacrificiũ, ascẽdebat processio vtriusq; sexus personaꝝ venerabiliũ. Cucurri & ego, q̃si eleemosynã petiturus de oblatiõibus illis: & ecce iuxta dextrũ cornu altaris tres psonæ stãtes, habitus valde reuerẽdi & dignitatis, quantã nulla põt lingua verbis cõsequi. Duæ psonæ multũ antiquæ. i. valde cani erãt capitis, psona tertia vt speciosus astabat iuuenis, regia dignitate, vt ex vestitu eius poterat agnosci. ¶ Vna ex psonis (vt dixi) venerãdæ canitiei, valde iucũda dignatiõe ac sereno vultu manũ meã apprehẽdit, meq; osculata est, & pauca verba dixit: q̃ quidẽ memoria nõ tenui, scio tñ qa perti nebãt ad officiũ vel ministeriũ scribẽdi. Persona illa regia, iuuenis ille speciosus, nihil qdẽ loquebat, sed me tanq̃ frater, q̃ germana affectiõe, q̃ reuerẽter seu venerabiliter, quieto ac modesto vultu me intuebat, meaq; ꝑcordia suo penetrabat intuitu. Non statim, sed postmodũ sanctã in histrinitatẽ, iuuenẽq; illũ esse filiũ dei, hoc mõ agnoui. Quidã spũs mali, me ab vtraq; parte circũstãtes, corã ipso altari me altiorẽ ipsis pusillis infestare, & latera mea fodere cœperũt digitulis importunis. Cũ ita me affligerẽt, & ego auxiliũ implorarẽ ab his ꝙs videbã, dñs Iesus q paululũ fecesserat, ita tñ vt viderẽ eum, ꝑ nomen mihi innotuit, dicẽtibꝰ psonis alijs: Expecta pauliſper, Iesus veniet cõfestim, teq; adiuuabit. Hoc abdito, iꝑm inuocaui dñm Iesum ex noĩe. Nec cũctatus ipse, ascẽdit iteraꝝ per gradus per ꝙs descẽderat, quasi cũ potestate & reuerẽda maiestate, & potenter spũs illos propellẽs, manusq; illoꝝ à lateribus meis cito auellẽs, liberauit me. Tunc ipsæ tres psonæ grãdi & pari statura æquales, me pusillũ circũsteterũt, & aperto pergrãdi libro, me superpositũ eidẽ libro, in sublime sustulerũt. Quo facto, is q me in initio fuerat osculatus, cõfortãs dignãter & familiariter, hæc locutus est: Noli timere, & designãs sup sanctũ altare quædã sanctoꝝ phylacteria auro fabrefacta, q̃ vulgo dicimꝰ feretra. Adhuc eñ, ait, eris melior q̃ ista sint. ¶ Visio hęc tã manifesta fuit, vt veraciter dicere possim, qa siue in corpe, siue extra corpꝰ nescio, deus scit: q̃uis res ista nihil ad magnitudinẽ illã dicẽtis, qa raptus est vsq; ad tertiũ cœlũ, qa raptus est in paradisum, & audiuit arcana verba q̃ nõ licet homini loqui. Nã & cũ adducerer ad videdũ, scio me de lectulo exilijsse, & in ecclesiã cucurrisse, recto & vigilãtibus solito itinere: & cõpleta visione, cũ psonas illas abeũtes prosequi vellẽ, neq; concederet mihi, aspexi qp nudus & fine oñi vestimẽto essem, & ob hoc festinus eo recurrẽs vnde venerã, vbi lectulũ attigi, cõfestim experrectus sum. ¶ De apertione libri & de ratiõe quã psona illa dixit, aureas ostẽdẽs sanctoꝝ memorias siue phylacteria, nõ opus est vt interꝑtationẽ faciã tuæ charitati, cuius de me iudiciũ sæpe audierũt & secuti sunt multi, qp vere deus librũ suũ. i. scripturã sanctã mihi aperuit, & multis sanctoꝝ patrũ sentẽtijs, q̃ꝝ in sancta ecclesia digne celebris est memoria, & velut auꝝ rutilat, aliq̃to meliora dixerim

¶ Quid deinde dicã? Si flagellat, ait beatus Iob, occidat semel, & nõ de pœnis innocentũ rideat. Cuius dicti nũc idcirco meminerim, qa per idẽ tẽpus de pœna mea. i. de expectatione mea, q̃ impatienti aĩo videbat nimis longa, ipse quodãmodo risit. Non imputo illi. Iamdudũ eñ cõdonaui, videlicet illa cõdonatiõe iustissima, quã idẽ beatus Iob exprimit his verbis: Soluat manũ suũ & succidat me, & hæc mihi sit cõsolatio, vt affligẽs me dolo-

Alia visio eidẽ in somno facta.

Iob. 7.

Rursus alia visio.

Iniunctũ ei ꝑ visionem scribendi officium

Qualis illa visio. 2. Cor. 12.

Apertio libri qd designat.

Iob. 9.

Quid est, cõdonare deo.

Iob. 6.

re nō parcat, nec cōtradicā sermonibus sancti. Eiusmodi cōdonationē, quæ est nō cōtra dicere sermonibus sancti, nō reprehēdere iudicia sancti & iusti, vt certissime credo, à me exegerat, dū solito plus dolerē, & abundātius flerē propter causam eādē. i. propter tædiū vitæ p̄sentis, & fere p triduū non mutarent in diuersa vultus mei. Visus quippe mihi sedēs
Dani. 7. post sanctū altare, tali schemate vel habitu, pro q̄ debeat dici (vt vere est) antiqu⁹ dier⁹, cū propius accessissem, crucē pergrandē signū magni doloris baiulās, protēta manu dextera pater clemētissimus, naturæ nr̄æ amicus, mitis & humilis, amice, inqt, dona mihi q̄d feci tibi. Ilico manū eius manu mea velut pro firmamēto cōdonatiōis, q̄ vehemēter, q̄ alacriter percussit: quā ille fortiter stringēs, me totū quasi ad amplexus & oscula traxit: sed non
Gene. 3. mora, vis magna cuiusdā sanctæ ac diuinæ voluptatis me somno excussit. Nū infantilia vident hęc? Imo res valde seria est, cōdonare illi quicq̄d sup nos graue ab ipso illatū est, oīa q̄ hoc initiū vel summa fuit, q̄a audisti vocē vxoris tuæ & comedisti de ligno, ex q̄ p̄ce perā tibi ne comederes, maledicta terra in ope tuo, &c. vsq̄, q̄a puluis es & in puluerē reuerteris. Quę cūq̄ mala sup nos propter p̄cm̄ induxit, nimirū cōdonāda sunt ei, videlicet
Dani. 3. corde & ore dicēdo tale q̄d, vt est hoc dictū à Daniele vel cæteris cōcaptiuis: Oīa q̄ fecisti nobis dñe, in vero iudicio fecisti, q̄a peccauimus tibi. Maximæ aūt dilectionis & fidei est, nō patiēter mori, sed patiēter viuere in hoc seculo pleno p̄cīs, & voluntatē sequi creatoris cūcta bene disponētis, dū nō cito exaudit cupiēs dissolui, desiderās ab ista valle lachrymarū migrare ad gaudiū visiōis dei. Igit cōdonaui quidē, veruntn̄ inter cætera, pro q̄bus
Alia rursus visio quod octo annos victur⁹ ad huc esset. adiurasti me p̄ mi, narrabo, qūo de pœna mea riserit, tandēq̄ me cōsolatus sit. ¶ Vir quidā venerādo habitu stare visus ē, meq̄ intuēs familiariter, Adhuc, inqt, octo annos victurus es. Cū quasi ludibundū hæc eū dixisse putarē, eundē sermonē repetens. Vere, ait, loq̄r, adhuc octo annos victurus es. Nox erat illa solēnis & festiua beati Matthęi apl̄i, cuius sup euāgeliū fundamentū vt p̄sens opus construerē, tu exegisti, opus de gloria & honore filij hoīs. Cū sanctas manus eius oscularī vellē, nō admisit: & ab hoc depulsus, euigilaui. Quid putas, qūo subsequētes & dies & mēses & annos enumeraui mihi? Sic em̄ acceperā, & sic eū dixisse volebā, ac si oīno determinasset atq̄ ita dixisset, Octo annos, & nō plus, victur⁹ es. Nō attēdebā, neq̄ attēdere volebā præ nimia desiderātis animi festinatiōe, posse aliq̄d subesse, in quo errarē, salua visionis veritate, neq̄ recogitabā de Cassio Narnienſi ep̄o, cui
Grego. in dialo. lib. 4 cap. 36 à dño per eius presbyterū (vt refert beatus papa Grego.) hoc demandatū est: Age quod agis, operare q̄d operaris, nō cesset pes tuus, nō cesset manus tua, natali apostolorū venies ad me, & retribuā tibi mercedē tuā. Tunc e vicino apl̄orū natalitius dies imminebat. Eodē ergo t̄pore solicitus fuit: secūdo quoq̄ anno vel tertio, in mortis expectatione suspēsus, quarto, q̄nto & sexto similiter. Qui desperare de veritate reuelatiōis poterat, cū ecce anno septimo, in vigilijs expectati natalis, lenis hūc calor attigit, atq̄ ip̄o die natalitio cū solēnia Missarū peregisset, & mysteria sacræ coīonis accepisset, e corpore exiuit. ¶ Si parua licet similare magnis, fil̄r ego, vt ille, sensu siue intellectu properātior fui, q̄ haberet ip̄e sermo visionis, q̄a sicut illi nō totū hoc dictū est, natalitio die apl̄orū p̄sentis anni venies ad me, sic nec mihi dictū fuerat, q̄p statim cōpletis octo annis, deberē hanc vitā finire. Trāsierunt ergo mihi septē anni, & octauus annus volui inceperat, magna cū expectatione & pene iugi mortis meditatiōe, cū ego fere totus & solito vigilātior in me cōuersus, mirari cœpi, q̄d mecū gererē, & qualiter pro expectatione tātæ rei me habere debuissem. Habe
Aug. de ciui. dei li 1. cap. 11. bā aūt tunc in manibus librū beati Augustini de ciuitate dei. Et hic erat locus quem legebam: Cū aūt (inquit) vnicuiq̄ mortaliū sub quotidianis vitæ huius casibus innumerabiles mortes quodāmodo comminentur, q̄diu incertū est, quænam earum ventura sit, quæro, vtrū satius sit, vnā perpeti moriendo, an oēs timere viuēdo, &c. Ex occasione lectiōis huius tunc instantius cor meū cōueni, laudans cū Ecclesiaste magis mortuos q̄ viuentes, vt
Eccl's. 4 iam superius dixi, & suspirās consiliū hoc mecū inij, quatenus quærerem à deo precibus attentis veritatē seu certitudinē tantæ rei, vt si ex ipso visio supradicta veniſſet, iterato mihi oraculo dignatio eius ipsam confirmaret. ¶ Ad hoc negotiū sedit animo, sanctū inuo-
Inuocatio sancti spūs pro reuelatione. care spūm, qm̄ & si patris & filij & spūs sancti vna substantia est, vna diuinitas & operatio inseparabilis: tn̄ sicut patris propriū est opus hominis conditio, & filij proprium opus redēptio, sic propriū est opus spūs sancti eiusdē hominis illuminatio, reuelationūq̄ gratia, & omniū gratiarū diuisio. Ad hunc ergo conuerti me toto corde, & pro tantæ rei negotio ausus sum illū interpellare, licet mihi occurreret, faciēq̄ mentis meæ reuerberaret
Esa. 58 illud quod in Esaia dñs, cum præmisisset, Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorū, & domui Iacob peccata eorū, continuo subiunxit Me etenim de die in diē quærūt, & scire vias meas volunt, quasi gens q̄ iustitiā fecerit, & quæ iudiciū dei sui nō dereliquerit. Nō em̄ oīm est responsa dñi quærere, q̄ tunc per prophetas administrabantur, sed eorū dūtaxat, qui iudicium faciunt & iustitiam operantur

¶ Ve-

¶Veruntamẽ fidutiã in hoc p̃stabat nõ solum cõmunis fides, verumetiã propria quædam cõscientia, seu dignationis eiusdẽ spũs sancti memoria, qa diebus illis nõnunq̃ visitationẽ seu respectũ eius modis qualibuscũq; sentiebã, sup quibus parcendũ est, p̃sertim cũ & magnus Aplus dicat: Parco aũt, ne qs me existimet supra id q̃d videt in me, aut audit aliqd ex me. Veruntñ qm̃ hactenus p̃ter illã cõmunẽ triũ personaꝝ visionẽ singulariter dixi, & de illa q̃ videbaṫ persona patris, & de p̃sona filij, qualiter dolorẽ meũ cõsolatæ fuerint, cõueniẽs videṫ, vt & visum nõ minus iucũdũ narrẽ de tertia p̃sona spũs sancti. Nã qũocunq; quispiã accipiat, forsitã benignitas eiusdẽ dei p̃ris & filij & spũs sancti, narrationẽ hãc sic tanq̃ gratiaꝝ actionẽ suscipit, qm̃ solet deus ab hoĩe gr̃aꝝ actionẽ exigere pro suis bñficijs, Exẽpli gr̃a: Nõne (inqt dñs) decẽ mũdati sunt, & nouẽ vbi sunt? Nõ est inuẽtus q rediret & daret gloriã deo, nisi hic alitnigena. Dicã ergo: ¶Iacebã aliqñ nõ valde sopit⁹, imo semiuigilãs in lectulo, & ecce (vt videbaṫ) p̃ grad⁹ dormitorij fratrũ descẽderã, multoꝝ q̃ spirituũ horribiliũ & facie crudeliũ quasi castra cõtra me cõsistebãt. Ego vt aliq̃ties eatenus nomẽ spũs sancti p̃ somnũ quoq;, horrore aliq̃ ingruẽte, proferre solitus erã, nihil aliud cõtra eos dicere dignatus, hoc solũ nomẽ teterrimis eoꝝ vultibus obieci, spũs sanctus. Ip̃m testor, quasi magno turbine retroacti pene resupinabant, nõ ferẽtes virtutẽ noĩs. Cũ pro hoc illis insultarẽ, paululũq; intermissa sancti noĩs enũciatione, gestu faciei totius exprobrarẽ, illi q̃si viribus ex iracũdia resumptis, in me velut fortes irruerũt, & ego in fugã versus, in pratũ q̃d intercolumnia claudũt, illic inuenio senẽ antiquũ virgã manu gestantẽ, & agnosco sp̃m sanctũ, filiole filiole inclamãtem, q̃ noĩe paruulos appellare solemus, q̃s de sacro fonte suscepimus, meq; tali appellatiõe cõfortantẽ gestu potẽtis pariter & adiuuantis, vt si cõsisterẽt aduersum me castra, nõ timeret cor meũ: si exurgeret aduersum me p̃lium, in hoc ego sperarẽ. Cõfortatus ergo, eoq; vnde venerã procurrẽs cõtra illas phalanges teterrimas, & cũ illis cõgressus, eodẽ modo vel ordine q̃ prius ingraueſcẽte conflictu, itez ad patronũ cõfugi, sic eũ appellãs ad succurrendũ, cõgeminato clamore appellationis, qũo solet quis illũ appellare, qui eũ de fonte suscepit. Ecce aũt inuentus est eodẽ in loco, nõ sicut prius senex antiquus, sed ignis valde serenus, & circa eũ quietudo & securitas magna, ita vt oblitus totius aduersitatis, q̃si nulla fuisset, solũ ignẽ illũ demissus attenderẽ, & defixis introrsus oculis p̃spicere vellem: ¶At ille quasi quoddã sibimet de semetipso fecit vmbraculũ, duo hinc & inde velamẽta subleuans in modũ alaꝝ, q̃ paulatim conueniẽtia, me q̃si ablactatũ, ad sensus cõmunes ab illa tali contẽplatione remiserũt, nõ ignarũ interpretationis, qd sibi voluisset species ignis, & qd habitus senis quasi patrimi filiolũ cõsolantis. Ipse est em̃ sanctæ regñationis nobis autor in baptismo, & ipse est ignis quem dñs noster Iesus Chr̃s misit in terrã, & voluit vehemẽter accẽdi. Hoc ergo vtrũq; in oño ne siue hymno, quẽ tũc de ipso cõposui, gratulãter confessus sum his verbis: Et sicut mori voluit, nos q̃q; doces cõmori, dũ viuos aqua sepilis o artifex mirabilis. Pro sepulturæ triduo fit trina rei mersio, vt mortuus obruiṫ, vt resurgẽs egrediṫ. O deus, nr̃is auribus audiuimus, p̃res nr̃i opus q̃d opatus es, annunciauerũt nobis, cũ processisti igneis in linguis à throno dei, vt terra cœlũ fieret, vt diẽ essent hoĩes. ¶Sed iã redeamus ad rẽ, propter quã etiã hãc intuli narrationẽ. Memoria dignatiõis eiusdẽ spũs sancti, qua cõsciẽtiã meã nõ nunq̃ lætificauerat, illis diebus p̃ visitatiões huiuscemodi fidutiã in hoc mihi p̃stabat, vt iã dixi, q̃tenus iterato mihi oraculo cõfirmare dignaretur visionẽ, si ex ipso fuisset, qua mihi dictũ fuerat, adhuc annos octo victurus es, eo q̃ septẽ anni transissent, & vnus supesset. Fatigabar em̃, iuxta q̃d in parabolis sapĩa dicit: Spes q̃ differṫ, affligit animã. Vt ergo fieret mihi q̃d sequiṫ, lignũ vitę desideriũ veniẽs, & itez, Desideriũ si cõpleaṫ, delectat animam, cõuerti me (vt iã dixi) ad exorandũ pro hac re sp̃m sanctum, & audeo dicere qa feci hoc tanq̃ ceruo similis, iuxta q̃d in psalmo fidelis aĩa dicit: Quẽadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquaꝝ, ita desiderat aĩa mea ad te deus. Sitiuit aĩa mea ad deũ fontẽ viuũ qñ veniã & apparebo ante faciẽ dei? Tũc em̃ fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, & p triduũ vultus mei nõ sunt ĩ diuersa mutati, & mira intẽtione nihil aut paꝝ cogitãs de meritis, q̃ nulla erãt, sola fide nixus, cũ tuo luctabar noĩe sctẽ spũs, & votũ vouebã tibi, q̃sempiternas tibi retribuerẽ gr̃aꝝ actiones pro bñficio impetrato tãtæ exauditionis, & nunqd hoc friuolũ erat? Quid em̃ aliud faciem⁹ ibi? Oẽs siquidẽ, q illuc trãseũt in locũ tabernaculi admirabilis vsq; ad domũ dei, trãseunt in voce exultatiõis & cõfessionis. Et alibi Psalmista cũ dixisset, illuc em̃ ascẽderũt tribus tribus dñi, testimoniũ Israel, q̃si q̃reres ad qd ascẽdãt illuc, ait: Ad cõfitendũ nomini dñi. Gaudeo igiṫ dñe sancte spũs, qa sic luctatus sum, scilicet p̃ce & lachrymis. nã hæc fuit lucta Iacob. s. flere & rogare, secundũ veritatẽ scripturæ propheticæ, qua cũ dixisset propheta Osee, & in fortitudine sua directꝰ est cũ angelo, & inualuit ad angelũ & cõfortatus ẽ, statim fortitudinis eius exp̃ssit modũ, subiungẽs, fleuit & rogauit eũ. Gaudeo, inquã, qa nõ dimisi te nisi bñdiceres mihi, & tu hoc mõ bene

Visitatio spũs. circa Rupertũ. 2. Cor. 12

Lucæ. 12 Alia itẽ visio & auxiliũ spũs sancti cõtra dæmones.

Psal. 26

Spũs sanctus in ipcie ignis. Lucæ. 12

Hæc oño habeṫ in fine huius operis, cuius initiũ, Deus meus. Psal. 45 Acto. 2

Prouer. 13.

Psal. 41.

Ibidem.

Psal. 121 Gene. 32 Osee. 12.

dixisti mihi. ¶Nox erat instãtis diei, quẽ Chriana religio nũcupat caput ieiunij, capita so
Sancti spũs mirabilis illapsus i pe & Rupti. lẽniter cinere cõspergẽs, sana correctiõe illius culpæ primi parẽtis, q̃ ambiuit eẽ deo simi lis, cũ esset terra & cinis: cũ ego leniter dormiẽs, videbar mihi q̃si cũ amico loqui, q̃rente qd deberẽ, qd tantopere instarẽ ad quærẽdã seu inueniendã eiusmodi rẽ. Ego rñdens di cebã esse (vt vere est) magnũ negotiũ, cuius rei cũ haberẽ desideriũ, propter multa q̃ hic occurrũt pericula peccatorũ, scirem tñ impẽsis maioribus opus esse, vt aliquatenus p̃para rer ad migrandũ. Cũ hæc vel talia dixissem, repẽte paululũ semotus ab eo cui loq̃bar, vi deo q̃si cœlũ desup modice aperiri, atq; inde q̃si talentũ lucidũ subst ãtiæ ineffabilis, subst ã tiæ viuẽtis, velociter ac dicto citius demitti, q̃d meo illapsum pectori, magnitudine vel põ
Lege, illapsum dere suo me protinus somno excussit, auro grauius, melle dulcius. Quod vbi* elapsum est, primũ quidẽ aliquãta morula quieuit, seq; ab omni motu cõtinuit, me q̃q; quieto, vt forte resupinus iacebã, expectãte euentũ rei, mox aũt moueri cœpit, & circuire vteꝝ interioris hois, vteꝝ animæ, quẽ eatenus nesciebã, cuius vel quãtæ esset capacitatis. Circuibat itaq; modo mirabili res viua & vera vita, semp̃q; circuitus sequẽs p̃cedẽte erat maior multoq; amplior, q̃s tũ circuitus, cũ multi fierẽt, nõ attẽdi vt numerarẽ. Miroq; atq; ineffabili mo do & circuibãt inundationes, altera post alterã, & sese infundebãt, donec tandẽ vltima in fusio veluti q̃ddã magnũ flumẽ inundãs, hoc mihi dabat intelligi, & hoc sentire me fecit, q̃ totũ aiæ vel cordis exceptoriũ plenũ esset, & plus capere nõ posset. Quo facto, iteꝝ qui-euit paulisper, vt neq; influeret q̃d iã fecerat, neq; efflueret q̃d postmodũ fecit: & ĩterim volebat homo interior q̃si faciem clarius videre illius substãtiæ viuẽtis, sed q̃dãmodo oc cultabat se, vt nõ videret facies eius, cũ valde magno põdere portaret, & in magna dulce-dine sentiret. Postmodũ cœpit reflecti, aliãq; in partẽ circuitus agẽs, in modũ fluminis p leuũ latus effluxit, videntibus oculis interioris hois, q̃d cũ vltimꝰ circuitus proflueret, pau-lulũ substitit, & ecce videbã qa substãtia illa pulcherrima quasi auꝝ liquidũ erat. Vbi hoc actũ est, & eius rei sensus p̃terɳt, ego ignorans qd deinde prouenturꝝ esset, hoc solũ dole-
Donũ spũs scti ad explanandas scripturas. bã, qa secundũ intentionẽ meã nihil dixisset, q̃ hoc pro maximo gr̃æ bñficio accepissem, si diceret, hoc anno (vt expectasti) de corpe migraturus es. ¶Ecce in hoc obediui nomini dñi, per q̃d adiurasti me venerãde põtifex, amator gloriæ nois dñi, vt scriberẽ tibi q̃d vi-ua voce incõtinẽs narrauerã, secretius auribus tuis libẽter audiẽtibus opa dñi, qualiter hãc acceperim facultatẽ in sanctis scripturis, de q̃ dubitare nunq̃ voluisti, quin esset ex gr̃a vel spũ dei. Et vere audeo scire & fateri, q̃a donũ est altissimi pro cõsolatiõe doloris mei, quẽ dixi, q̃ accepto, iã non inuenit aia mea in se, vt interpellaret eũ pro eiusmodi re, aut ita se stinaret, vt prius, vesperã rapere diei huius, finẽ vitæ huius, ratione admissa, q̃ prius aliq̃d sit operandũ q̃ exigẽda merces, qm̃ nobis q̃q; pusillis talis opeꝝ materia data est. ¶Ita cõ-
Iohan. 7 Prouer. 5 solatus sum, & ita spes, quã dedit mihi in verbo suo, me cõsolata est in humilitate mea, vt illud q̃d dixit dator eiusdẽ spei Chr̃s filius dei, nõ dubitẽ mihi accidisse. Qui credit in me ficut dicit scriptura, flumina de vẽtre eius fluent aquæ viuæ. Quæ videlicet scriptura, cũ ita dixisset, Bibe aquã de cisterna tua & fluẽta putei tui, deriuent foras fontes tui, & in pla teis aquas tuas diuide, habeto eas solus, nec sint alieni participes tui. Quo dicto docet nos & discere & docere in vnitate fidei, nihilq; in sctis scripturis sentire cũ hęreticis, ita subiũ xit: Sit vena tua bñdicta, & lætare cũ muliere adolescẽtiæ tuæ. Deniq; hoc mihi ẽ lætari cũ muliere adolescẽtiæ meæ, in hmõi studio siue exercitio sanctæ scripturæ cõsolationẽ ha-bere. Hæc nãq; est ista mulier sapiẽtia, cui dixit sapiẽs: Soror mea es: & prudẽtia, quã vo-
Qualis mulier sacra scriptura. Prou. 7 cauit amicã suã. Hæc ẽ illa mulier, quã tu in somnis (si meministi) vxorẽ me duxisse vidisti natosq; ex ea mihi filios cõplectebaris, q̃d vtiq; facis, dũ scripta mea libẽter legis, & libris meis nusq̃ carere vis. Accipe nũc qualibus verbis ibidẽ cõtinuo sapĩa delicie, & cõgratu letur collætãtibus tali mulieri, tali adolescẽti. Cerua, inqt, charissima & gratissimus hinnu
Prouer. 5 lus. Vbera eius inebriẽt te omni tpe, & in amore illius delectare iugiter. ¶Iã quale initiũ se cerim, qualẽ vocẽ primã ediderim post illã, quã præscripsi, inundationẽ fluminis, scriben do libellum hymnoꝝ in laudibus spũs sancti, nõ præteribo: tu more solito sedulus audi.

Hymnꝰ Sapphicus de sancto spũ.

Flumini magno, sitientibus quod
Petra deserta crucifixa fudit,
Gratias Christo, quia ciuitatem
Lætificauit.

Qui nec argentum, nec habebat aurum
Pauper hic vinum bibit, atq; lactis
Copiam, cuncti properate, gratis
Gratia fundit.

Huic libens offert pia gaudij vox
Hostiam laudis, melius quod optem
Quàm salutaris calicem tenere,
Reddere vota.

Tu modo mentem rege pneuma sanctum,
De tuo reple cor & os apertum,
Qui iubes festum dare tympanum, vel
Sumere psalmum.

Sancte sanctorum, deitas deorum,
Gaudium, lumen, medicina, vita:
Sit tibi laus cum patre, cumq; nato
Spiritus alme. Am̃.

¶Sic

¶Sic incipiens magnã intus versabam materiã, per angustum foramen vbertim prodire non valentẽ, dum metricis pedibus verba ligando, vt in scholaribus assuetus erã, longũ in paucis sermonibus laborẽ insumerẽ. Nondũ em̃ plene mihi acciderat id, quod supra memoraui, dictũ à sapia, sit vena tua benedicta. i. nondum, cum suscipere potuissem, ordinẽ presbyterij susceperã. Scriptũ est autẽ: Labia sacerdotis custodiunt sciam, & legẽ requirunt ex ore eius. Ad hoc ergo (vt reor, & sicut postmodũ expertus sum) interim differebar, vt prius in isto grada cõsisterẽ, & tunc demũ ad tractandas ecclesiastico more sacras scripturas, legitimã acciperẽ oris apertionẽ. ¶ Eatenus diutina Chri ecclesiã vexauerat discordia, propter sedis apostolicæ schismã, quæ tñ mortuis autoribus paululũ cõquieuerat: propter illã & propter alias quoq; causas multi, & q magis videbant religiosi, & ecclesiasticã puritatẽ diligebant, eos suos in suscipiẽdis ordinibus deuitabant, simplici qdem oculo, sed in oĩbus discretione opus est. Nam quãdiu palmes manet in vite, pt fructũ ferre, postq; autẽ abscisus, & foras missus fuerit, iam fructũ ferre non poterit. Sic nimirũ quilibet ecclesiæ sacramentorũ Christi minister, quãdiu in cõione vniuersitatis manet, quicqd administrat, ratum est: vbi autẽ à legitimo iudicio denuntiatũ fuerat, prẽcisum illum esse vel dãnatũ, qcqd deinceps opari videt, spẽm qdẽ pietatis habere potest, sed virtutẽ eius habere non potest. Et ego quoq; simplici illos ordinatores, q infames fuerant, deuitabã. Et idcirco (vt dixi) ordinem presbyterij iam præordinatis qbusdam iunioribus nondum susceperam, & fortassis præter illam quam dixi causam, illud quoq; mihi † inierat, qa dignum me non existimabam. ¶ Venit autẽ, & illud quoq; non præteribo, quomodo venerit, dñs & pater nuptiarũ, q vocauit nos ad nuptias, & dixit mihi, quod diceret recumbenti in nouissimo loco, amice ascende superius. Plenus eram & plenus ieram ad lectulũ diuturnis cogitationibus, qualibus nonnunq; delectabar, imo & sæpe excitabar, & in quibus deficiebat spũs meus, cogitans dies antiquos, & in mente habens annos æternos, qp is qui creauit & redemit nos, tremendo tandẽ iudicio iudicaturus esset nos. Optabat anima pauida, si quo modo daret facultas illum iudicis aduentum anticipare, & meditabar cum corde meo, qũo possem præuenire, & aliqua cũ ipo secretius verba facere. Summã cogitationum illarũ, vt nemini, sonant hæc verba B. Iob: Nunc quoq; in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitũ meum: Quis mihi tribuat, vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsq; ad solium eius? Ponã coram eo iudiciũ, & os meũ replebo increpationibus, vt sciã verba quæ mihi respondeat, & intelligã, qd loquat mihi: Cum hmõi cogitationibus ierã ad lectulũ (vt iam dixi) & dormienti somnus meus hoc modo suauis extitit mihi. ¶ Videbã stans corã altari, sup ipsum in medio stantẽ dñicam crucẽ, & in ipsa dñi saluatoris imaginẽ. Quẽ cum diligentius intuitus essem, agnoui ipsum dñm Iesum ibidẽ, crucifixum & viuentẽ, oculos in me apertos habentẽ. Quod vbi perspexi, confestim inclinans faciẽ, aio ad eum: Benedictus q venit in noĩe dñi. Quã salutationẽ quanta cum humilitate, cum qua reuerenda capitis sui deflexione susceperit, nullatenus edicere possim, nisi hoc tm̃, qa potuit homo interior hoc intuens aliquatenus sentire, q̃ veraciter de semetipo dicat, & discite à me qa mitis sum, & humilis corde. Non satis hoc mihi erat, nisi in manibus apphenderẽ, amplexum̃q; deosculare. ¶Sed qd agerẽ? Altius erat altare ipm̃, q̃ vt eum attingere possem. Vt ergo eiusmodi cogitationẽ seu voluntatẽ meam, voluit & ipse: Sensi em̃ ego, qa voluit & nutu voluntatis eius ipm̃ altare, p mediũ sese aperuit, me q̃ introrsus currentẽ suscepit. Quod cũ festinus introissem, apprehendi quẽ diligit anima mea, tenui illum, amplexatus sum eũ, diutius osculatus sum eum. Sensi q̃ grauiter hunc gestũ dilectionis admitteret, cũ inter osculandũ suũ ipse os aperiret vt profundius osculare. Plane hoc agebat, hoc illa significatione parabat, vt fieret illud, quod in Canticis dilecta exoptãs, dicit: Quis mihi det te frẽm meum sugentẽ vbera matris meæ, vt inueniã te foris, & deosculer & iam me nemo despiciet. Apphendã te, & ducã in domũ matris meæ, & in cubiculũ genetricis meæ, ibi me docebis, & dabo tibi poculũ ex vino condito, & mustũ malorũ Granatorũ meorũ. ¶Deniq; extunc mihi nõnihil prouenit secundũ sensum dictorũ huiusce modi, qa cum ad me reuersus fuissem, & infra vigilias nocturnas visum hmõi suauissime retractarẽ, sic q̃ interptarer illam altaris & ipsius oris dñi Iesu apertionẽ, qp sacramentorũ eius profunda deinceps clarius intelligere deberẽ: interea paulatim amor illius sacerdotalis officij mẽti sese infudit, tãtum q̃ excreuit, vt mox dicto facto dicerẽ patri meo spũali, me nõ velle amplius reniti, imo velle ire cũ primũ iuberet, & suscipere iugũ dñi, causa tñ tacita quæ acciderat, vt iam dixi. Gratulatus est, & vt primũ affuit tps ordinationis, hunc sacrũ, licet indignus, ordinẽ suscepi. ¶Nec vero minore signo, q̃ præuenerat deus meus misericordia mea, me in hoc officio subsecuta est. Nõ em̃ plus q̃ triginta dies transierãt, cũ ecce iacẽte me in lectulo, fere clauso iam die, cũ vix oculos in somno clausissem, venit desuq; quasi similitudo viri, proni, & æqualiter extẽsi, solam

Rupt⁹ añ p̃s byteratum carmia scri psit Malachi. 2

Cur p̃sbyterẽ ratum iero suscepit

Iohan. 15.

Titũ. 1.

lege, inerat

Lucæ. 14

Psal. 76

Iob. 23

Visio noctur na, sup vene ratiõe ima ginis cruci fixi

Matth. 11.

Canti. 8

Suum vo luptas in il lapsu diui no.

quàm maxime faciem ſuam occultãs,&in me demiſſa,totam cõpleuit animæ meæ ſubſtã tiã,eo modo mihi impſſa,quẽ verbis exprimere nullatenus poſſim,multo citius atq; pro fundius,q̃ cera q̃uis molliſſima,figillũ fortiter impſſum admittere poſſit.Protinus ſomno q vix obrepſerat,excuſſus ſum,& vigilãs ſenſi dulce põdus, vigilans delectatus ſum,& qd dicam? Anima mea liquefacta eſt,aĩa mea dñe pene defecit,pene de corpe effuſa eſt.O q̃ vera cõcionatoris noſtri ſnĩa.Adoleſcentia em̃(inqt)& voluptas vana ſunt.Porro,ibi nõ vanitas,ſed veritas,ibi vera &viua voluptas,vbi vſq; in finẽ cõpleꝫ,quod ſcriptũ eſt:Qui adhæret dño vnus ſpũs eſt.Hinc eſt quod canimus in pſalmo:Inebriabunt ab vbertate domus tuæ & torrẽte voluptatis tuæ potabis eos.Eiuſmodi voluptatẽ viuẽti in corpe ſaltẽ guſtaſſe iucundũ eſt,iucunditatis,& exaltatiõis theſaurus eſt.Vere dicere liceat,qa niſi illa repentina ſanctæ voluptatis mundatio cito ſe cõtinuiſſet,aĩam velociter in ſua de corpore in modũ torrẽtis abſtraxiſſe,ſecuḿq; detuliſſe poterat,vnde & melius iam ſcio,qũo ſentiendũ ſit,q̃ dº ad hoĩem locutus ẽ.Nõ em̃ videbit me hõ,& viuere p̃t.Sed(vt dixi)cito ſubſtitit inundãs illa vis amoris, paulatiḿq; deceſſit:ego aũt extunc os meũ aperui,& ceſſare qn ſcribere nequaq̃ potui,& vſq; nunc, etiã ſi velim,tacere nõ poſſum. ¶Sit hoc mihi facere illud,q̃d ſupra memoraui de Canticis.ſ.inuenire dilectũ foris, & deoſculari, vt iam me nemo deſpiciat apprehẽdere eũ,& inducere in domũ matris meæ,& in cubiculum genitricis meæ, vt aliqs filiorum eius ex hoc proficiat, méq; doceri à ſpũ veritatis, & dare illi poculũ ex vino condito.i. ſermonẽ bonũ ſiue rectũ & bene ſonantẽ ex ſpũ ſancto,& muſtũ maloꝝ Granatoꝝ meoꝝ,ſ.delectamentũ ſciæ cum fructu bonoꝝ operum. Si veritatẽ dixi,ſi nihil hoꝝ de corde meo finxi, turrris fortiſſima ſit mihi nomen dñi, p quod adiuraſti me pater & dñe mi,& fiat mihi ſecundũ quod dixit filius dei,ideḿq; filius hoĩs.Qui autẽ diligit me,diligeꝫ à patre meo,& ego diligã eũ,& manifeſtabo ei meip̃m, & luceat mihi iuſtitiæ ſol, fit́q; illuminatio mea dñs, & miſericordia mea deus meus,& ſubleuet me de corruptione & egeſtate,quemadmodũ in propheta dicit: Et ſuſtollam te ſuper altitudinem terræ,& cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Et condonet mihi quicquid de timore,quem timebam,euenit mihi,quicqd eorum,quæ verebar,accidit,tototẽpore huius peregrinationis ſiue incolatus prolongati, numeruśq; dieꝝ meoꝝ prima & octaua beatitudine compleat,quæ eſt poſſidere regnum cœloꝝ fiat́q; mihi,quod ei dicimus in Pſalmo: Tibi em̃ derelictus eſt pauper,pupillo tu eris adiutor. Et ad me q̃q; illud ptineat,quod in Eſaia dictũ eſt,iſte in excelſis habitabit,munimẽta ſaxoꝝ ſublimitas eius panis ei datus eſt,aquæ eius fideles ſunt,& introeam ad altare dei, ad altare cœleſtis ſanctuarij,& vbi contingat aniæ meæ,q̃d verus amor dicit:Oſculeꝫ me oſculo oris ſui,& ipſe ſponſus immortalis in illo contineat me corpe ſponſæ ſuæ eccleſiæ, cui amore æterno & ſempiternis copulabiꝫ nuptijs.¶Nõ em̃ ſine cauſa ſic inſipiẽs factus ſum,neq; tu ſine cauſa ſic inſtãter me adiuraſti,vt de meip̃o ſcriberẽ,res huiuſcemodi. De cauſa libet hic aliqua breuiter eloqui.Nonnulli putantes ſe probe illud facere q̃d in Iob dictũ eſt:Sapiẽtes confitent & non abſcondũt patres ſuos,qbus ſolis data eſt terra,& non trãſibit alienus per eos, quondã(vt verbis loquar eiuſdẽ B.Iob)afflixerunt animã meã,& attriuerunt me ſermonibus,& non minus q̃ decies confoderunt me,& non erubeſcant opprimentes me,refragantem qbuſdã ſententijs quas proferebant,à vero & recto ſenſu diſcrepantes quas tamẽ à magnis & valde nominatis patribus ſuis.i.magiſtris ſuis,accepiſſe videbant,quos videlicet patres ſuos cõfiteri,& nõ abſcõdere,glorioſum arbitrabant.Quoꝝ videlicet pr̃m ip̃orum autoritati,vtpote hoĩm,q̃uis ſapientũ,cum ego nõ crederẽ,meliuśq; & ſanius loqui auderẽ, ſecundũ ſcripturaꝝ autoritatẽ. O quanta indignatio,quanta exprobratio iuxta hunc modũ:Intellige prius,& ſic loquamur:Quid tumet contra deũ ſpũs tuus,vt proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones? Sapientes confitent,& non abſcondunt pr̃es ſuos Tui patres vbi ſunt? Qui vel quales magiſtri te docuerunt? Secundũ hæc & his ſimilia non ſemel,nec paucis diebus,ſed multoties,& aliquot annis me cõfoderũt,& ſermonibus oppreſſerunt,donec pſeuerantiæ virtute,& ſcripturaꝝ autoritate ſubnixus, obtinui victoriæ palmã,te quoq; plurimũ adiuuante,& teſtimoniũ perhibẽte,q̃ nõ ex timore ſpũs, nõ ex p̃ſumptione propr̃ cordis, ſed ex dono mihi accidiſſet gr̃æ dñi, ex dignatione ſpũs ſancti,fiduciã talẽ habere tractãdi ſanctaꝝ ſcripturaꝝ ſacr̃a,& q̃ nullo modo facultatem hãc aſſequi potuiſſem,niſi p ſp̃m bonum,de quo vel à quo bona cuncta procedunt. Cõfiteant ergo ſapiẽtes illi quantũ volunt,nec abſcondãt patres ſuos,qbus ſolis (vt aiũt)data eſt terra.i.ſcripturaꝝ artiuḿq; liberaliũ ſcia. ¶Ego q̃uis & ipſe nonnullos in diſcipulis ſcholaribus patres habuerim, & in libris artiũ liberaliũ non ſegniter ſtudioſus extiterim, hoc profiteor qa viſitatio ab altiſſimo melior mihi eſt,q̃ decẽ patres eiuſmodi, cuius ſub virga ſæpe in labijs pcuſſus,nõnunq̃ etiã toto corpe cõcuſſus ſicut auribus tuis fidelibus aliquoties intimaui,loquor ad ſcribendũ quicqd ille monitor ſuggerit,ſpem habens iſtam,

quam

Canti.5.2. Eccſs.12 1.Cor.2. Pſal.35

Exod.33

Bona repetitio Rupti Canti.8

Eſa.58.

Pſal.9 Eſa.33

Cant.1

Propter æmulos iſta ſcribi oportuit Iob.15. Iob.19

Iob 15.

Viſitatio ab altiſſimo melior cunctis magiſtris

quam Sapīa dicit: De fructu oris viri replebit̄ venter eius, & genimina labior̄ eius saturabunt illum. Nunc ad te sermo meus liberior dirigit̄ discipule veritatis, desiderator sancti tatis, amator filij dei, eiusdem̄q; filij hois episcope, bonis oībus amabilis. Iam dudū in hoc gaudeo, & pro hoc tibi iure gratulor, qa præclare in te quoq; lucet experimentū veritatis, quæ in euāgelio scd̄m Marcū dicit: Amē dico vobis, nemo est q reliquerit domū, aut frēs, aut sorores, aut patrē, aut matrē, aut filios, aut agros propter me & euangeliū, q non accipiat centies tm̄, nūc in t pe hoc domos, & frēs, & sorores, & patrē, & matrē, & filios, & agros, cum pſecutionibus, & in seculo futuro vitā æternā. ¶ Anteq̄ veri huius sermonis in te habitū collaudē experimentū, dicere libet aliqd, propter eos, q hic hęrere vel mirari & dicere possunt. Nunqd oēs q sua qualicūq; siue quantulūcunq; propter Chr̄m reliquerunt, centies tm̄ in hoc tpe, vel in hoc seculo receperūt? Vt de cæteris taceamus, nunqd eremitæ siue anachoretæ centies tm̄, q̄tū reliquerāt propter Chr̄m, in isto seculo receperunt? Propter eos qbus hmōi cogitationes occurrere possunt, notandū est, qa non dixit, q reliquerit propter me tm̄, sed addidit & propter euāgeliū. Deniq; si tantundē & nō plus ē propter euāgeliū, q̄ propter Chr̄m, supfluū erit, p̄missō ,pter me, addidisse, & propter euāgeliū. Quærēdū ergo v l'sciendū ē, qd addiderit in sensu addēdo verbis, & ,ppter euangeliū. Illud nimir̄ in sensu addidit per hoc dictū, vt sentias eum dixisse, in hoc esse p̄fectionē etiā præsenti remuneratione dignā, cum qs non contentus propria salute, relictis oībus sequendo Chr̄m discurrit, festinat, suscitat amicū, i. prædicat euangelium, vt audientes filij sequant̄ Chr̄m, quod videlicet ministeriū in primis est Apostolor̄, q tunc instruebant̄, cum hæc diceret eis, quor̄ primus Petrus dixerat ei: Ecce nos reliquimus oīa, & secuti sumus te: Quid ergo erit nobis? De hmōi oñdat qspiā aliquē, q nō receperit vel recipiat in suo tpe, & domos, & frēs, & sorores, & patrē, & matrē & filios, & agros, cum persecutionibus, i. in medio etiā persecutionum, quæ volentibus pie viuere in Chr̄o non desunt, centuplum q̄ reliquerat, idcirco expeditus prædicare posset euangeliū, & tunc demum dubitet de promissione hac, vtrū vera sit, an non. ¶ Exempli gr̄a: Petrus q piscator erat, q dies non fuerat, q cibos manu & arte quærebat. Hic vbi missō spū sancto de cœlo prædicare cœpit euangeliū, nonne centies tm̄ recepit, quantū reliquerat, vocantē de nauicula sequens Chr̄m? Vt taceam, quod & primū in Antiochia, & deinde in vrbe Roma magna residens pontifex, & domos habuit, imo & ecclesias construxit, & frēs, & sorores spūales, & patres, & matres, & filios multo plures scd̄m spm̄ habuit, q̄ scd̄m carnē quis habere possit, vt (inquam) illa oīa taceam, solum illud iuspossessionū siue facultatū cōmuniū in initio euangelij, vbi multitudinis credentiū erat cor vnū, & anima vna, nec quisq̄ eor̄, quæ possidebant aliqd suū esse dicebat, sed erant illis oīa cōia, valuit illi plus q̄ centū retia, centumq; nauiculas, qualiū vnam reliquerat. His animaduersis, illud quoq; quod in Matthæo taliter scriptū ē, & oīs q reliq̄rit hæc propter nomē meū, liquet pl' esse, q̄ si dixisset, propter me, videlicet vt propter nomen meū id esse intelligas, propter me notificandū, quod fit p̄dicando euangeliū. ¶ Igit̄ vt dicere cœperā, congratulamur tibi episcope, venerabilis, qa magnū in te experimentum lucet huius veritatis. Domū quippe vnā nescio quantulā, & propinquos aliquos, vt p̄cepi, non infimos, nonnihil agror̄ habētes, in vna ciuitate reliquisti. Et ecce dñs factus est in hoc tpe eiusdē ciuitatis. Nunqd non cēties tm̄ est? Præter hoc autē hæc spes in sinu tuo repositā est, qd̄ in futuro seculo vitam æternam, habebis. Laudi eius, q quos ante tēpora secularia præsciuit, & prædestinauit sanctos oēs, ipsos & suo quēq; tēpore vocauit, iustificauit, & magnificauit. Illud adscribendum est. ¶ Quod te non qualicūq; tpe, sed in ip̄o ingressu feruētis adolescētiæ vocauit cita vocatione, vt eum, quē quasi in ingressu mundi posueras, retraheres pedē, & relictis oībus, patria quoq; siue prouincia natiuitatis tuæ longe post tergum dimissa, peregrinus ad monachicam vitam confugeres, in montē spūalis victoriæ suo nomine præsagum, vocat̄ em̄ Sigeberch. Quis em̄ hoc fecit, nisi aspiratio gr̄æ vocantis? A fructibus cognosci p̄t, qa plantatio tuæ cōuersionis, plātatio fuit patris cœlestis, quæ nunq̄ possit eradicari. Nunqd puer siue adolescentulus tunc eras, qñ vidisti inter deum & hostē antiquum, de te certamē haberi, quasi dubium esset vter eor̄, s. deus creator, an satan corruptor, te habere deberet, ita rudis fuisti, vt putares de te|solo inter partes tam contrarias eiusmodi certamen haberi? Imo & de toto genere humano certamē hoc fuit ab initio. Vtrum deus q creauit, an diabolus q primū hoīem decepit, deberet possidere nos. ¶ De hoc certamine ego tibi effla gitanti nuper scripsi opusculum libellor̄ duodecim, intitulatum de victoria verbi dei, qd̄ admirationi esse multis etiam sapientibus, & ab ipsis libentissime legi (fateor) ipse gaudens audiui. Certamen istud vetus est, & pro omnibus certatum est, & adhuc pro singulis certatur, & in omnibus, vel pro omnibus electis suis vincit deus. Nemo enim (ais filius dei) potest rapere de manu patris mei: siue, & non rapiet (inqt) oues meas q̄squā de manu mea

Prouerb. 18 Laudatio Cunonis episcopi. Marc. 10 Quæstio

Responsio

Propter mē & euāgeliū

Matth. 19

1. Timot. 2

Petr⁹, q oīa reliq̄rat, etiā in hoc seculo cētuplū recepit.

Actor. 2. 4

Matth. 19

Exaltatio Cunōis ad episcopatū

Roma.

Cuno i adolescētia factus monachus in Sigeberch

Matth. 15

Opusculū de victoria verbi dei.

Iohan. 14

Tibi

Tibi aũt de teipſo idcirco demonſtrata eſt illa ſingularis viſio, vt eſſes ſolicitior, & territus fugiſti non ꝓſpecto neq; ꝓmonſtrato tibi, quænam pars vincere, & quę haberet vinci, for te ne te cõprehendiſſe arbitrareris. ¶Et tunc qdem ſciens reliqueras oĩa propter Chm̃ ſed nondũ ſciebas ꝙ ea reliquiſſes propter euangeliũ. i. idcirco vt alĳs multis euangelizares Chm̃. Ipſe aũt ſciebat q te vocauerat in opus prædeſtinatũ. Illud quoq; neſciebas futuri huius miniſterĳ quoddã eſſe initiũ, qđ acceptũ deſup datum optimũ. ſ. boni ingenĳ vel ꝓſpicacis intelligẽtiæ talentũ, factus iuuenis ſub obedientia patris ſpũalis impendebas non ſolũ ĳunioribus, verumetiã coæuis tuis, non magis ꝓceptor ſciæ, q̃ exẽplar diſciplinæ monaſticæ. Vnde & ipm̃ talentũ ſiue donum acceptũ merito in te creuit, iuxta illud: Qui habet, dabit ei, & abundauit. ¶Quid multa? Tunc ſup clariſſimũ candelabrũ non contẽ nendæ altitudinis, poſita eſt lucernula dei, qñ tu, quẽ illuminabat lux vera, & verus accen debat ignis, regimen ſuſcepiſti eccleſiæ Sigebergẽſis. O q̃ multi iam extunc in lumine gau dere cœperũt. Oĩs ſimplex oculus lõge lateq; manentiũ, maximeq; in domo magna quæ eſt Agrippinẽſis ſiue Coloniẽſis eccleſia, flammã tui luminis libẽter aſpiciebat: & ſi qs erat nequã oculus, q tibi aduerſaret, hoc ipm̃ qđ tibi grauis eſſes etiã ad videndũ, fateri non au debat. Tãta erat tui luminis autoritas, vt ſtatim cõtra ſe dictum putare poſſet illud pro pheticũ: Væ q dicitis malũ bonũ, & bonũ malũ, ponentes tenebras lucẽ, & lucẽ tenebras. Interea dũ familia dñi, ſup quã tu fidelis ſeruus, & prudẽs cõſtitutus eras, cui corde flãma to & ore lucido vitã æternã euãgelizabas, merito & nũero augeret ſiue multiplicaret, tu tñ in oculis tuis puulus & fere nullus eras, qđ maxĩe ꝓcipiebãt hi, q familiares tibi erãt, q̃q; tecũ de ſalute aĩæ familiarius colloquiũ habebãt, qđ ipe ego ꝓſentiẽs, aĩ aduerti nonnihil, imo multũ ad te attinere illud propheticũ: Quare dicis Iacob & loqueris Iſrael, abſcõdita eſt via mea à dño & iudiciũ meũ à deo meo trãſiit. Nunq̃d neſcis, aut nõ audiſti? Deus ſempiternus, dñs, q creauit terminos terræ, nõ deficiet neq; laborabit, nec ẽ inueſtigatio ſapię eius, q dat laſſo virtutẽ, & his q nõ ſunt, fortitudinẽ & robur multiplicat. Item q̃q; illud: Ego deus tuus apꝓhẽdẽs manũ tuã, dicẽsq; tibi: Ne timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, q mortui eſtis ex Iſrael. Ego auxiliatus ſum tui. Hmõi reſpõſa tuæ humilitati eſſe congruẽtia, ſi hactenus nõ aduertiſti, at ſaltẽ nũc attẽde, cõmonitus augmẽto gr̃æ ſeu ma gnitudine beneficĳ, quod altiſſimo nonnulla de te cura ſit. In primis hæc appellatio noli timere vermis Iacob, q mortui eſtis, dicam qũo congruat tibi & ſimilibus tui, imo cunctis humilibus corde, q didicerũt à bono magiſtro dicẽte: diſcite à me, q a mitis ſum & humi lis corde. ¶Humilis q̃q; ſpũalium pater filioꝝ, & vermis eſt, & Iacob: vermis q̃dẽ ſuo: Iacob antẽ, dei iudicio. Iacob deniq; magnus homo fuit, & multos habẽs mares filios, ꝓ cauſa vnius fœminæ, quam ſolam filiã genuit, afflictus eſt, & triſtitiã habuit. Sic nimiꝝ vi ri apud deum magni, qualium oĩm viuentium tu mihi notiſſimus es, cum multas habeant virtutes, multosq; (vt & tu habebas) filios ſpũales, aliquã habent quaſi filiam. i. infirmitatẽ occultã, pro qua dum qs humiliat coram dño, & vermis eſt, & Iacob: vermis (vt dixi) ſuo, Iacob autẽ, dei iudicio: & mortuus eſt ſibi. i. timet ſe illa infirmitate mori, ſed viuit deo. ¶Noli ergo timere, dicit tibi, ego auxiliator ſum tui, & ab effectis probas, q a nõ fuit, nec eſt à me abſcõdita via tua, nec à me iudiciũ tuũ tranſiit, ſed hoc potius dicito: Tu deus q vidiſti me, & iudiciũ meũ, hoc qđ iudicaſti, & q ſe humiliat, exaltabit, nõ tranſiit à te. Ego quoq; cum ipſo deo interrogante, verbis ipſius interrogo te, q cum de hmõi ſecretam ali quoties haberemus collocutionẽ, volebã conſolatum te eſſe. Nunq̃d neſcis, aut non audi ſti? Videlicet iſtud quod ſequit: Deus ſempiternus, dñs q creauit terminos terræ, non de ficiet, neq; laborabit. ſ. vbicunq; vel quotieſcunq; infirmũ curare, vel pauperẽ honeſtare voluerit. Cuncta eñ poſſibilia, cuncta facilia ſunt ei. Nec eſt (inq̃t) inueſtigatio ſapĭæ eius In quo? Nimirum, vt ſecundum cauſam præſentem loquar, in eo quod dat laſſo virtutẽ, & his q non ſunt fortitudinem & robur multiplicat. i. q electum ſuum prius dimittit laſſa ri, & laſſitudinem ſuam agnoſcere, ita vt penitus ſibi videat non eſſe, ſiue nihil eſſe, & tunc demũ virtutem dat, tunc demũ fortitudinẽ & robur multiplicat. ¶Non ita eſt cũ fortibus non ſic agitur cum ſanis. i. cum illis q ſibi iuſti videnť, & in ſuis confidunt viribus. Sed qđ? Continuo ſubiungens, deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Pueri nanq; recte dicuntur, q ſunt inexperti, quiq; in tentationibus non militauerunt, iu uenes autem q ſibi videntur fortes, & quaſi de ſuis virtutibus ſuperbiunt. ¶Manifeſtum iam te habere nõ dubitamus iudiciũ ſiue experimentũ, qđ via tua dño abſcondita nõ fue rit, & iudiciũ tuũ à deo tuo non tranſierit, q a cum neſcires, cum præſens non adeſſes, imo longe remotus abeſſes. Ratiſponenſis eccleſia paſtore ſuo viduata, paſtorem te. i. pontificẽ ſibi elegit, quæ magna eſt gratia, donumq; pontificis magni, q cœlos penetrauit, quẽad modũ Apoſtolus dicit, & ipſe dedit quoſdã quidẽ apoſtolos, quoſdã autẽ prophetas, ali os autẽ euangeliſtas, alios aũt paſtores & doctores. Cum clerus & populus in partes pro eligẽ

Profectus Cunonis.

Marc. 4 Luc. 8

Cuno fctũs abbas Sige bergenſis

Eſa. 5. Humilitas Cunonis

Eſaiæ, 40

Eſa. 41

Matth. 11 Hũilis ꝑlat⁹ & ỹmis, & Iacob dicit Gene, 34

Cuno cure ſuit deo

Qui ſibi fortes videtur deficient Eſa 40

Electio Cunonis in epiſcopum.

Hebræo. 4 1. Cor. 12

eligendo sibi pastore diuideret, fieretq; periculosa partiũ contentio, alijs hunc, alijs illum clamantibus, iamq; prope esset in seditione inualescẽte ad arma cõcurreret, vnus sapiẽtior cæteris, cuius cor deus tetigit, repente tuũ nomen in mediũ protulit, teq; eligi cõsuluit, & protinus totus ille partiũ motus conquieuit, & in te vnũ, quæ diuisa fuerat, vnitas ecclesiæ concessit. Cuius nutu, cuius intuitu taliter credamus actũ, nisi illius, de quo Apostolus, ipse est (inqt) pax nostra, q fecit vtraq; vnum? Gaudeas igit, qa (sicut iam dixi) non ita fuit via tua abscondita à dño, qn videret te, q̃ uis paruulũ inter multos, quos habet ipse regẽdos, siue disponendos. ¶Ergo ne (ait aliqs) gaudendũ est in re huiuscemodi? Nonne potius renitendũ est, secundũ exemplũ Moysi, cũ mitteret ad tm̃ ministeriũ, vt fieret populo Israel dux & princeps liberationis, educendo eos de terra Aegypti? Ad hæc, inquam: Nonne & illius exemplũ sequendũ est, q cũ audisset vocẽ dñi dicentis, quẽ mittã, & qs ibit nobis, dixit, ecce ego, mitto me. Nimiũ Moysi qdem humilitas laudanda, & in exemplũ pro tpe & reassumenda est: sed p̃ter humilitatẽ, aham quoq; rõnem habuit, quæ ex verbis istis intelligit, quæ dixit, postq̃ semel & iterũ, ac tertio recusauit: Obsecro (inqt) dñe, mitte quẽ missurus es. Quisnã erat ille, nisi de quo patriarcha Iacob p̃dixerat, donec veniat q mittendus est? Chr̃m ergo iam ad salutẽ populi sui nimiũ festinus mitti volebat, & idcirco recusabat. Ac si diceret: Non ego vicarius eam, sed ille obsecro iam veniat. ¶Ita q̃ p̃ter istum q eiusmodi causam intendebat, ostende mihi aliquẽ, q iussus inire officiũ siue ministeriũ eiusmodi, laudabiliter recusauerit, nisi forte recusantis esse putes, q̃ Hieremias dixit, ah, ah, ah: Dñe deus, ecce nescio loqui, qa puer ego sum. At ille hoc dicere potuit non recusando ministeriũ, sed potius optando sibi augeri donũ, quod & protinus factũ est, qa misit dñs (ait) manum suã, & tetigit os meum &c. Illi ergo maxime laudabiles sunt, q dilectionis instinctu, ob salutem proximoꝝ semetipsos offerunt, sicut & Helisæus se offerẽs: oro (inqt) ad Heliam, vt fiat spũs tuus duplex in me. s. spũs operationis virtutum, vt duplicia, q̃ tu feci sti signa possim facere, per quæ commoueat populus, & non obliuiscat dicere illud, quod te agente dixit: Dñs ipse est deus, dñs ipse est deus, contra quem Iezabel impia nititur. ¶Congratulantis aĩo cũcta hæc tuæ sanctæ loquor paternitati, & inter hæc non præteribo illud, quod valde placet oculis nostris, quia nonnihil habes de imitatione beati Martini. Iam vero sumpto episcopatu, ait scriptor vitæ eius, qualem se quantumq; præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem em̃ constantissime perseuerabat, q prius fuerat, eadem in corde humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat, atq; ita plenus autoritatis & gratiæ, implebat epi dignitatem, vt non tamen propositum monachi virtutemq; desereret. Vidimus te præclaræ ciuitatis epm, verne cum pellibus & pulla desuper cappa coopertum, siue affibulatum præcedentem, & euntes post te præclaros vtriusque tam clericalis q̃ laicalis ordinis spectabiles viros, peregrinoꝝ murium pelliculis secundũ morem vel honorem suum coloratos siue defloratos, in eo sapientes, quod epm se habere vel sequi gauderent, talium contemptorem, censu diuitem, affectu vel habitu pauperem, in corde humilem, in vestitu vilem, in mensa sibi communi, cum dignitate epi propositum monachi virtutemq; non deserentem. Hoc esse dixi, de imitatione B. Martini. ¶Vnde non vanam fuisse constat illius sanctimonialis visionem, quam audisti. Referebat dictũ sibi per visum, occurrendum esse B. Martino, festo die suo, in ipsis rogationum diebus tunc imminentibus, quæ ante ascensionem dñi ex more celebrant. Mirabat illa pronuntio huiuscemodi, sciens & in somnis quoq; memoria tenens, festum B. Martini non agi diebus illis, sed longe alio tpe anni vndecimo die mensis Nouembris. Non ergo multum attendens visum velut otiosum reticuit, donec tu, quem ventuꝝ esse non ante visum illum sciebat, electus aduenisti, die rogationũ. ¶O quanta cũ lætitia cleri & populi, quãto cũ tripudio non solius ciuitatis, verumetiam totius patriæ, quantis cũ laudibus Chri ciuitatem introisti? Cuius laus, cuius erat ille honor? Nunqd tuus, aut tibi debitus? Ergo tibi verbis congruentibus vicẽ repẽdere volo. Nam qa solitus eras, vel mihi, vel de me alijs dicere, quod ea, quæ scriberem ego, mihi non magis imputares, q̃ asino, ego similiter dico, qa tantam illius susceptionis gloriam, fere non magis tibi adscribo, q̃ illam gloriam siue honorem, laudesq; turbaꝝ cum palmaꝝ ramis occurrentium dño adscribere velim illi, cui sedebat asello. Non em̃ propter se, sed propter sessorem suum dignus erat asellus ambulare viam stratam vestimentis hominum, tantisq; circundari floribus & ramis palmaꝝ. Sic nec tu taliter susci pi dignus fuisti propter temetipsum, sed propter habitantem in corde tuo per fidem Iesum Christũ. Hæc videns illa iam dicta sanctimonialis, visum, quem viderat, ad te pertinere, recognouit, & extunc quibusq; fidutialius enarrauit. ¶De humilitatis tuæ insignibus sermonem repetam, sperans & spem meam firmissimã esse desidera ns, quod in ipsa perseuerabis, & perseuerando gloriã tibi infutuꝝ thesaurizabis, qa non gloria humilitatem, sed humilitas (ait Sapiẽtia) gloriam præcedit. Hoc tibi vel cordi

Ephe. 2

Quæstio. Exod. 3

Responsio. Esa. 6

Exod. 4

Gene. 49

Nõ licet recusare ministeriũ euangelij Hiere. 1

4. Regũ. 2

3. Regũ. 18.

Cuno filius b. Martini epiſcopatus

Visio cuiusdam Monialis

Chrũs honoratus in Cunonis susceptione Numer. 22

Matth. 21

Ephe. 3.

Epo tenẽda est, exẽplo Christi, humilitas,

tuo

Prouer.15 Matth.20 Luc.22

tuo recte pſuaſiſti, propter humilitatẽ filij hoïs, cuius gloriam & honorẽ beata dilectione diligis. Ipſe em̃ dixit: Non, ita erit inter vos, ſicut inter principes gentiũ, q̃ dñant eor̃. Sed qcunq; voluerit inter vos maior fieri, ſit veſter miniſter, & q̃ voluerit inter vos primus eſſe, erit vr̃ ſeruus. Sicut filius hoïs nõ venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare aïam ſuam redẽptionẽ pro multis. Nonne quotidie hic filius hoïs miniſtrat nobis in ſancto altari miniſterij eiuſdẽ redẽptionis, ſ. ſacr̃m corpis & ſanguinis ſui? Quare ergo nõ erubeſcimus miniſtrari, tali miniſtro miniſtrãte nobis, & audemus cuiquã dñari, niſi ſolis vitijs?

Viſio de miniſtratione Chr̃i i miſſa

¶Audi me, adhuc vnũ quod narrabo tibi de eiuſmodi, qualia ſuperius narraui, qa fic voluiſti. Cum adhuc eſſem recẽtior, & proinde etiã attentior in ordine huius miniſterij, ſ. in officio p̃ſ byterij, vidi in viſu pleno iucũditatis, miniſtrantẽ nobis iſtũ filiũ hoïs. Quid dicã, vel qualibus verbis eloquar habitũ geſtum̃q; miniſtrãtis? Deniq; quaſi in magna domo ad menſam decorã & magnã reſidẽtibus multis, ipſe aſpectu reuerẽdus & amabilis, diſfibulato ac depoſito, q̃ ſup tunicã amictus erat, pallio, manibus decẽtiſſimis, & inceſſu q̃ ſpectabili miniſtrabat, hinc & inde miniſtrationẽ panis & vini. Erãt aũt quaſi cruſtula panis cãdidiſſimi cõcaua, vinum̃q; fuſum in ſe recipiẽtia, & ferculum hmõi oïbus miniſtrabat.

Cant.5.

Amplius dicere non poſſum, niſi qa q̃d exprimi non p̃t, ſalua maieſtate miniſtrabat, & ſic eũ miniſtrare valde decebat, tali vel tãto affectu, ac ſi diceret illud de Cãticis: Comedite amici & bibite, & inebriamini chariſſimi. ¶Et qdem vera eſt, & mihi tunc vera fuit ſnia, multas curas ſomnia, ſed nihilominus ver̃ eſt, qa bonas curas plerũq; bona & vera ſequũtur ſomnia. Nõ fuit hoc de ſomnijs eiuſmodi, quę multos errare fecerũt, imo ad veritatẽ ducit, in eo q̃ mihi dulciter & ſæpe cõmemorat, & tibi cupio vt cõmemoret illud dictũ filij hoïs, ego aũt in medio vr̃m ſum ſicut q̃ miniſtrat, & adiuuãte cõmemoratiõe hac, ab eo quod cœpiſti humilitatis gradu cõminiſter ſanctitatis nõ deſiſtas. Quid multa, omnit̃pe (ait Sapĩa) ſint veſtimenta tua candida, & oleũ de capite tuo nõ deficiat. Sciẽti loq̃r, qa veſtimentũ tuũ hoïbus qdem nigrũ, ſed deo & ea q̃ dei ſapiẽtibus candida ſunt, & oleũ in capite tuo charitatis ẽ in corde tuo, quæ nunq̃ deficiat.

Eccl's.5 Eccl.34 Luc.22 Eccl's.9

Præſagiũ viſionis de Cunone

¶Ego qdẽ diſpendiũ timere potui pro abſentia tui, ſecundũ præſagiũ quod vidi prius q̃ progredereris. Mancũ me eſſe videbãm, dextera de cubito ſuo manu auulſa, quæ res illud ſine dubio, quod de te actũ eſt p̃ſignabat. Veruntñ bene vtrũq; erat, qa dexterã ipſam, q̃uis auulſam, non oïno amiſerã, ſed altera. i. ſiniſtra manu deportabã, ſimul̃q; quaſi miraculũ factũ eſt, vt alia loco illius tenella manus dextera ſuccreſceret. Secundũ hæc reuera, te manũ dexteram meã non oïno amiſi, ſed adhuc in ſiniſtra. i. in præſentis vitæ cura tu mihi auxiliũ qualecũq; ferre poteris.

Dñs protectio tua, ſup ma num dexteram tuam. Pſal. 120 Canti.5

¶Certiorem autẽ habemus, & habere debemus paracletũ. i. conſolatorẽ, vdielcet eum, q̃ dicit p̃ Pſalmiſtam: Dñs cuſtodit te, dñs protectio tua, ſuper manum dexteram tuam. Quàmuis ergo præſentia tui careã, quem ſic habebã veluti cuſtodiã fidam, & dexterã manum meã, non ſim quaſi deſolatus, ſed ipſe cuſtodiat ſperantẽ in ſe, q̃ cuſtodire & protegere p̃t ſup omnẽ manum dexterã. Spem iſtam inter cætera nõnihil roborat recordatio miraculi, cuius ego in ope quod de Canticis Canticor̃ ſcripſi, mentionẽ feci, vbi dilecta loquit̃: Dilectus meus miſit manũ ſuam p̃ foramen, & venter meus intremuit ad tactũ eius. Fateor de me quoq; illã narrationẽ feci, ſed qa verebar inſipientiã meã, ne videret gloriari fruſtra, neceſſitatẽ nõ hñs quã nũc habeo, qa ſicut ſæpe dixi, tu me adiuraſti; idcirco ſic ipam narrationẽ trãſfiguraui, vt & rẽ ipam veraciter dicerẽ, & tñ pſona nõ poſſet agnoſci.

Deꝓcatio ad lectorẽ. Prou.11

¶Vltimo tãdẽ libelli huius capl'o exoratũ ſe eſſe nouerit, quiſq; iſta legerit, vt nõ quaſi inſipientẽ ſubſannare, ſed qnaſi mœſti paruuli cauſam cõpatiẽs attẽdere velit, illã videlicet, quã in initio hor̃ dixi, ſcdm verba ſapię dicẽtis: Noli regibus o Lamuel, noli regibus dare vinum, qa nullũ ſecretũ eſt vbi regnat ebrietas, ne forte bibant, & obliuiſcant iudicio rum, & mutent cauſam filior̃ pauperis. Date ſicerã morientibus, & vinũ his q̃ amaro ſunt animo. Bibãt & obliuiſcant egeſtatis ſuæ, & doloris non recordent amplius.

Lamuel. i. ĩ q̃ de⁹ Chriſtus eſt 2. Cor̃. 5 Matth. 11 Coloſſ. 2

¶Verba ipa q̃m recitaui, libet aliquantiſper aperire. Lamuel quod interpretatur in quo deus, ipſe eſt Chr̃us, de quo Apl's dicit: Quoniam quidẽ de⁹ erat in Chr̃o, mundũ reconcilians ſibi. Hic ſeſe gratũ habere, & gratanter adimplere conſiliũ iſtud ſpũs ſapiæ, dicemus: Noli Lamuel regibus dare vinũ &c. Dicit in euãgelio: Cõfiteor tibi pater dñe cœli & terræ, qa abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Deniq; & hic reges, & ibi prudẽtes & ſapiẽtes ĩdem ſunt. ſ. ſuphi, ſenſu ſuæ carnis inflati. Iſtis ait: Noli dare vinũ. i. noli aperire, imo claude diuinor̃ profunda myſterior̃. Quam ob cauſam? Videlicet, qa

Nullũ ſecretum vbi regnat ebrietas 1. Cor̃. 8 Prouerb. 5

nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas. i. nulla oris cuſtodia, vbi ſcĩa inflat. Secretum illud non eſt ibi, quod eadem ſapĩa deſideraus alibi, cum dixiſſet: deriuent fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide, ſubiunxit, atq; ait: Habeto eas ſolas, nec ſint alieni participes tui. Quia ergo ſecretum non eſt ibi, & alienis. i. hæreticis communes ſe faciunt. Noli (inqt) dare eis vinum, ne forte, quod ſæpe contigit, ita bibant vt obliuiſcant iudicior̃, & mu-

mutent causam filiorꝫ pauperis, i. ne male iudicēt de scripturis, & aliter interpretent, q̄ expedit saluti auditorꝫ, q̄s tu pauper, tu ipse mitis & humilis corde filios tibi ex aqua & spū sancto regenerasti. Mœrētes & amaro aīo siue egētes atq; dolētes sunt iā dicti paruuli, id est, humiles, qualiū est ille gemitus: Heu mihi q̄a incolatus meus prolongatus est, qui in isto seculo cōsolari renuunt, & idcirco lugēt, q̄a sponsus ab eis ablatus est. Istis date siceram, istis date vinū, i. istis aperiat sensus, vt intelligāt scripturas, legentes legē & euangeliū, & ita bibētes, nūc interim consolent ex parte, donec veniat q̄d perfectū est. Fateor taliū ego vnus eram, quondā tā ætate adolescētiæ, q̄ propria paruulus æstimatione, ita nūc scienter lugēs, & cū beato Iob dicēs: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictū est, conceptus est homo. Noctē illā tenebrosus turbo possideat, nō cōputetur in diebus anni, nec numeret in mēsibus. Sit nox illa solitaria nec laude digna. Sed bibi siceram, bibi vinū, eo modo vel ordine, quo fideliter denarraui, in quo q̄a, vt puto, satisfeci tibi, iā nunc istorꝫ finē faciens, interruptū subnectā siue repetā, vt cōpleam q̄d superest operis de gloria & honore filij hoīs, sperans q̄ in proximo te visurus sim. Finis libri. XII.

Date siceram mœrētibus Psal. 119 Matth. 9 1. Corꝫ. 13 Iob. 3

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN OPVS, DE GLORIA ET HONORE FILII HOMI. LIB. XIII.

Enedicta gloria dñi de loco sancto suo, ait illa, quā audiuit ꝓphe ta, vt longe superius memorare iā cœperā, vox cōmotiōis magnæ, & vox alarꝫ animaliū percutientiū alterā ad alterā, & vox rotarū sequentiū animalia, & iterꝫ vox cōmotionis magnæ. Ab illa cōmotione o glorioſum animal, q̄d nunc videmus p̄ speculū & in ænigmate, iuxta sæpedictū flumē Chobar, animal quatuor facierū, quæ tua quatuor sacramēta sunt. s. incarnatio, passio, resurrectio, atq; ascēsio, illā faciem tuā iam iuxta propositū laudare cupimus, q̄ recte dicit facies leonis, videlicet fortissimā atq; inuictā virtutem tuæ resurrectionis. Eiusdem cōmotionis veraciter magnæ, initium simul & p̄sagium fuit illud, quod te clamāte voce magna & emittente spm̄, ecce velum tēpli sciſſum est in duas partes à summo vsq; deorsum, & terra mota est, & petræ sciſſæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorꝫ qui dormierant surrexerunt, non anteq̄ resurgeres, sed te primogenito mortuorꝫ resurgente, surrexerunt. ¶ Eatenus se continuerat facies leonis, agente vel patiente quod suum erat vituli facie, donec diceret, consummatum est, & inclinato capite traderet spm̄, & patefacto latere per lanceā militis, exiret sanguis & aqua redemptionis animarꝫ simul & corporꝫ pretiū. Statim & extunc, vt verbis sapientiæ loquar, sicut fremitus leonis, ita & ira regis, & sicut ros super herbā, ita & hilaritatis eius. Cui quæso statim ira regis, sicut fremitus leonis? Nonne inferno & sempiternæ morti, diabolo tenebrarꝫ principi, antiquo peccatori, p̄posito mortis? Et cui vel q̄bus hilaritas eius, sicut ros super herbā? Nonne oībus sanctis siue electis q̄ expectauerunt eū ab origine mundi. Talem fremitū tanti leonis quo senserunt spūs illi, quandoquidē terra insensibilis & inanimata sensit? Mota est em̄, & motu suo cū sciſſura petrarꝫ fremitū illū se sustinere nō posse clamauit. ¶ Econtra hilaritatē vultus eius quomodo senserunt Abrahā, Isaac & Iacob, & cæteri sancti, quādoquidē & latro cōfitēs sicut rorē sensit? Audierat em̄ paulo ante sibi dictū ab illo: Amē dico tibi, hodie mecū eris in paradiso. ¶ Pulchre igit dictū, & veraciter adimpletū est: Iuda te laudabūt fratres tui. Manus tua in ceruicibus inimicorꝫ tuorꝫ. Adorabūt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, ad prædā fili mi ascendisti. Requiescēs accubuisti vt leo, & quasi leæna. Quis suscitabit eū? Secūdū hæc & his similia, quæ & vox alarꝫ animaliū percutientiū alterā ad alteram, & vox clare personat rotarꝫ animalia sequentiū, id est, scripturarꝫ veterꝫ sacramentis euangelicis cōsonantiū, recte dicta est hæc facies leonis esse à dextris. ¶ Nā facies vituli à sinistris, per quæ videlicet sinistra significata est aduersitas passionis, & facies leonis, vt iam dictū est, à dextris, per quæ designatur prosperitas vel gloria resurrectionis. Sinistra aūt dixerim pro infirmitate assumptæ humanitatis, saluo eo q̄ sicut resurrectio carnis eius nr̄is corporibus, ita passio eius nostris animabus dextera est. Nā per passionē eius primā, quæ est animarꝫ, resurrectionē habemus, & per resurrectionē eius, resurrectionē secundā, quæ corporꝫ est, in vitā æternā expectamus. Sibi ergo soli facies vituli, id est, sua passio à sinistris erat, secūdū quod tristis erat aīa eius, & tædebat & pauebat. ¶ Nā interim pro causa valde necessaria dexterā eius pater tenebat, id est, fortitudinē eius differri volebat, vt ea non iam tunc, sed opportuno

Facies leonis, sacramentū resurrectiōis domini. Matth. 27 Coloss. 1. Iohan. 19 Prouer. 19. Hilaritas regis, sicut ros sup herbā. Lucæ. 23 Gene. 49 Ezech. 3. Facies leonis a dextris. Marc. 14

Ezech. 3.

Psal.72 tuno vteret tẽpore, iuxta qđ in psalmo cõpetit dicere: Tenuisti manũ dexterã meã & voluntate tua deduxisti me, & cũ gloria suscepisti me. Nã & si cuiuslibet sancti vel iusti vox ista esse potest, nihilominus & multo magis ex pſona huius eã intelligi decet. Nam reuera iuxta qđ ipse orãs dixit: Veruntamẽ nõ mea volũtas sed tua fiat, deus pr̃ manũ eius dexterã tenuit, deus pr̃ sua volũtate illũ obedientis repressit ad tẽpus fremitũ leonis. Qui paulo ante, scilicet postera die, q̃ passurus, ingressus est ciuitatẽ, leuiter se excutiens cũ paruo flagello, quẽ fecit de resticulis, tantã multitudinẽ vendentiũ & ementiũ de tẽplo eiecit, & mercimonia siue lucra eorũ cũ cathedris euertit. Et deinde cũ traderet, dicẽdo, quẽ quæritis, ego sum, totã cohortẽ pſidis & ministros pontificũ cũ traditore prostrauit. Eo vsq; tenuit dexterã illã, vt nõ saltẽ descẽderet de cruce, dicẽtibus Iudæis: Si rex Israel est, descẽdat nũc de cruce & credimus ei. Postq̃ ergo tenuit manũ dexterã eius, & in volũtate sua deduxit eũ, fecit, & qđ protinus sequit, & cũ gloria suscepisti me. i. à mortuis glorioſe suscitasti me. ¶Nũc iã supra scripto prophetiæ capitulo sermo attẽtius innitat, & secũdũ verba ipsa, qđ ad iã dictũ fremitũ leonis ptineat, aliq̃d loquamur. Et audiui, inq̃t, post me vocẽ cõmotiõis magnæ, Benedicta gloria dñi de loco sancto suo, &c. vt supra. Sicut hic in prophetia semel & iterũ auditã habemus vocẽ cõmotiõis magnæ, sic & in illo fremitu leonis. s. & in descẽsu ad inferos, & in resurrectiõe Iesu Chr̃i factũ esse terremotũ, iã supra diximus, magnæ cõmotiõis initiũ fuisse simul & pſagiũ. Intiũ, qa protinus cũ ipso terræmotu ablatũ est ab eis omne cœleste pſidiũ, clamãtibus (vt Iosephus q̃q; testat) pſidibus tẽpli virtutibus, trãseamus ex his sedibus. Præsagiũ, qa videlicet in eo q̃ velũ tẽpli sciſſum est, nobis quidẽ reuelatio cœlestiũ mysteriorũ, sed illis sciſſura veli cũ sciſſura petrarũ pſagium fuit impacabiliũ seditionũ, quibus extũc inter se discissi sunt, excitantes etiã contra semetipsos Romani imperij terremotũ. ¶Hanc deniq; partẽ fremitus leonis simul memorare libet, qm̃ & alius propheta, videlicet Amos, taliter incipit: Dñs de Sion rugiet & de Hierusalẽ dabit vocẽ suã, & luxerũt speciosa pastorũ, & exiccatus est vertex Carmeli. Quænam fuerũt illa speciosa pastorũ, nisi illa, de pulcherrimo tẽplo lucra pontificũ siue sacerdotũ? & quid vertex Carmeli (qđ interpretat scientia circuncisionis) nisi superbia Iudaici populi, carne quidẽ circuncisi, sed corde & auribus incircũcisi? Luxerunt ergo, ait, speciosa pastorũ, & exiccatus est vertex Carmeli, id est, desolata est ciuitas & templũ, sup quo gloriabant pastores illi, dicẽtes: Templũ dñi, templũ dñi, templũ dñi est: & ablatus est à Iudæis omnis viror gratiæ spũalis, mandatũ quippe est nubibus, ne pluerent imbrẽ super illũ superbiæ verticẽ, mandatũ est apostolis, vt excusso puluere pedũ in eos, ipsi ad gentes transirent. Istæ sunt quatuor partes illius cõmotionis magnæ, cuius vocẽ, vt p̃missum est, sanctus Ezechiel audiuit post se: Nã dñs de Sion rugiet: hoc recte intelligit, dñs tanq̃ leo siue catulus leonis infernũ cõfringet, & ante faciẽ eius mors fugiet, iuxta illud, qđ iã supra memini, catulus leonis Iuda, ad pdã ascẽdisti fili mi. Et de Hierusalẽ dabit vocẽ suã, id est, incipiendo ab Hierusalẽ pdicari faciet in noĩe suo cunctis gentibus pœnitentiã. Eiusmodi aũt vox dñi, scilicet pdicatio euangelij: nunquid nõ & ipsa rugitus leonis est? Iustitia em̃ dei in eo reuelat, ait Apostolus: Reuelat em̃ ira dei de cœlo super omnẽ impietatẽ, & iniustitiam hominũ, eorũ qui veritatẽ dei in iniustitia detinent. ¶Differunt tñ præsenti loco rugitus dñi, & vox ipsius quã dedit. Rugitus nanq; solus infert timorẽ, vox aũt loquelam exprimẽs, cũ terrore habet etiã doctrinę rationẽ. Et dñs nimirũ super infernũ solũmodo rugijt, & rugitu suo mortẽ exterruit atq; fugauit: mundo aũt, id est, cunctis gentibus vocẽ suã dedit, doctrinæ rationẽ expressit, vocẽ, inquã, suam scilicet loquendo in euãgelio per semetipsum, qui prius dederat voces Mosi & prophetarũ. Hinc est vel fuit illa supra dicta cõmotio magna. Cõturbatæ sunt gẽtes, ait Psalmista, & inclinata sunt regna, dedit vocẽ suã, mota est terra. Nec vero simplex cõmotio illa. Nã alij moti sunt, ad pſequẽdũ, alij ad agendã pœnitentiã, credẽdo iudiciũ futurũ, secundũ vocẽ alarũ animaliũ, alterã ad alterã percutientiũ, & secundũ vocẽ rotarũ animalia sequentiũ. ¶Altera nanq; ad alterã ala percutitur: qa duo sunt aduẽtus leonis huius, & alter de altero cõfirmatur: secũdus in quo iudicaturus est de primo, in quo est iudicatus. Magna & fortis percussio alarũ huiusmodi & percussionis vox valde terribilis. Exempli gratia, cũ dicit: Amodo videbitis filiũ hominis venientẽ in nubibus cœli. Et angeli dicũt, sic veniet, quẽadmodũ vidistis eũ euntẽ in cœlũ: qđ profecto testificat vox rotarũ, vox legis, & prophetarũ, & psalmorũ: Tũc erit & alia cõmotio magna qñ sic veniet ille iudicaturus. Nam & virtutes cœlorũ mouebũtur. Vnde nõ otiose repetiuit, qđ iam semel dixerat, & vocem cõmotionis magnæ. Hæc pro illo terræmotu dicta sint, quia videlicet & quod eo moriente, & q̃ eo resurgẽte terræmotus factus est, magnæ cõmotionis signũ fuit, de qua pro rerũ magnitudine nulla potest lingua sufficienter eloqui. ¶Quæ tandẽ vel quid est gloria illa dñi, quã pdicat & benedicit, tam animaliũ q̃ sequentiũ rotarũ oñis vox, dicẽdo: Benedicta gloria dñi, de loco sancto suo?

Matth.26. Marc.11. Iohan.18. Matth.27 Psal.72 Iose. de bel. Iud. li.7 cap.12 Amos.1 Hiere.7 Esa.5. Matth.10 Gene.49 Roma.1. Differunt rugitus & vox dñi. Psal.45. Matth.24. Acto.1 Matth. 24

Quid

Quid, inquã, est gloria ipsa, cui maxime propositũ nostrũ intendit, in p̃senti opere de gloria & honore filij hois? Quo alio noĩe, vt melius possit agnosci, nũcupãda est gloria dñi? Nẽpe isto noĩe, qd est veritas dñi, & ipsa veritas dñi, qd est nisi verbũ dñi? Verunt̃ causa postulat, & causam dicturi sumus, cur ip̃m verbũ dñi, in q̃ gloriat dñs, libeat p̃senti loco nũcupare veritatẽ dñi. Cũ staret sub iudicio ante p̃fidẽ, ip̃m incarnatũ verbũ dñi, & interrogãti & dicẽti, ergo rex es tu, respõdisset, tu dicis, qa rex sum ego: statim causam suã, causam aduẽtus siue incarnatiõis suæ taliter edixit: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundũ, vt testimoniũ p̃hibeã veritati: Oĩs q est ex veritate, audit meã vocẽ. Magnũ valde capitulũ & in breui sermone sensus pergrãdis, quẽ si assecutus es, tũc reuera dicas: Bñdicta gloria dñi. ¶ Vt ergo clarescat ipsa veritas, q̃ta sit gloria dñi, & q̃ glorioſum opus huius filij hois, moriẽdo & resurgẽdo testimoniũ perhibere vel phibuisse veritati, primo cõsiderãda est ipsa facies veritatis qualis sit. Nõ em̃ hic vulgariter nomẽ veritatis debet accipi, id est, eo modo tantũ, q̃ nominari solet in nostris q̃q; cõmunib⁹ verbis iuxta quẽ modũ ethnicus q̃q; siue comicus ille veritatẽ noĩare potuit, dicẽs: Obsequiũ amicos, veritas odium parit. Vnde ergo vel per qd iuuari melius possis ad cognoscendã faciẽ veritatis, q̃ ex eo q̃d illi oppositũ est, scilicet ex inconstãtia vanitatis? Cuius quæso vanitatis? Est em̃ tam amplũ nomẽ vel significatio vanitatis, vt non solũ phantasmata diaboli, qualia fecerunt Magi Aegyptiorũ corã Pharaone, cõtra veritatẽ dei: verũetiã cuncta quæ fiunt sub sole, vana dicant̃ & sint. Vanitas vanitatũ dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatũ, & oĩa vanitas. Et post enumeratiões multorũ, quæ sub sole fiunt, vidi, inqt, in oĩbus vanitatẽ & afflictionẽ animi, & nihil permanere sub sole. ¶ Nimirũ cuncta q̃ non permanẽt, propter hoc ip̃m quia nõ permanẽt, vana esse iudicauit: Veruntamẽ vt hæc vana esse iudicent̃, seu vanitatis arguant̃, nõ tam tẽporalis cõditio ipsorũ, q̃ cupiditas meret̃ hoĩm: qui nimirũ vani & falsi sunt, dũ in eorũ vsu siue affluentia beatitudinẽ sibi cõstituere p̃sumũt. Deniq; & ædificare domos, & plantare vineas, & facere hortos & pomeria, possidere seruos & ancillas multãq; familiã habere, armẽta q̃q;, & magnos ouiũ greges, aurũ & argentũ & substãtias regũ ac prouinciarũ, & cætera huiusmodi, sancti q̃q; patres Abraham, Isaac, & Iacob, & Iob & Dauid possidere potuerũt: nec tñ ea possidẽdo in vanitate ambulauerũt. Ad summũ vidit deus, inquit scriptura, cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et de cibis Apostolus loquit̃, quia omnis creatura dei bona est, & nihil reiiciendũ, q̃d cũ gratiarũ actione percipitur. Ergo vt vana iudicentur, non ipsorũ natura, sed male vtentiũ facit affectus, q̃ nimiũ vel superuacue diligunt̃, videlicet præ cõcupiscentia carnis, & cõcupiscentia oculorũ, & superbia vitæ. A quibus nos reuocans Iohannes apostolus: q̃m, inquit, omne q̃d est in mũdo, cõcupiscentia carnis est, & cõcupiscentia oculorũ, & superbia vitæ: q̃ non est ex patre, sed ex mũdo est, & mũdus tranſit & cõcupiscẽtia eius. ¶ Semota igitur mediarũ multitudine vanitatũ, summã vanitatẽ, & quæ recte dicatur vanitas vanitatũ, explorare libet, quatenus ex deprehẽsione illius victæ partis notior fiat hæc pars victrix, scilicet veritas dei, victoriæ laudẽ adepta p̃ testimoniũ huius filij hois, quẽadmodũ dixit, vt supra iã memini: Ego in hoc natus sum & ad hoc veni in mundũ, vt testimoniũ perhibeã veritati. Explorata est, & ipsa est altitudo satanæ, quẽadmodũ dicunt, ait Iohãnes apl̃us, subaudit̃, hi qui eũ cognouerũt, vel stulte admirati sunt. Explorata, inquã, est, maxime sanctis prophetis. Nã in Ezechiele deus exprobrat illi sub noĩe Pharaonis regis Aegypti. Ecce, inqt, ego ad te Pharao rex Aegypti, draco magne, q cubas in medio fluminũ tuorũ, & dicis, meus fluuius, & ego feci memetip̃m, &c. vsq;, eo q̃ dixeris, fluuius meus est, & ego feci eũ. ¶ Quid rogo est dicere, istũ draconẽ magnũ, meus est fluuius, & ego feci eũ, nisi dicere, meũ est humanũ genus, & ego feci illud? Et vnde putas illi altitudini satanæ vt hoc audeat dicere? Puta q̃ proinde glorieť sic, tantũq; sibi arroget, qa nequissimus venerator per os serpẽtis sibilans, radicẽ nostræ originis in primis parẽtibus vitiauit, vt tã multiplex vltra numerũ succresceret propago generis humani, supra numerũ, inquã, eorũ, quos deus p̃sciuit, & p̃destinauit regni sui cõsortes fieri, quosq; in benedictiõe iussit nasci, benedicẽs em̃ dixit, crescite & multiplicamini. Nam reuera nisi interessisset p̃uaricatio, autore illo serpẽte maligno, nõ dixisset deus ad mulierẽ: multiplicabo ærumnas tuas & cõceptus tuos, nõ profluxisset ex carnis liquore tantus fluuius tanta superfluitate abundãs, imo superabundans humanũ genus. Sic vanus & mendax nebulo ille malignus, vt proinde ausus sit dicere factorẽ se humani generis, pro eo qa vitiator est humanæ originis. ¶ Qualis aũt, q̃ mala sit intentio vel semp̃ fuerit, in operatione tãti aduersarij in omni virtute & signis & prodigijs mẽdacibus, & in omni seductione iniquitatis, quorũ primum illud ex scripturis agnouimus, q̃ serpẽtẽ ingressus, & p̃ os eius locutus, stultã mulieri admirationẽ fecit, eãq; seduxit: vltimũ, q̃ hominẽ peccati, scilicet Antichristũ ingressurus est, & seducet eos q iuste pereant, eo q̃ charitatẽ veritatis nõ receperunt, credentes mendacio, iudicentur oẽs

Iohan. 18 — Veritas hic opponitur vanitati

Terentius in Andria.

Exod. 7. 8. Eccls. 1.

Bona tpalia dicũtur vana, non ex natura, sed propter male vtẽtes. Eccles. 2 Gene. 1.

1. Timo. 4

1. Iohan. 2

Vanitas vanitatũ, est altitudo sanæ.

Iohan. 18 Apoc. 2

Ezech. 29

Roma. 8

Gene. 3

2. Thess. 2

qui nō crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati: qualis, inquā, intentio eius ſit vel fuerit, operæpretiū eſt, & ad præſens negotiū pertinet hic breuiter edicere, vt, ſicut propoſitū eſt, per hoc oppoſitū bonam & vtilem intentionem dei clarius queamus agnoſcere. Hæc nimirū intentio eius fuit, quæ nūc fruſtrata eſt per Ieſum Chriſtū, vt creatura cognoſcere non poſſet creatorem ſuū. Quā ob cauſam? Videlicet, quia cognoſcere illum vita æterna eſt, quā ille deo mortuus & mortis autor omnibus inuidet. ¶ Ecōtra intētio dei in omni operatiōe ſuæ bonitatis, in omni virtute & ſignis & prodigijs veracibus, in oībus quas cōdidit ſcripturis veritatis, hæc fuit & eſt, vt creatura creatorē ſuum in veritate cognoſceret. Quàm itidem ob cauſam? Nimirū quia cognoſcere illū, vita æterna eſt, quā ille nobis cupit, quia bonus eſt: Nā hæc eſt vita æterna, inquit filius ad patrē, vt cognoſcāt te ſolum verum deum, & quē miſiſti Ieſum Chriſtum. Cauſa iſta vere magna eſt, & digna deo, propter quā voluerit cognoſci & glorificari, & admirabilis fieri, magnūq; certa men ſuſcipere contra illā intentionē diaboli, quo poſſet, vincēdo illum, melius cognoſci, eo ꝙ fructus cognitionis eius, vita æterna creaturæ fit. Quemadmodū Iamnes & Mambres reſtiterūt Moſi, ita hi reſiſtunt veritati: homines corrupti mente, reprobi circa fidē, ſed vltra nō proficient. Inſipientia enim eorū manifeſta erit omnibus, ſicut & illorū fuit. Igitur vt certamen peramplum atq; diutinū, diffuſum in vniuerſitate melius per compendium perſpicias in parte: ſit tibi Pharao ille carneus, tanq; ſpiritualis Pharao diabolus: ſic illa localis Aegyptus, tanq; totus mundus: ſic Iſraelitæ peregrinātes in illa Aegypto, tanquā omnes electi dei degētes captiui in hoc ſeculo: ſic omnis tēporis illius Aegypti tanquam omnes homines reprobi, & à deo alieni: ſic illi duo magi, tanq; omnes miniſtri ſatanæ, quicunq; reſtiterūt veritati, maleficijs ſiue quibuſdā arcanis & incantationibus maxime armati: ſic Moſes & Aaron, tanq; omnes ſancti & prophetæ vel iuſti, quicūq; doctrinā vel miniſteriū veritatis aſſecuti, ad hoc miſſi ſunt & in hoc ſteterunt, vt teſtimoniū perhiberent veritati. ¶ Quo tendebat Pharao, vocās ſapientes & maleficos, vt facerēt etiā ipſi per incantationes Aegyptias & arcana quædā, ſimiliter vt Moſes & Aaron, proijcientes ſinguli virgas ſuas, quæ cōuerſæ ſunt in dracones: & conuertentes aquas in ſanguinē, & educētes ranas ſuper terrā Aegypti, ſimiliter vt Moſes & Aaron, licet vltra proficere nō potuerunt? Quo tendebat, niſi eo, vt dñs deus Hebræorum dicere non poſſet, quod dicebat, tu ſcias ꝙ non ſit ſimilis mei in omni terra? At ille & magi ipſius reſtiterūt quidē veritati, ſed vltra non profecerunt, & inſipientia illorū manifeſta fuit, dum per immolationē agni tandē effectū eſt, vt cantare liceret Iſraeli: Quis ſimilis tui in fortibus domine? quis ſimilis tui, magnificus in ſanctitate, terribilis atq; laudabilis & faciens mirabilia? ¶ Iuxta hunc modū qui ſpectatus eſt in parte, ſpectandū eſt & in vniuerſitate. Quo ēm tendebat ſpiritualis Pharao diabolus, adhibens & ſubordinans ſibi per mundum vniuerſum templa & ſacerdotes arreptitios ſiue phanaticos, magos & aruſpices, poetas quoq; turpiū numinum declamatores, ſimiliter, vt putabat, ſicut deus, imo plures q̄ deus, qui tantū in vna gente habebat prophetas & ſacerdotes. Quo tendebat niſi eo, vt neſciret mūdus, nebula eius obtenebratus, illud quod ſcire vita æterna eſt, ſcilicet ꝙ non ſit deus, niſi vnus? Non propoſitum nobis eſt demonſtrare, ſed neq; ſcire licet, quibus modis, quibus artibus homines corruptos mēte in ius ſuū deduxit, qui niſi corrupti ſua ſponte fuiſſent, & voluptatū amatores, odiūq; veritatis habentes: non tam facile, nō tam curioſe, tantum admiſiſſent creaturæ dei adulteriū: non ignorantes iniquum eſſe & impium, cum illo habere pactum, ſed plane ſcientes, & tamen obſequentes, propter illū, quē nimis diligebant, temporalem huius mūdi ſucceſſum. ¶ Exēpli gratia, Numa Pompilius, * tertius à Romulo rex, ſacrorū Romanorum conſtitutor, conſcriptas eorundem ſacrorum cauſas, ipſe quidem, quo ad vixit, penes ſe habuit, ſed nec populo nec ſenatui, nec ſaltē ipſis ſacerdotibus eas innoteſcere voluit. Conſtat quippe quia curioſitate illicita, ad ea dæmonū peruenerat ſecreta, q̄ ipſe quidē ſcriberet, vt haberet vnde legēdo commoueretur: ſed tamen quāuis rex eſſet, qui minime quenquā metueret, ſcire neminem voluit, ne homines nefaria doceret: violare aūt timuit, ne dæmones iratos haberet. Obruit ergo vbi tutum putauit, ſcilicet in ſepulchro ſuo, cui appropinquare aratrū poſſe non credidit, quod tamen factum eſt. Nam cuiuſdā Terentij bubulcus, cum iuxta ſepulchrum eiuſdem Numæ aratrum traijceret, libros illos ex terra eruit, & in vrbem ad prætorem pertulit. At ille cum reſpexiſſet principia, rem tantā detulit ad ſenatum. Vbi cum primores quaſdam cauſas legiſſent, cur quidque in ſacris fuerit inſtitutum, eoſdem libros, vt prætor, combureret, tanquā religioſi patres cenſuerūt. Sed redeamus ad rem. ¶ Quàm vano tumore inflatus ille ſatanas, ſibimet applaudebat, eo ꝙ effeciſſet, vt non ſolum cætera dei opera, quorum ſub ſole nil permanet, ait Eccleſiaſtes, verūetiā ipſe homo ad imaginē dei factus, vanitatis argui poſſet, ita vt ſcriptura q̄q; diceret: Homo vanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut vmbra p̄tereunt.

Intētio dei

Iohan. 17.

1. Timo. 3.

Allegoria in hiſtoria Exodi.

Exod. 7. 8

Exod. 15

Diaboli intentio

Numa Pōpilius. Lege, ſecundus Vide Aug. de ciui. dei lib. 3. ca. 9. Item lib. 7. ca. 34

Pſal. 143

Item

Item: Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Et iterꝝ alia scriptura dicit: Homo natus de muliere, breui viuēs tēpore, repletur multis miseriis: qui quasi flos egredit & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunq̄ in eodem statu permanet. Effecerat quippe duas homini mortes, alterā animæ, alterā corporis: secundum illam mysticam similitudinē in Aegypto, vel (sicut iam supra dictū est) Magi corā Pharaone, cū duo essent, proiecerunt singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones, nescientes futurꝝ, ꝙ virga dei, virga Aaron versa in colubrum, deuoraret virgas eorꝝ. Vnam quippe solummodo, quæ carnis est, mortem, deus homini bene prouidus intulit, dicendo, ne forte sumat de ligno vitę & viuat in æternū, emittens eū de paradiso, & dicens ei, quia terra es, & in terrā ibis. Verum tamen & ipsa mors carnis, non minus q̄ mors animæ autori diabolo ascribenda est, quia propter peccatū, cuius ille autor extitit, vtraq; mors in hunc mundū subintrauit. Itaq; vanus male gloriabatur, quod optimā dei creaturā, scilicet hominem, quasi victor, vanitati & morti subiecisset: ignorās futurꝝ, ꝙ (sicut iam dictū est) virga dei versa in colubrum, virgas contrarias deuoraret, id est, mors carnis diuinitus prouisa, vtranq; generis humani mortē euacuaret. ¶ Quàm iusto ecōtra dolore interim omnis creaturę angelicæ & humanæ pars electa dolebat, bene æmulans pro sui creatoris honore, eo ꝙ opus eius nondum ita esset cōsummatū in veritate, vt obstrueretur os nebulonis illius, gloriantis quasi pro victoria, tanq̄ omnino & irrecuperabiliter auertisset propositū dei, parte angelorꝝ detracta, & vitiata omni creatura humana. Hinc Iohānes in Apocalypsi cū præmisisset, & nemo poterat in cœlo, neq; in terra, neq; subtus terrā, aperire librū, neq; respicere illum, & ego, inquit, flebam multū, quia nemo dignus inuentus est aperire librū nec videre eum. Deniq; in persona flentis Iohannis vniuersitatē intelligimus, & eorꝝ qui erant in cœlo, id est, sanctorꝝ angelorꝝ, & eorum qui erant in terra, scilicet hominum iustorum in quacūq; generatione viuentium, & eorum qui erāt subtus terram, videlicet mortuorum fidelium qui apud inferos longum videndi gloriam dei habebant desiderium. Omnes itaq; dolebant tanto dolore, quantū ille Iohannis fletus debuit significare, eo ꝙ nemo dignus inueniretur aperire librū, & soluere signacula eius, id est, adimplere sacramēta salutis nostræ, vel promissa quæ in scripturis veritatis clausa cōtinebātur. ¶ Ab aliqua similitudine capiamus argumentū. Cū ille Philistæus Golias, stans clamaret aduersus phalanges Israel, & diceret, quare venistis parati in prælio? nunquid ego nō sum Philistæus, & vos serui Saul? eligite ex vobis virū, & descendat ad singulare cetamen, & post hæc & cætera huiusmodi, iactaret se dicens, ego exprobraui agminibus Israelis hodie: nimirꝝ dolebāt omnes viri Israelitæ, quia nemo inueniebatur qui auferret hoc opprobriū ab Israel, cum p̄cederet idē Philistæus mane & vespere, & staret quadraginta diebus. Fugiebāt omnes à facie eius timentes eū valde, & dicentes, alter ad alterum: Ad exprobrandū Israel ascendit, ad exprobrandas acies dei viuentis. ¶ Quid autē erat opprobriū siue exprobratio vnius hominis, pro causa eiusmodi in cōparatione tantæ rei, tanti aduersarij, dicētis: Deus ego sum & in cathedra dei sedi, & meus est fluuius, & ego feci eū, scilicet genus humanū? Si ergo dolore iusto dolebāt omnes Israelitæ propter vnū talem Philistæū, & propter illud tale opprobriū Israel, quia non habebant virum qui descenderet ad singulare cetamen: quanto magis iure dolebant omnes sancti, & homines & angeli, pro gloria dei, eo ꝙ nō haberēt, qui pugnaret contra talem tantumq; aduersariū diabolum, secūdum iam dictam similitudinem Iohannis multum flentis, eo ꝙ nemo esset inuentus, neq; in cœlo, neq; subtus terram dignus aperire librū vel respicere eum? ¶ Igitur dñs pater verbi æterni, & deus totius consolationis, qui non statim, sed post quadraginta dies illius opprobrij, cum iam bene experti essent omnes Israelitæ, ꝙ non deberent confidere in viribus suis, misit eis paruulum Dauid, quem prouiderat sibi regem in filijs Isai, in quo experimentum faceret virtutis nominis sui, dicente, tu venis ad me cū gladio & hasta & clypeo, ego autē venio ad te in nomine dñi, vt sciat omnis terra, quia non in gladio nec in hasta saluat dñs: ipse nō statim post verbū promissionis, sed post generatiōes quadraginta, quarꝝ prima in ipso Abraham, quadragesima reputatur in Ioseph, misit filium suū Christum, sicut ait Apostolus, in plenitudine temporis, qui saluaret non in gladio, neq; in hasta, sed in sua humilitate & patientia. Quis ita futurum crederet, ꝙ talis ille paruulus, de domo patris cuius pascebat oues assumptus, tale experimentum daret virtutis seu nominis dñi? Nunquam enim sic cōtigerat in Israel. Sed nec quisq̄ eatenus prodierat ex cūctis hostibus Israel, q multi fuerant, taliter, vt ad singulare certamē prouocaret, & talē cōditionē proponeret. Si quieuerit pugnare mecū, & percusserit me, erimus vobis serui: si aūt p̄ualuero, & percussero eū, vos serui eritis, & seruietis nobis. ¶ Itaq; venerabilis in puero causa, propter quā se periculo dedit, spem firmissimā habēs in noīe dñi, ꝙ auferret opprobriū ab Israel, scilicet vt vltra nō dominarent, aut præualerēt eis Philistijm, venerabilis, inquā, causa quā dixit, vt sciat

Psal. 38
Iob. 14

Gene. 3.

Roma. 5

Dolor eñi electorꝝ de lapsu hois nondū reparato.
Apoc. 5

Golias exprobrans, typus diaboli.
1. Reg. 17

Ezech. 28. 29

1. Regū. 17.

Galat. 4

1. Regū. 17.

omnis terra, quia est dñs deus Israel, & nouerit vniuersa ecclesia hæc, quia non in gladio nec in hasta saluat dñs, ipsius enim est bellum. Similiter quis, nisi cui deus reuelauerat per spiritū suum, existimare vel sperare posset, ꝙ mortalis homo per omnia nostræ naturæ in deū in ipsa sui cōceptione assumptus, in hoc nasciturus, & ad hoc esset in mundū vēturus, vt tale testimoniū perhiberet veritati, quēadmodū dixit, ꝙd iam superius memini, ego in hoc natus sum, & hoc veni in mundū, vt testimoniū perhibeā veritati. ¶ Quale em̄ vel ꝙmodo, & cuius rei testimoniū perhibuit veritati. s. verbo dei, verbo deo qui illū assumpsit? Nimirꝝ fidele testimoniū perhibuit, id est, experimentū in semetipso dedit, ꝙ veritas quæ non est aliud q̄ ipsum verbū dei, nō minus in humilitate seu infirmitate mortalis naturæ q̄ in maiestate seu fortitudine diuinitatis suæ nō minus in profundo inferni, q̄ in altitudine cœli, esset insuperabilis, infatigabilis, incōmutabilis. Huius rei testimoniū ꝓhibuit veritati moriēdo, ad infernū descendēdo, à mortuis resurgēdo, & in cœlū vnde venerat ascendēdo, vt sciret oīs creatura angelica & humana, ꝓ hoc experimentū, quia verbū dñi manet in æternū: & hoc sciēdo ipsa quoꝙ creatura viueret in æternū, nā hæc est, inqt, vita æterna, vt cognoscant te solum verꝝ deū, & quē misisti Iesum Christū. ¶ Cuius vnquā oculus hoc vidit? Cuius auris audiuit? Cuius in cor hoīs ascēdit, ꝙd taliter deberet fieri, nisi prophetarꝝ paucorꝝ, quibus deus per spiritū suum reuelauit? Vt de hominibus taceam, nunquid vel sancti totū hoc sacramentū sciebāt oēs angeli? Deniqꝙ Apostolus dicit: Mihi mi nimo omnium sanctorꝝ data est gr̄a hæc in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare oēs, quæ sit dispēsatio sacrāmēti absconditi à seculis in dto qui creauit, vt innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus ꝓ ecclesiā multiformis sapiētiæ dei, secundū præfinitionē seculorꝝ quā fecit in Chr̄o Iesu dño nostro. Nō dixit, vt innotescat ecclesiæ ꝓ principatus & potestates q̄ sunt in cœlestibus, ꝙd minus mirū videretur, sed vt innotescat per ecclesiā principibus & potestatibus in cœlestibus multiformis sapiētiæ dei, quā fecit ī Chr̄o Iesu, ita videlicet vt vidētes glorificatū caput eiusdē ecclesię, admirētur & dicāt: Quis est iste q̄ venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra, iste formosus in stola sua gradiēs in multitudine fortitudinis suæ. Et alibi: Quis est iste rex gloriæ, qs est iste rex gloriæ? ¶ Quorꝝ ne oīno ignoremus admirationē, ꝙd vere digna sit, cōsideremus, quoad possumus, rē tanti sacrāmēti, ꝙd à seculis absconditū innotuit eis, secundū hæc ipsa verba beati apostoli: Data est mihi, inqt, gr̄a in gētibus euāgelizare inuestigabiles diuitias Chr̄i &c. vt supra. Pulcherrimas & valde ꝑtiosas diuitias Chr̄i, quas eidē filio suo thesauriza-uit dies pr̄ deus, qui oīa creauit, quas alias vult intelligi, nisi eas, quas cōtinet Gazophylaciū dei, Gazophylaciū euangelij eiusdē Iesu Chr̄i? Quas em̄ alias inuestigabiles diuitias ipse, q hæc loquitur, Apostolus in gētibus euangelizauit? Ergo diuitiæ Chr̄i, diuitiæ inuestigabiles sunt oēs gratiæ vel dona spūs sancti, omnis habitās in eo corporaliter plenitudo diuinitatis, plenitudo gratiæ & veritatis, qa vidimus, ait euāgelista Iohānes, gloriam eius, gloriā quasi vnigeniti à patre, plenū subaudit, vidimus eum gratiæ & veritatis. ¶ De hmōi diuitijs aliqua dicturi, prius dicendū arbitramur de illa dispēsatione sacrāmēti absconditi, imo & ante de ipso sacrāmēto absocōdito à seculis æternis in deo qui oīa creauit. Cuius q̄so de absocōsione sacrāmēti hæc dicit? Cognito nāqꝙ sacrāmēto siue absocōsione sacrāmēti, tūc demū fine scrupulo via sese oſtēdet ad cognoscendā dispēsationē sacrāmēti de q̄ dixit, & illuminare oēs q̄ sit dispēsatio sacrāmēti absocōditi. Quis ergo intelligi vult noīe sacrāmēti absocōditi à seculis, subiūgēdo, in deo q oīa creauit? An forte causam ipam secretā, propter quā deus oīa creauit? Nō em̄ fruſtra vel otiose, talē ꝑsenti loco relationē fecit, dicēs, in deo q oīa creauit: & q̄ causa est, propter quā deus oīa creauit, nisi iste filius hoīs? ¶ Religiose dicendū, reuerēter est audiendū, qa propter istū filiū hoīs, gloria & honore coronādū, deus oīa creauit. Vnde idē Apostolus ad Hebræos cū ꝓmisisset, videmus dñm Iesum propter passionē mortis gloria & honore coronatū, vt gr̄a dei pro oībus gustaret mortē, ita subiunxit: Decebat em̄ eū, propter quē oīa, & ꝑ quem oīa, qui multos filios in gloriā adduxerat, autorē salutis eorꝝ per passionē cōsummari. Diligēter animaduertendū, duo dixit, propter quē oīa, & per quē omnia. Et quidē per quē oīa si solū dixisset, non esset adeo mirū siue incognitū: scimus em̄ oēs, quia oīa per ipm̄ facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Nunc aūt duo hæc dixit, prius, propter quē oīa: deinde, & ꝑ quē oīa. Ergo ipse causa est, propter quā videlicet causam deus creauit oīa, & q̄ pulchre, q̄ venerabiliter sacr̄m appellauit, absocōditū à seculis in deo q oīa creauit. Deniqꝙ cū diceret deus, fiat hoc vel illud, fiat firmamētū in medio aquarꝝ, fiāt luminaria, & illuminēt terrā, & ita fieret: sciebāt angeli de his & de cæteris, ꝙd ꝑ verbū fierent, qm̄ de oībus ipse dixit, & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. ¶ Causa aūt, cur hæc oīa faceret, absocōdita erat in deo, & idcirco causa ipsa recte dicit sacr̄m, qa hoc erat in deo absconditū, id est, soli deo cognitū propter quid & angelos creasset, & fabricā huius mūdi cōderet? Nūc aūt innotuit, & angelis

Iohan. 18. Qūo testiꝙ moniū ꝓhibuit veritati Chr̄s.

Esa. 40 Iohan. 17

Ephe. 3

Esa. 63 Psal. 23

Ephe. 3.

Iohan. 1.

Dispēsatio sacramenti absconditi

Ephe. 3

Hebræo. 2

Gene. 1.

Psal. 32. 148

gelis in cœlestibus & hoïbus in terra, qa per quẽ facta sunt oïa, ppter ipm etiã facta sunt oïa. Quod vt lucidius pateat, iam de dispẽsatiõe sacramẽti eiusdẽ dicendũ est. ¶Et illumi nare (inqt) oẽs, quæ sit dispẽsatio sacramẽti absconditi à seculis in deo q oïa creauit. Eoꝝ quę pcipue sunt in dispẽsatõe sacramenti, i. causæ secretæ, propter quã deus oïa creauit. f. verbi dei, filij dei, eiusdemq; filij hoïs, propter quẽ oïa, & p quẽ oïa, sicut iã dictũ est: eoꝝ (inquã) primũ est & opus incarnatio, scdm passio, tertiũ resurrectio, quartũ ascẽsio, de q- bus quatuor sacramẽtis, ad æternã salutẽ necessarijs (nã absq; hoꝝ fide nemo põt saluari) hic nobis sermo ẽ scribẽdus de gloria & honore filij hoïs. Sic nãq; accipimus vnũ sacrm qđ erat ist abscõsione illa, & quatuor sacra, quæ apparuerũt in dispẽsatiõe ista, sicut in vi- sione prophetica, de qua in hoc ope iã sæpe dictũ est, vnũ aïal & q̃tuor accipimus facies, siue q̃tuor aïalia. ¶Nũc vide in ista quaternaria dispẽsatiõe sacri, qũo sancti angeli mirã tes interfuerint, qm̃ Apls de isto sacro dixit, vt innotescat principib⁹ & ptãtib⁹ in cęlestib⁹ p ecclesiã mult iformis sapiæ dei. Nato illo de virgine Maria, ipa nocte pastoribus angel⁹ locut⁹ est cũ claritate magna, & mox vt ille gaudiũ magnũ annũtiauit dicẽs, qa natus ẽ vo bis hodie saluator, q ẽ Chrs dns in ciuitate Dauid, subito facta ẽ cũ illo multitudo militiæ cœlestis laudãtiũ deũ, & dicẽtiũ: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hoïbus bonæ volũ tatis. Nimiꝝ iure laudabãt, recte admirabant & glorificabãt, qa magnũ innotuerat eis sa cramẽtũ, qa videbãt eiusdẽ dei & dñi sui in terra nõ minorẽ humilitatẽ siue clemẽtiã, q̃ vi derãt in cœlo maiest atẽ siue potẽtiã. Itẽ cũ pateret, cũ in passiõe agonizaret, nimiꝝ psen tes aderãt angeli ad tã miꝝ patiẽtiæ & hũilitatis ei⁹ spectaculũ. An qa de vno solo narrat euãgelista, qa apparuit ei angelus de cœlo cõfortãs eũ, putas qa nõ plures affuerũt? Imo & illos pñtes habebat, & si voluisset, visibiliꝝ exhibuisset, de qbus Petro dicebat: An putas, qa nõ possum rogare patrẽ meũ, & exhibebit mihi mõ plus q̃ duodecim legiões angeloꝝ Itẽ, cũ resurgeret à mortuis, ex abundãti est astruere, qa læti & iucũdi exceperunt eũ oẽs sancti angeli, & sicut alibi scriptũ est: Laudauerũt eũ astra matutina, & iubilauerũt oẽs fi- lij dei, attoniti p gaudio tãti sacramẽti, qđ innotuerat eis, ita vt dicerent: Quis est iste rex gloriæ? qs est iste rex gloriæ? & respõderẽt ipsi suæ admirationi: Dns fortis & potẽs, dns potẽs in plio ipe est rex gloriæ, dns virtutũ ipe est rex gloriæ. Sufficiebãt duo ex illis ad iu diciũ siue pro testimonio magnæ cũctoꝝ festiuitates, sedẽtes visibiliꝝ ad monumentũ eius in albis. In cũ ascẽderet, & apostoli intuerent eũ euntẽ in cœlũ, magnã cunctoꝝ beatoꝝ spirituũ festiuitatẽ satis indicauerunt duo ex ipsis, q astiterunt iuxta illos in vestibus albis. Hęc idcirco dicta sint, vt aliquatenus psentire queamus, q̃ magna, q̃ læta fuerit admiratio sanctis angelis sup illo sacro, scdm hæc verba B. Apostoli: Et illuminare oẽs quæ sit dispẽ satio sacramẽti abscõditi à seculis in deo, q creauit oïa, vt innotescat principibus & ptãti bus in cœlestibus p ecclesiã multiformis sapiæ dei. ¶Adhuc de ista vera dñi gloria, seu veritate glorioſa, quæ diaboli vanitatẽ & mẽdaciũ taliter vincit, aliq̃ dicturi magno eiusdẽ ducimur amore veritatis, vt nõ intactã prætereamus illã stultitiæ suspitionẽ, quã Apo stolus in gẽtibus redarguẽs, nos aũt (inqt) pdicamus Chrm Iesum crucifixũ, Iudæis qdẽ scãdalũ, gẽtibus autẽ stultitiã. Stultũ nãq; visum est gẽtiũ sapiẽtibus, q deus, cũ pdicet oï- potẽs, vt vere ẽ, cãs euenire pmisit, propter q̃s oporteret eũ hoïem fieri & crucifigi, scdm stultã (vt eis visum ẽ) pdicationẽ euãgelij. Quare nõ potius fecit vt ops deus, q̃tenus ne- q; homo caderet, neq; angelus, atq; ita salua starẽt oïa fine labore eius? Stultum nãq; fuit, (aiũt sapiẽtes huius seculi, quos sapiam deus stultã fecit) stultum fuit, malle pro mortais mori, sicut pdicatis, q̃ præuenire malũ siue causam, propter quã oporteret necessario deũ hoïem factũ, etiã pro hoïbus mori, malle pro reparandis ruinis laborare, q̃ creaturas an- gelicã atq; humanã, ne ruere possent, firmiter in ipso creationis initio stabilire. Secundũ istã seculi sapiam consequens visum est nonnullis etiã ecclesiasticis, qđ deus voluerit ma- lum ipm fieri, propter qđ oporteret dei filiũ hominẽ factũ, (vt iã dictũ est) mori, ne si ali- ter dicerẽt, viderent cõsequẽter debere fateri, q deus ops nõ sit. Itaq; vtrobiq; magna est difficultas humano sensui, & vtrobiq; psumptoribus blasphemãdi occasionẽ parit. Aiunt em̃ isti: Si malũ deus fieri noluit, malũ aũt euenit, propter qđ ipm vsq; ad mortẽ laborare oportuit, ergo deus oïpotẽs nõ est. Aiunt ecõtra illi: Si deus oïpotẽs est, & malũ ne fie ret, auertere potuit, malũ aũt eo pmittẽte factũ est, propter qđ vsq; ad mortẽ laboraturus erat, ergo deus sapiẽs nõ est. Et vt de alio exẽplo nos magis coartẽt. i. sapiẽtes huius secu- li, quoꝝ (vt iã dictũ est) sapientiã deus stultã fecit, dicere possunt, si volunt. Si potuisset for tissimus Samson inimicos suos oẽs principes Philistinoꝝ, & cũ eis tot viros ac mulieres fic interficere, vt nõ etiã ipse moreret, nõne stultũ fuisset sic de illis vltionẽ quærere, & sic eos interficere, vt etiam ipe moreret? ¶Inter medium istaꝝ partium eximius pater Augusti nus, regiã tenens viam, dixit: Quis em̃ audeat credere aut dicere, vt neq; angelus, neq; ho mo caderet, in dei potestate non fuisset? Sed hoc eoꝝ potestati maluit non auferre, atq; ita

Quatuor sa cramẽta ad salutem ne cessaria.

Ezech. 1. 10.

Admiratiõ angelorũ super ĩs.

Ephe. 3.

Lucæ. 2

In Chri in carnatione

In passione Luc. 22.

Matth. 29.

In resurre ctione

Iob. 38

Psal. 23

Lucæ. 24

In ascẽsiõe

Actor. 1

Ephe. 3.

Ardua q̃stio de oipotẽ tia & volũ tate dei

1. Cor. 1

Iudic. 16

Rõsio beati Augustini

& quantũ mali eor̃ supbia, & quãtũ boni sua gr̃a valeret, oñdere. Veruntñ cũ hæc dicit,
Hæc rũsio insufficiens
nõ satis illor̃ suspitionẽ perimit, qbus cũ dei oĩpotẽtia constet, cõsequẽs esse videt, ꝙ deus
malũ fieri voluerit, cũ eo sciẽte vel p̃sciẽte factũ sit. Quid igit̃ dicemus ad hæc, nisi eẽ aliqd
qd̃ deus oĩpotẽs nõ potuerit aut non possit? Nec vero primũ à nobis dicendũ, imo longe
añ nos dictũ est, qa deus iniustus esse nõ p̃t. Sed & in euãgelio Marcus hoc negatiõis verbo
Marc. 6.
vti nõ dubitauit. Cũ em̃ abiissет dñs Iesus in patriã suã, dicẽtibus illis, vñ huic hæc oĩa,
nõne iste est faber, filius Mariæ, nõ poterat (inqt) ibi virtutẽ vllã facere. s. virtutẽ fidei, vir
tutẽ spei, virtutẽ charitatis. Hmõi nanq; virtutes intelligi voluit, subiungẽdo, nisi paucos
infirmos impositis manibus curauit, & mirabat̃ propter incredulitatẽ eor̃. Si ergo dñm
virtutũ, ver̃ deũ, dei oĩpotẽtis oĩpotentẽ filiũ dixit, in illis cõuicaneis eius nõ potuisse fa
cere virtutẽ vllã, qa nõ p̃ ignorãtiã errabãt, sed p̃ inuidiã blasphemabãt: q̃to magis de il
lis spiritibus malis & malignis, supbis & inuidis, q̃ gloriæ creatoris inuidebãt, sane dicas,
Angelus & hõ nõ de ꝙ tute, sed de vitio in vitiũ ceciderẽt
qa nõ potuit in eis facere vllã virtutẽ? ¶An putas, qa de virtute in vitiũ, & nõ potius de
vitio in vitiũ ruẽdo, & angelus cecidit de cœlo, & hõ eiectus ẽ de paradiso? Nõ em̃ ita ceci
dit, vt q erat sct̃us, siue in aliqua sanctitatis arce locatus, fieret iniquus: & in id, qd̃ sanctitati
est cõtrariũ, laberet̃: sed ad hoc vt sct̃us fieret, deum q̃ cognoscẽdo & diligẽdo sct̃us fieret
& ad sanctitatẽ proficeret, & angelus in cœlo, & hõ positus fuerat in paradiso. Nõ ergo
de sanctitate, quã nõ attigerat, in iniqtatẽ, sed de loco in locũ, de cẽlo in istũ caliginosum
aerẽ, de mãsionibus quæ in domo ab initio & angelis & hoĩbus multæ paratæ sunt, ceci
dit siue eiectus ille angelus, & cadẽdo factus ẽ diabolus, qa supbiuit, & sibimet ipe placuit
tanq̃ sibi sufficiẽs, qd̃ nõ fuit de virtute in vitiũ cadere: sed in eo, qd̃ fact⁹ erat, remanere. s.
in vanitate, qd̃ q ddã mediũ est inter verã & incõtaminabilẽ essentiã dei, & illud vnde oĩa
creauit. s. nihil. ¶Et cætera qdem nascentiũ genera in id reuertunt̃, vnde facta sunt. s. in
Aſr angel⁹ & hõ, aſr res cẽteræ dicũtur vanæ
nihilũ, & idcirco interim, dum subsistũt, recte vana dicunt̃ & sunt: angelica vero & huma
na creatura, non qdem in nihilum, ita vt oĩno non fit, sed in semetipsa remanẽs, & deo q
vere est, frui contẽnens, nihilominus vana, imo & ipsa vanitas est. Vanitas em̃ vanitatũ,
dixit Ecclesiastes: Vanitas vanitatũ & oĩa vanitas, & homo ipse vanitas, siue vanitati si
milis factus est. Et ipse diabolus non solũmodo vanus, verumetiã totius vanitatis est prin
Rñsio ad q̃situm alia, Iohan. 15
ceps, qa deo frui contẽpsit, & in semetipso remanere noluit, vt iam dictũ est. ¶Vtrũ in
potestate dei fuerit, quatenus nec iste de cœlo, nec homo illũ imitãs caderet, siue eiceret̃
de paradiso, dicat ipe dei filius, oĩpotens ex oĩpotente, deus ex deo. Non possum (ait) ego
à meipso facere quicquã, sicut audio, iudico. Vnde sciendum, qa iudex iniustus est, q à se
Addo, esse
metipso facit. i. q aliter iudicat q̃ audit, siue intelligit. Hoc facere deo impossibile est, iniu
stus em̃ † oĩno non p̃t. Et proinde sicut audiuit, sic illũ iudicare oportuit, vt sese nõ cõica
ret aut impartiret̃ creaturæ illi, quæ ausa est velle seipsam sufficere sibi. Salua igit̃ oĩpoten
tia, salua beneuolẽtia dei, ruẽte diabolo, & hoĩe decepto, malũ accidit, propter quod deũ
sapientẽ laudabiliter hoĩem fieri, & pro hoĩbus mori oportuit, aliter q̃ homo saluari non
potuit, & hoc nimir̃ sensu fidelis animus nõ segnior, imo citatior fit ad occurrendum, &
grãs agendũ charitati dei, qa necessario propter nos tm̃ se humiliauit. ¶Nunc ad illud lõ
Hebræo. 2
ge superius memoratũ Apostoli capl'm recurrere libet, quo dicit: Decebat em̃ eum, pro
Alia q̃stio.
pter quẽ oĩa, & p̃ quẽ oĩa, q multos filios in gloriã adduxerat, autorẽ salutis eor̃ p̃ passio
nem cõsummari. Hic primũ illud quærere libet, vtrũ iste filius dei, de quo hic sermo est,
etiã si pctm̃, propter qd̃ oẽs morimur, non interceſſiſſet, homo fieret, an non. Nam de eo
ꝙ mortalis homo non fieret ꝙ mortale corp⁹ nõ assumeret, nisi pctm̃ accidisset, ꝓpter qd̃
& nos oẽs facti sumus mortales, nulli dubiũ est, nulli nisi infideli incognitũ est. Illud quæ
Responsio.
rimus, vtrũ hoc futur̃, & humano generi aliquo modo necessariũ erat, vt deus homo fie
ret caput & rex oĩm, vt nunc est, & qd de hoc respondebit? Nimir̃ de oĩhus sanctis &
Aug. de ci. dei li. 14. c. 23
electis certum est, qa nati fuissent oẽs, & soli, si non accidisset illud pctm̃ primæ præuarica
tionis. Hinc pater Augustinus in libro. XIIII. de ciuitate dei: Quisqs aũt dicit primos ho
mines nõ coituros fuisse, nec generaturos nisi peccassent, qd dicit, nisi propter numerosi
tatẽ sanctor̃ necessarium hoĩs fuisse pctm̃? Si em̃ non peccando soli remanerent, qa si
cut putant, nisi peccassent, gñare non possent, profecto vt non soli duo hoĩes iusti possent
esse, sed multi necessariũ pctm̃ fuit, quod si credere absurdũ est, illud potius est credẽdum
ꝙ sanctor̃ numerus, quãtus cõplendæ illi sufficit beatissimæ ciuitati, tãtus exisſeret, & si ne
mo peccasset, quãtus nũc p̃ dei grãm de multitudine colligit̃ pct̃orum, quousq; filij seculi
Fil⁹ dei fact⁹ eẽt hõ, etiã si Adã nõ peccasset
huius generãt & generant̃. ¶Cũ ergo de sanctis & electis oĩbus dubiũ nõ sit, ꝙ nasciturus
foret oẽs vsq; ad p̃finitũ numer̃ secundũ propositũ dei, quo ante pctm̃ benedicẽs: Cre
scite ait & multiplicamini, & absurdũ sit putare, ꝙ ꝓpter eos, vt nascerent̃, pctm̃ necessari
um fuerit, quod de isto capite, & rege oĩm elector̃ angelor̃ & hoĩm sentiendum, nisi ꝙ
& ipse maxime causam necessariã non habuerit ipsum pctm̃, vt homo fieret ex hominibus

deli-

delicias ſuæ charitatis habiturus cũ filijs hoim. Ipſe eſt em̃ ſapia dei quę de iſto ſuo propoſito dicit: Dñs poſſedit me initio viaꝝ ſuaꝝ &c. quæ ita cõcludit: Q̃n appẽdebat fundamẽta terræ, cũ eo erã cũ & a cõponẽs, & delectabar p fingl'os dies, ludẽs corã eo oĩ tpe, ludẽs in orbe terraꝝ, & deiciæ meæ eſſe cũ filijs hoim. ¶ Tãtæ charitatis propoſitũ, q̃ propoſuerat deus dei verbũ deliciari cũ filijs hoĩm, formã habẽdo circũſcriptã ex natura hũana, in medio angelorꝝ & hoĩm, mirũ & adoratiõe dignũ, qa non euacuauit ex aduerſo veniẽs pctm̃, imo iam tũc factũ eſt illud, q̃d alibi ſiue aliunde dictũ eſt: Vbi aũt abundauit delictũ, ſupabundauit & gr̃a. Vbi nãq; abundauit tm̃ tãtæ p̃uaricatiõis delictũ, vbi ſup mortem aiæ, qua mortui fuimus in illis parẽtibus noſtris, p illud originale pctm̃ acceſſit mors altera, mors, ſ. corpis, prouidẽtia dei, dicẽtis ad hoiem, qa terra es, & in terrã ibis: gratioſum, acceſſit p̃ceptũ patris ad charitatẽ filij obediẽtis, quatenus ipſe filius talis fieret abſq; pctõ, quales nos propter pctm̃ facti fueramus. i. nõ ſolũ noſtrã, quã propoſuerat aſſumere naturã, offenſus nõ refugeret, verũetiã propter nos vſq; ad mortẽ noſtrã deſcenderet, q̃ eũ maxie deceret, quẽadmodũ (vt iã meminim⁹) apl's dicit: Decebat em̃ eũ ,ppter quẽ oĩa, & p quem oĩa, q multos filios in gloriã adduxerat, autorẽ ſalutis eorꝝ p paſſionẽ conſummari. In hac ergo cõſummatione, eo q̃ per paſſionẽ cõſummatus eſt ipſe autor ſalutis noſtræ, põdus eſt paterni p̃cepti, decus eſt obediẽtiæ filij, paternę dilectiõis, de quo idẽ Apl'us dicit: Humiliauit ſemetip̃m, factus obediens vſq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis. Et alibi: Qui etiã proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis oĩbus tradit illum. Et ipſe filius ipſa nocte qua tradebat, ait ad diſcipulos ſuos: Sed vt cognoſcat mundus, qa ego diligo patrẽ, & ſicut mandatũ dedit mihi pater, ſic facio. ¶ Et qa per charitatem pater hoc mandatũ dedit, & per charitatẽ filius obediuit vſq; ad mortẽ crucis, ipſa aũt charitas ſanctus eſt ſp̃us eorundẽ patris & filij, recte & venerabiliter idem Apl'us ad Hebræos dicit: Sãguis Chr̃i q per ſp̃m ſanctũ ſemetip̃m obtulit immaculatũ deo, emundauit conſciam noſtrã ab opibus mortuis, ad ſeruiendũ deo viuẽti. Hãc eius humilitatis & obediẽtiæ gloriam magna gloria cõfeſtim ſecuta eſt. Nã propter hoc deus illũ exaltauit, & donauit illi nomẽ, q̃d eſt ſup oẽm nomẽ, vt in noĩe Ieſu omne genu flectat, cœleſtiũ, terreſtriũ, & fernorꝝ. ¶ Hic iam audire plurimũ delectat illud, q̃d idẽ Apl'us vas electiõis, q̃ gratioſe, q̃ venerabiliter intonat: Adeamus ergo cũ fiducia ad thronũ gr̃æ, vt miſericordiã cõſequamur, & gr̃am inueniamus in auxilio tpe opportuno. Fidẽtes nos eſſe vult, fiducią nos habere hortat, quæ videlicet fiducia nimiꝝ venerabilis atq; laudabilis eſt, qm̃ fides eã cũ dilectione, fides ſcĩam cũ charitate habẽs, operat. ¶ Quid em̃? Tu forte ſuſpenſa mente alta cœlorꝝ ſuſpiciẽs, & illic intuẽs oculo contẽplationis hunc altiſſimũ dei filium, ſtantẽ, ſiue ſedentẽ à dextris dei, ad dexterã maieſtatis in excelſis, tremebũdus & magna formidine tactus in corde tuo dicis: Eheu, q̃dnam erit de nobis ſeruis iniquis & ſceleſtis, quoꝝ propter ſcelera talis ac tãtus dñs, tot & tãtus affectus eſt cõtumelijs vſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis? Cũ hoc vel huic ſi'e aliq̃d dixeris, nõ vane videat tibi, q̃ ille (vt eſt mitis & humilis corde) veraciter rñdere poſſit. Nec ego talis ac tãtus nũc exiſterẽ, niſi cauſa tui, niſi propter pctã gñis humani. Et reuera fic eſt, tamq; certũ nobis eſſe debet, ac ſi ore proprio reſponſum eiuſmodi daret aut dediſſet. Vt q̃d em̃ homo iſte ſiue filius hoĩs in deum aſſumptus eſt? vt q̃d paſſus vel mortuus eſt? Nõne pro impijs? nõne pro inimicis? Videmus aũt (ait idẽ Apl'us) dñm Ieſum Chr̃m, propter paſſionẽ gloria & honore coronatũ. Ergo impij & ſcelerati cauſa fuerũt ei, vt coronaret & ſederet à dextris dei, coronatus gl'a regni, honore pontificij. Multũ igit debet impijs p fidẽ eius ad pietatẽ cõuerſis, multũ debet inimicis p ip̃m deo reconciliatis. Hinc iure nobis fiducia, & fiducia noſtra ipſi placet, qm̃ iuſta eſt, qm̃ rõnabilis eſt. ¶ Igit cũ fiducia (inqt) adeamus. Quo adeamus? Ad thronũ gr̃æ. Magnifice dictum, venerabiliter audiendũ. Quid em̃ eſt thronus gr̃æ? Dulcius quippe ac delectabilius hoc ſonat, quod dicit, ad thronũ gr̃æ, q̃ ſi diceret, ad thronũ iudicij vel iuſtitiæ. Et q̃dem thronus Chr̃i filij dei, thronus eſt iudicij vel iuſtitiæ, & in hoc tpe magis expedit nobis, vt primũ ſit thronus gr̃æ. Quibus vel qualibus nobis? Nimiꝝ pctõribus, quoꝝ (ait idem Apoſtolus) primus ego ſum, & gr̃a dei ſum id q̃d ſum. Deniq; & eius conſecutionis, de qua cum præmiſiſſet, quod iam dictũ eſt: Adeamus ergo cũ fiducia ad thronum gr̃æ, protinus ſubiunxit, vt miſericordiã cõſequamur, & gr̃am inueniamus in auxilio opportuno: magnũ in ſeipſo ſciebat experimentũ, qa cũ fuiſſet pctõr & blaſphemus cõſecutus erat de illo throno gr̃æ duo hæc, mĩam & gr̃am, mĩam videlicet remiſſionẽ peccatorꝝ, & gr̃am, ſ. inſup apoſtolatũ. Hoc nũc interim opus ſiue officiũ eſt, nõ tam iudicis ſedẽtis in throno iudicij ſiue iuſtitiæ, q̃ põtificis ſummi, ſedẽtis in throno gr̃æ, futurꝝ ãt ẽ, vt ſedeat iudex in throno iudicij, ſedeat rex in throno iuſtitię, quando reuertentur quatuor animalia hæc, ſiue quatuor vnius animalis facies, de qbus nobis hactenus ſermo eſt. ¶ Reuertent enim modo quodã, & non reuertent. Vtrunq; enim in propheta ſcriptũ eſt:

Non

Prouerb. 8

Maxia charitas dei erga hoies Roma. 5

Hebr. 2.

Philip. 2 Roma. 8. Iohan. 14 Charitas patris & filij & ſp̃us ſancti Hebr. 9

Philip. 2 Adeam⁹ cũ fiducia ad thronũ gr̃æ Heb. 4 Galat. 5 1. Cor. 8. Obiectio cõtra fiduciã iſtam.

Reſponſio. Marci. 11

Hebre. 2

Adeam⁹ ad thronũ gr̃æ

1. Timot. 1 1. Corꝝ. 15

Aialia illa quatuor reuertent, & non reuertentur. Ezech. 1.

Non reuertebant (ait) cũ incederẽt, sed vnũquodq; eoꝝ ante faciẽ suã gradiebat. Et subin dei: Et animalia ibãt, & reuertebant in similitudine fulguris coruscãtis. Quo ergo mõ non reuertent? Eo nimiꝝ mõ nõ reuertent, vt Chꝛus, q semel passus est, iteꝝ patiat. Quo autẽ mõ reuertent? Memoriter qppe tenendũ, quatuor vnius aĩalis facies, esse vnius Chꝛi quatuor sacꝛa hæc, quę Chꝛiano ignorare nõ licet, incarnationẽ, passionẽ, resurrectionẽ, ascẽsionẽ. Eo vtiq; mõ, vt sedeat in nouissimo die in sede maiestatis suæ, filius hoĩs cũ insignibus suæ passiõis. s. cũ cicatricibus vulneꝝ, quæ in manibus, & pedibus, & in latere suo suscepit, & demõstret oĩbus qa resurrexit in veritate carnis, & faciet cũ oĩbus electis suis, q erũt à dextris, illud q̃d dictũ ẽ in cãtico Deutero. Sicut aq̃la prouocãs ad volandũ pullos suos & sup eos volitãs, expãdit alas suas, & assumpsit eũ, atq; portauit in humeris suis. De vtroq; hoc. s. & de nõ reuertẽdo, & de reuertẽdo, idẽ Apl'us dicit: Neq; vt sæpe offerat semetipm, quẽadmodũ pontifex intrat in sancta p singulos annos in sanguine alieno. Alioqui oportebat eũ frequẽter pati ab origine mũdi. Nunc aũt semel in cõsummatiõe seculoꝝ, ad destructionẽ peccati per hostiã suã apparuit. Et quẽadmodũ statutũ est hoĩbus semel mori, post hoc iudiciũ, sic & Chꝛus semel oblatus est ad multoꝝ exhauriẽda pcta, secũdo sine pcto apparebit expectãtibus se in salutẽ. ¶ Quod cum dicit, nõ ab re quærat aliqs, Quid factũ est hactenus vel nunc fit in oĩbus sanctis, q expectauerũt eũ ab origine mundi, si tunc apparebit? Nã, apparebit, de eo dicimus q̃d nondũ videmus. Quid ergo factũ est illis? Nunq̃d nondũ videt gloriã dñi, gloriã & honorẽ huius filij hoĩs, sedẽtis à dextris dei? Vt q̃d ergo tãtopere desiderãt peregrinari à corpe, nisi vt pſentes sint ad deũ? Vt q̃d cupiũt dissolui, nisi vt cũ Chꝛo sint? Quo ergo nunc dicit, secundo apparebit expectantibus se in salutem? An forte propter illos dicit, q tunc in corpe pſentes erãt, iuxta q̃d & ad Thessalonicẽses dicit: Deinde nos q viuimus, q relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiã Chꝛo in aera, & sic semp cũ dño erimus. Et hoc q̃dẽ recte sentit. Verunt̃ & de oĩbus sanctis, q peregrini à corpore, pſentes sunt ad deũ, nihilominus recte dicas, qa expectãt eũ, recte (inquã) dicas, qa & videt eũ, & expectãt eũ. Nondũ em̃ toti videt eum, nondũ in carne sua vident deũ. Hæc est expectatio illoꝝ, vt in carne videãt deũ. Scio em̃ (ait btus Iob) q redẽptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circũdabor pella mea, & in carne mea videbo deũ saluatorẽ meũ. ¶ Pro hmõi expectatione recte intelligis dictũ, scdo apparebit expectãtibus se in salutẽ. Et q̃lis (rogo) tunc erit eius apparitio? quali cũ voce gloria dñi, q̃ta cũ cõmotione apparebit? In iussu em̃ (ait idem Apl'us) & in voce archãgeli, & in tuba dei descẽdet de cœlo, & mortui qui in Chꝛo sunt, resurgẽt primi. Magnus erit ille rugitus leonis, tenẽtis atq; amplexãtis prædã. s. sanctos & electos oẽs cõstitutos à dextris, quoꝝ om̃i multitudine diabolũ spoliauit, & rugiẽtis sup illos q à siniſtris erunt, tali rugitu, vt dicat: Ite maledicti in ignẽ æternũ, q paratus est diabolo & angelis eius, postq̃ dixerit à dextris: Venite benedicti pris mei. Tunc sicut ad btm̃ Iob dictũ est, videntibus cunctis p̃cipitabit ille Behemoth, q̃d interp̃tat animal. s. diabolus, leo cõtrarius, leo dictus propter feritatẽ. Nã iste q rugiet sup eum, & suo rugitu p̃cipitabit eum, leo dicit propter fortitudinẽ. ¶ Cum hoc factũ fuerit, tunc demũ oĩs rugitus magni huius leonis cessabit, causam deinceps propter quã rugiat, nõ habituri, videlicet ablatis de regno eius oĩbus scãdalis: & tunc facies aquilæ sublimius euolabit, pariter volantibus & sequẽtibus, quocũq; ierit, pullis eius oĩbus, bene adultis, & bene probatis, q nõ degeneres sint, valẽtes, & digni oculis aptis inspicere summã claritatẽ solis æterni, videre facie ad faciẽ gloriã summæ diuinitatis, gloriã beatæ trinitatis, vnius dei, pris, & filij, & spũs sancti. ¶ Quid amplius de facie ista. s. facie aquilæ, dicere possumus? Longius em̃ supereminet, q̃ vt visu nro conseq valeamus, q̃diu in hoc mortali corpe peregrinamur. Hoc tm̃ dixisse libet, qa visio faciei huius, visio claritatis filij dei, quã videbũt illi beati, secundũ hãc oro nẽ ipsius: Pater, q̃s dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecũ, vt videãt claritatẽ meã, quã dedisti mihi, qa dilexisti me añ cõstitutionẽ mũdi, visio (inquã) illa, videntibus ignis erit, nec qualiscũq; ignis, imo & caminus erit, iuxta illud Esaiæ: Dixit dñs, cuius ignis ẽ in Sion, & caminus eius in Hierl'm. Deniq; in Sion. i. in p̃nti ecclesia, quã tulusc̃ũq; ignis ẽ, cognoscere ex parte, videre p speculũ & in ænigmate. At in illa cœlesti Hierl'm videre facie ad faciẽ, caminus ẽ, inæstimabiliter magnũ æterni amoris incẽdiũ est hñs quatuor incõsumptibilia fomẽta hęc. Propter quẽ oĩa, & p quẽ oĩa, q multos filios in gloriã adduxerat, auror salutis eoꝝ p passionẽ cõsummatus ẽ. Nõne istoꝝ cõsideratio sue frequẽs meditatio, quẽdã facit amoris ignẽ in ista Sion? ¶ In primis de eo q̃ primũ positũ est, propter quẽ oĩa, interrogo, nõne dũ istud cõsideras, nõne ex subiacẽte fidei scintilla suscitat in te lucida iucũdæ dilectiõis flãma? Quid em̃? Pr̃ optimus, dũ vnicũ in secreto sui pectoris haberet filiũ, thesaurizare voluit illi thesauros auri & argẽti, lapidũq; p̃tioso & oĩs bonæ supellectilis, ædificare palatiũ regni, cũctaq; prouidere ministeria regalis curiæ, ex

Deuter. 32

Hebræo. 9

Quęstio de britudie sã ctoꝝ iã oĩ defunctoꝝ

2. Corꝝ. 5

Philip. 1.

Responsio.

1. Thess. 4

Iob. 16

Quo secũdo dicit dñs

1. Thessa. 4

Mat. 16. 25

Iob. 40.

Duplex leo

Facies aq̃lę post extremũ iudiciũ

Matth. 13

Visio diuię claritatis enarrari nõ potest

Iohan. 17

Visio illa, hic ignis ẽ, illic caminꝰ erit

Esa. 31

1. Corꝝ. 13

Hebræo. 2

Propter quẽ omnia

riæ,exercitũ copioſum,familiã numeroſam,duces,p̃fectos,tribunos,ac cẽturiõcs,ſeruos &ancillas,ſeu cliẽtes ac miniſtros,q̃ pulchra varietate diſtincti,aſtarẽt ei ſedẽti in medio ipſorũ,ac deſeruirẽt in ordinibus ſuis.Idcirco fecit hæc oĩa,cœlũ & terrã,cœlũ inuiſibile replẽs angelorũ agminibus,terrã aũt tot & tãtis humanæ creaturæ gñatiõibus,in qbus ſumus & nos.Quis ad hæc nõ rñdeat,qa vel ſola cã hæc magnã dilectionẽ exigit, magnæ nos illi dilectiõis ac deuotiõis debitores facit. ¶Adde q̃ ſcdo loco dictum eſt,p̃ quẽ oĩa. Oĩa em̃ per ip̃m facta ſunt,& ſine ip̃o factũ eſt nihil.Si oĩa,vtiq; p ip̃m inter oĩa. ¶Adde q̃ tertio loco dictũ eſt,q̃ multos filios in gloriã adduxerat. Vnus em̃ & ſolus ipſe dei filius erat,ſed noluit ſolus remanere,imo voluit multos frẽs habere,q̃s &añ oĩa ſecũ ſibi cõformes facere.i,in gloriã filiorũ dei adducere p̃deſtinauerat. ¶Adde q̃d illũ optime decebat qa cũ periſſent in Adã tot filij dei,frẽs ſui,ipſe autor ſalutis eorũ p̃ paſſionẽ cõſummatus eſt Quãta dilectiõe digna ſunt hæc? Nimiũ propter hæc nõ diligere illũ,nimiæ ingratitudinis ẽ,ſumma neqtia eſt. ¶Quaſi ligna hæc ſunt,ſubiecta ſemp̃ q; ſubijciẽda in altari,ad nutriendũ ſanctę huius dilectiõis ſeu iuſti amoris ignẽ,ſicut in ſancta &myſtica lege ſcriptũ eſt.Ignis in altari ſemp ardebit,quẽ nutriet ſacerdos,ſubijciẽs mane ligna p ſingulos dies & impoſito holocauſto deſup,adolebit adipes pacificorũ.Ignis eſt iſte p̃petuus,q̃ nunq̃ deficiet in altari.Et nũc q̃dẽ in Sion.i.in p̃ſenti eccleſia(ſicut iã dictũ eſt)dilectio hæc ſiue amor iſte ignis eſt,ſed nondũ tãtus,vt caminus iure dici poſſit.Caminus illic erit,vbi præ magnitudine amoris & torrẽte voluptatis illi beatæ Hierl'm. ſ.ſanctorũ atq; electorũ oĩm vniuerſitati,nihil aliud q̃ deũ cogitare aut reſpicere vacabit.Holocauſta ſup hũc ignẽ,& adipes pacificorũ,laudes & gratiarũ actiões erũt,à qbus nunq̃ ceſſare poterũt.Nã beati,q̃ habitant in domo tua dñe,in ſecula ſeculorũ laudabunt te,Amen.

Per quẽ oĩa

Qui multos filios ĩ gloriam adduxerat Roma.8 Titũ.1.

Autor ſalutis eorum.

Ignis perpetuus in altari Leuit.6

Qualis ſtatus beatorũ

Pſal.83

¶Expliciunt libri reuerendi dñi abbatis Tuitienſis, piæ memoriæ Roberti ſiue Ruperti,de gloria & honore filij hoĩs,libri eq̃dẽ ab optimis qbuſq; iamdiu deſiderati,& à nemine non ſtudioſiſſime euoluendi.

HYMNVS SIVE ORATIO RVPERTI AD SANCTVM SPIritum,cuius mentionem facit libro duodecimo. Qui decantari poteſt ſic, vt & hymnus ille: Veni creator ſpiritus &c.

DEus meus & dñs,
Tu es ò ſancte ſpũs,
Arma mea,ſcutũ meũ,
Veni in adiutorium.
Tu patris indulgentia,
Tu vera Chriſti charitas
Ex te fuit conſilium
Saluationis hominum.
Traxiſti de cœlo deum,
In vterum fœmineum.
Tu es amor,per quem deo
Coniuncta eſt noſtra caro.
Feciſti domum corporis
In matre filio dei,
Septem columnis editam
Per ſeptiformem gratiam.
Virga Ieſſe flos ortus eſt
Super quem requieſceres.
Cum tuis ſeptem oculis
Vnus lapis apparuit.
Tot cornibus,tot oculis
Præmuniẽs agnum dei.
Opponis hunc in prælio
Vrſo,leoni,colubro.
Et ſicut mori voluit,
Nos quoq; doces cõmori.
Dum viuos aqua ſepelis,
O artifex mirabilis,
Pro ſepulturæ triduo
Fit trina rei merſio,
Vt mortuus obruitur,
Vt reſurgens egreditur,
O deus, noſtris auribus
Audiuimus,patres noſtri
Opus, quod operatus es,
Annuntiauerunt nobis,
Dum proceſſiſti igneis
In linguis à throno dei.
Vt terra cœlum fieret,
Vt dij eſſent homines,
Tonant ergo miraculis,
Verbis pluunt cœli nouí.
Quam terra bibẽs pluuiam,
Nouam concepit gratiam
Inde per orbem geniti
Adoptionis filij.
Abba pater in te deo
Clamamus ſancte ſpiritus.
Magnæ ſunt iſtæ domine
Tuæ miſericordiæ
Quem ſpem meã reficiunt,
Vt inuocem nomen tuum.
O fidei ſignaculum,
Aduocate fidelium,
Lux,ignis & fons luminis,
Audi vocantem & veni
Vides vim mei frigoris,
Scis glaciem mei cordis
Sed aſpira paraclete,
Si flaueris,fluent aquæ.
Mel optimũ, vinum bonum,
Hoc vile reple vaſculum,
Et erit vas in gloria,
Quanquam teſta ſit lutea,
Ignis dei,quo angelus.
Et q̃ homo eſt & deus.
Stans iuxta aram, aureum
Repleuerat thuribulum.
Purifica preces meas,
Incenſa mea concrema,
Vt aſcendat ante deum
Fumans odor aromatum.
Da oculos vt videam
In maxilla Leuiathan.
Foramen armillæ dei,
Maria per quod exijt.
Dux bone præbe validum
Compunctionis gaudium,
Quo caſtra pœnitentium
Regno dei vim faciunt,
Te duce patris facies
Et filij videnda eſt.
Et tu ab illis profluus
Fons vitæ, pacis fluuius.
Et nunc tibi pio deo
Et pio ſit laus domino.
Et gratiarum actio,
Cum patre & cum filio.
AMEN.

Epiſtola

EPISTO. HVIVS OPERIS COMMENDATORIA.

DOmino & amico ſuo Ruperto, venerabili Abbati, frater Meingoh ſalutem & ſeruitium bonæ voluntatis. Perfecto libro tuo de gloria & honore filij hominis, refectus ſum, & delectatus ſicut in omnibus diuitijs, beatificans negotiatorem illum euangelicum, quærentem bonas margaritas, qui inuenta vna pretioſa margarita, dedit omnia ſua, & comparauit illam, & qui abiectis huius ſeculi † guſtat & videt quàm ſuauis eſt dominus. ¶ Ego vero diſtractus ſolicitudinibus & curis grauiter prementibus, neglecto bonæ mentis exercitio, vrticas ſolum & ſpinas pario. Per agrum (inquit Sapiens Salomon) hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerũt ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat. Quod cum vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam. Parum (inquam) dormies, modicum dormitabis, pauxillũ manus conſeres vt quieſcas, & veniet tibi quaſi curſor egeſtas, & mendicitas, quaſi vir armatus. Egeſtatem & mendicitatem ſuppleat miſeratus, qui cum diues eſſet, egenus factus eſt propter nos. Ora pro nobis pater. ¶ De penultimo libro, ſuper quo requiſiſti noſtræ paruitatis iudicium, hoc intelligo, quod angelus Tobiæ reſpondit: Sacramentum regis abſcondere, bonum eſt: opere autem reuelare & confiteri, honorificum eſt. Deus cum ſit veritas, de ſeipſo magna & fortia pronuntiauit ſine arrogantia. Ita qui de donis dei, non in ſemetipſo, ſed in domino gloriatur, ſumpta honeſta & neceſſaria occaſione, laudabiliter deum magnificat. Sic Paulus apoſtolus gloriatus in infirmitatibus ſuis, ſupergloriatur de reuelationibus & viſionibus dei, ad honorem veritatis veritatem dicens: & poſtquam ſe pronuntiat raptum inter tium cœlum, & in paradiſo audiſſe arcana verba, quæ non licet homini loqui. Inſipiens (inqt) factus ſum, vos me coegiſtis. Coegit vos, adiurauit vos tanta & tam religioſa perſona per nomen domini, qd faceret bonum ſignum, bona campana ſic pulſata, niſi ſonare laudem dei? Bone pater, tuis orationibus ſanctiq; tui conuentus, commendata ſit eccleſia noſtra, vt dominus det nobis paſtorẽ in beneplacito ſuo, vt in domino idem ſentiãt oẽs, & non ſint in nobis ſchiſmata. Vale.

Matth. 13 Addo, negotijs.

† guſtat

Prouer. 24

2. Cor. 8

Iudiciũ ſuper libro. 12 de reuelationibus Tobiæ. 12.

2. Cor. 12

1. Cor. 1

BREVIS DESCRIPTIO VITAE RVperti, in eodem volumine.

ISte dominus Rupertus à puerulo, ſicut tunc mos erat, apud nos in monaſterio ſancti Laurentij prope Leodium oblatus fuit & nutritus, ac elementis literarum primitus imbutus. Qui ſicut ætate, ſic virtutibus germinauit feliciter. Erant tunc in eodem monaſterio viri ſcientia, & virtutibus, ac fama præclari. Qui in ciuitate & diœceſi Leodienſi fulgebant ſicut luminaria in firmamento cœli. In illis temporibus ſpectabilior erat bene literatus, quàm bene nummatus. Factus vero preſbyter, acceſſit ad cor altum, & excubans matutinis orationibus, vnde fruebatur ſæpenumero illuſtratione diuina, & aperuit ei ſapientia dei ſenſum, vt intelligeret ſcripturas, & tractaret de illis ſumma facultate, ſumma vtilitate. ¶ De ipſo etiã ſic ſcribit dominus Abbas ſancti Trudonis in Chronica ſua: Dominus Fredericus archiepiſcopus Colonienſis, Rodolphum abbatem ſancti Trudonis ſecum Coloniam duxit propter metum Imperatoris, & commendauit eum Ruperto Abbati ſanctæ Mriæ ſanctiq; Heriberti vltra Rhenum Tuitij. Iſte Rupertus Leodij nutritus fuit in cœnobio ſancti Laurentij. Quem propter præclaram nominis eius famam in ſanctarum ſcripturarum ſcientia archiepiſcopus ſibi aſſumpſerat, & abbatem prædicti loci conſtituerat. Huius viri multa & præclara extant librorum volumina, quæ de diuina pagina exarata reliquit in eccleſia. Cuius corpus viuentis, nec ſomno poterat requieſcere in diuinæ legis meditatione. Hæc ille ibi.

¶ Obijt anno domini M. C. XXVIII.

¶ At in lapide tumuli eius inſcriptum habetur, Anno domini M. C. XXXV.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS EPISTOLA AD SEDIS APOSTOLICAE PRAESVLEM, ROMANVM PONTIFICEM.

Nte faciē tuā o princeps, beatiſſ. Petre, teſtis Chri ac præcētor Chrianæ fidei, ſimulq; ante faciē vicarij tui Papæ, viam latā inuenire, & ſpatiū habere, noſtra paruitas depoſcit: Dicit aūt quidā de principibus ſapientiſſimis: Donū hominis dilatat viam eius, & ante principes ſpatiū ei facit. Ne igitur vacuus venirem, donum præſentaui, quale manus mea reperire potuit: & vtinā donum perfectū, ſiue datū optimū, vt dicas, hoc deſurſum eſt, deſcendens à patre luminū. Eſt enim hoc donū non ex corruptibilibus auro & argento, qbus maxime delectant principes ſeculi, ſed eſt opus ex gratia dei, qua ſola delectati ſunt & delectantur principes ſancti: quibus ipſe rex regū & dominus dominantiū principatū dedit æternū in regno ſuo cœleſti, habetq; amabilē hunc in fronte titulū: De glorificatione trinitatis & proceſſione ſpūs ſancti. Forte dicit aliquis. Sufficiunt iam principibus noſtris dona ſiue donaria huiuſmodi. Meminiſſe debes, quia cum fieret tabernaculum domini, & inſtanter quotidie mane vota populus offerret, artifices venire compulſi, dixerunt Moyſi: Plus offert populus q̄ neceſſarium eſt. Iuſſit ergo Moyſes præconis voce cantari: Nec vir nec mulier quicquam offerat in opere ſanctuarij. Sicq; ceſſatū eſt à muneribus offerendis, eo q̄d oblata ſufficerent & ſuperabundarent. Ad hæc inquam: Equidem memini, ſed quorſum iſtud? Hoc cine intēdis, vt quoniam tabernaculum illud manufactum ſecundum exemplar fiebat tabernaculi non manufacti ſiue cœleſtis, quod in monte monſtratū eſt, Moyſi, nos quoq; ſecūdum exemplū illius prohibitionis debeamus prohiberi, & ceſſari à muneribus offerendis in opere ſanctuarij cœleſtis, ceſſare ab exercitio gratiarum ſiue chariſmatū quæ ſpūs ſanctus, prout vult, diſtribuit ſingulis, ſcilicet à ſermone ſapientiæ, à ſermone ſciētiæ, à generibus linguarū, ab interpretatione ſermonū, quoniam ante nos alij ſatis ſapienter, ſatisq; ſcienter locuti ſunt & abundanter ſermones dei interpretati ſunt? Nunquid qa illic voce prçonis cantatum eſt, vt nec vir nec mulier quicq̄ offerret in opere ſanctuarij, nos quoq; quaſi per allegoriam includere vis, vt iam in opere ſanctuarij cœleſtis, nullū offeramus donum de diuitijs ſalutis, de theſauro ſermonis domini. Noli quæſo, noli eſſe allegoricus nimis. Meminiſſe debes & tu, quid ſancti patres ante nos ſenſerint de illa ſtropha ſimplicis Iacob: Tollens (ait ſcriptura) Iacob virgas populeas virides & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit eas, detractisq; corticibus in his quæ ſpoliata fuerant, candor apparuit: illa vero quæ integra erant viridia permanſerunt, atq; in hunc modum color effectus eſt varius. Deniq; iuxta myſticum illud exemplum, non paſſim vel vbiq;, ſed in pleriſq; locis corticem literæ detrahimus, & candorem allegoriæ tenemus, in nō nullis allegoriā non quærentes, moralem ſenſum in viriditate literæ, retinemus. Exempli gratia: Ignis (ait dominus) in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos, ſubijciens mane ligna per ſingulos dies, & impoſito deſuper holocauſto, adolebit adipes pacificorum. Ignis iſte eſt perpetuus, qui nunq̄ deficiet de altari. Quid valeret in iſto præcepto literæ cortex? Corticem ergo detrahimus, & allegoricæ intelligentiæ ſpiritum tenemus, dum altare dei cor noſtrum, & in hoc ignem qui ſemper debeat ardere, charitatis flammā intelligimus. Fateor tibi magne ſacerdos, quia præſens opus, & quæcunq; hactenus ſimili ſtudio peregi, ſic affero, ſic æſtimo vel æſtimari cupio, tanq̄ ligna, quibus nutriri poſſit ignis charitatis ſiue amoris in altari domini, in corde cuiuſpiam legentis ſiue audientis, & legendo ſiue audiendo cupientis proficere in dilectione nominis domini. Neq; eñ donū hoc, quo (vt præſcripſi) viam ſiue ſpatium ante principes mihi cupio parari, tanti æſtimo quanti eſt aurum, & argentum & pretioſi lapides, quāti hyacinthus & purpura, coccusq; bis tinctus & byſſus, quæ ſpiritualiter in conſtructione ſpiritualis tabernaculi offerūtur. Bene nobiſcum agitur, ſi hæc ſcripta noſtra ſaltem pretium lignorum habere iudicentur, quibus iam dictus ignis in altari domini, in corde cuiuſpiam puſilli, efficaciter nutriat. Porro in eo quod iuſſit Moyſes præconis voce cantari: nec vir nec mulier quicquam vltra

Proue. 18.

Iacobi. 1.

Apo. 5.

Obiectio

Exo. 36

Exodi. 25.

1. Cor. 12

Reſpōſio

Gene. 30.

Myſteriū in virgis Iacob.

Leuit. 6

Humilitas autoris.

Exod. 36

Complere opus suum & requiescere ab omni opere, quomodo differunt. 74.c
Concentus cœlorum quid est 29.b
Cõcepti nõ viderũt lucẽ. s. pres añ diluuiũ. 40.b
Confessio mirabilis magorum de digito dei, & Nabuchodonosor de filio dei. 50.d.
Confidit in ea cor viri sui, qũo intelligitur. 71.d
Confitemini memoriæ sanctitatis eius 98.a
Consilium dei altum in eo quod mortẽ homini peccanti intulit. 37.a
Consilium diuinum de redimendo homine peccatore per Christum. 93.a.b
Constitutio apostolica de non accusandis sacerdotibus domini 102.a
Cõtẽplãtib⁹ debent sumpt⁹ ex domib⁹ regũ. 54.a
Cõuiuij illius cum risu familiariter celebrati mysterium. 45.b
Cyri regis Persarum spiritum suscitauit dñs pro templo Hierusalem 82.d
Cyrus prophetice prænominatus ab Esaia miro testimonio 83.b

DAuid intus & foris tribulatus, q̃ contrist asset spiritum sanctum 22.d
Dauid cur plures habuit vxores 24.c
Dauid manifestius de trinitate loquut⁹ est quàm Moses 60.a
Dauid magnum cõtinet thesaurum testimoniorum spũs sancti de Christo 61.d
Declinare victimas dñi in profundũ q̃d ẽ. 100.d.
Deliciæ meæ, esse cum filijs hominũ 37.d
Desideriũ sctõr̃ patrũ sup Chr̃o nascituro. 49.b
Deus aliter erat cum Christo quàm cum Mose aut Iosue. 5.a.17.c
Deus à nobis laudandus est, quantum possum⁹, quia maior omni laude 23.a
Deus recte amator dicitur, eius sponsa ecclesia, Sion facta 24.d
Deus cur non Adam peccantem, sed terram in opere eius maledixit. 41.a.
Deus in hac vita pfecte cognosci à nullo p̃t. 56.a
Deũ time & mãdata ei⁹ serua. Hoc ẽ oĩs hõ. 75.c
Deus maxĩe fidelis in verbis & ꝓmissis suis. 77.a
Deuorare populos in ore gladij, aliter licuit veteribus, aliter Christianis 55.b
Diabolus p superbiam repulit amatorem suum deum, ideo iuste derelinquitur 26.c
Diabolus nõ statim vt conditus est, cecidit. 26.d.
Diabolus cur ponebatur in monte dei, cũ sciret deus eum casurum (31.a 27.a
Diabolus habet plagam mortis, q̃ sanata est. 28.a
Diaboli, qui ceciderunt, nunquàm fuerunt inter Cherubin & Seraphin 30.d
Dies sex primi cur dicuntur dies 74.b
Dies septimus natura primus est Ibidẽ.c
Dilectionis operatio tertia, cõtra idololatriam est zelus. 55.a
Doctores cõtristare aut accusare non licet. 101.b
Dñe apud te est fons vitæ, qũo intelligitur. 13.c
Domus dei infestatur pluuijs sophistarum ac fluminibus hæreticorum. 54.b
Domus dei à Salomone ædificata, typus corpis Christi 90.a
Domus dei, quod est corpus Christi, quomodo in vtero Mariæ ædificata est. 92.c
Dom⁹ ædificata lapidib⁹ dedolatis atq; pfectis. (93.d
Domus dei, quæ est corpus Christi, exornata auro purissimo. 94.d
Dormire in contemplationibus quale est. 54.a

ECclesia non de Christo, sicut Eua & Adã, sed propter Christum & per Christum facta est. 5.c
Ecclesia per fidem est illa mulier fortis, de qua in Prouerbijs 71.b
Ecclesia est illa sponsa, de qua in Canticis. 76.a
Ecclesia in persequutionibus creuit. 88.c
Edom populus execrabilis, filijs Israel contrarius & insultans. 80.b
Ego & pater vnum sumus, altius dictum, q̃, ego sum Christus 6.a
Ego hodie genui te. In deo enim nõ est heri aut cras, sed semper hodie 60.b
Egressus Noe cũ tribus filijs trina benedictiõe. (89.a.
Egressus Danielis cum tribus socijs, tribus gratiæ incrementis Ibidẽ.
Elemẽta diuinis precibus sacrata, ad multa prosunt 102.c
Episcopi non prius sunt à clericis aut laicis accusandi q̃ priuatim sint antea de iniustitia requisiti & admoniti. 100.d.
Episcopos persequi, est deum ipsum, cuius vice funguntur persequi 101.a
Esau Iudaicum populum, Iacob gentes præfigurauit. 48.d

FAciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostram. 34.d
Fides facit hominẽ recte mœrentẽ 18.a
Fidei excellentia homines ad principatus angelorum sublimat 31.d
Fides est præparatio ad gratiam, est q̃ donũ spiritus dei. 39.a
Fides, omnium charismatum optimum est. 49.c
Fides requirit animam moralibus virtutibus p̃ornatam 67.c
Fides est illa mulier fortis, de qua in fine Proue. 71.a
Fidem habenti vt Abrahæ, secreta sua pã dit deus (71.a Ibidẽ.d
Fides qũo cingulum tradit Chananæo 73.a
Fides quid operatur p spem & charitatem. 76.c
Fides Abrahæ non indigebat lege. 77.c
Fides vera & viua nunq̃ sine charitate est. 78.b
Fide cõiunguñt electi deo sicut mulier viro suo.
Filij dei de stirpe Seth, filiæ hominum de stirpe Cain. (99.d 40.a
Filius dei ad patrem est, sicut mens hominis architecti ad animam suam. 55.c
Filiorum sapientiæ & stultitiæ, diuersi & cõtrarij fines. 70.b
Flumina de ventre credentis fluentia, sunt non ipse spiritus, sed eius doctrina 15.a
Fodere in altum, est quærere fundamentum ex scriptura 34.b
Fons vitę apud dominũ, dominus est pater, fons filius

filius: vita, ſpiritus ſanctus 13.c
Fons patẽs in ablutionem pc̃ōris & mẽſtruatæ
Fons patens domui Dauid. Ibidẽ. b (14.a
Fortitudo Iudicum regumq; ac prophetarum, pro deo contra idola. 55.b
Fructus & effectus conſolationis paracleti in recte lugentibus 19.a
Funiculus triplex difficile rumpitur 66.c

GEmitus recte lugentium in hoc ſeculo, magni quidẽ, ſed dulces 21.a
Gementium ſic vocem audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quo vadat Ibidẽ
Gemitus inenarrabiles, quibus ſpũs poſtulat pro nobis' Ibidem
Gentium diuiſio in ſeptuagintaduas linguas, ſecundum. 72. filios Iſrael. 33.d.
Gradus in trinitate nulli ſunt, ſed omnia ibi coæqualia 29.d
Græcor̃ error de ꝓceſſione ſpũs ſancti. 9.d. 11.a
Græcor̃ argumẽtatio ac data à Rupto ſolutio.
Græci, id eſt, gentiles, ſapientiam quæſie (11.d
runt & inuenerunt. 69.d
Gr̃æ diuiſiões tot ſunt, q̃t ordines angelor̃. 31.b
Gratia ſanitatum quomodo differt ab operatiõe virtutum. Ibidẽ.d
Gr̃as deo agẽs, debet reſpicere bn̄ficia Chr̃i. 84.
Gratiarum actio quid eſt? Ibidẽ. c (b.

HAereſis, mulier ſtulta & clamoſa, reddens malum & non bonum. 72.a.
Hæretici chariſmatum donis abutuntur in ſuperbia. 17.d
Hæretici mutant cauſam filiorum pauperis, id ẽ, Chriſti. Ibidẽ
Hæreticorum cantus diſcors, contra eccleſię cõcentum. 29.d. 30.b
Hæretici contrariæ ſcientiæ turrim, ſicut gigantes extruunt 43.d
Hæretici ponũt os in cœlum & lingua eor̃ trãſit in terra Ibidem
Hæretici Pharaoni & magis eius ſimiles 51.a
Hæretici peccant in ſpititum ſanctum, q̃a errãt per ſuperbiam, non p ignorantiam 59.d
Hæretici lædunt aĩas ſuas & diligũt mortẽ. 69.b
Hæreticor̃ ĩprobitas, qua nos interrogãt. 79.b.
Hæretici ſcienter & per inuidiam reſiſtunt veritati. 96.d
Hæreticis nõ ẽ pars in dedicatiõe dom⁹ dei. 98.a
Hierõm, multũ differt ab apoſtatrice ſynagoga.
Holocau. medullata, cõbuſtio vitior̃. 96.b. (88.b
Homo diuino ſpũ afflatus, tacere non poteſt, etiam ſi velit 19.d
Hominis interioris vterus, multos habet circuitus & capacitates. 20.c.
Homo ſic afflatus ſpiritu ſancto vtrum finaliter poſſit deleri ab eo. 22.a
Homini plura & maiora in operibus dei abſcondita ſunt quàm viſa. 23.b
Homo cur poſitus fuit in paradiſum, cum ſciret deus eum peccaturum. 27.a
Homines pro diuerſa meritor̃ qualitate in diuerſos angelorum ordines recipiendi. 30.d
Hõ maximus debitor dei ac gr̃ar̃ actionũ. 32.a
Hoĩes & angeli ꝓpter vnũ Chr̃m creati ſũt. 33.b
Homines non prædeſtinati ſunt ſicut ſitula aquę & puluis terræ 36.a
Homo multis miſerijs repletus ẽ, vt vexatio det intellectum 42.c
Homo qũo nihil amplius habet iumentis. 75.b
Hoſtis multo nequior, qui excommunicatis cõmunicat, quàm is qui foris eſt 101.c

IAcob. i. ſupplantator, ſpm̃ ſ. p̃figurauit. 48.a
Ignis ſpũs ſancti, nõ cõburẽs, ſꝫ illũinãs. 20.b
Ignis ſine diminutione ſui, multiplicatur, ſicut & gratia ſpiritus ſancti 57.a
Illapſus ſpũs ſ. auro grauior, melle dulcior. 20.c
Incarnationis ſacramentũ angelis ab initio abſconditum 35.b
Initium ſapientiæ timor domini 54.c
Inſufflando dans ſpiritum ſanctum, Chrũs duo dedit intelligi 11.b
Interpretibus. 70. Apoſtoli & Euangeliſtæ pro neceſſitate temporis vſi ſunt 53.b.
Iohannes Baptiſta non fuit ſicut Moſes, in ſignis & portentis 50.b
Ioſue qũo accepit ptẽ gl̃iæ Moſi ĩ miraculis. 26.
Ironiæ q̃dam in ſcripturis grauiſſimæ. 65.b (d
Ironia hæc, Ecce Adam quaſi vnus ex nobis, p Chriſtum in ſerium conuerſa eſt. 38.c
Iſaac, typus Chriſti, qui riſus & gaudiũ eſt omnium beatorum. 45.a
Iſaac, qui riſus interpretatur Chriſti figura fuit in multis 48.a
Iudæus gloriam ſanctæ trinitatis contemplari refugit 2.a.
Iudæis liber & ſermo de trinitate ſignat⁹ & clauſus. 52.d
Iudæi inexcuſabiles ſunt, quia non credunt in agnum qui librum aperuit 53.a
Iudæorum murmura tentationesq; nõ ante puniuit deus q̃ de ſpũ Moſi dedit. 70. viris. 58.d
Iudæorum plagæ interitusq; diuerſi poſt acceptum munus ſpũs 59.a
Iudæorum peccata in filium minus punita ſunt quàm quæ in ſpiritum ſanctum 59.c. 88.a
Iudæi quærebant & emebant mendacium contra reſurrectionem Chriſti 64.a
Iudæis non oritur ſol & ſtellæ clauduntur quaſi ſub ſignaculo 66.b
Iudæi deriſores ſunt, de quibus dicitur: Noli arguere deriſorem 69.c
Iudaicus populus, parens naſcituri Chriſti cuſtodiebatur ne periret. 79.d
Iudæi captiui recordabantur Sion propter naſciturum in ea Chriſtum 80.a
Iudæor̃ cõtritio & cõculcatio ſub Tito & Veſ.
Iudæi ſi poſt datum apoſtolis ſpiritũ ſan (87.c
ctum credidiſſent, potuiſſent excuſari 88.a
Iudæis agnus in leonem, columba in ignem verſa eſt, poſt mortẽ Chriſti. 97.b.c
Iudæis nec hoſtia nec locus immolãdi relinquit.
Iudæis duplex pœna, vna in hoc ſeculo (Ibidẽ
alia in futuro. 99.a

Iustitia nra fides est, iustus enim ex fide viuit. 70.a
Iustitia & pax osculatæ sunt 93.a

LAetitia pris, & filij, spūs sanctus est. 65.a.
Lamuel. i. in q̄ deus. Chris recte dr. 17.b
Lāces iudicij duę, vna miæ, alt. iustitię. 93.d
Liber ante aduentum Christi sapienter clausus & signatus est. 65.c
Liber Prouerbiorū per antitheta iusti & impij fere totus contextus est 69.d
Liber Ecclesiastes q̄d tractat. 71.a
Liber Eccl'es certā præbet rationē spei 73.c
Linguarum diuisio cur facta est. 45.d
Linguarum diuisionē consuluit filiꝰ dei, easq; in apostolis per spiritū sanctū iterum vniuit ac conformauit 44.a
Literarū Hebraicarum interpretatio. 72.b
Lugendum nobis in hac vita est. 17.d
Lugentes in hoc seculo magis laudant mortuos quàm viuentes 18.a
Lugentes sic habent gaudiū cordis per consolationem paracleti 19.b
Lux vera, filius dei, angeli & sancti non sic sunt lux. 25.c.

MAgi non vera faciebāt miracula, sed in visu apparentia. 50.d.
Manus tuæ fecerūt me, & plas. me. 53.a
Manus Christi tornatiles aureæ. 94.c.
Maria mater Christi maximam habuit fidē. 72.a
Mariæ proprie & excellenter ascribitur Canticum Canticorum. 76.b
Mendacia signa magorū & Antichristi 51.a
Misericordia & veritas obuiauerūt sibi. 93.d.
Monotelitarū & Eutychetis error 50.d
Mons magnus q impleuit terrā Chrūs est. 35.d.
Mortem timēt homines mundani, causam mortis non considerantes. 19.b
Mors corporalis ex dei misericordia homini inflicta est. 36.d.
Moses cur potius Bresith q̄ Ben ī capite libri posuit. 4.c
Moses ante Iob, & literas primas. s. Hebr. à deo accepit 28.d
Mosi intentio in Cant. Deuter. erat commemorare beneficia dei 33.c
Mosi cur potiꝰ q̄ priorib⁹ data ē opatio virtutū. (46.b
Moses vir fidelissimus, semē Abrahæ p̄ missum maxime desiderauit 49.a
Moses opatiōe virtutū maximus fuit pphetarū. (50.b
Moses Iudæis velamen habet q̄d per Christum euacuatur. 51.c
Moses librum de trinit. Iudæis clausit & signauit (52.d
Moses exēplar oīm prælatorū. 56.b
Mosi claritas, in comparatione ad Christū nec excellens nec viua 58.a
Moses pro dño zelatus est propter vitulum, occidens. 23. milia. 59.a
Mosi scriptura quasi fons scripturarū est 90.d

NOe cur potiꝰ Chanaan q̄ Chā maledixit. (40.d
Noe cur potius Chanaan q̄ alios filios Cham maledixit. 41.a.
Nomen meū Adonai non indicaui eis. 46.a.c
Nomen domini inuocatum, facit peccatorē resurgere. 66.d
Nunq̄d Sion, dicet hō, & hō natus ē in ea. 3.a

OBlatio nulla maior aut potior q̄ sacrificium corporis & sanguinis Christi 102.b
Obstetricante manu eius, eductus est coluber. 28.c
Octo Primates, octo præcipui iudices in Israel, in typum Christi. 57.c
Oīa quæ habet pr̄, mea sunt, qūo intelligit. 58.a.
Operatio trinitatis per totum agrum scripturarum expressa 3.c
Opus Ruperti in duodecim prophetas, velut aurum, exoptatum à legato apostolico 1.d
Opus Rupti sup primū & secūdū lib. regū. 60.a.
Opus Ruperti in cantica canticorum, septem libris distinctum. 76.a.
Oratio Ruperti ad beatam trinitatem. 78.d
Ordinem cœli non nouit homo, nisi deus reuelet ei per spiritum suum. 24.a
Ordinē cœli ponere in terra quid est 25.b.

PAracletus nō veniet, nisi ego abiero, duplex expositio. 10.c
Paracletus duplex, alius huius mūdi, alius electorum dei. 17.a
Paracleti visitatio sensibilis quam dulcis sit duobus probatur exemplis 20.a.
Paradisum plantauerat dominus à principio. i. die tertio. 91.b
Pater & pr̄ meus differenter à Chro dicitur. 12.b
Patrum inuasores, infames & à liminibus ecclesiæ alienos fieri. 101.c
Paulus rogās cōtra stimulū carnis an sit exaudi-
Paulus inter Cherubin, Iohā. Euāg. (tꝰ. 21.d
inter Seraphin computatur 32.a
Paulus sapiens architectus. 78.d
Peccata quæ post datū spiritum sanctum fiunt, cur grauius puniuntur 59.c
Perseq̄ sacerdotes dei est deū ipsum pseq. 100.b
Persequutores sacerdotum perpetua notantur infamia. 101.a.
Petrus, vnus de Seraphin, quia Apostolorū primus 99.b
Petri verba in ordinatione B. Clemētis. 101.c.
Pharao cur tot signis tētatus fuit, cum sciret deꝰ cor eius. 27.b.
Pœnitet me feciſſe hoīem, qūo intelligit. 42.b
Postula à me & dabo tibi gētes hæred. tuā. 60.b.
Præmium laboris post hanc vitam 89.d.
Præuaricādo præuaricari quid est. 87.d
Principiū in q̄ deus oīa creauit, filius dei est. 3.d
Principium, per quod & propter quod omnia, Christus est 4.b
Principium est nomen magis proprium verbo dei q̄ filius aut Christus. 5.d
In Principio erat verbū, qūo intelligi debet. 6.b
Processio spūs sancti tribus modis effecta ē. 6.d.
Processio spūs sancti res valde magna. 7.d
Processio Chri duplex, vna ex deo, altera de tha
Processio dicit spūs s. non filius; hic (Iamo. 8.b
non processit, ille procedit. 9.a

Prophetæ etiam regibus dominati sunt, ideo inter dominationes computantur. 31.d
Prophetia Enoch contemni non debet. 40.a
Prophetæ iussi sunt librū sanctæ scripturæ claudere & signare 52.
Psalmi quatuor primi, quatuor Christi sacramēta continent 61.c
Psalmus primus proprie soli Chr̄o cōuenit. 62.a
Psal. 4. cur nūc singulariter, nūc plr̄ loquit. 64.d.
Psalmi. 136. expositio literalis. 80.d
Psal. 29. de dedicatiōe domus Dauid & de resurrectione Christi 96.a
Puluis es & in puluerē reuerteris, misericors sententia. 36.c

QVatuor bestię grandes, quatuor regna prę cipua 82.b
Quatuor iudicia dñi pessima, &c. 86.d
Quarta bestia. i. Ro. imperiū, Iudæos cōminuit.
Qui vos tāgit, tāgit pupillā oc'li mei. 100.b (87.b
Quis appendit tribus digitis molē terræ. 35.c

REges, quibus vinū dari prohibet Lamuel, sunt diuites huius seculi. 17.c
Reges Israel oēs peccauer̄t, nullo excepto Reiicere mādatū dei qd est. 100.b (86.a
Requies dñi, plenitudo est beatitudinis. 76.c.
Requiescere cū regibus & consulibus terræ apud Iob, quid est 11.c
Resurrect. mortuorū male à Saducęis negata. 47
Rogabo pr̄em, qūo hoc cōuenit Chr̄o. 12.c (b
Ro. ecclesia, latinæ ecclesiæ colūna 9.d
Romæ Chrūs Petro exeunti occurrens. 81.c
Ro. Pontifici oīm ecclesiarū cura est 100.b

SAcerdotes non datores, sed ministri sunt benedictionis 51.c
Sacerdotes ad iudices publicos accusare nemini licet 100.d
Sacrificiū missæ qūo celebrari debet. 102.a
Saducæi neq; aīas neq; angelos viuere putāt. 47
Salices erāt, non solum gentes, sed etiam (b carnales Iudæi 81.a
Salomon filium patris æterni manifesta voce expressit. 66.c
Salomonis casus in senectute omnibus nobis formidabilis. 68.d.
Salomonis libri boni sunt fructus, qualecūq; fuerit ipse lignum 69.a
Sancti nationes iudicabunt, id est, spurcitias earum condemnabunt 55.b
Sapientia secularis assimilatur meretrici in prouerbijs. 67.d
Sapientia apud Salomonem & verbum apud Iohannem Euangelistam idem sunt 68.a
Sapientia patri coæterna, carnem suscepit, excidens columnas septem 69.b
Sapīa mater iustorū, stultitia mr̄ impiorū. 70.a
Sapiētia in q̄ deus oīa fecit, nobis dies septimus ē
Sara, id ē, princeps, fidē: Agar. i. aduena, (74.c legem præfigurauit. 47.d
Scala Iacob, moraliter itelligi p̄t & allegorice. 52.a
Scientia tum humana tum diuina, in patribus añ Abraham 39.c
Scribere verba legis in limine & ostijs dom⁹ tuæ quid est. 54.a
Scripturæ sacræ cur dicunt scripturę pp'lorū. 2.c
Scriptura sacra tota vnus liber est, quia ab vno spiritu dictata 4.a
Scriptura vet. test. de trinitate clausa est Iudæis & signata 52.d
Scripturæ sacræ pulchra commēdatio ex interpretatione Alphabeti Hebræorū 72.c
Scrutari scripturas, non est scrutatorem esse maiestatis 89.c
Seditionum autores tres in Hierusalem sub Tito & Vespasiano. 87.d
Semita iustitiæ, arta prudētibus huius seculi. 38.a
Septies & septuagesies septies diuersi sunt mystę
Septenarius numerus in bonam & (rij. 39.c. malam partem vniuersitatē significat. 82.a
Septē saluatiōes Iuda per ternos viros, ad Abraham vsq; ad Christum 86.a
Septem columnæ domus sapientiæ, sunt septem spiritus domini 90.b
Septem spūs domini per Mosen in septē primis diebus præsignati Ibidē.d
Septē spūs dñi cur dicunt septē columnæ. 92.a
Septem spirituū plena requies in Christo. Ibi.b
Septem spirituum duplex ordo, alius in Christo alius in nobis. Ibidem
Seraphin duo, Apostoli & prophetæ. 99.a
Signatū est super nos lumē vultus tui dñe. 64.a.
Similitudo generationis carnalis ad spiritualem & diuinam. 25.a
Similitudo trinitatis in anima, mente, & fortitudine hominis. 55.c
Sion ciuitas omnium electorum 3.a
Sion, p̄sens ecclesia, Hierusalē, superna ciuitas. Vbi dr̄, cuius ignis in Sion, & caminus eius in Hierusalem 32.c
Si quis sitit, veniat ad me, &c. 14.a.
Si qd petieritis patrē ī noīe meo, dabit vob. 21.b
Si quispiam præualuerit contra vnum, duo resistunt ei 93.d
Sol vane pro deo habitus est 74.d
Solis & lunæ atq; stellarū mira potestas 91.b
Sordes Israel, duo vituli Hieroboam, non emūdabuntur. 50.a
Spes quid operatur in homine per fidem & charitatem 76.d
Spiritus nomen est commune toti trinitati, sed vni personæ appropriatur. 7.b
Spūs vbi vult spirat. Ergo vere deus ē. 15.d
Spiritus creatus, siue bonus sit siue malus, animæ substantiam non intrat Ibidē.
Spiritus creatus, non alterius creati, sed solū creatoris spūs capax est 16.a
Spiritus eius ornauit cœlos. 28.a
Spūs domini deforis spirat, etiam in malis, vt in Saul, & Balaam 16.b
Spiritus mendacij æmulator miraculorum in magis 50.d
Spiritus timoris domini, ex iudicio dei inter lucem & tenebras cognoscitur. 90.d

Spiritus fortitudinis, ex creatione solis & lunæ agnoscitur. 91.b
Spiritus consilij, in creatione piscium auiumq; & reptilium. Ibidē.c.
Spūs sapiæ ex requie diei septimi cognoscit. 92.a
Spūs s. suggestio ad hoc opus scribēdum. 1.d
Spūs s. in ve. test. dict⁹ ē spūs dei seu spūs dñi. 6.c
Spūs s. ante aduentū Christi non fuit datus in remissionem peccatorum 6.c.14.b
Spūs sanctus cur virtus altissimi dicitur, sicut filius brachium domini. 7.b.
Spūs s. nō solū à pre, sz etiā à filio ꝓcedit. 9.d.11.b
Spūs s. vere deus, qa à patre procedit. 12.d
Spūs sanctus vt flumen in fonte de filio, & vena fontis, patre 13.c.
Spūs sanctus de filio procedit substantialiter, sed aliter de prophetis & apostolis. 15.a.
Spūs sanctus & deforis & intus spirat 16.b
Spūs sanctus qūo contristatur in nobis 22.d
Spiritus sanctus dona differenter antiquis patribus & nobis data sunt. 40.b
Spūs s. in Chro plenissime secūdū oīa dona fuit.
Spūs s. cur lumen vultus dñi dicit. 64.a (58.b
Spiritus sanctus in corde alicuius sancti summa lætitia est, sed contristatur peccato 65.b
Spiritus sanctus formauit corpus Christi in Maria ex sua operatione, nō de sua substātia. 93.a
Spiritus sanctus aliter super Christum, aliter sup apostolos descendit 96.c
Spūs s. aqua viua de petra, de filio q̄q; ꝓcedit. 98.
Spolia dicunt eloquia domini. 72.a (b
Statera diuini iudicij in exitu huius vitæ. 95.c
Stephani protomartyris præconia 99.c
Supbia gigantū post pœnā & in pęna Adæ. 43.b
Suscitare. 7. pastores sup eū. s. Chm, qd ē. 57.d.
Suscitabo super eū, cur potius dr, q̄ in eo 58.a
TActus dolore cordis intrinsecus, quomodo intelligitur 42.c
Tecum principium in die virtutis tuæ, dupliciter exponitur 4.d
Templū Christi dedicatum in resurrectiōe. 95.d
Terra homini e paradiso propulso in pœnā data, stulte ad gloriam quæritur. 73.c
Terra cui non vult misereri dominus, synagoga est quæ Christum crucifixit 86.d
Terra Iudæorum inexcusabilis facta est. 88.a
Testimonia Christi contra Arrianos & Macedonianos. 12.d
Thesaurus absconditus ī agro, mysteriū S. trinita-
Thesaurus iste, nō in parte aut in par (tis. 2.b
tibus, sed in toto agro absconditus. 3.b
Transferre mōtes, apl'os & ꝓphetas, qd est. 66.a
Trāsgredi terminos antiquos, qd est 100.b
Tres pueri q̄si ex vno ore laudabāt deum, sic nos
Tres reges Persarum, Cyrus, Darius (oēs. 81.d
& Artaxerxes pro Iudæis 82.d
Tres reges iustos iuenit dñs ī tribu Iuda, ī Israel
Tres viri, Noe, Daniel, Iob, qbus si- (nullū. 85.d
miles sunt Petrus, Iohānes, Paulus. 87.a
Tria hæc, fides, spes, charitas sæpe in nouo testamento, in veteri raro ponūtur 77.b
Tria hæc reformāt hoīem ad similitudinē dei. Ib.d
Tria hæc, maior aūt horū est charitas 78.b
Trinitatis mysterium, thesaurus desiderabilis, in agro scripturæ 2.b
Trinitatis consilium pro hominis reparatione p incarnationem 38.c
Trinitas veteribus partim in sermone, partim in opere ostensa 40.d
Trinitatis splēdor in verbis dei ad Noe. 41.b
Trinitatis figura in tribus nominibus & in tribus angelis 44.c
Trinitatis testamētū ad Abrahā, Isaac & Iacob.
Trinitas corona spei nostræ. Ibidē.b. 45.a
Trinitas etiā in mō diligēdi deū exprimit. 53.b.
Trinitas personarum in vna substantia dei, ex verbis Dauid 60.d
Trinitatis nominatū absoluta tū relatiua, clarius in nouo q̄ ī veteri testamēto exprimūtur. 77.b
Trinitatis grande negotium circa tres pueros in camino 79.d
Trinitatis auxilium pro Iudæis propter Christū nasciturum. 82.b
Trinitas in illis tribus regibus assimilata 83.b
Trinitatis mira mysteria in Noe, Daniel & Iob.
Trinitatis fides qūo ꝓdicāda est. 102.c (89.a
Tristitia īplebit cor vrm, qūo recte ītelligit. 10.c
Tropica locutio in scripturis sacris frequēs. 2.d
Turrim Babel, cur extrui voluit deus. 43.b
VAnitas magna ī terrenorū cōcupiscētia. 72
Vanitas & veritas, sibi inuicē oppositā (d sunt. 74.a.
Verbo domini cœli firmati sunt, & spū oris eius, &c. 24.a.
Verbum dei est, per quod & propter quod facta sunt omnia. 25.c
Verba cantionum sunt sacra scriptura 79.b
Verborū virtute sacrant diuinitus elemēta. 102.c
Vestes Esau valde bonæ, erant vestes sacerdotales, tanquàm primogeniti 48.c
Vestes Iacob, charismata spūs sancti. Ibidē.d
Via prudentiæ, lata ijs, qbus deus per spiritū suū reuelauit 58.b
Via prudentiæ est in verbo crucis Ibidē.
Vinū q̄d mętētib⁹ dat Lamuel, ē spūs s. 17. c. 18.a
Vino spūs sancti abutūtur hæretici 17.d
Vinū fine aqua in calice offerri nō debet. 102.b
Visio Esaiæ de Seraphin, ad Christum & apostolos referenda. 98.d
Visio illa ascēsionis dñicæ gloriā repsentat. Ibi.
Vita actiua, ordine prima, dignitate scda ē. 54.d
Vnctio spūs sancti quædam singularis & ineffabilis, sed in paucis. 16.c
Vnitas per spiritum sanctum in credentibus sectarum, pluralitas in hæreticis 64.c
Vox Chri dulcis, vox turturis, vox pietatis. 95.b.
Vox exultationis ꝓdicatio est Euāgelij 58.c
ZElus dñi pro Moyse in Iudæos, postq̄ de spū eius dedit septuaginta viris. 59.d,
Zonæ quinq; in cœlo ex motu solis distinctæ. 91.c

INDICIS FINIS.

PROLOGVS RVPERTI
AD CVNONEM.

QVID FACIAM O PHILOCHRISTI OMnes auditores beneuoli, qa animus meus materiam qualemcũqꝫ sibi obiectã, quãuis supra vires sit, interpretatã siue inoperatam abire non finit? Ecce cuidam amicoꝝ sponsæ vel sponsi, qualiũ in Canticis est illa vox, murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento, multũ roganti, opusculũ tribus ædideram libellis secundũ materiã quam ille mihi obiecit, scilicet de sacramẽtis fidei sub Dialogo Christiani & Iudæi, ꝙd videlicet opusculũ, pro re vel qualitate suimet Anulũ placuit appellari, atqꝫ hoc facto, putabã me satis feciſſe illius volũtati bonæ & laudabili. At ille, iuxta ꝙd sapiẽtia dicit: Qui edũt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient, vbi hoc tantillũ comedit & bibit, amplius esuriẽs & sitiens, & quasi irritato mentis palato ex gustu boni saporis, hoc rogare, hoc instãter petere addidit: vt apponerẽ loqui adhuc contra pfidiam Iudaicã, primũ de tribus psonis vnius summæ diuinitatis, & demõstrare illi, quãuis inuito, trinitatis gloriã testificatã esse ex lege & prophetis: quas nimiꝝ scripturas ipse legit & recepit. Deinde cur vel qũo magis ad personam filij ptinuerit susceptio carnis. Deinde hoc demonstrare ꝙd tẽpus illud, ꝙ natus est hic Iesus Chrũs, quẽ cõfitemur & scimus Messiam ipsum esse, quẽ expectabant patres sancti, promissum sibi, à veritate non discrepet, imo valde concrepat prophetiæ, quã patriarcha Iacob ploquutus est: Nõ auferetur sceptrũ de Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec veniat q mittẽdus est. Hæc tria proponens, nũ paruam aut facilem mihi materiam obiecisse visus est? Imo rem magnam, rem difficilem imposuit, & quanto propinquius huc animus accedit, & postulata facere cupit, tanto pondus esse grauius sentit, & pene refugit, nisi ꝙd maiora suis viribus iam dudũ cũ auxilio dei versare consueuit. ¶Quid igit faciã? Nimiꝝ hoc expedit & optimũ est, vt habens amicũ, eã ad illum media nocte, & dicam: Amice, commoda mihi tres panes, qm̃ amicus meus venit ad me de via, & non habeo ꝙd ponã ante illũ: animus meus, amicus meus, q tamẽ sæpe elongatur à me, ita vt recte clamem, & cor meũ dereliquit me. Ergo veꝝ dicere licet, & amicus & desertor ipse est. Amicus nimiꝝ, in eo dum intus se continet: amicus, dũ vocat & ad aliquẽ sanctoꝝ cõuertitur: amicus, dũ cogitat altius ꝙd dei filius propter nos virginis filius factus est: amicus, dũ adhuc altius intuetur mysteriũ crucis, ꝙd p illã idẽ dei filius oĩa traxit ad se: amicus, dũ adhuc altissime gloriã beatæ Trinitatis cupit videre, quasi p speculũ & in ænigmate. Hunc deniqꝫ suimet processum, & olim in quadã vidit imagine, & nũc rebus aliquantisper experit. Dũ post multa quæ scrutatus est in scripturis eiusdem Christi filij dei testimonia, nũc tandẽ aliqd dulce vel iucundum de gloria sanctæ Trinitatis & processione Spũs sancti effare desiderat In quo aũt desertor idẽ est? Nimiꝝ desertor in crebra resolutione, desertor in propositi obliuione, desertor in feneſtris per quas non deberet exire, desertor in visu, desertor in auditu, desertor in gustu, desertor in odoratu, desertor in tactu, hic talis ecce nunc, vt sæpe fecit, de via redijt ad me. Sed qd dicã? Non habeo (vt iã dixi) ꝙd ponã ante illũ, nõ habeo ex me sermonẽ bonũ siue rectũ & bene sonãtẽ, quo digne valeã exequi opus propositũ. Restat igit, vt (sicut iã dixi) eã ad illũ veꝝ amicũ, ad illũ singularẽ amicũ, qui cum deus eẽt, propter nos hõ factus est, amicus & frater, dicãꝫ ei: Amice, cõmoda mihi tres panes, amice, da sermonẽ qui & cor meũ reficiat atqꝫ delectet, & cultores trinitatis, quicunqꝫ legerint vel audierint, ædificet. ¶Olim dum tu, amãtissime mi Cuno, Ratisponẽsis ecclesiæ Presul, venerabilis, Legato sedis apostolicæ, dño Vuilhelmo, Prænestino episcopo, quædã ex operibus nostris demonstrasses, & ille, vt vir studiosus & adprimẽ eruditus, intẽte legeret atqꝫ amplecteret: inter cætera libuit eũ scisciti, si aliquid operis edidissem de processione spũs sancti. Quod qa satis desideranter susciti est, tu nimiꝝ pro bona volũtate pene indoluisti, quod non haberem, quod per illum deportari posset ad vestigia sanctæ apostolicæ sedis, de materia huiuscemodi, vt eẽt quasi margarita sup opus illud, quod (vt tu putabas) velut aurꝫ ille exoptauit, et secũ tulit, videlicet explanationem in sex priores ex XII. prophetis. Exemplar illud te agente & illo expetẽte amisi ficut & cætera multa nostrorum operum exemplaria, q̃ tu profectus in episcopatũ abstulisti. Cũ ergo postulatũ ingredi vellẽ de gloria sanctæ trinitatis, memoria simul illius diei mentẽ tetigit, visumqꝫ est augmẽtum fore qualiscũqꝫ vtilitatis, si simul in procursu eiusdẽ operis dulcedinẽ sermonis permiscerẽ secundũ hãc materiã de processione spũs

Canti. i.

Anulꝰ Ruperti, opusculũ lib. 3

Eccl. 24

Argumẽtum huius operis

Gene. 49

Animꝰ hõminis nũc amicꝰ, nũc desertor ẽ. Lucæ. 11. Psal. 39

Iohan. 13

Lucæ. 11

Legatus sedis apostolicæ

ſancti. Fateor q̃ mox, vt occurrit mẽtio ſiue ſuggeſtio hæc (q̃ vtinã ipſius ſit paracleti) de quo dñs ille vos (inqt) docebit oĩa & ſuggeret vobis oĩa quæcũq; dixero vobis (valde cõplacuit, faciemq; mentis ad occurrendũ ſibi deliniuit, & hilarem effecit. ¶ Sed qũo ludæo competeret hic ſtare in dialogo (vt ille amicus poſtulauit) ante faciẽ Chriſtiani reuelata facie contemplantis *ſanctæ trinitatis: & quæſtiones proponere, quarũ ſolutione magis ac magis reueletur vultus Moyſi: cum ille à prima reuelatione ſtatim fugere cõſueuerit? Amoto itaq; illo, ſola cũ quieto & trãquillo otio ſacras perageret paginas Chriſtiana fides, quatenus & ille non interturbet, & tu Chriſtiane nihilominus habeas quod cupis, quantum per nos deo iuuante fieri poteſt.

*alĩs, gloriã.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. DE GLORIFICATIONE TRInitatis, & proceſſione ſancti ſpiritus, LIBER PRIMVS.

Quòd myſteriũ ſanctæ Trinitatis theſaurus ſit deſiderabilis, & q̃ theſaurus in agro abſconditus ſit. Cap. I.

Matth. 13 Theſaurus abſconditus i agro.

THeſaurus deſiderabilis tu nobis es ò admirabile myſteriũ Trinitatis, & theſaurus, abſcõditus q̃dem, ſed taliter, vt inueniri poſſis ab hoĩe attento q̃ te quærit, illuminatos p̃ fidẽ habẽs ſuæ mẽtis oculos. Vbi em̃ theſaurus ille abſcõditus eſt? in agro. Sic etenim dñs dicit in Euãgelio: Simile eſt regnũ cœlorũ theſauro abſcondito in agro. Mira res. Non in ſacculo, non in diuerſorio, non in cubiculo intra cubiculũ, vbi ſolent homines abſcondere theſaurum ſuum, q̃ de furibus ſoliciti ſunt, ſed in agro, id eſt in propatulo. Qualis (rogo) hæc eſt abſcõſio, abſconditũ eẽ in publico? Attamẽ ita eſt, & oĩno verũ eſt. Hoc opus nũc ſuſcepim̃, & hæc p̃ſentis operis noſtri eſt intẽtio, demonſtrare, qualiter vel q̃ theſaurus iſte ſit abſconditus in agro: dicamus ergo, q̃m theſaurũ iſtũ ſolis cæcis abſcõditũ inuenimus nos: & hunc oculos habentibus, qui tamen forte nondum ſatis viderunt, & videre volunt, quaſi prætento demonſtremus digito.

¶ Quòd ſancta veteris inſtrumenti ſcriptura ille ager ſit, & quam ob cauſam conueniẽter agri nomine ſignificata ſit. Cap. II.

Pſal. 86. Scripturæ ppſorũ ſacra Biblia

AGer iſte de quo propoſuimus: ſancta veteris inſtrumẽti ſcriptura eſt. Et recte dicit ager: quia profecto res publica eſt: res in aperto poſita, & cunctis hominibus, imo populis oĩbus, legere vel audire cupientibus, propoſita eſt. Hinc eſt illud in Pſalmo veraciter dictũ: Dñs narrabit in ſcripturis populorũ. Quid nãq; eſt q̃d dicit in ſcripturis populorũ, niſi ac ſi diceret, in ſcripturis q̃ populis expoſitæ ſunt vel quæ à populis oĩbus legi poſſunt? Quod vt diceret nõ fuiſſet neceſſariũ niſi eſſent q̃dam ſcripturæ ſiue quædã ſcripta quæ nõ ſunt populorũ, verbi gratia, ſcripta Platonicorũ, ſcripta Ariſtotelicorũ. Nimirũ ad diſtantiam eorũ quæ illi ſcripſerũt, ſcripturæ ſacræ recte dicunt ſcripturæ populorũ, qa videlicet populos. i. ſimplices, à ſuimet lectione non repellunt, quin & ſi myſteria nõ cito p̃cipiũt, at ſaltem literalẽ ſenſum & moralem quoq; facile capiunt intellectũ. At illorũ ſcripta vel dicta lubricis anfractibus effugiendo, ſimplices à ſe repellũt. Exẽpli gratia: Si dixeris, mortuus eſt homo: dicunt, mortuus nõ eſt homo. Et ex parte verũ dicũt, qa ſi homo eſt, viuit: ſi aũt mortuus eſt, & homo & anima & animatũ corpus eſſe deſiit. Quod non atendẽtes populi. i. ſimplices ſtãt attoniti.

Sicut populi, ita & ſcripturæ, tropos admittunt

¶ Sed nihilominus verũ eſt dicere, mortuus eſt hõ, eo videlicet ſenſu, q̃ ſolemus à parte ſignificare totũ. Et recte appellamus hoĩem corpus humanum vita defunctũ: & hmõi locutionẽ ſicut populi, ita & ſcripturæ noſtræ recipiũt, ſuntq; ob hmõi ſimplicitatẽ ſcripturę populorũ. Similiter q̃d hic de theſauro propoſuimus, dicẽtes: abſconditũ in agro id eſt, in publico, illi dicerẽt vel ſcriberẽt, oppoſitũ eẽ in adiecto, & cætera hmõi qualia populi non intelligũt. Attamẽ verũ eſt, & nõ ita, vt ſicut in eo quod anterius dictum eſt: ſic & in iſto, à parte ſignificetur totũ, imo de toto ſentias totũ, videlicet qa totũ apertũ vel pubilicũ eſt videntibus, totum abſconditum vel clauſum eſt inuidentibus.

Quomodo vel qualibus theſauris eiuſmodi in tali agro abſconditus ſit, & à quibus cito poſſit inueniri. Cap. III.

Dixímus

DIximus quo in agro thesaurus iste absconditus sit, scilicet gloriosa distinctio p sonarum sanctæ trinitatis, iam dicendũ, qũo illic absconditus sit. V trũq; etẽ demonstrare supra propositũ est, & quo in agro, & qualiter absconditus sit. Non longe pro hac demonstratione exemplum petatur. Præsens enim adest idoneum, si respicias vnde dixerit: Dñs narrabit in scripturis populoꝝ. V tiq; dices mihi, q̃d hoc dixerit de illo, q̃d sub interrogatione p̃miserat, dicẽs hoc modo: Nunq̃d Sion dicet homo, & homo natus est in ea, & ipe fundauit eã altissimus? Qũo, vel inquantum hæc portio magna thesauri absconditi hoc talentũ magni ponderis, hoc sacramentũ incarnationis, ad solam pertinẽs psonã filij, absconditũ est in agro sæpe dicto: sic vel intãtum & non occultius ibidẽ mysteriũ totius trinitatis absconditũ est. Solis em̃ indignis, inuidere & non videre volẽtibus sic fuit absconditũ, vt inueniri nõ posset dũ quæreretur & porcis bona margarita cõculcanda non obijceretur. Proinde dicit: O Sion, nunquid dicit homo iste, & homo natus est in ea, subauditur ciuitate sua, de qua p̃misit: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei, & ipe fundauit eam altissimus. Nunq̃d (inquã) dicet hoc hõ, scilicet quispiã totus terrenus, qualis est Iudæus siue hæreticus? Subauditur nõ. Hoc nãque dicere deoꝝ est, & omniũ filioꝝ excelsi: quod hic homo qui natus est in sancta Sion (quæ vna ciuitas est omniũ sanctoꝝ atq; electoꝝ angeloꝝ & hominũ) priusq̃ in ea nasceretur, ipe fundauit eã altissimus. Non hoc dicet homo, nõ intelliget qs, deditus sensui terreno, Ergo thesaurus absconditus. Similiter de omnibus sacramentis, & distinctiõe p sonaꝝ sanctæ trinitatis, q thesaurus magnus est: sciẽdũ, q̃a mod⁹ abscõsionis talis ẽ, vt hõ infidelis nõ inueniat: deoꝝ aũt vel filioꝝ excelsi multitudo fidelis, cito apprehẽdat.

Psal. 86. Sion, ciuitas oim electorum. Psal. 81.

Quod nõ in vna parte agri, sed p totũ agrũ sacræ scripturæ thesaurus iste, & indignis absconditus, & à dignis sit inuentus, vel cito inueniat. Cap. IIII.

QVA tandẽ in parte, vel quibus in partibus agri thesaurus iste abscõditus debet inueniri? Nã fortassis hoc quispiã putet, q̃d in parte seu in partibus, & nõ in toto agro thesaurus iste absconditus vel demõstrandus sit. Ad hæc (inquã) non in partibus, siue p partes, sed in toto, vel p totum, p oẽs terminos agri huius, thesaurus iste absconditus, iamdudũ inuentus, & adhuc inueniendus est. Quid illud totũ est? Nimiꝝ omne quod ab initio creaturæ vsq; nunc deus opatus est. Breuiter hic percurrere libet terminos agri, distinctiones opeꝝ vtilium, de quibus agit, de quibus omnis scriptura sancta consistit, iam̃q; promittere q̃d nusq̃ in omnibus his defit, p ipam designata literã, cooperatio trinitatis. ¶ Primum est creatio cœli & terræ, sequẽs cõditio creaturæ angelicæ, post hæc plasmatio hominis cũ benedictione plasmatoris siue creatoris, deinde post diluuiũ benedictio reparandi generis humani de hominibus paucis, post hæc facta ad Abraham promissio beati seminis, quod est Chrũs, deinde descensus dei in Aegyptũ ad liberandum populũ suũ, post hæc modus benedictionis, quo peracto tabernaculo Moses filijs Israel benedicere iussus est, deinde sermo q̃ de ædificãda domo dñi ad Dauid factus est, simul̃q; sacramẽta psalmoꝝ & p̃conia prophetaꝝ, post hæc cõsolatio siue reuersio captiuitatis de Babylone, Deinde Machabæorum victrices pugnæ. Per hos oẽs terminos extenditur ille ager, & in his omnibus iste thesaurus absconditus est, & vt manifestius dicã, ex istis operibus dei sancta vetus scriptura cõscripta est, & in singulis hoꝝ sanctæ trinitatis cooperationẽ non defuisse certũ est, & hoc p̃senti opere demonstrandum est. Quod cũ demonstratũ fuerit subsequetur opus clarissimũ dominicæ incarnationis, passionis, resurrectionis atq; ascensionis, & aduẽtus paracleti spũs sancti, quod videlicet opus nostra qualicũq; vel quantulacũq; declamatione tanto liberius, tanto̓q; vehemẽtius psonare poterit in gloria sanctæ trinitatis, quæ ab hinc p̃dicatione publica per totum mundũ cœpit annũtiari, quanto pluribus corroborata fuerit testimonijs ex dictis seu rebus gestis p̃cedentium ætatum seculi. Igitur ab initio creaturæ iam nunc exordiamur cursum suscepti operis.

Thesaurus per totum agrum absconditus.

Opa trinitatis in agro scripturarum

De capite libri: In principio creauit deus cœlum & terrã, qualis ibi sit abscõsio huius thesauri, & q̃ filius principiũ sit, sicut ipe dixit, ego principium qui & loquor vobis. Cap. V.

IN principio creauit deus cœlũ & terrã: Terra aũt erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciẽ abyssi, & spũs dei ferebatur sup aquas. Ecce qualis absconsio thesauri. Non nos pigeat, neq; fastidiũ cuiquã pariat frequentatio hæc nominũ istoꝝ thesauri & absconsionis eius. In inuentione gaudiũ est, & gaudiũ circa inuentum discurrens libenter eadem repetit: facit enim loqui ex abundantia cordis. ¶ Ecce ergo qualis absconsio. Cum sanctæ scripturæ spũs in isto capite libri, sanctã trinitatẽ velit intelligi, vnam tantummodo personam paruo subtegens velamine, faciem eiusdẽ trinitatis sapiẽtibus & prudẽtibus abscondit, reuelaturus eam paruulis. Quo sub velamine quã

Gene. 1.

In capite libri, testimoniũ de trinitate. Matth. 11.

personam abscondit? Nimirꝝ personam filij, sub velamine nominis principij. Sapientes
Iohan.8 quippe & prudẽtes, id est, superbi, qualiũ quidã dicebant eidem incarnato filio dei, tu qs es, in hoc dicto: In principio creauit, nihil aliud inuenerũt, aut inuenire voluerũt, q̃ ac si
Virgilij.6 diceretur, primo vel primitus creauit, quo sensu & poeta ethnicus, licet insignis, dicere
Aeneid. potuit: Principio cœlũ, terrã, camposq; liquentes, Lucentẽq; globũ lunę, titaniaq; astra,
Iohan.8 Spiritus intus alit. At ille paruulos attendẽs qui eũ erant audituri, interrogantibus (vt iã
Psal.39. dictũ est) tu quis es: principiũ (ait) qui & loquor vobis. Hoc dicẽs, nimirꝝ locũ istũ, caput istud sanctæ scripturæ retexit, ita vt non dubites, eum te velle simul agnoscere illud q̃q̃, quod in psalmo dicit ipse: In capite libri scriptũ est de me. Quod est em̃ caput libri, nisi hoc initium omnium scripturarum veritatis? ¶Omnis quippe scriptura sacra, scriptura canonica, vnus liber est, quia ad vnum tendit, & ab vno deo profecta, vno eodemq; spũ conscripta est. Econtra scripta omnia quæcũq; non veniunt ex eodem spũ veritatis, plures sunt libri. Propterea Sapiens Ecclesiastes dicit: Faciendi plures libros nullus est finis. Igitur in principio creauit deus cœlum & terrã, & spũs dei ferebatur sup aquas: splẽdidũ caput libri gloriam prædicat sanctæ trinitatis. Fugiant q̃ oderunt eum à facie ista, sicut fugiebat tunc, & accedere timebat Israel carnalis, quando ex collocutione dei splẽdida facta est facies Moysi.

Eccles.12
Gene.1
Exod.34

Quã ob causam filiũ siue verbũ dei principium decuerit nuncupari. Cap. VI.

QVam aũt ob causam filiũ siue verbũ dei, principium decuit nũcupari? Nimirꝝ quia oĩa per ipsum facta sunt. Veruntamen adhuc pro causa p̃senti paꝝ dictum est. Nã nõ solum per ip̃m, verũetiam propter ip̃m omnia facta sunt. Sic enim apostolus dicit: Decebat em̃ eũ, propter quẽ omnia, & p quẽ oĩa, q̃ multos filios in gloriã adduxerat, authorem salutis eorꝝ per passionem cõsummari. Hæc est causa vera, causa digna tanti huius nominis, scilicet principij, qa ip̃e est propter quẽ oĩa, & per quẽ oĩa: ipse (inquã) est omnis creaturæ principalis & efficiens causa. Dicit aliqs: Et deus pater nonne principiũ est? Plane principiũ pater, principiũ filius, principiũ spiritus sanctus. Verũtamen non tria principia, sed vnũ principiũ: ficut nõ tres dij, sed vn⁹ est deus. ¶Cur ergo in isto capite libri, solã filij p̃sonam, inspirator sanctæ scripturæ, spiritus dei, principium nuncupare voluit? Ad hæc inquam: Omnis iste liber, omnis sancta scriptura, cuius caput hoc est: In principio creauit deus cœlũ & terrã, cui creaturæ, vel propter quam scriptus est creaturam? Nimirꝝ propter creaturam humanam, ad instructionem creaturæ humanæ sancta scriptura condita est. Huic creaturæ sine dubio vna hæc p̃sona, filius dei, triplici modo principiũ est. Duobus modis tam angelicæ q̃ humanæ creaturæ principium est, videlicet quia & propter ipsum, & p ipsum oĩa, ficut iã superius dictũ est: tertio modo, solius creaturæ humanæ, quia p passionem salutis nostræ author consummatus est: salutis (inquã) nostræ princeps & principium est. Quod futurꝝ non latebat Mosen, cum istam scripturam digito dei p̃doctus scribere inciperet. Bene igitur, & venerabiliter secundũ rei veritatẽ pro Ben, id est, pro filio Bresith, id est, principium posuit, principiũ nuncupans filium dei. Propter quẽ, & p quẽ nos cõdidit, vidit, & saluandos fore p̃uidit? Proinde considerandum, quia licet pater quoq; principiũ sit, licet pater & filius & spũs sanctus (sicut iam supra dictum est) vnum principiũ sit, ex q̃ oĩa, per quem omnia, in quo omnia, nusq̃ tamen vel pater, vel spũs sanctus legitur ita manifeste principium se nominasse, sicut filius se nominauit, dicendo Iudæis: Ego sum principium, qui & loquor vobis.

Heb.2
Oĩs scriptura sancta ppter hoc mine est.
Roma.11.
Iohan.8

De eo quod in Psalmo dicit pater filio: Tecũ principiũ in die virtutis tuæ, in splẽdoribus sanctorꝝ ex vtero ante luciferꝝ genui te. Cap. VII.

ET quidem in Psalmo: Dominus dño, pater filio dicit: Tecũ principiũ in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorꝝ, ex vtero ante luciferꝝ genui te, & hoc ita intelligitur, vt dicat filio Dauid, domino Dauid, pater deus. Ego principiũ tecum sum, tecum operor in die virtutis tuæ, in processu victoriæ, vel resurrectionis tuæ, q̃ videlicet die sancti splenduerunt dispulsis tenebris, & accepta remissione pcõrꝝ: ego (inquã) principiũ, id est, pater, q ex vtero ante luciferꝝ, id est, ante omnẽ creaturam genui te. Nã Lucifer qui cecidit, qa principiũ esse voluit, fuerit quidẽ principiũ viarꝝ dei sed iunior te extitit? Veruntamen expositio hæc, qua pater principiũ in hoc verficulo intelligitur, scrupulosa est infirmis intellectibus, q̃d experimẽto didicimus. Putant enim ex hoc libere posse dici, q̃ pater sit principium filij, & ad eundem sensum ptrahere nisi sunt illud q̃d dicit Aplus: Caput aũt Christi deus. ¶Vt ergo scrupulum omnem amoueat, & illæso calle fides procedat: sciẽdũ, quia litera præscripti versiculi nullã nobis necessitatem imponit, vt pater intelligatur nomine principij. Cum enim dicit: Dixit dominus domino meo, id ẽ, pater filio, deus Christo, tecũ principiũ, hoc recte intelligitur

Psal.109
Psal.109
lob.40.
1.Corꝝ.11.
Psal.109

ac si dicat: Idcirco sede à dextris meis, idcirco dominare in medio inimicorũ tuorũ, quia deus es, & non homo tantum, verbũ & non caro tantũ. Deniq; hoc idem sonat: Tecum principium. Cum natura humana, secundum quam visus vel reputatus es nouissimus virorum, diuina natura est in vnitate, antiquũ & increatũ principiũ. Quid aliud loquitur Petrus in actibus Apostolorũ, dicẽs de hoc eodem dño: Qui ptransiuit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniã deus erat cũ eo? Nimirũ non sicut dici poterat, fuit dominus cum Moyse, & sicut ad Iosue dñs dicit: Sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: non (inquam) ita dictũ accipimus, quoniã deꝰ erat cũ illo, scilicet Christo, sed ita ac si diceret, quoniam ille non tantũ homo, sed & deus erat & homo. Similiter cum hic audis dicentem patrẽ deũ, ad mediatorẽ dei & hominũ Iesum Christũ: Tecũ principiũ ne occasionẽ sibi porrectam arbitretur Arrius, vt dicat, qm̃ principium se hic appellat pater, ergo ille principiũ filij est, & hinc dicit Apostolus: Caput aũt Christi deus, compendio fac litis finem: sentiens & principium, id est, deũ siue verbũ, & hominẽ assumptũ vnam esse personam, Iesum Christũ, cuius humanæ naturæ ipsa, quæ illi insita est, verbi diuinitas, & principiũ, & caput, & deus est. Amplius aũt & pater, & filius, & spũs sanctꝰ, indiuisa trinitas, vnũ principiũ, vnus deus, vnum caput est.

Esa. 35

Acto. 10

Iosue. 1

Item de causa nominis principij, & de eo quod Apostolus ait: Propter quẽ omnia, & per quem omnia. Cap. VIII.

MVlta hinc iam dici poterant collectis de thesauro scripturarũ testimonijs fidelibus, sed quoniam secundũ ordinem scripturarũ procedere nobis propositũ est, succingi oportet, iamq; p aliqd simile demonstrare, quã ob rem scriptori Moysi, imo ipsi, qui per Moysen locutus est & scripsit digito dei, filiũ seu verbũ patris, principiũ in isto capite libri nũcupare placuerit. Iam quidẽ supra dictum est, qa propter ip̃m, & p ipsum omnia, & ob hanc causam recte illũ hoc nomine p̃scribi, sed adhibita similitudine melius eadẽ causa cõplacebit. Virũ esse caput mulieris Apostolus dicit, idcirco quia non propter mulierem vir, sed propter virum mulier facta est. Dixit enim deus: Non est bonũ eẽ hominem solũ, faciamus ei adiutoriũ simile sui. Illud isti simile est. Quod enim aliud habuit exemplar, vt taliter prius virum, & deinde propter virum, ac de viro mulierẽ faceret, nisi verbũ suum filium suũ, propter quem, & per quẽ omnia facta sunt? Deniq; ꝙ fuit vni viro mulier vna, hoc est, & hoc futura erat vni filio dei, vna omniũ sanctorũ angelorũ atq; electorũ hominum ecclesia. ¶Differt tamẽ in facturis, sicut p̃positiones grammaticæ, ita & veritas intelligentiæ. Nam & propter virũ & de viro mulier facta est, ecclesia vero propter filium, sed nõ de filio: non (inquam) de ipsa diuina substantia creatura vlla creata est. Vnde Apostolus recte dixit, propter quẽ omnia, & p quem omnia. Et Euangelista: Per ipsum (inquit) facta sunt omnia. Per hoc ergo simile valet aliquatenus mẽte percipi, q̃ recte filius dei principiũ in initio creaturæ nominatus sit: quia si vir caput, id est, principiũ mulieris recte dicitur, idcirco quia propter eum mulier facta est, multo magis sine dubio filium dei recte principium scriptura nũcupat, idcirco quia propter ipsum, & per ipsum omnia.

1. Corꝝ. 11.

Ecclesia nõ de Christo sed ꝓpter Christum.

Hebrę. 2

Iohan. 1.

Quod altius sonet hoc nomẽ principium dictũ Iudæis, q̃ si dixisset, filius dei sum, vel Christus ego sum. Cap. IX.

QVum igitur ab hoc testimonio capitis libri principium se esse asserit, hoc modo respõdens Iudæis: Principiũ sum, q & loquor vobis, sanctum ac venerabile est perpendere, quomodo & malignã illorũ intentionem eludit, & veritatem essentiæ suæ non solũ non abscondit, imo altius depromit. Altius qppe sonat hoc nomẽ principiũ, q̃ si dixisset, filius dei sum, vel Chrũs ego sum. Cui em̃ angelorum vel hominũ licet aut congruit vt vocetur principium? Incommunicabile est vlli creaturæ hoc vocabulum. Qui dicere ausus fuit: Ego feci memetipsum. Hoc em̃ apud Ezechielem dixisse redarguitur p̃ spiritum propheticum, q̃d idem est ac si diceret: ego sum principiũ, propter hoc ip̃m cecidit angelus, & factus est diabolus. ¶Porro nomen hoc q̃d est filius, cõmunicabile est, & ip̃e pueris suis cõmunicauit siue participauit, quia cõmunicauerũt carni eius & sanguini, quẽadmodũ & in Psalmo, spũs sanctus longe ante protestatus est: Ego dixi dij estis, & filij excelsi oẽs. Nec vero illud repugnat q̃d Apostolus dicit: Cui em̃ angelorũ dixit aliquando, filius meus es tu: subiungit em̃, ego hodie genui te, quod totũ nulli vnq̃ alij dictũ, aut dicendũ est. ¶Chrũs q̃q; cõmunicabile nomẽ est, verbi gratia, cũ ipe deus in Psalmo loquẽs de patribus Abrahã, Isaac & Iacob: Nolite (inqt) tangere Christos meos. Igitur & altius, vt iam dictũ est, veritatem essentiæ suæ deprompsit, dicẽdo principiũ, q̃ si diceret, filus dei, vel Chrũs ego sum, & malignã intẽtionem illorũ sic elusit, vt non possent eũ accusare apud Romanũ imperium, quasi de assumptione regij nominis. Sic & in loco alio, dum circundantes illum dicerẽt: Quousq;

Iohan. 8

Principiũ est nomen magis proprium verbo dei, q̃ filius aut Chrũs.

Ezech. 29.

Psal. 81

Hebræ. 1

Psal. 104

Iohan. 10

animam nostrã tollis, si tu es Christus dic nobis palam, non statim ascẽdit contrã eos dicendo, Christus sum ego, sed quasi gyrando post eos, & aliqua locutus de se pastore & ouibus suis, quam videlicet professionẽ, si de illa accusaretur, non multũ curarent Romani, tandẽ dixit: Ego & pater vnũ sumus, q̃d nimiũ longe est altius, q̃ si dixisset, ego sum Christus, quia sicut iam dictũ est, multi dicti sunt Christi, intantum, vt Saulem quoque reprobũ, Dauid nominare non dubitauerit Christum domini. 1. Regũ. 24

Quomodo pater, & filius, & spũs sanctus vnum sit principium, & quam ob causam magis de persona filij scire oportuerit, visum esse principium. Cap. X.

Hæretici & Iudęi nõ patrẽ, sed filiũ negabant principiũ esse.

DE persona filij pro posse hactenus dictũ est, quam ob causam recte & rationabiliter principium debuerit nominari: nunc de psona patris, quod & ipe principium sit, nõ necesse est certis similiter demonstrare scripturarũ testimonijs. Omnis enim concertatio prauitatis hæreticæ seu pfidiæ Iudaicæ, nõ tam circa patris, q̃ circa filij personã oberrare consueuit: qualium acerrimi fuerũt Arriani, qui non solũ verbis refragati sunt huic veritati, quam tenet ecclesia dei de coæternitate patris & filij, verũ etiam gladijs eandẽ veritatẽ persecuti sunt, volentes quidem patrem increatum, filiũ aũt creaturam dici vel haberi. ¶Quod si qs in initio euangelij secundum Iohannẽ, dũ dicit: In principio erat verbũ, patrẽ velit intelligi p principiũ, vt sit sensus, in patre erat verbũ, vim facit literæ, nec locũ relinquit sequẽti sententiæ, quæ pmisso, In principio erat verbũ, statim subiungitur, & verbum erat apud deũ. Quid em̃, operabit, & verbũ erat apud deum, si idem intelligis in hoc dicto, In principio erat verbũ? Melius ergo atq; expeditius, In principio erat verbũ, sic intelligimus, ac si dicat: ante secula erat verbum dñs Christus, qui homo apparuit in fine seculorũ. Hæc em̃ intentio est illi⁹ sancti euangelij defendere vel protestari, antiquitatem Christi filij dei, quod nõ ex Maria initium habuerit existendi, sicut tũc aiebant, & cõcertare cœperant quidã hæretici, interim dum in Pathmos insula exulauit ille dilectus discipulus dñi, qui & propter eandem causam nouissimus hoc euangelium scripsit. Sic ergo, vt iam dictũ est, intelligi cõgruit: in principio erat verbũ, Chrũs non ex Maria sumpsit existendi initium, sed deus erat ante secula, q̃ homo factus est in fine seculorum. ¶Hæc idcirco dixerim, non q̃ pater & principiũ nõ sit, nam & hoc superius dixit, q̃ & pater, & filius, & spũs sanctus beata trinitas vnũ principium est, sed q̃ propter vel cõtra hæreticos magis psonam filij, q̃ personam patris opus erat defendi testimonio scripturarũ, per hoc nomẽ quod est principium, quod non ipse factus vel creatus sit, imo propter ipsum, & p ipsum omnia facta sunt, & in hoc fuerit intentio Moysi, siue eius in quo ille scripsit digiti dei, dum in capite libri talem p̃mitteret sententiã: In principio creauit deus cœlum & terram.

In principio erat verbum.

De spiritu sancto, vel processione spũs sancti, q̃d tribus modis effecta sit. Primo ad creandum omnia, quo dictum est: Et spiritus dei ferebatur super aquas: Secundo, vt spiritualibus donis rationalis exornaretur creatura. Tertio vt in remissionem peccatorum daretur, quod ante Christi aduentum non fiebat. Cap. XI.

INuenisti igitur o homo thesaurum hic, & thesaurus tuus expressa est sancta trinitas subsequẽte protinus hoc dicto: Et spũs dei ferebatur super aquas. Nam qui creauit deus, ipse pater est: & principiũ in quo creauit, ipse filius est: & qui ferebatur super aquas spũs dei, ipse spũs sanctus est. ¶De ista sanctæ trinitatis psona tertia, nõ abre illud quæritur, imo quæsitu & scitu dignum est, cur & hic, & per oẽs fere veteris instrumenti paginas vocetur spũs dei, siue spũs dñi: in Euangelio aũt, & ab ipso exordio Euãgelij secũdum Lucã nominetur spũs sanctus, absq; relatione dei vel domini. Sic em̃ esse aduertere poteris, si mente vel sedula intẽtione percurras scripturas vtriusq; testamenti veteris & noui. ¶Hoc ergo si quæras, vtilem cito solutionem inuenis, quia spũs eiusdem processio, quẽ procedentẽ sancta Christi ecclesia nũcupat, authoritate ipsius dicẽtis: Cũ venerit paracletus, quem ego mittam vobis spiritũ veritatis, qui à patre procedit: eius (inquam) processio tribus effecta est modis secundum scripturas veritatis. Primo, vt in principio, de quo iam dictum est, crearentur omnia: Secundo, vt spiritalibus donis humana exornaretur creatura, inter quæ maximum est illud, quod loquutus est p prophetas. Tertio, vt in pœnitentiã & remissionẽ peccatorũ daretur, quod ante Christi aduentum nõ fiebat. His ante pspectis, patenter intelligis, q̃a vbi primo processit ad creãdum oĩa, sicut hic habes: Et spũs dei ferebatur super aquas, recte dictus est spũs dei, quo nomine intelligitur, sicut ait pater Augustinus, q̃d sit ipe bonitas dei, etem̃ quia bonus est (ait) deus, idcirco oĩa creauit. Et vbi dona sua distribuit, ibi scribitur spiritus domini: Exẽpli gratia, vt illic: Et recessit spũs domini à Saul, & ferebat in Dauid. Et vbi remissionẽ peccatorũ

Quæstio de spũ sancto

Solutio

Processio spũs sancti triplex.

Gene. 1.

1. Reg. 16.

catorꝫ cœpit operari. ſ. ab aduentu Chri filij dei, glorioſo vocabulo ſpūs ſanctus cœpit nuncupari. Deniq; ante aduentum eiuſdē filij dei, dabatur qdem in diuiſionē gratiarꝫ, ſed non etiam in remiſſionē peccatorꝫ. Vnde eſt illud: Nondū erat ſpūs datus, qa Ieſus nondum fuerat glorificatus. Quia ergo ipſe eſt omniū peccatorꝫ remiſſio, noſtra eſt ſanctificatio, pulchre ex ore noſtro tali honorat vocabulo ſpūs ſanctus, non quod ſanctificatus, imo quod ſanctificans ſit, ſiue ſanctificator, & ipſa ſanctificatio. Verꝫ de hmōi, ſuo loco plenius dicendum erit, nunc ordinem ſeruaturi redeamus ad caput. Iohan. 7

Cum & pater ſit ſpūs, & filius ſpiritus, quam ob cauſam hoc ipſum ſubſtantiale nomen, ſcilicet ſpiritus, huic vni perſonæ ſæpius in ſcripturis ſanctis aſſignetur. Cap. XII.

QVamuis hic ſolam hanc pſonam ſpm̄ nuncupauerit ſcriptura, dicendo: Et ſpūs dei ferebatur ſuper aquas, nihilominus tñ & ipſe deus, cuius hic ſpūs p̄dicat, & ip̄m principium. i. filius, in quo deus creauit cœlum & terram, ſpūs eſt, & nō tres ſpūs, ſed vnus, ſicut non tres dñi, ſed vnus deus. Vnde in euangelio, cū dixiſſet dei filius: Veri adoratores adorabunt patrem in ſpū & veritate, nam & pater tales quærit q adorent eum, protinus ſubiunxit: Spūs eſt deus, & eos qui adorant eum, in ſpū & veritate oportet adorare. Quibus in verbis non illud intendit, vt ſpūs ſubiectum, & deus p̄dicatum ſit, & iſte ſenſus ſit, ſpūs ſanctus eſt deus, licet & hoc ſuis in locis recte p̄dicet, ſed hoc nimirꝫ, vt deus ſubiectum, & ſpūs ſit p̄dicatum, ſitq; ſenſus, deus eſt ſpūs. Quia videlicet ſancta trinitas, quæ hic (vt iam dictum eſt) intelligit: In principio creauit deus cœlum & terram, & ſpūs dei ferebatur ſup aquas, ſicut vnus deus, ita veraciter vnus p̄dicat, & intelligitur ſpūs. Iohan. 4

¶ Quam igitur ob cauſam hoc ip̄m ſubſtantiale nomen. ſ. ſpūs, ſæpius in ſcripturis ſanctis huic vni pſonæ aſſignatur? Nunquid eo quod ſubtilior ſit natura, cum ſit vna ſummæ trinitatis natura vel ſubſtantia? Non vtique ſubtilior eſt, neq; em̄ vlla eſt ſubſtantiæ diſſimilitudo, ſed eſt huius pſonæ propria quædam valde ſubtilis operatio. Sic em̄ ſpūs iſte intelligitur in deo, qūo in anima conſcia ſua ſiue intentio. Deniq; & Apoſtolus cum dixiſſet: Quis em̄ ſcit hominum quæ ſunt hoīs, niſi ſpūs hoīs, qui in ipſo eſt. Continuo ſubiunxit: Ita & quæ dei ſunt, nemo cognouit, niſi ſpūs dei. Virtus altiſſimi eſt hic ſpūs patris, & filij, vtranq; & enim pſonam hic recte intelligimus in nomine vnius dei, cum dicitur ſpūs dei, & in iſto capite libri, & in toto libro, id eſt, ſcriptura ſacra vbi paſſim prædicatur ſpūs dei, vel ſpūs domini. Quod ſi diſtinctio pſonarum in hac ipſa relatione deſideratur, exemplum in promptu eſt, cum in euangelio dominus dicit: Non enim vos eſtis q loquimini, ſed ſpūs patris veſtri qui loquitur in vobis. Et Apoſtolus ad Galatas: Quoniam (inquit) eſtis filij dei, miſit deus ſpm̄ filij ſui in corda noſtra, & alibi loquitur: Si quis autem ſpm̄ Chri non habet, hic non eſt eius. Virtus (inquam) altiſſimi eſt, ſicut & filius fortitudo vel brachium dñi, hoc in ſua operatione proprium habens, quod per brachium quidem domini, id eſt, per filium, facta omnis natura, vel formata eſt om̄is creatura, ſiue ſubſtantia, per hunc autem viuificata eſt, & viuit deo omnis electa rationalis creatura, tam angelica quàm humana. Alia q̄ſtio. Reſponſio. 1. Cor. 2 Spūs ſ. cur virtus altiſſimi dicit. Matth. 10 Gala. 4 Roma. 8

De proceſſione ſpiritus ſancti, cuius videlicet proceſſionis illud erat initium, quod ferebatur ſuper aquas, & quouſq; in ope ſuo proceſſerit hic ſpiritus dei. Ca. XIII.

IAm ſupra mentio incidit de eo, quod hunc ſpm̄ dei ſancta eccleſia procedentem, appellari conſueuit appellatione ſolenni, authore ip̄o filio dei, qui primus hoc verbo vſus eſt, vbi dixit: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre ſpm̄ veritatis, q à patre procedit. Vnde ſumptā putas verbi ſiue vocabuli huius authoritatē, niſi ex hoc eodem capite libri, qa ſic dictū eſt: Et ſpūs dei ferebatur ſup aquas? Quidnam ferri ſup aquas, niſi iam procedere erat? Cuncta quæ locutus eſt homo factus, & inter homines ambulans, & docens filius dei, nimirꝫ authoritatē habent de ſanctis ſcripturis, & in as aſpiciebat etiam cū noua putaret loqui, iuxta quod de ſeip̄o dilecta in Canticis iamdudum dicebat: Oculi eius ſicut columbæ ſup riuulos aquarꝫ, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Spūs ſ. cur paracletus dicitur. Iohan 14 Canti. 5

¶ Itaq; ſicut certū habemus, qa dicendo: Ego principium qui & loquor vobis, reſpiciebat (ſicut ſuperius memoratū eſt) ad iſtud caput libri, quo dictum eſt: In principio creauit deus cœlum & terram, ita & vbi ſpm̄ ſanctum procedentē dixit, non dubitemus eum reſpexiſſe iſtud quoq;, qa ſcriptum erat: Et ſpūs dei ferebatur ſup aquas. Magna res eſt proceſſio ſpūs ſancti, cuius videlicet proceſſionis illud initium erat quod ferebetur ſuper aquas. Leuemus oculos noſtros, oculos hominis interioris, oculos fidei diligentis, & intellectu quærentis, & videamus quouſque in opere ſuo proceſſerit hic ſpiritus dei, & tunc aliquantiſper perpendere poterimus dignitatem, ſiue pondus dicti huiuſcemodi ſpiritus veritatis, qui à patre procedit. Certe cum procedere inci- Proceſſio ſpūs ſancti, res magna

peret,qñ ferebaſ ſuper aquas,terra de nihilo facta, inanis erat & vacua, & tenebræ erant ſup faciem abyſſi. Nunc aũt qualis eſt terra,& qd in ea factum eſt ex oĩpotentia procedẽtis? Parũ eſt attendere,cp in primis facta eſt lux intellectualis. Deinde firmamentũ in medio aquarũ diuidens aquas ab aquis, deinde ex arida, quam appellauit terram, productio oñis herbæ virentis, & oĩs ligni fructum facientis,& ſemen ſuum in ſemetipſo habentis, Deinde oĩs ornatus firmamenti ſiue cœli,ſole & luna ac ſtellis miro ordine diſpoſitis. Deinde omnis creatura quæ in aquis natat, quæ ſup terrã in aere volitat, quæ per terram,ſiue quadrupes,ſiue bipes ambulat,aut ſine pedibus reptat,ad ſummũ quæ cũcp deo dicẽte facta,deo mandante ſunt creata,quorũ nouiſſimũ atcp pulcherrimũ eſt creatura humana, & de quibus omnibus ſcriptum eſt: Quia vidit deus oĩa quæ fecerat,& erant valde bona. Parum (inquã) eſt attendere hæc in proceſſione huius ſpũs dei, niſi leuatis(vt iam dictũ eſt)oculis videas quouſcp proceſſerit,& adhuc in opere ſuo proceſſurus ſit, videlicet donec ſedeat filius hoĩs in ſede maieſtatis ſuæ,poteſtatẽ habens faciendi iudicium à dextris & à ſiniſtris. Filius(inquam)hoĩs principiũ creaturæ,& ſumma creationis ſiue proceſſionis huius,ſpũs dei,quia propter ipſum, & ipſum omnia facta ſunt, ſicut ſupra memoratũ eſt cum teſtimonio ſermonis apoſtolici, quo dixit: Decebat eñ eum, propter quem oĩa, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.

Gene.1.

Filius hoĩs Heb.2

Item, de proceſſione ſpũs ſancti, quid differat à proceſſione filij, qñ dixit filius: Ego enim ex deo proceſſi & veni. Ca. XIIII.

SEquamur attentius cũ glorificatione trinitatis, maieſtatẽ huius proceſſionis,& hoc nobis ſit formare vel iure ſacerdotali edere panes propoſitionis de menſa ſanctuarij cœleſtis, quã dñs in conſpectu noſtro parauit, cp ſcripturas veritatis fideliter tractando, dignas deo, quoad poſſumus, facere poſſumus hoſtias pulchræ laudationis Dicendum in primis, iſa proceſſio, vel iſm procedere qd ſit, deinde qd diſtet inter proceſſionem ſpũs ſancti, & proceſſionem filij, qñ & ipſe de ſemetipſo loquens, hoc verbo vſus eſt, dicendo Iudæis: Si deus pater veſter eſſet, diligeretis vtrunqꝫ. Ego eñ ex deo proceſſi,& veni. Neqꝫ eñ à meipſo veni,ſed ille me miſit. Duo verba dixit,proceſſi & veni,& nimis anguſtũ eſt,ſi in his duobus verbis vnũ idemcp intelligere velis.ſ,nihil aliud q̃ quod in hunc mundũ veniens,q inuiſibilis erat apud deũ, viſibilis per aſſumptã carnẽ apparuit, Latior ſenſus & amplioris intelligentiæ lumẽ ẽ,ſi duas natiuitates eius ſuſcipias in his duobus verbis,proceſſi & veni: natiuitatẽ humanitatis,qua ex ſubſtantia patris ante ſecula genitus eſt. Et natiuitatis,ipſius humanitatis,qua ex ſubſtantia matris in ſeculo natus eſt, Quãuis & hoc,quod venit prodiens ex virginis vtero,procedere fuerit, ficut ſcriptũ eſt Et ipſe tanq̃ ſponſus procedens de thalamo ſuo. Item, in alio Pſalmo dicit ei: Intende proſpere procede &regna. Quod recte intelligit de pñti humanitatis eius vita,iuxta quã veraciter dictum eſt: Puer Ieſus proficiebat ætate & ſapĩa,videlicet eo vſqꝫ proficiens, vt appareret dictis & factis,cp ipſe eſſet iſa ſapĩa: & ſicut dictum,ita & factũ eſt,qa proſpere proceſſit p annos paulo plus q̃ triginta,& tam breui exacto tpe,ecce nunc regnat in potestate magna,quemadmodũ dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Vere nos hic agimus de illo antiquiore proceſſu eius,de quo non ſine magno pondere dixerit Ego eñ ex deo proceſſi. Quiſnam ille proceſſus,ſiue illa proceſſio quæ fuit,niſi illa mirabilis atqꝫ ineffabilis dilectio dicentis: Fiat lux,fiat firmamentum,fiant luminaria,& cætera omnia,de qbus Pſalmiſta,contẽplator illius dicti ſiue verbi: Statuit (inqt) ea in ſeculum, & in ſeculum ſeculi,ꝓceptum poſuit,& non ꝓteribt. Igitur,vt ſupra propoſitũ eſt,in primis dicendum nobis,iſa proceſſio,vel iſm procedere qd ſit, & deinde proceſſio filij qui dixit: Ego eñ ex deo proceſſi,in quo differat à proceſſiõe ſpũs ſancti,de quo idem dixit: Quem ego mittam vobis ſpiritum veritatis,qui à patre procedit.

Duæ natiuitates chri

Pſal.18
Pſal.44
Lucæ.2
Matth.28
Iohan.8
Gene.1
Pſal.148
Iohan.15

Quid ſit proceſſio,ſiue procedere,& cur de ſemetipſo loquens,præterito tempore dixit,proceſſi: de ſancto autem ſpiritu dixit præſenti tempore,procedit, Cap.XV.

PRoceſſio eſt ſolennis egreſſio pſonarũ maxime ſpectabilium, non ſine quadam grauitatis feſtiuitate ſuam pſentiam exhibentiũ,taliter,vt veneratione quoqꝫ digne mereant à conſpectu plebeium,magna(vt ſæpe fit)cũ iocunditate occurrẽtiũ,magno cũ gaudio deducentiũ. Et noſtrum qdẽ procedere,q locales ſumus, eſt proficiſci de loco ad locũ: diuinitatis vero localis non eſt,licet interdũ locus illi aſſcribaſ,exempli gra,cũ dicit quiſpiã: Vere etem dñs eſt in loco iſto,& ego neſciebã. Eſt autẽ proceſſio diuinitatis effectus mirandi operis, vnde ſic ppendit,ſic mente conſpicit,maieſtas tantæ dominationis,ſicut ex facie cognoſcit dignitas hoĩs reuerendi, de loco ad locum venerabiliter procedentis. Igitur effectus operis,ſi dociles,ſi attẽti,ſi beneuoli ſumus

Proceſſio quid eſt

Gene.28

ad con

ad contemplandã pulchritudinẽ tãtæ proceſſionis, docere nos poteſt, vt cognoſcamus dñm maieſtatis: dominũ (inquã) maieſtatis, filiũ qui iamdudũ proceſſit, dñm maieſtatis nihilominus ſpiritũ ſanctũ qui adhuc procedit. Hæc deniq; diſcretio in tẽporibus verbi huius prudẽter audienda eſt, qa de ſemetipſo loquens filius dei, ſecundum ꝑteritũ tẽpus dixit: Ego eñ ex deo proceſſi. de ſancto aũt ſpiritu loquẽs, præſenti tempore dixit: Qui à patre procedit. Proinde nimis incongruũ eſſet, ambos ſcilicet filiũ & ſpm̃ ſanctũ dicere procedentes, cũ procedens participiũ ſit tẽporis ꝑſentis, ſicut & verbũ procedit quod de ſolo ſpũ ſancto dictũ eſt: filius aũt iamdudũ (ſicut dictũ eſt) proceſſerit, cuius ꝓceſſio fuit ille effectus operis, à quo deus, q ꝓ illum omnia creauit, iamdudũ ceſſauit, ſicut manifeſte ſcriptura dicit: Et requieuit deus die ſeptimo ab vniuerſo opere quod patrarat, & benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illũ, qa in ipo ceſſauerat ab omni ope ſuo quod creauit deus vt faceret. Nullam quippe nouam creaturæ ſpeciem deinceps creauit, quam ante illam requiem ſuã in genere ſuo non creauerit.

Filius prꝰ ceſſit, ſpũs ſanctus ꝓcedit Iohan. 8 Ibidem. 16 Gene. 2

Quod neq; filius ad creandum oĩa proceſſerit abſq; cooperatione ſpũs ſancti, neq; ſpũs ſanctus ad ſanctificandũ procedat abſq; cooperatione filij. Cap. XVI.

NVnquid vero proceſſionẽ ſpũs ſancti, qua nũc vſq; procedit ad ſanctificationem creaturæ rationalis, ſecernimus aut ſecerni patimur à proceſſione filij, qua (ſicut iam dictũ eſt) dudũ proceſſit, & procedere, id eſt, nouas creaturę ſpecies condere vel patrare ceſſauit? Nunqd hoc dicimus, aut dici vel æſtimari patimur, ꝗd filius ad creandũ proceſſerit abſq; cooperatiõe ſpũs ſancti, aut ſpũs ſanctus ad ſanctificãdũ procedat abſq; cooperatione filij? Abſit hoc. Inſeparabilis eñ eſt totius operatio trinitatis, vnius dei, vnius & inſeparabilis imperij. Et tũc, quãdo proceſſit filiꝰ ex ore patris dicẽtis, fiat hoc vel illud, ductor totius opis erat ſpũs ſanctus: & nunc, ꝗdiu ad ſanctificandũ procedit ſpũs ſanctus, ferturq; ſup aquas baptiſmi, idem ipe qui fereba tur ſup aquas in initio, ſicut ſcriptura dicit, filius arbiter & efficiẽs cauſa eſt eiuſdem ſanctificatiõis. Et illic, vbi deus pater cũ ſpũ ſancto ꝑ filium cuncta creauit (oĩa ꝑ ipm̃ facta ſunt, & ſine ipo factũ eſt nihil) & hic, vbi deus pater cum filio ſanctificat electionẽ creaturæ rationalis, delitiæ parãtur, vel pficiuntur cooperatione totius trinitatis: illæ nimiæ deliciæ charitatis, quæ ita meminit ſapiẽtia dei, filius dei: memor, eius quã dicimus ſuę proceſſionis. Quãdo ꝑparabat cœlos aderam, quãdo certa lege & gyro vallabat abyſſos, quando æthera firmauit ſurſum, & librabat fontes aquæ, quãdo circundabat mari terminũ ſuũ, & legẽ ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos, quãdo appendebat fundamẽta terræ, cũ eo eram cũcta cõponens, & delectabar ꝑ ſingulos dies, ludẽs corã eo omni tpe, ludẽs in orbe terræ, & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominũ. Quidnã eſt hoc, niſi ac ſi diceret, quando dixit deus, fiat lux, quãdo dicebat, fiat firmamẽtũ in medio aquæ, cõgregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in locũ vnũ, quando (inquã) hæc & cætera dicebat, & ꝑ ſingulos dies videbat ꝗd eſſet bonũ, ego procedebam ex ore eius, ego eñ ſum illa dicio, ſiue verbũ eius. ¶ Igitur proceſſio filij, tpe vel loco à proceſſione ſpũs ſancti nõ ſecernitur, qa videlicet tũc iſta facta ſunt, quãdo ſpũs dei ſup aquas ferebat: & ſicut pater, ita & filius, ita & ſpũs ſanctus, vnus deus, vbiq; eſt, & nullo loco cõcluditur. Tantum in effectũ opis, diſtantia agnoſcẽda eſt proceſſionis vtriuſq;, ſcilicet filij & ſpũs ſancti, quia videlicet à cõditione creaturæ ſiue ſubſtãtiæ, quæ vtiq; ꝑ filiũ factæ ſunt, oĩa eñ per ipm̃ facta ſunt, ſeptimo die deus requieuit. A ſanctificatione vero creaturæ rationalis (quod opus ꝑ ſpiritũ ſanctum fit) nondũ pater aut filius requieuit, nondũ ceſſauit, vnde dixit & Iudæis idẽ filius dei: Pater meus vſq; modo operat, & ego operor. De illis delicijs ſapiẽtiæ dicentis: Et deliciæ meæ eẽ cũ filijs hominũ, ſuo loco in illo ſpeciali opere trinitatis, ſcilicet in factura vel plaſmatione hominis, erit plenius dicendum.

Inſeparabilis eſt totius trinitatis operatio. Prouer. 8 Gene. 1 Quõ differũt filij & ſpũs ſancti proceſſio. Iohan. 5 Prouer. 8

Contra illos q dixerũt ſpiritũ ſanctũ à ſolo patre, & nõ etiã à filio procedere, dictum à ſapiẽtia: En proferã vobis ſpm̃ meũ, & oſtendã verba mea. Ca. XVII.

EAdem ipſa ſapientia dicit paruulis: En proferam vobis ſpiritũ meũ, & oſtendam verba mea. Quid hoc eſt, niſi quod facturã ſe ꝑuidebat, iamq; fecit ipſa incarnata ſapientia? Cũ eñ reſurrexiſſet à moruis, ſtans in medio diſcipulorũ ſuorũ, inſufflauit & dixit eis: Pax vobis, accipite ſpm̃ ſanctũ, & ſicut aliꝰ Euãgeliſta dicit: Tunc aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Nonne hoc erat ſapientiæ, id eſt, *de filio dei, procedentem de ſemetipſo dare vel proferre ſpiritum ſuũ, ſpiritũ ſanctum & oſtendere verba ſua? Item in eodem libro ſcriptũ eſt: Sapientia ædificauit ſibi domũ, excidit columnas ſeptem. Quid hoc eſt dicere, niſi quia verbũ dei, filius dei, naturã aſſumpſit, ſiue corpus humanũ, & eidem aſſumpto homini ſanctũ infudit ſeptiformẽ ſpiritum. ¶ Hæc idcirco dicimus, qa fuere nõnulli maxime Græcorũ, q dicerẽt à ſolo patre & nõ etiã à filio, procedere hũc ſpm̃ ſanctũ, quos tamen ſancta Romana eccleſia, latinæ

Prouer. 9 Prou. 1 Iohan. 20. Luc. 24. *filij. Prouer. 9

eccleſiæ

ecclesiæ columna, iamdudū per multa cōsilia, luce coruscans euangelica, & sup̄ petram fidei firmiter stans fundata, sic reuerberauit, concentorē ex ipsis Græcis habēs Athanasium catholicum atq; orthodoxum, vt iam non sit nobis necesse quicq̄ addere, nisi quia spontaneum in sermonibus nostris huic processioni offerimus obsequiū, & in scribēdo de hmōi quoddam dulce in palato cordis ruminamus delectamentum. Tunc autem delectamentum hoc duplicatur, & spectatorem tantæ processionis lætificat habundātius, si cum authoritate scripturarum ratio quoq; suppeditat, vt non dubitet intima fides, q̄ non minus à filio, q̄ à patre, hic amborum spūs procedat, deus ex deo, nō differēs in substantia, pax ambobus in maiestate, nō par in gloria. Igitur, vt de ipa processione vtiliter delectemur, & delectabiliter vtilia loquamur, dicendū in primis, quot sint, & q̄ sint modi processionis eiusdē sancti spiritus.

Ad eandē veritatis rationē multū illud valere, q̄ ait filius nocte illa qua tradebat: Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego vadam: si em̄ nō abiero paracletus nō veniet ad vos: si aūt abiero, mittā eū ad vos. Ca. XVIII.

Sup̄ cap. 11 Triplex p̄cessio spūs sancti.

IAM quidē longe superius prælibatum est, sed nūc repeti, & latius explanari causa postulat, quia processio sancti spūs tribus effecta est modis secundum scripturas veritatis. Primo, vt in principio, id est, in filio, siue per filium crearentur oīa: inter q̄, vbi dictū est: Et spūs dei ferebatur sup̄ aquas, maxima atq; pulcherrima narratur facta esse creatura, lux intellectualis, scilicet creatura angelica. Secundo, vt spūalibus donis humana exornaretur creatura, inter quæ maximum est illud, quod locutus est p̄ prophetas. Tertio, vt in pœnitentiam & remissionem peccatorū daretur, quod ante Christi aduentum non fiebat. ¶ De isto effectu processionis, quod est in remissionē peccatorū dari, quis dubitet hoc dicere, quia secundum hunc modū spūs sanctus à filio quoq; procedit? Nam de illo q̄q; dato, q̄ spiritus idem diuisiones gratiarū distribuit, post modū dicendum erit, quia nihilominus hoc etiam modo à filio procedit. De isto nūc dicere præstat, quod est in remissionē peccatorū dari, quo fine dato nullus vnq̄ hominū saluari potuit aut poterit. Hoc ergo in primis libenter (vt spero) & efficaciter accipiet auditor fidelis. Vado (inquit ipe filius dei) ad eū qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me quo vadis. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implebit cor vestrum. Sed ego veritatē dico vobis, expedit vobis vt ego vadā. Si enim non abiero, paracletus nō veniet ad vos: Si aūt abiero, mittam eū ad vos. ¶ Scio q̄dem & miror, locū hunc à quibusdā magnis & sanctis patribus sic esse tractatum, vt dicerent, apostolos Christi circa ipm dominū non potuisse habere dilectionē spiritualē, nisi præsentiam sui subtraheret corporalem, atq; hoc eē quod dicit: Si em̄ nō abiero, paracletus non veniet ad vos: si aūt abiero, mittā eū ad vos. Deniq; talis huius p̄sentis capituli expositio, verticem rei, siue maiestatem sacramēti, de quo tunc agebatur in illa sacratissima cœna, nō attingit: vt dicere non dubitem, quia pro rei magnitudine seu pondere, sensus iste bonus q̄dē, sed nimium videt exilis. ¶ Amplius aūt & hoc dicere licet, q̄ nō idcirco factū est, q̄d hic prædixerat: Tristitia implebit cor vestrū, quia corporalē sui præsentiam ascendens in cœlum, abstulit ab oculis eorū, imo & proinde magis gauisi sunt, sicut Lucas manifestius narrat: Et factū est (inquiens) dū benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cœlū, & ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalē cū gaudio magno. Vnde ergo cōtristari habebāt, aut vnde tristitia implebit cor vestrum? Nimirū de morte eius, de qua tā diu cōtristati sunt, donec venit Maria Magdalene, resurrexisse illum nuntians, his (inquit Marcus) qui cum eo fuerant lugētibus & flentibus. Hoccine (inquis) fuit ire ad patrem. s. mori, q̄m̄ dixit: Et nunc vado ad eum q̄ me misit. Plane hoc ad patrem ire fuit, à quo & coronandis erit gloria & honor propter eādē passionē mortis. An nō & hoc euangelista dicit in initio eiusdē sermonis? Sciēs (inqt) Iesus, q̄a venit eius hora, vt trāseat ex hoc mūdo ad patrē. Itē q̄q; Sciēs (ait) quia oīa dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deum vadit.

Expositio insufficiēs.

Tristitia implebit cor vestrum Lucæ. 24.

Marc. 16

Hebræo. 2 Iohan. 13.

Item de eodē dicto, & q̄ spūs sanctus tūc primū appellatus fuerit paracletus, id ē consolator, eo q̄ sit ipse peccatorū remissio, quam videlicet remissionem p̄cātorū nō dabat prius, nondū glorificato Iesu. Cap. XIX.

Iohan. 16

IGitur, vt aliquid dicamus dignum tanta grauitate oris ipsius domini, dicentis: Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, simul & illud perpēdere operæpretium est, quia nusquàm ante illam sacratissimam cœnā, in qua sermonē hunc habuit, spiritum sanctum, paracletum nuncupauit. Eruditæ mentis est, persentire causam nominis huius, scilicet paracleti, quod latine dicitur consolator. Quam videlicet causam sentiens, simul etiam percipiet, quia multum pertinuit ad rem, vt tali in tempore potissimum (quod ante non fecerat, neq; per semetipsum, neq; per prophetas) spiritum sanctum paracletum nuncuparet. Quale enim tunc erat tempus, vel quid illo tempore agebatur,

Causa huius nominis paracletus.

batur? Tempus erat passionis, tēpus glorificationis: etenim hora eius instabat, vt p mortis passionē transiret de hoc mūdo ad patrem, & idcirco tali transitu mox transiturus erat, vt acciperemus pctōz remissionē. Neq; eñ aliter nobis peccata remitterent aut remittuntur, nisi p sanguinē eius. Et quæ rogo prima vel maxima est sanctoz omniū consolatio, nisi peccatoz remissio? Cū igitur dicit, si eñ non abiero, paracletus nō veniet ad vos, sic intelligi vult, ac si dixisset, si enim p passionem mortis nō transiero ex hoc mūdo, neq; vobis, neq; antiquioribus, neq; venturis post vos, dabitur spūs sanctus secūdū hoc datum, quod est peccatoz remissio. Quam propter causam recte dicitur & vere est cōsolator. Cūq; protinus subiungit: si aūt abiero, mittam eum ad vos, hoc patenter enuntiat, quod ab ipso procedat hic consolator. Hic spūs sanctus peccatoz remissor & ipsa remissio. Et quis, nisi infidelis dubitare aut nescire vellet, quod de ista psona, de isto filio dei, pctōz nobis remissio processerit? Nonne hoc ipsum nobis luce clarius facit veritas euangelij, cū ipe qui dixerat: si autem abiero mittam eum ad vos: postquam abijt, rediēs & stans in medio discipuloz suoz, insufflans & dicens, accipite spiritū sanctum, statim subiunxit, quorum remiseritis peccata, remittunt eis? Et qdem spiritus sanctus non est flatus corporeus, veruntamen p hoc verbum quod dictum est, insufflauit, duo hæc nobis dat intelligi, & quod ex ipo procedat ista paraclesis, & quod p hunc spiritū sanctum tam facile fit omnia peccata dimitti, quàm facile, cū vult, insufflare potest aliquis. Succurrunt multa cum ratione famulantia veritati huic, & idcirco vt sermo prolixus minus fastidiosus fit, quasi respirandum est faciendo finem præsentis libelli.

Conuincit error Græcorum.

Iohan. 20

Insufflauit cur dictū ē

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione sancti spiritus.

LIBER SECVNDVS.

De thesauro nominis dñi, quē qui thesaurizant subijpsis, iuxta beatū Iob reges & consules siue principes sunt. Cap. I.

QVI thesauros nominis tui fideliter thesaurizant sibi, o Trinitas deus, ipsi reges, ipsi consules siue principes sunt: De qbus beatus Iob, similis talium diuitum eē cupiens loquit: Nūc eñ dormiens silerem & somno meo requiescerem cū regibus & cōsulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines: aut cū principibus, q possident aurum & replent domos suas argēto. Quid ergo tantillus, qui thesauz hunc inuenisse me arbitror, absconditum in agro, sicut pscripsi in præcedenti libro? Putas ne sperare audeā, quod cū possedero auz hoc, & domū meam repleuero hmōi argento, dormiturus sim in silentio, & requieturus somno meo cū illis regibus & consulibus terræ: qui semetipsos regere, & alijs suo quisq; tempore noue runt cōsulere: cū illis principibus. i. sanctis doctoribus qui vt auz hoc & argentū possident, ædificauerūt sibi solitudines sanctæ cōtemplationis, iuxta illā sententiam verā, Scribæ sapientiā in tempore otij, & qui minoratur actu, ipe percipiat eam? ¶O si fiat iuxta præuisum olim memorādi Otomatis psagium: vtinam Iesu Christe, cunctaz dñs mansionū qui ostiarius ipse es & ostium, adducas me in domum illoz vsq; ad pedes, ne dicā confessum ipsoz, scilicet regum iam dictoz consulumq; ac principū, cū sponsione hac, Ingredieris in abundantia sepulchrū. Hac igitur spe cęptum fidelis sermo peragat cursum, & procedentis spūs sancti cum laude & gloria summæ trinitatis, quo ad potest, psonet præconium, scrutetur de sanctis scripturis testimonium.

Iob. 3

Ædificant solitudines quid est.

Eccl. 38.

Reuelationis præsagium.

Iob. 1.

Quod non minus à filio quàm à patre procedat spūs sanctus, & de eo qd ait filius, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis qui à patre procedit. Cap. II.

IAm de processione, qua procedit in remissionem peccatorum, pauca dicta sunt & adhuc aliqua dicenda sunt, pro astipulatione veritatis huius, quod non minus à filio q̄ à patre procedat hic vnus idemq; spūs. Dixit eñ ipe filius. Si enim nō abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Et de hoc iam dictum est. Restat, vt eiusdem filij dictum pro hoc ipo negotio ad medium deducamus, cui fortiter inniti visi sunt sibi, qui dixerunt, quod à solo patre, & non etiam à filio, procedat spiritus sanctus. Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à pre, spm veritatis

Iohan. 16

Argumentatio Græcorum

Iohan. 15.

tatis,qui à patre procedit.Ecce(inquiunt)qũo distinxit,q̃ diligenter expressit. Nã dixit quidẽ,quẽ ego mittam vobis,sed addidit à patre.Sed nec semel dixisse contẽtus,ne pax̃ expressisse videret,subiunxit.Qui à patre procedit. ¶Itaq; ad confirmãdum q̃d æque à filio ,vt à patre procedat spũs sanctus,pax̃ illis est,quod dixit filius pluribus in locis,ego mittam vobis:nisi rationem demus,cur vel quid intendens addiderit,qui à patre procedit.Magna plane quæstio,& ad soluendum esset difficilis,si iam constaret & nos concederemus,quod vbicũq; nominatur pater,vna tantum ꝓsona debeat intelligi,scilicet dei pater vnici filij Iesu Christi. ¶At vero(sicut Apostolus dicit)vnus deus & pater omniũ, & nos in oratione dominica dicimus,diuina institutione formati:pater noster qui es in cœlis:discrete accipiendum est nomen patris,vt alias intelligitur pater omniũ filiorum adoptionis,alias pater vnici & consubstantialis filij.Deniq; nobis,qui non nati,sed adoptati sumus,pater est vnus idẽq; trinus deus,pater & filius & spũs sanctus:illi aũt,q solus est naturalis filius,vna ꝓsona pater est,& ad illum vnicum filium relatiue pater dicitur. Discretionis huius signũ hoc est,In euangelio est,vbi cum additamento possessiui pronominis dicat hic filius,pater meus vel patris mei : & est vbi dicat,pater,vel patrẽ,& à patre:sicut hic absq; additamẽto huiusce pronominis. ¶Quod si diligenter discreueris, perpulchrũ est animaduertisse,qa cũ signanter dicit pater vel patris,cum præpositione hac meus vel mei,ea,quæ tunc loquit,longe cõmunionẽ excellunt nostræ fraternitatis, scilicet,vt qualia tũc loquit,nemini nostrũ,qui ꝓ gratiã fratres eius vel filij dei nominamur & sumus,loqui fas aut licitum sit.Exempli gratia:Pater meus(inqt)vsq; modo operatur.Quod deinde sequitur,& ego operor.Et:Amen amen dico vobis,nõ potest filius à se facere quicquã,nisi q̃d viderit patrem facientem. Et subinde,sicut eñ pater suscitat mortuos & viuificat,sic & filius q̃s vult viuificat. hæc & cætera quæ sequũtur,cui filioq̃ dicere vnquã licuit aut licebit nisi huic vnico filio dei? Vbi vero absq; pronomine possessiuo dicit,pater, sic loquit humiliora de se,vt pene congruãt vel imitanda sint paruitati nostræ,quoq̃ frater dignatur dici vel esse.Exempli gratia:Et sicut mandatum dedit mihi pater,sic facio.Humiliora nãq; sunt hæc,& assumptæ humanitatis humilitatẽ, qua sine dubio maior est vnus deus pater & filius & spũs sanctus,sonant ea quæ ibidem loqtur,scilicet hæc:Si diligeretis me,gauderetis vtiq;,qa vado ad patrem,quia pater maior me est.Iam non multa loquar vobiscum : Venit enim princeps mũdi huius & in me nõ habet quicquam,&c.Promptum esset discretionem istam,fere vbiq; obseruatã, in scriptura euangelij,nisi longum nimis videret legenti : præsertim cum ex paucis istis commonitus,cætera ꝓ semetipsum valeat experiri.Qui etsi cantare consueuit ex ꝓsona filij, rogabo patrem,& alium paracletũ dabit vobis.Itemq;,meus cibus est vt faciam volũtatem patris mei,sciat Euangelistam non scripsisse, meus cibus est,vt faciam voluntatem patris mei,sed voluntatem eius qui misit me:neq; scripsisse rogabo patrem meũ (cũ rogare sit naturæ inferioris,& rogatio eius,sacrificium passionis eius fuerit)& ego rogabo patrem(inquit)& alium paracletum dabit vobis.

Respõsio.

Ephe. 4

Pater, quã doq; persõnæ, quando q̃ totius trinitatis nomẽ est.

Differẽs locutio,pr̃ & pr̃ meus

Iohan. 5

Iohan.14.

Iohan.4

¶Item de eodẽ dicto cõtra hæreticos,qa non sequitur,spiritũ sanctũ non procedere à filio propter id q̃d ait: qui à patre procedit, imo sequit spiritũ sanctũ deum esse,quia à diuinitate procedit. Cap. III.

ERgo quoniam procedente spũ sancto dixit,quẽ ego mittã vobis à patre,& meo non addidit:Itẽq;,qui à patre procedit,& meo nõ apposuit : sic tuta & prouida fides recte intelligit,à patre,ac si dixisset, à diuinitate,quæ scilicet diuinitas vna patris & filij substantia est.Requiratur nũc intentio vel causa propter quã dixerit hic ille testis fidelis,qa spũs sanctus à patre procedit:& tũc sic sonabit,sic audiet dictũ istud ei,qui habet aures audiẽdi,vt vere vox firmamẽti,vere sonus sublimis dei. ¶Quænam intẽtio vel causa est,nisi ipsa propter quam natus est,& in hunc mũdum venit,scilicet testimoniũ perhibere veritati? Sic eñ dixit:Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundũ,vt testimoniũ perhibeam veritati.Cuius videlict testificãdæ veritatis q̃ summa est,nisi q̃d sit vnus verus deus pater & filius & spũs sanctus? Nimiq; ad testimoniũ huius veritatis,magnifice pertinet illud,quod idẽ filius dei &de semetipso dixit:ego eñ ex deo processi,& de spũ sancto testificatus est,qui à patre procedit.Quid eñ o hæretici Arriani qui dixistis,qa spũs sanctus creatura est:& vos o Macedoniani,qui dixistis,qa spũs sanctus deus non est? Quid(inquam)o insensati? Quid aliud quã deus ex deo processit aut procedit? Quod natũ est ex carne,caro est. Et quod natum est ex spũ,spũs est. Sic proculdubio quod processit & quod procedit ex deo, deus est. Processit autẽ ex deo filius,procedit spũs sanctus.Ergo deus ẽ dei filius,ergo deus est spũs sanctus. ¶Ecce quã breue dictũ,quam magnũ sonat testimonium? Breue dictũ est,ergo ex deo processit,& magnum perhibet testimonium veritati,quod filius dei deus sit. Breue dictum est,qui à

Christi testimonium contra hæreticos

Iohan.18.

Iohan.8

Iohan.15.

Iohan.3

Et filius & spũs sanct? vere deus est.

patre

patre procedit,& magnũ perhibet teſtimoniũ veritati,q; ſpũs ſanctus deus ſit. Magna hæc vox(vt ſupra dictũ eſt)firmamẽti,magnus hic ſonus ſublimis dei,ſup ſerpẽtẽ antiquũ detonans,qui victus eſt,& de cœlo proiectus eſt in terrã,& ſup aquã doctrinæ nequam,quam miſit ex ore ſuo tanq̃ flumen poſt mulierem, id eſt eccleſiã,vt faceret eam trahi à flumine,& hac voce confortata terra,adiuuit mulierem,aperiens os ſuum,& abſorbens illud flumen,conuenientibus ſcilicet patribus de toto orbe terrarũ, tanta cũ oris apertione,vt per teſtimonia ſcripturarũ annihilarent blaſphemias hæreticorũ, quorum deterrimi fuerũt Arriani,& poſt illos Macedoniani,qui dixerũt creaturam eſſe dei filiũ, creaturam & non deum eſſe ſpiritum ſanctum. Apoc.12.

Itẽ de eadẽ ſentẽtia,q̃ pertinuerit,vt in illa ſacratiſſima cœna,qua tradebat, nõ cõtẽtus diciſſe:quẽ ego mittã vobis,addidit dicẽs:qui à patre procedit.Cap.1111.

ITaq; illud,q̃d cũ diciſſet dei filius:Paracletum ego mittam vobis à patre,& addidit vel repetiuit dicens:qui à patre procedit.

Et à filio non procedit,verũetiã amplius magnificandã demonſtrat maieſtatẽ procedẽtis,ne putet quis,& dicat hæreticus,q; ſperat ab homine,& nõ procedit ab ipa ſubſtãtia. † ¶Ecce p ſimile hoc,quod dicimus,nonnihil adiuuatur intelligẽtia fidei. Apud Marcũ Euangeliſtã cum diciſſet:Quiſq; vnum ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo,me recipit,continuo ſubiunxit:Et quicũq; me ſuſcipit,non me ſuſcipit,ſed eum qui me miſit,Humilis enim erat homo inter homines,mortalis inter mortales apparebat,& homo tantum videbatur,& deus eſſe non agnoſcebatur.Proinde ne diceret aut cogitaret qs:quid pro magno reputas te ſuſcipi, aut q̃d magnũ eſt in noĩe tuo quenquam recipi,cũ & tu hõ ſis vt iſti,q̃s vis in noĩe tuo recipi. Recte & opportune proſecutus eſt,& q̃ me ſuſcipit,nõ me ſuſcipit,ſed eũ q̃ me miſit. ¶Similiter qñ hæc dicebat,qñ paracletũ ſpm̃ ſanctũ promittebat.Nõne & multo magis hõ infirmus, & quaſi nouiſſimus virorũ apparebat illa qua tradebat veſpera,in illa ſacratiſſima cœna:Nõne (inquã) tũc maxime in infirmitate noſtra laborabat,& nõ erat ſpecies ei neq; decor, vnde & vidimus eũ(inq̃t Propheta)& nõ erat aſpectus,& deſiderauimus eũ deſpectũ & nouiſſimũ virorũ,virũ dolorũ & ſcientẽ infirmitatẽ,& quaſi abſconditus vultus eius, & deſpectus: Proinde ne maieſtas ſpũs ſancti minor videret,vel tũc p̃ſentibus, vel poſt futuris,ex eo quod homo eiuſmodi diciſſet:quem ego mittã vobis,recte & neceſſario addidit,à p̃re. & repetẽs,qui(inq̃t) à patre,id eſt,ab altiſſima procedit diuinitate, vnde & credi,vel agnoſci debet q̃d ſit altiſſimus ipe.Per hoc ergo ſimile,ſicut iã dictũ eſt,fides debet, vt firmior ſit,adiuuari:præſertim qa non,ſicut vbi dixit,& q̃ me recipit,quaſi quandã negationẽ ſuppoſuit dicẽs,non me recipit,ſed eũ qui me miſit:non em̃ (inquã) ſicut illic:ita & hic tali locutõe vſus ẽ,vt diceret:quẽ ego mittã vobis,nõ ego mittã,ſed is q̃ me miſit. Adde,rem dei ſeu patris. Marci.9 Cur dixit Chr̃s,Qui a p̃re procedit

Item filiũ fontem eſſe proceſſionis huius,ſicut eſt & pater,Pſalmiſta dicente:Quoniam apud te eſt fons vitæ. Cap. V.

VT igitur hauriamus vitam,& bibentes nõ ſitiamus vnq̃,accedamus tam ſcienter,q̃ fiducialiter ad hũc procedentẽ,nõ dubitantes filiũ æque vt patrem huius eẽ proceſſionis fontẽ.Vnde & cum Pſalmiſta dicamus tibi dñe,qm̃ apud te eſt fons vitæ.Vita em̃,ſpũs ſanctus eſt:& fons vitæ, filius dei eſt,& dñs cui hæc loqtur: Dñe in cœlo miſericordia tua,& cætera,vſq;,inebriabunt ab vbertate domus tuæ,& torrente voluptatis tuæ potabis eos,qm̃ apud te eſt fons vitæ, deus pater eſt. Sic ergo in hoc Pſalmo intelligimus fontẽ apud dominũ,ſicut in Euãgelio, verbũ apud deũ:flumen & de fonte,& de fontis vena procurrit: ſpũs ſanctus & de filio, & de patre procedit.Flumen inquã,verbi gratia,Phyſon ſiue Gyon profluit de fonte qui eſt apud paradiſum.Fluminis impetus,qui lætificat ciuitatem dei,procedit de fonte qui eſt apud dñm de verbo quod eſt,velerat apud deũ.Attamen ſimilitudo hæc non eſt omnino pfecta.Nam paradiſus & fons,terra & aqua diuerſa eſt ſubſtantia. Et fluuius localiter egreditur de fonte ſiue de terra illa.Fons aũt & dñs,apud quem eſt fons vitæ, & ipſa vita ſcilicet ſpũs ſanctus,vna ſubſtãtia eſt.¶Vide nunc ordinẽ ſiue iunctũrã verborũ.Cũ diciſſet:Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ,& torrẽte voluptatis tuæ potabis eos, cauſam ſubiunxit,cur hoc deberet & vnde poſſet fieri,dicens:Quoniã apud te eſt fons vitæ. Nam pro poſſe ſiue poſſibilitate talẽ præſens coniunctiuncula ſtructurã facit.Dixi,torrente voluptatis tuæ potabis eos,id eſt,perfectam & inæſtimabilẽ iucunditatem eis dabis,& hoc bene poteris facere,qm̃ apud te eſt fons vitæ,de quo procedit ſpũs ſanctus, q̃ ipſe eſt torrẽs voluptatis tuæ.Pro cauſa vero ſic:Dixi,potabis eos,& hoc idcirco debes facere,quoniam ipſi credũt & confitentur quod ſit apud te ille fons vitæ. Dñe apud te eſt fons vitæ Pſal.35. Gene.2 Pſal.45 Pſal.35

Ad eandẽ veritatis rationẽ pertinere,quod clamãs dixit fons ille,ſi quis ſitit veniat ad me,& bibat,& de fontis eiuſdẽ apertione. Cap.VI.

Iohan.7 Si qs sitit, veniat ad me.

NOnne hoc est quod clamãs dixit fons ille filius ipse? Si qs sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de vẽtre eius fluẽt aquæ viuæ. Cui rogo magis vel melius cõgruit q̃ fonti, vt dicat: Si qs sitit, veniat ad me & bibat? Habet em̃ fons quod de semetipso effundat, habet (inquam) fons vitæ, qui apud te est dñe vitam, id est, viuificantem spiritũ, qui ex ipso procedat, & in os sitientis siue bibere volentis, id est, in interiora animæ credentis, desiderãtis, & viuere volentis, larga dignatione influat. Hinc & apud Zachariã prophetam scriptũ est: In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalẽ, in ablutionẽ peccatoris & menstruatæ. Gaudemus em̃ nomine fontis Christũ dei filium in hac ratione designari, dum hoc intendimus q̃d nulli dubium esse debuerit, quod nũc ecclesia catholica firmiter credit, quia spũs sanctus non minus à filio, q̃ à patre procedit. Primũ, in remissionẽ peccatorũ, de quo videlicet dato eiusdẽ spũs sancti, & hic propheta dicit manifeste, in ablutionem peccatoris & menstruatæ, scilicet populi vtriusq; peccatoris, populi gẽtilis: mẽstruatæ, synagogæ, cuius ex nobilioribus filijs vnus Esaias hoc ipsum confitetur & dicit: Et facti sumus vt immũdi oẽs nos, & quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Sed nec illud ignotum esse debet, quãdo, vel ex quo die fons iste patens factus sit, & peccatorem, siue menstruatã abluerit, quoniã sic dictũ est: In die illa erit fons patẽs domui Dauid. Nimirũ dies ille nunc est, dies glorificationis Iesu Christi domini nostri, ex q̃ exaltatus à terra vt omnia traheret ad se, cũ emisisset spiritũ, vnus militũ lancea latus eius aperuit, & cõtinuo exiuit sanguis & aqua. Tunc fons iste patens factus est, & ex tunc patet, q̃a non ante, sed ex tũc spũs sanctus in remissionẽ peccatorũ datus est. ¶ Eatenus q̃ppe (vt iã dictũ & sæpe dicendũ, semperq; sciendum est) in diuisiones q̃dem gratiarũ spũs idem patribus & prophetis datus erat, sed huius dati, q̃d est ablutio, tã peccator eatenus quàm menstruata expers fuerat. Hinc est illud dictũ: Nondũ enim erat spũs sanctus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus.

Zach. 13 Fons patens in ablutionẽ peccatoris & mẽstruatæ

Esa. 64.

Iohan. 12 Iohan. 19

Iohã. 12.

De proprietate fontis illius qui est apud te domine, & de æquiuocatione fontium in scripturis, vt illic hauriat aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Cap. VII.

FOrte dicit aliquis. Multorũ communis appellatio mystica est fons, etenim multi in scripturis fontes nominati sunt: multi (inquã) sancti hoïes, scilicet Prophetæ & Apostoli nomine fontiũ significati sunt. Exempli gratia: Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Itẽ in Psalmo: Et apparuerũt fontes aquarũ. Ipse quoq; saluator mulieri Samaritanæ loqtur: Qui aũt biberit ex aqua quã ego dabo ei, nõ sitiet in æternũ: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Quomodo ergo, pro documento processionis spũs sancti, dum astruere volumus, quod nõ minus à filio quàm à patre procedat idem spũs sanctus, tãtopere gaudemus de significatione filij, vocabulo fontis, quia sic scriptum est: Quoniã apud te est fons vitæ, & in illa die erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutionem pctõris & mẽstruatæ? ¶ Ad hæc (inquã) magna distãtia ẽ fontis q ẽ apud deũ, & cæterorũ fontium, qui omnes, vt efficerentur fontes, de plenitudine eius acceperunt. Deniq; cum & in hoc multũ ab illo differant, q̃d omnes (vt iam dictũ est) de plenitudine eius acceperunt, & adhuc multæ sint differentiæ illorũ, maxima hæc distantia est, quam protinus dicam. De illo fonte vnico, qui erat & est apud deũ, ipso profundo corde patris, non solæ voces aut verba, sed ipsa procedit substãtia spũs sancti. De fontibus aũt alijs, tantũmodo voces seu verba eiusdẽ spũs sancti, non ipsa eius substantia procedit. Quæ nam sunt voces, seu verba spũs sancti? Nimirũ omnes scripturæ veritatis, quas vtiq; per os sanctorũ hominũ locutus est spũs inspirator veritatis. ¶ Proinde diligẽter ppende verba hæc: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Hoc ita recte intelligitur. Gratia spũs sancti quam dabo, vel dare potero ei (ille em̃ spũs ex me procedit) non est, nec erit sicut spũs huius mũdi, siue sapiẽtia seculi, quæ nõ viuificat, sicut aqua putei huius quam hauris, non facit tibi vt non iterum sitias, sed faciet in eo gratia eadẽ intelligentiã scripturæ viuificæ, quæ videlicet intelligentia sic perseuerat, sicut de fonte aqua profluere nõ cessat, vt loquendo siue etiam scribendo, quasi quibusdam riuis, prata multa, id est, multorũ irriget animas, fiatq; quod dictũ est per Psalmistã: Riuos eius inebrians multiplica genimina eius, in stillicidijs eius lætabitur germinans. Et hoc quidẽ facere potest quisq; fontiũ, scilicet sanctorũ hominum, qui à deo inspirati sunt, profundere doctrinæ riuulum, proferre sermonem bonum, ipsum autem spiritum sanctum homini perferre non potest, quantocunq; dono eiusdem spiritus abundet, nisi solus ille & vnicus fons vitæ qui sit apud te domine est.

Hoïes sancti qũo dicuntur fontes

Esaiæ. 12 Psal. 17. Iohan. 4

Psal. 135 Zach. 12

Iohan. 1.

2. Petri. 1 Iohã. 4. Aqua viuificans.

Psal. 64

De eo quod ait Euangelista: hoc aũt dixit de spũ, quem accepturi erant credẽ-

credentes in eum. Cap. VIII.

PRoinde valde diligenter attendendum est illud, qđ vbi dixit fons ille (sicut supra memoratū est) clamās in tēplo in magno die festiuitatis: Si qs sitit, veniat ad me & bibat: qui credit in me (sicut dicit scriptura) flumina de vētre eius fluent aquæ viuæ, protinus Euangelista subiunxit: Hoc aūt dixit de spū, quē accepturi erāt credētes in eū. Deniq; potest qdem simpliciter & absq; offendiculo in pace fraterna suscipi siue intelligi, qđ illud totum de spū sancto clamauerit, sed vbi dissonantia sit, siue cōtra dissonantes declamandū est, quemadmodū hic dū agimus de processione spūs sancti, caute discernendū est, qa nō solum vnū, sed quodammodo domino dixit. Siqdem in ipso literali sensu aliud est bibere, & aliud est flumina fundere, sicut aliud est accipere, & aliud dare vel reddere. ¶Quia ergo nec sic Euangelista scripsit, hæc aūt dixit de spiritu sed hoc dixit de spū, libera patet expositio, qa quod clamauit dominus: si quis sitit veniat ad me, & bibat, sine dubio de spiritu dixit testificans, quod spūs sanctus de ipso procedat Quod autem subiunxit: qui credit in me, flumina de vētre eius fluent aquæ viuæ. Itē de spiritu dixit, sed hoc sensu, quod non ipse spūs, sed vox vel doctrina spūs sancti de vētre vel ore hominis inspirati sese effundat, iuxta quod alibi dicit: Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis. Sicut enim vox per hominē sonans spū sancto inspiratum, verbi gratia Prophetam siue Apostolum, & proloquēs siue sapientiæ, siue scientiæ sermonē, aut quodlibet de generibus linguarū, non est ipsa substantia spūs sancti in aīa, prout vult spirantis: sic flumina credentis de ventre fluentia, non est ipsa substantia aquæ, quam fons ille dat, vel ad quam inuitat dicendo: si quis sitit, veniat ad me & bibat, attamen & vox quam audis, flumina quæ per vocem loquentis hominis diffunduntur, recte signantur nomine spiritus, eo videlicet locutionis modo, quo plerunq; solemus efficiens exprimere per id quod efficitur, veluti cum ferrum calens dicimus ignem, & aquam frigore cōcretam dicimus hyemem.

De filio dei spiritꝰ sanctus ꝓcedit.

De sanctis hominibꝰ vox vel doctrina spiritus sancti.

lohan. 7

Quod de ventre credētis in filiū di solūmodo sacramēta scripturarū, quæ p spiritū sanctū administrata sunt: de illo aūt fonte, id est, filio dei, ipsa quoq; procedit substantia spūs sancti. Cap. IX.

IGitur ab illo fonte qui deus & homo est, multū (vt iam dictū est) cæteri omnes differunt, quicūq; fontes dicti sunt, vel dici meruerūt. Quia videlicet de fontibus illis tātummodo flumina aquæ viuæ fluxerūt, quæ non sunt ipsa substantia spūs sancti, sed administrata per spiritū sanctū sacramenta scripturarū: ab illo aūt & ipsa substantia spūs sancti procedit, qa deus est, & flumina scripturarū voce corporea fluxerūt, quia homo est. ¶Et multa qdem sunt huiusmodi flumina de ventre illius, & de ventre credētis in eum fluentia, sed quatuor sunt fluminū cunctorū capita, id est, flumina principalia, flumina inquam, id est sacramenta. Sicut enim vnus est fons, siue fluuius, q egrediebatur inquit scriptura, de loco voluptatis ad irrigandū paradisum, q inde diuiditur in quatuor capita, id est, principalia flumina, sic de multis vel multiplicibus sacramētis quatuor sunt præcipua Christi sacramenta, qbus intendit omnis scriptura diuinitus inspirata, scilicet incarnatio eius, passio eius, resurrectio eius, ascensio eius. Hæc flumina tā de vētre eius q̄ de ventre credentis in eū fluere non definūt, & vocem spūs sancti tam per os eius q̄ per os credentium in eum Apostolorum hæc sacramenta prædicantis, totus mūdus audiuit hoc interim excepto, quod ex abundanti est astruere, quia sacramenta hæc ex ipso sunt condita pariter & annūtiata: cæteri aūt annuntiationis huius ad nos, ministri & adiutores fuerūt. ¶Nunc de eo quod iam prælibatū est, spūs vbi vult spirat, scilicet de ipa processione vel procedentis persona, quod deus & dominus sit, & eiusdem cum patre & filio maiestatis siue potestatis, in hoc ipso dum procedit, latius dicendū est. Nūc quod nō minus à filio q̄ à patre procedat, hactenus à nobis sermo habitus, prosecutus est.

Quatuor præcipua flumia seu sacramēta Christi.

Gene. 2

De ipso procedente spiritu sancto, & diuina ipsius potentia, iuxta quam dictum est: Spiritus vbi vult spirat. Cap. X.

CLausula hæc q̄ breuissima: Spūs vbi vult spirat, diuinam eiusdem spūs sancti naturam, diuinam nihilominus potentiam, magnifice nobis, qui in eū credimus, enunciat, & manifeste quædam diffinitio est, hunc secernens ab omni spū, quicunq; deus non est, vel sub deo spirat. Nullus em̄ spūs, præter hunc spiritū qui deus est vbi vult spirat. Creatus quilibet spiritus bonus, siue malus spirat quo spirare mititur vel permittitur, nec ita spirat, vt ipa spūs nostri substantiam ingrediatur, nisi solus creator spūs. ¶Quid ergo est (inquis) quod quilibet homo spū maligno plenus dicitur? Sicut em̄ legimus hominē quēpiā sanctū vel fidelē, verbi gratia: Stephanum plenum spiritu sancto, ita & Iudam legimus peruasum à spiritu maligno, non quomodocunq;, sed ita, vt de illo dicat Euangelista, quia intrauit in illū Satanas. Similiter de bonis spiritibus

Iohan. 3 Spūs vbi vult spirat

Obiectio

Acto. 6

Iohan. 3

hoc exemplū est apud Zachariam prophetā: Et dixit ad me angelus qui loquebatur in
Zacha.1. me: Ego ostendā tibi qd sint hæc. Item: Et respondit dñs angelo q loquebat in me, verba bona, verba consolatoria. Et post aliqua. Et ecce angelus q loquebatur in me, egre-
Solutio. diebat, & alius angelus egrediebat in occursum eius. ¶ Ad hæc inquā. Nec ista scripturę testimonia cōpellūt nos, nec ipsa ratio cōsentit, vt dicamus vel suspicemur, qd creatus rationalis spūs, rōnali spiritui substātialiter vnq̄ potuerit aut possit infundi, vel q̄ rōnalis spiritus capax sit alterius, nisi solius spūs dei. In habitationē dūtaxat corporis missus aut p̄missus sese inferit. Et malus qdem spūs cōprehensum hominis spiritū veneno malitiæ inficit, aut furiosis agitat flagellis: bonus aūt angelus custos appositus humano spiritui, demulcet eū verbis bonis, verbis consolatorijs: in ipsam aūt substantiam neuter sese infundit. Neq; em̄ ita subtilior spūs angelicus humano spū est, vt alter alterius capax, vel alter alteri capabilis sit. Solus creator spūs, solus (inquam) & vnus deus p̄ & filius & spūs sanctus, humano spiritui capabilis est, qa lōge subtilior est. Si qs diligit me (ait filius) & pa-
Iohan.14 ter meus diliget eū, & ad eū veniemus, & mānionē apud eū faciemus. De isto aūt paracle-
Ibidem. to spū sancto idē dixit: Vos aūt cognoscetis eū, qa apud vos manebit, & in vobis erit.

De illo modo spiramēti eius, quo spirans vbi vult ipsam animæ substantiā penetrat, & abyssum eius pambulat, & qd huius dignationis experimentum sentire in hac vita valde paucor̄ est. Cap. XI.

Spūs sanctus & deforis & intus spirat. IGitur hic spūs deus est, & hoc p̄sens q̄q; sentētia confirmat, dicētis, spūs vbi vult spirat. Cum vult, deforis per angelū spirat, id est, præceptū vel consiliū dat: Et cū vult intus per semetip̄m spirat, id est, animæ substantiam sensibiliter pambulat. At vero istud, quod postremū dixi, valde pucor̄ est, dum in corpore viuentes peregrinantur à dño. ¶ Illud quod primum dixi, qa dum vult, spirat deforis, adeo multor̄ est, vt etiam malis interdum accidere potuerit. Exempli gratia: Misit Saul lictores vt raperent
1.Regū.19. Dauid. Qui cū vidissent cuneum prophetar̄ vaticinantiū, & Samuelē stantē sup̄ eos, factus est etiā in illis spūs dñi, & prophetare cœperūt etiam ipsi. Prophetauerūt & alij nūtij, prophetauerunt & tertij. Abijt & ipse, & factus est etiam sup̄ eū spūs domini & prophetauit. Effectus enim quidā est, valens aperire interiores oculos, etiam eius q nō meretur ingressum ad se eiusdem spūs domini, vt videat qd ante ignorauit, & intelligat voluntatem dñi: nimir̄ ad iudiciū sibi. Quemadmodū & ille Balaam, qui de semetipo ait:
Nume.24 Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus. Dixit auditor sermonū
Deuter.30 dei, q visionē oīpotentis intuitus est, q cadit, & sic aperiuntur oculi eius. ¶ De qd videlicet Balaam in p̄senti ratione perpendendū est, qa cū semel & iter̄ dictū vel scriptū sit, quia occurrēs ei dñs, posuit verbū in ore eius, nusq̄ dictū est, posuit in corde eius sicut di-
1.Cor̄.2. citur digno & fideli viro, prope est verbū in corde tuo & in ore tuo, Non em̄ in corde p̄
Sap.7. dilectionem sapiebat ea quæ dei sunt, q̄uis ore p̄ scientiā proferat ea q̄ dei sunt. ¶ Istum modū spiramēti, de qd dicere cœperā, quo spūs sanctus multiplex (vt ait sapiētia) subtilis, mobilis, discretus, incoinquinatus, certus, suauis, stabilis, securus, oīmbus mobilibus mobilior, ipsam aīæ substātiam penetrat, & abyssum eius perambulat, valde paucor̄ est experiri, q̄ diu in hac vita sunt à domino peregrini: & cum vix quispiam eor̄ expertus fuerit, non valet verbis exprimere si velit, quoniam ineffabile est quod sentit. Hic nimirum opus nō habet, vt eū doceat qs, qd spūs sanctus deus sit, ipsa enim infusionis eius vnctio
1.Iohan.2. docet eum, quemadmodū Iohannes apostolus in epistola sua dicit: Et vos vnctionē habetis à sancto, & nō necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. Vtiq; in semetipso expertus hoc dixit. Et aliquos inter illos esse nouerat, q nonnihil haberent, de ista vnctione mirabili, vnctione ineffabili, per quam intelligit bea-
1.Iohan.3 ta anima, quod deo placita sit, sicut & postmodum dicit: In hoc intelligimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis.

Quod si paracletus iste spirare velit, vbi nō quæritur vel recipitur consolatio præsentis seculi, & de eo quod ait dñs, rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis. Cap. XII.

Spūs sanctus spirat in eis, q lugēt in hoc seculo VBi quæso spiritus huiuscemodi aspirationem spirare vult? Nam quod spiret vbi vult tanq̄ deus & omnipotēs dñs, credimus & scimus: sed hoc non frustra diligēs animus quærit vbi ille spirare velit, vel spirare cōsueuerit. Ad hæc inquam. Illic spirare vult & illic spirat aspiratione illa mirabili, quā dixi, vbi nō
Psal.76 est cōsolatio p̄sentis seculi, vbi est qui dicat, renuit cōsolari aīa mea. Item: Heu mihi qa
Psal.119. incolatus meus prolōgatus est, habitaui cū habitātibus cedar, multū incola fuit aīa mea.
Esa.24 Sed hic gemitus, cui nisi deo vel spiritui eius est manifestus? Idcirco & altius dicit: Secretū meū mihi, secretū meū mihi, væ mihi. Quam ob causam? Confractione cōfringetur terra, cōtritione cōteretur terra, cōmotione commouebitur terra, agitatiōe agitabit

terra

terra,& ſubaudias,idcirco renuit conſolari anima mea,qa conſolatio ſtabilis non eſt in terra,cõfringenda,cõterenda,cõmouenda,agitanda. Quod iam in partibus aliquotiens factũ eſt,vniuerſaliter aũt vltimo iudicio fiet irrecuperabiliter. Vbi pro huiuſmodi cauſa luctus eſt vel gemitus,vbi ſpũs iſte paracletus.i.conſolator ſpirare vult.¶Omnes huius ſeculi aliam habent conſolationem ſuam,& væ vobis diuitibus,ait dominus, qa habetis conſolationẽ veſtram. Ad diſcipulos autem ſuos dicit:Et ego rogabo patrem, & alium paracletũ dabit vobis,vt maneat vobiſcũ in æternũ. Alium paracletũ dixit, videlicet idcirco,quia duo ſunt paracleti,multum diſſimiles,imo & oppoſiti,hinc ſpũs dei,illinc ſpiritus huius mũdi. Vnde & cum dixiſſet:Et alium paracletum dabit vobis,ſubiunxit: quẽ mundus non poteſt accipere,quia nõ videt eum,nec ſcit eum,videlicet ſua paracleſi cõſolatum & incraſſatũ habens cor ſuũ. Et quidẽ bonus & acceptus eſt ſenſus,quo dictum eſt ante nos,ſpiritũ ſanctũ idcirco alium paracletum à filio eſſe nuncupatũ,qa filius ipſe paracletus eſt,alius in perſona,non aliud in natura:ſed nihilminus hic ſenſus quem nũc dicimus placet,imo & expeditior eſt. Deniq; in beata trinitate eſt qdem,& neceſſario cõfitetur ad ſalutem,quia eſt perſonarum pluralitas,ſed non eſt ibi vlla paracleſeos, id eſt, conſolationis,dualitas. Hic profecto in hac oppoſitione,vbi deo mundus opponitur,dicendo:Et alium paracletum dabit vobis pater ſpiritum veritatis,quem mundus nõ poteſt accipere,quia nõ vidit eum,manifeſta eſt dualitas paracleſeos, qa ſicut duo ſunt ſpirirus,alius mũdi,alius dei. Vnde Apoſtolus loquitur:Nõ ſpiritũ huius mũdi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex deo eſt:ſic & duos paracletos,nihil cõmune habẽtes recte dici ratio cõſentit,alium ſpiritũ huius mundi,q cõſolatur filios ſeculi in delicijs tranſitorijs,aliũ ſpm̃ dei,in q̃ ſolo conſolationem habent filij dei,filij ſponſi,qui ablatus eſt ab eis.

Alius mũdi,alius eſt lectoꝝ paracletus Lucæ.6 Iohan.14

1.Corꝝ.2

Matth.9.

Item de eadẽ dignatione ſpirantis vbi vult,iuxta illud in Prouerbijs: Noli regibus o Lamuel,noli regibus dare vinũ, date ſicerã mœrentibus & vinũ his qui amaro ſunt animo. Cap. XIII.

IGitur quod dictũ eſt:Spiritus vbi vult ſpirat,ſic venerabiliter intelligitur,q̃d nõ caſu,ſed cũ ratione iudicij,alias ſpirare velit,& alias ſpirare nolit,quã videlicet iudicij rationẽ ſapientia nobis inſinuat in parabolis Salomonis verbis huiuſcemodi: Noli regibus ò Lamuel noli regibus dare vinũ,quia nullum ſecretũ eſt vbi regnat ebrietas,ne forte bibant & obliuiſcantur iudiciorꝝ,& mutent cauſam filiorum pauperis. Date ſiceram mœrentinus,& vinum his qui amaro ſunt animo. Bibant & obliuiſcantur egeſtatis ſuæ,& doloris non recordentur amplius.¶Lamuel quippe,quod interpretatur in quo deus,ipſe eſt Chriſtus,in quo reuera deus,quemadmodum Apoſtolus dicit: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Nec vero ita deus in illo,ſicut in nobis,ſed multo differentius,ita videlicet,vt verbum deus,& aſſumptus homo vnus Chriſtus,vna perſona ſit. Vinum q̃d dat iſte Lamuel, ſine dubio hic ſpũs ſanctus eſt,qui cũ datus eẽt Apoſtolis ab ipſo dicente: Ego mittam promiſſum patris mei in vos,& illi loquerentur linguis,ſtupentes q audiebant,neſcientes qdem ipſi qd dicerent,ſed tamẽ verum dixerunt,qa muſto pleni ſunt iſti.¶Reges quibus vinum hoc dare nolit Lamuel,diuites ſunt huius ſeculi,& in ipſis diuitijs ſuperbi,qbus (vt ſupra iam dictum eſt) Væ vobis ait ipſe Lamuel,qa habetis conſolationẽ veſtram,& quaſi quæreret idem Lamuel,quam ob cauſam talibus vinum hoc,talibus nolit mittere iſtum paracletum,qa nullum(ait) ſecretum eſt vbi regnat ebrietas,ebrietatem nominans illorum ſuperbiã, ipſam conſolationis ipſorum abundantiam ſeu confidentiam. Ibi profecto nullum eſt ſecretũ eiuſmodi, quale vinum iſtud expetit,quale paracletus iſte requirit.¶Quale enim ſecretum exoptat? Nimirum vt homo iugum portans ab adoleſcentia ſua,ſolitarius ſedeat & lugeat, præſentem ante oculos ſuos habens cauſam,cur lugere debeat,videlicet quia mortalis in peccatis,aut in periculis peccatorum viuit,rationem redditurus ante tribunal tremendi iudicis,vbi quantacũq; habita fuerit conſolatio præſentis ſeculi nihil proderit. Quam ob rem,ſicut vere vanitatem illam contemnit,dicens cum Pſalmiſta:Renuit conſolari anima mea. Quia ergo non eſt ibi tale ſecretum. Noli(ait)ò Lamuel,regibus,id eſt,ſuperbis dare vinum.¶Plerũq; accidit,vt talium quiſpiam,guſtata(vt ſibi viſum eſt)aliqua vini huius portiuncula,ſcilicet accepto ſapientiæ ſiue ſcientiæ ſermone, ſiue prophetia, ſiue generibus linguarꝝ,ſiue aliquo cęterorꝝ chariſmatum,quæ diſtribuit idem ſpiritus,idem dominus,idem deus,diuidens ſingulis prout vult,vteretur eo in ſuperbia,faceretq; hæreſes & ſchiſmata. Hoc eſt quod dicit de regibus illis:Ne forte bibãt & obliuiſcantur iudiciorum,& mutent cauſam filiorum pauperis. Obliuiſcuntur nãq; iudiciorum hæretici,dum male iudicant vel ſentiunt,de ſcripturis ſanctis,& hoc eſt mutare cauſam filiorꝝ pauperis,tranſgredi vel transferre terminos fidei, quæ propria cauſa eſt filiorꝝ pauperis,ſcilicet Chriſti,q cum diues eſſet,ait Apoſtolus,pro nobis pauper factus eſt.

Secretũ aptũ ſpiritui ſancto Threñ.3 2.Corꝝ.5. Pſal.76.

Hæretici abutunt vino ſpũs ſ. 1.Cor.12 Prouer.31

2.Corꝝ.8

¶Quibus ergo vel qualibus debetur vinũ cõsolationis huius? Date (inquit) siceram mœrentibus, & vinũ his q amaro sunt aïo. Mœrẽtes illi sunt, amaro aïo illi sunt, qbus est p̃sentis vitæ tædiũ, & futuræ desideriũ, & idcirco laudãt magis mortuos q̃ viuentes, sicut dicit Ecclesiastes: qui cognoscũt lachrymosum exiliũ suũ, iuxta illud: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus dũ recordaremur Sion. Isti bibant, isti spiritum paracletum accipiant, & obliuiscantur huiusce egestatis suæ, & doloris huiusmodi nõ recordentur amplius: certi facti ex isto pignore, quod pedes sanctorũ iam sunt stantes in atriis tuis Hierusalem, vbi nulla est egestas, & dolor non erit vltra.

Ecc. 4. Psal. 136

Ephe. 1. Apoc. 12.

Quod mœror sanctorũ, & amaritudo animi eorũ descẽdat ex magna virtute fidei, & idcirco cõsolatione spũs sancti digni sunt. Cap. XIIII.

Fides facit hominẽ recte mœrẽtem.

Psal. 122

Oligitur dulcis mœror, & o amabilis amaritudo animi, tam magnã habẽs remunerationem gaudij sancti, tam iucũdam visitationẽ tanti domini, tam suauem cõsolationẽ tanti paracleti, vnde te habet spũs hoïs, vnde illi promisisti? Nimirum ex virtute fidei, & verũ illi testimoniũ perhibes, q̃d fides eius magna sit Nisi em̃ fidem haberet in penetralibus suis, non incederet mœrens, non esset amaro aïo, non se cognosceret egenum & pauperem, non diceret (verbi gratia) quod dixit rex prępotens & splendidus in gloria regni sui: Ecce sicut oculi seruorũ in manibus dominorum suorũ, sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri: Nesciret dicere, quia multum repleti sumus despectiõe, nesciret quale vel quantum in Adam honorem perdidit, quantũ in illo obprobriũ, quãtam despectionem hæreditauit. Hoc etenim scire, fidei est: Fides autem ipsa hominis vita est. Vnde & dominus in Propheta dicit, & Apostolus meminit: Iustus autem ex fide sua viuit, siue: Iustus autem meus ex fide viuit. ¶Pulchrum ergo & pium est videre hũc introitum paracleti, vbi stanti illi ad ostium & pulsanti, fides ianuã aperit, & ille ingressus, demittit se dignantissima inclinatione in amplexum fidei, & cœnat cũ illa, & ipsa cũ eo. Nũquid em̃ soli filio dei dicere competit: Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meã, & aperuerit ianuam, introibo ad illũ, & cœnabo cum illo, & ipse mecũ, & non etiam spiritui paracleto? Imo & huic, nam ipse filius dei, siue verbum dei, nunquam nisi per spiritum sanctũ, huc ad manendũ introire consueuit. Ipse spũs sanctus dux est itineris, siue introitionis, & miro atq; ineffabili modo, cũ ipse sit donum patris & filij, cum eo modo, de quo nunc agimus, scilicet sensibili gratia, quæ magna prærogatiua est, introierit, & patrem dat & filiũ, id est, cognitionem efficit patris & filij

Abac. 2 Roma. 1 Heb. 10. Apoc. 3

De distantia fidei, ꝙ & magna fides, & modica fides, & minima fides, certas ob causas nominentur in verbis domini. Cap. XV.

Hebræ. 11

ET nos quidem fere omnes fidem habemus, etenim sine fide (ait Apostolus) impossibile est placere deo, sed magnã fidem non omnes habemus, vnde & eiusmodi gratiam non omnes accepimus. Deniq; est & magna fides, est & modica fides, est & minima fides. Si non ita esset, non diceret alibi dominus: Magna est fides tua. Et alibi: Quid timidi estis modicæ fidei. Et alibi: Quanto magis vos minimæ fidei. De tribus istis differentijs, breuiter aliquid pro elucidatione dicẽdum est. ¶Minima fides ẽ, vbi homines Christiani quidẽ, & Christum confitẽtes, sed in seculari conuersatione viuentes, ita de crastino cogitant, & soliciti sunt, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur, vt propter hanc solicitudinem acriorem vitã aggredi subterfugiant, & pene desperẽt de cura dei, si in aliquo horum vel ad tempus deficiant. Ideo dominus dicit: Si autem fœnum quod hodie est, & cras in clybanum mittitur, deus sic vestit, quanto magis vos minimæ fidei? ¶Modica vero fides est, vbi propter metum mortis, sub articulo persecutionis, vocem quis abscondit Christianæ confessionis, quod fecit Petrus vbi Christum negauit, & cæteri Apostoli, qui relicto eo oẽs fugierunt. Ideo & Petro dixit, cum cœpisset mergi, quia videns ventũ validum timuit: Modicæ fidei quare dubitasti? similiter & in alia tempestate, tam Petro, quàm cæteris discipulis: Quid timidi estis modicæ fidei? Vtraq; nãq; tempestas, futuram turbationẽ Iudæorum significabat. Prima, vbi scriptum est: Ipse vero dormiebat, cũ nauicula operiretur fluctibus. Eius rei signum erat, quod dormiẽte domino dormitione mortis, discipulorum fides habebat periclitari. Secunda, vbi venit ad eos ambulans super mare, & apprehendit manum Petri clamantis, quia dubitans cœperat mergi, signum fuit resurrectionis, in eo ipso quod supra mare ambulauit, ambulaturus super fluctus mortis, sicut scriptũ est: Qui ascẽdit super occasum, dñs nomẽ illi, & consolaturus eundem Petrum, vt non amitteret gradum Apostolicum, qui tunc vtiq; clamauit, eo ꝙ cœpisset mergi, quando egressus foras, amare fleuit, & dominus lachrymãtem respexit. ¶Porro magna fides est, vbi tam Apostoli quàm cæteri sancti, non solũ mori non timuerunt, verũ etiã

Matth. 6. Modica Marc. 14. Matth. 14

Matth. 8.

Matth. 14

Magna, Luc. 22.

mori

mori propter vitam æternam præoptauerunt, secundum exemplum illorum trium puerorum, qui cum dixissent regi Nabuchodonosor, ecce enim deus, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis rex liberare, addiderunt adhuc: Quod si noluerit, notum sit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream quã erexisti non adoramus? Dani.3.

Item, de magnæ fidei mœrore siue amaritudine, & de eo quod Salomon loquitur, cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Ca. XVI.

NImirum ad hanc fidem pertinet ille dolor mœrentium, vel eorum qui amaro animo sunt, propterea quia diu peregrinaretur à domino dum in corpore viuunt, & nullam ab hoc seculo consolationem recipere volunt. Gemunt gemũt, nec saltem, idcirco gemunt quia morituri sunt, sed idcirco quia viuunt: & idcirco vitam ipsam deflent, quia viuendo peccare timent. Ibi est locus, ibi causa postulat, vt eo (quo iam dictum est) modo spiret spiritus, qui vbi vult, spirat. Quo fructu? Cuius rei effectu? Nimirum, vt donum aliquod suimet infusione tribuat, & tribuendo quasi manu piæ consolationis faciem plorantis animæ demulceat, & lachrymã eius abstergat, & quasdam percipiat gaudij primitias, vt mitiget ei à diebus malis, & patienter viuat, donec veniat rempus suæ vocationis, & sedens homo solitarius cum deo loquatur quoties vult, & in dono quod accepit exerceatur. Hinc est illud: Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Quænam est amaritudo animæ, nisi peregrinatio ista, pro qua vel cuius intuitu dicit (vt iam supra memoratum est) Psalmista: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, multum incola fuit anima mea, renuit consolari anima mea. ¶ At vero istam amaritudinem non omne cor nouit. Multa corda sic obtusa sunt, vt non sentiant, imo amaritudinem dulcedinem putant, non peregrinationem sed patriam existimant vitæ huius moram aliquantulam. Et quidem amara illis est mors corporis, imo & ipsa memoria mortis, quomodo Sapiens dicit: O mors q̃ amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis, viro quieto & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum. Sed causam mortis, quæ vere amaritudo est, non considerant, quod per peccatum mors introierit, in hunc mundũ, non recogitãt. ¶ Non parua ergo seiunctione lugentes seiungit à non lugentibus, dicendo, cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscetur extraneus, & hoc idem est qđ Saluator ait: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Quod enim est gaudium cordis illius, nisi consolatio paracleti huius sancti spiritus, visitantis cor illud propter scientiam amaritudinis ipsius? Et bene de isto gaudio dicit, quia in eo non miscebitur extraneus. Ipse est em̃ spiritus veritatis, & docens omnem veritatem, sicut & Psalmista dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, custodit animam, ne subrepat spiritus deceptionis, vere extraneus, quia veritati contrarius. Hic iam fructus est magnæ fidei, quæ ianuam (sicut supra dictum est) paracleto huic, vt introiret, aperuit mœrendo in amaritudine, & nolendo siue renuendo temporaliter consolari.

Effectus cõsolatiõis paracleti. Psal.93. Prouer.14. Psal.119. Hoies mũdani mortẽ timent. Ecci.41. Beati lugentes Matth.5. Psal.142.

De eo quod dñs præmisso, spũs vbi vult spirat, subiungit, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat, & quod veniens idem spũs, signum aliqđ ostendat, competens gratiæ quam importat. Cap. XVII.

QVid tandem cum tali vel tanta dignatione spirauerit spiritus vbi vult? & vocẽ (inquit) eius audis, sed nescis vnde veniat aut quo vadat. Verus sermo quem dixit, & vocem eius audis. Non enim tacere potest qui gratiam accepit eiusmodi, etiam si interdum propter causam vel discrimen aliquod tacere velit. Exempli gratia, factus sum (ait Hieremias) in derisum tota die, omnes subsannant me, quia iam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vastitatem clamito. Et factus est mihi sermo domini in obprobriũ, & in derisum tota die, & dixi: Non recordabor eius, neq; loquar in nomine illius. Cum hoc dixisset, & hoc dicto tacere proposuisset, quid continuo sequitur? Et factus est (inquit) in corde meo quasi ignis exæstuans, clausus q̃ in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens. Iuxta hunc sensum se habet & illud, quod Psalmista præmisso posui ori meo custodiam, cũ consisteret pctõr aduersum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, continuo subiunxit, & dolor meus renouatus est, concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Vere ergo vocem eius audis, quia tacere non potest, silere non audet. Ibi enim est præceptor, qui tubam vocis largitus est, & dicit ei: Clama, ne cesses, & his similia. ¶ Sed tu forte hoc ignoras, quod talem intus monitorẽ habeat, & idcirco loquentẽ derides, clamantem subsannas. Sequit ergo: Sed nescis vnde veniat, aut quo vadat. Reuera nescis vnde veniat, nam forte in alio cubiculo eras, & dormiebas, quando ille dñs, ille paracletus, illum, cuius vocẽ audis, vigilantem videns, sicut

Ioh.3. Ho diuinit9 inspirat9 tacere nõ pt Hiere.20. Psal.38. Esa.8. Ioh.3.

Psal. 76 Psalmista dicit: Anticipauerunt vigilias oculi mei, magna dignatione declinauit in eum, aut sicut flumen lactis, aut sicut torrens ignis, iuxta illud propheticum: Quia hæc dicit dominus, ecce ego declino in eos vt flumen pacis, & vt torrens inundans gloriæ gentium,

Esa. 66. Solet enim ipse procedens, quocunq; procedit, suæ processioni competentem facere apparatum, & secundũ grãm quam importat de multis diuisionibus gratiarũ congruum aduentus vel præsentiæ suæ sensibus animæ, aut corporis etiam oculis exhibere signum.

Narratio quorundam signorũ, cum q̃bus visitationem sui spũs sanctus diebus nostris quibusdam dignanter infudit. Ca. XVIII.

Matth. 3 Act. 2 DE signis maioribus nunc interim taceam, videlicet de signo vel significatione, qua super dñm in specie columbæ, & super Apostolos eius apparuit in igne, vt erat & illius iudicis iram nobis mitigaturus, & istorum corda eatenus infirma per zelum bonum accensurus. De minoribus, quos nostro tempore vidimus non pigeat, vel nos scribere, aut aliquem attendere, si fuerit beneuolus, quicunq; hęc legere dignabitur. ¶ Puellæ cuidam nomine Vualdradæ, cum esset in apparatu nuptiarũ,

Vvaldrada puella spũ scto repleta quę tamen animo eius non sedebant ipa nocte, vigilanti enim alijs dormientibus, sic afflauit iste paracletus, vt præ magnitudine caloris euigilarent q̃ dormiebant, & inclamarent, putantes q̃ arderet ipa domus. Iacebat iuxta matrem viduam, sanctæ viduitatis propositũ habentem, cum per fenestram domus superiorem, ecce aduenit & intrauit ignis magnus & descendẽs ad eam, quæ sola hæc videbat, in os & in secreta ventris illius illapsus est. Prima ipsius mr̃ præ magnitudine ardoris, q̃ fortiter tangebat, somno excussa est, & inclamãs altius, surgite (inqt) surgite, ardemus ardemus. At ille ignis erat non comburens, sed illuminans, non corpus consumens, sed animæ lucens. Cum ergo turbarent, & ardorem q̃dem sentirent, sed ignem non viderent, tandẽ persensit mater, q̃ ardor ille de filia veniẽs sese diffunderet, quæ iam diuino amore inflammata, vulnerato corde flebat abundanter, ita vt ex illa hora per multum tempus lachrymis fluere non cessaret. Quam vocem eius extunc audiuit aliqs? Contigerat enim illi secundũ hoc ipm capm, quod tractamus nunc,

Iohan. 3. quod dixit dñs: Spũs vbi vult, spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quo vadat. Quam ergo vocem eius extunc audiuit aliqs, nisi votum & propositum, & tenorẽ sanctæ virginitatis? Deniq; vsq; ad senectutem in proposito permansit, & in reclusione vitam solitariã duxit, tandemq; cursu cõsummato ante hos annos ferme quatuor proterrenis, de quarũ medio vocata fuerat, nuptijs ad cœlestes (vt credimus) nuptias trãsmigrauit

Qualis ẽ illa spũs. ifusio Psal. 119. Eccl. 43. 3. Regũ. 1 ¶ Alius q̃dam cum pene inconsolabiliter lugeret incolatũ suum prolongari, & cũ ecclesiastice laudaret mortuos magis, q̃ viuentes, & sicut de Anna legitur nus q̃ vultus adolescentis in diuersa mutarentur, quadam nocte cum se sopori dedisset, dolore plenus & totus in luctu, ecce vidit quodammodo cœlum desuper modice aperiri atq; inde quasi talẽ tum lucidum substantiæ ineffabilis substantiæ viuentis, velociter atq; dicto citius demitti, quod illapsum pectori eius, magnitudine vel pondere suo protinus illum somno excussit, auro grauius, melle dulcius. Quod vbi illapsum est, primũ q̃dem aliquantula morula quieuit, seq; ab omni motu continuit, illo quoq; quiescente (vt forte resupinus iacebat) & expectante euentum rei, mox autem moueri cœpit, & circuiere vterum interioris hoĩs, vterum animæ, quem (vt fatetur) ipse nesciebat eatenus, quod tantæ esset capacitatatis. Circuibat itaq; modo mirabili res viua, & vera vita, semperq; circuitus sequens erat præcedẽte maior, multoq; amplior, donec tandẽ vltima infusio veluti quoddã magnũ flumẽ inundans, hoc dabat intelligi vel sentiri, quod totum animæ vel cordis exceptorium plenũ esset, & plus capere non posset. Quod facto, iterum quieuit paulisper, vt neque influeret, quod iam fecerat, neque efflueret quod postmodum fecit, & interim volebat homo interior quasi faciem clarius videre illius substantiæ viuentis, sed quodammodo occultabat se, vt non videretur facies eius, cum valde magno pondere portaretur, & in magna dulcedine sentiretur. Postmodũ cœpit reflecti, aliamq; in partem circuitus agens in modum fluminis per leuum latus effluxit, videntibus oculis interioris hominis, quod cum vltimis fluctus efflueret, paululum substitit, & ecce videbam (ait) quia substantia illa pulchet rima quasi aurum liquidum erat.

Item, de eo quod ait: Et vocem eius audis, quod vox hominis inspirati gemituosa sit, quid sit nescire vnde veniat, quid sit nescire, quo vadat. Cap. XIX.

IGitur quia nemo scit, nisi qui accipit quamlibet gratiarum eiusmodi, recte & veraciter dicit ipa veritas & vocẽ eius audis, sed nescis vñ veniat, aut quo vadat. Audis vocẽ gementis, audis vocem verba dei loquentis, sed nescis vel quali de camino gemituosa vox formata sit, vel quali de flumine vox exultationis, & confessionis imbuta & lætificata sit. Hoc est nescire vnde veniat. Et quid est nescire quo vadat? Nimirũ nescire qd

desideret, cur exultans gemat, gemens exultet. Ipse scit quo tendat, & secundum scientiam veram loquitur: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Et cætera his similia. ¶ Tu forte, dum ille secretum se esse putat, vel secretum habere quod amat, vt absque arbitris fortiter pro velle suo gemat, & vocem sui gemitus ipe audiat, quam vtique ipsum audire, sicut panem comedere delectat, ita vt veraciter possit dicere: Fuerunt mihi lachrymæ meę panes die ac nocte, tu (inquã) forte casu, illo ignorante prope accubebas, & eo eiulante in sublime, & gemitibus frena laxante, audisti & miratus es, audisti & compassus es, quippe qui eiusmodi vulnus necdũ expertus eras, & idcirco nesciebas tantorum gemituum, quæ vel qualis causa erat, & reuera mirari poteras. Quis enim tam fortiter gemere potest pro aliqua seculi amaritudine quàm gemit ille qui eiusmodi est præ dilectionis dei dulcedine? Ibi plane est quod Apostolus loquitur: Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et vere mirę atque ineffabile est, quod cum iste spiritus illis, qui dicunt: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur, Syon pro consolatione detur, vnde & dictus vel nominatus est paracletus, hic idem adueniens, cum se infuderit, totumq; animæ habitaculum in possessionem suam redegerit, adauget gemitus, multiplicat lachrymas, crebriora distendit suspiria, facie tamen permanẽte lætissima, ita vt tu oppido mireris hilaritatem vultus in publico, cuius quasi per insidias delitescens audieras gemitus in occulto. Sicut erga nescis vnde veniat, ita & illud nescis quo vadat, nec satis vnquam scire poteris, nisi & tibi similiter contingat, nisi simile vulnus ab isto spiritu pietatis excipias.

Pſal. 41 Gemit⁹ magn⁹, sed dulcis pie lugẽtibus.

Roma. 8

Pſal. 136

In isto qui inspiratus gemit, probatum esse illud quod veritas promittens dixit: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, & de eo quod Apostolus ter dominum rogauit Cap. XX.

IN isto sane probatum est illud, quod veritas promittens dixit: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quam enim ob causam, vel quo iure istud contingit, vt quod petit, accipiat, nisi quia quod postulat, non nisi secundum deum postulat? Hinc Apostolus cum dixisset (quod supra memoratum est) ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, continuo subiunxit: Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia secundum deum postulat pro sanctis. Non ergo quiuis festinare debet, cum audit, si quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis, vt fiat sibi quod petit, quia non omnibus istud congruit, sed illis duntaxat, qui paracletum istum acceperunt secundum deum postulantem pro sanctis, quod reuera est, postulare in nomine saluatoris, quem tunc in eodem sermone promittebat Apostolis suis. ¶ Sed dicit aliquis: Ipse Apostolus qui illa scripsit quæ præmissa sunt, & spiritus postulat pro nobis & cætera, quiq; præcipuam habebat eiusdem spiritus gratiam, sicut ibidem loquitur: Sed & ipsi nos ipsi primitias spũs habentes, ipsi intra nos gemimus: ipse (inquã) petiuit, & non datum est illi. Ait enim: Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, propter quod ter dominum rogaui, vt discederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Nonne secundum deum postulauit? Aut nunquid non erat ipse vnus de sanctis, pro quibus istum gemituosum spiritum postulare dixit. Attamen non fuit datum illi. ¶ Ad hæc inquam. Vnde hoc habemus, quod non datum fuerit illi? Nunquid hoc ipse dicit? Scimus quidem nostros maiores, & nobis multo meliores hoc dixisse, hoc scripsisse, quod non fuerit exauditus, & circa hoc laborasse, vt ostenderent illi non fuisse vtile vt exaudiretur. Verum & si authoritate illorum, quia magni habentur, nos quisquam premere velit, nihilominus dicere non dubitamus, quia exauditus fuit. Quid enim si non statim, non ad primam, non ad secundum, sed neque ad tertiam rogationem exauditus fuit? Denique nec Saluator hoc dixit: Si quid petieritis patrem in nomine meo, statim dabit vobis. Sed neque sic intelligi voluit, quippe qui dicturus: Petite, & accipietis: pulsate, & aperietur vobis, pulchrum exemplum perseuerantiæ præmisit. Quis vestrum (inquit) habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, & cætera vsque, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi. ¶ Ne ergo dicas mihi, quia non fuit exauditus, & quod ab illo nequam angelo talis heros vsque ad finem vitæ fuerit colaphizatus. Denique fuerit hoc diuinæ dispensationis, vt interim colaphizaretur, ne iuuenem extolleret magnitudo reuelationum, nam vt virum prouectum militemq; emeritum, deinde ab eiusmodi colaphis redderet securum, bene decuit illum omnia suauiter disponentem cani & reuerendi capitis antiquum dierum.

Iohan. 16

Roma. 8

Obiectio

2. Cor. 2

Responsio.

Matth. 7 Luc. 11

Paulus cõtra angelũ Satanæ exauditus est

Sap. 7

Vtrum

Vtrum postquam iste paracletus semel familiari visitatione sese infuderit, contingere possit, vt sese auferat, & animam illam semel deosculatam prorsus & irrecuperabiliter derelinquat. Ca. XX.

Quæstio

Responsio.

HIc iam queritur, vtrum nec ne iste paraletus, postquam semel illa, de qua nobis hactenus sermo fuit, familiari visitatione sese infuderit in secretariũ animæ, rursus ita sese inde auferat offensus aliquo crimine, vt animam semel deosculatam sua consolatione prorsus deserat, & derelinquat desolatã sempiterna desolatiõe. ¶Super hoc breuiter respondere libet, quia nimia cõfidentia res periculosa est. Non vult,

Philip. 3
Roma. 5

Apostolus quenquam nimium confidere, qui de semetipso dixit, & vtique pro exemplo ad vtilitatem nostram dixit: Ecce enim me non arbitror comprehendisse. At idem alibi cum dixisset, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, continuo subiunxit. Spes autẽ non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus ẽ nobis. Igitur non audemus quidem securitatem prædicare illi, quicunq; est eiusmodi, qui talem sancti spiritus gratiã, de qua loquimur, accepit, quam appellat Apostolus primitias spiritus, veruntamen hoc dicere non dubitamus, quod spes illius firmior sit, aut esse debeat pro tali conscientia, pro eo quod iam senserit, quia custodem habet illum de quo scriptum est: Ecce non dormitabit neque dormiet, qui custodiet Israhel.

Psal. 120

Luctatio Iacob cũ deo

Gene. 32
Osee. 12

¶Hoc enim dicit illi, quicunq; Israeli similis factus est. In quo? Nimirum in eo, quod sicut ille cum deo luctatus est, & contra deum fortis fuit, & inualuit, dixitq; ad eum, flens, & rogans eum, quæ vera fortitudo est, ficut Osee meminit, dicẽs: Et inualuit ad angelum & confortatus est, fleuit, & rogauit eum, non dimittam te nisi benedixeris mihi, & benedixit ei in eodem loco, sic & iste nonnihil luctatus est cum deo, flendo quod sciret se esse peregrinum, & fortis fuit cõtra deum, & non poterat deus superare eum, non potuit se cõtinere flente illo & rogante, quin de multitudine viscerum suorum spiritum paracletum effunderet in eum. Qui ergo custodiuit illum Israel & genus eius, vt confirmata benedictio, quamuis multis illius populi peccatis offensa non deficeret donec Christus ex eo nasceretur: Ecce (inquit Psalmista) non dormitabit neque dormiet, te verum quoq; Israelitam custodiet, vt nõ pecces, sed & si peccaueris, cito peccatum deplores, iuxta illud: Amẽ amen dico tibi, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet.

Iohan. 11

Quod nulli nimia securitas habenda sit, & de eo quod Apostolus ait: Nolite contristare spiritum sanctum dei, & quod Dauid, quia contristauerat eum: Redde (inquit) mihi lætitiam salutaris tui. Ca. XXII.

Roma. 5

Ephe. 4

IGitur non nimia securitas habenda, vel præsumenda est cuiquam dum viuit, imo quanto familiarius expertus est osculum illud consolantis paracleti, de quo (vt supra meminimus) Apostolus dixit: Quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis, tanto solicitior esse debet, ne contristet eundem spiritum, sicut idem Apostolus dicit: Et nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis. Et exponens quibus ex accidentibus soleat contristari: Omnis (inquit) amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. ¶Nam est quidem impassibilis natura spiritus sancti, veruntamen dum se commouet habitans in homine donum eiusdem spiritus sancti, ipse homo in ipso motu minus dulcedinis, & plus sentit sẽueritatis, si quid negligentius egit, quod melius nouerunt illi qui experti sunt. Exempli gratia: Dauid hæc expertus erat, qui dicebat: Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me, statim subiũgens: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Nimirũ quamuis grauiter peccasset, nõ recesserat ab ipso spũs domini, de quo sic scriptum est: Vbi Samuel vnxit eum, & directus est spũs dñi in Dauid, à die illa in reliquum, sed non tam lætum vel iocundũ in motu, vel actu suo se exhibebat, ficut eatenus solitus fuerat, nec tã cito recuperauit lætitiam siue iocũditatem illam, nisi vsque ad satisfactionem congruam, passus interim foras, & intus tribulationem magnam, ita vt fere nulli magis quàm ipsi congruerit dicere: Tribulationem & dolorem inueni. Sciendum quippe quod & intus doluit, eo quod contristasset spiritum domini, & quæ foris tribulatio prouenit, scilicet, domestica clades, si ne dubio acriter illum tetigit, & quamuis secundum corpus euaserit gladium filij sui, gladius tamen vsque ad animã peruenit, ferrum animam eius pertransiuit.

Quõ cõtristatur spũs sanctus in nobis

Psal. 50

1. Reg. 16

Psal. 14

2. Regũ. 15.
Psal. 104

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione spiritus sancti.

LIBER TERTIVS.

Benedicendũ esse dñm à nobis quantũ possumus & q̃ maior sit in laude, multa em̃ abscondita sunt, & pauca vidimus opeꝝ eius. Ca. I.

Benedicentes dñm (ait qdam Sapiens) exaltate illũ quantũ potestis, maior em̃ omni laude. Exaltantes eũ, replemini virtute, ne laboretis, non em̃ peruenietis. Quis vidit eũ, & enarrauit? & qs magnificauit eũ, sicut ẽ ab initio? Multa sunt abscõdita, maiora his, pauca em̃ vidimus opeꝝ eius. Quæ pauca viderat iste, cum hæc diceret? Altitudinẽ firmamenti, & pulchritudinẽ eius, solẽ speciosum, vas admirabile, opus excelsi, spẽm lunæ, & gloriã stellarum, quæ illuminant mundũ, vt cætera opa dñi, ac deinde viros gloriosos legerat vel audierat, quos vel in qbus dñm laudare incipiens: Laudemus (ait) viros gloriosos, & parẽtes nr̃os in generatione sua. Hæc oĩa pauca & parua iudicans cõparatione maioꝝ vel pluriũ multa (inqt) abscondita sunt maiora his, pauca em̃ vidimus opeꝝ eius. ¶Quænã sunt illa maiora vel plura abscõdita & nõ visa? Nimiꝝ ante altitudinẽ firmamenti pulchri, à quo laudare cœpit, facti fuerant angeli q̃ multi, ac nouẽ ordinibus distincti, de qbus vel de quoꝝ gloria ordinata ac multiplici recte dicere potuit, abscondita sunt à nobis, & post viros gloriosos, quoꝝ laudẽ in ordinẽ digessit, vsq; ad Symonẽ Oniæ filiũ, venturus erat Chr̃us dei filius, tanta facturus in primo & secundo aduentu suo, vt de oĩbus quæ nouerat, vel quę eatenus ante ipsum facta fuerant, recte dicere potuerit: pauca em̃ vidimus operum eius. ¶Et nos qdem iuxta propositũ quod proposuimus, absconditũ in agro scripturaꝝ, quærere siue ostendere thesauꝝ sancti nominis patris & filij & spũs sancti, stetimus aliquantisper in capite libri, quo dictũ est: In principio creauit deus cœlũ & terrã, & spũs dei ferebatur sup aquas: sed diligẽtia contẽplandi processionem spũs sancti longius abduxit nos. Redimus nunc ad ipsum caput, & de felicitate sanctoꝝ angeloꝝ aliquid eiusdem sanctæ trinitatis, cui assidue benedicunt, dicere intendimus.

Eccl. 43

Ecclĩastica plura & maiora abscõdita fuerũt q̃ visa.

Argumentũ libri huius tertij

Gene. 2.

De angelica creatura, qđ facta sit vbi dixit deus: Fiat lux, & de iudicio spũs sancti in dãnatione tenebraꝝ, siue principis tenebraꝝ diaboli. Cap. II.

VBi dixit deus, fiat lux, & facta est lux, & vidit deus lucẽ qđ esset bona, & diuisit lucẽ & tenebras, creaturam esse angelicã factã, & noĩe lucis bonos angelos, tenebraꝝ aũt vocabulo, malos esse angelos significatos, multoꝝ & maxime pr̃is Augustini nõ paruipẽdenda firmat autoritas. Veꝝ nos in alio ope de creatura ista mirabili, & de cæteris quæ de hinc scripturæ series creata vel facta narrauit, latius tractauimus, & reꝝ ordinẽ pro posse diligẽter prosecuti sumus. Nũc ad p̃sens propositũ ptinet pia iocundi festiuitate sermonis celebrare beatitudinẽ huius lucis, tanq̃ speculũ summæ trinitatis, & laudare siue admirari iudiciũ spũs sancti in dãnatiõe tenebraꝝ, siue principis diaboli tenebraꝝ, qa ptinet contẽplatio hæc ad laudẽ processionis ipsius, de qua iam aliqua diximus, & ad glorificationem trinitatis, de qua simul dicere proposuimus.

In. xlij. lib. de operib⁹ trinitatis

De eo quod ait dominus ad beatum Iob, nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationes eius in terra. Cap. III.

NVnquid nosti ordinẽ cœli (ait dñs ad B. Iob) & pones rõnes eius in terra? Subaudit vt ego, & rñdeas non. Nemo em̃ nisi solus deus nouit hunc ordinẽ cœli, cuius vniuersitas hic designata est noĩe lucis dicente scriptura: Dixitq; deus: Fiat lux, & facta est lux. Attñ aliqbus spũs sanctus reuelauit, vt partim q̃si p speculum & in ænigmate viderent adhuc viuentes in carne illum dicentẽ, cœli opus beatæ trinitatis ter trinis distinctũ choris, quoꝝ noĩa hæc sunt: Angeli, archangeli, throni, dñationes, principatus, potestates, virtutes, cherubin atq; seraphin. Iste ordo cœli ordinat⁹ ad videndã atq; laudandã gloriã sanctæ trinitatis, tãtæ est beatitudinis, vt recte admiret Apostolus, & dicat omnibus, q illuc ad societatem illoꝝ secundum præscĩam, & prædestinationem dei vocati sunt, & iustificati atq; magnificati illuc perueniunt, ac peruenturi sunt: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ p̃parauit deus his q diligunt illum. Statimq; subiungit: Nobis autem reuelauit deus per spiritum suum.

Iob. 38

1 Coꝝ. 15

Nouẽ chori angeloꝝ

Roma. 8

1. Coꝝ. 2

Quibus

Quibus nobis? Vtiq; hoïbus in terra manẽtibus, terrenã habitationẽ huius corporis inhabitantibus. Quis alius istis reuelaret nisi deus? ¶Cũ igit dicit, nunqd nosti ordinẽ cœli, & pones rões eius in terra? bene (vt iam dictũ est) subaudit, vt ego: Et rñdetur non. Nunc ipe ordo cœli qd sit, & qõ ipe qui loquebat hæc deus, rões eius posuerit in terra, quantum possumus, & quantum accepimus ex deo, vel ex ipsis quibus deus reuelauit p spiritũ suum, nostra infantia gestit effari paruulis similibus nostri.

Ordinẽ cœli gs nouit.

Quid sit ordo cœli, siue ordo cœlorũ, & de versu psalmi, verbo dñi cœli firmati sunt, & spũ oris eius omnis virtus eorũ. Ca. IIII.

ORdo cœli, siue ordo cœlorũ illud est firmamentũ eorũ, de quo Psalmista: Verbo (inqt) dñi cœli firmati sunt, & spũ oris eius omnis virtus eorũ. Qui sunt enim illi cœli, nisi oẽs sancti, in qbus deus habitat, quam ob rem & dicunt, & sunt cœli, qa deus habitat in illis? Angustior vero sensus est solos intelligere Apostolos Christi, quos incarnatum verbũ sua p̃sentia firmauit, & spm̃ sanctum ad pfectionem confirmationis misit eis de cœlo sedens ad dexterã patris. Ante cœlos istos valde paucos, q̃plures & nobis innumerabiles erant cœli, i. sancti. Et leuabat oculos suos Dauid illuc, dicens: Ad te leuaui oculos meos, q habitas in cœlis. Maxime ergo p̃senti loco dum dicitur: Verbo dñi cœli firmati sunt, & spũ oris eius omnis virtus eorũ, sanctos angelos intelligimus, p̃sertim qa sicut illic, vbi scriptum est: Dixit deus, fiat lux, & facta est lux. Deinde sequitur, dixit deus, fiat firmamentũ in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis. Et subinde dixit deus, congregent aquæ quæ sub firmamento sunt in locum vnũ, & appareat arida, ita & hic contino post p̃scriptum versiculum subsequit: Congregans sicut in vtrem aquas maris, ponens in thesauris abyssos. Timeat dñm oẽs terra, ab eo autẽ cõmoueant oẽs inhabitantes orbẽ. Qm̃ ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. In qbus nimirũ dictis, & si pulchra subest aliegoria, nihilominus tñ veridica magnificæ historiæ manet, & non euacuat litera. Igit verbo dñi cęli firmati sunt, & spũ oris eiꝰ os virtus eorũ. i. sancti angeli habitantem in semetipsis habentes beatam trinitatem, vnum deum patrem, & filium, & spm̃ sanctum, firmiter in ordine suo consistunt. Nam dñs ipe est pater, verbum dñi ipse est filius, spũs oris eius, ipse est spũs sanctus, vnum & vnicum sanctorũ angelorum & electorũ hominum firmamentum, vt iam in æternum non moueat pes alicuius eorũ, & qui iam ordinati, & adhuc illuc ordinandi sunt.

Psal. 32

Cœli dicuntur oẽs sancti, in qbus habitat deus.

Psalm. 32

Gene. 1

Psal. 32

Cœli firmati sancti angeli sunt

Primũ in illo beatorũ spirituũ sctõ ordine contẽplandũ esse ordinẽ sanctę trinitatis q̃p illa gloriosa ciuitas, cuius sctã scriptura toties meminit, amatorẽ habeat deũ amore ineffabili, q videlicet amator apud Hieremiã contẽptum se esse queritur ab anima infideli. Cap. V.

IPsa est ciuitas gloriosa, de qua tã multa scripturæ loquunt nobis, & exempli gra, sic Apl'us dicit: Sed accessistis ad Syon montẽ, & ciuitatẽ dei viuẽtis Hierl'm cœlestẽ, & multorũ miliũ angelorũ frequentiã, & eccleiã primitiuorũ, q conscripti sunt in cœlis Itẽ ad Galatas: Illa aũt quæ sursum est, Hierl'm libera est, quæ est mater nostra, & multa his similia. In hac ergo beata ciuitate, in isto beatorũ spirituũ ordine, quẽ dñs nouit, primũ cõtẽplari cupimus, oculo licet exiguo, gloriã sanctę trinitatis, & q aliquã similitudinẽ vestigare pulchritudinẽ illius firmamẽti, quo istã matrẽ nostrã, istã ciuitatẽ gloriosam, sibi copulando firmauit dñs, & verbũ dñi, & spũs oris dñi. ¶Qualẽ vel cuius rei p similitudinem? Nimirũ p similitudinẽ viri legitimi, genus vel posteritarẽ suã propagare oppido cupiẽtis. Et ob hanc causam coniugiũ sibi assumentis, exempli gra, qualis fuit Dauid, fortis vtiq;, & in oĩ maritali copula legitimus vir, excepto sermone Vriæ Ethæi. Nã reuera illo excepto, legitime vixit quotquot vxores habuit, vtpote pluribus indigens filijs atq; cognatis, qa rem grandẽ susceperat. s. gubernacula regni, cũ esset homo eiusmodi, vt ipse dixit: Ego aũt sum vir pauper & tenuis: pauper videlicet, reꝛ possessione, tenuis exiguitate familiæ. Nec vereamur nimiũ pudorati, de hoc viro, siue de aliquo huic simili, scdm rem coniugalem assumere similitudinẽ, ad contẽplandã causam dei, propter quã illã matrẽ nostrã Hierl'm cœlestẽ & creauit, & sibi copulauit. ¶Ipsemet quippe in multis scripturarũ locis seip̃m vult agnosci, quod amator sit. Exempli gra, cũ in Hieremia dicit: Qũo si contemnat mulier amatorẽ suũ, sic contempsit me domus Israel. Ergo econtra veraciter dicas: Qũo si libenter admittat mulier amatorẽ suum, sic libenter admisit me vera domus Israel, vera ciuitas Syon, cœlestis Hierl'm. Itaq; secundũ eiusmodi similitudinem causam vel opus dei, opus sanctæ trinitatis speculari licet in illo ordine cœli, in illa sancta, & ter beata Hierl'm. Est em̃ in his similitudo, q̃uis dissimilis, qa videlicet caro spiritui qdem dissimilis est, sed tamen dissimilium istorũ aliqua similitudo est: Quod natum est ex carne (ait dominus) caro est, & quod natum est ex spũ, spũs est. Sed iam accedamus adrẽ. ¶Quod secundũ similitudinẽ amatoris, in quo hæc tria sunt, amator ipe, & amor ipsius, & cremẽ

Hebræ. 12.

Galat. 4

Cõiugium Dauid aptã situdo ad ppositũ 1. Regũ. 18

Deus recte amator dicitur. Hiere. 3.

& crementum, propter quod ad propagandam prolem amore suo ducitur, vnus sit deus pater, & amor ipsius spūs sanctus, & verbū ipsius. Cap. VI.

IN amatore tria sunt, amator ipse, & amor ipsius, & crementū, propter q̄d ad propagandam prolē amore suo ducitur. Similiter in creatore nostro, q̄ amatorē se nominat (vt supra dictū sit) sunt tres. Ipse, & amor ipsius, scilicet spūs sanctus, & verbum ipsius, q̄d non est aliud q̄ crementū eius, semen eius, filius eius. Hæc similitudo quàmuis (vt sicut iam dictū est) longe dissimilis, ita vt spūs carni, vel caro spiritui, adeo vera est, vt in Esaia q̄q; scriptū est: Nūquid ego qui alios parere facio, ipse non pariā dicit dñs? Si ego q̄ generationē cæteris tribuo, sterilis ero ait dñs deus tuus. Loquebat enim huic ordini cœli, huic (de qua nūc loquimur) Hierusalē magnæ & sanctæ ciuitati. Vnde & protinus dicit: Lætamini cū Hierusalē, & exultate in ea oēs qui diligitis eam. Gaudete cū ea gaudio vniuersi q̄ lugebatis super eam, vt sugatis & repleamini ab vbere consolationis eius, &c. Nescimus quicq̄ de ordine vel generatione eiusmodi, nisi rationes eius in terra posuisset ipse q̄ nouit. Quomodo em̄ posuit? Ipse spūs dei, q̄ tunc ferebatur super aquas dicēte deo: Fiat lux. Ipse (inquam) etiam nūc fertur sup aquas, dū in Christo baptizamur. Et hoc est deū dicere: fiat lux, regenerare nos, vt q̄ eramus aliquādo tenebræ, iam nūc in dño simus lux. ¶ In hoc est regeneratio, q̄a iam dictus amator deus, animam credētem impr̄egnat verbo suo, dignā amore suo. Verbū em̄ semen est eius, sicut ait Iacobus Apostolus: Volūtarie genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliq̄d creaturæ eius. Semen hoc non nisi cū amore suscipitur, verbū hoc nō nisi p̄ spiritū sanctum immittitur. Hæc est trinitas vnus deus, amator creaturæ, rationalis deus, & semē eius q̄d est verbū ipsius, & amor eius q̄ est spūs sanctus. Igitur q̄uis, vt supra iam dictū est, caro & spūs dissimilia sint, nihilominus tamē aliqua hic similitudo est, q̄a videlicet, sicut generatio carnis ab aliquo semine eius & amore eius patratur, sic generatio spūs à deo verbo eius & spū oris eius consummatur. Et si aliter exponi potest iam dicta sententia: Nunq̄d nosti ordinem cœli, & pones rationes eius in terra, nihilominus tamen sensus iste, quem diximus, locū habet, & pondere non caret, q̄a nullo modo splendidius rationes ordinis cœli deus in terra posuit, q̄ regenerando per aquam filios lucis, ituros in illum ordinem cœli ad angelos lucis: Erūt enim, ait ipse dominus, sicut angeli dei.

Esaiæ. 66

Imprægnatio animæ in baptismo

Iacobi. 1

Iob. 38

Matth. 3

De eo q̄d Apostolus: Decebat enim, inq̄t, eū propter quē omnia, & per quē oīa, & q̄ p̄ax nobis sit scire, quod per eū, nisi etiam sciamus q̄ propter eū facta sit & angelica creatura, & omnis creatura. Cap. VII.

ADhuc ad supradictam similitudinem & illud pulchre accedit, q̄a sicut legimus, vir non nisi propter amorē sobolis coniugem ducit, sic & deus pater non nisi propter amorē verbi sui creaturā rationalem, creaturam angelicā, de qua nūc loquimur, & creaturā humanā, de qua post hæc locuturi sumus, condidit. Hinc Apostolus de illo scilicet dei filio loquēs: Decebat enim (inq̄t) eum, propter quē omnia, & per quem omnia, q̄ multos filios in gloriā adduxerat, &c. Non solum hoc dixit, per quem omnia, sed primum dixit, propter quē omnia, q̄a videlicet ipse est omniū causa. Per ipsum facta est ista lux, q̄a sic scriptum est: Dixit deus, fiat lux, & facta est lux. Si dixit & facta est, vtiq; p̄ verbū facta est. Sed p̄ax est scire hoc, etenim plus habet delectamenti, hæc sentētia fidei, sciēdo q̄ etiā propter ipsum facta sit, scilicet vt ipsum in semet ipsa creatura hæc haberet, & habēdo lux existeret. ¶ Ipse em̄ lux est, & vtiq; lux nō facta, lux nō ab aliquo illuminata, sed illuminās, & proinde lux vera. Comparatione eius quāliscūq; lux, quiuis angelus lucis, recte & fideliter negatur esse lux. Hinc Iohānes Euāgelista de Baptista Iohāne: Non (inquit) erat lux, sed vt testimoniū phiberet de lumine. De ipso aūt Christo dño: Erat (inq̄t) lux vera, quæ illuminat omnem hominē venientem in hunc mundū. Iohānes & quiuis angelus lucis, siue hō filius lucis, sic lux dicit vel est, tanq̄ lucerna, id est, lux nō carēs materia: verbū autem dei, verbū deus, ipsa lucis est substātia. Nec em̄ aliud est illi eē, & aliud lucere: istis aūt aliud eē, & aliud est lucere. Diligēdo q̄pe lucē, ipsi sunt lux: sicut econtra apostatæ angeli odiendo lucē tenebræ sunt.

Hebr. 2

Filius dei lux vera.

Angeli & sancti, non lux, sed lucerna.

Iohan. 1

Item de processione spūs sancti, q̄ in nos hoīes duobus datis diffundatur, altero q̄d est in remissionē peccatorū, altero q̄d est in diuisiones gratiarū, in sanctos aūt angelos vno tantū, q̄d est in diuisiones gratiarū. Cap. VIII.

DE processione spūs sancti, qui hoc operatur, & in illis beatis spiritibus, & in nobis hominibus, vt per hoc ipsum, quod verbū dei, filium dei, manentē in nobis habētes, filij dei nominemur & simus, hoc in superiore diximus, q̄ duob⁹ datis, siue per duo data diffundat: altero q̄d est dari in remissionē peccatorū, altero q̄d est in diuisiones gratiarū. Verū nobis dūtaxat hominibus istis duobus modis datur. In sanctos aūt angelos vno modo, scilicet in diuisiōes gratiarū larga dignatiōe effu

Iohan. 3

Angelis apostatis, cur nō dat̃ spūs s. in remissionem peccatorū.

sus est. Nam vt in remissionē peccatorū nunquā detur apostatis angelis, iudiciū verum fuit, & est eiusdem spūs sancti. Illi nāq; cū suo principe diabolo non per infirmitatē seu per ignorantiam, sed per superbiam peccauerūt. Cuius videlicet superbiæ magnitudinē spūs propheticus apud Ezech. denotat verbis huiuscemodi, diabolū coarguēs sub noīe principis Tyri: Eo quod eleuatū est cor tuū, dixisti deus ego sum, & in cathedra dei sedi & dedisti cor tuū quasi cor dei. Item sub noīe Pharaonis regis Aegypti: Ecce ego ad te Pharao, draco magne, q̄ cubas in medio fluminū tuorū, & dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum. ¶ Pro hmōi superba sententiā damnationis æternæ accepit, de cœlo proiectus, factusq; princeps tenebrarū diabolus, q̄ fuerat angelus speciosus. Vnde apud eundē prophetā dicit ei: Tu signaculū similitudinis plenus sapiētia & pfectus decore, in delicijs paradisi dei fuisti, & cætera, vsq;, repleta sunt interiora tua iniqtate & peccasti & eieci te de mōte dei. Quibus vtiq; verbis tria p̄dicantur, horribilis eius superbiæ instrumēta, sapiētia, decor siue pulchritudo, maxime vbi sub noīe Assur dicit in eū, oīne lignū paradisi nō est assimilatū illi & pulchritudini eius, q̄m̄ speciosum feci eū. Tertiū eius fuit magnitudo, nā cedri (inqt) nō fuerūt altiores illo in paradiso dei, abietes nō adæquauerūt summitatē eius, & platani nō fuerūt æquales frondibus illius. ¶ Cæterū vera magnitudo deus est, & vera sapiētia, verbū dei, filius dei est: & vera pulchritudo spūs sanctus est; quæ beata trinitas, sanctorū angelorū & magnitudo & sapiētia & pulchritudo est: At ille diabolus magnitudinē illā non honorificauit, sapientia illam nō adoptauit, pulchritudinem illam nō amauit. Qūo ergo nisi p Ironiā plenus sapiētia, & perfectus decore extentusq; & protegēs dicitur fuisse? Sunt em̄ in scriptura sacra Ironiæ grauissimæ. Exempli gratia: cū dicit sancta trinitas, ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est: cum reuera potius propter peccatū cōparatus sit iumētis, & similis factus sit illis. Et sicut filia Babylonis virgo dicitur, cū sit meretrix. Itaq; & quod ibidē illi dicitur, oīs lapis pretiosus operimentū tuū, sardius, topazius, iaspis, chrisolitus, onyx, berillus, saphyrus, carbunculus & smaragdus, q̄ sunt sanctorū nouē ordines angelorū, cū improperio dictū eē sentimus, quia sic sibi ille arrogauit, ponēs (vt supra dictū est) cor suū quasi cor dei, & dicēs, in cathedra dei sedi. ¶ Deniq; solius dei est operimētū oīs lapis eiusmodi, id est, oīs perlucidus ordo angelicæ dignitatis, sicut dicit in Psalmo: Cōfessionē & decorē induisti amictus lumine sicut vestimēto, id est, decora cōfessione sanctorū (qui oēs lumē, id est, filij lucis sunt) sic es indutus, sic es ornatus, vt aliqs vestimēto suo. Quod nimirū parū est, de solis intelligere hominibus, filij lucis: nā & sancti angeli, imo & primum ipsi lux, & filij siue angeli lucis, cōfessione sua decora creatorē suū induerūt, & ipsi sunt, de q̄bus idē dñs ad beatū Iob dicit: Cum me laudarēt astra matutina, & iubilarēt oēs filij dei.

Ironia i scriptura sacra Gene. 3. Psal. 48 Esa. 47 Ezech. 28

Psalm. 103

Iob. 38.

Quod recte & iusto dei iudicio diabolum spiritus sanctus suo respectu indignū iudicauit, reū æterni delicti, & de ruina eiusdē diaboli, & q̄d positus fuit in monte sancto dei. Cap. IX.

QVia igitur per superbiā peccauit, recte & iusto iudicio spūs sanctus procedēs à patre & filio, nō in illum, sicut in electos angelos, sed omnino longe ab illo declinauit, eandē passus ab ipso repulsam, quam & ex hominibus similibus eius passus est, vel patitur dicēs: Quomodo si contēnat mulier amatorē suū, sic contēpsit me domus Israel. Sicut em̄ illū populū Israel sibi adduxit, & legē siue tabulas testamēti dedit illi in monte, q̄ & ob hoc dictus est mōs dei, hoc exigēs pro cunctis beneficijs suis, vt diligeret eū, atq; dicēs. & nūc Israel q̄d dñs deus tuus petit à te, nisi vt timeas dñm deū tuū, & diligas eū? & multa hic similia. Sic & illū malignū in cœlo posuit quemadmodū dicit: Et posui te in medio monte sancto dei, in medio lapidū ignitorum ambulasti. Hoc ab illo exigēs, vt creatori & tanto largitori haberet gratias, vtpote rationalis creatura, & tāquam lapis appositus vel p̄parat̃us in foraminibus suis susciperet ligaturas auri, vinculū dilectionis dei. Nā hoc est quod eadē scriptura dicit: Aurū opus decoris tui, & foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt. Itaq; quia p nimiā (sicut iam dictū est) superbiam repulit à se amatorē deum, & contemptuosam ab illo spiritus dilectionis passus est repulsam. Neq; enim in semetipso vnq̄ recepit illum, quamuis ita scriptū sit: Aurū opus decoris tui: subauditur enim esse debuit vel promptū fuit. Iusto valde iudicio, spūs sanctus, non, sicut ad nos peccatores homines in remissionē peccatorum procedit, & deinde diuisiones gratiarum superaddit, ita vt in illam creaturam & cōplices eius malos angelos facere vnquam voluit aut proposuit. ¶ De hoc miror quosdam cōtēdere, dicētes, q̄d statim, vt cōditus ē, cecidit, cū hoc autētica nulla scriptura tradiderit, imo & cōtrariū sonet q̄d hic scriptū ē. Præmisso nāq;, & foramina tua in die, q̄ cōditus es, p̄parata sunt. Q̄d est dicere, & rōnalis creatus es, & subtili dotat⁹ ingenio, propter q̄d excusationē nō habes de pctō tuo: statim subiūgit: Et posui te in monte sancto

Hiere. 3

Exod. 20

Deuter. 10

Ezech. 28

Lucifer nō statim vt cōditus est cecidit

Ezech. 28

dei

die in medio lapidũ ignitorũ ambulasti, pfectus in vijs tuis, subauditur per hypocrisim à die cõditionis tuæ, donec inuenta est iniqtas in te. Et multa hmõi, quæ qm̃ non possunt solui, cũ sint verba diuinæ authoritatis, necessario nõnulla debet intelligi mora, inter illud quod creatus est, & illud quod proiectus est, vel de cœlo cecidit, iuxta quod dicit: Et peccasti, & eieci te de monte sancto dei.

Responsio ad illũ qui forte quærit, Ad quid posuit diabolum in mõte sancto dei? & vt quid illi tanta contulit, cũ sciret eũ spũs sanctus, qui oĩa scrutatur, etiam profunda dei. Cap. X.

HIc forte quærat aliqs, Ad qd illũ talem posuit in mõte sancto dei? Vt qd illi tanta contulit? Nunquid nesciebat spũs, q omnia scrutatur, etiã profunda dei, q̃d ille lapis durissimus atq; rebellis, nõ recepturus foret in se aurũ opus decoris sui? Cur ergo illic posuit eũ, vt ambularet in medio lapidũ ignitorũ? Hoc qui q̃rit, quærat & illud, cur idem dñs hominẽ in paradiso posuit. Neq; em̃ illum in paradiso fecit, sed tulit ergo (ait scriptura) dominus deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret illum. Dicat ergo: Nunquid nesciebat deus q̃ futurum esset, vt non operaretur & custodiret illum. Vt qd ergo illic posuit eum? ¶Ad hæc inquam. Non nesciebat deus, sed nisi angelum in cœlo, & hominẽ tentasset in paradiso, vt nota fierent seculis superuenturis, vel quæ in corde angeli, vel quæ in corde erant hominis, nos iudicia eius laudare nesciremus, multũq; deesset nobis de cognitione dei, cuius cognitio vita æterna est, quẽadmodũ dicit ipse filius dei. Hæc est aũt vita æterna, vt cognoscant te verũ deũ, & quẽ misisti Iesum Christũ. ¶Hoc q̃d diximus p aliq̃d simile melius intelligitur. Cum dominus Moysen mitteret ad Pharaonem, dicẽs: Clamor filiorũ Israel venit ad me: Veni mittã te ad Pharaonẽ, &c. Hæc q̃q; dixit: Sed ego scio q̃d non dimittet vos rex Aegypti vt eatis nisi per manũ validam. Attamẽ ipsam manũ validam non statim exercuit, nõ statim primogenita Aegypti, vel ipos Aegyptios cũ Pharaone percussit, sed prius multis & bonis illũ sermonibus conuenit, pluribus signis leuioribusq; plagis tentauit, donec scirent qui viderũt, sciremus nos quoq; qui legimus, glorificationem domini in curribus Pharaonis & exercitus eius, qa iustus est dñs, Pharao aũt & populus eius impius. ¶Sic nimirũ idẽ dñs, cũ sciret de angelo illo, q̃ esset malus, debuit eũ non statim iudicare, vel dãnare cæteris videtibus, sed tentare prius, similiterq; hominẽ, vt sciremus nos quoq; cũ angelis sanctis ab effectis, siue ex operibus, quod solus sciebat deus iam, nullis adhuc malis meritis præcedentibus, & scientes iustitiam eius, vel in illius angeli ruina, vel in hominis pœna laudaremus.

Quæstio 1. Cor. 2

Genes. 2

Responsio

Iohan. 17

Similitudo Exod. 3.

Propter quid tã terribili iudicio dãnatus fuerit, & de eo q̃d in Apocalypsi dictum est: Vnũ de capitibus bestiæ quæ habebat capita septẽ, quasi occisum in mortẽ, & plaga mortis eius sanata est, siue habet plagã gladij & vixit. Ca. XI.

SVperius iam diximus, spiritũ sanctum paracletũ, vinũq; vel ficeram consolatiõis eius, secundum visionem Lamuelis dandũ esse mœrentibus, & his q amaro animo sunt, id est hominibus, & q peccatorũ sibi conscij, constanter secundũ deum, & ab hoc seculo consolationem recipere nolunt & renuunt. At illi apostatæ angeli, cũ suo capite diabolo, q̃ longe fuerint vel sint ab isto laudabili mœrore, ab ista dulci amaritudine, mirabiliter innuit scriptura libri Apocalypseos, cuius q̃t verba, tot pene sunt sacramẽta. Imo & amplius dicas, parũ enim pro merito voluminis dictũ est (ait beatus Hieronymus) nã in verbis pene singulis multiplices latẽt intelligẽtiæ. Qũo ergo illa scriptura dicit? Et vnũ, inquit, de capitibus eius, videlicet bestiæ, q̃ habebat capita septẽ, quasi occisum in mortẽ, & plaga mortis eius sanata est. ¶Septẽ bestiæ capita, quæ illa erexit cõtra mulierẽ in vtero habentẽ, q̃ & clamabat parturiẽs, & cruciabat vt pareret, vt cũ peperisset deuoraret filiũ eius: nos intelligimus septẽ regna mundi huius principalia, siue notissima, quæ à tẽpore promissionis beati seminis, q̃d est Chrũs, in hoc steterũt agente diabolo (cuius corporis sic illa regna recte intelliguntur capita, ficut oẽs iniqui recte dicuntur & sunt eius mẽbra) vt promissio non adimpleret, vt Chrũs non nasceretur, aut vt natus moreretur, & periret nomen eius. Primum illorũ fuit regnum Aegyptiorũ, q̃d masculos seminis Abrahæ oẽs iussit interfici, aut in aquis necari. Secundũ, regnũ Israelitarum carnalium, quod maxime regnante & agente Iezabel promissionis verbũ abolere voluit, cultum Baal superadijciẽs vitulis, quos fecerat Hieroboam, & pro his interficiens prophetas, & suffodiẽs altaria dñi. Tertiũ, regnum Babyloniorũ, quod populum illũ captiuauit, & tres pueros nolẽtes adorare statuã, quam erexerat, misit in caminũ ignis. Quartũ, regnũ Persarũ & Mœdorũ, q̃d agente Aman, vniuersum Iudæorũ genus delere voluit. Quintũ, regnũ Græcorũ, cuius vires diabolus maxime per Antiochum Epiphanen sibi assumpsit, sicut narrãt Machabæorũ libri. Sextum, regnum Romanorũ, quod

Prou 31.

Laus libri Apocalyp.

Apoc. 13.

Exodi. 1.

3. Regũ. 19

Dani. 3. Hester. 3. 1. Mach. 1.

Christũ,& martyres eius interfecit.Septimũ,regnũ erit Antichristi, de isto recte intelligas quod dictũ est:Et vnũ de capitibus eius,quasi occisum in mortem,& plaga mortis eius sanata est.Diabolus eñ est,vel erit, q̃ plagam æternæ dãnationis in cœlo accepit,

Apoc.13. Habet diabolus plagam gladij & vixit.

sed plaga mortis eius,inqt,sanata est,siue(vt postmodũ repetitũ ẽ)habet plagam gladij & vixit.Mirabiliter ergo(vt supra dictum est)scriptura hæc duritiam eius innuit.Quid eñ est dicere:habet plagam gladij & vixit,nisi & damnatus est,& superbit? Et qd est dicere:quasi occisum caput in mortẽ,& plagam eius sanatam esse,nisi de perditione & separatione ipsius à deo,quæ vera occisio,& vera mors est,nõ curare,imo & cõtemnere, ac semetipsum quasi viuũ,id est,iustũ defendere? Non eñ vere viuit,aut vere plaga eius sanata est,sed idcirco dictũ est,quia sic sibi arrogat, sic consolatur miser.

De eo qd dictũ est ad beatũ Iob:Spũs eius ornauit cœlos,& obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus. Cap. XII.

IGitur non minus scienter q̃ fideliter dicimus,ad laudẽ huius procedẽtis spũs sancti, quia sicut nũc,ita & tũc sup omne cor impœnitens iusti & recti in processione sua tenuit iter iudicij, donis gratiarũ suarum humiles & subiectos perornans angelos & relinquens superbos diabolum,simulq̃ cõplices eius omnis spũs superbiæ filios,

Iob.20

¶Hinc illud ad beatũ Iob pulcherrime & verissime dictũ est:Spũs eius ornauit cœlos,& obstetricante manu eius,eductus est coluber tortuosus.Neq̃ eñ,qñ de beatis Apostolis recte intelligitur hoc dictũ:Spũs eius ornauit cœlos,idcirco minus verũ erit, hoc sentire, vel dicere de illis beatis angelis,q̃s ornauit idẽ spũs,nouẽ ordinibus distinctos.Et qa

Iohan.12.

tunc quoq̃ eductus est coluber tortuosus,quando dixit dñs:Nũc iudiciũ est mũdi,nunc princeps huius mũdi eijcietur foras,q̃d tunc futurũ erat, quãdo scriptura ista cõdebatur

Lucę.10

nõ idcirco minus verũ est,iam tunc de cœlo illum fuisse eductũ eductione terrifica,cuius meminit ipse dñs dicẽs:Videbã satanã sicut fulgur de cœlo cadentẽ. Imo & adhuc tertia vice est educendus idem coluber tortuosus,summæ trinitatis aduersarius,& proinde trino iudicio dãnatus atq̃ dãnandus,scilicet in die iudicij,quãdo fiet illud,q̃d itidẽ beato Iob dñs loquit:Ecce spes eius frustrabit eum,& videntibus cũctis præcipitabitur.Nũc

Iob.40.

vide quãta res, quanti ponderis actio,q̃ breui,q̃ parco designata est eloquio,dum dicit:

Iob.26.

Et obstetricante manu eius,eductus est coluber tortuosus, præmisso: Spũs eius ornauit cœlos.Quidnã est obstetricare,nisi nascẽtes infantulos excipere,& diligẽter tractando ad vitã custodire? Cum ergo hæc dicit,mirabiliter creatoris nostri designat, quam habuit,vel habet curã,circa electã creaturã suã,tam angelicam q̃ humanã, pro ipsius creaturæ humilitate,sicut scriptum est:Custodiẽs paruulos dñs,humiliatus sum,& liberauit

Psal.114.

me.¶Idcirco plane & quando cœlos illos ornauit,q sunt sancti angeli,colubrũ tortuosum eduxit,id est,diabolũ de cœlo proiecit,vt ablato scandalo faceret pacẽ & cõcordiã in sublimibus suis.Et quando cœlos alios,id est,Apostolos ornauit,idcirco colubrũ eũdem tortuosum eduxit,id est,foras eiecit,sicut ipse in Euãgelio dixit,vt liberati per sanguinem ipsius à scandalo peccati,sciremus & possemus seruire creatori nostro & redẽptori.Et quãdo cœlos oẽs,id est,sanctos omnes,tam angelos q̃ hoies,ita perornabit,vt & angeli iam nõ habeant negotiũ administrandi,sicut administrãt,& vsq̃ ad diẽ illum

Heb.1.

administrabũt,vnde & Apostolus dicit:Nonne oẽs sunt administratorij spũs,in ministerium missi propter eos,q hæreditatẽ capiunt salutis:& hoies siue hominũ spũs,resumptis corporibus,duplici gloria corporis & animæ remunerentur, idcirco colubrũ eundem tortuosum funditus educet,videntibus enim cũctis præcipitabitur, vt omnia scãdala de regno eius auferantur,pacẽq̃ habeat illa dormitio,de qua itidem ad beatũ Iob dictũ est:

Iob.38.

Quis enarrauit cœlorũ rationem,& concentũ cœli quis dormire facit?

De eo quod dictũ est ad eundẽ beatũ Iob:Quis enarrauit cœlorũ rationem,& cur saltem nec ipse Moyses describere debuerit rationem cœlorũ,id est, sanctorum ordines angelorũ,q primus enarrauit rationes terrarũ gene rationes filiorum hominum. Cap. XIII.

SVper fundamentum literæ huius pulcherrimũ atq̃ firmissimũ, libenter atq̃ delectabiliter superædificauimus,quoad possumus,cœpti sermonis auxẽ,siue argentum,aut aliqd pretiosorũ lapidũ ad laudem spũs sancti, qui ornator est eiusmodi cœlorum. ¶Sed interim occurrit quæstio,quia quæri potest,cur nullus enarrare

Quæstio

debuit eatenus rationẽ eorundẽ cœlorũ.Etenim cũ dicit dominus: Quis enarrabit cœlorũ rationẽ? subaudit nullus,ego aũt sum enarraturus.Deniq̃ Moyses,q ante beatũ Iob,

Gene.1.

& literas primas,scilicet Hebraicas,deo vel digito dei scribẽte,sibiq̃ tradẽte,accepit,fere nihil de illorũ ratione cœlorũ enarrauit,nisi hoc tãtũ.Dixitq̃ deus:Fiat lux,& facta ẽ lux,& vidit deus lucem quod esset bona,diuisitq̃ lucem & tenebras.Appellauitq̃ lucem diem,& tenebras appellauit noctem.Hoc ergo quæritur (vt iam dictũ est) cur cœlorum

rationẽ

rationem nullus eatenus enarrauit, nec saltem ipse Moyses, qui terræ, id est, hominis rationē enarraturus, de cœlestibus illis solum hoc breuissime enarrauit, sic incertū, & quasi sub velamine, vt vix aliqui patrū spiritualiū intelligere potuerint, maxime q̄d pater Augustinus noīe lucis sanctos angelos, & nomine tenebrarum malos angelos designauerit, quoꝝ diuisio, qua dictū est: Diuisitq̄ deus lucē & tenebras, illud indicat iudicium, q̄d catholica firmiter tenet ecclesia, quia angeli lucis nunq̄ vlterius in tenebras, & angeli tenebraꝝ nunq̄ vlterius in lucē redituri sunt. ¶Quisqs istud quærit cur nec ipse Moyses de illis cœlestibus plus siue manifestius aliq̄d scripserit, siue scribere debuerit, quærat & illud cur de cœlestibus sacramētis scripturis, quæ post illū futura, vel faciēda erāt circa genus humanū, tantūq̄ grossum, siue densum velamē sup faciē suā obduxerit, vt nō solum illi carnales filij Israel, q̄ tunc erāt vicētes cornutā faciē eius fugere potuerint, sicut vsq̄ hodie fugiunt illoꝝ posteri, verumetiā spūales filij Israel, ex quibus sumus & nos, vix aliquatenus tractando & retractando scripturā eius perspicere possumus, quo tendat claritas vultus eius, q̄ intendāt radij cornutæ faciei eius. ¶Quærenti hoc vel illud respondere debemus, qa cœlestia sacramēta portare tūc non poterat totus fere carnalis mūdus. Sic enim tunc erat mūdus, quasi puer siue adolescētulus lasciuus atq̄ petulcus, cui pro parte illoꝝ, quibus hæreditas promittebatur in semine Abrahæ, quod est Christus, vix posset inueniri pædagogus, q̄ reprimeret lasciuientes mores eius pœna præsente, vindicta p̄sto apparente, ita vt pleroſq̄ illoꝝ ignis absumeret, terra deglutiret, serpētinus morsus deuoraret. Cū igitur talis esset mūdus, quomodo illi cōpeteret reuelata facie, vel manifestis sermonibus enarrari rationem cœloꝝ, describi sanctoꝝ ordines angeloꝝ, cum & ipsa, quæ ad hoīes specialiter pertinēt, oportuerit velari mirabilia splēdida spiritualium sacramentoꝝ? Proinde satisfactū sibi esse putet, quisqs illud quærit, cur nō saltem Moyses, cui deus facie ad faciē loquebatur, cœloꝝ istoꝝ rationem enarrauit.

Alia quæstio

Exod. 34.

Responsio ad vtrāq̄.

Nu. 16. 21

Exod. 33

De eo quod dictum est ad eundē beatum Iob: Et cōcentum cœli qs dormire facit, & quæ vel qualis illa dormitio sit. Cap. XIIII.

IAm nūc vt ad capitulum hic & supra memoratū sermo recurrat, qs est ille cœli cōcentus? Et quæ vel qualis est dormitio eius. Dixit em̄: Et concentum cœli quis dormire facit? Nimiꝝ cōcentus cōcors est, & in nullo dissonans cantus, & eiusdē angelicæ cantionis oīs symphonia laus est sanctæ trinitatis, cuius videlicet laudis summam hanc audimus in Esaia: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus deus exercituum, plena est omnis terra gloria eius, siue pleni sunt cœli & terra maiestate eius. Verus & pulcher cōcentus chordis omnibus bene extentis, & vocibus cūctis bene cōsonātibus, ex q̄ (sicut iam supra dictū est) eductus est coluber tortuosus omni voce dissonus, oīm symphonię contrarius, sibilator nō cantor, nō præcentor aut succentor, imo quantū in ipso fuit, vel est, totius sacræ musicæ corruptor. Quomodo illū talem cōcentum cœli dñs deus dormire fecit, vel facit? Nimiꝝ deijciendo, siue eijciendo de ordine vel choro cantantium illum sæpe dictū, & sæpe execrādū colubrum tortuosum, qa dum illū deiecit, pacem firmauit, & concordiā fecit in sublimibus suis. Pax illa, concordia illa, nonne dormitio est? Quid em̄ aliud nobis hominibus sancta & mystica lex repromittit, nisi securitatē illam ineffabilem sub verbo dormitiōis? Et comedetis (inqt) panē vestrū in saturitate, & absq̄ terrore habitabitis in terra vestra. Dabo pacē in finibus vestris, dormietis & nō erit qui exterreat. Et protinus ostendēs, qūo, vel per quid efficiatur illa dormitio nostra: Auferā (inquit) malas bestias, & gladius nō tranſibit terminos vestros. Malæ q̄ppe bestiæ, sunt maligni spūs, & malaꝝ bestiaꝝ caput est ille coluber, id est, diabolus, quoꝝ terminos iā transiuit gladius, id est, sententia damnationis æternæ, quam supra iam diximus. Quid igitur in sermone pulchrius, in re pretiosius, isto quod ait? Et concentum cœli qs dormire facit? O ter quaterq̄ beatus ille concētus cœli, vbi omnis multitudo & concinēdo dormit, & dormiendo concinit. Sabbatizat em̄ & dormitio eius in sabbato est, ipsa requies domini, septima dies domini, & in illam requiē introiuit cū cōcentu interminabili cum voce ineffabili, cum extensione infatigabili

Cōcentus cœli concors.

Iob. 38

Esaię. 6

Leuit. 26

Item de eodem concentu, & de verbis concentus, siue cantionis illius, quem apud Esaiam audiuimus: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus. Cap. XV.

AVdiuimus (vt supra iam dictū est) verba quædam cōcentus, siue cantionis illius: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus. Quàm pulcher, q̄ æqualis tenor in verbis, q̄ certus, q̄ stabilis. Nulli gradus sunt hic, nullum momentū incrementi siue decrementi in vocibus istis. Vnde ergo gradus suos accepit inimica hæresis? Nā ac si cōcentus ille sic ceciniſſet: Sanctus, sanctior, sanctissimus, & pluraliter addidisset: Dñi & dij, non singulariter dñs deus, ita sibi gradus fecit, maxime per os Arrij, vt

Esa. 6.

Cantus hęreticorum discors.

diceret ſpiritũ ſanctũ magnũ quidẽ, ſed filiũ ſpiritu ſancto maiorẽ, & deo patre minorẽ. Vnde (inquã) gradus iſtos accepit impia vel ſerpentina hæreſis, niſi ab ipſo colubro patre mẽdacij, quẽ de concentu illo manus domini propter diſſonantiã ipſius eduxit, & foras miſit? Idcirco talis hæreticus reus eſt æterni delicti, ſicut & pater ipſius diabolus qui fecit gradus iſtos, quibus nõ aſcenditur ad ſuperos, imo deſcẽditur ad inferos. In Oſee ſcriptũ eſt: Proiectus eſt vitulus tuus Samaria, iratus eſt furor meus in eis. Vſquequo nõ poterũt emũdari? Quia ex Iſrael ipſe eſt. Artifex fecit illum, & nõ eſt deus. Eſt autem hic ſenſus: Ne mireris quod ſordes Iſrael, ſcilicet vituli, quos fecit Hieroboam, nõ potuerũt aut poſſunt emũdari, qa videlicet ipſe, ſubauditur vitulus, ſiue vitulorũ cultus ex Iſrael ẽ. Neq; enim aliunde hoc accepit, vt vitulũ pro deo coleret, ſicut Baal & Aſtaroth, & cætera dæmoniorum portenta, de vicinis gentibus accepit, forte errantibus, & per ignorãtiam multis peccantibus: ſed artifex fecit illum, ſubauditur Hieroboam, ſiue Iſrael, ſciẽs quia non eſt deus, artifex (inquam) ſicut manifeſte ſcriptura dicit: Dixit q; Hieroboã in corde ſuo: Nunc reuertetur regnum ad domũ Dauid, ſi aſcenderit populus iſte vt faciat ſacrificia in domo domini in Hieruſalẽ. Et excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos Propter excogitationem conſilij Propheta ſiue deus artificem illũ nũcupauit, qa nõ ignoranter, ſed malitioſe peccauit, & idcirco non potuerũt peccata illa emũdari, vt recederet Iſrael à vitulis ſuis, ſaltem tẽpore vnius ex regibus ſuis. ¶ Similiter de Arrio ſciendum, cæteris q; hæreticis, q intelligere noluerũt, illum cõcentum cœli, & maluerũt ſcindere vnitatem cantionis, qa non eſt eorũ amplius illum audire concentũ cœli, neq; partem aut cõmunionem habebũt cum illis, q per planitiem, ſiue fidei æquitatem, abſq; illis gradibus inæqualitatis vadũt, hinc vt dormiant & concinant illic, iuxta illud de Canticis graduũ. Illuc enim aſcenderũt tribus, tribus dñi, teſtimoniũ Iſrael, ad cõfitendum nomini domini: neq; enim emũdari poterunt, ſed immũdi erũt & in hoc ſeculo, & in futuro & laborabũt in æternũ, ſicut laborabat ille coluber circũductor ipſorũ, perforatas nares in ſudibus, & circulũ habẽs in naribus, atq; ita nusq; ſabbatizans, nusq; dormiens circuit terrã, diſſimulare volẽs quidẽ, ſed nõ valẽs fatigationem ſuam, dũ requiſitus vnde venis reſpondet & dicit: circuiui terram & perambulaui eã, & maxime hoc tẽpore habens irã magnam, quia ſcit q modicũ tempus habet, & non diu illi circuire licet.

Oſee. 8 Sordes Iſrael vituli Hieroboã

3. Regũ. 12

Hæretici nõ audiũt cõcentum cœli.

Pſal. 121.

Coluber ſine requie.

Iob. 40.

Iob. 1.

Sentẽtia beati papæ Gregorij de illis cœleſtibus ſanctorũ angelorũ ordinib⁹, qui vel quales hoĩes cuius ordinis ſocietatẽ ſortiant. Cap. XVI.

Hoĩes vẽturi in ſocietatem. 9 ordinũ angelorum.

BEatus papa Gregorius de illis cœleſtibus ſanctorũ angelorũ ordinibus loquens, & ſpei noſtræ cõgaudens, q̃d vẽturi ſimus in illorum ſocietatem, ſiue (vt ait ipſe dominus) æqualitatẽ, hæc inter cætera dicit: Iſti itaq; qui parua quæ capiunt, pie fratribus annũtiare non deſiſtunt, in angelorũ numerũ currũt. Alij ſecretorũ cœleſtium ſumma & capere præualent, & nunciare. Quo ergo iſti (inqt) niſi inter archãgelorum numerũ deputantur. Alij mira faciunt, ſigna valenter operantur. Quo iſti, niſi ad ſupernarum virtutũ ſortẽ & numerũ congruunt? Nonnulli etiam de obſeſſis corporibus malignos ſpũs virtute orationis, & vi acceptæ poteſtatis eĳciunt. Quo iſti meritum ſuum, niſi inter poteſtatum cœleſtiũ numerum ſortiuntur? Nonnulli acceptis virtutibus cum & bonis meliores fint, electis quoq; fratribus principantur. Quo iſti ſortem ſuã niſi inter principatum numeros acceperũt? Nonnulli ſic omnibus vitĳs dominantur, vt iure dĳ inter homines vocentur, qualium vni ſcilicet Moyſi: Ecce (inquit dominus) cõſtitui te deum Pharaonis. Quo iſti, niſi inter numeros dominationum currunt? Nõnulli hoc in munere virtutis acceperũt, vt recte & alios iudicare poſſint. Quid iſti, niſi throni ſunt conditoris ſui? Nonnulli tanta dei ac proximi dilectione pleni ſunt, vt Cherubin iure nominentur. Quia enim Cherubin plenitudo ſcientiæ dicit. Et Paulo dicente didicimus, qa plenitudo legis eſt dilectio, oẽs qui dei & proximi charitate pleni ſunt, meritorũ ſuorũ ſortem inter Cherubin perceperũt. Nõnulli ſupernæ cõtemplationis facibus accenſi, amãdo ardent, loquendo & alios accedũt, & quos verbo tangunt, ardere protinus in dei amore faciunt. Qui ergo ita ad amorem ſui conditoris inflammati ſunt, quo niſi inter Seraphin ſortem ſuæ vocationis acceperunt.

Exodi. 7

Roma. 13

Reſponſio ad illos qui dicũt, quod de ſingulis ordinibus multitudines ceciderũt, quoniam ſecundum illam ſententiam beati Gregorij ex hominibus alĳ in illum, & alĳ in illũ ordinem ſint aſſumpti, ſiue aſſumendi. Cap. XVII.

DVm hæc dicit, ſcilicet ex hominibus alios in angelorũ, alios in archangelorum numero deputari, alios inter ſupernas virtutes, alios inter cœleſtes poteſtates alios inter principat⁹, alios inter donatiões, alios ĩter thronos, alios inter Cherubin, alios inter Seraphin, accipere ſortẽ ſuæ vocatiõis nõnulli ſolẽt aſſerere, quod

quod de singulis ordinibus multitudines ceciderint, quoꝝ itidem in singulis ordinibus ruinæ debeant ex hoïbus reparari. Quid ad hęc dicere potuimus, aut possumus? Hoc eñ pertinet ad rões illas, de qbus scriptum & supra memoratum est: Nunqd nosti ordinem cœli, aut pones rões eius in terra? Dicimus ergo: Si de scriptura qualibet canonica confirmare possent opinionem illam, qua præuenti sunt, dicentes, angelos siue spūs illos, mox vt creati sunt, in suis ordinibus constituisse, moxq; & illos cecidisse, & istos in gradibus suis pstitisse, concedendum esset opinioni. Nunc autē non ita est. Nulla eñ scriptura canonica opinioni illi suffragat, imo & prophetica veritas apud Ezechielē oppido refragat, vt lōge supra memorauimus. Proinde recte econtra quærimus. Quid illi spūs beati remunerationis acceperunt pro eo, quod peccantibus apostaticis spiritibus, ipsi peccare noluerūt? Si eñ iam tunc erant vt nūc sunt in ordinibus suis stabiliti ac perfecti angeli, archangeli, throni, dominatores, principatus, potestates, virtutes, Cherubin, atq; Seraphin, quomodo exinde tam multi cadere potuerunt? Verbi gratia: Si erant in ordine Seraphin, i. eoꝝ angeloꝝ, qui diuini amoris igne ardent, siue incendunt, qūo exinde excidere potuerunt? Imo qūo nunq̄ illius amoris dulci ardore arsisse putandi sunt? ¶Verius ergo & rationabilius hoc dicimus, qa in remuneratione pro eo quod nō peccarunt, & creatori suo subiici maluerunt, ordines illos acceperunt quos habent nunc, in hoc ipm ordinati, verboq; dñi & spū oris eius firmati, vt amplius cadere, i. peccare non possint, sicut lapides supra memorati, auro astricti, tenent in ordinibus suis dispositi secundum scientiam artificis, ligādo ordinati, ordinando ligati, vt excidere non possint, nec aliud doctoris supradicti sermo bene perspectus recipere nos compellit.

Iob. 38

Ezech. 22

Remuneratio angelorum

Alia scīa de similitudine nouē ordinum angeloꝝ, & nouem charismatum spūs sancti, quæ secundum Apostolum hoïbus data sunt, dicentes: Alij qdem per spm̄ datur sermo sapientiæ &c. Cap. XVIII.

NVnc iam, qa sermo idem nos lætificauit secundum spēm quam dñs ipse fundauit, dicens: Aequales eñ sunt angelis, cum sint filij resurrectionis, qa (inquam) sumus eisdem nouenis ordinibus disponendi perpulchrum est considerare, qa quot sunt illic à spū oris dñi ornamenta cœloꝝ, tot sunt hic in hoïbus sanctis ab eodem spū diuisiones gratiaꝝ. Sic eñ ait Apostolus: Vnicuiq; autem datur manifesta tio spūs ad vtilitatem. Alij qdem per spm̄ datur sermo sapiæ, alij autē sermo sciētiæ secundum eundem spm̄, alteri fides in eodem spū, alij gratia sanitatum in vno spiritu: alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguaꝝ, alij interpretatio sermonum. Hæc autē omnia operatur vnus atq; idem spūs, diuidens singulis, prout vult. Hoc ergo qui perpendit, s. electionem ex hominibus tot esset charismatum varietate ornatam, quot ordinibus illos beatus spūs constat esse distinctos: potest etiam apte secundum eadem charismata coijcere, q vel quales homines, quibus aut cuius ordinibus angelis similes debeant existimari. ¶Deniq; qui habēt interpretationē sermonum, vt saltē in vna lingua possint enuntiare sensum scripturaꝝ ad vtilitatem audientium, nonne angeli sunt? Labia eñ sacerdotis (vt dñs in Malachia) custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Qui autem etiam genera linguarum acceperunt, in hoc ipsum non vna lingua, verumetiam varijs linguis efficere possint, & de gente in gentem transferre ac dilatare verbum dei, quod maxime sanctis datum est Apostolis, nonne merito dicuntur & sunt archangeli? In discretione spirituum nimirum dignitatem iudiciariam recte intelligis, quod iure vocentur throni, eo quod de spiritibus, deo in ipsis pſidente, iudicare nouerint, iuxta illud: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sunt. In gratia prophetica non incongrue dominationum agnoscitur authoritas, quia profecto regibus quoq; prophetæ dominati sunt, maximeq; Helias & Helisæus, nam Helisæo quoq; clamauit rex: Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius, cæterisq; regibus prophetæ dominati sunt, & maximo prophetarum Moysi dictū est: Ecce constitui te deum Pharaonis. Fides nonne principatū meretur? Deniq; & Abraham, & Isaac, & Iacob, & Dauid propter fidem, siue iustitiam fide patriarchæ, i. patrum principes nominati sunt, & Petrus quoq; apostolus ob excellentiam fidei, princeps apostolorum nominari meretur. Ergo & omnes, quoꝝ fides præclarior habetur, recte principatus nominant, & ipsi fratribus suis, siue ecclesiis Christi principari, id est, præesse digni habent. Gratia sanitatum, & operatio virtutum hoc maxime differunt, quod gratia sanitatum circa infirma corpora expendit, siue per impositionem manuum, siue p alium quemlibet modum. Operatio vero virtutū extrinsecus exhibet in rebus exterioribus, in elementis huius mundi, sicut maxime factū est p manum Moysi, q circa corpoꝝ sanitatē ferre hoc solum fecisse legitur, quod Mariæ sororis suæ lepram sanauit. Quibus ergo gratia sanitatum data est, nonne inter potestates, & qbus operatio virtutū data est, nōne iure

Luc. 20.

Diuisiones grārum tot sunt, qt ordines angelorum

Quihoïes in qs angelorū ordines recipiunt

Malach. 2

1. Iohan. 4

4. Regū. 13

Exod. 7.

Roma. 4

Num. 12

reputantur int er virtutes? Porro, qbus sermo sciæ, ipsi sunt tanq̃ Cherubin: & qbus sermo sapię datus ẽ, ipsi sunt tanq̃ Seraphin. In illa gr̃a maxime apostolus Paulus claruit, h buit em̃ scientiam non solum dei, verumetiam seculi: in ista vero Iohannes dilectus dñi, cuius sermo totus versat circa charitatem, quæ vera sapientia est, & auditores intendit ac cendere igne amoris dei, secundum ipsum vocabulum Seraphin.

De eo quod Apostolus dicit: Nusquam enim angelos apprehendit, sed semẽ Abrahæ apprehendit. Cap. XIX.

Hebrę. 2

ADde illud quod idem Apostolus dicit: Nusquam em̃ angelos apprehendit, sed se men Abrahæ apprehendit. Quorsum istud? Diximus enim longe superius, qa nobis hoĩbus duobus modis datur spũs sanctus, altero quod est in remissionem peccatorꝝ, altero quod est in diuisiones gratiarꝝ. In sanctos autem angelos vno modo, s. in diuisiones gratiarꝝ, larga dignatione effusus est. Nam vt in remissionẽ pecca torꝝ nunq̃ detur apostaticis spiritibus, iudicium verum fuit, & est eiusdem spiritus sancti.

Maximus debitor dei homo

¶Vt ergo quantum creatori debeas hõ perpendas & causam tuam melius ipse discernas, adde quod nusquam angelos apprehẽdit, sed humanam de semine Abrahæ naturam ap prehendit tali apprehensione, vt author salutis tuæ dignaretur per passionem mortis cõ summari. Quota in hoc est portio debiti tui debitæ gratiarꝝ actionis? Angelos & creauit & eos q non peccauerunt, magnificauit, te autem & creauit, & cum vniuersus in Adam peccauisses iustificauit, & insuper magnificauit, Iustificauit (inquam) dato illo spũs sancti, quod est remissio peccatorꝝ, quo electio creaturæ angelicæ qa non perierat, nõ indiguit, magnificauit alio dato eiusdem spũs sancti, quod est diuisio gratiarꝝ, quo in primis illos cœlestes spũs ornauit siue magnificauit. Angelorꝝ itaq; deus est, tibi autẽ idẽ deus est, & pontifex, simul vero & angelorꝝ & hominum rex, vnus idemq; dei filius est. Cum hæc ita sint, putasne plura in altari pectoris tui ligna, q̃ angelus habes ad nutriendum ignem di-

Leuit. 6

uini amoris? Scriptum est em̃ in sancta ac mystica lege domini. Ignis in altari semper ar debit, quẽ nutriet sacerdos subñciens mane ligna p singulos dies. Igni deniq; ligna subñ cere, est commemorationẽ beneficiorꝝ sanctæ trinitatis iugiter habere, & propter hęc in amorem eius magis ac magis proficere, & interim ardere aliquantisper, donec veniat id

Esa. 31

quod pfectum est, sicut in Esaia scriptum est: Dixit dñs, cuius ignis est in Syon, & camin9 eius in Hierusalem. Sion nanq; præsens ecclesia est. Hierusalem autem illa superna ciuitas id est, sanctorum angelorum vniuersitas, de quibus nobis hactenus sermo est. Ergo ignis domini in Sion, & caminus eius in Hierusalem, i. abundantia diuini amoris quæ illic est p senti dilectione dei, sic maior est, sicut paruo siue quantulocunq; igniculo grandis & va lide succensus camin9 fortior est.

Item, snĩa B. Gregorij in illo versu cantici Deuter. Constituit terminos gentium, iuxta numerꝝ numerꝝ angelorꝝ dei, pro quo nos scd̃m hebraicã veritatẽ interpretante B. Hieronymo, ita legimus: Constituit terminos popu lorꝝ, iuxta numerꝝ filiorꝝ Israel. Cap. XX.

Vide quo modo ꝺia ꝓpt̃ scripm opat̃ est dominꝰ

AIt idem doctor supra memoratus: Decem dragmas mulier habuit, q nouẽ sunt ordines angelorꝝ, sed vt compleret electorꝝ numerus, homo decimus est creatus Idem post aliqua: Superna illa ciuitas ex angelis & hoĩbus constat, ad quam tm̃ credimus humanum genus ascendere, quantos illic contigit electos angelos re-

Deuter. 32

manssisse, sicut scriptum est: Constituit terminos gentium iuxta numerꝝ angelorum dei. Quod scripturæ testimoniũ (fateor) vtrũ ad hanc rem confirmandã satis idoneum sit am bigo. Præsertim qa iuxta Hebraicam veritatem, interp̃tante B. Hieronymo, taliter scri ptum est: Constituit terminos populorꝝ iuxta numerꝝ filiorꝝ Israhel. Quæ litera qualem

Falsa q̃rũ dã opinio de hois cre atiõe pro pter ruinã angelorꝝ.

adhuc sensum possit habere, postmodũ dicemus. ¶Nunc illud dicere p̃stat, qa propter illa verba quæ dixit. Sed vt cõpleret electorꝝ numerus, homo decimus est creatus. Solent pleriq; arbitrari, quod si oẽs angeli p̃stitissent, nulla q; ruina facta fuisset ex eis, non creare tur, neq; fuisset causa cur deberet homo creari. Quod si concedit, cauendũ est, ne ita pue ri simus, vt existimemus deũ nullũ ante ruinam angelorꝝ de homine creãdo habuisse pro positum, sed postq̃ casus ille contigit, tunc demũ illi venisse in mentẽ consilium hmõi. s. fa

Hebræo. 2

cere genus nostrum, ob recuperandã multitudinem domus seu familiæ suæ quæ cecidit. ¶Rectius ergo dicitur, qa non homo propter angelos, imo propter hominem quendam angeli quoq; facti sunt, sicut & cætera omnia testante Apostolo cum dicit: Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, cuius capituli memoria nos non præter iuit in primo libello præsentis operis, cũ de principio loqueremur, in quo creauit deus cœ

Iohan. 1

lum & terram. Si enim verum dicit, imo quia verum dicit Euangelista: Quod factum est in ipso vita erat, nihil excipiens, p̃miserat em̃: Om̃ia p ip̃m facta sunt, & sine ip̃o factũ est nihil: quanto magis homo iste decorus, ab ip̃o verbo in vnitatẽ p̃sonæ assumẽdus angeli,

qua

qua anteq̃ angeli fierent, in ipo vita erat? Testat & hoc ipa sapia, quæ non est aliud q̃ ipm verbũ, dum dicit: Dns possedit me ab initio viarꝝ suarꝝ, &c. vsq; quando appendebat fundebat terræ cũ eo eram cuncta cõponens, & ludens coram eo omni tpe, ludens in orbe terrarꝝ. Statimq; subiungit: Et deliciæ meæ esse cum filijs hoim. Quidnã hoc est, nisi ac si dixisset: Anteq̃ deus quicq̃ faceret à principio, & qñ hæc vel illa faciebat, hoc erat in proposito, vt ego verbum dei, verbum deus caro fierem, & in hominibus habitarem magna charitate, & summa humilitate, quæ veræ deliciæ sunt. Prouerb. 8

Probabilius dici posse, quod non tam homo propter supplendum angelorꝝ numerum, quàm & angeli & homines propter hominem Iesum Christum facti sunt. Cap. XXI.

IGitur probabilius hoc dicimus, quod non tã homo propter supplendũ angelorꝝ numerꝝ, q̃ & angeli & hoies propter vnum hoiem Iesum Chm facti sunt, vt qm̃ vnus idemq; & deus ex deo natus erat, & homo nasciturus erat, haberet præparatam ex vtroq; latere familiam, hinc angelorꝝ, hinc hominũ, & ipe deus, & homo, dns & creator angelorꝝ, dns & creator atq; saluator emineret hoim sanctorꝝ, dns (inquam) in eis sicut in domo sua, rex in gente sua, deus in maiestate sua. Quia (sicut dictum iam est) & propter ipm, & per ipsum omnia. ¶Hoc aspicientibus nobis perpulchrum est etiam illud attendere, qa non ante sed postq̃ ad Abraham factũ est verbum de promissione tam beati seminis, de aduentu vel natiuitate tanti hois, cœperunt sancti angeli congaudentes hominibus visibiliter quoq; interdum illud exhibere ministerium, de quo Apostolus: Nonne (inquit) omnis spũs administratorij sunt, missi in ministerium, & ita familiariter vt hospitio quoq; illorꝝ susci pi dignati sunt, & appositos sumere cibũ more hospitiũ hoim, & multa beneficia per eos administrata sunt, sicut passim testat ipa sacrarꝝ historica, siue prophetica series literarꝝ. Verũ nos de illis ipsorꝝ beneficijs siue ministerijs alio in opere diximus aliquid, quod intitulatur de Victoria verbi dei. Hic tantum hoc meminisse libuit, quod recte à verbo promissionis, quod factum est ad Abraham de semine eius in quo benedicerentur omnes gentes, quod est Christus, cœperunt angelorꝝ ministeria cum hoibus celebrari siue frequentari, ac si dicat nobis scriptura, quia iure patribus illis angeli famulabantur, quorꝝ ex semine nasciturus erat angelorum dominus. Hebræ. 2 Ministeria angelorum ad hoies propter Chm Hebræ. 1 Gene. 18. 19

Qualem sensum habere possit litera hæc, quam secundum Hebraicum beato Hieronymo interpretante, legimus: Constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel. Ca. XXII

PRoposuimus supra dicere, quẽ sensum habere possit litera hæc, quã secundũ Hebraicũ beato Hieronymo interpretante legimus: Constituit terminos populorꝝ, iuxta numerꝝ filiorꝝ Israel. Nam quod iuxta aliam æditionẽ legit: Statuit terminos populorꝝ iuxta numerꝝ angelorꝝ dei, sensum haberet firmiorem authoritate supradicti doctoris eximij, si hebraica quoq; veritas sic haberet vt Septuaginta transtulerunt, iuxta numerꝝ angelorꝝ dei. ¶Primũ ergo quærenda est intentio Moysi in verbis istis cantici Deuteronomij: Interroga patrẽ tuũ & annuntiabit tibi, maiores tuos, & dicet tibi: Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorꝝ iuxta numerꝝ filiorꝝ Israel. Pars aũt dñi populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Nimirꝝ in istis, & in his quæ sequunt commemorando beneficia dei, hoc intendit, vt beneuolentiam alliciat illius populi circa cultũ dei, vel amorẽ patris sui. Qui possedit (inqt) & fecit, & creanit te. Qualẽ aũt ab initio, vel quanto à numero cœpit possidere tali possessione, vt ille homo Iacob gens fieret, aut populus existeret? Nimirꝝ ab ingressu siue introitu Iacob in Aegyptũ, dicẽte dño ad illũ: Ego sum fortissimus deus patris tui, noli timere, descẽde in Aegyptũ, qa in gentẽ magnã faciã te ibi. Et post pauca sic scriptum est: Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptũ, fuerũt septuaginta Porro, Ioseph & duo filij eius, Ephraim & Manasses in Aegypto erãt. Itemq; scriptũ est: Erant igitur omnes animæ eorum, q egressi sunt de fœmore Iacob septuaginta quinque. ¶Profecto iuxta hunc numerꝝ filiorꝝ Israel, q tunc populus esse cœpit, iamdudũ cõstituerat dns terminos populorꝝ, qñ (sicut ibi dẽ dictũ est) diuisit altissimus gentes, & separabat filios Adam propter superbiã, vbi turrim Babel ædificabant. Illa nanq; diuisione septuaginta tres, qđ aiunt scriptores, vel potius (vt ratio declarat) septuagintaduæ gẽtes totidemq; linguæ per Serras esse cœperunt, quæ crescendo prouincias & insulas impleuerunt. Hinc beatus Hieronymus, vbi dns dixit ad Petrum: An putas, qa non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorꝝ, illius iam dictæ multitudinis gentium siue populorum, hoc modo meminit. Vna legio apud veteres sex milibus complebat hominum. Pro breuitate temporis, numerorum non accurrimus explicare typos. Tantum dixisse sufficiat, quia septuagintaduo milia angelorꝝ, in quot gẽtes hominũ Gene. 12 Gene. 46 Deuter. 32 Intẽtio Moysi in Cãtico ibidem. Diuisio gẽtiliũ secũdm septuaginta duas linguas Matth. 26.

hominum lingua diuisa est, duodecim legionibus fieri manifestum est. Nonnihil igit̃ ponderis habet secundũ hunc sensum litera hæc: Constituit terminos populoꝝ iuxta numerum filiorum Israel. Quantum em̃ valet ad exigendam Israelis beneuolentiam circa deum, quod cum iam haberet deus septuaginta gentes, dimissis illis, solos elegit sibi in gentẽ septuagintaduos homines, vel paulo plures, qa Ioseph cum filijs suis in Aegypto erant? Vnde fit, vt recte propter paucitatem cum admiratione legatur: Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hęreditatis eius.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione spiritus sancti.

LIBER QVARTVS.

Propositio, dicere aliquid de humana creatura ad laudẽ sanctæ trinitatis, ad honorem spiritus sancti, de patre & filio procedentis. cuius in ista creatura valde clara rutilant bona. Cap. I.

Matth. 7 Aedificiũ supra petrã ponẽdum.

SApientis viri est, dum ædificat domũ suam, fodere in altum, & ponere fundamenta supra petram. Descendit pluuia (ait dominus) venerunt flumina, & flauerũt vẽti, & irruerũt in domũ illã, & nõ cecidit, fundata em̃ erat supra petram. Nimirum illi viro sapienti aliquatenus & nos extremũ cupimus assimilari. Quoties enim cupientes exigere aliquod boni ac fidelis sermonis ædificiũ, quęrimus ac tenemus aptum siue conueniens quodlibet capl'm de authoritate diuina, authoritate canonica, siue Prophetarum, siue Apostolorum, vt ædificemus super fundamentum illorum, profecto fodimus in altum, & ponimus fundamenta supra petram,

Pluuiæ sophistarum flumina hęreticorum

¶ Ac proinde si descendant loquaces pluuiæ secularium, maximeq; sophistarꝝ odibilium, quibus sua stipula, suum q̃ placet fœnum, nostrum aũt vile est aurũ, siue argentũ. Et nostri lapides pretiosi contẽptibiles sunt, si (inquam) veniãt flumina hæreticorꝝ, & irruãt in domum nostram non cadet, qa supra petram fundata est. Igit̃ de humana creatura iã dictu ri aliquid, ad gloriam & laudem sanctæ trinitatis, ad honorẽ spũs sancti de patre & filio procedentis, cuius in ista creatura valde clara rutilant dona, quærimus hoc fundamentũ & in omni portiuncula sermonis nostri certũ de sanctis scripturis tenere cupimus capitulum, quia videlicet hoc est (sicut iam diximus) fodere in altum, & ponere fundamenta supra petram. Primum capitulum hoc est.

De proposito dei dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cap. II.

Gene. 1 Psal. 118 Iob. 10

FAciamus hoiem ad imaginem & similitudinem nostram. Hinc ait fidelis Dauid: Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totũ in circuitu. Fodiens hic in altũ vt fundamenta ponã, qualem inuenio petram, nisi ipam beatæ trinitatis intentionem dicentis: Faciamus hoiem ad imaginẽ & similitudinẽ nostram? Quænã erat intentio, vel qd erat in intentione eius, nisi is q̃ nunc sedet ad dexterã pris, mediator dei & hominũ homo Christus Iesus? Si em̃ (quod sępe dictum, semperq; sciendum est) nõ solum per ipm verũetiam (vt Apostolus ait) propter ipm oĩa, quanto magis humana propter ipm facta est creatura. Cũ ergo dicit: Faciamus hoiem ad imaginẽ & similitudinem nostram, parum est ad consummationẽ propositi dei hoc attendere, q̃ oẽs electi, q̃ secũdũ propositũ vocati sunt sancti, & rationales creati, & similes deo sunt futuri tanq̃ patri suo filij, iuxta illud: Chariſſimi nũc filij dei sumus, sed nondũ apparuit qd erimus: scimus, qa cũ apparuerit, sĩles ei erimus, qm̃ videbimus eũ sicuti est, parũ (inquã) hoc est, nisi hunc hoiem attendas, q̃ ipse est (vt Apostolus ait) imago dei inuisibilis, & sicut idẽ alibi loquit: splendor gloriæ & figura substantiæ eius. ¶ Nunqd em̃ cũ hæc diceret beata trinitas: Faciamus hoiem &c. de hoie isto nihil cogitauerat aut proposuerat, sed postq̃ peccauit Adã tunc demũ istud cogitauit deus, vt homo fieret dei filius, ob redimendũ humanũ genus.

1. Timot. 2. Hebręo. 2 Roma. 8 1 Iohan. 3 Coloſſ. 1 Hebręo. 1

Iohan. 1. Diximus de hoc in præcedẽtibus, cũ de angelis loqueremur, qa si verũ dicit, imo qa verꝝ dicit Euangelista: Quod factum est in ipso, vita erat, nihil excipiens, præmiserat enim: Omnia per ipm facta sunt, & sine ipo factũ est nihil, multo magis homo iste ab ipo verbo in vni-

in vnitatem personæ assumendus, antequã angeli fierent in ipso vita erat, & hoc erat propositum eius delicioſum, ſicut Sadientia loquitur, quæ non eſt aliud, q̃ ipſe dei filius. Dominus poſſedit me initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio, & cætera quæ ita concludit, & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Prouer. 8

De eo quod ait beatus Iob, & poſt eum Dauid: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Ca. III.

MAgnum igit negotiũ, & res valde operoſa, magnũ ſanctæ trinitatis exigebat conſiliũ, vt taliter diceret: Faciamus, & ſic dicendo, quaſi ſemetipſam vna patris, & filij, & ſpũs ſancti diuinitas ad operandũ hortaret, tali modo, vt rem bene perpendentes, recti dicant ſancti ſupra dicti: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me, da mihi intellectũ: Manus tuæ fecerunt & plaſmauerunt me totũ in circuitu. Quid em̃ tale creatũ eſt in diebus primis? Quid tale factũ ẽ in illis generatiõibus cœli & terræ? In illo die, quo fecit dñs deus cœlum & terrã, & omne virgultum agri? ¶Pulchre ergo dictũ, & magna cũ reuerentia eſt audiendum, qa cum de ſingulis operũ dei ſpeciebus narrans ſcriptura dixerit. Dixit q̃ deus, fiat hoc vel illud, de hoĩe ſolo narrat deum dixiſſe: faciamus: De ſingulis vero diebus, ſiue dierũ operibus nos latius alio in opere tractauimus, in quo nec illud diligentiã noſtrã præteriuit, qa ſepties deus dixit: fiat, & ſi non eodem verbo, tamen eodẽ modo vſus dicendi, quẽ imperatiuũ modũ appellant Grammatici, & ſepties bonitati eius opus ſuum complacuit, dicente ſcriptura: Et vidit deus qa bonum eſt, quæ videlicet bonitas dei non eſt aliud, q̃ ſeptiformis ſpũs dei. De hoĩe autẽ nõ dixit: fiat homo, ſiue producat terra hoĩem, ſed faciamuus (ait) ac deinceps ita ſcriptũ eſt: Formauit igit dñs deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vitæ. Nimirum vbi dicit: Formauit de limo terræ, quod eſt plaſmare, locum ſiue cauſam prębuit admirationi noſtræ, ſcĩamq̃ ſuggeſſit humilitati noſtræ, vt diceret: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. O igit magnũ ſpectaculũ, grande miraculũ. ¶Putas ne ſancti angeli, q iam fuerant conditi, ſciebant qd tanto molimine plaſmator deus incipere operari? Nimirũ abſconditum erat illis hoc ſacr̃m, ſi verum loquitur Apoſtolus, imo q in Apoſtolo loquitur Chriſtus. Ait em̃: Mihi minimo oĩm ſanctorũ data eſt gr̃a hæc in gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chr̃i, & illuminare oẽs, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis in deo, q omnia creauit, vt innoteſcat principibus & poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam multiformis ſapiẽtia dei. Solus plaſmator ipſe ſciebat & in ſemetipſo abſconditum habebat tantummodo dignitatem futuri operis præſignãs qualitate operationis, operando manibus ſuis. Conſilium trinitatis. Pſal. 118. Iob. 10 Gene. 2 Cur ait, faciamus, nõ fiat. Gene. 1. Gene. 2 Sacr̃m incarnatiõis angelis abſconditum Ephe. 3.

Quod manus aut pedes in deo non ſint, quemadmodum in nobis, ſicut putauerunt hi, qui p̃ ruſtica ſimplicitate dicti ſunt humaniformij, & de eo q̃ ſcriptũ eſt in Eſaia: Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera. Cap. IIII.

NEc vero hoc dicimus aut opinamur, quod manus aut pedes in deo ſint, quẽadmodũ in nobis, ſicut putauerunt hi, q pro ruſtica ſimplicitate dicunt humaniformij, ſed pluralitate manuum, dum dicit: Manus tuæ fecerunt me, pluralitas innuit perſonarũ, ſicut & alibi pluralitate trium digitorũ. Scriptũ quippe eſt in Eſaia: Quis appendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in ſtatera? Tribus em̃ digitis. i. tribus perſonis vnius veræ & ſummæ deitatis. Cum ergo dicit: Quis appendit tribus digitis, ſapiens reſponſum expoſtulat vt dicas: Tu deus appẽdiſti. Quod cũ reſponderis, placet illi, vt quæras adhuc & dicas, Vbi? Quõ? Qualẽ molem terræ? Quos montes? Quales appendi, atq̃ libraui colles? Taliter p̃cunctanti, pulchrum eſt vt reſpondeas illi: Dñe, ſi dicam, qa terrã inanimatam, & inſenſibilem, quã calcamus pedibus noſtris tu appendiſti ſuper nihilum, neq̃ em̃ aliq̃bus ſuſtentat columnis, ſed tu eam poſitione præcepti tui, fundaſti vt ſtabilis ſit, montes & colles (q ſunt terræ tumores) conſiſtere iuſſiſti. Verum qdem dico, ſed parum eſt ad gloriam & laudem trinitatis, quã per tres digitos nobis inſinuatam eſſe vis, cuius capax non eſt terra hæc inanimata & inſenſibilis. Plus ergo dicam, qa vbi vel quando dixiſti: Faciamus hominẽ, & de limo terræ maſculũ & fœminã creaſti ſiue plaſmaſti, & benedixiſti eis, dicens: Creſcite & multiplicamini, ibi ſiue tunc tribus digitis molem terræ appendiſti, montesq̃ in pondere & colles in ſtatera libraſti. Tunc illã terræ molẽ appendiſti, quæ nimirũ digna erat appenſione triũ digitorũ tuorũ. ſ. montem illum magnum, q ſecundũ viſionem Danielis, impleuit orbem terrarum. Et illos montes in pondere, atq̃ illos colles in ſtatera libraſti, de quibus Apoſtolus dicit: Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit. Et quos vocauit, hos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, hos & magnificauit. Veriſſime nihil Pſal. 148 Gene. 1 Danie. 2 Montes & colles hoĩes p̃deſtinati ſunt Roma. 8

nihil hor̄ in præscientia & prædestinatione defuit, quando dixisti: Faciamus hoiem ad imaginē & similitudinē nostrā, & creasti masculū & fœminā, & benedixisti dicens: Crescite & multiplicamini. Præfinitū habebas numer̄ multiplicitatis eor̄, p̄cognitū habebas modū cremēti. i. meriti singulor̄, & appendebas p̄dus meriti in libra siue statera iust̄ remuneratiōis. ¶ Quid aūt illi, q̄s nō tetigerunt hi tres digiti in appensione eiusmodi. i. q̄s nō prædestinasti in hoc verbo benedictionis: Crescite & multiplicamini, quorum superflua multiplicitas de peccato, vel propter p̄ctm̄ venit, te dicente ad mulierem: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos? Si filij benedictionis quos nasci iussisti, dicendo, Crescite & multiplicamini, recte dicunt & sunt montes & colles tribus digitis appēsi siue librati, q̄d de illis protinus censet in eodem Propheta spūs sanctus, quos vitiata caro protulit, aut profert vltra modū & multiplicati sunt sup̄ numer̄? Ecce (inq̄t) gētes q̄si stilla situlæ, & quasi momentū statere reputatæ sunt. Ecce insulæ quasi puluis exiguus. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. Quid rogo, vel quantū est stilla situlæ ad magnos montes? Quid puluis exiguus, q̄ leui vento aufert ad colles stabiles q̄ de loco suo, nec p̄ terræ motū, nec per tonitrua mouentur? Sic oēs filij huius seculi quantumlibet alti videant, & magni sint in oculis suis, nihil sunt in cōparatione filior̄ benedictionis, q̄ secundū propositū tuum trinitas deus vocati sunt sancti, quos ante secula præscitos & prædestinatos, suis quēq; t̄pibus in noīe tuo vocasti, iustificasti, & magnificasti, quor̄ magnitudo tunc clarissime apparebit, q̄n̄ constitutus dicet eis: Venite benedicti patris mei, possidete regnū, quod vobis paratū est à constitutione mundi.

Hoies nō p̄destinati sūt sicut situla aquę & puluis exigu⁹ Gene. 3

Esa. 40

Esa. 4. Roma. 3

Matth. 25

De eo quod ait dominus deus: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum, ad ipsum Adam, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Cap. V.

PRocedamus vlterius. Propositū quippe nobis est, sanctæ scripturæ agrum perambulare, & q̄rere & demonstrare thesaurū sancti noīs huius, patris, & filij, & spūs sancti, sic in agro isto absconditū, vt tamen inueniri posset ab his qui deo diuites esse volunt: Ecce (inq̄t deus) Adam factus est quasi vnus ex nobis, sciens bonum & malum. Nunc ergo ne forte mittat manū suam, & sumat etiā de ligno vitæ, & viuat in æternum, emisit eum dñs deus de paradiso voluptatis, vt operaret terrā, de qua sumptus est. Et ad ip̄m Adam dixit: Quia puluis es, & in puluerē reuerteris. Quod q̄; vni dixit, nimirum oīi generi humano dixit: Et concedit dictioni vel iudicio, imo misericordissimę prouidentiæ eius, humilitas hoīs, dum in Psalmo dicit: Mane sicut herba transeat, subaudit homo, siue natura humana, mane floreat & transeat, vespere decidat, induret & arescat q̄a defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Et est sensus: Dixi, ne auertas hominē in humilitatē, t̄n̄ non id oro, vt homo statim ex quo natus est, fiat immortalis & impassibilis, sed potius concedo diuinæ sn̄iæ, qua dixisti: q̄a puluis es, & in puluerē reuerteris scilicet, vt ip̄e apparens sicut herba mane, nimir̄ viridis, & pulchra, transeat. i. ad modū ipsius herbæ deficiat, hoc modo, siue tali ordine. Sicut herba mane, ita homo in iuuentute positus floreat. i. vigeat, & postea ab ip̄o matutino flore iuuētutis trāseat in vesperū senectutis, & in illo vespere positus decidat. i. moriat, & post mortē induret. i. rigidū cadauer fiat. Et deinde arescat. i. aridus puluis existat. Recta & valde prudens concessio, q̄a videlicet non solūmodo concedendū, verūetiam oībus modis laudandū est prouidū sanctæ trinitatis consiliū, cuius est vox ista secundū pluralē numer̄: Ecce Adam q̄ vnus ex nobis factus est, sicut & illa de qua iam supra tractatū est: Faciamus hoiem ad imaginē & similitudinē nostrā. Laudare vel satis considerare mens humana non sufficit ad altitudinē huius diuini consiliij, quo beata trinitas homini mortuo morte peccati, quæ mors animæ est, necessariam prouidit mortē corporis, præparatū habens apud se bonæ artis instrumentū, quo posset per mortem corporis, mors animæ destrui.

Snia mortis corpalis ex misericordi, prudentia dei. Pſal. 89

Gene. 3

Exclamatio supra prophetæ, q̄ post illud supradictū: Quis appendit tridigitis molem terræ, protinus subiunxit: Quis adiuuit spm̄ dñi, aut q̄s consiliarius eius fuit, & ostendit illi. Cap. VI.

HIc igit exclamare libet cum propheta, q̄ cum dixisset: Quis appendit tribus digitis molē terræ, & librauit in pondere mōtes, & colles in statera (cuius capituli supra meminimus) protinus subiunxit: Quis adiuuit spm̄ dñi? aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Cum quo iniit consiliū, & instruxit eum, & docuit eū semitam iustitiæ, & erudiuit eū prudentia, & viam prudentiæ ostendit illi? Exclamatio siue admiratio hæc, nimir̄ & si in alijs mirabilibus tuis deus congrua est, maxime in isto, vel pro isto consilio tuo locū habet, quo sic bene consuluisti humano generi, vt diceres ironia q̄ grauissima: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, q̄a videlicet sic serpēs dixit: Eritis sicut dñi, statim q̄; subiūgeres: Nūc ergo, ne forte mittat manū suā, & sumat etiam de ligno

vitæ

vitæ,& comedat,& viuat in æternũ.Hoc deniq; cũ cõsilio locuta es ð beata trinitas. Est enim consiliũ apud te.Si nõ esset apud te consiliũ,non diceret Propheta: Dñe consilium tuũ,antiquũ ver⁊ fiat,& Psalmista dicat:Consiliũ aũt dñi in æternũ manet.Est ergo cõsilium apud te deus in spũ tuo sancto,sicut & fortitudo. Vnde idem spũs sic dicitur spũs consilij,sicut & spũs fortitudinis.¶Viderit qd sentiat aliquis, ego in nullo magis admiror,in nullo magis amplector altitudinem consilij diuini,q̃ in isto dicto vel facto,quod dixit homini:Puluis es,& in puluerẽ reuerteris,& emisit eũ,ne comederet de ligno vitę & viueret in æternũ. Audebo igitur circa illud consiliũ versari, & respondere percũctationibus istis,qm̃ & si verum Apostolus dicit:Quis em̃ cognouit sensum dñi? & vt subaudias nullus,tamen idem alibi loquitur:Nos autem sensum Christi habemus. Deniq; anteq̃ consilium istud antiquũ iniret deus,nullus sensum eius cognouit, & nullus extrinsecus consiliarius eius fuit,nũc aũt postq̃ factum est,cognouerũt multi,& vt verbis vtar eiusdem Apostoli,manifeste magnũ est pietatis sacramentũ,quod manifestũ est in carne,iustificatũ est in spũ,apparuit angelis,creditũ est mundo, assumptũ est in gloria.Percunctabor igitur sicut percunctando ipe Propheta percũctari nos docuit,& respondebo prout Christiana fides ad respondendum nos instruxit.

Psal.32. Esa.11 Altitudo cõsilij dei in sentẽtia mortis corporalis Gene.3 Roma.11 1.Cor⁊.2.

Item de eadem exclamatione:Quis adiuuit spiritũ domini,& de obediẽtia filij quod ipsa adiuuerit spiritũ domini. Cap. VII.

QVis adiuuit spiritũ domini? Laborabat em̃ spũs domini. Deniq; si qs alius eũ laborare fecit vt dicat ei,laborare me fecisti in iniqtatibus tuis:si qs hominũ contristauit eum,vt recte dicat Apostolus:Et nolite contristare spiritũ sanctũ dei,in quo signati estis in die redemptionis,maxime Adam illum contristauit & laborare fecit in iniqtatibus suis,quibus omnẽ posteritatem suã anteq̃ nasceret inuoluit & prædamnauit.Quis in huiusmodi labore adiuuit spiritũ dñi, volentẽ supplantare authorem peccati,& reformare iustitiam nascituris filijs benedictionis,ne periret benedictio qua benedicẽs dixerat:Crescite & multiplicamini. Quis(inquã)illum adiuuit? Vere nullus extrinsecus,sed sola intrinsecus sapientia dei,obedientia filij dei. Puta ergo dixisse in illo consilio spiritũ domini.Ecce homo,siue humanũ genus cũ fit mortuũ secũdũ animã,si vita corporis vixerit in æternũ,nõ erit q̃ recuperetur.Quid aũt ad hæc sapientia dei? filius dei,Holocaustũ,ait,pro peccato nõ postulasti,tũc dixi,ecce venio.Ego ego ex antiquis anteq̃ terra fieret,& dũ hæc vel illa fierent,dũ tecũ essem cũcta cõponens,tã dudum pro delicijs meis habebã esse cũ filijs hominũ? Sed ecce oportet,vt oẽs moriãtur, morte carnis filij hominũ,qm̃ morte aiæ mortui sunt.Num ego subterfugiam propositum,& renuam esse cũ filijs hominũ? Imo in maiore necessitate maiorẽ confirmabo charitatẽ.Et ecce venio,taliter vt causa illo⁊ fiam holocaustũ & pro peccato. Quis in hoc cõsiliarius fuit, & ostẽdit illi? Vere nullus extrinsecus,sed ipse dei filius spõtaneã offerẽs obediẽtiã cõsiliarius fuit,imo est.Vnde propheta loquit:Et vocabit nomẽ eius admirabilis,cõsiliarius? Cum q̃ iniit cõsiliũ & instruxit eũ? Vere cũ nullo extrinsecus,sed intrinsecus in abscõdito trinitatis rõnabiliter diffinitũ est,decere eũ(sicut Aplus dicit)propter quẽ oĩa,& per quẽ oĩa,q multos filios in gloriam adduxerat, iam p̃ præscientiam & prę destinationem ante oĩa secula,authorẽ salutis eo⁊ per passionẽ cõsummari. Quid rogo ista cõsummatione decentius? Quid ista rationabili charitate pulchrius? Hæc est semita iustitiæ,quã nullus extra docuit eũ.Hæc est sciẽtia qua nullus erudiuit eũ.Hæc est via prudentiæ,quã nullus ostẽdit illi,sed ipse adinuenit.Vide ergo.Nisi præcautũ fuisset ne sumeret homo etiã de ligno vitæ,& viueret in æternũ, quales fierẽt vel fieri possent deliciæ huic sapiẽtiæ dei,eẽ cũ filijs hoĩm? Si em̃ nec filij hominũ, q mortui erãt secundũ animam,secundũ carnẽ morerent,nec ipse dei filius dignatus esse cũ filijs hominũ,secũdum carnẽ moreret,qd delicioſum illi,aut quæ vtilitas nobis,illũ eẽ cum filijs hominũ? Nulla. Sicut em̃ granũ frumẽti cadẽs in terrã,nisi mortuum fuerit ipsum solũ manet, ita nisi & nos oẽs filij hominũ secundũ carnẽ moreremur,& ipse volẽs esse cũ filijs hominũ, fuisset nobis locutus hoc vnũ de similibus, vt secundum carnẽ moreretur, maneret ipse solus, nec esset in quo,vel per quid diuinitas nobis propiciaretur.Nunc aũt quia dixit deus homini:Puluis es,& in puluerẽ reuerteris. Dicit Iob: Inueni in quo propitier ei. & qd est illud? Nimi⁊ vt debeam per omnia fratribus assimilari, subauditur absq; peccato, sicut dictũ est alio loco.Tentatum aũt per omnia pro similitudine absq; peccato. O inuentio mirabilis,ob hoc tradendũ esse morti filiũ, vt seruo dñs deberet repropitiari.

Cõsiliũ sapiẽtiæ diuinę super morte hominis corporali Prouer.8 Esa.9. Hebr.2. Iohan.15 Iob.33. Hebr.4

Item de eo quod ibidem in Propheta scriptũ est:Cũ quo iniit consiliũ, & instruxit eũ,& docuit eũ semitã iustitiæ,& erudiuit eũ scientiã,& viã prudẽtiæ ostendit illi.Et respõsio ad illã percunctationẽ secundũ Apostolũ dicentẽ:Sapientiã loquimur inter pfectos.Et alibi:Nobis aũt reuelauit deus per spiritũ. Cap. VIII.

Esa. 35 Differunt semita & via.

ISTam iustitiæ semitã quis eũ docuit? Istam prudẽtiæ viam quis ostendit illi? Est em ibi & semita & via, & via sancta vocabitur, ait idem propheta. Et alijs quidẽ semita, id est, angustior via: alijs autẽ via, subaudiẽ plana siue amplificata, & qbus vel qualibus est semita? Quibus itidem vel qualibus est via? Nimirũ semita illis est, q̃ non sapiunt ea quæ dei sunt, scilicet sapiẽtibus huius seculi, de quibus vel qualibus Apostolus cum dixisset, quoniã Iudæi signa petũt, & Græci sapientiã quærũt: nos aũt prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, postmodũ ait: Sapientiã autem loquimur inter perfectos. Sapientiã vero nõ huius seculi, neq; principum huius seculi qui destruuntur, sed loquimur dei sapientiam in mysterio quæ absc̃ dita est, quam præstinauit ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunq̃ dominum gloriæ crucifixissent. Nimirum istis vel omnibus, qui eiusmodi sunt, ista ratio iustitiæ, de qua nũc loquimur, semita est, id est, via tamq; arta, vt pauci sint vel fuerint ex eis qui inuenirẽt eam. Porro via prudẽtiæ, via (inquã) id est plusq̃ semita istis est, q diligũt illum, quorum vel qualium est vnus idem Apostolus, qui protinus subiungit: Nobis autem reuelauit deus per spiritum suum, & cætera, vsq;, spiritualis homo iudicat omnia, & ipse à nemine iudicat, quis enim cognouit sensum dei qui instruat eum? nos aũt sensum Christi habemus. ¶O ergo q̃ pulchra via prudẽtiæ, quanta pulchritudo iustitiæ in verbo crucis, de quo tunc loquebatur Apostolus dicens: Verbũ enim crucis pereuntibus qdem stultitia est, his aũt qui salui fiunt, id est, nobis, virtus dei est, & de quo videlicet verbo crucis mentio nunc nobis occurrit, contemplantibus illud concilium trinitatis, quod admiramur cũ propheta dicentes: Quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Audemus nos adiungere, his qui dicũt, nobis autem reuelauit deus per spiritum suum: audiuimus enim dicentem dei filium, cum dignaretur baptizari à Iohanne, nimirum baptismo pœnitentiæ. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Audiuimus & Apostolum dicẽtem, quia decebat eum autorem salutis per passionem consummari, quæ videlicet passio pœnitentiæ illius, quam ob implendam omnem iustitiam suscepit, consummatio fuit.

1. Cor. 1

Via prudẽtiæ in verbo crucis.

Esaię. 40.

Matth. 3.

Heb. 2

De illa ironia dei siue sanctæ trinitatis, qua dixit: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est sciens bonum & malum, cũ iam præmisisset, quia puluis es & in puluerem reuerteris, & quomodo illa ironia in serium conuersa est, quando nouus Adam Iesus Christus factus est vna persona ex tribus pſonis sanctæ trinitatis. Cap. IX.

NOn ergo dubitamus, q̃a simul vt sancta trinitas hanc ironiã edixit: Ecce Adã, quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonũ & malum, cũ iam præmisisset, quia puluis es, & in puluerẽ reuerteris, iamq; fecisset Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induisset eos, taliter in eodẽ consilio pertractatũ est, vt diceret: Non est Adam factus vt putabat, quasi vnus ex nobis, imo amisit illud quod habuerat, vel habere potuerat ex nobis. ¶Sed decet nos implere omnẽ iustitiã, taliter, vt vnus ex nobis fiat quasi Adam, id est, ita fiat homo, vt sit etiã mortalis secundũ carnẽ sicut Adã, & tali morte moriatur, quasi sceleratus sicut est Adam, & inter iniquos reputetur, qualium omnium exemplum est Adam. Per hoc enim fiet, vt q̃ multi filij Adam, fiant, quasi vnus ex nobis, nequaquã à sua spe decepti, sicut deceptus est Adam, fiant inquam quasi vnus ex nobis, id est, fiant filij dei per gratiam, fratres & cohæredes vnici filij, q̃ est vnus ex nobis. Nonne sic est factum? Non ergo dubitamus in illo trinitatis consilio sic fuisse dictũ siue tractatũ, filius dei vnus ex illis tribus pſonis, bonũ pro malo, id est, gratiam pro rapina reddidit homini, factus quasi Adam. Vnde & dicit, Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde, id ẽ, mortuus morte aiæ, & factus sum tanq̃ vas perditũ, nimirũ vt fuit Adam, & æstimatus sum cũ descẽdẽtibus in lacũ, qualiũ primus factus est Adam, & factꝰ sum, id est reputatus sum sicut hõ, subaudiẽ sine adiutorio, subaudiẽ diuino, & sicut vulnerati dormiẽtes in sepulchris, id ẽ, oppressus tã actualibus peccatis q̃ & peccato originali, qd fecit Adã cũ essem inter mortuos liber, videlicet potestatẽ habẽs sumendi animam meam post mortẽ, quæ libertas mortuorũ nõ est. Ita plane factũ est, ac perinde cõuersa est ironia illa in serium, vt veraciter dicas, ò trinitas deus, ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, id ẽ, homo in vnitatẽ pſonæ prouectus est in filio, q̃ vnus est ex nobis, hõ inquam filius dei factus est, & hic est nouus Adam multorũ filiorũ pater, qũ vniuersitas, quasi vnus ex nobis est, id est, filio dei similis. Hinc est illud qd dicũt: Scimus quia quum apparuerit similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.

Filius dei factus q̃si Adam, vt Adã vere fieret vnus ex nobis Esa. 53

Psal. 30

1. Iohan. 3

De fide quæ est vnum & præcipuum donorum spiritus sancti, quod ipsa in sanctis antiquis, in patribus primis tanti sacramenti tantæ salutis præparatio fuerit, Cap. X.

Ad

AD tam mirꝫ,tamq; ineffabile ſacramentũ,nimirꝫ grãdi ꝑparatione opus erat. Qua vel cuiuſmodi præparatione,niſi fideꝫ deniq; per culpã ꝓfidiæ & ambitionis nimiæ,ſeſe indignum deo fecerat Adam,credendo ſerpẽti magis q̃ deo,& ambiẽdo celſitudinem illam,quam primus ambiuit ille,dicẽs in corde ſuo:ero ſimilis altiſſimo.Quid em̃ aliud mẽdax ille promiſit,dicendo eritis ſicut dñi? Ergo econtra,præparatione opus erat fidei,& humilitatis,vt ſaluo ordine iuſtitiæ,dignos ſe redderent filij hominũ illa gratia,quam propoſuerat ſapientia,qua intelligimus & ſcimus ipſum eẽ dei filiũ,dicẽs(vt ſuperius memoratũ eſt)& deliciæ meæ eẽ cũ filijs hominũ. Vñ hæc præparatio ſcilicet fides,niſi ex dono tuo venit ò ſpũs dñi? Hæc em̃ de diuiſionibus gratiarꝫ,quas tu operaris,vna & optima eſt,dicente Apoſtolo:Alij q̃dem ꝑ ſpiritũ datur ſermo ſapiẽtiæ,alij aũt ſermo ſcientiæ ſecundũ eundẽ ſpiritũ,alteri fides in eodem ſpiritu,& cætera,quarꝫ videlicet gratiarꝫ numerꝫ nouenariũ pulchre(vt arbitror) ſuperius aſſimilari diximus nouẽ nominibꝰ ordinũ angelorum.¶Cum igitur dicit idẽ Apoſtolus:Fide plurimam hoſtiam Abel q̃ Cain obtulit deo,per quam teſtimoniũ conſecutus eſt iuſtus,teſtimoniũ perhibente deo muneribus eius,& per illã defunctus adhuc loquitur,fide Enoch translatus eſt,ne videret mortem,& non inueniebat, quia tranſtulit illum deus.Ante translationem em̃ teſtimonium habebat placuiſſe deo:ſine fide aũt impoſſibile eſt placere deo. Cum(inquã)hæc & cætera dixit,admirationẽ nobis adauget, vt dicamus magis ac magis,ſicut ſupra memoratus Propheta dicit:Quis adiuuit ſpiritum dñi? Imo vbi erãt illi adiutores tui o ſpũs domini.¶Quorꝫ vel qualiũ vnus loqtur Apoſtolus,dei em̃ ſumus adiutores,ſubiungẽs:dei agricultura eſtis, dei ædificatio eſtis ſecundũ gratiã,quæ data eſt mihi,vt ſapiẽs architectus fundamentũ poſui,alius aũt ſupædificat.Vbi(inquam)erãt,quãdo ponebas illa fundamẽta terræ,illos primos ſecũdum fidem patres eccleſiæ? Nã hodie vbicũq; fundamentũ hoc ponitur,vbicũq; fides fundatur,multi eiuſmodi adiutores ſunt,multæ voces prædicatorꝫ, multi libri Prophetarꝫ & Apoſtolorꝫ,multa ſigna frequentia ad confirmationẽ dictorꝫ.At vero tunc q̃s te adiuuit o ſpũs domini? Quid habuiſti huiuſce adiutorij? Tu ſolus abſq; libris,abſq; ſignis vel portentis ſcripſiſti, vt es digitus dei in cordibus eorꝫ ſcripturã hanc,id eſt fidei ſcientiã, per quam,vel in qua teſtimoniũ conſecuti ſunt ſenes(ait idem Apoſtolus) ſcilicet Abel, & cæteri antiqui patres vſq; ad Moyſen,quorꝫ in cordibus abſq; libris cæteriſq; adiumẽtis fundamentum hoc, te ponente fundatum eſt.

Ordo iuſtitiæ in reparatione hominis.

Eſa.14
Prouerb.8

1.Corꝫ.12

Hebr.11

Quod illo tẽpore non ſolũ fides,verũetiã prophetia ante diluuiũ ſanctis illis à ſancto ſpiritu data fuerit,prout voluit:& de ſacramẽto numeri,quo ait Lamech,ſeptuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech vero ſeptuagies ſepties. Cap. XI.

CAeterorꝫ quoq; chariſmatũ nonnihil iam tunc temporis ſenibus,ſiue patribus illis diuiſit idem ſpũs ſanctus,prout voluit,ſcilicet prophetiam, ſiue ſcientiam diuinã.Nã ſcientiam humanã nõ adeo nos hic attendimus,quã humano plerunq; ingenio conſequũtur,& illi qui ſunt ſine fide,vel expectatione huius paracleti.Verbi gratia muſicam,cuius ita meminit ſcriptura in illo q̃ ſeptimus fuit à Cain, & nomẽ fratris eius,videlicet Iubal,fuit Tubal,ipſe fuit pater canentiũ cithara & organo.¶Diuinam aũt ſcientiam dicimus,quæ diuinum aliq̃d,ſiue ſpũale ſapit, vt eſt illud: Septuplũ(inqt Lamech)vltio dabitur de Cain:de Lamech vero ſeptuagies ſepties. Huius nãq; dicti meminiſſe,& huc reſpicere dignatus eſt ipſe dñs, qui fere nihil abſq; ſcripturarꝫ authoritate loquebat,dũ Petro dicẽti:Dñe quotiens peccabit in me frater meus,& dimittã ei,vſq; ſepties? ita reſpõdit:Nõ dico tibi Petre vſq; ſepties,ſed vſq; ſeptuagies ſepties.Diuinus nãq; ſenſus in verbis iſtis latet,q̃ ex ratione numerorꝫ facile colligi poteſt.Nam ſeptenarius numerus,in quo eſt poſitũ peccatũ Cain,dicẽdo:Septies vltio dabitur de Cain,inſolubilis eſt:neq; em̃ partes habet mediã aut tertiã, aut alias ꝑter ſolas vnitates.Numerus vero ſeptuageſimus ſeptimus ꝑter vnitates habet etiã alias partes in quas reſoluat,ſcilicet ſeptenariũ & vndenariũ:Deniq; ſepties vndecies, ſiue vndecies ſepties.lxx.ſeptem ſunt.Recte ergo & pulchre,ſicut ꝑ ſeptenariũ,in q̃ numero,ſicut iã diximus,ſignatũ eſt peccatũ Cain,inſolubilis intelligitur vltio,quæ de ipſo data eſt,eo q̃d impœnitẽs fuerit,& per.lxx.ſeptem,in q̃ numero poſitũ eſt vulnus ſiue liuor Lamech, dicẽdo de Lamech vero.lxxvij.ſolubilis intelligitur vltio,id eſt,quam aliquãdo terminet,vel finiet remiſſio,& hoc eſſe quod dñs Petro dixit:Non dico tibi ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties,id eſt,non cuiq; impœnitenti,ſed omni pœnitentiam agenti dimittes. ¶Prophetiam q̃q; ætui illius hominibus nõ omnino defuiſſe,vel illud pro exẽplo ſiue teſtimonio ſit,q̃d in canonica legimus epiſtola Iudæ Apoſtoli:Prophetauit aũt de his ſeptimus ab Adã Enoch dicẽs:Ecce venit dñs cũ ſanctis milibus ſuis facere iudiciũ cõtra

Scientia tã diuina q̃ humana i patribus antiquis.

Gene.4

Ibidem.
Matth.18

Prophetia Enoch.

omnes inique agentes,&c. Quæ prophetia & si de notis non habet exemplũ literis tante illam epistolã Apostoli, non tamẽ leuiter potest contemni, quod Apostolus Christi prophetatum fuisse scripsit, & per spiritũ sanctum scire potuit.

Item de charismatibus spũs sancti, quod illo tẽpore & post illud tempus ante aduentũ spũs sancti in remissionẽ peccatorũ datus non fuerit, quodq; data eius tunc præparationes fuerint regenerationis, qua nunc sunt filij dei, & de eo quod ait beatus Iob de illis, quia concepti non viderunt lucem. Cap. XII.

Gene. 6 Filij dei de stirpe Seth filiæ hoim de stirpe Cain

HIs & alijs charismatibus suis spiritus sanctus homines illustrãdo, sine dubio multitudinem iam tũc fecit filiorum dei, quamuis paucos, quamuis tantũ duos aut tres ante diluuium manifeste scriptura nominauerit. Cũ em̃ cœpissent (ait) homines multiplicari super terrã, vidētes filij dei filias hominũ, quod essent pulchræ, acceperũt sibi vxores ex omnibus quas elegerãt, filios dei illos, q de stirpe Seth: & filias hominũ illas nominans, quæ de stirpe Cain procreatæ fuerãt. Verũtamen q̃uis filij dei iam tũc nominati fuerint, propter fidem & propter cætera (de qbus diximus) charismata spũs sancti, non iam tũc eadẽ charismata hoc perfecerũt, vt essent filij dei, sed p̃parationes erãt generationis, imo regenerationis, filiorũ dei, in quo consummati sunt tã veteres q̃ noui, deo prouidẽte (ait Apostolus) vt nõ sine nobis consummarentur. Nã per

Hebr. 11 sanguinẽ huius solius, tam illi, q̃ nos, spiritũ sanctũ in ista gratia, quæ est remissio peccatorum, accepimus. ¶ In quorũ, videlicet veterũ & nouorũ, distinctione illud perpendere

Differẽtia inter veteres & nouos in donis spũs s. pulchrũ est, qa cũ (sicut alio in loco diximus) duo sunt data sancti spũs, alterũ in remissionem peccatorũ, alterum in diuisiones gratiarum: veteres prius in diuisiones gratiarũ q̃ in remissionẽ peccatorum acceperunt, noui aũt scilicet nos, q̃ post passionẽ Christi renascimur aut renati sumus, prius in remissionem peccatorũ q̃ in diuisiones gratiarũ accepimus, præter Cornelium de Actibus apostolorũ, & eos qui cum illo erant, super quos antequam baptizarent in remissionẽ peccatorũ cecidit spũs sanctus, & erãt loquentes linguis, & magnificantes deũ. Ratio quippe tẽporis hoc exigebat, propter eos q̃ crediderant ex Iudæis, & gentiles nisi circũciderentur, ne liceret illis, videlicet credẽtibus ex Iudæis pertinacius dicere, quare introisti ad viros præputiũ habentes, magisq; daretur libertas Petro, vt diceret ad eos: Quis prohibet baptizari eos qui spiritũ sanctum acceperunt sicut nos? Itaq; de illis, scilicet de veteribus sanctis siue filijs dei, maxime qui ante diluuium fuerũt, recte dicas illud mysticũ beati Iob, quia concepti nõ viderũt lucẽ. Gratia nãq; spũs sancti, q̃ est ipsa benedictio patris & filij, qua benedixit deus masculũ & fœminam dicẽs, crescite & multiplicamini, sterilis qdẽ deinde nunq̃ fuit, quin tanquã maternus vterus conciperet filios dei, sed qa nõ peruenerunt ad iam dictæ remunerationis diem, imo nec cogniti sunt mũdo per alicuius scripturæ narrationem, nimirũ quasi cõcepti non viderunt lucem. Proinde his omissis, iam ad cætera transeamus.

De tribus filijs Noe, ex qbus reparatus est orbis, & quod valde notandũ est, trina enũciatione renouatũ super eos verbũ benedictionis quod deus super primos homines edixit, & quod Chanaan potius pater q̃ ipsum Cham maledixit. Cap. XIII.

Gene. 6. NOe vir iustus atq; perfectus fuit in generatiõibus suis. Cũ deo ambulauit, & genuit tres filios Sem & Cham & Iaphet. Ex istis tribus hominibus reparatus ẽ orbis, & q̃d valde notandũ est, trina enunciatione renouatũ est sup eos verbũ

Gene. 8. 9. benedictionis, quod deus sup homines primos edixit. Egredere, inquit deus ad Noe, de arca tu & vxor tua, filij tui & vxores filiorũ tuorũ, & ingredimini sup terrã.

Ibidem. Crescite & multiplicamini sup eã. Itẽq; secũdo: Benedixitq; deus Noe & filijs eius, & dixit ad eos: Crescite & multiplicamini, & replete terrã. Ac deinde tertio: Vos aũt crescite

Trinitas p̃tim in sermone, p̃tim in opere veteris testamẽti ostẽsa est. & ingredimini sup terrã, & replete eam. ¶ Nonne ergo trinitas quæ illic se ostẽderat in sermone, ipsa hic sese ostendit in opere? Nam illic dicendo, faciamus hominẽ ad imaginem & similiudinem nostram, & ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est: nimirum se ostendit in sermone & hic reseruatos habens tres filios Noe, & benedicẽs eis trina benedictione, vt essent initia tantæ rei, scilicet reparandi generis humani, profecto sese ostẽdit in opere. Nec vero sacramentum hoc imminuit culpa vnius ex illis tribus viris, sicut

Gene. 2. Ephe. 5. Gene. 9 nec præuaricatio Adæ destruit sacramẽtũ verborũ eius, q̃ dixerat: Hoc nũc os ex ossib' meis, & caro de carne mea. Vnde Apostolus, sacramentũ, inqt, hoc magnũ est, ego aũt dico in Christo & in ecclesia. ¶ Quapropter valde notandũ, quod pater Noe, cum didicisset, q̃ fecerat ei filius suus Cham, nõ dixit, maledictus Cham, sed maledictus, ait, Chanaan, seruus seruorũ erit fratribus suis. Neq; em̃ decebat, vt in illũ maledicti plagã mitteret homo sapiẽs, in quo deus benedictionẽ dederat inter fratres suos, benedicẽdo simul

omni-

omnibus illis tertio, ſicut iam dictum eſt: & dicēdo: Creſcite & multiplicamini: ſicut nec ipſe deus, poſtq̄ eodē modo benedixit Adam & Euæ dicēs: Creſcite, & multiplicamini, verbum benedictionis ita in contrariū mutauit, vt diceret ad eum, quod poſtea dixit ad Cain, nūc igitur maledictus eris ſuper terrā. Et ad ſerpentē: Quia feciſti hoc, ait, maledictus eris inter oīa animantia, & beſtias terræ: ſed maledicta (inq̄t) terra in opere tuo. Nimirū ſicut deus incōmutabilis non ad ipſum, cui benedixerat, dignū iudicauit dicere: Maledictus eris, ſed: maledicta terra in opere tuo, dicere maluit: ſic homo dei vitauit dicere: maledictus maledictus Cham, cui deus benedixerat, & maluit dicere, maledictus Chanaan. ¶Quare aūt, cū habuerit Cham etiā alios filios, ſicut ſcriptura dicit: Filij aūt Cham Chus & Meſraim, Futh & Chanaan, iſtū potius ſub maledicto eē Moyſes ſcripſerit, dicere nūc ex abundāti eſt, tamē breuiter dicendū, quia tunc tēporis Iſrael egreſſus ex Aegypto, ducebatur in terram Chanaan, & implebantur peccata Chananæorū: idcirco, vt ſciret Iſrael, auxilium domini ad delendū eos ſibi non defuturū, ſcire etiam debebat genus illud fuiſſe maledictum anteq̄ natum.

Gene. 4
Gene. 3

Cur Noe Chanaā & non aliis filijs Cham maledixerit.

Gene. 10

De illius intentione iudicij, ſcilicet diluuij, q̄d in illa ſubluceat ſplēdor ſanctæ trinitatis, textum literæ diligētius inſpicienti. Cap. XIIII.

VT ſciamus aūt certius, quia non caſu, ſed per prouidentiam ſanctæ trinitatis, Noe tres filios genuit, & ex huiuſce numeri hominibus, reparatus eſt orbis, ipſam diligentius literam pſpiciamus in illius intētione iudicij, ſcilicet diluuij. Nā vbi dictū eſt: Videntes filij dei filias hominū, q̄d eſſent pulchræ, acceperūt ſibi vxores ex omnibus quas elegerāt, cōtinuo ſequitur. Dixitq̄ deus: Nō pmanebit ſpiritus meus in homine in æternū, qa caro eſt. Moxq̄ repetita quærela de illa permixtiōe filiorū dei cū filiabus hominū, protinus ſequitur: Vidēs aūt deus, q̄d multa malitia hominum eſſet in terra, & cætera, vſq; Pœnitet em̄ me feciſſe eos. Cōtinuo ſubiungēs ſcriptura: Noe vero inuenit gratiā coram dño, & genuit tres filios, ſic ait: Cumq̄ vidiſſet deus terram eſſe corruptam, dixit ad Noe: Finis vniuerſæ carnis venit coram me, fac tibi arcam de lignis leuigatis. ¶Quem non delectet pro modo, ſiue intētione præſentis operis quod etiam hic vbi forte non putabatur, lucere ſplendor apparuit ſanctæ trinitatis. Deniq; in tam breui, ecce tertio nomē dei, dum dicitur: Dixitq̄ deus, Vidēs aūt deus, Cūq̄ vidiſſet deus. Quid hic deeſt de manifeſtatione trinitatis, niſi q̄d idcirco, quia oportebat (ſicut in exordio diximus) hunc theſaurū in iſto agro ſcripturarū eſſe abſconditū, tacitū eſt de relatiuis nominibus, vt non diceretur, Dixitq̄ deus pater: Vidēs autem deus dei filius. Cūq̄ vidiſſet deus patris & filij ſpūs? Deniq; ſi hoc totum ſcriberetur, tunc non potuiſſet portare mūdus, faciesq̄ Moyſi, nimis cornuta, ſiue ſplendida fuiſſet, & longius ab eo fugiſſet ſcandalizatus Iſrael. Nūc velamen vultus eius ſubleuare licet, & demonſtrare quia ſedentem in throno iudicij ſanctam trinitatē prædicat litera hæc, pro magno iudicio videlicet ad faciendū tam terribile iudicium ſuper illos gigantes, nimisq̄ multiplices homines, quorū malitia & iniquitate terra repleta eſt. Sententias ergo iudicij, ſentētias libet hic perpendere ſingularum perſonarum ſanctæ trinitatis.

Trinitatis ſplēdor in verbis dei ad Noe.

Exodi. 34.

De prima ſententia illius iudicij: Non permanebit ſpūs meus in homine in æternum, quia caro eſt, quod congruat perſonæ patris. Cap. XV.

DIxitq̄ deus: Non permanebit ſpūs meus in homine in æternū, quia caro eſt. Nimirum perſonæ illi, quæ dixerat (quod ſuperius tractatū eſt) Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, nunc ergo ne forte ſumat etiam de ligno vitæ, & viuat in æternum, ipſi congruit dixiſſe: Non permanebit ſpūs meus, id eſt, à me factus ſiue datus, in homine, in æternum, deniq; priorem ſententiam iſta cōfirmat, & quodammodo ſatisfacit audientibus, q̄d vere ſapiēter & valde vtiliter obcluſerit homini lignū vitæ, ne viueret in æternū. Ac ſi dicat: Quid facerent homines, ſi viuerent in æternum: quandoquidem propter longiuſculam vitam (verbi gratia, nongentorū aut octingentorū annorum) tam corrupti, tamq̄ ſuperbi ſunt? Ergo, ſicut nūc dixi, ne ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternū: ita & nūc dico: Non permanebit ſpūs meus in homine in æternū, quia caro eſt, id eſt, qa corruptus eſt, imo & annos eius diminuam, vt non amplius tot annorum, ſed erūt anni centū viginti annorū. ¶Et qdem alij paucioribus annis vixerūt poſt diluuium, ſed Moyſes, qui ſcripſit hāc ſcripturam, huius fuit numeri, quādo mortuus eſt, ſcilicet centum viginti annorum. Eſt & alia de hoc numero ſentētia, ſed hæc potior videtur. Sed nos propoſito tenemur, & in huiuſmodi immorari non poſſumus, præſertim qa alio in opere latius tractauimus. Ergo cui magis congruat hæc iudicij ſententia, perſona patris eſt. Nam ea quæ ſequitur, nimirum perſonæ filij congruit, & hoc perpendere, nobis dulce ac delectabile eſt.

Duplex ſē tētia mortis in hoīe, vna patris alia filij.

Anni hoīs. CXX.

De secunda sententia, videns deus pœnituit eum quod hominẽ fecisset in terra & præcauens in futurꝫ, & tactus dolore cordis intrinsecus, delebo, inquit, ho minem quem creaui, quod personæ congruat filij. Cap. XVI.

Gene. 2

VIdens aũt deus, ꝙ multa malitia hominũ esset in terra, & cũcta cogitatio cordis intenta esset ad malũ omni tẽpore, pœnituit eũ ꝙ hominẽ fecisset in terra Et præcauens in futurꝫ & tactus dolore cordis intrinsecus, delebo, inquit, hominem quem creaui à facie terræ, ab homine vsqꝫ ad animãtia, à reptili vsqꝫ ad volucres cœli, pœnitet enim me fecisse eos. Hæc, inquam, sententia personæ filij magis cõgruit, scilicet iudiciũ facere de hominibus, ꝙa filius hominis erat futurus, quemadmodũ in Euangelio dicit: Et potestatẽ dedit ei iudiciũ facere, ꝙa filius hominis est. Nõ enim ꝙa nondũ erat factus ipse filius hominis, idcirco illud de hominibus facere iudiciũ, id est, diluuiũ inducere, minus illi congruit, cũ certissime futurus esset filius hominis, iãꝙ esset opus istud coram eo, sicut scriptũ est: Ecce merces eius cũ eo, & opus illius corã eo. Similiter pœnitẽtia siue baptismus pœnitẽtiæ, quo baptizãdus erat in forma serui eandem pœnitentiã consummaturus, passione & morte crucis, nonne iam tũc erat corã illo? Et languores atꝙ dolores nostros, quos ipse portaturus erat, vulnera ꝙbus vulnerãdus erat propter iniquitates nostras, attritio, ꝙa atterẽdus erat propter scelera nostra disciplina & liuor siue flagella & vibices, ꝙbus sacratissimũ corpus eius secandũ erat, nõne iam tũc erãt coram illo. Si propheta, cũ adhuc essent futura, quasi iã præterita vidit, & hæc oĩa verbis p̃teriti tẽporis enũciauit: Vidimus eũ, considerauimus eũ, nec reputauimus eũ, languores nostros tulit, dolores nostros portauit, vulneratus est, attritus est, liuore eius sanati sumus: quãto magis corã illo erãt præsentia, q̃uis nondũ facta. ¶ Quod ergo dicit scriptura, pœnituit eũ, ꝙ hoĩem fecisset in terra, siue hoc dictũ, pœnitet enim me fecisse eos, nimirꝫ huic pſonæ congruit, scilicet filio, & recte hãc sententiã, tanq̃ prophetiam, & sic dictũ pœnitet eñ me fecisse eos, ac si diceret, pœnitentiam agam vsqꝫ ad mortem, mortem autem crucis, quia feci eos, siue vapulo, id est, certissime vapulabo, non ob aliam culpã meã, nisi quia feci eos, q̃d nimirꝫ erit retribuere mala pro bonis. Propterea delebo eos, scilicet & nũc istos præsenti diluuio, & oẽs impios futuro per ignẽ iudicio. Propterea, inquã, quia videlicet propter hoc ipsum iustã habeo potestatẽ facere iudiciũ, ꝙa filius hominis sum, vel simul intelligendũ est, & ab eis vel ab eorꝫ similib⁹ mortificatus, id est certissime mortificãdus sum. ¶ Quid vero est, quod dicit scriptura, tactus dolore cordis intrinsecus? Quid ẽ illud intrinsecus? Nõ eñ est deus, vt hõ cuius est corpus extrinsecus & anima intrinsecus. Ergo q̃d dictũ est intrinsecus, illud secretũ significat, de q̃ Apostolus ad Ephesios: Et illuminare, inquit, omnes quæ sit dispẽsatio sacramẽti absconditi à seculis in deo, ꝙ omnia creauit, innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus. Nam ꝙa dolor ille, quo futurus erat dolens pro nobis, & quem ipse quasi iam præsentem videbat, vt iam dictũ est, absconditus erat & angelis & hominibus, recte dictum est, & tactus dolore cordis intrinsecus. ¶ Quid illud q̃ꝙ est, q̃d dicit, & p̃cauens in futurꝫ? Nimirꝫ secundũ eundẽ sensum idem est ac si diceret, prouidẽs vt dolor ipsius multum haberet fructũ. Ad eandẽ prouisionẽ siue prouidentiam & illud pertinet, q̃d in psalmo dicit: Quæ vtilitas in carne mea, dũ descendo in corruptionẽ? Nisi enim & illo diluuio deletum, & alijs multis miserijs repletũ fuisset genus humanũ, & nisi citò ceruices nostræ redigerentur in lutum, quomodo susciperemus humilitatis Christi iugũ, cũ etiam nũc vix vexatio auditui det intellectũ: quando homo natus ex muliere, breui viuẽs tempore, repletur multis miserijs, & dies annorꝫ nostrorum in ipsis septuaginta anni.

Iohan. 5

Esa. 40. 62

Esaię. 53.

Pœnitet eũ fecisse hoĩem. Philip. 2

Tactus dolore cordis intrinsec⁹.

Et p̃cauẽs in futurꝫ.

Pſal. 29.

Esa. 28
Iob. 14.
Pſal. 89.

De tertia sententia: Cũꝙ vidisset deus, dixit ad Noe, finis vniuersæ carnis venit coram me, fac tibi arcam, quod personæ congruat spiritus sancti. Cap. XVII.

Gene. 6.
Gene. 8.

EA quæ sequũtur, cũꝙ vidisset deus terram esse corruptã, dixit ad Noe: Finis vniuersæ carnis venit coram me, fac tibi arcam de lignis leuigatis, & cætera, inter quæ scriptũ est, quia columba venit ad eum ad vesperã portans ramũ oliuæ, virentibus folijs in ore suo, nimirꝫ personæ cõgruit spũs sanctitita vt iã hic veraciter dicas illud Dauidicũ. Misericordia & veritas obuiauerũt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. ¶ Deniq̃ spũs sanctus ipse est misericordia, sicut in Psalmo canimus: Deus meus misericordia mea: & dei filius ipse est veritas, sicut ipe dixit, ego sum veritas. Et qs nesciat, quia sicut veritatis fuit q̃d deus vidẽs, vt iã dictũ est, quod multa malitia hominũ esset in terra: Delebo (inquit) hominẽ quẽ creaui, à facie terræ, ab hoĩe vsqꝫ ad animãtia, à reptili vsqꝫ ad volucres cœlitita & misericordiæ fuit, quod dixit ad Noe: Ponã fœdus meum tecũ, & ingredieris arcã tu & filij tui, vxor tua, & vxores filiorꝫ tuorꝫ tecũ, & ex cũctis animãtibus vniuersæ carnis bina induces in arcã, vt viuãt tecũ masculi sexus & fœminini,

Pſal. 48.

Pſal. 58
Iohan. 14.
Gene. 6.

Ibidem.

vt

vt saluetur semen sup vniuersam faciem vniuersæ terræ. ¶ Igitur tam verbis q̃ factis in illo tanto negotio tam magni iudicij, trinitas sese ostendit pariter & abscondit, & in cæteris huius agri.i. sanctæ scripturæ, locis præcipuis idem speramus, quod thesaurus iste ab illis, qui pie quærunt, sine dubio possit inueniri. Proinde sequamur, & vigilantibus oculis omnem quoad possumus, locum perspiciamus, & perscrutemur. Trinitas thesaurus in agro scripturæ absconditus

De eo q̃ dixit deus: Venite igitur, & descendamus, & cõfundamus ibi linguas eorum, quia sic vox trinitatis, sicut & illud dictum pluraliter: Ecce Adam, quasi vnus ex nobis factus est. Ca. XVIII.

DEscendit autem dñs, vt videret ciuitatẽ & turrim, quam ædificabant filij Adã, & dixit: Ecce vnus est populus, & vnum labium oĩbus. Cœperunt q̃ hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere cõpleant. Venite igit, descendamus & confundamus ibi linguam eorum. ¶ Et reuera sicut in præuaricatione Adæ res acciderat tam magna, cui sese deberet opponere sancta trinitas, ita & hic. Quale em̃ erat quod intendebant filij Adam, dicentes: Venite faciamus nobis ciuitatẽ & turrim, cuius culmen ptingat ad cœlum? Nimirũ eodẽ ausu superbiæ decipiebant, quo & ille deceptus est, ambiendo vt esset sicut deus, & illæ agitabat eos, q̃ dixit in corde suo: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Propter eiusmodi superbiam, quam imitabant, cõgrue scriptura denotat eos nominans filios Adam. ¶ Descẽdit autẽ (inquiẽs) dñs, vt videret ciuitatẽ & turrim, quam ædificabant filij Adam. Deniq; huiusmodi locutio admirationi esse vult, quod filij adhuc tantam spirabant audaciã, iam ferẽtes paternæ superbiæ pœnam, quia profecto magis mirum est, superbire post pœnã vel in pœna, q̃ ante pœnam. Ausum igitur illorũ libet admirari verbis quoq; æthnici, s. poetæ insignis, qui pœnas infernales describere gestiens, dicit: Gene. 11 Esa. 14 Vergil. 6. Aeneidos.

Hic genus antiquum terræ, Titania pubes
Fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo.
Hic & Aloidas geminos immania vidi
Corpora, qui manibus magnum rescindere cœlum,
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

¶ Sed nunquid hoc deum tenuisse putabimus, & idcirco dixisse, cœperunt q̃ hoc facere, nec desistent à cogitatiõibus suis, donec eas opere compleant? Deniq; & si hodieq; viuerent, & ædificare nõ cessent, aut cessarẽt. Nunq̃d vel vsq; ad medium altitudinis cœli, siue firmamẽti puenissent? Minime. Sed, esto, peruenerint, siue puenire potuerint vsq; ad illã firmamenti celsitudinem, quam dicunt Aplanen. Quid ibi nocere possent inuisibili maiestati, etiam non deturbati aut fulminati? Ergo præcauisse q̃dem deum aliq̃d, non sit dubium, quoniam sic superius scriptum est: Et præcauens in futurum: veruntamen nõ præcauisse manus ebrum, imo præcauisse linguas eorum. In quo? Simus attenti, quia non minimam intelligentiam locus iste quærit, dicente deo: Nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant, qui & non manus eorum præcidit, sed linguas eorum confudit. Dicamus ergo, qualem prẽcauit ædificationem superborum, quia veraciter dictum est superius: Et præcauens in futurum. Quid p̃cauit deus in ædificantibus Babel. Gene. 6

De eo quod dixit: Nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant, qualiter eas opere compleuerint. Cap. XIX.

SCripturas veritatis conditurus erat propter homines humiles spũs sanctus, quas nunc legimus, & in illis recondere proposuerat thesaurũ, quem nunc vsq; & inuenimus, & inuenire cupimus, thesaurũ nominis sui, thesaurũ sacramentorũ Christi filij dei. ¶ Nouerat em̃ altitudinem satanæ, regnantis super omnes filios superbiæ. Et illius turris ædificationẽ vanæ & mendacis eorũ scientiæ siue loquacitatis, extollentis se aduersus veritatem dei, prospiciebat esse imaginẽ. Dixit ergo: Cœperuntq; hoc facere nec desistent à cogitationis suis, donec eas opere compleant. Quibus à cogitationibus suis non desisterent? Vtiq; quas vocibus istis enuntiat: Faciamus nobis ciuitatẽ & turrim, cuius culmẽ ptingat vsq; ad cœlum. Nonne ita fecerunt? Deniq; mox vt sanctę scripturæ illis puulgatæ sunt, contrariæ scientiæ turrim vsq; ad blasphemandum creatorem erexerunt. Hinc est illud: Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam, iniq̃tatẽ in excelso locuti sunt. Posuerunt in cœlũ osuum, & lingua eorũ transiuit in terra. i. cũ essent terreni, trãsiuit lingua eorũ blasphemãdo oĩa terrena vsq; ad ipm deũ. Quippe q̃ non solũ de terrenis male locuti sunt, sed etiã de creatore eorũ. ¶ Dico ergo: Si post q̃ diuisa sunt vel confusa sunt labia insurgentiũ, & dissipatæ sunt cogitationes eorũ, tanta fecerunt, tanta dixerũt, vt vix subsistere, aut resistere posset illa, cui dicit in Canticis: Sicut turris Dauid collum tuũ quæ ædificata est cũ propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, & omnis armatura fortium. Quid fecissent, q̃d dixissent, si nunq̃ cõfusę linguę, nunq̃ diuisa fuissent labia eorũ. Bene igit Hier. 48 Iob. 41 2. Thess. 2 2. Cor. 10. Gen. 11. Hæretici turrim Babel extruũt. Psal. 72. Cur diuisę sunt linguæ Canti. 4

Trinitas thesaurꝰ variꝫ absconsionis, in scripturis veterum

& prouide dum tẽpus immineret, vt scriberent scripturæ veritatis, scripturæ legis & prophetarꝫ, in qbus est thesaurus veritatis, facta est diuisio illa linguarꝫ siue gẽtium, vt in vna tm̃ lingua, siue gẽte thesaurus iste vsqꝫ ad tps posset abscondi. ¶Nunquid vero vel istud sufficere potuit? Nõ vtiqꝫ, nisi in eadẽ vna lingua gẽtis Hebrææ sub figuris & ænigmatibus in parabolis & allegoriis, pacta fuisset subtilitas absconsionis. Neqꝫ em̃ vel ipsi portare potuissent, qbus credita sunt eloquia dei, sicut significatũ est in eo, quod fugerunt vel timuerunt prope accedere filiꝫ Israel, videntes claritatem vultus Moysi.

Exo. 34
2. Corꝫ. 3

De plaga illa confusionis, in quo profuerit, & cui personæ magis congruit dixisse cæteris: Venite, descẽdamus, & cõfundamus. Cap. XX.

IGitur plaga qdem grandis accidit mundo, vbi facta est linguarꝫ confusio, sed in eo nõ minime profuit, quod & Pagani & Iudæi, maximeqꝫ hæretici, per Asiam, Europamqꝫ, & Aphricam disseminati, minus turrim suam cõfusibilem ædificare potuerunt contra veritatem, quam si fuissent omnes labiꝫ vnius, & sermonum eorundem.

Persona filij de cõfusiõe linguarũ consiliũ dedit.

¶Cui autẽ personæ magis cõgruit dixisse cæteris: Venite, descendamus, & confundamus linguam eorꝫ. Putasne personæ filiꝫ? Deniqꝫ vbi plaga cõfusionis illius sananda erat, persona hæc, s. filius loquens Apostolis suis: Et ego (inquit) rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. Et hoc ita factum est, ita linguarum diuisio, quæ propter superbiam acciderat, reformata est per eiusdem paracleti spiritus sancti aduentũ, vt in ora eorum omnium genera nascerẽtur linguarꝫ. Quia ergo rogante filio sic futurum erat, & sic factum est, delectabile nobis est ascribere personæ huic, illud dictum ad patrem & spiritum sanctum Venite descendamus, & cõfundamus linguam eorum, quia videlicet, & ista noua, & illa vetera omnia propter ipsum facta sunt. Veruntamen verba illa: Venite descendamus, & confundamus, non iam sic accipimus tanquam verba rogantis, quia videlicet rogare minoris est. At ille. s. filius, non tunc erat minor, sed quando factus est homo, tunc paulominus minoratus est, nõ solum à patre & spiritu sancto, verumetiam ab angelis, quia secundum humanam naturam pati potuit, & mori, quod nimirum rogare fuit. Moriẽdo quippe sacrificium factus est pro nobis. Melius igitur atque fidelius verba illa: Venite, descendamus, confundamus, sic accipimus, tanquam sapientiæ consulentis, & cum deo cuncta componentis, sicut habemus in parabolis, quæ videlicet sapientia, ipse est dei filius. Procedamus vlterius.

Ioha. 14.
Actorꝫ. 2
Gene. 9
Hebræo. 2
Psal. 9
Heb. 5
Prouerb. 8

De fide patris Abrahæ credentis promissionibus beati seminis, & de eo quod tres vidit, & vnum adorauit. Cap. XXI.

Figura trinitatis aptissima i tribus angelis corã Abraham

INparte agri, quã nunc attingimus, in loco scripturæ, in quẽ nũc progredimur, splẽdet fides patris nostri Abrahæ, credẽtis promissionibus beati seminis. Et hic ô beata trinitas deus pclare fulget, nec multum absconditus est thesaurus tui noĩs, videlicet, in tribus hominibus magnis, & in tribus designatus angelis. Tres hoĩes principium magnæ gentis sunt, Abraham, Isaac, & Iacob: super quibus hodieqꝫ audimus te profitentem: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. De tribus angelis taliter scriptura dicit: Apparuit autẽ dominus in conualle Mambræ sedenti in ostio tabernaculi sui, in ipso feruore diei. Cumqꝫ eleuassent oculos, apparuerunt ei tres viri, stantes propter eũ. Quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorꝫ de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra, & dixit: Dñe, si inueni grãm in oculis tuis, & ne transeas seruum tuum &c. Illius diei festiuitas quanto notior, & quanto est celebrior, tanto ad concelebrandum omnis sermo noster est pauperior. ¶Quis em̃ nescit, quis nõ audiuit, quia noster secundum fidẽ patet Abrahã illo die in ipso feruore diei tres vidit, & vnum adorauit? Tres quippe viros videbat, quibus occurrens, & adorans nõ dixit: Domini, si inueni grãm in oculis vestris, sed Domine (inquit) si inueni grãm in oculis tuis. Hoc fuit adorare eum, in aspectu triũ. Quid autem sibi vult illud cõuiuium trium angelorꝫ, nasciturum Isaac promittentium, cum risu & gaudio tales hospites suscipientium? Paulosupra riserat senex Abrahã, sicut scriptura dicit: Cecidit Abraham in faciẽ suam, & risit, dicẽs in corde suo: Putas ne cẽtenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Et hic dicente dño, qui apparuerat in tribus psonis angelorꝫ, reuertens veniam ad te tẽpore isto, vita comite, & habebit filium Sara vxor tua, risit Sara post ostium tabernaculi, risit (inquam) occulte, & dicẽte domino ad Abrahã Quare risit Sara, dicẽs, num vere paritura sum anus? Sara timore pterrita negauit, dicẽs: Non risi. Dominus autem: Non est (inquit) ita, sed risisti. Quid (inquam) sibi vult illud cõuiuium talium hospitum, risu senum, & iubilo celebratum, vbi qui & nasciturus promittitur, vocari iubetur Isaac, id est, risus, & eorum quibus nasciturus promittitur huius nominis filius, alter Abraham, id est, pater multarum gentium, & altera Sara, id est, princeps nominatur? Dicamus aliquid fide dignum, vt cum risu æterno mereamur epulari cum beata trinitate, secundum illius conuiuij signatum mysterium.

Gene. 17
Gen. 18.

De tribus pribus, Abrahã, Isaac, & Iacob, quõ in illis tribus angelis cõuiuantibus, & nascituꝝ Isaac promittentibus, præfignatum fuerit sacrm fidei sanctæ trinitatis, quap aduentum Chri mundus est illustratus. Ca. XXII.

IN propheta † Amos dns dicit: Et locutus sum sup prophetas, & ego visiones multiplicaui, & in manu prophetaꝝ assimilatus sum. Porro prophetaꝝ pcipui, siue maximi tres isti patres fuerunt, imo sunt, Abrahã, Isaac, & Iacob, cum qbus sancta trinitas, vnus deus, testamẽtũ suũ disposuit, sicut Psalmista canẽs, cum pmissset: Memor fuit in seculum testamẽti sui, qd disposuit ad Abrahã, & iuramẽti sui ad Isaac, & statuit illud Iacob in pceptũ, & Israel in testamẽtum æternũ. Postmodũ ita subiunxit: Non reliqt hoiem nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Chros meos, & in prophetis meis nolite malignari. Ergo vt illius conuiuij mysterio digni habeamur, scire debemus, quali assimilatione sancta trinitas illic in hospitio patris Abrahæ assimilata sit, assertione nra non indiget, nã fere cunctis vbiq; notũ est senis Abrahæ filiũ Isaac, qd interptat risus, dni nostri Iesu Chri, filij patris antiqui & æterni, nascendo & viuẽdo gessisse typũ, q sanctoꝝ risus hoim, & oim beatoꝝ gaudiũ est angeloꝝ. ¶ Futuꝝ aũt scdm dispensationẽ temporꝝ, quæ pfinita fuerat apud deũ, vt nõ ante aduẽtum, sed in ipo aduẽtus eius meridie, siue feruore diei clarissimo, sancta trinitas mundo publica pdicatiõe innotesceret, ipo incipiẽte nostro Isaac euãgelica voce. Exempli gra, cum dicit: Ego & pater vnũ sumus. Et paracletus aũt spũs sanctus, quẽ mittet pater in noie meo, ille vos docebit oia. Et multa ad huius fidei regulã pertinẽtia, quoꝝ notissimũ atq; pclarissimũ est illud apud Matthæum in calce euangelij: Euntes docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos, in noie patris & filij, & spũs sancti. Pulcherrime igit, atq; sanctissime, nõ ante, sed vbi iam venerat tps, vt cõcipere siue nascerer ille Isaac, figura siue forma huius, apparuerunt patri Abrahæ tres viri illi scilicet angeli, & currenti in occursum, atq; adoranti, ac dicẽti: Dne, si inueni grãm in oculis tuis &c. vsque: ponã buccellam panis, tam prompte rndentes dixerunt, fac vt locutus es, tamq; familiariter comederunt tria sata similæ, vitulumq; de armẽto tenerrimũ & optimũ, butyrũ quoq; & lac, ¶ Quo alio modo magis familiariter q̃ isto, cuperet pater Abraham cõicare ciuibus priæ inuisibilis, siue seruire homo fidelis, & iustus reputatus pro merito fidei, sanctæ & indiuiduæ trinitatis? Similiter quo alio modo multaꝝ gentiũ vniuersitas, quaꝝ ille est pater scdm fidẽ, familiarius cupiat ministrare sanctę trinitati, q̃ sacrificãdo in sctõ altari sacrificiũ dnici corpis & sanguinis, stando sub arbore, i. crucis Chri fide, sicut illic scriptũ ẽt Abrahã vero stabat sub arbore? Multa hic materia sese offert, & dicẽdi copiã flagitat magna res, sed nos in alio loco pro posse diximus, & idcirco testimoniũ sanctæ trinitatis, qd hic magnifice splendet, nos scdm propositũ memorasse, siue demonstrasse cõtenti, finẽ faciamus psentis libelli, protinus ad vlteriora progressuri scdm tenorem eiusdẽ propositi, quo proposuimus, in isto sanctæ scripturæ agro ampliss imo thesaurum demonstrare credulis, quem videre vel inuenire non possunt increduli.

lege, Osee Osee. 12.

Psal. 104

Trinitas in aduẽtu christi mũdo publicata. Iohan. 10 Ibidẽ. 14.

Matth. 28.

Gene. 18

Mysterium cõuiuij Abrahæ cũ tribus angelis.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione spiritus sancti.

LIBER QVINTVS.

De eo quod Salomon in parabolis loquitur: Turris fortissima nomen domini ad ipsam currit iustus, & exaltabitur, & quod ille sit iustus, q ex fide huius nominis iustificatur. Cap. I.

PEs nostra imo & corona spei nostræ tu es ò nomen dni, nomen patris, & filij, & spũs sancti, corona (inquã) spei, sicut Propheta dicit: Dne, excelsum est brachiũ tuũ, deus Sabaoth corona spei, quę ornata est gloria. Quid em aliud q̃ te speramus, aut sperare debemus, dum loquẽdo & scribẽdo nomẽ tuũ prædicamus & glorificamus? Quid (inquã) aliud sperare debemus, nisi qd diligẽtes nomen tuũ, in te gloriabimur? Nam gloriabunt in te (ait Psalmista) oẽs q diligũt nomen tuũ. Et Sapia dicit: Turris fortissima nomẽ dni ad ipam currit iustus, & exaltabit. Quis vero iustus, vel vnde iustus? Nunqd ex opibus? Nẽpe si de opibus agitur, refragatur Psalmi-

Corona spei nostrę trinitatis

Psal. 5 Prouer. 18

Psal.142 Roma.3 Abacuc.2 Gene.15 Roma.4

Psalmista dicens: Quia nõ iustificabit in conspectu tuo oñis viuens, cõsonante Apl'o cum dicit: Quia ex opibus nõ iustificabit oñis caro corã illo. Vnde ergo iustus? Ex fide, quia scriptum est: Iustus autẽ ex fide viuit. Abrahã ex fide iustificatus, sicut scriptura dicit: Credidit Abraham deo, & reputatũ est illi ad iustitiã: deinde (sicut memorauimus) mysteriũ sanctæ trinitatis in tribus angelis videre, & suscipere meruit. Et nos igit in hac spe iustitię glorificemus te ò nomen dñi, & hoc nobis fit currere ad turrim fortissimã, & exaltari, qd fidelem contendimus ædificare sermonem super fundamentum fidei, taliter vt turris esse possit in auxilio opportuno, spesq; ista firma sit.

De eo q̃ ad Moysen incipiẽs loqui deus: Hæc (inqt) dices filijs Israel, dñs deus p̃m vestrorũ, deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob misit me ad vos, & de noĩe Adonay, q̃d nomen menm (ait) nõ indicaui eis. Ca. II.

Exod.3

AD Moysen deus incipiens loqui, sic inter cætera dixit: Hæc dices filijs Israel: Dñs deus patrũ nostrorũ, deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob, misit me ad vos, Hoc nomen mihi est in æternum. Et alibi ad eundẽ dicit: Ego dñs qui apparui, Abrahã, & Isaac, & Iacob in deo oñipotente, & nomen meũ Adonay nõ indicaui eis. Illic subaudiendũ est, sicut indicabo tibi. Quandã em̃ grãm spũs sui tũc dabat dñs Moysi. s. operationẽ virtutum, quã non dederat, siue indicauerat patribus illis. Neq; em̃ illi virtutes eiusmodi operati sunt, sed sola fide glorioſi fuerunt. Hoc qui ꝓpendit, nimirũ rite intelligit hoc dictũ, & nomẽ meũ Adonay nõ indicaui eis. Item q̃ illud q̃d Esaias vbi præmisit: Vbi est q̃ eduxit eos de mari cũ pastoribus gregis sui? Protinus subiunxit: Vbi est q̃ posuit in medio eius spiritum sancti sui? Et subinde: Spũs domini ductor eius fuit.

Exod.6 Nomẽ meum Adonay nõ indicani eis.

Esa.63

Cur Moysi poti9 q̃ pri oribus p̃ri b9 data est operatio virtutum 1.Cor.12

¶Hæc (inquã) rite intelligit, q̃ hoc perpendit, q̃ Moyses pro rõne vel necessitate tpis, qa nõ dimissurus erat Pharao populũ, nisi in manu forti, grãm istam accepit à spũ dñi. s. operationem virtutum, quam Apl'us medio. s. quinto loco ponit in ordine nouem charismatũ eiusdem spũs sancti. Nimirũ per istam grãm, per operationẽ virtutum, nomen suum deus indicauit Moysi, & per Moysen omnibus nobis. s. Adonay, quod nos generaliter dñm dicimus, ait beatus Hieronymus. Hinc est illud quod Esaias loco supra memorato, cum dixisset: Vbi est qui posuit in medio eius spm̃ sancti sui, vt aperiret qualem spũs sancti operationẽ illic intelligi velit, protinus ait: Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio maiestatis suæ, qui scidit aquas ante eos, vt faceret sibi nomen sempiternum, qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingẽtem, quasi animal in campo descendens. Et interposito, quod iam supra diximus: Spiritus domini ductor eius fuit, rursum ait: Sic adduxisti populum tuum, vt facerestibi nomen gloriæ

Esa.63

Non fuisse diminutionem gloriæ vel meriti patribus illis, quod dixit: Et nomen meum Adonay non indicaui eis. Cap. III.

Psal.76.

QVid proinde dicemus? Nunq̃d patres sancti, Abrahã, Isaac, & Iacob, pro eo minoris sunt gloriæ vel meriti q̃ Moyses, qa nomen suum Adonay non indicauit eis, indicauit autẽ Moysi in cõspectu Pharaonis, & Aegyptiorũ, cæterorumq; gentium, p̃ operationẽ virtutũ. Vnde Psalmista canit: Tu es deus q̃ facis mirabilia, notam fecisti in populis virtutẽ tuam, redemisti in brachio populũ tuũ, filios Iacob & Ioseph. Et ipse dñs ad Pharaonẽ. Idcirco autẽ posui te (inquit) vt ostendam in te fortitudinẽ meam, & narretur nomen meum in vniuersa terra? Minime. Imo per hoc p̃tiosior coram deo in oculis nostris fulget eorũ magna fides, quod eiusmodi signis, quę vsq; hodie Iudæi petunt, siue linguis, quæ nõ fidelibus (ait Apostolus) sed infidelibus in signũ sunt nõ indiguit, vt cresceret. Hinc idem Apostolus, memorata ipsorũ fide. Ideo (inqt) deus nõ cõfundit vocari eorũ deus. Et vere nõ cõfunditur, quippe qui & vltro nomen hoc sibi assumpsit, nomen ipsorũ dicens, vt supra memorauimus: Ego sum deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob. Hoc nomẽ mihi est in æternũ, & hoc memoriale meũ in generatiõe & generationẽ. Cum ergo dicit: & nomẽ meum Adonay nõ indicaui eis, pulchre subauditur, & tñ fides eorum magna fuit. Econtra, cum ecce nunc indicauero ppl'o huic nomen meum Adonay, nunc deniq; videbis, quæ facturus sum Pharaoni, p̃ manum em̃ fortem dimittet eos, & in manu robusta eĳciet illos de terra sua, fides eorũ non magna erit, imo rebelles erunt & increduli, & ppl'us duræ ceruicis, intantum, vt tu quoq; exacerbatus abilis, distinguere habeas in labĳs tuis, & loqui sicut homo non magnæ fidei. ¶Iam quippe sciebat dominus, dicturum esse Moysen, postq̃ indicasset nomen suum Adonay: Audite rebelles & increduli: num de petra hac aquam poterimus vobis eĳcere? Quã culpã mox sententia secuta est, dicentis: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam ego dabo eis. Hęc idcirco dixerim vt liquido constet, quia non diminutio est gloriæ & honoris, sed dignitatis patribus illis, qui dixit: Et nomen meum Adonay non indicaui eis, imo & maioris esse meriti,

Exod.9 Maxima fides priorũ patrum

1.Cor.14 Hebrę.11.

Exo.3

Exo.6

Fides Moysi ad aquas cõtradictionis. Nume.20.

qã

quod absq; illo indicamento tanti nominis, non visa tantaꝝ operatione virtutum, exiuit Abraham de terra sua, cum isti vix post tantaꝝ operationum virtutum crediderunt & secuti sint, vt habitarent in terra sibi ab ipso data, pſertim cum clamauissent ad dñm, & educerentur de domo seruitutis, de ergastulo Aegyptioꝝ, de fornace ferrea. Amplius autē & hoc mirandum de homine, qui nō videret resurrectionem mortuorum, sicut nec cæterarum acceperat operationem virtutum, quia sicut meminit Apostolus, fide obtulit Isaac cum tentaretur, & vnigenitum offerebat qui susceperat repromissiones, ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans, quia & à mortuis suscitare potest deus. Sed iam ad supradictum capitulum reuertamur. Hebræo. 11 Roma. 5 Galat 3 Gene. 21

De eo q̄ Sadducæis respondens dñs pro resurrectione mortuoꝝ, cōgrue patrum istorum meminit, dicente deo: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, pro quo sic assumpsit: Non est deus mortuorum, sed viuorum, omnes enim ei viuunt. Cap. IIII.

HAec (inquit) dices filijs Israel: Dñs deus patrum nostroꝝ, deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob misit me ad vos. Huius loci memor dñs respondit tentantibus Sadducæis, qui dicunt nō esse resurrectionem. De resurrectiōe mortuorum nō legistis, quod dictum est à deo, dicente vobis: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob? Non est deus mortuorum, sed viuorum. Omnes enim ei viuunt. ¶De qua eius responsione nōnulli dubitare solent, quasi non satisfecerit pro astruēda resurrectiōe cōtra illoꝝ sectam, siue hæreticā opinionē. Aiunt em̄, q̄ etiam si mortui nō resurgant, nihilominus vera & firma sit sententia: nō est deus mortuoꝝ, sed viuoꝝ, oēs em̄ ei viuunt. Quid em̄? Nunquid Petrus & Paulus, qa nōdum resurrexerunt, non ei viuunt? Nonne cum in corpore essent, cupiebant peregrinari à corpore, & pſentes esse ad deum idcirco vt verius viuerēt? Hæc quæstio difficilius solueret, si Sadducæi sic dicerēt, nō esse resurrectionē corpoꝝ, vt saltē spm̄ siue animam post depositionē corpis viuere faterent. ¶At illi neutrum fatētur. Hinc est illud in actibus Aplorum: Sciēs autem Paulus, qa vna pars est Sadducæoꝝ, & altera Pharisæoꝝ, exclamauit in cōcilio: Viri frēs, ego Pharisæus sum, filius Pharisæoꝝ, de spe & resurrectiōe mortuoꝝ ego iudicor. Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. Sadducæi em̄ dicunt nō esse resurrectionē, neq; angelū. Pharisæi autē vtrūq; cōfitent. Factus est autē clamor magnus, & surgētes q̄dam Puarisæoꝝ clamabant, dicētes: Nihil mali inuenimus in hoīe isto. Quid si spūs ei locutus est aut angelus? Igit quia Sadducæi sic negabant resurrectionē corpoꝝ, vt nullam post corpora crederēt esse vitam animaꝝ, pulchre & rōnabiliter dñs sic asseruit, vitam esse post corpa, vt simul assereret esse resurrectionē corpoꝝ. Cōcessonanq;, q̄d necessario cōcedi oportebat, dixisse deum: Ego sum deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob, (Pentateuchum q̄ppe Sadducæi suscipiebant) simulq; assumpta hac sententia, quæ refelli non potest, nō est deus mortuoꝝ, sed viuoꝝ, cōclusio sequebat, esse resurrectionem mortuoꝝ. Quia sicut incōueniens, imo & impium est, dicere deum mortuoꝝ, sic nihilominus absurdum ē & impiū, dicere deum semiuiuoꝝ, siue deum semimortuorum, quod consequitur, si à viuentibus animabus corpora non resurgunt Exodi. 3 Matth. 22 Resposio chri contra Sadducæos 2. Coꝝ. 4 Philip. 1. Sadducæi nec q̄ aias nec q̄ angelos viuere putant Acto. 23

De capitulo prophetæ Osee: Et locutus sum (ait dñs) super prophetas, & in manu propheterum assimilatus sum, quomodo sancta trinitas in istis patribus assimilata fuerit in Abraham deus pater, in Isaac deus filius, in supplatatione Iacob, deus spūs sanctus. Cap. V.

LAudare nō sufficimus viros tā glorioſos, scd̄m fidē parētes nostros Abrahā, Isaac & Iacob, qbus tam multam facit gloriā trinitas deus, vt sub noībus eoꝝ, nomen suum designari dignaret, pater & filius & spūs sanctus. Quod nomen manifeste nondū portare poterat mūdus. Reuera tres isti sunt prophetæ, de qbus maxime in Osee dixerit idē deus: Et locutus sum sup prophetas, & ego visionē multiplicaui, & in manu prophetaꝝ assimilatus sum. Dicendū ergo, q̄uis breuiter, qūo vel qbus rebus gestis in manu prophetæ Abrahā, deus pater: & in manu prophetæ Isaac, deus filius: & in manu prophesæ Iacob, cooperante matre Rebecca, deus spūs sanctus assimilatus sit. Abrahā pater excelsus, Abrahā pater multaꝝ, subaudit gentiū, interp̄tat. Et qs pater veraciter excelsus, nisi deus pater dñi nostri Iesu Chri, pater misericordiaꝝ (vt ait Aplus) & deus totius cōsolatiōis? Et qs veraciter pater multaꝝ gētium, nisi idem deus per grām, pater oīm nostrū ex quacūq; gēte credētium? Hic antiquā sibi cōiunxit eccleſiā. Etem̄ eccleſia secūdum fidē, ab initio vsq; ad natiuitatē dñi nostri Iesu Chri secundum carnem, cōiunx eius extitit, & hunc filiū virgo fidelis ex spū sancto cōceptū illi peperit, longe ante promissum diu expectatū. Nonne huic simile fuit, q̄d Abrahā ex sterili cōiuge Sara, diu expectatum vnigenitū Isaac in senectute suscepit? Deniq; in Sara, q̄d nomen interpretatur princeps, Osee. 12. Abrahā deum patrē signifi. 2. Coꝝ. 1

recta

Hebræ.7 Isaac deū filium præsignauit. Gene.21

recte intelligit fides, cuius principatus ante deum magnus est. Et in ancilla Agar, quod interpretatur aduena, intelligit lex, quæ prius in seruitute genera uit, & nihil ad pfectū adduxit, q̄ nasceret secundum carnē dei filius ex libertate fidei. ¶ Isaac risus interpretat, & quis talis risus, vt est dñs Iesus Christus dei filius? In natiuitate, & ante natiuitatem illius Isaac, in nouissima promissione, riserunt ambo parētes eius, amplius autē mater quę nato illo dixit: Risum mihi fecit deus, quicunq; audierit corridebit mihi. Nonne illud simile est huic, quod nato dei filio ex vtero virginis, mater superna Hierl'm risit. Risit em̄. i. cantauit gloriam deo in excelsis, & cantando gaudiū suum, gaudiū nostrum, risum magnū hominibus bonæ voluntatis euangelizauit. Huic proprio filio suo deus non pepercit, sed pro nobis oībus tradidit illum, & ex abundanti est astruere. Notū quippe est oībus, quod per istū assimilatus fuerit in eo, quod Abraham illum suū vnigenitū deo iussus in holocaustū obtulit. Iacob supplantator interp̄tatur. Et qs ita supplantator vt est spūs sanctus? Nec em̄ indecens est deo supplantationis verbum, p̄sertim cum in Psalmo scriptū est: Exurge dñe, præueni eum, & supplanta eum, subaudit populum Iudaicū, vt auferat eis, & alijs det

Luc.1

Roma.8 Gene.27

Iacob deū spm̄ sanctū p̄signauit.

non solum illud, quod p̄ similitudinē timuerunt, dicendo: Et venient Romani, & tollent

Iohan.11 Roma.9

nostrum locum & gentē, verumetiā ea quæ illor̄ præcipua sunt, adoptio filior̄, & gloria & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa.

Item, de consilio Rebeccæ, q̄ ille ad vtilē susceptit effectū, quā recte intelligimus in eo assimilatam esse spūs sancti grām & de vestibus valde bonis, quibus illū induit, & de versiculo psalmi: Elegit nobis hæreditatem suam, spēm Iacob quem dilexit Cap. VI.

Melior exercitatio Iacob q̄ Esau

1. Timo. 4.

IGitur in consilio Rebeccæ, quod dedit filio suo Iacob, & ille ad vtilem susceptit effectum, assimilatū esse recte intelligimus spm̄ sanctū. Ipsa nanq; Rebecca in illo facto grām spūs sancti significat. In duobus filijs eius, quor̄ alter Esau factus est (ait scriptura) vir gnarus venandi, & homo agricola, Alter vero Iacob, vir simplex, & habitabat in tabernaculis. Isaac amabat Esau, eo q̄ de venationibus eius vesceret, & Rebecca diligebat Iacob. Exemplū siue experimentū verax fuit Apostolo, vt diceret scribēs ad Timotheū: Exerce teip̄m ad pietatē, nam corporalis exercitatio ad modicū vtilis est, pietas autē ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & fuuræ. Corporali nāq; exercitatione seip̄m exercebat Esau, & hæc illi sicut ad modicū fuit vtilis, vt magno eiulatu flenti tandē diceret Isaac: In pinguedine terræ, & in rore cœli desup erit benedictio tua. Quibus verbis promissionē vtiq; accepit solius vitæ quæ nunc est. Porro, pietas in qua Iacob seip̄m exercebat ad oīa vtilis fuit, promissionē habens vitæ quæ nunc est in his verbis: Det tibi deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiā frumēti, vini & olei. Promissionē aūt vitæ futuræ in his quæ sequuntur. Et seruient tibi populi, & adorent te tribus. Esto dñs fratrū tuor̄, & incuruent ante te filij matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & q benedixerit tibi, benedictionibus repleat. Tali nāq; benedictione Chrūs q est vita æterna, nasciturus promittebat de semine eius. ¶ Quod vel quale fuit illud consiliū Rebeccæ cū Iacob, in quo supradiximus assimilatū fuisse spm̄ sanctum. Nunc ergo acquiesce fili mi consilijs meis, &c. vsque, & vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum. Vestes illæ valde bonæ, vestes erāt sacerdotales, quas ideo scriptura vestes dixit Esau, q a primogenitus erat, sed Rebecca illum tali functione dignum non esse sciebat. Secundū mysteriū, vestes cum qbus benedici oportebat filiū dignū, sunt illa charismata spūs sancti, quæ ante cōmemorauimus ex epistola Pauli apostoli, sermo sapientiæ, sermo scientiæ, fides, gr̄a sanitatū, operatio virtutū, prophetia, discretio spirituū genera linguar̄, interpretatio sermonum. Vestes hmōi habebat & habet apud se domi, secundū similitudinē Rebeccæ, gr̄a spūs sancti. Quomodo apud se domi? vtiq; in potestate dandi siue diuidendi, sicut protinus ait idem Apl'us: Hæc autē omnia operat vnus atq; idem spūs, diuidens singulis prout vult. ¶ Et primū quidē charismata hæc diuisit, prout voluit, electioni illius populi Israelitici: deinde vero & electioni gentiū, facta cōmutatione secundū similitudinē illor̄ geminor̄, sicut & in Psalmo scriptū est: Elegit nobis hæreditatē suam, spēm Iacob quē dilexit. Hæc em̄ dicens, mittit nos ad nostram historiam. Quia sicut Esau, q prior natu erat, adeo reprobatus est, & Iacob dilectus, sic Israeliticus populus, q prius quadam familiaritate deo acceptabilis erat, postmodū ē reiectus: gētes vero quæ nullam eius cognitionē in primis habuerunt, eius benedictionibus meruerunt vel receperunt, hoc est, quod dicit spēm Iacob. i. secundum similitudinē Iacob quē dilexit. Esau autem (ait ipse in Malachia) odio habui.

Gene.27

Vestes bonæ, q̄s induit Iacob charismata sunt spūs.

1. Cor.12

Esau Iudaicū ppl'm, Iacob gentes præsignat. Psal.46

Malac.1

De charismatibus spūs sancti, p illas vestes bonas, figuratis, & de mystica caligine oculor̄ Isaac benedicentis, & de eo quod dixit Moyses: Aut dimitte eis hāc noxam, aut dele me de libro tuo quem scripsisti. Cap. VII.

Cum

CVm illis veſtibus valde bonis, conſilio Rebeccæ matris, ingreſſus eſt Iacob ad patrem Iſaac, iam non videntẽ, vt acciperet benedictionẽ. Neq; enim propter illas veſtes benedictionẽ hęreditate poſſideret, niſi etiã introgreſſus ad patrem (ſicut iam dictũ eſt) non vidẽtem, verba benedictionis ex ipſius ore accepiſſet. Similiter cũ ſupradictis ſancti ſpũs chariſmatibus, omnis vir ſimplex habitãs in tabernaculis, omnis vir fidelis ſpem habẽs in verbo promiſſionis, qualium ex optimis vnus erat Moyſes, qui hãc ipſam ſcripturã myſticã ſcripſit, ingreſſus eſt ingreſſu fidei, cui oĩa præſentia ſunt, ad Chriſtũ dei filiũ, quaſi non videntem, id eſt, in cruce morientem, vbi lumina regia, lumina riſum & gaudiũ ſecundũ nomen Iſaac, diligentibus ſe infinuantia, caligine mortis obſcurata fuerunt, vt acciperet remiſſionem peccatorũ. Neq; enim p chariſmata illa talem benedictionem, ſcilicet peccatorũ remiſſionem quiſquã accipere potuiſſet, niſi hic noſter Iſaac, clauſis in morte oculis, iam dediſſet. ¶Hoc ſciens idem Moyſes, fideliſſimus in tota domo eius, taliter locutus eſt: Aut dimitte eis hãc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quẽ ſcripſiſti. Idem: Præcipis vt educã populũ iſtum, & nõ indicas mihi quẽ miſſurus es mecũ, præſertim cum dixeris: Noui te ex nomine, & inueniſti gratiã coram me. Ac deinceps: Si non tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto. De iſto capitulo (vt verbis loquar Apoſtoli) grandis nobis ſermo, & interpretabilis ad dicẽdum, quoniã (quod in pluribus verũ eſt) imbecilles, ait, facti eſtis ad audiendũ. Paruuli enim ſunt hodieq; quàm plurimi, qa nondũ cognouerũt illa cognitione, quæ pfectorum eſt, gratiam dñi noſtri Ieſu Chriſti. Interrogemus ergo fideliſſimũ Moyſen. Quis ẽ ſermo iſte quẽ tu locutus es: Aut dimitte eis hãc noxam, aut dele me de libro tuo quẽ ſcripſiſti? ¶Cũ hic percunctatus fueris, puta q̃d tibi reſpondeat verbis huiuſcemodi, verbis viri eiuſdẽ fidei, verbis fidelis Dauid: Afflictus ſum & humiliatus ſum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. Statimq; conuerſus ad dominũ: Domine (inqt) ante te omne deſiderium meũ, & gemitus meus à te nõ eſt abſconditus. Hoc deniq; dixiſſe cõgruit nõ ſoli Dauid, verũ etiam omnibus ſanctis. Omnium quippe deſideriũ erat vnũ deſiderium gemituoſum, naſci Chriſtũ, venire ſaluatorẽ dei filium, ad dandã benedictionẽ, ad dãdum ſpiritum ſanctũ in remiſſionẽ peccatorũ, hoc erat illud deſideriũ. Hinc idem Iacob ad filium ſuum Ioſeph: Benedictiones (inqt) patris tui confortatæ ſunt benedictionibus patrum eius, donec veniret deſideriũ collium æternorũ. ¶Rugiens igitur Moyſes à gemitu cordis ſui ſecundũ hoc deſideriũ: Aut dimitte, inquit, eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quẽ ſcripſiſti. Quid eſt dicere? Si non dimiſeris, ſi propter peccatũ eorũ promiſſionem tuam implere deſieris, vt deletis illis, nõ veniat ſemẽ quod Abrahæ promiſiſti, vnũ eſt ac ſi deleas, & plane cõſequitur, vt deleas me de libro tuo quem ſcripſiſti. Nullus enim niſi ille venerit ſaluari poterit, proinde ſi non tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto. Quo eñ nobis intrare in terrã aliquã, niſi ex populo iſto ſecundũ promiſſionẽ tuam naſcatur, qui nos inducat in vitam æternam?

Accipere benedictionẽ q̃ ſunt digni

Nume. 12. Exod. 32 Exodi. 33.

Oro Moyſi pro paſſione Chri in remiſſ. peccatorũ. Hebr. 5

Deſideriũ antiquorũ patrũ pro Chriſto.

Gene. 49

Item de chariſmatibus ſpũs ſancti, & q̃d benedictio, qua noſter Iſaac nos benedixit, gratia ſit ſpũs ſancti ex ipſo procedẽtis, & cõtra Monothelitas de myſterio illo mirabili, q̃d Iſaac non ei, cui ipſe voluit, ſed ei benedixit quem Rebecca mater benedictũ eſſe maluit. Cap. VIII.

OMnium chariſmatũ iam ſupra dictorũ oprima eſt odorifera fides, & hæc maxime iuuit, maxime prouexit omnes, quos ſpũs ſanctus ſecundum iam dictã ſimilitudinem Rebeccæ donis ſuis, tanq; veſtibus valde bonis, induere dignatus eſt. Nimirũ vndecunq; veſtibus illis ſub cuſtodia Rebeccæ odor ille cõparatus fuerit, quem ſcriptura taliter cõmendauit, vt diceret: Statimq; vt ſenſit veſtimẽtorũ eius fragrantiã, benedicẽs ait: Ecce odor filij mei ficut odor agri pleni, cui benedixit dominus, myſteriũ magis placet, ſcilicet ſacramentũ fidei, qa ipſa eſt quæ ſuauiorẽ inter omnia chariſmata ſpũs ſancti reddere ſolet noſtro ſancto Iſaac filio dei, vt viſcera ſua cõtinere nõ poſſit, quin abundantiã effundat tantæ, tamq; neceſſariæ benedictionis, tãtæ gratiæ ſpũs ſancti, quæ eſt remiſſio peccatorũ, q̃ de ipſo procedit. Factũq; eſt myſterio mirabili, vt benediceret nõ ei, cui ipſe voluit, ſed ei quẽ Rebecca mater benedictum eſſe maluit. ¶Nonne myſteriũ in hoc fuit Euãgelicæ ſiue catholicæ veritatis, qua in vno eodẽq; dño noſtro Ieſu Chriſto, ſicut duas nãturas ſiue ſubſtãtias, ita duas volũtates, duas pdicamus operationes, alteram diuinitatis, alterã humanitatis? Hoc eñ fidei ratio ſapit, & multa ſunt experimẽta in verbis ipſius dñi noſtri. Exẽpli gratia. Cũ ſecundũ voluntatẽ humanæ infirmitatis dixiſſet: Nũc anima mea turbata eſt, & quid dicam? Pater ſaluifica me ex hora hac, protinus ſecundũ voluntatem diuinitatis ſibimet obuiãs dixit: Sed propterea veni in horã hãc, ſubauditur vt nõ ſaluificer ex ea, ſed mortẽ patiar. Pater clarifica tuũ nomen. Similiter ſecundũ voluntatem humanitatis videns ciuitatem, fleuit ſuper

Fidei eminẽtia inter chariſmata ſpũs ſancti

Duæ volũtates & operationes in Chriſto contra Monothelitas. Iohan. 12. Matth. 26

illam: voluisset eñ illã saluã fieri, vnde dixit: Hierusalẽ Hierusalẽ, quotiẽs volui cõgregare filios tuos, quẽadmodũ gallina cõgregat pullos suos sub alas, & noluisti. Secũdũ vero volũtatẽ diuinitatis, facto de restibus funiculo, oẽs de tẽplo eiecit, dicto ꝺꝙ exprimens, quid facto significaret: Amẽ dico vobis, ait, qa auferet à vobis regnũ dei, & dabit gẽti facienti fructus eius. Multa hic dici poterãt cõtra errorẽ Eutychetis, siue Monothelitaꝝ hæresim, sed nos, qa ꝓpositio tenemur, meminisse cõtẽti duaꝝ in Chro volũtatũ siue operationũ, pro similitudine Isaac, qa nõ illi cui voluit, sed illi cui noluit bñdixit, cẽpta ꝓsequamur, dum illam dictũ sit: Et nõ surrexit propheta vltra in Israel, quẽ nosset dñs facie ad faciẽ, & quod virtutes operari, hoc fuerit indicare nomẽ Adonai. Cap. IX.

Matth. 23

Matth. 21

DE operatione virtutũ, quæ gratia magna est in diuisionibus gratiaꝝ spũs sancti, superius loqui cœpimus, simul memores illius dicti. Ego dñs qui apparui Abraham, Isaac & Iacob in deo omnipotente, & nomẽ Adonai non indicaui eis. Post illa quæ hinc iã diximus, adhuc dicere supereſt, qa secundũ gratiam istã merito magnificus habetur Moyses, ita vt de illo scriptura dicat: Et nõ surrexit propheta vltra in Israel sicut Moyses, quẽ nosset dñs facie ad faciem. Sequitur eñ: In oñibus signis atq; portẽtis, quæ misit per eũ vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersæq; terræ illius, & cunctã manũ robustã, magnaq; mirabilia, q̃ fecit Moyses coram vniuerso Israel. ¶Secundũ ergo gratiam istam, scilicet secundũ operationẽ virtutũ, & non secundũ omnimodam spũs sancti gratiam, dictum hoc intelligi oportet: Et non surrexit propheta vltra in Israel, sicut Moyses. Alioqui repugnans esse videbitur vel illi sententiæ, quam de vno dixit dominus: Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulieꝝ maior Iohanne Baptista. Proinde notandũ quod non ita scriptum est: Et non surrexit vltra propheta tantus vt Moyses, sed sicut Moyses, determinata etiam qualitate siue modo surrectionis quo ille surrexit, dicendo in omnibus signis atq; portentis. Nã reuera secundũ hũc modũ nec ipse Iohãnes, nec alius quisq̃ surrexit sic vt Moyses. De quo videlicet Iohãne, sic in Euãgelio scriptũ est: Et multi venerũt ad Iesum & dicebant, Quia Iohannes quidẽ signũ fecit nullũ. Omnia autẽ quæ dixit Iohannes de hoc, vera erant. ¶Forte dicit aliquis: Quid agis de magno propheta dño nostro Iesu Christo? Nõne saltem ille propheta surrexit in Israel sicut Moyses? Nõne de illo sic dixit & scripsit Moyses? Prophetã de gẽte tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dñs deus tuus? Ad hæc inquã, nimiꝝ si de magnitudine quæritur, sicut veraciter plus q̃ Iona, & plus q̃ Salomon hic, ita & plus q̃ Moyses. Verũtamẽ apud curiosos homines, non hic sicut Moyses. Vnde cũ multa mira faceret, cũ etiã de paucis panibus multa milia satiasset, & diceret eis: Hoc est opus dei vt credatis in eum quẽ ille misit. Dixerũt ei: Quod ergo tu facis signũ, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri mãducauerũt mãna in deserto. Deniq; quicqd fecisset, aut facere vellet, nõ esset eis ficut Moyses, nisi eoꝝ & curiosos oculos eiusmodi miraculis pasceret, & otiosos vẽtres semp cibo impleret. ¶Itaq; ꝺꝺ dixerat Moyses: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi dñs deus tuus, pro veritate naturæ humanæ dictũ, recte intelligit, quia futurum erat, & reuera sic factũ est, vt filius dei secundum hanc fieret sicut Moyses, id est, verus hõ, sicut in Iob scriptũ est, & nos meminimus longe superius, si fuerit pro eo angelus, loquẽs vnũ de similibus. Nã in cæteris longe hic plus q̃ Moyses. Et de charismatibꝰ spũs sancti cœptũ sermonẽ peragamus, multa bona, secundũ oẽs eiusdẽ spũs sancti operationes, siue ministrationes operatus est, excepto ꝺꝺ genera linguaꝝ ore proprio non exercuit, quã spũs sancti gratiã, postmodũ Apostolis suis dedit, & insuper remissionem peccatoꝝ, per eundem spiritum sanctum solus operatus est.

Exodi. 6

Deuter. 14

Quõ Ioh. Bapt. non fuit sicut Moyses

Matth. 11.

Iohan. 10.

Deuter. 18.

Matth. 12.

Iohan. 6

Quõ Chr̃s fuit sicut Moyses

Iob. 33.

Itẽ de illa gratia spũs sancti, q̃ est operatio virtutũ, quõ illã malefici corã Pharaone æmulati sunt, & non valentes subsistere, dixerũt: Digitus dei est hic. Cap. X.

PRæclaram hanc spũs sancti gratiam, scilicet operationẽ virtutũ, qua Moyses in veritate magnus fuit, æmulator nũc vsq; spũs mendacij, sicut iam tũc corã Pharaone æmulatus est quoadusq; potuit, sicut scriptũ est: Dum eñ proiecisset virgam, & versa esset in colubrũ. Et iteꝝ: Cũ percussisset virga aquam fluminis, & versa esset in sanguinẽ, ac: Cum tertio extendisset manum super aquas Aegypti, & ascẽdissent ranæ, & operuissent terram, fecerũt malefici per incantationes suas similiter, sed erat mendacium in visu, quia non erat veritas in sensu. Quando ventũ est ad cyniphes, vt percusso puluere terræ, essent cyniphes tam in hominibus, quàm in iumẽtis, nõ solum importunæ visu, verumetiam mordaciter molestæ in sensu, nõ potuerũt stare malefici, & dixerũt: Digitus dei est hic. ¶Vnde miramur, quod efficaciam istã spũs sancti, scilicet operationẽ virtutũ, scierũt homines eiusmodi nominare digitum dei, sicut & illud mira-

Aemulator miraculoꝝ spũs mẽdacij

Exodi. 7. 8

Confessio dæmonũ de digito & filio dei.

mur,

mur, vnde scierit Nabuchodonosor nominare filiũ dei. Dixit enim: Ecce ego video viros quatuor solutos, & ambulãtes in medio ignis, & species quarti similis filio dei. Sicut illic: Operãtibus magis illis, hanc potentiã digiti dei, scilicet operationẽ virtutũ, æmulatus ẽ spũs mẽdacij, ita & maxime in illo iniquo æmulabitur, cuius est aduentus, ait Apostolus secundũ operationẽ Satanæ in omni virtute & signis & prodigijs mẽdacibus, & in omni seductiõe iniqtatis, his q pereunt, eo quod charitatẽ veritatis non receperũt, vt salui fierent, & ideo mittet illis deus operationẽ erroris vt credãt mẽdacio, & iudicentur omnes qui nõ crediderũt veritati, sed cõsenserũt iniquitati. ¶Nisi enim Pharaoni illi similes fuissent, & (vt verbis vtar eiusdẽ Apostoli) nisi veritatem dei in iniustitia detinuissent, qa qd notũ est, dei, manifestũ est illis. Nisi inquam propositũ haberẽt penetrare domos, & captiuas ducere mulierculas, id est, animas miseras oneratas peccatis, secũdum similitudinem illius Pharaonis, cui propositũ fuit dñm nescire, & Israelem nõ dimittere, nõ mitteret eis, nõ pmitteret ad eos venire dñs spiritũ mẽdacij, hoies mẽdaces, resistẽtes digito dei, cõtra dicẽtes quoad possunt sancto spiritui, similes magis illis, vnde & protinus dicit: Quemadmodũ aũt Iamnes & Mambres restiterũt Moysi, ita & hi resistunt veritati. Et qd tandẽ: Insipiẽtia, inqt, eorũ manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.

2. Thess. 2

Roma. 1

2. Tim. 3

De trina benedictione nominis domini, quam dominus peracto tabernaculo mãdauit Moysi, dicẽs: Sic benedicetis filijs Israel, & de eo quod ait: Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Cap. XI.

POst exitum Israel de Aegypto, peracto tabernaculo, & perscripta lege cæremoniarũ, locutus est dñs ad Moysen dicẽs: Loquere ad Aaron, & ad filios eius: Sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi dñs, & custodiat te: Ostẽdat dñs faciẽ suam tibi, & misereat tui. Conuertat dñs vultũ suum ad te, & det tibi pacem. Inuocabũt nomẽ meum super filios Israel, & ego benedicã eis. ¶Hic qq; abscondit Moyses faciem suam, & positũ habet velamẽ sup eam, sed in Christo (ait Apostolus) idipsum velamen euacuatur. Quomodo in Christo euacuatur? Euntes (inqt) docete oẽs gentes, baptizantes eos in noĩe patris, & filij, & spũs sancti. Quidnã est præeunte doctrina baptizare gẽtes, nisi benedicere filios Israel. Deniq; ex quacũq; gẽte, siue natione in Christũ credẽtes, propter hoc ipsum qa credunt, ipsi sunt filij Israel, sicut & filij Abrahæ. ¶Ergo tertio hic repetitũ nomen dñi in verbo benedictionis, incredulo qdẽ Iudæo partim velatũ est, qa non sic distinctũ siue expressum est: Benedicat tibi dñs pater, ostẽdat tibi faciem suã dñs filius, conuertat vultum suum ad te dominus spũs sanctus. Neq; enim intẽdere potuissent filij Israel in faciẽ Moysi, sic expressa gloria vultus eius, sed (vt iam dictũ est) in Christo reuelatur. Filij nanq; Aaron summi sacerdotis, Apostoli & sacerdotes sunt magni põtificis, q penetrauit cœlos Iesu Christi. ¶Ipsorũ est benedicere sub trino noĩe domini, id est, baptizare in nomine patris, & filij, & spũs sancti, sic tamen vt sciant se non datores, sed ministros esse benedictionis. Hoc est qd protinus dicit: Inuocabũt nomen meũ super filios Israel, & ego benedicam eis. Quapropter prouidus Apostolus scribẽs ad Corinthios dicit: Nunqd Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Item: Cum dicit quis, ego quidem sum Pauli, alius ego Apollo, alius vero ego Cæphæ, nonne hoies estis? Quid igitur est Apollo? Quid vero Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuiq; sicut dñs dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementũ dedit. Itaq; neq; qui plantat est aliquid, neq; q rigat, sed q incrementũ dat deus. Nimirũ hoc sapere hæc authoritas veritatis exigit, qua dicit. Inuocabũt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis.

Numer. 6

Bñdictio filiorũ Israel, sub noĩe trinitatis

2. Cor. 3

Matth. 28.

Iudæis velamen habet Moses.

Exodi. 34.

2. Cor. 3

Heb. 4

1. Cor. 1

1. Cor. 3.

De benedictione qua benedixit Iacob Ioseph filio suo sub trina inuocatione sancti nominis, deus in cuius cõspectu ambulauerũt patres mei, deus q pascis me ab adolescẽtia mea, angelus q eruit me de cũctis malis, & quod ille angelus persona sit filij. Cap. XII.

PEne præterijt me, & retro relictus est quidã locus agri huius, in quo thesaurũ hũc absconditũ esse iam sæpe diximus, id est, scripturæ huius sacrosanctæ, in qua sanctæ trinitatis mysterium mirabiliter & splendere, & latere nunc vsq; pdicamus, & in inuẽtione eius oppido lætamur, dicẽtes cũ Psalmista: Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. ¶Cum ægrotaret in Aegypto pater Israel, & hoc audito, ire perrexisset Ioseph, assumptis duobus filijs suis, Manasse & Ephraim, post modũ ita scriptũ est: Benedixitq; Ioseph filio suo, & ait: Deus, in cuius cõspectu ambulauerũt patres mei, Abrahã, & Isaac, deus q pascit me ab adolescẽtia mea, vsq; in pẽsentem diẽ, Angelus q eruit me de cũctis malis benedicat pueris istis. Sic incipiẽs, benedixit primũ duos filios, Ioseph, & deinde duodecim filios suos, singulos benedictiõibus ppijs.

Gene. 48

Esa.9 Semel dixit: Deus in cuius cõspectu ambulauerũt patres mei, & secũdo: Deꝰ q pascit me ab adolescẽtia mea, tertio aũt: Angelus q eruit me de cũctis malis. ¶Et qs ẽ ille angelus, qui eruit eũ de cũctis malis, nisi angelus magni consilij, deus dei filius? Ista nãq; persona, ne dubites q̃d significetur nomine angeli qui eruit me, ait, de cũctis malis, ista inquã persona in initio maloꝝ cunctoꝝ apparuit ei, quando fugiebat Esau fratrẽ suũ dicentem

Gene.27. Venient dies luctus patris mei, vt occidam Iacob fratrẽ meũ. Quomodo illi apparuit? vel q̃bus ex indicijs dinosci potest, quod hæc persona, scilicet filius dei, fuerit q illi apparuit? Ait scriptura:

Gene.28 Cumq; venisset ad quendã locũ, & vellet in eo requiescere post solis occubitũ, tulit de lapidibus q iacebãt, & supponẽs capiti suo, dormiuit in eodem loco, vidit q; in somnis scalam stantẽ super terrã, angelos q̃q; dei ascendẽtes & descendẽtes per eam, & dñm innixum scalæ dicẽtem sibi: Ego sum dñs deus Abraham patris tui, & deus Isaac, & cætera vsq;: Et ero custos tuus quocũq; perrexeris. ¶Deniq; magnũ hic est filij dei sacramẽtum, si rite scalam agnoscis, si quid sit dominũ scalæ innixum ritæ perpẽdis.

Scala Iacob in generatione Christi. Siquidẽ saluo morali intellectu, quo dicere possumus, scalam esse vitæ nostræ profectũ, & scalæ huius latera, nostrũ corpus & animã, gradus aũt eiusdẽ scalæ, diuersaꝝ esse ascẽsiones virtutũ, saluo inquã hoc morali intellectu, generatio dñi nostri Iesu Christi p scalam illã debet intelligi, cuius quasi duo latera sunt duo patriarchæ magni, scribẽte Euangelista:

Matth.1. Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Ad istos nanq; patres deus eundẽ Christũ nasci de semine eoꝝ cum iuramento repromisit. Quomodo supremo gradui scalæ dñs innixus fuit? Ita nimiꝝ vt pupillus, id est, absq; patre secundũ carnem natus in hoc seculo, opus haberet optimo patre, & nutritio Ioseph. Igitur angelus

Gene.48 qui eruit me, ait Iacob, de cunctis malis, ipse est deus dei filius, ac proinde qa taliter orauit, tertio deũ nominans, palam constat, qa sanctam trinitatem inuocauit.

Quod oportuerit in illis antiquoꝝ benedictionibus taceri relatiua nomina, quæ sunt pater, & filius, & spũs sanctus, & sermonẽ claudi, vt nõ sic aperte benedicerent sicut nunc benedicimus, vel baptizamus in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & de eo q̃d scriptũ est in Esaia: Erit vobis visio omniũ, sicut verba libri sigillati. Cap. XIII.

Sermo de trinitate in veteri test. clausus & signatꝰ fuit

CVm igitur in nomine patris, & filij, & spũs sancti baptizamur, siue benedicimur, nõ est hoc recẽs q̃d agitur, qa sic fere antiquo quoq; tempore in lege, imo & ante legẽ benedicebantur, tacitis tantummodo pro tẽporis necessitate relatiuis nominibus, quæ sunt pater, & filius, & spũs sanctus. Oportebat em̃, vt sermo clauderetur, imo & signaretur. ¶Hoc etenim quidã eoꝝ, scilicet prophetaꝝ, vt facerent, iussum sibi fuisse testãtur. Esaias cũ de isto nomine dixisset: Et clamabãt Seraaphin alter ad alterꝝ, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus exercituũ. Et deinde de nomine nascituri Emanuel, & de vocabulo eius: Accelera spolia detrahere, festina p̃dari: plura fuisset locutus, circa finẽ visionis hoc sibi iussum fuisse scribit:

Esa.6. Ibidem.7 Liga testimoniũ, signa legẽ in discipulis meis. Daniel quoq; post visiones multas & maximas scribit hoc sibi fuisse præceptum: Tu autẽ Daniel claude sermones, & signa librũ vsq; ad tẽpus statutũ: Et iterꝝ: Vade Daniel, qa clausi sunt signatiq; sermones vsq; ad tempus præfinitum. Et quasi quæreret Daniel, vt q̃d sunt hæc scripta, si debẽt esse clausa & signata, dictũ est ad eum: Pertransibũt plurimi, & multiplex erit scientia. Nunq̃d vero solis istis, & nõ etiã Moysi & prophetis omnibus hoc intimatũ fuit, expedire, vt sub clausura & signaculo loquerentur? Nã propter vel cõtra illos, q verba sacramentoꝝ cœlestium, non sicut margaritas honorarẽt, sed potius conculcarent, loquitur Esaias, & pro seipso & pro omnibus: Et erit vobis visio omniũ sicut verba libri signati. Quẽ cum dederint scienti literas, dicent: Lege istum, & respõdebit: Nõ possum, signatus est em̃, & cætera vsq;, peribit em̃ sapiẽtia à sapiẽtibus eius, & intellectus prudentiũ eius absc̃detur. Moyses ergo hactenus de mysterio locutus sanctæ trinitatis, recte & opportune sermones clausit, tantummodo relatiua (sicut iã dictũ est) supprimẽs nomina patris, & filij, & spũs sancti. Nec vero solũmodo clausit, verumetiã signauit. Quomodo signauit?

De eo q̃d dictum est: Audi Israel: Dñs deus tuus deus vnus est, & de eo quod protinus subiunxit hæc tria: Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & quod dilectio trina sit & vna: non tres dilectiones, sed dilectio vna Cap. XIIII.

Deut.6. AVdi, inquit, Israel: Dominus deus tuus deꝰ vnus est. Nõne hoc dictũ quasi clausi libri signaculũ est scienti literas, scilicet Iudæo profitẽti se scire legẽ & prophetas? Cũ em̃ librũ hũc ingeris illi, vt legat lectionẽ hãc pluraliter sonantem:

Gene.1. Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã, & rogas eũ, vt triũ personaꝝ discretionem animaduertat, in verbis istis quæ protinus sequuntur: Et creauit deus

hominẽ

hominẽ ad imaginẽ ſuã, ad imaginẽ dei creauit illũ, maſculũ & fœminã creauit eos, benedixitq; illis: cũ, inquã, hæc & cætera, quoꝝ aliqua iã peragrauimus, proponis illi ad legendũ, ſiue ad intelligendũ, dicit tibi: Nõ poſſum taliter legere librũ, ſignatus eſt eñ, habẽs ſignaculũ hoc: Audi Iſrael, dñs deus tuus, deus vnus ẽ. Tu aũt vis vt legã deos tres? Hoc ne faciã vox iſta prohibet. Cũ hoc dicit, ſignatus ẽ: ſignat⁹ ẽ liber, verꝝ qdẽ ex pte dicit, qa ſic ſibi clauſus & ſignatus eſt. ¶ Verũtamen inexcuſabilis eſt: Non eñ vidit, aut videre voluit agnũ, quẽ vidit Iohãnes, & nos per eandẽ vidimus fidẽ, librũ aperientem, & ſignacula eius ſoluentẽ. Ille agnus ſolis credẽtibus, ſicut cætera ſacramẽta, ita & illud intelligibile fecit, qd tres pſonæ ſint, & nihilominus vnus deus ſit. Hoc audiuit ver⁹ Iſrael, & hoc audit ſemp, quia non eſt deus extra deũ, non extra patrẽ filius, neq; extra filiũ pater, ſed ego & pater vnũ ſumus ait filius, & ego in patre, & pater in me eſt, & ſpũs ſanctus quẽ filius mittit, & qui à patre procedit, nusq; extra patrẽ & filiũ procedit, quia videlicet hæc vna ſubſtãtia trinitatis nequaq; circũſcripta eſt, aut localis, neq; aliud quodlibet accidẽs in illã ſubſtantiã cadit, vt vel à ſemetipſa poſſit alterari, ſicut alterat hõ à ſemetipſo, verbi gratia, quondã infans, nũc aũt puer aut iuuenis, dudũ ſenex, nunc aũt ſilicernius decrepitæ ætatis. ¶ Dicit aliquis: Vnde exemplum, q̃ deus & trinitas in pſonis, & vnitas in ſubſtãtia poſſit intelligi? Ad hæc inquã, nimiꝝ ex eo qd Moyſes protinus ſubiunxit, ſub velamine vultus ſui. Præmiſſo nãq;: Audi Iſrael, dñs deus tuus, deus vnus eſt, protinus ait: Diliges dñm deũ ex toto corde tuo, & ex tota aĩa tua, & ex tota fortitudine tua. Et qdem litera iſta ſecundũ ſeptuaginta interpretes, ſicut & pleraq; ſcripturæ verba variãtur, qꝝ translationẽ Apoſtoli & Euãgeliſtæ interdũ pro neceſſitate tẽporis aſſumpſerũt, vt teſtat beatus Hieronymus. Et hinc reor apud Lucã Euãgeliſtã ſcripta eẽ quatuor hæc: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, & ex tota aĩa tua, & ex oĩbus viribus tuis, & ex tota mẽte tua. Nam ſecundũ Hebraicã veritatẽ tantũmodo tria ſunt hæc: Diliges dñm deũ tuum ex toto corde tuo, & ex tota aĩa tua, & ex tota fortitudine tua. Hinc igitur exemplum cape ò dilector trinitatis, cultor & amator vnius dei. Nõne & dilectio ex toto corde tuo, & dilectio ex tota aĩa tua, & dilectio ex tota fortitudine tua, dilectio eſt trina & vna? Sic deus tuus Iſrael, trin⁹ in perſonis, vnus eſt in ſubſtãtia. Sicut nõ tres dilectiones, ſed vna, ſic non tres dij, ſed vnus.

Iudæi inexcuſabiles ſunt, qa nõ credũt in agnũ q librũ aperuit

Iohan. 10.
Ibidẽ. 14
Ibidẽ. 15

Trinitas etiã in mõ diligẽdi deum exprimitur Deuter. 6.

Lucę. 10

Quod tres ſint operationes vnius dilectionis, quas protinus Moyſes ſubordinauit, & qd prima operatio reſpiciens ad id qd dixerat: Diliges ex toto corde tuo, ſic incipit: Erũtq; verba hæc in corde tuo, & quod hæc operatio vita ſit contemplatiua. Cap. XV.

SEquamur hanc literam, & intendamus diligẽtius præſenti loco in faciem Moyſi glorioſam. Mox enim vbi dixit: Audi Iſrael, dñs deus tuus, deus vnus eſt, protin⁹ adiunxit, hoc quod iam diximus: Diliges dominũ deũ tuũ, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua: ſic volens intelligi tres pſonas vnius dei, ſicut tres ſunt operationes vnius dilectionis. Sequamur ergo, qa vere hic eſt gaudiũ fidei, ſicut gaudiũ hominis pro inuẽtione theſauri abſconditi. Singulas quippe operationes trinæ dilectionis cõtinuo ſubordinauit, vt intelligas, qa non inaniter Iſraelem ad audiendũ inuitauit, quod dñs deus tuus, deus vnus ſit. ¶ Hæc deniq; ſequitur prima dilectionis operatio, reſpiciens ad id quod dixerat: Diliges dñm deũ tuum ex toto corde tuo. Erũtq; verba hæc quæ ego p̃cipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedẽs in domo tua, & ambulãs in itinere, dormiens atq; conſurgẽs, & ligabis ea quaſi ſignũ in manu tua, erũtq; & mouebũtur inter oculos tuos, ſcribesq; ea in limine & oſtijs domus tuæ, & cætera vſq;: Caue diligẽter ne obliuiſcaris dominum, q eduxit te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Nõne in verbis iſtis ſplendida facies Moyſi, illã intẽdit operationẽ dilectionis, quam Iſrael dei vitã contemplatiuam nominare conſueuit? ¶ In illa nãq; hoc agitur quod hic dictũ eſt: Diliges dñm deũ tuũ ex toto corde tuo, dũ in corde eius ſunt verba dei, dũ meditatur & narrat ea ſpũalibus filijs ſuis, nõ ſolicitus & turbatus erga plurima, ſed ſedẽs in domo ſua, & ambulans in itinere, id eſt, gaudẽs in ſe creta conſcientia ſua, & de virtutẽ in virtute proficiens, recta intẽtione dormiẽs illa dormitione, de qua dicit in Cãticis aĩa illa, quæ in omnibus requiẽ quæſiuit: Ego dormio & cor meũ vigilat, & de qua Chriſtus in Euãgelio: Maria (inquit) optimã partẽ elegit, quæ non auferetur ab ea. Si quãdo dilectus dominus deus, quem taliter diligit ex toto corde ſuo, vocẽ ſuã dederit, & pulſauerit ad oſtiũ dormiẽtis dicẽs: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, colũba mea, immaculata mea, & illa ſurrexit vt aperiat ei, id eſt, p̃dicãdo doceat aliq̃s, vt p fidẽ introeat, & ſit in illis, manusq; illius ſimul ſtillẽt myrrhã, & digiti eius ſint pleni myrrha probatiſſima. Hoc nimiꝝ eſt facere qd dictũ eſt: Dormiẽs atq; cõſurgens meditaberis ea, & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, i. recte viuẽdi præbebis exempla,

Vita cõtẽplatiua. Lucę. 10

Pſalmo. 87
Lucæ. 10

Canti. 5

Deute. 6

dum verbis bonis firmiter cohærebũt, bona opera tua. ¶Quod si etiã longa & assidua meditatione exercitatus eo vsq; profecerit iste Israel, vt verba diuina nõ solũ legendo & loquendo, sed insuper scribẽdo tractare possit atq; explanare ad vtilitatẽ commissæ sibi ecclesiæ, hoc nimirũ est facere id quod sequitur: Eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ. ¶Huic operationi dilectiõis, huic vitæ cõtemplatiuæ debent sumptus honorifici de domibus regũ, de regionibus gentiũ, vt vacet agere diem festũ, & sanctũ terere otium, & tunc maxime in illis qui in hac professione sunt, nisi uandũ est: vt non obliuiscantur, imo diligenter obseruent propositũ suum. Hoc est quod huic Israeli cõtinuo dicitur: Cũq; introduxerit te dominus deus tuus in terrã, pro qua iurauit patribꝰ tuis Abrahã, Isaac & Iacob, & dederit tibi ciuitates magnas & optimas, quas non ædificasti, domos plenas cunctarũ opum quas nõ extruxisti, cisternas quas non fodisti, vineta & oliueta quæ nõ plantasti: & comederis & saturatus fueris, caue diligẽter, ne obliuiscaris dñm qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Est em̃ sub velamine literæ hic sensus mysticus. Cum iam per fidem intraueris in terram viuentium, ad quam prima introductio est sacrarũ intelligentia scripturarũ: & propter hoc dederit tibi dominus deus regiones gentiũ, & possederis labores populorũ, vt custodias iustificatiões eius, & legem eius requiras, caue ne ingratus fis: caue (inquam) ne cũ iustitiæ sumptibus, quos tibi dedit deus, peccato militare velis.

Cõtẽplatiuæ vitæ debent sumptus ex domibus regum, &c.

Psalm. 104

¶Secũda dilectionis operatio respiciens ad id q̃d dixerat: & ex tota anima tua, ipsa est vita actiua, quã sic tradere incipit: dñm deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen eius iurabis. Cap. XVI.

Deute. 6

Secũda dilectionis operatio.

SEquitur continuo secunda dilectionis operatio, respiciens ad id q̃d dixerat, & ex tota anima tua dominũ deũ tuum timebis, & ipsi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Non ibitis post deos alienos cunctarũ gentiũ, quæ in circuitu vestro sunt, quoniã deus æmulator dominus deus tuus in medio tui, ne quãdo iratscatur furor domini dei tui cõtra te, & auferat te de superficie terræ, & cætera vsq;, præcepitq; nobis dñs deus noster, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus dominũ deum nostrũ, & bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie. Nonne in verbis istis splendida (vt supra dictũ est) facies Mosi illam intendit operationẽ dilectionis, quã Israel dei vitã actiuam nominare consueuit. ¶In ea nanq; hoc agitur quod dictũ est: diliges dñm deũ tuum ex tota anima tua, dum non vadit post deos alienos cunctarum gentium: quod peccatum est animarũ adulterantium, sed dominũ deum suum tanq̃ virum vnicum & legitimum timet, & ipsi soli liberali seruitio seruiuit, q̃a timor eius non pœnalis est, quẽ perfecta charitas, ait Iohãnes apl'us, foras mittit, sed est timor religiosus ac venerabilis, timor sanctus, vt Psalmista canit, permanẽs in seculũ seculi. ¶Proinde quod nunc dicit, dominũ deũ tuum timebis, tanquã repetitionẽ superioris dicti, quo dixerat: diliges dominũ deum tuum conuenienter accipis. Sicut em̃ in eo quod dictũ est: Initium sapientiæ timor dñi, timorem à sapientia nõ seiungit: imo sapientiæ cõiungit, tanq̃ initiũ consummationi cuiusq; rei: sic & in isto dum post illud dictũ: diliges dominũ deum tuum, subiungit: dominũ deum tuũ timebis, non à dilectione sermo recedit, sed dilectionis initiũ siue fundamẽtum ponit. Alias aũt & veræ animæ deum tanq̃ virum diligenti vtile est, timere pœnam siue vindictã adulterij: quippe vbi p̃missso, non ibitis post deos alienos, continuo subiungit: Quoniã deus æmulator dominus deus tuus, in medio tui, ne quãdo iratscatur furor domini dei tui cõtra te, & auferat te de superficiæ terræ. ¶Cætera quæ sequunt, non tentabis dominũ deum tuũ, sicut tentasti in loco tentationis, ac deinde cũ interrogauerit te filius tuus cras, dicẽs: quid sibi volunt testimonia hæc & cærimoniæ atq; iudicia, quæ præcepit nobis dñs deus noster, dices ei: serui eramus Pharaonis in Aegypto, eduxitq; nos dñs de Aegypto in manu forti. Hæc, inquam, & sequentia congrua sunt instrumenta diligentis animæ, tanquã castæ matrisfamilias, quã non deceat curiositas & vagatio oculorum, sed pudor & reuerẽtia circa intentabilem virũ, & solicitudo circa domus suæ custodiam, & disciplina castitatis in ædificatione filiorũ. ¶Hæc operatio dilectionis, dignitate quidẽ secunda, cæterũ ordine prima est, vitam exercens actiuam: illa aũt supradicta, dignitate prima, ordine secunda est, vitã componens contemplatiuam. Non em̃ post professionẽ contemplatiuæ descendimus ad actiuã, sed post exercitationem actiuæ, ascendimus ad contemplatiuã. Huic operationi si quid excedit, dum solicita est, & turbatur erga plurima, quinq; em̃ sensibus corporis extracta laborat, debet misericordia, propter hoc ipsum, quod bene satagens circa frequens ministeriũ, esurientem pauit, sitienti potũ dedit, hospitẽ collegit, nudũ operuit, infirmum visitauit, ad eum qui in carcere erat, venit. Pulchre ergo spem suã intimans filijs suis, dicit in fine sermonis: Eritq; memor nri misericors dñs deus noster, si custodiemus & fecerimus oĩa p̃cepta eius, sicut mãdauit nobis.

Vita actiua.

1. Iohan. 4.

Psal. 18

Psal. 110.

Deute. 6

Luce. 10

Matth. 25

Tertia

Tertia dilectionis opatio respiciens ad id quod dixerat, & ex tota fortitudine tua, est aras subuertere, confringere statuas, & hæc opatio martyrũ corona est, sed modo dissimili, quia non pugnauerunt gladio materiali. Cap. XVII.

SEquit opationis dilectio tertia, respiciens ad id quod dixerat: Et ex tota fortitudine tua. Cum (inqt) introduxerit te dñs deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, tradiderit q̃ gentes multas, p cuties eas vsq; ad internitionẽ. Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis eaꝝ, neq; sociabis cum eis cõiugia. Quin potius hæc facietis eis. Aras eoꝝ subuertite, confringite statuas, lucos q̃ concidit, & sculptilia cõburite: qa populus sanctus es dño deo tuo &c. vsq;, dabit q̃ eos dñs deus tuus in conspectu tuo & interficiet illos, donec penitus deleant. Tradet reges eoꝝ in manus tuas, & disperdes nomina eoꝝ sub cœlo, nullus q̃ poterit resistere tibi, donec conteras eos. Sculptilia eoꝝ igni combures. Non concupisces auꝝ & argẽtum, de qbus facta sunt, neq; assumes ex eis tibi quicq̃ ne oñdas, propterea qa abominatio est dñi dei tui, nec inferes quicq̃ ex idolo in domũ tuã, ne fias anathema, sicut & illud ẽ. ¶ Nonne in verbis istis splendida facies Mosi illam intendit opationem dilectiõis, in qua ex tota fortitudine sua decertauerunt, & ante aduentũ Chri veteres sancti, s. iudices inclyti, reges glorioſi, prophetæ splendidi, quoꝝ in hoc certamine Helias notissimus extitit, memorabiles q̃ Machabæi, & post aduentum Chri sancti apostoli, ac tam multi martyres glorioſi? Isti nanq; omnes, sicut ex toto corde suo, & ex tota aĩa sua, ita & ex tota fortitudine sua dñm deũ suũ diligẽtes, hæc fecerũt: Aras gentium subuerterunt, statuas confregerunt, lucos succiderunt, sculptilia combusserunt, & sicut ibidem dictum est inter cætera, quæ cuncta hic pscribere nimis longũ fuisset, deuorabis omnes populos quos dñs deus tuus daturus est tibi, deuorauerũt populos multos per orbem terraꝝ, ad deuorandum missi, sed deuoratione dissimili. Veteres nanq; sancti deuorauerunt ore gladij materialis: noui autẽ deuorauerunt ore gladij spũalis. Siquidem alia fuit tpis illius, & alia est tpis istius, de qua vtrorum q̃ temporꝝ dissimilitudine secundum causas patiendi & agendi, plenius egimus in opere quod scripsimus de victoria verbi dei. ¶ Huic operationi cum corona iustitiæ debetur sedes quoq; iudicij, & authoritas iudicandi, sicut scriptum est: Iudicabunt sancti nationes, & dominabuntur populis. Pulchre ergo verba ista tali fine compleuit. Quasi spurcitiam detestaberis, & velut inquinamentum, ac sordes abominationi habebis, qa anathema est. Quidnam est hoc, nisi ac si diceret, iudicabis siue condemnabis? Quod qdem nunc faciunt partim, vbi videntur ipsi condemnati & pleriq; mortificati: facient autẽ vniuersaliter in die iudicij, palam ipsi iudices conspecti super omnem spurcitiam, & omne inquinamentum, & omnes sordes abominationis, vt abijciant eas in locum immũdum, in profundum inferni.

Tertia dilectionis opatio

Deute. 7

Fortitudo prophetarũ, apostolorum & martyrũ, p deo contra idola

Sancti nationes iudicabunt

Sap. 3

Quod secundum similitudinem harum trium operationum vnius dilectionis, debeamus iuuari ad intelligentiam, quod pater & filius & spiritus sanctus tres personæ & vnus deus sit. Cap. XVIII.

SPectabilem (vt arbitror) imaginẽ habemus hic, p quã nobis impspicabilẽ speculari & ex parte cognoscere valeamus splendorẽ solis æterni. Ecce ẽm tres opationes dilectionis, nec tñ tres dilectiones, sed vna dilectio est. Et ecce tria spiramẽta hoĩs aĩa & cor, & vtrorum q̃ fortitudo, nec tñ tres spũs vnius hoĩs, sed vnus spũs ẽ. Sic dei tui (ô Israel) tres psonæ sunt, pater, & filius, & spũs sanctus: nec tñ tres dij, sed vnus est deus. Nonne aliud agit anima, & aliud cor siue mens humana? Anima qppe totũ corpus viuificat, & cuncta corporis officia p quinq; sensus dispensat: cor autẽ siue mens in cõspectu aĩæ est, & cũ ea gradit, ac pscribit ei cuncta quæ faciat vtilia. ¶ Sic quodãmodo deus pr̃ viuens in semetipo vita est sempiterna: filius autẽ siue verbũ ipsius in ipo est, & in ipo erat, prouidens vt faceret cuncta valde bona, ita vt dicat ipm verbũ, ipa sapĩa: Quando præparabat cœlos aderã, quãdo certa lege & gyro vallabat abyssos, qñ æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquaꝝ, qñ circundabat mari terminũ suũ, & legẽ ponebat aqs, ne transirent fines suos, quando appẽdebat fundamenta terræ, cũ eo erã, cuncta cõponẽs Pene sic de anima architecti, q basilicã istã siue munitionẽ illam ædificauit, loquat cor siue mens ipsius, qñ præcogitabat mensuras longitudiuis, latitudinis, & altitudinis ædificij huius, qñ certa lege numeroꝝ distinguebat columnas & intercolumnia, siue turres & interturria eius, qñ eligebat lapides quadratos siue quadrandos, quos in fundamẽto poneret, cum ea eram, cuncta componens. Neq; ẽm aliter ista pcogitaret, nisi cor siue mens cũ ea esset, i. nisi anima rõnalis siue artificiosa existeret ¶ Sed qd multa? Memẽto (ait) qdam, q̃ ignores opus eius, de quo cecinerunt viri: Oẽs hoies vidẽt eũ, & vnusq̃sq; intuet procul. Ecce deus magnus vincẽs scĩam nostrã, numerus annoꝝ eius inæstimabilis. Si opus eius id est, seipm ignorat homo: factus ẽm est ad imaginem dei, & idcirco dicitur quasi proprium opus eius, quantomagis ipm ignorat? Non enim ipm, sed de ipo cecinerũt viri. s.

Sititudo trinitatis in opere dilectionis

Pr̃ & filius in diuinis, sicut ania & mẽs ei in hoie. Prouerb. 8

Iob. 36.

Ecci. 43 Moyſes iſte & cæteri ſancti, q̃ maxime habuerunt ſcĩam dei, hinc q̃dam illor̃ dicit: Quis vidit eum, & enarrauit, & q̃s magnificauit eum ſicut eſt ab initio? Procul vident oẽs, procul intueť vnuſq̃ſq̃, procul (inquã) id eſt, p̃ ſpeculum & in ænigmate. Vt aũt videať facie ad

1. Cor. 13 faciem, p̃ſentis tp̃is non eſt, ſed in futuro ſpes iſta repoſita eſt.

Q̃ filius dei, & pcedẽs ex eo ſpũs ſc̃tũs, in eo aſſimilatus ſit q̃d dixit dñs Moyſi: Cõgrega mihi ſeptuaginta viros, & auferã de ſpũ tuo, tradamq̃ eis. Ca. XIX.

Heb. 11 LAtius ſc̃d̃m lectionẽ præſcriptam tractare poterat de gloria, ſeu claritate vultus Moyſi, ſiue apertione libri q̃ndã ſignati, ſed nos tui noĩs ò trinitas deus, niſi to loco theſaur̃ inueniſſe contẽti, quod eſt noſtri propoſiti, recordemur & illud de gloria eiuſdẽ Moyſi, quod ptinet ad proceſſionẽ ſpũs ſancti. Diximus nanq; ſuperius, in quo prophetis & patriarchis, quor̃ nõ cõfundiť vocari deus. ſ. in Abrahã, Iſaac, & Iacob, trinus & vnus deus aſſimilatus fuerit, nunc ſc̃d̃m hoc myſterium ſpũs ſancti, promptum eſt dicere, qualiter in manu Moyſi quoq; aſſimilatus ſit.

Qĩo in Moſe aſſimilata ẽ trinitas Nume. 11

¶Creſcẽte gloria Moyſi, creuit & inuidia populi, intm̃q̃ Moyſi intolerãda res viſa eſt, & ait ad dñm: Cur afflixiſti ſeruũ tuũ? Quare nõ inuenio grãm corã te? & cur impoſuiſti põdus vniuerſi populi huius ſup me &c. vſq; ſin aũt aliter tibi videť, obſecro vt interficias me, & inueniã grãm in oculis tuis, ne tãtis afficiar malis.

Moſes exẽplar oim p̃latorum. Numer. 12

¶Operæp̃tium eſt animaduetere q̃d dicimus, q̃a Moyſes exẽplum oĩm p̃latorum, q̃ bene præſunt, nimiã à ſubditis inuidiã patiebať, ita vt videret ei tormenti huius importabile pondus, q̃a cum eſſet mitiſſimus ſup oẽs hoĩes q̃ morabant in terra, blaſphemabať à detrahẽtibus & murmurantibus, tanq̃ homo elatus & gloriæ nimis auidus, intm̃, vt nec frater ipſius Aaron, nec ſoror Maria pepercerint illi ab hmõi iniuriã. Dixerunt em̃: Num p̃ ſolum Moyſen locutus eſt dñs? Nonne & nobis locutus eſt ſimiliter? Ex verbis ipſius dicẽtis ad dñm: Sin autẽ aliter tibi videť, obſecro te vt interficias me, & inueniã grãm in oculis tuis, ne tantis afficiar malis, promptũ eſt agnoſci, quãta doloris tẽpeſtas in corde eius fuerit,

Nume 11 LXX. viris datum de ſpũ Moyſi ¶Et dixit dñs ad Moyſen: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, q̃s tu noſti q̃d ſenes populi ſint, ac magiſtri, & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, & facies ibi ſtare tecũ, vt deſcendã & loquar tibi, & auferã de ſpũ tuo, tradamq̃ eis, vt ſuſtentẽt tecũ onus populi & non tu ſolus graueris. Venit igit Moyſes, & narrauit pp̃lo verba dñi, congregans. lxx. viros de ſenioribus Iſrael, quos ſtare fecit circa tabernaculum. Deſcẽditq̃ dñs p̃ nubẽ, & locutus eſt ad eũ: Auferẽs de ſpũ, q̃ erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris. Cumq̃ requieuiſſet in eis ſpũs prophetarunt,

Moyſi benignitas erga pp̃lm nec vltra ceſſauerunt. ¶Mira pietas dei, mira benignitas Moyſi. Quo em̃ alio modo melius ſatis populo facere potuit, quatenus non videret velle ſolus gloriari? Sed & hoc pax viſum eſt ei, q̃ ſeptuaginta viros gloriæ ſuæ participes habere meruit, niſi etiã oẽm populũ optaret ſil'r poſſe in dño gloriari. Cum em̃ currens puer, nuntiaſſet ei, dicẽs: Heldad, & Medad prophetãt in caſtris, ſtatimq̃ Ioſue filius Nun miniſter Moyſi, & electus è pluribus diceret: Dñe mi Moyſes prohibe eos, ad hæc ille: Quid (inquit) æmularis pro me? Quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis dñs ſpiritum ſuum?

Quod patrẽ gloriæ Moyſi. ſ. prophetiã, illi ſeptuaginta viri acceperint, non etiam opationẽ virtutum ſicut Ioſue, de quo dixit dñs: Et dabis ei partẽ glorię tuę & quod hoc intenderit, dicendo: Auferam de ſpũ tuo. Cap. XX.

Auferã de ſpũ tuo, qũo recte intelligitur ANtequam huius rei geſtæ ingrediamur ſacr̃m iuxta tenorẽ propoſiti, quo glorificare propoſuimus, æque de filio vt de patre procedentẽ ſpm̃ ſc̃tm̃, libet pauliſper immorari hic in ſenſu literali, quia dominus taliter dixit: Et auferam de ſpũ tuo, tradamq̃ eis, iterum ſcriptura dicit: Et locutus eſt ad eum, videlicet ad Moyſen, auferẽs de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris: Quid em̃? Nõ poterat illis dare ſpm̃ ſuum, niſi diminueret ſpiritum Moyſi, id eſt, ſpm̃ quem dederat Moyſi: Hoc recte quæreres, ſi ita dixiſſet: Et auferam tibi. Nunc autẽ abſolute dixit: Et auferã, quod nõ eſt aliud, niſi ac ſi dixiſſet: Et accipiã de ſpiritu tuo, tradamq̃ eis, id eſt, non quãtum habes tu ex diuiſionibus gratiarum ſpiritus ſancti, ſed partem aliquam gloriæ tuæ dabo eis.

Dabis Ioſue partem gloriæ tuę Nume. 27 ¶Sic enim de nominatiſſimo Ioſue, poſtmodum ipſe dominus dicit: Et dabis ei, præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael. Et ita factum eſt. Aquæ Iordanis diuiſæ ſunt, dicente domino ad Ioſue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Iſrael, omnisq̃ populus tranſiuit per arentem aluеum, & hæc fuit pars glorię Moyſi, qui glorificatus eſt, eleuando virgam ſuam, & diuidendo mare, vt graderẽtur filij Iſrahel in medio mari per ſiccum? Pars (inquam) gloriæ fuit.

Ioſue. 3 Exodi. 14 Nam in iſta gloria. ſ. in operatiõe tantæ virtutis, hoc plus fecit Moyſes, quod rurſum extendit manum contra mare, reuerſæq̃ ſunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, nec vnus q̃dem ſuperfuit ex eis. Cętera quoq; ſi memores, veraciter dictum animaduertes de Ioſue. Et dabis ei partẽ gloriæ tuæ. Non em̃ tãtus fuit in oĩbus

ſignis

signis atq; portentis, vt fuit Moyses, quæ fecit per eum dñs, corã Pharaone & Agyptijs, & corã vniuerso Israel. ¶Igitur quod dixit dñs: Et auferam de spũ tuo, & dabo septuaginta viris, non aliter oportet intelligi, q̃ ac si dixisset: & dabo illis partem gloriæ tuæ, sicut dixit de Iosue. Pars em̃ gl'iæ Moysi prophetia fuit, extra quã nihil gloriæ viros illos accepisse scriptura meminit, dicens: Cum̃q; requieuisset in eis spũs, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. ¶Totũ quod dicere molimur, p paruæ rei similitudinẽ demonstrare promptum est. Ecce ignis cum sit corpus, absq; sui diminutione diuidit, & absq; sui detrimento sese diffundit, vt quãtaslibet inde partes auferamus. Sed nunq d ei, videlicet igni, magno siue exiguo, luminari seu grãdi, seu paruo, quippiã, auferimus, dũ luminaria plurima prout volumus, accendendo quasi partes de vno auferimus? Nimirꝝ quãtaslibet partes indiuisus ignis, de quouis luminari, mutuati tñ luminis detrimẽtata nõ nouit. Sic de isto dñs dicere potuit: Auferam de spũ tuo, tradam̃q; eis, ac si diceret, de pluribus gratijs tibi collatis, gratiam vnam, gratiam propheticam impartiar illis. Numer. 11

Ignis habet similitudinem ad dona spiritus sancti

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. DE GLORIFICATIONE TRInitatis, & processione sancti spiritus.

LIBER SEXTVS.

De eo q̃ in Michæa scriptum est: Et suscitabimus super eum septẽ pastores, & octo primates homines. Qui pastores, & q̃ sint primates, & q̃d sit eos sup Chr̃m suscitari, & q̃ Moyses sit vnus de pastoribus illis. Cap. I.

VOties de gratia dñi nostri Iesu Chr̃i, sermonem facientes, ad memoriam reuocamus aliq d eorꝝ, quæ magni patres & iudices Israel, in typum eius gesserunt, facimus vel facere cupimus illud, q̃d de ipo per Michæam prophetam inter cætera dictum est: Et suscitabimus sup eum septem pastores, & octo primates homines. ¶Qui nam sunt vel fuerunt septẽ pastores, nisi Abraham, Isaac, & Iacob, & Ioseph, q ad Pharaonẽ introducens fratres suos, hoc profiteri iussit: Viri pastores sumus, serui tui ab infantia nostra vsq; in p̃sens, & nos, & patres nostri. Verꝝ quippe dixerunt, q̃a patres eorꝝ Abraham, Isaac, & Iacob, & ipe Ioseph, cum adhuc eẽt puer, curã habuerunt alendorꝝ gregũ. Abrahã ergo & Isaac, & Iacob, & Ioseph. Iste quoq; Moses, quem dñs de rubo vocauit, cum pasceret oues Iethro soceri sui, & Dauid, quẽ sustulit dñs de gregibus ouium, de postfetãtes accepit eũ, nõne sex pastores sunt? Quibus adde Abel, q & ipe primus fuit pastor ouium, & septẽ pastores sunt. ¶Porro, octo primates hoies, octo sunt præcipui iudices, q notis & memorabilibus p̃lijs vicerunt hostes, & de cæde vastantiũ liberauerunt Israel, videlicet Iosue & Othoniel, Ahot & Barach, & Gedeon, Iepthe, Samson, & Samuel. Et q̃d ẽ istos septẽ pastores, & octo primates hoies suscitare sup eum. s. rectorẽ summumq; iudicẽ Israel, q ex te egressus est ô Bethleem Iudæ, sicut ibidẽ in eodẽ propheta p̃scriptum est. Quid (inquã) est istos suscitare sup eum, nisi demonstrare q̃a typum eius isti prætulerunt, & ipe in veritate cõpleuit ea, quæ istis in figura contigerunt? Nunc igitur pastorẽ Moysen hoc modo sup eũ suscitemus, vt secundum sacr̃m rei gestæ, quam scripsimus, fateamur id quod verum, quod pium, quod catholicum est, q̃a sicut de deo patre, ita & de deo dei filio procedit spiritus sanctus. Michę. 5 Septẽ pastores & p̃iarchæ Gene. 46 Exo. 3 Psal. 77 Gene. 4 Octo p̃iates, octo iudices p̃cipui in Isr̃l 1. Cor. 10

Itẽ de verbo suscitatiõis, q̃m suscitari dr̃ id q̃d mortuũ fuerat & reuiuiscit. Ca. II.

NVsquã scriptura sacra narrauit de aliquo pastorꝝ, siue primatum eiusmodi, tale quid dictum, tale q̃d factum est, vt hoc, quod dictum est à dño huic Moysi: Et auferam de spũ tuo, tradam̃q; eis, rursum̃q; & locutus est ad eum. Auferens de spiritu q erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Eo magis hunc suscitare cupimus super eum, de quo secundum facti huius mysterium procedit spiritus sanctus, de cuius plenitudine (ait Iohãnes Baptista) nos oẽs accepimus, & grãm pro gratia, q̃a lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. ¶Sed iam in primis nõ importune ratio queritur de verbo suscitationis. Suscitatur em̃, vel suscitari dr̃ id q̃d mortuũ erat, & reuiuiscit. Num ergo q̃d taliter actũ est in Moyse, mortuum fuit. Plane mortuum, propter excellentẽ vitã, quæ est in gra & veritate dñi nostri Iesu Christi. Sicut enim Numer. 11 Iohan. 1. Suscitabim⁹ sup eũ Exod. 34

Apl̃us

2.Cor.3 Apl'us,cũ loqueret de illa literali claritate vultus Moysi,quã vidẽtes filij Israel timuerunt dixit.Nã nec glorificatũ est,q̃ claruit in hac parte,propter excellentẽ gloriã,i.ad cõparationẽ excellẽtis gloriæ,&de ista spũs Moysi recte dicas effusiõe,qa nec dicendũ est,q̃ fuerit viuũ aut viuidũ propter excellentẽ vitã.i.ad cõparationẽ excellẽtis vitæ.Rectæ igitur dictũ est,suscitabimus.i. q̃d in Moyse factũ minus vitæ & vtilitatis habuit, in Chr̃o verã esse vitã monstrabimus. ¶Quare aũt nõ dixit:Suscitabimus in eo,sed dicere maluit:Suscitabimus sup eũ? Nimiꝝ propter minorationẽ eiusdẽ dñi nostri Iesu Chr̃i,qa nõ solum minoratus est paulominus ab angelis,verũetiã minor visus est Moyse & oĩbus prophetis Longe supra formã illam,in qua sup terrã visus,& cũ hoĩbus cõuersatus est,supra formã serui,in qua potuit etiã crucifigi,sunt ea quę testificamur de ipo scdm scripturas veritatis, scripturas in primis huius Moysi.Quod sciens ipe,cũ de aduentu spũs sancti loqueret,dixit:Ille me clarificabit,qa de meo accipiet,& annuntiabit vobis.Statimq̃ subiunxit.Oĩa quæ habet pr̃,mea sunt.Propterea dixi:Qui de meo accipiet,& annũtiabit vobis.Quidnam est q̃d ait:Oĩa quæ habet pater,mea sunt,nisi ac si diceret:oẽs scripturæ quas vtiq̃ cõdidit pater p nuncios suos Moysen & prophetas alios,in me tendunt? Cum ergo spũs veritatis faciet vos intelligere quippiã eoꝝ quæ scripta sunt de me,in lege &prophetis,& psalmis,hoc plane erit accipere de meo,& annuntiare vobis, atq̃ hoc agẽdo,ille me glorificabit.s.apud vos,& apud oẽs q credent sermonibus vestris, dum maiora sentietis,q̃ nunc de meipso supra id quod nunc videtis in me, aut ex me auditis.

Psal.8

Iohan.6 Ille de meo accipiet

Lucę.24

Quo suscitatũ fuerit sup dñm Chr̃m hoc mysteriũ huius pastoris, in eo q̃ septuaginta viros vt de spũ eius daret eis,cõgregare iussus ẽ ad ostiũ tabernaculi fęderis. Ca.III.

Moyses cõgregãs lxx. viros,typũ chr̃i gessit Heb.11

IGitur Moyses cõgregans septuaginta viros de senioribus Israel,q̃s nouerat ipe,q̃d sines essent & magistri,ad hoc vt de spũ suo daret eis in ministerio, significat dominũ nr̃m Iesum Chr̃m,q discipulos q̃s elegit,notos habẽs, q̃ senes essent.i.fidẽ haberẽt, in qua testimoniũ(ait Apl'us)cõsecuti senes.i.sancti pr̃es,idcirco cõgregauit,vt participes eos faceret spũs sui,q in ipo est,nõ ad mẽsuram sicut in quolibet sanctoꝝ,sed(sicut ait Apl'us) qa in ipo habitat plenitudo diuinitatis corpaliter. Docet nos hoc colũba illa, quę baptizato eo visa est descendẽs in eũ sicut Lucas manifestius scribit,qa apertũ est cœlũ,&descẽdit spũs sanctus corporali specie sicut colũba in ipm.Nimiꝝ &illa corpalis species q̃ddam totũ,integrũ,atq̃ indiuiduũ,& istud Apostoli dictũ:Quia in ipo habitat plenitudo diuinitatis corpaliter,hoc asserunt, qa spũs sanctus huic nõ ad mensurã datus est, sed totus in ipo est,totus in ipo manet,cũ oĩbus donis suis,ficut corpalis spẽs columbæ tota in eũ descẽdit cũ oĩbus membris suis,non q̃ tunc spũs sanctus in illo esse vel manere cœperit,sed q̃d in eo esset,q̃ in eo maneret tali specie demõstrauit. Deniq̃ si de natura eius humana recogitet aliqs,certum est,quia manet in eo spũs sanctus ab initio conceptionis quippe quẽ de spũ sancto virgo intemerata cõcepit. ¶Si aũt de diuina natura sermo sit, stultũ est ambigere,vtrũ in filio spũs sanctus sit,cum & pater,& filius, & spũs sanctus vna

Coloss.2 Lucæ.3

Spũsan.in Christo ple nissime

substãtia sit,nullo loco separabilis,nullis accidẽtibus pmutabilis.Vbi iste legislator &bene dictiõis dator,viros istos cõgregauit,vt de spũ suo daret eis? Ad ostiũ tabernaculi fœderis,&ibi stare secũ fecit. Quod est ostiũ tabernaculi,cœlestis tabernaculi,nõ manufactũ? Non em̃ ignotũ esse debet,aliud esse tabernaculũ,q̃d fixit deus nõ hõ: Et aliud,q̃d iubente deo,secundũ exẽplar illius fixit homo,iubẽte(inquã)& dicẽte deo: Inspice & fac secundũ exemplar,q̃d tibi in monte monstratũ est.¶Quod ergo est ostiũ cœlestis tabernaculi,nisi passio dñi nostri Iesu Chr̃i,in qua patefactũ est latus eius lancea militis, vnde sanguis & aqua profluxit? Non em̃ aliud nouimus ostiũ,neq̃ aliunde,nisi p fidẽ huius sacramenti est nobis introitus, siue trãsitus in locum tabernaculi admirabilis vsq̃ ad domũ dei. Ad illud q̃dẽ ostiũ oẽs adducimur,oẽs quicũq̃ in Chr̃o Iesu baptizati sumus,nã in morte ipsius baptizati sumus(ait Apl'us)& ibi spm̃ sct̃m̃ accepimus. ¶Sed pulchrũ est hic illos primores viros attẽdere,quos tunc p̃sentialiter adduxit,dicẽs inter cætera.Subleuatis in cœlum oculis,q̃s dedisti mihi custodiui,& nemo perijt ex eis,nisi filius pditiõis Quo stare fecit eos secum? Vos estis(ait)q pmansistis mecũ,& ego disp̃no vobis,ficut disposuit mihi pater meus regnũ. Ita steterũt cũ eo ad ostiũ tabernaculi nõ dico septuaginta viri,imo viri iã cẽtũ & viginti,qñ descẽdit dñs,& auferẽs de spũ Chr̃i,tradidit eis,qñ factus ẽ repẽte de cœlo son? tãq̃ aduenientis spũs vehemẽtis &apparuerũt illis dispartitę linguę tãq̃ ignis. De eo q̃ vsq̃ ad illud patiẽter sustinuerat dñs,postq̃ aũt tot hoĩes accepert de spũ Moysi, murmurãtẽ ppl'm pcutere cœpit,& in cuius rei figura istud cõtigerit. Ca.IIII.

Psal.41 Roma.6 Iohan.17. Luc.22

Actoꝝ.2

Murmura &tẽtatiões Iudæoꝝ cõtra deum Exo.15 Ibidẽ.16

MVltũ ad rẽ ptinet cõsiderare, quæ vel qualia cõtigerũt populo illi, postq̃ acceperũt de spũ Moysi,&prophetauerũt,nec vltra cessauerũt illi septuaginta viri Iã antea tẽtauerũt dñm multis vicibus, & male locuti fuerãt in ipsis beneficijs dei,nec em̃ sine murmuratiõe quicq̃ petierũt,sic incipientes Quid bibemus? Et iterꝝ

Et iterꝝ murmurãtes dixerunt: Vtinã mortui essemus ꝑ manum dñi in terra Aegypti, qñ sedebamus sup ollas carnium, & comedebamus panes in saturitate. Patiẽter sustinuit eos dñs murmurantes, & male loquentes, cũ diceret Moyses ad dñm: Quid faciam ppl'o huic? Adhuc pauxillulum, & lapidabit me. Tanta erat duritia ceruicis illoꝝ, vt iam sic timeret Moyses, nec tñ dñs aliqua illos per semetipm plaga pcussit, nisi quod Moyses propter reatum vituli, quẽ fecit Aaron, vltro & iniussus præcepit filijs Leui, & occidit vnusquisq; frẽm, & amicum, & proximũ suum, ceciderunt́q; in illo die vigintitria milia. Verum illi c Moyses pro dño zelatus est. ¶Nos autẽ de eo nunc agimus, cꝝ dñs pro Moyse iratus est. Hoc nusq̃ vel dictum vel factum reperit, anteq̃ accepto de spũ munere diuisiuo prophetarent, tot hoïes, sed extunc, qa non cessauit eoꝝ murmuratio contra Moysen, audiẽs dñs iratus est, ita vt sororẽ eius in primis operiret cadens lepra quasi nix, & populum pcussit furor dñi plaga magna nimis: & omnes (inqt) homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terrã pro qua iuraui patribus eoꝝ, nec qsq̃ ex illis, qui detraxerunt mihi, intuebitur eam. Et ita factum est. Quosdam ex illis terra deglutiuit, quosdã ignis consumpsit, qdam à serpentibus perierunt, & omnis illa generatio, quæ exierat de Aegypto à viginti annis & supra, præter Iosue & Caleph filium Iephone, varijs cladibus consumpta, & in deserto prostrata est. Quid hoc sibi vult, quod non ante sed post diffusionem spũs Moysi, tam terribile fuit supra illos iudicium siue ira dei? Nam hęc omnia (inqt Apostolus) in figura contingebant illis, & proinde diligentius quærere debemus, quid per istam dispensationem temporis, præfiguratum fuerit.

Exod. 32

Nume. 12
Nume. 14.
Plagæ Iudæotum.
Nume. 16
Nume. 21

1. Coꝝ. 10

De eo cꝝ pharisæis dicentibus: Hic non ejcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum, respondit dominus: Qui autem dixerit verbum contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro, & cꝝ illa res gesta in figura cõtigerit huius iudicij. Cap. V.

DVm q̃stioni siue capl'o huic intẽdimus, simulq; audim⁹ apl'm dicentẽ, nos ãt sensum Chri habemus, ecce sensus eiusdẽ Chri nobis dignanter occurrit in verbis istis, quæ pharisæis rñdit, qa dixerunt: Hic non ejcit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmonioꝝ. Et si ego (inqt) in Beelzebub ejcio dæmones, filij vestri in quo ejciunt? Ideo ipsi iudices vestri erũt. Paucisq; interpositis, ideo dico vobis, (ait) omne pctm & blasphemia remittet hoïbus, spũs aũt blasphemiæ nõ remittet. Et q-cunq; dixerit verbum cõtra filiũ hoïs, remittet ei. Qui autẽ dixerit cõtra spm sanctũ, non remittet ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. In verbis istis sensus Chri nobis occurrit, dũ ꝑscripto intendimus capl'o de causa Moysi, cur non ante, sed postq̃ de spũ eius datũ est, lxx. viris murmurãtibus atq; detrahẽtibus, deus iratus est & nõ pepercit, sed ira ei⁹ ascẽdit sup eos, & terribiliter modis diuersis, sicut supra dictũ est, cõsumpsit eos. ¶Dicamus ergo Quãdiu dñs noster Iesus Chrus solus videbat suimet testis, quasi iure videret paruipẽdi à dicẽtibus: Tu de teipo testimoniũ perhibes, testimoniũ tuũ nõ est verꝝ: q̃uis ecõtra veraciter rñdere posset: Et si ego testimoniũ phibeo de meipo, testimouiũ meũ verꝝ est, qa scio, vnde veni, & quo vado, tãdiu ista patiẽtia pctm eoꝝ remissibile esse iudicauit, dicẽs eis: Quicũq; dixerit cõtra filiũ hoïs, remittet ei. Possunt em̃ adhuc de ignorãtia excusari: idcirco cũ pateret, dixit: Pater, ignosce eis, nõ em̃ sciant qd faciunt? Vbi autẽ spũs sanctus ad testificandũ venit, scdm q̃d ipe promisit, dicẽs: Cũ autẽ venerit paracletus, quẽ ego mitam vobis à patre spm veritatis, q à patre procedit, ille testimonium phibebit de me, & vos testimoniũ phibebitis: iã extunc excusationẽ nõ habuerunt de pctõ suo, & hoc prospiciẽs: Qui autẽ (inqt) dixerit cõtra spm sctm, nõ remittet ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Et ita factum est, Non enim ante, sed postq̃ spm sctm misit discipulis suis, & illi q fuerant hoïes sine literis & idiotæ, cœperunt loqui varijs linguis magnalia dei, & de scripturis, quæ vtiq; voces sunt spũs sancti, proferre testimonia Iesu Christi filij dei, iudicati sunt æterno iudicio, vt non remitteretur eis, neq; in hoc seculo, nec in futuro. Quin & in hoc seculo disperirent vincentibus Romanis, & in futuro trahentibus animas ad tormẽta spiritibus malignis. ¶Nimirum in figura gerendæ huius rei contigit illis, q afflixerunt, siue exacerbauerunt spm Moysi, vt non ante, sed post quam datum est de spũ eius septuaginta viris, irascceretur in eos furor spũs domini, & deleret tot tamq; diuersis modis oẽm illam generationem, quæ exierat de terra Aegypti. ¶In singulis q̃q; hoïbus. i. iudicium. Quãdiu enim per ignorantiam sanæ doctrinæ contradicunt, superna suspensa tenetur super eos sententia iudicij æterni, vbi autem scientes veritatem, per superbiam contradicunt veritati, exempli gratia, vt Arrius cæteriq; hæretici, siue hæresiarchæ plurimi, extũc iudicantur esse blasphemi, & verbum dicere contra spiritum sanctum, & peccatum hoc non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro.

1. Coꝝ. 12

Matth. 12

Pctã Iudęo
rũ i filiũ mi
n⁹ punita
sunt q̃ pctã
eoꝝ post da
tum apl'is
spm sanctũ
Iohan. 8

Luc. 23
Iohan. 15

Matth. 12.
Figura eiusmodi rerũ præcessit in Moyse

Hæretici peccant in spm san.

Quod

Quod ſeptimus paſtor ſupra memoratorꝫ fuerit Daauid,& quod apud iſtū non ſolum triplicatū nomen dei ſicut apud Moyſen, verumetiã relatiua inueniant expreſſa nomina trinitatis, quæ ſunt, pater,& filius,& ſpūs ſanctus,& quod hic primus ſpiritum ſanctum nominauit, qui prius legebatur, ſpiritus dei, ſine ſpiritus domini. Ca. VI.

1.Reg.16 Pſal.77

SEptimus paſtorꝫ ſupra memoratorꝫ extitit Dauid, quẽ pauiſſe oues patris,& ſacra hiſtoria clariſſime narrauit, & ipẽmet canit verbis huiuſcemodi. Et elegit Dauid ſeruũ ſuũ,& ſuſtulit eũ de gregibus ouiũ, de poſtfetãtes accepit eũ. Quã multi & magni doctores paſtorẽ iſtum modo ſupradicto ſuſcitauerunt per eũ. ſ. ſuper dominum noſtrum Ieſum Chr̃m. ¶ Nos quoq; poſtremi pro poſſe ſuſcitauimus hunc ſup eum, cũ in pleriſq; alijs, tum maxime in opere quod ſcripſimus ſuper duos libros regum, primũ & ſecundum. ¶ Apud iſtum, quod noſtri propoſiti eſt, inuenimus manifeſtius expreſſum fidei noſtræ theſaurꝫ ſanctæ trinitatis. Quomodo manifeſtius exp̃ſſum? Nimirꝫ non ſolum, ſicut apud Moyſen triplicato ſubſtantiali nomine, quod ẽ deus. Exempli gr̃a cum dicit: Benedicat nos deus deus noſter,& benedicat nos deus, verumetiã expreſſis relatiuis nominibus, quæ ſunt pater,& filius, & ſpūs ſanctus. Ait em̃ in ipo loquens ipe Chriſtus: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ſubauditur, natura nõ adoptiõe. Sequit em̃ Ego hodie genui te. Quod dicit hodie, ſic intelligimus, ac ſi diceret in æternitate, in immutabilitate. Sicut em̃ illi eſt eẽ,& nõ fuiſſe, aut futurꝫ eſſe. Vnde & ad Moſen dixit: Ego ſum qui ſum,& ad Iudæos: Ante quã (inqt) Abraham fieret, ego ſum, ſic in genitura eius, neq; heri, neq; cras admittit intellectus fidei noſtræ, ſed ſolũ hodie. ¶ Quod deinde ſequit dñm patrẽ adhuc dixiſſe: Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam,& poſſeſſionem tuã terminos terræ. Conſtat eẽ dictũ pro humilitate naturæ nr̃æ, qa ſecundũ ſerui formam & illi cõgruit,& nobis neceſſarium fuit, patrẽ poſtulare. i. pati pro noſtra ſalute. Nihil enim aliud intelligere volumus hic in verbo poſtulatiõis, niſi obedientiã, cuius ſumma eſt ſacr̃m ſiue ſacrificium ſacroſanctæ eius paſſionis. ¶ Itidẽ in alio pſalmo, cum dicit idem pater, loquens in viſione ſanctis ſuis, quoꝫ ſe vnũ gratulabat Dauid: Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, deus meus,& ſuſceptor ſalutis meæ, & ego primogenitũ ponã illũ, excelſum præ regibus terræ. Cum (inqt) hæc dicit,& relatiua exprimit noïe patris,& filij & vtrãq; exprimit naturam vnici filij. Nam ſecundũ naturã diuinã, ipe (ait) inuocabit me, pater meus es tu,& ſecundũ naturã humanã itidẽ ipe (ait) inuocabit me, deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ es tu. Iuxta hunc ſenſum ait iſte primogenitus, iam excelſus præ regibus terræ factus. i. iam à mortuis reſuſcitatus, iam ad dexteram maieſtatis in excelſis æterna ſeſſione ſeſſurus. Aſcẽdo ad patrẽ meum,& patrem veſtrum, deum meũ & deũ veſtrũ. ¶ Spm̃ ſanctum idem Dauid primus nominauit, dicens: Ne proïcias me à facie tua,& ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Nã eatenus ſcribebatur ſpūs dei, ſiue ſpūs domini. Hic autem quod ſonorius eſt ſpm̃ ſanctum primus nominauit, de cuius dignitate vocabuli mentionẽ iam fecimus in primo libello præſentis operis. Itaq; relatiua nomina ſanctæ trinitatis, quæ ſunt, pater,& filius,& ſpiritus ſanctus, hic patenter edixit, quæ ante ipſum nec Moyſes, nec alius ſic euidenter expreſſit.

Dauid manifeſtius de trinitate locutus eſt q̃ Moyſes.

Pſal.66

Pſal.2

Exo.3

Iohan.8

Pſalm̃.2

Filiꝰ primo genitus excelſus p̃ regibꝰ terræ

Pſal.88

Iohã.20

Spm̃ ſct̃m Dauid primꝰ noïauit

Pſal.50

Acto.4

De promiſſione, quæ ad eum cum iuramento facta eſt: Semel iuraui in ſancto meo &c. de trino noïe dñi ad eum cum dicit: Requiem dabo tibi, prædicetq; tibi dñs, quod faciet tibi domũ dominus. Cap. VII.

AD iſtum repromiſſio facta eſt cũ iuramẽto, ſicut ad Abrahã, beati ſeminis quod eſt Chr̃us, quod naſciturus eſſet de ſemine eius, vnde & cantãs miſericordias domini, dixit ex ore ipſius dñi: Semel iuraui in ſancto meo. Si Dauid mentiar. Semen eius in æternũ manebit. Vñ venerabiliter attendendũ eſt, qa beata trinitas, q̃ ſeſe Abrahæ exhibuit in tribꝰ angelis pro cõfirmatiõe promiſſiõis, ſiue p magnitudine & dignitate promiſſi, ipa pene ſeſe expreſſit in tribus verbis ad Dauid, in promiſſiõe eiuſdem ſeminis. i. Chriſti. Hęc dicit dñs exercituũ: Requiem dabo tibi ab oĩbus inimicis tuis, prædicetq; tibi dñs, quod faciat domũ tibi dominus. In iſtis nanq; verbis, in iſto initio tantæ promiſſionis, quod intelligitur ex ſubſequentibus, dum dicit: Cumq; completi fuerint dies tui,& dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te, quod egredietur de vtero tuo,& firmabo regnũ eius, ipe ædificabit domũ nomini meo,& ſtabiliã thronũ regni eius vſq; in ſempiternũ, ego ero ei in patrẽ,& ipe erit mihi in filiũ. ¶ In iſtis (inquã) verbis patenter ſe oſtendit p diſtinctionẽ perſonarꝫ, vna diuinitas ſummæ & indiuiduæ trinitatis. Quis em̃, vel quæ perſona hæc dicit: Et requiẽ dabo tibi ab oĩbus inimicis tuis, niſi perſona patris? Sequit nanq; & dicit poſtmodum: Ego ero ei in patrẽ,& ipe erit mihi in filium. Ergo perſona illa, de qua dicit dñs pater: Prædicetq; tibi dñs, ipſe eſt dominus ſpiritus ſanctus, qui per os ſanctorum prophetarum prædixit, quemadmodum & Zacha-

Pſalmo.88

2.Regũ.7

Ibidẽ.

Trinitas pſonarꝫ in vna ſubſtãtia ex verbis Dauid agnoſcitur.

Luc.1

rias

rias dicit: Sicut locutus est p os sanctorꝫ, q à seculo sunt prophetarꝫ eius. Nã de q̃ protinus ait: Quod faciat domũ tibi dñs, ipsa p̃sona est dñs filius. Nõ tres dñi, sed vnus dñs. ¶Quantũ potuit vel debuit sacra hæc scriptura sacramẽtum hoc & futuris seruauit, & illis qui tũc erãt, dũ ipsa cõderetur, abscõdit hominibus, qa distinctionẽ trium personarꝫ (sicut iam alias diximus) portare nõ poterant, si eis palam prædicaretur.

De eo q̃d vbi missus est Apostolis paracletus spũs veritatis, imo & anteq̃ appareret in linguis igneis (q̃d factũ est die pentecostes) cũ aperuisset illis sensum, vt intelligerẽt scripturas, prima testimonia Chri sumpta fuere de psalmis Dauid. Ca. VIII.

QVanta putas in isto habet pater? Dixit em̃ filius, & nos supra meminimus: Cũ autẽ venerit paracletus spũs veritatis, ille me clarificabit, qa de meo accipiet, & annũtiabit vobis. Statimq; subiunxit: Omnia q̃ habet pater mea sunt, propterea dixi: qa de meo accipiet, & annũtiabit vobis. Quanta ergo putas in isto habet pater? Quãta de isto accepit spũs sanctus, & annũtiauit Apostolis, vt clarificaretur filius dei? ¶Delectat valde, qa postq̃ ascendit in cœlũ Chrũs filius dei, etiã anteq̃ procederet spũs sanctus apparẽs in linguis igneis, primũ quod protulit de isto accepit, & Petro annũciauit vt diceret: Scriptũ est enim in libro Psalmorꝫ: Fiat habitatio eius deserta, & non sit qui habitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter. Iam em̃ factũ fuerat quod Euãgelista Iohãnes narrauit, dicẽs: Hoc cũ dixisset, insufflauit & dixit eis, Accipite spm̃ sanctũ, q̃dq; Lucas eiusdẽ diei, & eiusdẽ vesperæ gesta scribẽs, dixit inter cætera: Tũc aperuit illis sensum vt intelligerẽt scripturas. ¶Vt aũt impleti sunt dies pẽtecostes, & procedens spũs sanctus à throno maiestatis, atq; sedit supra singulos eorꝫ, tanq̃ ignis, apparuerũt em̃ illis dispartitæ linguæ, tanq̃ ignis, & repleti sunt oẽs spũ sancto, & cœperũt loqui varijs linguis, prout spũs sanctus dabat eloqui illis: vt (inquã) hæc vox facta ẽ, & hac voce facta, cõuenit multitudo mẽte confusa, nonne primũ quod spũs sanctus per os Petri apostoli protulit de isto accepit? Præmisso nãq; testimonio prophetæ Iohelis, q̃ nõ essent ebrij sicut putabãt illi, q iridẽtes dicebant: qa musto pleni sunt isti, protinus data propositione de resurrectione domini nostri Iesu Christi, rationẽ hanc intulit. Dauid enim dicit in eũ: Prouidebam dominũ in conspectu meo semper, & cætera vsq;, Nõ enim Dauid ascendit in cœlũ, dicit aũt ipse: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorꝫ. Hoc, vt supra iam dictũ est, valde delectat, quod cũ dicere volumus, qa pater multa in isto habet quæ filij sunt, sicut & cætera omnia, omnes enim scripturæ in filium tendũt, prima quæ spũs sanctus protulit per os Petri apostoli, ipso die quo datus est, perpendimus, qa de isto accepit, in quo deus pater testimonia fidelia q̃plurima filio suo thesaurizauit.

Iohan. 6

Testimonia de Christo ex psalmo Acto. 1 Psal. 108 Iohan. 20 Luc. 24. Acto. 2. Spũs sanctus datus apostolis ĩ linguis igneis. Psal. 15. Psal. 109

Item de eo quod ait: Ille spũs me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis, & de illo versu psalmi quarti: Signatum est supernos lumẽ vultus tui dñe, dedisti lætitiã in corde meo. Cap. IX.

HIc in Psalmo quarto dicit: Signatũ est super nos lumen vultus tui dñe, dedisti lętitiam in corde meo. Quia videlicet psalmus quartus hunc habẽs titulũ, in finẽ psalmus canticũ Dauid, si rite confideres, in illũ diem spectat quo spũs sanctus (vt supra dictũ est) procedens à throno siue maiestate patris, & filij, discipulos Christi ita lætificauit, vt musto viderent̃ pleni, loquẽtes linguis, & silere nõ valentes p̃ gaudio, quod nemo ex tũc tollere potuit ab eis. ¶Ad hoc perspicere iuuat sensum, ordinemq; psalmorꝫ præcedentiũ psalmi primi, secũdi, & tertij, simul & istius scilicet quarti: Quia videlicet quatuor sacramẽta nostræ salutis (quorꝫ in fide vita nostra confistit) prędicant auri audienti, scilicet incarnationẽ, passionẽ, resurrectionem, atq; ascensionẽ Iesu Christi filij dei, simulq; lætitiam qua spũs sanctus, vt iam dictũ est, in die Pentecostes discipulos eiusdẽ domini lætificauit. ¶Hæc em̃ ò fili, de tuo spũs sanctus accepit, & annũtiauit nobis, vt possimus iam in ista fronte, siue vestibulo gazophylacij patris tui, demonstrare quatuor insignia hæc tuæ nobilitatis, videlicet q̃ homo absq; peccato natus, & cũ hominibus cõuersatus fueris, & q̃d quasi peccator mortẽ sis passus propter obediẽtiam paternæ dilectiõis, & q̃ à somno mortis exurrexeris p̃ virtutem diuinitatis, & q̃ in cœlũ ascẽderis, rediturus in die iudicij, & p̃cussurus impios, qa fine causa aduersati sunt tibi. Proinde supra scriptũ quarti psalmi versiculũ: Signatũ est sup nos lumen vultus tui dñe, dedisti lætitiam in corde meo, paululũ differẽtes, à primo incipiemus hæc demonstrare breuiter, vt p̃specta fronte, siue vestibulo sanctuarij, quod intus amplissimũ est, dicat quicunq; rudis, & similis nostri spectator adest. O quanta pater hic habet, & quanta spũs veritatis hinc accipere potest, vt annũtiet nobis de his, quæ filio suo thesaurizauit pater, quoniam iam in ingressu tam fulgidus, tamq; ordinatus prospectus sacramẽtorꝫ, in quibus vitã habemus, ornatus est.

Quatuor primi psalmi secũdũ quatuor sacramẽta salutis

Quod per intellectū psalmi primi, hoc de Christo nobis annūciet spūs veritatis, quia & in hunc mundum sine peccato venit originali, & in hoc mundo sine peccato vixit actuali. Cap. X.

Beatus vir q non &c. hic ē Chr̄s solus

PRimus psalmus, prima vox Psalterij dicit: Beatus vir, qui nō abijt in consilio impioꝝ, & in via peccatoꝝ nō stetit, & in cathedra pestilētiæ nō sedit. Quis prēter vnū talis aut tantus vir? Et qdem, si de peccatis actualibus agit, vt de sanctis interim taceam maximis atq; nouissimis, qs dinumerare possit multitudinem paruloꝝ innocentiū, qui non abierūt in consilio impioꝝ, & in via peccatoꝝ non steterūt, & in cathedra pestilentiæ non sederūt? Sed si originale recogites peccatū, nullus omnino est p̄ter hunc vnū, nā in Adam (ait Apostolus) oēs peccauerūt. Hic ergo est ille vir vere beatus, cuius cōceptio & natiuitas extitit secundū operationē spūs sancti, q̄d pulchre insinuatur per hoc dictum: Et erit tāquā lignū quod plantatū est secus decursus aquaꝝ.

Roma. 5. Luce. 1 Psal. 1.

¶Pluraliter nāq; decursus aquaꝝ diuisiones intelligimus gratiaꝝ spūalium, quæ omnes simul in istū deificum hominem, siue beatū viꝝ, ab ipso conceptionis initio diffusæ sunt. At in alios homines, quicūq; illo digni sunt, nequaquàm sic vel tāta plenitudine, sed lōge & incomparabiliter minus donis diuisiuis datæ siue distributæ sunt. Veꝝ nos hac vice pedem retrahamus mētis de istaꝝ profundo aquaꝝ. Proposuimus em̄ demonstrare breuiter in hoc psalmo sacrosanctā dñi & dei nostri Iesu Christi humanitatē, q̄d absque peccato fuerit tam originali q̄ actuali, & hoc perficere nūc sufficit ternis oppositiōibus istis.

Decursus aquaꝝ, diuisiōes sūt gratiaꝝ

¶Non abijt in cōsilio impioꝝ, sed in lege dñi voluntas eius. In via peccatorum nō stetit, sed in lege domini meditabitur die ac nocte. In cathedra pestilentiæ nō sedit, sed est vel erit tāquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Iam ergo duo opposita demonstremus consilia, quoꝝ isti terni effectus valde contrarij sunt. Quod fuit consilium impioꝝ, in quo abijt, id est, à deo recessit ille non beatus vir, ille vetus Adam? Nimiꝝ hoc, vt qui erat puluis præsumeret velle, vt esset sicut deus. Quod econtra consilium pioꝝ, in quo non abijt, id est à deo nō recessit iste beatus vir, iste nouus Adam? Nimiꝝ, vt qui natura erat deus, in puluerē nostrum descendere dignaretur. Illud fuit consiliū spūs diaboli: Istud aūt cōsilium spiritus dei. Inde oppositiones istæ, quas diximus, ternæ sunt: quia ille secundū consilium illud abijt, & istius volūtas secundū consilium istud fuit in lege dominitimo & sicut Apostolus dicit sub lege factus est, cum esset dñs legis. Ille in via peccatoꝝ stetit, malam quippe cogitationem tātæ ambitionis, opere demonstrauit: iste in lege domini die ac nocte meditatus est, vt q̄d p̄figurabatur per legales cærimonias, verbi gratia, agni & vituli, cæterorumq; huiusmodi, in veritate suæ passionis impleret. Ille in cathedra pestilētiæ sedit, id est, pestilentiam mortis vtriusq; scilicet aīæ & corporis, posteris suis hæreditariā dereliquit: iste aūt vt lignum fructiferum hunc fructū in tempore suo dedit, vt comedētes carnem & sanguinem eius, ab illius cibi vetiti reati simus liberati.

Gene. 3.

Galat. 4

Iohan. 6

Quod per intellectum Psalmi secundi, hoc de Christo nobis annunciet spūs veritatis, quia propter obedientiā passus sit pro peccatis nostris, scilicet obediendo patri dicenti: Postula à me, nimirum moriendo. Hoc enim fuit postulare, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Cap. XI.

Psal. 2

Iohan. 8

QVare ergo fremuerūt gētes, & populi meditati sunt inania? Dixit enim quodā loco Iudæis, & quod illis dixit oībus & gentibus & populis dixit & dicit: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatē dico, quare nō creditis mihi? Quid aliud sibi vult p̄cūctatio ista: quare fremuerūt gētes, & populi meditati sunt inania? Idcirco taliter hunc psalmū secundū primo vel præcedenti cōiungimus: q̄a iuxta propositum, & hominem sine peccato fuisse conceptum vel natum atq; conuersatū Christū dei filium, in illo primo agnoscimus, & in isto secūdo causam cur passus fuerit, quā gētes & populi meditātes inania non cognouerūt expositā intelligimus.

Chr̄us moriendo postulauit a p̄re gentes hereditatē suam Psal. 39

¶Ait em̄ Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me & dabo tibi gētes hereditatem tuam, & possessionē tuā terminos terræ. Audito verbo q̄d dixit, postula à me, modū quoq; siue qualitatē postulationis debemus nosse. Qūo nisi moriēdo postulauit? Humilitas proculdubio sacrosanctæ eius passionis postulatio fuit, sacrificiū fuit, p̄ter quod aliud holocaustū & pro peccato deus noluit. Est igitur sensus: Idcirco ego beatus vir, q morti nihil debui, q̄a peccatū non feci, mortis debitū solui, idcirco quādo fremuerūt gētes, & populi meditati sunt inania, quādo astiterūt reges terræ, & principes cōuenerūt in vnū aduersus dñm, & aduersus me Christū eius: Idcirco, inquā, tacui, semper silui, patiens fui, q̄ poterā vsquequaq; dicere, quod semel dixi, ego sum, & abierunt retrorsum, & ceciderūt in terrā, quia dominus pater dixit ad me: Postula à me, & dabo tibi

Iohā. 18.

gentes

gentes hæreditatē tuā,& possessionē tuā terminos terræ.¶Ad hanc patris dictionē cum multa consonēt,illud quoq; pertinet quod Esaias inter cætera dixit:Si posuerit pro peccato animam suā,videbit semē longæuum,& volūtas dñi in manu eius dirigetur. Vnde aūt mors eius tanti esset,aut tantū valeret,nisi idē ipse,qui homo in seculo natus est, dē ante secula existeret? Propterea dicturus pater:Postula à me,præmisit:Filius meus es tu ego hodie genui te. Cæteroq; quæ sequuntur vsq; in finē psalmi,summa hæc est, quam dixit:Et ego si exaltatus fuero à terra,omnia traham ad me. Itē dixit: Data est mihi oīs potestas in cœlo & in terra. Potestas vtiq; iudiciaria à dextris & à siniſtris, q̄ designatur hoc breui versiculo:Reges eos in virga ferrea,tanq̄ vas figuli confringes eos. Esa.53 Iohan.12 Matth.28 Psal.2

Quod per intellectū psalmi tertij hoc de Christo nobis annūtiet spūs veritatis,qa resurrexit,& in cœlū ascendit,& hoc esse q̄d dicit:Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi,&:Tu aūt domine susceptor meus es. Cap. XII.

POstquam fremuerunt gentes,& populi gentiles & Iudæi, vsq; dū interimerent eum,lætati sunt,& multipliciter quasi vicissent gloriati sunt,ipsam eius mortem pro magno tenētes experimento,quod non fuisset à deo,q̄d fuisset seductor,& idcirco nomē eius periisset,& nulla esset in deo salus eius.¶At ille nunc mortuus per triduū loquebatur,& nūc vsq; viuēs loquitur ea quæ cōtinet sequēs psalmus:Domine qd multiplicati sunt q tribulāt me? Multi insurgūt aduersum me,Multi dicūt animæ meæ,nō est salus ipsi in deo eius,& cætera vsq;:Dormiui & soporatus sum,& exurrexi. Quis nisi dormiens dormitione peccati,& soporatus alto sopore fallaciæ,non agnoscit hāc vocē resurgētis,hæc esse verba resurrectionis.¶Ergo q̄d sequitur:Nō timebo milia populi circūdātis me,exurge dñe,saluū me fac deus me⁹,vox ē ascēdētis & euntis sedere à dextris dei. Vtrūq; aūt,scilicet & resurrectionem & ascēsionem vno versiculo breuius præstrinxerat,dicens:Tu autem domine susceptor meus es,gloria mea, & exaltās caput meum. Cuius verficuli Petrus Apostolus taliter sensum expressit glorioſum: Hunc Iesum suscitauit deus patrum nostrorum, & principem ac saluatorē exaltauit dextera sua, ad dandam pœnitentiam & remissionem peccatorum.¶Fecimus quod proposuimus, scilicet demonstrare iam in initio Psalterij Dauidici quatuor sacramenta hæc, quorum sine fide nullus viuit, incarnationē, passionē, resurrectionē atq; ascensionē Iesu Christi filij dei,vt ordine lucido ad illum diem processionis spūs sancti peruenīremus,cuius gratiam sonat is qui continuo sequitur psalmus quartus. Verba resurgentis Christi Psal.3 Verba in cœlū ascēdentis Acto.2

Quod per intellectū psalmi quarti,q̄ sic incipit:Cū invocarē exaudiuit me deus iustitiæ meæ,in tribulatiōe dilatasti mihi, hoc de Christo nobis annūtiet spūs veritatis,qa fecit sicut promisit,dicēs:Et gaudebit cor vestrū, & gaudiū vestrum nemo tollet à vobis. Cap. XIII.

CVm invocarem exaudiuit me deus iustitiæ meæ,in tribulatione dilatasti mihi. Huius quippe versiculū psalmi superius susceptū habuimus: Signatū est super nos lumen vultus dñe,dedisti lætitiā in corde meo:& hoc dilato, paululū digressi,tetigimus psalmos superiores,vt demonstraremus,qa sacramentoq; salutis nostræ miro modo & latet & splendet hic in prophetia lucidus ordo.¶Quærimus ergo,Nonne voces quarti huius psalmi conuenit reigestę,& voci illius diei,quo spūs sanctus de cœlo veniēs,orantes discipulos dñi lætificauit, ita vt dicere congruat cōuentui illi,& omni ecclesiæ sequenti:In tribulatione dilatasti mihi,miserere mei,& exaudi orationem meā? Omnes enim perseuerantes erant vnanimes in oratione,cū mulieribus, & Maria matre dñi Iesu,& fratribus eius. Nonne ita contigit illis,vt sonat ista vox spiritus prophetici:In tribulatione dilatasti mihi? Eatenus quippe non latū,imo valde anguſtū fuerat eoq; & cor,& os? Quō anguſtū cor? Homines sine literis erāt,& idiotæ. Quō anguſtū os? Vnius habebāt rusticitatē linguæ Hebraicæ,ita vt loquētes ex idiomate suæ locutionis,statim fierent manifesti q̄d essent Galilæi. Quisic anguſti fuerāt cordis & oris, ita dilatati sunt,vt & scripturas intelligerēt,& loquerētur linguis,& q̄d maximū est,non in pace,sed in psecutione. Ibant em̄ gaudētes à conspectu concilij,quoniā digni habiti sunt pro noīe Iesu contumeliā pati.¶Magna & mira dilatatio illoq;, q vnanimiter perseuerantes in oratione secundū istā vocē propheticā:Miserere mei, & exaudi orationē meā,sic exauditi fuerāt,vt in corde scripturas,in ore linguas,in vtroq; adepti constātiā, loquerentur magistratibus,dicerēt tam plebi q̄ senioribus:Filij hominū vsquequo graui corde,vt q̄d diligitis vanitatē,& quæritis mendaciū. Scitote q̄m mirificauit dñs sanctū suū. Quid enim aliud verba illa sapiūt, viri Israelitæ deus patrum nostrorum glorificauit filium suū Iesum,& cætera vsq;: Pœnitemini igitur & conuertimini,vt deleant vestra peccata. Et quàm pulchre quod hic scriptū est in psalmo:Irascimini & nolite peccare,& quod illic dicit Apostolus Petrus:Pœnitemini,vt deleantur vestra peccata,vnum Vox ē apōstoloq; accepto spū sancto Acto.1. Acto.7. Psal.4 Acto.5

Mendaciũ q̃d q̃rebãt Iudæi Matth. 28

idemq; significat. ¶Item per hoc quod hic scriptũ est, vt qd diligitis vanitatem & quæritis mendaciũ: quam recte illud arguitur mendaciũ, q̃d iam ante illum diẽ, quo prædicare cœperũt apostoli, diuulgatũ erat apud Iudæos: mendaciũ inquã, & quod quæsierant emerant data militibus pecunia copiosa, vt dicerẽt, qa discipuli eius venerũt nocte & furati eũ sunt, nobis dormiẽtibus. Sed iam omissa multitudine eorũ, quæ hinc dici poterant, propositum pro agnitione sanctæ trinitatis, pertractemus versiculum.

Itẽ de versu psalmi quarti: Signatũ est sup nos lumẽ vultus tui dñe, q̃d vultus dñi sit filius dei, & q̃d lumen vultus dñi sit spũs patris & filij. Cap. XIIII.

Dñs pater, vultus ei⁹ fili⁹, lumẽ vult⁹ spũs sanctus.

SIgnatũ est super nos lumen vultus tui domine, dedisti lætitiã in corde meo. Dominus cui hæc dicũtur, signatũ est super nos lumen vultus tui domine, ipse est pater: vultus domini, ipse est filius patris: Lumen vultus dñi, ipse est spũs sanctus patris & filij. Filius idcirco recte dictus vultus dei patris, quia sicut in vultu alicuius hominis affectio lætitiæ vel mœroris potest percipi, sic per filiũ volũtas dei patris mũdo innotuit. Lumẽ vultus domini: idcirco recte intelligimus, spiritũ sanctũ patris & filij, qa sicut lumẽ alicuius rei valde lucentis viã vel prospectũ pandit corporalibus oculis: Verbi gratia, sicut claritas solis, depulsa caligine noctis, nobis efficit diẽ, sic spũs sanctus, depulsis ignorãtiæ tenebris, docet nos omnẽ veritatẽ, qa per ipsum & filiũ scimus, & patrẽ, & ipsum cognoscimus ex vtroq; procedentẽ. ¶Quis, quando, & vbi signauit super nos hoc lumen vultus tui domine? Dominus Iesus Chrũs, quando adhuc latebat vultus tu⁹ in illa humanitate vt crucifigi posset, nisi eñ latuisset, nisi se cõtinuisset, & cessasset dicere, ego sum, oẽs abirẽt retrorsum, & caderẽt in terrã, nec possent cõprehendere eũ. Dominus (inquã) noster Iesus Christus, cũ adhuc sic lateret in carne eius vultus tuus, signaturũ se promisit sup nos hoc lumẽ vultus tui, & continuo signauit, vt vere pontifex summus pro iure officij sui, cuius est signare, non solam frontem corporis, verũetiam frontẽ aĩe credentis. Dixit enim ipsa nocte qua tradebatur, mittã vobis paracletũ spiritũ veritatis, qui à patre procedit, & multa huiusmodi ad distinctionẽ pertinentia trium personarum patris & filij & spũs sancti. Et deinde ipsa qua resurrexit die, stans in medio discipulorũ, præmisso bono pacis nuncio, quam fecerat inter deũ & homines, insufflauit & dixit: accipite spiritũ sanctum, scilicet in remissionẽ peccatorũ. Sequitur enim, quorũ remiseritis peccata remittuntur eis. ¶Et die pentecostes misit eundẽ spiritũ in diuisiones gratiarum multis choruscantibus miraculis. Ita signatũ est habẽtes sup se lumẽ vultus tui dñe, cœperũt eadẽ die vocare alios, & adducere, vt signaretur super eos idipsum lumen, per ipsorum ministerium & manuum impositionem. Eadem quippe die, q receperunt sermonem, baptizati sunt, in nomine patris & filij & spiritus sancti, & appositæ sunt in illa die animæ circiter tria milia.

Chrũs vt vere pontifex, signauit super nos lumen vult⁹ dñi. Iohã. 18.

Iohan. 15. Iohan. 20.

De varietate in eodẽ psalmo singularis & pluralis numeri, q̃d singularitas credẽtiũ sit, habentiũ vnũ spiritũ & vnam fidem: Pluralitas aũt siue multitudo, illorũ sit qui sunt contra vel extra hanc vnitatem. Cap. XV.

In credẽtibus cor vnũ & aĩa vna. In nõ credẽtibus varij & cõtrarij sensus.

ET vide, q̃ pulchre credentes à non credẽtibus spũs propheticus distinxit ipso modo locutionis. Nam de non credentibus dixit: Multi dicũt qs ostendit nobis bona, de multitudine vero credentiũ quandã vnionem factam insinuans, cũ dixisset: Signatũ est super nos lumen vultus tui domine, protinus vti maluit singulari numero, dicẽs ex persona ipsorũ: dedisti lætitiã in corde meo. Et recte, qa multitudinis credentiũ, erat cor vnum & anima vna. ¶Quam videlicet vnitatẽ cordis & animæ, illud quoq; aduerbiũ pulchre exprimit, quoniã tu dñe singulariter in spe constituisti me. Ipse nãq; spũs sanctus de multis efficit vnũ. Qui aũt hunc nõ habẽt multi, imo & econtra semetipsos sensibus diuersis, & in plerisq; cõtrarijs per sectas diuisi sunt. Quid ergo est, q̃ præmisso in pace in idipsum dormiam & requiescã, causam siue rationẽ istã subiũgit, q̃niam tu dñe singulariter in spe constituisti me, nisi ac si diceret: idcirco qa nũc studeo singularitati siue vnitati huic, de qua & Apostolus dicit: Sicut eñ in vno corpe multa mẽbra habemus, oñia aũt mẽbra nõ eundẽ actũ habẽt: ita multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli aũt alter alterius mẽbra, & cætera, vsq;, idipsum inuicẽ sentientes, nõ alta sapiẽtes, sed humilibus cõsentiẽtes. Quã vnitatẽ facit vnus spũs, & vna fides, idcirco, inquã illuc me spero peruenturũ, vbi dormiam & requiescã, in tãta pace, quãtã intelligi vult dictio hæc, qua dixi, in idipsum. ¶Pro huiusmodi sensu variatur modus locutionis, secũdũ varietatẽ singularis & pluralis numeri, vt cũ pluraliter dixerit: signatũ est sup nos lumẽ vultus tui dñe, statim singulari dictione dicat: dedisti lætitiã in corde meo: rursumq; cũ dixerit plr̃a: à fructu frumẽti, vini & olei sui multiplicati sunt, statim ex psona diuersæ multitudinis eorũ q̃ est vel esse debet cor vnũ & aĩa vna, siue vnus spũs & vna fides, statim singulariter dixit: in pace in idip̃m dormiã & requiescã. Potest q̃dẽ de reprobis siue terre-

Psal. 4 Acto. 4

Roma. 12

terrenis dictū intelligi: A fructu frumēti, vini & olei multiplicati sunt, vt sit sensus vitupe rationis, q̄d gratulent in huiusmodi, & multiplicati sunt à terrenis diuitijs, sed nihilomi nus ecōtra venerabiliter accipit, quod ex eo multiplicati sint, q̄d Christus tanq̄ granum frumēti cadēs in terrā, mortuū fuerit, & duo data spūs sancti, de qbus iam sæpe dictum est, tanq̄ fructū vini & olei. * ¶ Hæc vnitas, siue singularitas, quæ in isto psalmo, & in pleriscq; sanctor̄ loquit, ipsa est, quam postulabat ipse dñs Christus ipsa nocte qua tradebatur: Pater sancte (inqt) serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnū sicut & nos. Item: Non pro his rogo tantum, sed & pro eis, q̄ crediturí sunt p verbū eorum in me, vt omnes vnū sint sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint, & cætera, quæ ita finiuit, vt dilectio qua dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis, quā videlicet dilectionē, non aliud q̄ spiritum sanctum oportet intelligi. Iohan. 17. Addo, multiplicaueri credētibus in se. Iohan. 7.

Item: quo hæc dicit vnitas: Dedisti lætitiam in corde meo, & q̄d vbi spūs sanctus inhabitat, illic sempiterna sit & inenarrabilis lætitia.

Cap. XVI.

Lætitia patris, & filij, spūs sanctus est.

OVtinam quoniā nō vacat, neq; propositum est per singula discutere, quæ hic dicta sunt ab hoc vno, saltem vnius dicti huius sensum penetrare liceat, quod dixit: Dedisti lætitiā in corde meo. Sed qs penetrare possit, nisi qui eandē lætitiam accepit? hoc interim scire & dicere possumus, q̄a lætitia hæc spūs sanctus est. Plane spūs sanctus, sicut lumen vultus dñi, sic recte dicitur, & est lætitia patris & filij, vbi spūs sanctus inhabitat, illic sempiterna & inenarrabilis est lætitia, nec aliud q̄ ipa est lætitia quam importat. ¶ Dauid ipse, per quem hæc dicta sunt, lætitiā istam expertus fuerat, etenim pleno cornu acceperat, sicut scriptū est: Imple (ait dñs ad Samuelē) cornu tuū oleo, & veni, vt mittā te ad Isai Bethleemitem, prouidi em̄ in filijs eius mihi regem. Tulit igitur Samuel cornu olei, & vnxit eū in medio fratrū eius. Et directus est spūs dñi in Dauid, à die illa, & in reliquū. Veruntamē ad horā sibi lætitiā hanc diminuit, & (vt verbis vtar Apostoli dicētis: Et nolite cōtristare spiritū sanctū dei) tunc spiritū sanctū ipse cōtristauit, quādo in Vriam Ethæū peccauit. Quod sciens ipse & sentiēs: Redde, inquit, mihi deus lætitiā salutaris tui. ¶ Sciunt sancti hoīes, q̄ pectora sunt habitacula spūs sancti, qūo fiat illud, q̄d Apostolus fieri non vult, dicēs: Et nolite cōtristare spiritū sanctum dei, in quo signati estis in die redēptionis. Est em̄ quidā tactus eiusdem spūs sancti, quo interdū sensibiliter hominē tangit, dū vult eū suscitare ad operandū, vt nō negligat gratiam quā ipse cōtulit illi. Qui si mēte quieta tūc incedit, aut in secreto secū est, siue somno indulgēs pro tēpore, siue peruigil: blandū vtiq; & suauissimū tactū illū persentit, tanq̄ familiarē appellationē præsentis amici. Quod si aliter est, si verbi gratia, festuca irruens mētis oculū turbauit, & p hoc nondū satisfecit: tūc ille tactus & tardior accedit, & asperior est sensui, ita vt dicere cōscientia nō dubitet: Ecce contristatus est spūs sanctus dei. Quanto magis cōtristatus fuerat spūs dñi, & dicere habebat Dauid: Redde mihi lætitiā salutaris tui, propterea q̄a venit peregrinus, scilicet diabolus, à regno, ciuitate dei longe alienus ad diuitē Dauid, & ille parcēs sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet cō uiuiū peregrino illi, tulit ouem viri pauperis, & p̄parauit cibos homini, q̄ venerat ad se. 1. Regū. 16. Ephe. 4. 2. Reg. 12. Psal. 50. Ephe. 4. 2. Reg. 12.

Admiratio quā sapiēter signatus fuerit liber, donec illum agnus aperiret, & de eo quod dicit beatus Iob, q̄ cōmouet terram de loco suo, q̄ præcipit soli & non oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo.

Cap. XVII.

Lib. sapiēter signatus ante aduētū Christi.

ECce dum in hoc quasi magnæ domus vestibulo, & p̄specto frontis splendore, similē imo & maiorē, & interiori amplitudine prospicimus claritatē sancti nominis tui, trinitas deus, quā adoramus, cui cū isto psalterio psallimus: admiramur q̄ sapiēter signatus fuerit liber, anteq̄ agnus illū acciperet, & signacula eius solueret, & q̄ fortiter etiā nūc teneat clausus illi, q̄ propter incredulitatē suā intus legere indignus est. Et reuera q̄ sapiēter cautū est, vt nō diceret in istis maioribus, q̄d dicere solent Prophetæ in minoribus: Hæc dicit dñs deus exercituū, ecce ego adducā sup vos gētem de longinquo, domus Israel, ait dñs. Hæc dicit dñs deus exercituum, deus Israel, bonas facite vias vestras, & studia vestra. Quis em̄ tūc portare posset, vt iste similiter loqueretur in istis maioribus, Exēpli gratia, vt diceret: Hæc dicit dñs exercituū, deus deus meus respice in me, quare me dereliquisti. Hæc dicit dñs: Foderunt manus meas, & pedes meos. Hæc dicit dñs: Diuiserūt sibi vestimēta mea, & sup vestē meā miserūt sortē. ¶ Bene ergo liber signatus est, omissis eiusmodi dictionibus, & sacramēta importabilia dicturus, iste primus assumpsit personā eius, de q̄ loquebat, vt interim negligēter attendētibus, de semeipso loqui videret, cū in eo loqueretur Messias, id est, Chrūs. Quē & sæpius nominat verbū q̄ filiū, quatenus eisdē trinitatis abscondat sacramētū, vt illic: Verbo dñi cœlo firmati sunt, & spū oris eius oīs virtus eor̄. Cuius verficuli longe superius mentionē fecimus, cū de angelica creatura loqueremur. ¶ Hoc (inquā) admiramur, & in ipsa admira- Hiere. 5. Idem. 7. Psal. 121. Psal. 32.

tione, quæ tãta est, vt ad eã explicandã nullus sermo noster sufficere possit, ecce opportu-
Iob.6 ne quasi post tergũ vocẽ audimus beati Iob dicẽtis: Sapiens corde est, & fortis robore. Quis restitit ei, & pacẽ habuit? Qui trãstulit mõtes & nescierũt hi ꝙs subuertit in furore suo. Qui cõmouet terrã de loco suo, & colũnæ eius concutient. Qui p̃cipit soli & nõ oriatur, & stellas claudit quasi sub signaculo. Hãc vocẽ ecce audiuimus, dũ in cõtemplatione
Qui trãstulit montes id est, prophetas & apostolos in omniũ gentiũ linguas claritatis, q̃ in psalmis lucet, stãtes miraremur. ¶ Qui nã sunt mõtes ꝙs trãstulit deus, pro quoꝝ trãslatione & sapiẽs corde, & fortis robore merito p̃dicetur? putas ne Apostoli, de qbus recte intelligitur dicẽs alibi: Et trãsferentur mõtes in cor maris, id est, in mediũ gentiũ transibũt à Iudæis? Et q dẽ mõtes ipsi, sed nõ soli ꝙs deus trãstulit. Moyses quoq; & iste Dauid, & oẽs prophetæ montes sunt, nõ pro vlla mole corporũ suorũ, sed pro e-
Psalm.45. minẽtia scripturarũ, quas inspirãte spiritu sancto scripserũt. Qũo vel vnde, & quo montes istos transtulit deus? Nimirum dando genera linguarũ tranſtulit eos, id est scripturas eorũ p interpretes suos de vna lingua hebraica, in græcã & latinã. ¶ Factũ est mirabili iudicio, vt legant & sciant oẽs gentes, nesciant aũt hi, quos subuertit in furore suo, scilicet Iudæi, penes ꝙs eædem scripturæ cõditæ sunt, quoꝝ propter perfidiã excæcauit oculos.
Iob.9 Nec solummodo ita subuertit, verũ etiã in oẽs gentes captiuos dispersit: ita vt iam nõ sit eis propheta, neq; princeps, neq; dux, Hoc bene intelligitur in eo q̃d protinus ait: Qui cõmouet terrã de loco suo & columnæ eius cõcutientur. ¶ Statimq; subiungit: Qui p̃cipit soli & nõ oritur, & stellas claudit quasi sub signaculo. Habẽt em̃, & secũ captiui baiulant scripturas legis & prophetarũ & psalmorũ: Christum aũt non habent, in quẽ oẽs
Addo, scripturas, & nõ habere scripturæ tendũt. Et q̃d est habere *scripturarũ intentionẽ: nisi quodãmodo habere cœlum, & nõ habere solem? Et q̃d est legere & nolle intelligere prophetas: nisi quasi sub signaculo clausas cõtinere stellas? Hoc deus idcirco præcipit, q̃d sol iste non oriatur illis, & huiusmodi stellas idcirco quasi sub signaculo claudit, q̃a cæcitas eorũ non tã exigno-
Psal.36 rantia descẽdit, q̃ exinuidia: propter q̃d & præcepto huic, quo p̃cipit soli vt nõ oriatur illis, secure, imo & laudabiliter cõcedimus, dicẽtes cum Psalmista ex ipsius solis p̃sona: Obscurent oculi eorũ, ne videãt, & dorsum eorum semper incurua.

De eo q̃d Salomon dicit: Quis suscitauit oẽs terminos terræ, q̃d nomẽ est eius, & q̃d nomẽ filij eius si nosti: itẽq; væ soli, quia cũ ceciderit non habet subleuantẽ, & cætera: post quæ subiungit, funiculus triplex difficile rumpitur. Cap. XVIII.

SAlomon filiũ patris sic manifesta voce expressit, vt dissimulare nõ possint suprà dicti veritatis inimici, q̃ in vnitate diuinitatis p̃sonarũ distinctionẽ audierint. Ait em̃: Quis ascẽdit in cœlũ? aut ꝙs descẽdit? Quis cõtinuit spiritũ in manibus suis? Quis colligauit aquas quasi in vestimẽto? Quis suscitauit omnes terminos terræ? Quod nomẽ est eius? & q̃d nomẽ filij eius si nosti? Statimq; subiũgit: Oĩs sermo dei ignitus, clypeus est sperãtibus in se. Quod idẽ est ac si apertius diceret: Nomẽ filij eius verbũ
Prouer. 30 2. Petri. 1 est, & ab hoc fonte manãs oĩs sermo dei: quẽ locuti sunt sancti hoĩes, spũ sctõ inspirati: protegit sperãtes in se, sicut sperabat ille q̃ dixit: Memor esto verbi tui seruo tuo, in quo
Psal. 118 mihi spem dedisti. ¶ Idẽ Salomon volẽs nunq; eẽ hoĩem absq; societate, fine meditatiõe
Eccl. 4 sermonis dei, dixit: V ẽ soli, q̃a cũ ceciderit, nõ habet subleuantẽ. Et si dormierint duo, fouebunt mutuo, vnus qũo calefiet? & si q̃spiã p̃ualuerit cõtra vnũ, duo resistũt ei. Statimq; subiũxit: Funiculus triplex difficile rũpit. Quæ sentẽtia, nõne secũdũ scripturã supra memoratã stella est quasi sub signaculo clausa? Esto em̃, vt q̃spiã illorũ q̃ secũdũ sensum e-
Prouer. 30 iusdẽ Salomonis, dicũt: Stultissimus sum virorũ, & sapiẽtia hoĩm nõ est mecũ, nõ didici sapiẽtiã, & nõ noui sciẽtiã sctõrũ: tita fit hõ idiota & sine literis, vt nõ possit habere medita-
Cant. 5. tionẽ sermonis dei, & dormire cũ illo dormitiõe illa, de qua in Cãticis dilecta, ego, inq̃t, dormio & cor meũ vigilat? At saltẽ memoriter põt tenere nomẽ dñi, in q̃ signatus ẽ, no-
Eccl. 4 men patris & filij & spũs sancti. Plane hic est funiculus triplex, q̃ difficile rũpitur. Dormiat ergo cũ noĩe isto, & nõ erit solus. Nõ dixit, de istis duobus loquẽs, nunq; cadet vnus ex istis duob⁹, sed dixit: si vn⁹ ceciderit, ab altero fulcietur. ¶ Nõ inquã, dixit, funiculus triplex, nunq; rũpitur, sed dixit, funiculus triplex difficile rũpitur. Nõ em̃ nunq; cõtigerit, vt is q̃ habet dilectionẽ siue meditationẽ noĩs dñi, cadat, oblitus ad horã triplicis, de q̃ pendebat funiculi. Nã & Dauid cecidit, sed cũ ceciderit, resurget, reparata virtute p̃ inuocatiõnẽ eiusdẽ nominis dñi: atq; ita fit quod hic dixit, & si quispiã p̃ualuerit cõtra vnũ, duo
Prouer. 18. resistũt ei. Hinc & alibi dicit: Turris fortissima nomẽ dñi: ad ipsam currit iustus, & exaltabitur. Substãtia diuitis, vrbs roboris eius, & quasi murus validus circundãs eum.

Tria esse, scilicet fidẽ, spem, charitatẽ, per quæ homo perducit ad similitudinem dei, iuxta propositum eius dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & secundum hæc tria feciſſe Salomonem tres libros, Parabolas, Ecclesiasten, Cantica Canticorum. Cap. XIX.

Tria

TRia sunt per quæ perducit homo ad dei similitudinẽ, iuxta propositũ eius dicẽtis: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram. Hæc tria sunt, fides, spes, charitas. Nam ad imaginẽ dei homo creatus est in eo q̃d rationalis ẽ. Porro ad eiusdẽ creatricis trinitatis peruenit similitudinem habendo tria hæc, fidem, spem & charitatẽ. Secundũ hæc tria, Salomon tres fecit libros, scilicet librũ Parabolarũ siue Prouerbiorũ, Ecclesiasten, & Cantica canticorũ. Librum quippe Prouerbiorum scripsit ad instruendam fidem, Ecclesiasten ad corroborandã spem, Cantica canticorum ad dilatandã charitatem. Et omnis quidẽ scriptura diuinitus inspirata in hoc ipsum tendit, sed in isto trium librorũ ordine hoc maxime delectat intueri, qa secundũ ordinem harum virtutum trium sunt cõpositi siue dispositi, scilicet fidei, spei & charitatis. ¶A quibus primus homo excidens, amisit gloriam similitudinis dei, tali ordine, vt amitteret charitatẽ, non teneret spem, non haberet fidẽ. Primũ nãq; exigebatur ab eo charitas dei, in eo q̃d cũctis animãtibus eũ deus dissimilem fecit. Et qa nõ inueniebatur ei adiutor similis eius: Faciamus (ait) ei adiutoriũ simile sui, videlicet ad propagandã sobolẽ tam multã, tãtæq; beatitudinis, vti essent similes angelis, tulitq; eũ & posuit in paradiso voluptatis. Pro tãtis beneficijs nullũ rependit officiũ charitatis, nullam vocẽ gratiarum actionis. Deinde spes ab ipso exigebatur in illa positione præcepti: Ex omni ligno paradisi comede, de ligno aũt scientiæ boni & mali ne comedas. Sperare eñ debuit homo rationalis, vt diceret: Si tanta deus contulit gratis, nonne si p̃cepta obseruauero maiora dabit? At ille nõ in dño sperauit, sed sibimet placens, quasi liber, & sicut deus eẽ voluit. Nisi eñ hunc tumorem intus habuisset, foris tentatus nõ tam facile cederet. Fides ab illo exigebatur, dicẽdo: In quocũq; die comederis ex eo, morte morieris. At ille dicto huic fidẽ non adhibuit, imo serpẽti magis credidit dicenti: Nequaq̃ morte moriemini, & voci malæ credulæ mulieris, plus q̃ voci dei obediuit. Itaq; vetus ille Adam à charitate, spe, fide excidens, se & posteritatẽ suã defraudauit, & longe fecit à similitudine beatæ trinitatis. ¶Et econtra nouus Adam, reciprocis gradibus p̃ fidẽ, spem & charitatẽ nos reformauit, & ad eandem similitudinem dei, & omnis (vt iam dictũ est) scriptura diuinitus inspirata ad hoc intendit, maxime autem siue manifestius tres isti libri Salomonis. Quod vt demonstremus, libet aliquantisper immorari.

Primus hõ charitatem spẽq; & fidẽ perdẽdo pdidit similitudinem dei Gene. 2

Gene. 3

Nouꝰ Adã nos reparauit

De eo q̃d ait in Parabolis: Sapiẽtia ædificauit sibi domũ, excidit colũnas septem, quodq; dñs possedit me initio viarũ suarũ, & cætera vsq; : Cũ eo eram cũcta cõponens, &: In principio erat verbũ, Omnia per ipsum facta sunt, vnũ & eundem habeat sensum. Cap. XX.

PRæmissis paucis, quæ ad captandã attentionẽ, docilitatem atq; beneuolentiã p̃tinent. Primus est actus in Parabolis, mundare animam per doctrinã moralitatis, quatenus accipere possit mysteriũ fidei, sic incipiendo: Fili mi si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Si dixerint: veni nobiscũ, insidiemur sanguini &c. Quæ diligenter quis attendens, cito animaduertit, hanc eius esse intentionem, quatenus mundet vas à cœno peccati, siue ab amore seculi, vt possit pretiosam recipere substantiã fidei, aliter eñ non potest fieri. Hinc ipse dñs Iudæis dixit: Quomodo potestis vos credere, q̃ gloriã ab inuicem accipitis, & gloriã quæ à solo deo est nõ quæritis? Quãto magis dicere poterat: qũo potestis vos credere q̃ infidiamini sanguini, & absconditis tendiculas cõtra insontẽ, & dicitis: deglutiamus eũ sicut infernus viuentẽ, & integrũ quasi descendentẽ in lacũ, omnẽ pretiosam substantiã reperiemus, iuxta illud: Hic est hæres, venite occidamus eũ, & nostra erit hæreditas? Et alibi Euãgelista dicit: Ipse aũt Iesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, & qa opus ei non erat, vt quis testimonium perhiberet de hoĩe, Ipse eñ sciebat q̃d esset in homine. Quia ergo non est locus apertus fidei, nisi prius vasa mũda sint ab amore seculi, ab auaritia q̃ est simulachrorũ seruitus, cæterisq; vitijs criminosis, maximeq; à prudẽtia carnis, q̃ inimica ẽ deo, & ab ẽstimatione sapiẽtiæ secularis, q̃ magis garrula loquacitas, q̃ sapiẽtia debet nũcupari. ¶Pulchre ab hmõi prius reuocat filiũ, quẽ vocare vult ad intellectũ fidei, eandẽ sapientiã seculi fugiendam esse clamans semel & iterum sub nomine meretricis, primo sic incipiẽs. Fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Et iterum sic repetens: Dic sapiẽtiæ, soror mea es, & prudentiam voca amicam tuam, vt custodiat te à muliere extranea, & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit. De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi, & cætera vsq; : Multos enim vulneratos deiecit, & fortissimi quiq; interfecti sunt ab ea, viæ inferi domus eius penetrantes interiora mortis. ¶Et quæ miro modo, & in litera denotant mulieris meretricis odiosam procacitatem, & in mysterio maxime detestãtur ambitiosam atq; ventosam mũdanæ sapiẽtiæ loquacitatẽ. Tum demũ semetipsam credẽs his à quibus audita est, & q̃q; adquisiuit beneuolentiã, iteq; exclamãs

Prouer. 5

Iohã. 5.

Matth. 21.

Ephe. 5.
Roma. 8.

Prouer. 5.
Ibidẽ. 7.

inter cætera dicit: Audite qm̃ de rebus magnis locutura sum, & aperient̃ labia mea vtte
cta prædicēt, veritatē meditabit̃ guttur meū. Quibus de rebus magnis loqueris? Quæ re
Proue. 8 cta, quā veritatē prædicabitis? Dñs (ait) possedit me in initio viarū suarū, anteq̃ quicq̃ fa
ceret à principio. Ab æterno ordinata sum & ex antiquis, anteq̃ terra fieret. Quādo p̃
Prouerb. 9 parabat cœlos aderā, & cætera vsq; Nunc ergo filij audite me. Paucisq; interpositis ait:
Sapientia ædificauit sibi domū, excidit columas septē, immolauit victimas suas, miscuit
vinū & proposuit mēsam. ¶Nō res iste, res eadē sunt quas Iohānes Euāgelista voce cla
rissima manifestius enūtiauit, dicēs: In principio erat verbū, & verbū erat apud deū, &
deus erat verbū. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil, & verbū caro fa
ctum est, & habitauit in nobis? Paululū voces siue nomina & verba differūt, sed res ex-
dem sunt. Hic sapiētia, illic verbū. Hic initiū viarū, illic principiū. Hic ego sapiētia cōce-
pta eram, illic nō factū est, sed erat verbū, ait Euāgelista. Hic cū eo erā, inqt, cūcta cōpo
Iohan. 1. nens, illic dictū est: Verbū caro factū est, omnia per ipsum facta sunt. Hic taliter dictum
est: Sapiētia ædificauit sibi domū, illic dictū est: Verbū caro factū est, & ipsam carnē ver
bum incarnatum, suū nominat tēplum. Hic taliter dictū est: Excidit colūnas septē, illic
certum est, in tēplo corporis dominici habitare septē spūs. Hic taliter dictū est: Immo-
lauit victimas suas, miscuit vinū, & proposuit mēsam, illic taliter factū est, sicut experti
sumus, & experiunt̃ oēs, q propriū corpus suū tradidit in mortē & in cōmemorationē
mortis eiusdē quotidie proponit nobis panē & vinū, corpus & sanguinē suum.

Quod secundum similitudinē fessi viatoris frequēs intercisio librorum,
fessum releuet animū scribentis. Cap. XXI.

Similitudo autoris ad viatorē

TAnq̃ fessus viator residere, & hūc librum finire cōpellor, similis illi, q in itinere
mānsionem forte propositā habuit, putās eē locū vicinum quo peruenire posset
ante solis occubitū, & eē iter vnius diei, q̃d erat duorū vel triū dierū, fere sic mi-
hi cōtigit, dū quærēs quandā imaginationem sanctæ trinitatis in isto speculo
triū virtutū, fidei, spei, & charitatis: misi pedē mētis, & cursum linguæ in tres libros Sa-
lomonis, putās q̃d propositū meū breuissimo possit cursu peragi. Ecce aūt video q non
tam breuiter fieri pōt, alioquin offendā quēlibet iudicē sapientē, boni sermonis proba-
torē, vt bono sapore propositiōis nr̃æ allectus, nec plena copia saturatus, & idcirco ma-
gis irritatus, stomachet̃ & dicat cōtra me tale q̃d, vt est illud: Parturiūt mōtes, nascet̃ ri-
diculus mus. ¶Quapropter similis, vt iam dictū est, illi, qui desperās ad propositā perue-
nire mānsionē, accūbit in medio itineris, reseruabo q̃d viæ reliquū est futuro diei, faciāq;
Psal. 45. hic iā finē p̃sentis libelli, ne antecedētibus multo prolixior sit, sanctū inuocās spm̃, cui
Psal. 26. solēnitas annua nūc recurrēs nos in laudē sui aduētus excitat, & sic q̃q; tanq̃ fluminis im-
petus ciuitatē, id est, ecclesiā dei lætificat, quatenus ipso duce viator iste quo tendit, illuc
perueniat, vnā (inquiēs) petij à dño, hāc requirā, vt inhabitē in domo dñi omnibus die-
bus vitæ meæ, vt videam voluntatē dñi, & visitem templum eius.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRI nitatis, & processione sancti spiritus.

LIBER SEPTIMVS.

Item de thesauro fidei, spei, & charitatis, in tribus libris Salomonis, q̃d super illo
quidē thesauro sapientiæ gaudendū sit: formidandū aūt, quod vir tam sa-
piens cecidit, vel cadere potuit. Cap. I.

GAudeamus quoq; in ista parte agri super inuentione thesauri, in istis tribus
libris Salomonis, super consideratione horum trium, fidei, spei, & charita
tis, per quæ reformat̃ homo ad quandā similitudinē beatæ trinitatis, quā,
vt superius dictum est, perdidit in Adam permanente proposito eius di-
centis: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Casus Sa lomo. iam tio, non suauis recordatio ruinæ tanti viri, quod tantæ sapientiæ sacrarium intantum
senis meri ruit, vt propter amorem mulierum seruire posset dijs alienis, iam senex, sicut scriptura
to nos oēs dicit: Cum q̃ iam esset senex, deprauatum est per mulieres cor eius, vt sequeretur deos
terret. alienos. Quid enim? Nonne formidabile nobis reddit iudicium dei recordatio tanti,
3. Reg. 11 tam q̃ sapientis viri, tam horribiliter in senectute sua deprauati? ¶Et quidē est opinio

quo-

quorundã consolabilis, quod pœnitẽtiam egerit, & post pœnitentiã libros istos fecerit, sed nihilominus terrorẽ facit tabulis casus iste, quo tanta columna ruit, qa videlicet non postq̃ ruit senex, sed anteq̃ rueret, tantam sapientiã iuuenis accepit, dicẽte ad eũ domi- 3. Regũ. 3
nor: Ecce feci tibi secundũ sermones tuos, & dedi tibi cor sapiẽs, & intelligens, in tantum
vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Quid ergo dicere possumus Roma. 11.
hic? Reuera nihil nisi tale qd, vt est illud Apostoli: Quàm incõprehensibilia sunt iudicia
tua, & inuestigabiles viæ dñi, & humiliari siue curuari sub eo, sub q̃ curuantur, vt ait bea Iob. 9
tus Iob, q portãt orbẽ, qa & si qd intelligimus de altissimo, qs isto sapientior?

De coæternitate patris, vel filij secundũ hæc verba Sapiẽtiæ: Anteq̃ quicquam fie
ret, ego iã cõcepta eram, & cætera, & de incarnatione eiusdem sapientiæ, secundũ
hæc verba: Sapientia ædificauit sibi domum, & reliqua. Cap. 11. Eccl. 11

QVomodocũq; cum filio actũ sit, vbicũq; tale lignũ ceciderit, quẽadmodũ di-
cit: Si ciderit lignũ ad austrũ, aut ad aquilonẽ, in quocũq; loco ciderit, ibi Abacuc. 2.
erit. Qualiscũq; in extremis fuerit, & nunc vbicũq; sit, nos scimus & sapimus, Roma. 1
quia bonus est fructus ligni hmõi, multũ valens ad vitã fidei, ex qua iustus
viuit. Claro quippe noĩe sapientiæ dicẽtis: Ab æterno, & ex antiquis ordinata sum, & an
tequã quicq̃ fieret, ego iam cõcepta eram, & ante oĩa ego parturiebar: filiũ dei coæter- Proue. 8
num deo patri astruit, & istud credere exigit ipsa sapiẽtia ab oĩbus filijs ꝗs recipit, dicens
post hæc. Nũc ergo filij audite me, & cætera vsq;: Qui aũt in me peccauerit, lædet aĩam
suã, omnes q me oderũt, diligent mortẽ. Hæc em̃, quæ omnia perscribere longũ nimis
visum est, anteq̃ & patri coæternã Iesu Christi filij dei diuinitatẽ sonãt, q̃d ante oĩa secu
la & absq; initio natus sit, & illa quæ cõtinuo sequũtur: Sapiẽtia ædificauit sibi domum,
excidit columnas septẽ, & cætera q̃ superius prælibauimus, de incarnatione eiusdẽ ver-
bi mystice dicta sunt. Vere ergo: Qui aũt, inquit, in me peccauerit, lædet animã suã, siue
(vt loquar) & omnes q me oderũt, mortem diligũt. Hæretici em̃ sunt. Et quis ita diligit Hæretici diligunt mortem
mortẽ, & diligendo mortẽ lædit animã suã, siue (vt loquar secundũ Dauid, qui Salomo- Psal. 10.
nem præcessit) quis ita diligendo iniqtatem, odit animã suã, sicut hæreticus & Iudæus, q
tam cupide, tam diligẽter se exercet in cõtentione verbor̃, quatenus rationabiliter vi-
deatur astruere, q̃d Christus ex Maria initium existendi habuerit, & q̃d de semine Io- Hæretici inexcusabiles.
seph cõceptus fuerit? ¶Sunt aũt inexcusabiles, q̃d sicut habet hic sacræ literæ series, domi
na sapientia, postq̃ ædificauit sibi domũ, immolauit victimas, & miscuit vinũ, & propo-
suit mẽsam missis ancillis suis, vt vocarẽt ad arcem & mœnia ciuitatis: non solũ dixit, si
quis est paruulus, id est, humilis, veniat ad me, verũ & incipientibus locuta est: Venite & Prouer. 9
comedite panẽ meũ, & bibite vinũ quod miscui vobis. Relinquite infantiam & viuite, &
ambulate in vijs prudentiæ. ¶Sed qd sequitur? Qui erudiuit derisorem, ipse sibi iniuriã
facit. Et qui arguit impium, generat maculã sibi. Nonne hoc expertæ sunt illæ ancillæ,
quas domina sapiẽtia misit? Voluerũt erudire derisorem, scilicet populũ Iudaicũ, & hãc Matth. 23
sibi iniuriam fecerũt, quam legimus, & quam eadẽ sapientia p̃dixit: Ecce ego (inqt) mit-
to ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex illis
flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatẽ. Voluerunt ar-
guere impiũ, videlicet cœtũ phariſaicum, & hanc maculã generauerũt sibi, quam abhor
rent oculi nostri, qa blasphemauerũt spiritũ sanctum, q loquebatur in eis, sicut in actibus Acto. 13.
Apostolor̃ habemus. Exempli gratia: Et cõtradicebant his, quæ à Paulo dicebãtur, bla 1. Cor̃. 1
sphemantes. Quid ergo seqtur? Noli (ait) arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapien Iohan. 6
tem & diliget te. Et hoc ita fecerũt, vt dicerẽt: Vobis oportebat primũ loqui verbũ dei, Luc. 23
sed qm̃ repellitis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce cõuertimur ad gẽtes
Iudæi signa petũt, & Græci sapientiã quærũt. Curiosè hoc agebãt Iudæi, dicẽdo: quod
signũ tu facis? qd operaris? & idcirco denotãtur nomine derisoris, similes Herodi illi, q
dominũ Iesum videre volebat, sperans sibi signũ aliquod ab eo fieri. ¶Diligẽter aũt Græ Matth. 22.
ci sapientiã quæsierũt, & inuenerũt, & dilexerũt; & ad arcem, siue ad mœnia ciuitatis eius
vocati, venerũt, & ecce de mẽsa eius comedũt, & vinũ eius bibũt, & hoc modo iustifica-
ta est sapientia à filijs suis, qa nec sapientẽ, id est beneuolum auditorem docere neglexit,
nec derisorem ita præterijt, vt de ignorantia possit excusari.

De his q̃ sequunt in eodẽ libro Prouerbior̃, qũo fere totus sermo, quasi in cõflictu
sit p̃ oppositionẽ iusti, & impij sibi inuicẽ aduersantiũ, & cõpugnantiũ, secundum
q̃d ait ipsa incarnata sapiẽtia: Nõ veni pacẽ mittere, sed gladium. Cap. 111.

ECce (vt arbitror) ostium apertũ, & intelligẽtia clarificata est in istã amplitudinẽ, Liber pro uerbior̃ p̃ antitheta iusti & impij
siue multitudinẽ Prouerbiorum Salomonis. Quantum enim, quàm mirabile spe
ctaculum hic habes quicunq; attendis: quantus hic est incursus, quantus conflictus sermonis sapientissimi, consistens in oppositione duorum sibi inuicẽ aduersantium

Prouer. 10 sántium, iusti & impij contra se inuicẽ compugnantiũ, per antitheta horum fere totus liber decurrit: Filius sapiens lætificat patrẽ, filius vero stultus mœstitia est matri suæ. Nõ proderũt thesauri impietatis, iustitia vero liberabit à morte. Non affliget dñs fame animam iusti, & insidias impiorũ subuertet. Sic incipientẽ opponere oppositiones tã multiplices iusti & impij, siue sapiẽtes & stulti, specta oculis intentis, & tũc demũ in hoc spectaculo oppido delectaberis, si certos noueris terminos iusti & impij, siue iustitiæ & ĩpietatis. ¶Quænã est iustitia nostra, nisi fides nostra? siue qs est iustus, nisi q credit? Nam iu-
Abacuc. 2 stus (ait scriptura) ex fide viuit. Nimiũ infidelitas ecõtra iniustitia ẽ, & infidelis derisor iusti impius est. Pulcherrimũ ergo hic est post ędificationẽ domus, quam p incarnatio-
Matth. 10 nis mysteriũ sapientia sibi ædificauit, in cũctis diuisionibus siue oppositionibus libri huius, illũ intelligere gladiũ, de q̃ ipsa sapientia incarnata dixit: Nõ veni pacem mittere, sed gladiũ. Extũc enim maxime, & multo plus q̃ eatenus, iusti & impij, siue sapiẽtes & stul-
Sapientia mater ẽ iustorũ, stultitia mater impiorum Prouerb. 9 ti, cõtra semetipsos diuisi, ex suis studijs cõtrarijs manifesti facti sunt. ¶In qua nimirum rationabili cõsideratione illud q̃q; nõ minime delectat, q̃d in initio taliũ oppositionũ primus oppositæ, consistunt. Hinc sapiẽtia mater iustorũ, & illinc stultitia mater impiorũ. Ait enim: Principium sapiẽtiæ timor dñi, & scientia sanctorũ prudentia. Per me enim multiplicabũtur dies tui, & addentur tibi anni vitæ. Statim q̃; subintulit: Mulier stulta & clamosa, plena q̃; illecebris, nihil omnino sciens, sedit in foribus domus suæ sup sellã in excelso vrbis loco, vt vocaret transeuntes viã, & pergentes itinere suo. Quis est paruulus? declinet ad me. Et vecordi locuta est: Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis abscõditus suauior. ¶Nomine stultæ mulieris, sine dubio denotat procacem, nimis q̃; loquacẽ, imo & fallacẽ sapientiã seculi, extollentem se aduersum sapientiã dei, ex quo tẽpore maxime illa domũ (sicut iam supra dictũ est) sibi ædificauit, & immolatis victimis suis, misit ancil-
Fines diuersi iustorum & impiorum Prouer. 10, las suas, vt vocarent ad arcẽ, & ad mœnia ciuitatis. ¶Vtriusq; filiorũ fines, scilicet filiorũ sapientiæ, & filiorũ stultitiæ, q̃ diuersi, imo quàm contrarij fuerint, vel sint, sequẽtis libri fere tota series declamare intẽdit, p antitheta (sicut iam dictũ est) huiusmodi filius sapiẽs lætificat patrem, filius vero stultus mœstitia est matri suæ. Leuemus in directum oculos nostros per omnem mundum, siue in fines orbis terræ, quo exiuit sonus Apostolorũ, vbi fusus est sanguis martyrũ, vbicũq; voce & literis decertauit sapientia patrum orthodoxorum pro gloria domus, quam sibi sapientia ædificauit, septẽq; eius columnarũ contra stultitiam Iudæorũ, aduersus impietatem paganorum, & contra nequitiam hæreticorũ & palam est, quia experimentis horum, quæ ad hoc dicuntur per tot oppositiones sentẽtiarum, omnia plena sunt.

Item de oppositione iusti, videlicet ex fide viuit, & impij, id est, fidẽ non habẽtis, & qualis secundũ eundẽ librum Parabolarũ finis vtrorum sit. Cap. IIII.

forte, dilatat. PRopositi nostri memores hic itẽrũ dicemus, qa liber hic Parabolarũ, siue Prouerbiorũ instruit fidem, sequẽs Ecclesiastes roborat spem, tertius Sirasirim, id ẽ Cantica canticorũ, *delectat charitatẽ, per quæ tria reformatur homo ad similitudinẽ illam, quam proposuit trinitas, dicẽs: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostrã. ¶Et manifeste necessaria est ad æternã salutem fides, istud cõfitens, qa sapiẽtia quæ hic loquitur: Cũ deo eram cũcta cõponens, increata est, & nunq̃
Proue. 8 non fuit: & nihilominus istud sciens, quod eadem sapientia domum sibi ædificauit. Quæ
Iohã. 1. aliũ non habuit sensum, q̃ hæc Euangelistæ dicta: In principio erat verbũ, omnia per
Roma. 10 ipsum facta sunt, & verbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Qui hæc fideliter corde
Proue. 8 credit ad iustitiã, & ore cõfitetur ad salutẽ, ipse est filius sapiẽs q lætificat patrẽ, filius quẽ
Filius sapiens qs dñ. iustitia liberabit à morte, cuius animã non affliget dominus fame, cuius manus diuitias parat, & cõgregat in messe, cuius super caput benedictis domini, cuius memoria cum laudibus, cuius os vena vitæ, cuius in labijs inuenitur sapientia, cuius fides substantia diuitis & vrbs fortitudinis est, cuius opus ad vitã, cuius lingua argentũ electũ, quẽ benedictio domini diuitem facit, nec afflictio sociabitur ei, huic dabitur defideriũ suum, & erit quasi fundamentũ sempiternum. Nam econtra impius, q propter hoc ipsum dicitur, & est impius, qa non habet, imo & odit & persequitur hãc iustitiam fidei, quasi tẽpestas transiens non erit, & anni eius breuiabũtur: & omnia, quæ copiosissime ex scriptura prosequi, super eum cõplebuntur, quorũ in hoc libro nouissimum est illud dictum de Antichristo
Prouer. 30 principe stultorũ siue impiorũ. Et qui stultus apparuit, postquam eleuatus in sublime, si
Cõsummatio laudis iustorũ in trib⁹ similibus enim intellexisset, ori imposuisset manũ. ¶In tribus illis, qbus istud de vno oppositũ est, cõsummatio est laudis iustorũ dum dicit: Leo fortissimus bestiarũ ad nullius pauebit occursum, in q̃ ip̃m intelligimus Christũ. Et gallus succinctus lũbis, q est oĩs ordo p̃dicatorũ. Et aries, nec est rex qui resistat ei, in quo intelligimus prælatos oẽs, qui bene præfuerunt, vel præsunt ecclesiis Christi, q̃ fidei fortitudinem nullus persequutor vincere potuit

potuit, nec ille poterit, qui postq̃ (vt iam dictũ est) eleuatus fuerit in sublime, stultus appa rebit in quo consummatio est vituperationis impiorum.

Item de fide, q̃d ipsa sit mulier fortis, de qua in fine eiusdẽ libri scriptũ est: Mulie- rem fortẽ quis inueniet, procul & de vltimis finibus pretiũ eius. Cap. V.

IOcundum sit tibi eloquiũ meũ trinitas sancta, suauis tibi sit laudatio mea, ò sanctæ trinitatis similitudo, trina virtus, fides, spes & charitas. Gustauit & vidit aĩa mea, q̃ bona est negotiatio tua, iamq; propero ad exitũ libri huius Prouerbiorũ, in quo (vt iam semel & iterũ dixi) documẽta sunt fidei, quasi p viam istã lucem aliquam intelli gentiæ deus mihi sparserit, & aliq̃d iuxta propositum de profundis istis elucidauerim, & intrare cupio in concionem, vbi concionator sedet Ecclesiastes, habẽs coronã spei, scili- cet librũ, in quo sedẽs sapiẽtissimus rex concionat sup iuuenes & adolescẽtes, illud maxi me insistẽs comprobare quod adolescẽtia, & voluptas, & cũcta horum instrumẽta vana sint, timor aũt domini, & obseruatio mãdatorũ eius, sit omne eẽ hominis, quẽadmodum dicit in fine eiusdẽ huius voluminis: Deũ time, & mãdata eius obserua, hoc est enĩ omnis homo. ¶Sed quid agã, tenet enim pedem mẽtis hic in exitu Prouerbiorũ digna laudatio cuiusdã mulieris magnæ & memorabilis, quæ hoc modo incipit: Mulierẽ fortem q̃s in- ueniet? procul & de vltimis finibus pretiũ eius, confidit in ea cor viri sui, & spoliis nõ in- digebit. Quænã rogo est ista fortis mulier? Scimus q̃dem q̃ sancta ecclesia est. Sed quæ- rimus adhuc. Quæ causa hic efficit, q̃ tot seculorũ generationes, tot hominũ, siue anima rum multitudines dicãtur vna mulier, & vna sit ex omnibus ecclesia, deũ habẽs virũ, cui⁹ cor cõfidat in ea? Quid (inquã) est illud, per q̃d istud efficitur, nisi vna fides? Deniq; sicut in Ecclesiaste dictũ est, & supra meminimus: Deum time, & mãdata eius obserua, hoc ẽ omnis homo, ita recte dicas, vnã fidẽ catholicã tene, hoc est enim omnis ecclesia. Sic er go hic legamus, & intelligamus laudationẽ fortis mulieris, vt veraciter laudationẽ fidei quia nimirũ secũdũ fidẽ vniuersa ecclesia (sicut iam dictũ est) vna mulier dicit, & vir eius, qui laudat eã, cuius cor in ea confidit, ipse est dñs deus. Quis hoc inueniet? Deniq; eccle- siam toto orbe diffusam, nemo est q̃ non inueniat, nisi talis sit, q̃ oculos claudat ne videat: fidei aũt secretum pauci sunt q̃ inueniãt, nec enĩ aliter inuenitur, vel agnoscitur, nisi p spi ritum sanctum. Propterea dixit: quis inueniet? & protinus nobis dignã admiratiõnẽ fa- cere volẽs, ait: Procul & de vltimis finibus pretiũ eius. Hoc intelligẽs Paulus Apostolus dixit: Est aũt fides sperandarum substãtia rerum, argumentũ non apparẽtium. O q̃ pro- cul est substãtia hæc, de qua vltimis finibus argumẽtum hoc profertur, q̃d non apparet, neq; videtur, tam multis interiacentibus montibus, siue collibus eorum, quæ videntur. Exempli gratia, Patres inclyti, Abraham, Isaac & Iacob, & qui orti sunt ex illis (ait Apo stolus) tanq̃ sydera cœli in multitudine, & sicut harena quæ est ad oram maris innume- rabilis, iuxta fidem defuncti sunt omnes, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes, & salutantes, & cõfitentes, q̃ peregrini, & hospites sunt sup terram. ¶No- bis quoq;, q̃ pro tempore quidẽ viciniores rei sumus, sed tamẽ rem ipsam nondũ vide- mus. Petrus Apostolus loquit: Inueniamini in laudẽ, & gloriam, & honorẽ in reuelatio ne Iesu Christi, quẽ cum non videritis, diligetis: in quẽ nunc quoq; nõ vidẽtes, creditis, credẽtes aũt exultatis. O igitur q̃ procul (vt iam dictũ est) & de q̃ vltimis finibus pretium mulieris huius, pretiositas ecclesiæ huius, fides operatricis huius, aspiciẽtis nõ ea quæ vi dentur, sed ea quæ non videntur.

Prãue. 31

Argumẽtũ libri Eccle siast.

Eccl. 12 Prouer. 31. Mulier for tis ecclesia est q̃ fidẽ.

Quid est fi des.

1. Petr. 1.

Itẽ pro dignitate eiusdẽ fidei, qũo dictũ fit: Confidit in ea cor viri sui, & spoliis nõ indigebit, reddet ei bonũ & non malũ omnibus diebus vitæ suæ. Cap. VI.

QVid proinde illi? Qualẽ meretur gloriã in cõspectu dei? ait. Cõfidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit. Manifeste dictũ, venerabiliter audiendũ. De⁹ excelsus & immẽsus vir est cõiugis huius scilicet fidei, & in ea cor eius confi dit. Qũo confidit? Eo nimirũ modo, vt secreta sua nõ dubitet ostẽdere huic. Plus dicã secundũ authoritatẽ scripturæ, q̃ secreta sua non potest abscondere huic. Sic enim locutus est ad Abraham, in quo inuenerat fortem mulierẽ istã, fidem istã. Num ce lare potero Abrahã quæ gesturus sum? Scio enim quod præcepturus sit filiis suis, & do- mui suæ post se, vt custodiant viam dñi. Magna confidẽtia tanti viri pro constãtia con stãtissimæ cõiugis, vt ei secreta sua celare nõ possit. ¶Sed cõsideremus adhuc vehemẽtiã dictionis, q̃ nõ dixit: Cõfidit in ea vir suus, sed confidit in ea cor viri sui. Deniq; vtiliter perpẽditur dilectio hæc, maxime si non ignores vbi, quãdo, & quali facto sentẽtia talis cõprobata fit. Etenim q̃dẽ in omnibus sanctis patriarchis & prophetis hoc experta est fides, quod deus vir suus in ea confideret: ostẽdit enim illi secreta sua, quæ & ipsa per os eorum, & elocuta est sapienter, & signauit prudẽter & fortiter. Sed est locus, & fuit tps, de quo veraciter dicas, non solum ita confidit in ea vir suus, verum quod vehementius

Cõfidit in ea cor viri sui.

Gene. 18

Vehemẽtia dictionis

Fides Mariæ maxima.

sonat,& profundius penetrat intima mētis)cōfidit in ea cor viri sui. ¶Vbinā hoc inuenis? Profecto in anima sanctæ Mariæ virginis. Ibi fides experta est,q̄d de semetipsa hic audiuit,cōfidit in ea cor viri sui: tenetenim ibi vir suus ei cor suū aperuit. Quali apertione? Plane magna & ineffabili,vt faceret in ea cor viri huius illud,q̄d prædixerat per os Dauid: Eructauit cor meū verbū bonū,dico ego opera mea regi. Lingua mea calam⁹ scribæ,velociter scribentis. Ita cor suū illi aperuit,vt ipsam substantiā verbi æterni in corde suo concepti,de corde suo ante secula geniti,mitteret in mentē,& in vtē virginis valde fidelis,q̄ per ipsam fidē,de qua nūc sermo est,tāta diuina mysteria,angelo narrāte cōcepit,deum em̄ castis visceribus suscepit,& benedicta in æternum nobis & hominem.

Psal.44

Addo,genuit. Spolijs nō indigebit.

¶Oigitur sancta fides,quā verus de te sermo hic: Cōfidit in ea cor viri sui,& spolijs nō indigebit. Quibus vel qualibus spolijs,nisi eloquijs dñi, eloquijs viri sui? Sic em̄ p os Dauid ipsa dicebat: Lætabor ego sup eloquia tua,sicut q̄ inuenit spolia multa. Ergo spolijs nō indigebit,i. sua eloquia vir tam familiaris intelligibilia facit cognitæ sibi fidei,certus de eo q̄d protinus seqtur. ¶Reddet ei bonū,& nō malū oībus diebus vitæ suæ. Non est enim hæc sicut illa superius infamata mulier stulta & clamosa,plenaq̄ illecebris, & nihil omnino sciens: mulier(inquā)nō fortis,imo cōtraria forti mulieri huic. Est em̄ impia hęresis ,& ipsa reddidit(sicut Iudaica pfidia,siue synagoga Satanæ)malū & nō bonū,oībus diebus vitæ suæ, semper enim veritati resistit dura ceruice.

Prouer. 31.

Prouerb. 9

Apoc. 2

Quod vel quale bonū reddat fides,siue ecclesia fidelis,vt merito confidat in ea cor viri sui,secundū alphabetum Hebraicū,cuius singulæ literæ singulis versibus præfixæ sunt. Cap. VII.

Alphabetū Hebraicū.

QVod vel quale bonū reddidit siue reddit fides, siue ecclesia fidelis, vt merito cōfidat in ea cor viri sui? Interrogemus hoc alphabetū Hebraicū, cuius singulæ literæ singulis versibus pręfixæ sunt, Aleph, Beth, Gimel, Daleth, He, Vau, Zain, Heth, Teth, Iod, Caph, Lamed, Mem, Nun, Samech, Ain, Phe, Zade, Coph, Res, Sin, Tau. Istæ sunt vigintiduæ literæ Hebraicæ, qbus apud eos oīs scriptura cōtexta est. ¶Quid ergo hoc nobis innuitur, q̄d singulæ literæ singulis p̄fixæ sunt sentētijs, nisi qa oīs scriptura diuinitus inspirata, bonū est opus mulieris huius fortis, opus fidei q̄d viro suo reddidit. Nō enim absq̄ rōne, sed pro magnæ rationis significatione p̄scribūtur & in quibusdā psalmis, & in Hieremiæ lamentationibus, & in oratione eius, & in isto q̄q̄ fine Prouerbioꝝ Salomonis, singulaꝝ noīa literaꝝ singulis sentētijs. Quā videlicet rationē promptū est agnoscī ex ipsoꝝ nominū interpretationibus, quas interpretatus est vir illustris beatus Hieronymus, Hebraicæ linguæ peritus. Interpretatur q̄ppe Aleph, doctrina: Beth, domus: Gimel, plenitudo: Daleth, tabulaꝝ: He, ista: Vau & Zain: hæc: Heth, vita: Teth, bonū: Iod, principiū: Caph, manus Lamed, cor: Mem, ex ipsis: Nun, æternū: Samech, adiutoriū: Ain, fons: Phe, os, non ab osse, sed ab ore: Zade, iustitia: Coph, vocatio: Res, caput: Sin, dētes: Tau, signa. ¶Huiusce interpretationis directā primo literaturā ponamus, & deinde eiusdē literaturæ secūdū sensum, q̄ in ipsa est, constructionē faciamus. Doctrina domus, plenitudo tabulaꝝ. Ista & hæc vita bonū principium manus cordis. Ex ipsis æternū adiutoriū, fons oris iustitiæ, vocatio capitis, dentiū signa. ¶Hæc est litera, q̄ hoc mō constituit. Sancta scriptura, q̄ est opus fidei, opus bonū, quod catholica fides viro suo deo reddidit, ipsa est doctrina domus, doctrina ecclesiæ, quæ domus dei est. Ipsa est plenitudo tabulaꝝ, plenitudo legis, i. decē præceptoꝝ, quę in tabulis lapideis digito dei scripta sunt. Ista plenitudo, & hæc doctrina, q̄d sunt nisi vitæ? Sermo dei em̄ est, in q̄ viuit hō, quēadmodū dicit: Nō in solo pane viuit hō, sed in omni verbo, q̄d procedit ex ore dei. Ergo vita & bonū principiū, subaudit vitæ æternæ. Hic em̄ principiū est vitæ in scriptura sacra, vt videamus & ambulemus p fidē, non aūt consummatio, vt iam videamus facie ad faciē. Manus cordis, id est, opatio sanctæ meditationis, hæc doctrina domus, hæc plenitudo legis. Ex ipsis æternū adiutoriū. Quid isto verius? Hic em̄ p sacrā scripturā discimus, q̄d in æternū sciamus. Fons oris iustitiæ sine dubio hæc ipsa scriptura nobis est. Hinc em̄ haurimus illud, quod ore ad salutē cōfitemur, & q̄d cōfitendo iustificamur. Vocatio capitis ipsa est sancta scriptura nobis, qa p ipsam vocat nos ad se caput Chrūs, vt mēbra eius effici mereamur. Dentiū signa sunt hæc oīa quia nō nisi dētibus, & plectro linguæ formata sonāt hæc elemēta, vt legi vel audiri possit oīs sancta scriptura, de tam paucis elemētis tam multipliciter cōscripta.

Curin qui busdā psalmis & oīo nibus p̄po nunt̄ literę hebraicæ

Interpretatio literaꝝ hebraicaꝝ

Sacra scriptura lr̄arū istaꝝ interpretatione pulchre cōmendatur

1. Corꝝ. 13.

De admiranda fidei potētia, maxime in hoc dicto: Sindonē fecit, & vēdidit, & cingulū tradidit Chananæo. Cap. VIII.

INter cætera pulchræ huius laudationis capitula, quoniam cuncta ptractare nostri propositi nō est, etenim nimis longū esset, istud intactum prætērire non patior. Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo. Denique sunt & cæteri quidem

quidem valde splendida,& secundũ metaphoram Prophetæ & fortissimæ mulieris multum ad rem,siue mysteriũ pertinentia,ab eo ꝙd ait:quæsiuit lanã & linum,& operata est consilio manuũ suarũ,vsq; ad id:Syndonẽ fecit & vẽdidit,sed longe supra metaphoram est id,ꝙd ait:& cingulum tradidit Chananæo.Quid em̃? Nunqd proba mulier,sicut solet quærere lanam & linũ,& operari consilio manuũ suarũ, sicut solet de longe portare panẽ suum,& de nocte,id est,mane surgere, solicita vnde det prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis,sicut solet inopi manũ suam aperire, & palmas suas ad pauperem extẽdere,hisq; & alijs modis circa ministeriũ frequẽs satagere? sic solet etiã Chananæo cingulũ tradere? Ergo hoc supra metaphoram est.Diligentiam adhibemus, sicut in cæteris,ita & in isto intellectũ quærimus,maxime propter illud quod dictũ est in anteriorib⁹ parabolis.Acceptus est,regi minister intelligens,iracundiã eius inutilis sustinebit.Dicimus itaq; cũ voce gratiarũ actionis,quia totiens hæc mulier fortis Chananæo cingulum tradit,quotiẽs præpotẽs fides quẽpiam,q fuerat apud homines contẽptibilis, altissimo deo regi magno acceptũ reddit.¶Chananæus quippe contemptibilis,imo & execratus deo fuit,cum adhuc esset in lumbis patris sui Cham,dicẽte Noe:Maledictus Chanaan, seruus seruorũ erit fratribus suis.Itẽ secũdo:Benedictus dn̄s deus Sem,sit Chanaan seruus eius.Itẽq; tertio:Dilatet deus Iaphet,& habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan seruus eius.Valde ergo cõtemptibilis Chanaan,cuius septẽ gentes ad introitũ filiorũ Israel,deo iudice,terra euomere debuit,ꝙd & fecit.Econtra fides valde potẽs,& valde nobilis,quæ Chananæo tali homini,vel cuilibet simili huic secundũ ignobilitatẽ seculi, cingulum tradere potuit,vt p̃cinctus ambulet ob meritũ fidei,quam suscepit:filijs regni, q fidẽ non habẽt iacẽtibus & discinctis,aut etiã in captiuitatẽ ductis. ¶Quẽadmodũ dicit sanctus Iob:Baltheum regũ dissoluit,& præcingit funẽ renes eorũ.An non & Apostolus hoc dicit? Quæ stulta sunt mũdi,ait,elegit deus,vt confundat sapientes,& infirma mũdi elegit deus,vt confundat fortia,& ignobilia mũdi & contemptibilia elegit deus,& q̃ non sunt,vt ea quæ sunt destrueret.Cũcta hæc & stulta,& infirma,& ignobilia,& cõtemptibilia,& quasi non exĩstentia, recte intelligis vno nomine Chananæi,quem domina fides & syndone sua vestire, & cui cingulum pro velle suo tradere potuit,& tradidit, & sola hoc fecit,vt q seculo inhonorus habebat̃,honoratus incedat corã oculis dn̄i, & in conspectu ꝙq; hominum magnorũ siue paruulorum,qui domestici sunt eiusdem fidei.

Prouer.31 Cingulum tradidit Chananæo

Prouer.14

Gene.9

Leuit.20

Iob.10

1.Corꝝ.1

Quomodo ad instructionem fidei pertineat sequens liber Ecclesiastes: Vanitas vanitatũ & omnia vanitas. Cap. IX.

HActenus à nobis habitus sermo intentionem prouerbiorũ spectare demonstrauit ad instructionẽ fidei,ex qua iustus viuit,nunc iuxta propositũ demonstrandum est,intẽtionem libri Ecclesiastes in eo esse,vt certam præbeat rationẽ spei scilicet in quo non sperare,& in quo spem suã ponere debeat homo rationalis. Hoc facere ita incipit:Vanitas vanitatũ dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatũ & oĩa vanitas.Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo,quo laborat sub sole,subauditur, nisi vanitatẽ? Sic à sole incipiens,quod pulcherrimũ est opus creatoris,& excelsissimum cũctorũ,ex qbus vita mortaliũ subsistit,& delicias parat sibi,cuncta vanitatis arguit, & veraci vtiq; redargutione.Præterit enim(ait & Apostolus)figura huius mũdi.¶Nec semel dixisse cõtentus,vanitas vanitatum,iterũ ac tertio repetiuit:Vanitas vanitatũ & omnia vanitas,vt animaduertas,quam serio loquatur,vel agat, præmissa em̃ authoritate regĩ nominis & ciuitatis Hierusalẽ.Ait em̃: Verba Ecclesiastes,filij Dauid regis Hierusalem.Tribus magnis nominibus pro vtilitate audientiũ parauit huic libro authoritatem, seipsum nominans Ecclesiasten, id est,concionatorem,filiũ Dauid,& regem Hierusalem.¶Quid primũ est sub sole,in quo spem suã cupidus homo posuit? Vtiq; terra.Et in hoc mira demẽtia est,qa cũ habitatio terræ huius homini,propulso à felicitate paradisi data fuerit ad pœnã,scilicet vt in sudore vultus sui operaret eã,ipse sibi eã p̃cipere contendit,quasi ad gloriã.Nõne hoc est vanũ,cũ dicit homo natus ex terreno, & cras moriturus: Hoc tantũ terræ est meũ,& mei sunt isti tractus? Bene ergo in primis cupiditatẽ siue possessionẽ terræ,vanitatis arguit,dicendo: Generatio p̃terit,& generatio aduenit, terra aũt in æternũ stat.Ac si aperte dicat:Frustra hoĩes cupidi,terrã sibi subiugare,agrũ agro copulare cõtenderũt vsq; ad terminũ loci,cõtentione nonnunq̃ horribili vsq; ad effusionẽ multi sanguinis,qa tot generationibus prætereuntibus, & tot aduenientibus, terra hic remãsit,nec illos sequuta,q iã præterierũt:nec illos sequutura q aduenĩunt,siue aduẽturi sunt.Generatio p̃terijt,sicut nascẽdo in hũc mundũ nihil attulit,ita moriendo nihil auferre potuit:& generatio q̃ aduenit,siue nos ipsi q nũc sumus(vt verbis vtar Apostoli)sicut nihil intulit in hunc mundũ,haud dubiũ quin nec auferre qd possumus.¶Eãdem intentionẽ & in isto ꝙd ait:Generatio præterit,& generatio aduenit,& in cæteris q̃

Gene.3.

.Timot.6 Nihil intulim⁹ i hũc mũdũ,&c.

sequuntur, quæcunq; vanitatis arguit, prudēter intelliget: quia ipsa est, quā idem Apostolus, p̄missō, vt iam memorauimus, nihil eī intulimus in hunc mundū, haud dubium quin nec auferre quid possumus, protinus expressit, dicēs: Habentes aūt alimenta, & quibus tegamur, his cōtenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē & laqueū diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergūt homines in interitū & perditionem. Radix eī omnium malorū est cupiditas. Quam quidā appetentes, errauerunt à fide & inseruerunt se doloribus multis. Quid aliud dicit Ecclesiastes, toties repetendo, vniuersa vanitas & afflictio spiritus. Hoc etiam dicens inter cætera, quid eī proderit homini de vniuerso labore suo, & afflictione spūs, qua sub sole cruciatus est? cuncti dies eius doloribus pleni sunt, nec per noctem mente requiescit.

Eccles. 1.

¶Quomodo iure vanitatis arguuntur omnia quæ fecit deus sex diebus in comparatione diei septimi, in quo requieuit. Cap. X.

MAgnum est scripturæ huius negotium, & magnū concionis huius emolumentum: si, concionatore isto loquēte, præ oculis habens duo oppositа hæc, hinc vanitatē, & inde veritatē: & inter vtrunq; clare discernas, & legitima diffinitione vtrunq; diffinias. Est aūt hæc diffinitio vanitatis, quā Paulus apostolus satis breuē pene expressit dicendo: Præterit eī figura huius mundi. Vanum quippe constat esse omne quod præterit, & prætereundo possessorē siue cupidum sui, fallit & eludit. Porro veritatis diffinitionē, quam aliam dare possumus dignā, nisi vt dicamus, veritatē illud esse quod semper idipsum est? Illud eī, quia non præterit neminē fallit, neq; cōtingit in hac optima parte, q̄d euenit in parte vanitatis, his de quibus scriptū est: Dormierūt somnū suum & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarū in manibus suis. ¶Et quid est illud quod semper est idipsum? Eamus ad caput libri, ad initiū scripturarū veritatis, qa illic est magnū & euidens ostium rationis, vnde possimus veritatē à vanitate certis disparare terminis. Sex quippe diebus omne opus suū cœlum & terrā, & omnem ornatum eorū perfecit, & die septimo opus suū cōpleuit. De quo videlicet die septimo, me in alio opere dixisse nemini, qa natura primus est, q ordine septimus habetur. Vnde & de illo die, quo dixit deus, fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucē ac tenebras: nō sic scriptū est, factumq; est mane & vespere dies primus: sed, factūq; est vespere & mane dies vnus. Sex quippe dies sunt oīm creaturarū, sex primæ species, per quas creator cognosci debet. Propter q̄d & dicuntur dies, id est, oculos cordis nostri, ad cognoscendū creatorē illuminantes: quarū videlicet creaturarū angelica creatura prima, & humana natura sexta est. Septimus dies, vt iā dixi, natura primus est, q̄ sapientia est, in qua deus oīa fecit: quia verbū est, per q̄d oīa facta sunt, & in isto deus requiescit. Et ideo quidem primus est iste dies, quia in ipso vidit omnē creaturā priusquam faceret: nobis autem septimus est, quia prius cognoscimus creaturā, & per ipsam cognoscimus, quia creator magnus est. ¶Notandū ergo, qa sicut dictū est, compleuitq; deus die septimo opus suū, & non dictum est, omne opus suū quod fecerat, dictū est aūt: & requieuit die septimo, ab vniuerso opere quod patrarat. Nam ab omni quidē opere requieuit, vt nullā deinceps nouam speciem crearet, sed si rite perpendis sensum verbi huius compleuit, nō omne opus suū, sed solā rationalem creaturam die septimo compleuit: nec ipsam vniuersam, sed solā electionē quæ per humilitatē illo die septimo dignā sese exhibuit. Quidnā est die septimo compleri, in quo deus requieuit, nisi introire in illā requiem dñi, quæ plenitudo est beatitudinis: cuius & Apostolus magnifice meminit: Ingrediemur eī, ait, in requiē q̄ credidimus, quēadmodū dixit, sicut iurauī in ira mea, si introibunt in requiem meā, & cætera vsq;, qui eī ingressus est in requiem eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis diebus.

Fsal. 75.

Quō differūt sex dies creationis a die septimo.

Gene. 2

Differunt cōplere & requiescere.

Hebr. 4

¶Quod non tam ipsa creatura q̄ creaturæ vsus immoderatus vel amor peruersus, recte vanitatis arguatur: quomodo dicit scriptura: Et vidit deus cuncta quæ fecerat, & erāt valde bona. Cap. XI.

IGitur hic habemus certis disparata terminis duo oppositа hæc, vanitatē & veritatem: vanitatē videlicet, in senario creaturæ numero: veritatē, in requie dei, scilicet, in die septimo. Ergo ne, inquis, creatura vana est, aut opera dei vana sunt, & ipse deus vanitatis autor est. Nōne cuncta dei opera potius bona sunt, sicut ibidē scriptura dicit: Et vidit deus cuncta quæ fecerat, & erāt valde bona? ¶Ad hæc inquā, Plane vanitas est creatura omnis, in cōparatione requietionis, qua deus in die septimo requiescit, & ex eo vanitatis arguitur creatura rationalis quæcūq;, q̄ requiem quærit in temporalibus siue visibilibus istis, & in illis æternis atq; inuisibilibus bonis, requiei dñi, fundamentum spei non sibi collocauit. Veruntamen hic nō tam ipsa creatura, q̄ creaturæ vsus vel amor immoderatus vanitatis arguitur. ¶Exempli gratia, dum circa solis pulchritudinem ita sese impendit humana mens, vt hunc esse deum putauerit, vt huic creaturæ potius q̄ creatori

Gen. 1.

Sol vane pro deo habitus est.

atori ſeruire delegerit: nec ſolũ huic, verumetiã cæteris creaturis, maximeq; quatuor elementis igni & aeri & terræ & aquæ nomina diuinitatis aſcripſerit. Propterea merito cũcta hæc ſcriptura vanitatis arguit, & in primis ſolẽ, dicẽs: Oritur ſol & occidit, & ad locũ ſuũ reuertitur, ibiq; renaſcens gyrat per meridiẽ, & flectitur ad aquilonẽ. Nimirũ in ortu eius, & occaſu in gyro eius auſtrali, & reflectiõe aquilonari, qa magna eſt mutabilitas, magna eſt & vanitas, qa nec homini laborãti ſatis grata eſt productior lux, dũ ſol ad aquilonem reflectitur, nec his qui in auibus ludunt, ſemper placet longanimitas tenebraꝝ, dum gyrat per auſtrũ. Similiterq; in cæteris varietatibus diei & noctis, æſtatis & hyemis, veris & autumni. Sunt quidẽ multa humanæ infirmitatis remedia, ſed multa nihilominus anxietatis tædia, qa nulla in his ſufficientia, imo in omnibus magna indigẽtia eſt. Propterea nec in his, nec in aliquo eoꝝ, quæ ſub ſole ſunt vel fiunt, eſt ſperandũ ſiue confidendũ, q; cuncta vana, cuncta tranſitoria ſint. ¶Hac intentione cuncta vanitatis arguit, tandemq; ipſum hominẽ, cuiuſcunq; ſpes vltra vel extra hæc, pedẽ ſuũ non extendit. Ait em̃: Idcirco interitus vnus eſt hominis, & iumentoꝝ, & æqua vtriuſq; cõditio. Sicut moritur homo, ſic & illa moriunt. Similiter ſpirãt omnia, & nihil habet homo iumẽtis amplius. Cũcta ſubiacent vanitati, & omnia pergunt ad vnũ locũ. De terra facta ſunt, & in terrã pariter reuertentur. Non ergo ſperandũ in homine, quãuis diuino, quãuis potenti. ¶An non & ante iſtũ, pater Dauid idem ſenſerat? Nolite (ait) cõfidere in principibus, in filijs hominum, in quibus nõ eſt ſalus. Exibit ſpũs eius & reuertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eoꝝ. Nonne proinde conſtat, q; ipſe homo ſit vanitas. Hinc idem alibi dicit: Veruntamẽ vniuerſa vanitas, omnis homo viuens. Statimq; duobus hoc ipſum verſiculis aſtruit, qd hic explicatur longiori diſputatione concionatoris: Veruntamen (inquit) in imagine pertranſit homo, ſed & fruſtra cõturbatur. Theſaurizat & ignorat cui cõgregabit ea. Plane idẽ ſenſus eſt in plurimis hoꝝ quæ hic dicit, addẽs etiã hæc: Rurſus deteſtatus ſum omnẽ induſtriam meã, & q̃ ſub ſole ſtudioſiſſime laboraui, habiturus hæredẽ poſt me, quẽ ignoro vtrũ ſapiens an ſtultus ſit futurus, & dominabitur in laboribus meis, quibus deſudaui & ſolicitus fui, & eſt quicq̃ tam vanum?

Curvaniſ tatis arguit omnia. Eccl.3

Pſal.145

Pſal.38

Eccl.2

¶De eo quod ait: Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt em̃ omnis homo, & q; abſq; timore dei, omnis homo viuens ſit vanitas. Cap. XII.

PRo intentione libri huius Eccleſiaſtes, ad hoc breuiter dicendũ, q; in ſolo ſit deo ſperandum, quoniam ſatis dictum arbitramur pro eo, neq; quod in homine, neq; in alia creatura ſperandũ ſit. In pleriſq; pſalmorum ſic fecerat & pater Dauid vbi dixit quod ſupra memorauimus: Veruntamẽ vniuerſa vanitas, omnis homo viuens, &c. Hoc demonſtrare intendens, quod neq; in homine, neq; in theſauro hominis ſperandũ ſit, protinus ait: Et nũc quæ eſt expectatio mea? Quod idẽ eſt, ac ſi dicat: In quo ergo ſperabo? Nonne in dño? Itemq; cum dixiſſet: Nolite cõfidere in principibus, in filijs hominũ, in quibus nõ eſt ſalus: cauſam quoq; ſubiunxit cur in illis nõ ſit ſperandum, dicens: Exibit ſpũs eius, videlicet hominis, & reuertetur homo in terram ſuam, in illa die peribũt omnes cogitationes eoꝝ, protinus exclamauit: Beatus cuius deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in dño deo ipſius, & cætera vſq; in finem pſalmi. Quibus verbis ſpem excitare nititur excitatione rationabili, vt bonũ quod permanet pręferendũ eſſe ſentias omni quod tranſit. ¶Iuxta hunc ſenſum concionator iſte, concionis multitudinẽ ab immoderato amore rerũ tranſeuntium reuocare, & ad æternoꝝ ſpem bonoꝝ excitare cupiens, & hoc multiplici ratione peragens, talem in vltimo facit concluſionẽ: Finem loquendi oẽs pariter audiamus: Deũ time, & mandata eius obſerua, hoc eſt em̃ omnis homo. Et cũcta quæ fiunt, adducet deus in iudiciũ, pro omni errato, ſiue bonũ, ſiue malũ. ¶Quomodo ſapit tibi in palato cordis quod dixit: Hoc eſt em̃ omnis homo? Verbũ eſt, qualẽ ſenſum efficit intellectui tuo? Talem nimirũ efficere debet, qui pertineat ad eandẽ rationẽ, qua dixit æternus & incommutabilis deus: Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos. Egerat em̃ ab initio libri de corruptiõe vanitatis, & cũcta corripiẽs ſiue diſcutiẽs, cõprobauerat, qa omne vanũ, omne qd tranſit, vtiq; ſic eſt, quaſi nõ ſit, nec ipſum hominẽ excipiens quicunq; in vanitate ambulauit. Ait em̃: Dixi in corde meo de filijs hominũ, vt probaret eos deus, & oſtẽderet ſimiles eſſe beſtijs. Idcirco vnus interitus eſt hominis & iumentoꝝ, & æqua vtriuſq; conditio. Et cætera quoꝝ ſupra meminimus, cũ illo pſalmi verſiculo: Veruntamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens. ¶Vt ergo ſciat oĩs concio, p quid fieri debeat, vt humana creatura liberet à ſeruitute corruptiõis. Homo iã nõ ſit vanitas, habẽs eẽ, habẽs participationẽ in idipſum, cũ æterno illo q dicit: Ego ſum qui ſum. Hoc eſt, ait omnis homo, deũ timere, & mãdata eius obſeruare. Ablatiuo caſu dictũ grammatici intelligunt hoc, ac ſi diceret: Deũ timendo, & mandata eius obſeruãdo, accipit eſſe homo, & gra eſt, adhærẽdo deo, q natura eſt. Nã qui adhæret deo, vnus ſpũs

Innulla creatura ſperandum.

Pſal.38.

Pſalm.145

Eccl.12

Hoc eſt omnis homo.

Exod.3

Eccl.3

Pſal 121

Eccl.12

1.Coꝝ.6

Eccl.2 est. Alias aũt homo siue sit rex Israel in Hierusalẽ, siue rex in Babylone præpotens, quantiscunq; affluat delicijs, & fruat bonis, ædificãs sibi domos, & plantans vineas, faciens hortos & pomeria, & extruens aquarũ piscinas, possidẽs seruos & ancillas, armenta quoq; & magnos ouiũ greges, coaceruans sibi argentũ & auru, faciẽs sibi cantores & cantatrices, scyphos & vrceos ad vina fundẽda, qd prodest? Et hæc oĩa vana sunt, & ipse vanitas est.

¶Quod hæc duo, fides, q̃ in parabolis instruitur, & spes, q̃ in Ecclesiaste roborat, operent per tertiũ, scilicet per charitatẽ, quæ in Canticis loquit. Cap. XIII.

Charitas in Canticis ꝑdicatur.

HAec duo, scilicet fides, quã designauimus in parabolis, prædicari, & spes, quæ in Ecclesiaste roborat, per multa argumenta contemnendæ vanitatis, operant per tertium, scilicet per charitatẽ, quæ aperta facie loquitur, sic incipiens: Osculetur me osculo oris sui. De cunctis vocibus libri huius, non opus est nunc astruere, q̃ sint voces charitatis significantes affectũ quatuor personarũ Christi desiderabilis, & ecclesiæ desiderantis, amicorũ & adolescentularum, intendentium audire vocem sponsi dilecti, & vocẽ sponsæ dilectæ, & pro hoc auditu gaudio gaudere. ¶Piget nos segnes, & fatemur, quia piget nos diutius hic immorari, ꝑsertim quia propriũ edidimus olim opusculum, de istis Canticorũ Canticis, distinctũ septem libellis, ad honorẽ dominæ nostræ sanctæ Mariæ perpetuæ virginis, quæ vera sponsa principaliter amici est æterni, scilicet dei patris, sponsa nihilominus & mater filij eiusdẽ dei patris, templũ propriũ charitatis, id ẽ, spũs sancti, de cuius operatione illũ concepit: qui videlicet spũs sanctus charitas est patris & filij. Opus illud accipiat quicunq; audierit auditor benevolus, nõ sicut contrariũ priscis doctoribus, qui in eisdem Canticis latius amorem exposuerunt sanctæ ecclesiæ, sed sicut aliquid supererogatũ vltra lectionem ipsorũ adunando & congregando voces tam magni tamq; diffusi corporis ecclesiæ in vnam animam singularis & vnicæ dilectæ Christi Mariæ. Quia nihil huic disconuenit omnium eorũ, quæcunq; dici vel cantari possunt de magno & sancto amore dilectæ & diligẽtis Christũ ecclesiæ. De ista dumtaxat scriptura hoc dicimus, quæ tota est cantabilis: nã in cæteris scripturis multa sonãt lamentabilia pœnitentis ecclesiæ, in plerisq; peccauit, pro quorũ parte cum fructibus pœnitentiæ lamẽtatur & gemit. Et hæc infra dignitatẽ sunt huius beatæ virginis, cuius vita integerrima nõ habuit cur gemeret, nisi vulnus charitatis, propter dilationẽ plenæ atq; perfectæ beatitudinis in tempore huius peregrinationis.

¶Qũo in tribus istis, fide, spe & charitate, vtiliter speculari possumus, qũo magis ac magis ad congregationẽ sanctæ trinitatis erudiamur. Cap. XIIII.

Epilogus in tres libros Salomonis.

MEmores esse debemus propositi siue intẽtionis, qua sermonẽ cœpimus habere de fide, spe & charitate, secundũ libros istos tres Solomonis, scilicet vt in isto quasi speculo, horũ triũ fidei, spei & charitatis, quandã specularemur similitudinẽ sanctæ trinitatis: quia per hæc tria reformauit hominẽ ad similitudinem suam, iuxta propositum quod proposuerat dicendo: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã. In ista ergo diuinæ similitudinis claritate, in tribus istis fide, spe & charitate, est q̃d vtiliter speculemur, quo aliquantisper magis ac magis ad cognitionẽ eiusdẽ sanctę trinitatis eruditamur, quã nunc in sua maiestate videre nequimus. Ecce intelligim⁹ & scimus, quia fides per spem & per charitatẽ, spes quoq; per fidẽ & per charitatẽ operatur ea, quæ in istis tribus libris, Prouerbiorũ, Ecclesiastis, & Canticorum continentur.

Gene.1.

Quid operatur fides in hoĩe. Prouer.9 Iohan.10

¶Fides nanq; ꝑ spem & per charitatẽ hoc operatur in homine, vt accedat ad illã, quã sapientia ædificauit sibi domũ, vt ad conuiuiũ victimarũ quas illa immolauit, ad bibendum vinũ quod illa miscuit, ad edendũ panẽ mensæ quem illa proposuit, taliter ꝑparata mente, vt similia retribuere velit, scilicet animam ponere pro illo, qui prior in tantum dilexit nos, vt animã suã poneret pro nobis. ¶Spes per fidẽ & per charitatẽ hoc operatur in homine, vt, etiã si persecutor desit, q & facultates terrenas auferre & corpus solet occidere, ipse intelligẽs, qa vana, id est, tranſitoria sunt omnia, relinquat vltroneus ea quæ possidet, iuxta consiliũ dicẽtis: Si vis perfectus esse, vade, vende vniuersa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & veni sequere me. Quantũ est quod speculari possum⁹ in isto speculo siue ænigmate de illa altissimæ trinitatis claritate, cuius faciẽ nũc nõ possumus videre? Exiguum quidem, sed hoc ipsum iam aliqua vitæ æternæ scintilla nobis est.

Quid operatur spes. Matth.19. Iohan.17

Hæc est enĩ vita æterna, ait ipse filius dei, vt cognoscãt te solum verum deum, & quẽ misisti Iesum Christũ. ¶Quid ergo est illud quãtulumcunq;, q̃d videre nunc possumus, per hoc speculũ, in isto ænigmate? Nimirũ opus illud quod necessarium nobis est ad æternã salutẽ credere & scire, quia deus pater per charitatẽ suam, id est, per spiritum sanctũ, proprio filio suo mandatũ hoc dedit vt pateretur pro nobis, & ipse filius per eandẽ charitatem suã, id est, per eundẽ spiritum sanctũ, mandatũ hoc suscepit, obedire vsq; ad mortẽ, mortẽ autem crucis. Quali cũ spe? Illa nimirum, quam per Esaiam nobis annunciauit spi-

Roma.8. Philip.2 Esa.53

ritus ſanctus dicẽs: Si poſuerit pro peccato animã ſuã, videbit ſemẽ longæuũ, & voluntas dñi in manu eius dirigetur. ¶Ipſe aũt pater quali vel quãta fide? Fidelis enim in omnibus verbis, & in iſto maxime, & oĩa opera eius in fide, & opus iſtud præcipue. Quali ergo vel quanta fide mandatũ dedit huius obedientiæ, mandatũ huius patientiæ? Nimirũ tali fide qualis eſt ipſe: tanta fide, quãtus eſt ipſe, fide admirabili, fide inſeparabili, fide perſeueran tiſſima, fide victoriosiſſima. Quãtis irritatus eſt malis hominũ, q̃ maximis peccatis? Attamen perſeuerauerit in propoſito, vel promiſſione tãti boni, & q̃ proceſſerãt de labijs ſuis, irrita nõ fecit. Pro quo & Dauid ſolicitus: Miſerere mei, ait, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris. Quãtis regibus, quãtis regnis armatus diabolus, hoc propoſitũ eis auertere laborauit? Attamẽ euicit fortiſſimus deus, & ſicut propoſuerat, ecce filius eiꝰ deus & homo ſedet à dextris eius. De illa pſeuerãtia fidelis & fortis dei, noſtrũ illud opus exiſtit in duodecim libellis, q̃d intitulatur, De victoria verbi dei.

Pſal. 144
Pſal. 32
Pſal. 88.
Pſal. 50

¶Quod in ſcripturis antiquis noĩa hæc, fidei, ſpei, & charitatis fere ita raro inueniant cũ res ipſa ꝛ vbiq; p̃dicentur, ſicut relatiua nomina, patris & filij & ſpũs ſancti, aut tacentur, aut rariſſime, & cum cautela pronunciantur. Cap. XV.

PRæclara hodie in euangelicis & apoſtolicis literis, & in ore totius eccleſiæ p̃dicatio eſt hoꝝ trium, fidei, ſpei & charitatis. Olim nõ ita. Quotus enim eſt locus in ſcripturis veteris inſtrumẽti, vbi manifeſtatio luceat proprijs nominibus faciẽꝝ iſtaꝝ, fidei, ſpei & charitatis? Notum quidẽ & certum eſt, omnem ſcripturã diuinitus inſpiratã, res ipſas ſiue virtutes intendere, quæ ſignificãtur nominibus iſtis: ſed cũ ita ſit, nihilominus abſoluta eadẽ nomina fere vbiq; p̃dicet, quod iam ex parte monſtrauimus. Relatiua hæc nomina, quæ ſunt, pater & filius & ſpũs ſanctus, aut tacuit, aut rariſſime, & cũ cautela, & nusq̃ ſimul iuncta pronunciauit. ¶Exempli gratia. Cũ (ſicut ſuperius demonſtratũ eſt) fere cuncta, quæ dixit Salomon in parabolis, pertineãt ad gloriã fidei, vbi hoc ipſum nomẽ, quod eſt fides, palã annunciauit? Item in Eccleſiaſte, cũ fere cuncta quæ illic p multa dicuntur argumẽta, hominẽ prouocãt ad coronã ſpei, vbi ſpem ipſam nominauit? In Canticis Canticoꝝ cum fere cuncta pertineant ad ſacramentũ charitatis, ipſam charitatẽ nõ multis vicibus nomine proprio nominauit, dicẽdo: Media charitate conſtrauit. & alibi: Aquæ multæ nõ poterunt extinguere charitatẽ. Item q̃ alibi: Ordinauit in me charitatẽ. ¶Verũ hoc nomine charitatis liberius poterat annunciari, ſiue declamari, etiã pueris illis, hominibus carnalibus illis, qui neſcirẽt, nec ſcire curarẽt quid fides, quid ſpes, quid ſpũalis dilectio ſit, & forte charitatem ſufficientem reputarent viri & mulieris, ſiue mariti & vxoris, parentũ & filiorum, cæterarum q̃ cognationũ, ſiue affinitatũ dilectionẽ carnalem. ¶In diuinis ſermonibus de illa charitate agitur, cuius eſt eccleſiaſtica diffinitio hæc, diligere deũ propter ipſum, & proximũ, non qualemcunq;, ſed inimicũ hominẽ diligere propter deũ. Nunquid ſi huiuſce dilectionis capaces eſſe homines, dixiſſet eis lex: Diliges amicũ tuũ, & odio habebis inimicũ tuũ? Similiter de fide ſentiendum. Si enim fidei capaces tunc eſſent homines, per quã Abraham iuſtificatus eſt, nunquid poſita fuiſſet lex. Et vt per ſimilitudinẽ ſermo iſte magis placeat, nunq̃d ancillã duxiſſet Abraham, niſi ſterilis fuiſſet libera? Verũ nos de his latius alio in opere tractauimus.

Nouũ teſt. longe clarius q̃ vetus p̃dicat, tum abſoluta, tũ relatiua nomina trinitatis.
Canti. 3
Gene. 6
Canti. 1.
Matth. 5
Gene. 15
Roma. 4
Gene. 16
Galat. 4

¶Item de fide, ſpe, & charitate, q̃ per hæc tria in ſanctis ſcripturis aſſimilet ſancta trinitas, & de capitulo Apoſtoli: Tunc aũt cognoſcam, ſicut & cognitus ſum, quid ſit cognoſcere, vel cognoſci. Cap. XVI.

HIc propoſitũ fuit demonſtrare, q̃ hæc tria ſint, per quæ homo ad illam dei ſimilitudinẽ reformetur, quod in initio propoſuit dicẽs: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtrã. Vnde & apoſtolus Iohannes: Scimus, ait, quia cũ apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniã videbimus eum ſicui eſt. Quantũ putas iocunditatis habet demonſtratio, ſiue intelligentia hæc? Nam beati quidẽ ſancti prophetæ pro eo q̃ in manu eoꝝ dominus aſſimilatus eſt, ſicut in Oſee dicit, & nos iam ante memi nimus: Et locutus ſum ſuper prophetas, & ego viſiones multiplicaui, & in manu prophetarũ aſſimilatus ſum, ſed nihilominus ſancti & electi oẽs beati, quia ſancta trinitas, vnus deus, pater & filius & ſpũs ſanctus, per hæc tria, fidem, ſpem & charitatẽ, aſſimilatur eis. Hic aſſimilationis modus eſt vniuerſalis. ¶Habuerũt ſancti patriarchæ, Abrahã, Iſaac, & Iacob (q & ipſi prophetæ fuerunt) quaſdã proprias in ſemetipſis aſſimilationes, patris, & filij, & ſpũs ſancti, quod & ſuo loco cõmemorauimus, ſed hæc eſt affimilatio vniuerſalis claritas fidei, ſpei & charitatis, quę videlicet aſſimilatio in æternũ manebit. ¶Delectamur rei magnitudine, ſed labor eſt in delectatiõe, dũ ſermo deficit inualidus, & quãtillũ in mẽte ſuggerit ſpũs, fari geſtiens lingua non aſſequitur. Capitulũ quippe magnum eſt, in quo vel circa quod pene defeſſus animus iã terminare properat, ſermonẽ habitũ de his tribus. Quod capitulum? Nunc, inquit Apoſtolus, cognoſco ex parte, tunc aũt cognoſcam ſicut

1. lohan. 3
Oſee. 12.
Materia inenarrabilis aĩo p ſpm ſuggeſta.
1. Cor. 13

& cognitus sum. Nunc aũt manent, fides, spes, charitas, tria hæc. Maior autem horũ est charitas. Qua eñ voce, qualibus verbis, hoꝛ possumus verborum sensum consequi? Verbum quippe cognitionis, duaꝛ quendã significat contractum siue sensum conscientiarũ, nimiam nimisq; familiarẽ habentẽ fiduciam in alterutrum, qui neq; per lectionẽ, neq; p auditionẽ, sed per solũ satis anima scire potest experimentum. ¶Multum est quod sacra scriptura de mutua cognitione spũs dei & spiritus hominis agit per similitudinẽ. Exempli gratia: Et gaudebit sponsus sup sponsam, & gaudebit super te deus tuus. Quod ergo dicit, tunc cognoscã sicxt & cognitus sum, verbo cognitiõis sempiternũ insinuare voles vsum charitatis, siue torrentẽ voluptatis, redundantẽ ex secreto diuinitatis in interiora animæ diligẽtis, quis digne verbis explicare possit? Absconditũ est à nobis toto huius nostræ peregrinationis tẽpore: propter quod Psalmista suspirãs dicit: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ dñe, quam abscondisti timentibus te. Si absconditum est ab omni viuente, imo peregrinãte in ista mortalitate, vt recte dicat, nũc cognosco ex parte. Quidnã est, nunc cognosco ex parte, pſertim quia subiungit: Tunc aũt cognoscam sicut & cognitus sum? Per supradictã similitudinem in hoc sensu adiuuemur, qua dictum est, & gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te deus tuus. Nunq̃ enim sponsa plene cognoscit sponsi affectũ, nisi dum per naturalem commixtionem fiunt corpus vnũ, ibi plane dicere potest, nunc cognosco sicut & cognita sum.

Esai. 62.
Psal. 30.
1. Corꝛ. 13
Esa. 62

¶Quo sensu vel qua intentione dixerit Apostolus: Nunc aũt manẽt fides, spes, charitas, tria hæc: maior aũt hoꝛ est charitas, & q hæc tria sunt inseparabilia, sicut & ipsa trinitas. Cap. XVII.

Quæstio

TAndem & illud quæsitu dignũ est, quo sensu vel qua intentione dixerit Apostolus, nunc aũt manent fides, spes, charitas, tria hæc, maior autem horũ est charitas. Nã in beata trinitate, cuius in anima hominis similitudinẽ per hæc tria formari iam diximus, fidẽ, spem & charitatẽ: certum nouimus, quia nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales. Hic aũt in ista imagine siue similitudine, est maius, & est minus: est prius & posterius: & nõ parua inæqualitas, cũ & supra dixerit: Et si habuero omnẽ fidẽ, ita vt montes transferam, charitatẽ aũt non habeã, nihil sum. Et deinde cõpositis tribus istis, fide, spe & charitate, dicat, maior aũt hoꝛ est charitas. ¶Ad hæc, inquã, fides vera nunq̃ sine charitate. Et charitas vera nunq̃ sine fide est. Sicut indiuisus est vnus & trinus deus, pater & filius & spiritus sanctus, sic indiuisa est vna & trina virtus, fides, spes & charitas, quæ respectu trinitatis in anima hominũ efficit. Verũ de Apostolo scire debemus: qa est, vbi suo sensu fidem p̃dicat, & est, vbi sensu alioꝛ sic de fide loquitur, vt eos, qui quasi de fide nimis p̃sumunt, arguat & corripiat. Deniq; suo sensu fidẽ prædicat, ita vt fidẽ, spem & charitatẽ, quia vere inseparabilia sunt hæc, simul cõprehendat cũ dicit: Ei vero qui nõ operatur, credenti aũt in eũ simul qui iustificat impiũ, reputatur fides eius ad iustitiam. Et subinde: Dicimus eñ quia reputata est fides Abrahæ ad iustitiã. Item: Non eñ per legẽ promissio Abrahæ, vt hæres esset mundi, sed per iustitiã fidei. Hæc & cætera cũ dicit, nimiꝛ fidẽ p̃dicat, non mortuã aut nudã, sed feruore charitatis viuã, corona spei ornatã. ¶Et sicut sanctã trinitatem vno interdũ patris nole inuocamus: Exempli gratia, cũ dicimus: Pater noster qes in cœlis: ita & hic fidẽ, spem & charitatẽ vno p̃dicat & subintelligi vult nole fidei. Porro iloꝛ, quibus loquebat, scilicet Chorinthioꝛ sensu, quasi fidẽ à charitate seiunxit, dicẽdo, q̃d supra meminimus, Et si habuero oẽm fidẽ, ita vt mõtes transferã, charitatẽ aũt nõ habuero, nihil sum. Illi nãq; fidẽ à charitate lõge seiungebãt, qa cũ sine charitate essent, fidẽ Chri se habere putabãt. Quapropter & redarguit eos, sic incipiẽs: Obsecro aũt vos p nomẽ dñi nostri Iesu Chri, vt idip̃m dicatis, & nõ sint in vobis schismata: Significatũ est mihi de vobis, fratres mei, q cõtentiones sint inter vos. Hoc aũt ab initio nõ expediebat, vt primũ p̃dicaret scilicet fidẽ, nihil prodesse nisi p dilectionẽ operet, vel q (sicut ait apostolus Iacobus) fides mortua sit sine operibus. Magna cũ cautela & discretione prouidendũ nouerat, quatenus in primis saltẽ nomen dñi Christi Iesu, à rudibus & eatenus idololatris populis reciperet, & deinde opera bona superædificarent. Propter hoc sapienti architecto iure seipsum assimilauit, dicẽs eisdẽ Corinthijs: Secundũ gratiam dei, quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentũ posui, alius aũt superædificat, &c.

Matth. 6
1. Corꝛ. 13
Ibidem.
1. Cor. 1.
Galat. 5
Iacobi, 2
1. Corꝛ. 3.

¶Orandũ esse, vt qm̃ per hæc tria reformamur ad similitudinẽ trinitatis, augeat in nobis fidẽ, augeat spem, augeat charitatẽ beata trinitas. Cap. XVIII.

Oratio ad beatam trinitatem.

QVoniã igitur p hæc ad similitudinẽ tui reformamur, auge in nobis fidem, auge spem, auge charitatẽ, ò beata trinitas. Hæc sunt eñ diuitiæ nr̃æ, hic thesaurus noster, hæc vita nr̃a o beata trinitas. Hæc sapientia nostra, hæc fortitudo nr̃a, hæc gloria nr̃a, o beata trinitas: hoc desideriũ nr̃m, hoc fũdamẽtũ sempiternũ

Hæc

Hæc lux oculoꝝ nostroꝝ, ò beata trinitas. Hæc iustitia nostra, hęc lætitia nostra, hoc gaudium nostrum ò beata trinitas. Hæc misericordia nostra, hæc consolatio nostra, hęc fiducia nostra ò beata trinitas. Hoc decus nostrum, hæc victoria nostra, hæc corona nostra, o beata trinitas. Hæc igit̃ auge in nobis, vt in æternum viuentes benedicamus tibi.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. DE GLORIFICATIONE TRINITATIS, & processione sancti spiritus.

LIBER OCTAVVS.

¶Confessionem siue laudem sanctæ trinitatis canticum esse domini, quod ad interrogationem hæreticoꝝ non debeat cantari in terra aliena: Super flumina Babylonis. Cap. I.

CAnticum domini iam cantare gestimus, hymnum & de canticis Syon. Verba cantionum, qbus vel qualibus sancta trinitas deus deoꝝ laudat̃ in te, o superna Syon, sed cantũ nostrum fletus intercipit, dum adhuc sedemus hic super flumina Babylonis. Quid ergo? Cessabimus cantare, & in salicibus in medio eius suspendemus organa nostra, dicentes: Qũo cantabimus canticum dñi in terra aliena? Minime cessabimus, imo non interrogati cantabimus vltro verba cantionum dñi. Neq; em̃ interrogamur, aut interrogari volumus ab his, q captiuos duxerunt nos. Solent Babylonij .s. filij huius seculi, confusione digni, interrogare verba cantionum, nõ vt ipsi capiant fidei fructum, vel vt nos pascamus, sed vt oblectemus auriculas eoꝝ. Maxime vt pro velle ipsoꝝ in puersum trahamus voces scripturaꝝ, quæ cãtiones dñi sunt, qualiũ videlicet Babylonioꝝ deterrimi hostes sanctę trinitatis Arriani extiterũt. ¶Cõfortemur ad cãtandũ, nõ obliti Hierl'm. i. intẽtionẽ nõ terrenã, sed cœlestẽ, & hãc videlicet supnã Hierl'm propositã habẽtes, in principio lætitiæ nostræ, q̃d est principalẽ causam hãc habere cantãdi. i. p̃dicãdi gloriã sanctæ trinitatis, vt nõ hoĩbus eiusmodi, sed ipsi vero vni ac soli deo mereamur placere. Cõfortemur (inquã) & vt cõstantes simus recordemur qd hic acciderit, qd vel qualiter in Babylone gestũ sit. Primo ip̃am rẽ gestã siue historiã sacrã ponamus, & deinde mysteriũ ad consolationẽ nostri subscribamus.

Psal. 136

Cantiones dñi sacra scriptura

De tribus pueris victoribus in medio Babylonicæ fornacis, ꝙ in eis sancta trinitas auxilij sui præsentiam contra caput idololatriæ demonstrauerit pariter & significauerit. Cap. II.

NAbuchodonosor rex fecit statuam aureã, altitudine cubitoꝝ sexaginta, & latitudine cubitoꝝ sex, & iussit p̃conis voce clamari. Vobis dr̃ populis tribubus & linguis. In hora qua audieritis sonitũ tubæ, & fistulæ, & cytharæ, & sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & vniuersi gñis musicoꝝ, cadẽtes adorare statuã auream quã cõstituit Nabuchodonosor rex, Si qs autẽ nõ prostratus adorauerit, eadem hora mittet̃ in fornacẽ ignis ardẽtis. Hoc edictũ contẽnentes, & hãc pœnam nõ metuẽtes tres pueri Sydrach, Misach, & Abdenago, missi sunt in caminum ignis, & nõ tetigit eos oĩno ignis, neq; cõtristauit, nec qcq̃ molestiæ intulit. Tũc Nabuchodonosor rex obstupuit, & ait optimatibus suis: Hõne tres viros misimus in mediũ ignis cõpeditos? Quibus rñdentibus: Vere rex. Ecce (inqt) ego video viuos quatuor solutos, & ambulãtes in medio ignis, & nihil in eis corruptiõis, & spẽs quarti similis est filio dei. Hoc miraculũ intm̃ apud Nabuchodonosor valuit, vt diceret: Signa & mirabilia fecit apud me deus excelsus. Placuit ergo mihi p̃dicare signa eius, qa magna sunt, & mirabilia eius, qa fortia, & regnũ eius, regnũ sempiternũ, & ptãs eius in generatiõe & generationẽ. ¶Hęc res gesta, res tã victoriosa, nonne tã gloriose sanctã trinitatẽ in istis tribus pueris p̃dicat, sicut alia res gesta in tribus angelis, q̃s Abrahã hospitio suscepit, eandẽ trinitatẽ significauerat? ꝑpulchra & delectabilis est cõsideratio hæc. Si ꝑpendas, siue recogites, qa beatæ trinitati, & in istis tribus pueris carneis, & in illis tribus pueris angelicis, vnũ idemq; negotiũ fuit. ¶Quod vel quale negotium? Nimiꝝ istud valde magnũ negotiũ, & cura pergrãdis, vt impleret̃ verbum promissionis: illic, vt nasceret̃ Isaac, principium seminis vel genealogiæ nascituri Christi: hic, vt consolationem haberet in illa captiuitate Babylonis, genus Abrahæ siue Iudæa

Deute. 3

Historia trium pueroꝝ in camino

Gen 18.

Negotium trinitatis circa Iudæos ꝑpter nascituꝝ Chr̃m

Vtrobiq; vero chr̃s illic per Isaac hic per filium dei significatur.

parens nascituri eiusdem Chri. Intendebat em diabolus per impios hoies delere, vt non esset genus illud, vnde nascitur erat hoc semen. i. Chrus, sicut Abrahæ promissum, & per prophetas multos iam fuerat pdictum. Idcirco & multa signa, & hoc signũ maximũ fecit deus excelsus in oculis illor, q captiuauerãt illum dei ppl'm, vt cõseruati inter gentes, tandem remitterent filij peregrinationis illuc, vbi oportebat ex eis nasci Chr'm, sicut iamdudum pcinebat congratulando vox prophetica, dicens: Virgo Israel reuertere in ciuitates tuas, vsquequo dolens auerteris? Generabis dominum saluatorem.

Qũo illi historiæ, siue regi gestæ conueniant, & voces, & sensus mystici psamli. 136.

Sup flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus. Cap. III.

Hiere. 31 Psal. 136 Iudei recordabant Syon propter nascitur in Iudæa christum Gene. 22 Gene. 49 Psal. 131

OPeræpretiũ est puidere, qũo huic historię, siue rei gestæ cõueniunt voces psalmi supra memorati: Sup flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Syon. Videbat nanq; spũs propheticus iã tpibus Dauid, q psalmũ illũ decinit, futurã captiuitatẽ illius ppli in Babylonẽ. De q videlicet ppło iplẽdã expectabant sancti, pmissionẽ. s. Chri natiuitatẽ, scdm quod dixerat deus ad Abrahã: Et in semine tuo benedicent oes gentes, & scdm qd dixerat idẽ deus p os Iacob: Nõ auferet sceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat q mittendus est. Scdm hæc verba, constabat nascitur esse Chr'm ex semine Abrahæ, de tribu Iuda. Vbi? Non vtiq; in Babylone, sed in Syon, siue in Hierl'm. i. in terra cuius metropolis erat Hierl'm. s. in Bethleem. Et hoc ipm spũs propheticus puidebat, atq; pdixerat. Ait em idem Dauid: Ecce audiuimus eum in Ephrata. Deniq; Ephrata ipsa est Bethleem. Post illum, videlicet Dauid, scriptum est p alium Prophetã: Et tu Bethleem Ephrata, siue terra Iuda, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredie, qui sit dominator in Israel. Medius hor Esaias ita dixit, rem eandẽ per spm prospiciens: Quia de Syon exibit lex, & verbum dñi de Hierusalem. Quàm iustum ergo desiderium debuit esse hoibus illius captiuitatis, filijs illis peregrinationis reuertendi in terrã Iudæ? Dixit ergo tam longe aut spũs propheticus, in psona illor: Sup flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur Syon. Quęnam alia causa digna erat, nisi ista, quã diximus, propter quã illius terrenę Syon recordarent? Propter quam dicebat spũs propheticus in persona cuiusq; illorum, qbus reuertendi licentia dabat: Si oblitus tui fuero Hierl'm, obliuioni detur dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non proposuero Hierl'm, in principio lætitiæ meæ, subiungẽs: Memor esto dñe filior Edom in die Hierlm, q dicunt: Exinanite, exinanite vsq; ad fundamẽtum in ea. ¶ Illi nanq;. s. filij Edom, maxime execrabiles fuerunt, pro eo quod cum frẽs scdm carnẽ Israelis existerent, ipsi præcipue aduersati sunt ab exitu Israel de Aegypto, & gentes cæteras aduersus eos sæpe concitauerunt, & adiuuerunt & captiuitati illor, sicut & cæteris casibus insultauerunt. Cuius furoris & indignationis pseuerantis vsq; in finẽ, dicit in lamentationibus: Gaude & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus, ad te quoq; pueniet calix, inebriaberis atq; nudaberis. Quibus nimir in verbis, eadẽ iustitiæ vindicta denuntiat, quæ in verbis istis expetebat: Memento dñe filior Edom in die Hierl'm. Qui propter causam iam dictã. s. propter spem Chri nasciturí recordatus est illius terræ Syon, non etiã recordatus est cœlestis Syon? Et q propter desiderium tantæ spei, carnis appetitus, & Babylonicas contẽpsit delitias, vt rediret in terrã illam, habens reuertendi licentiã: nonne illi beatitudo hæc congruit, beatus q tenebit, & allidet paruulos suos ad petram? Non vacat singulis horis immorari, transeamus ad eum qui magis ad nos ptinet mysticum sensum eiusdem psalmi, vti propositum est.

Filij Edom infesti tuerũt filijs Israhel Exodi. 15. Mume. 20. Amos. 1 Thren. 4

Psalm. 136.

Michę. 5 Esaię. 2

Quod non nobis æque magna sit, vt fuit antiquis sanctis, huiuscemodi conquæstionis causa in salicibus, in medio eius suspendimus organa nostra, quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena. Cap. IIII.

Nobis minor est flendi causa q fuit antiqs

SCciendum in primis, quia non ęque magna nobis nunc est, vt antiquis erat, huiuscemodi conquæstionis causa, vt dicamus: In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Flendum qdem nobis est, quicunq; spem habemus futuri seculi, qui filij sumus illius, quæ sursum est Hierusalem, ciuitas dei viuentis, in qua videtur gloria sanctæ trinitatis, secundũ hoc ipm nomen Hierusalem, interpretatur enim visio pacis. Flendum (inquam) quia dum sumus in corpore, peregrinamur ab illa visione, & totus mundus nobis est Babylon, sed in ipo flectu hic plus habemus gaudij, & consolationis, quia quem nasciturum expectabant flentes illi, iam natus est Christus, sol generis humani. ¶ Et tanta est flentiũ distantia, vt dicas: Quia illi fleuerunt in nocte, nos autem flemus quasi in die, & liberius quàm illi inter ipsos fletus possumus organa nostra tangere, & canticum domini cantare, id est, os nostrum aperire, & fidem sanctæ trinitatis palam prædicare. Hoc facere illis non licebat, neque enim talis prædicatio tunc portari poterat. Nam de solis dicimus filijs illius captiuitatis

horum

horum notissimi sunt tres pueri supra memorati, qa suo numero præsentiam, & curã adesse monstrauerunt beatæ trinitatis, dũ tripudiant in camino ignis ardentis, sed & de oñi bus sanctis antiquioribus, patriarchis, & regibus, & prophetis, qcunq; cognouerunt mysteriũ eiusdẽ sanctæ trinitatis. ¶Salices eñ erant non solum hoïes Babylonij, siue Assyrij siue Persæ, & Mœdi, verumetiã hoïes Israelitici, siue Iudaici generis, ita vt oporteret maxime propter eos cantionis huiusce organa suspendi. i. gloriam sanctæ trinitatis, aut reticere, aut sic loqui, vt nõ audiret foris, sic scribere, vt signatus liber non posset vulgo legi. Quid tandẽ accidit, vel qd actum est, vt vacaret nobis cantare canticũ dñi, cantare siue clamare cũ sanctis Seraphin, sanctus, sanctus, sanctus dñs deus exercituum, plena est oïs terra gloria tua, atq; hic modo fidem nominis tui palam p̃dicare ò beata trinitas? Qũo accidit, vt ita possemus cantare canticum domini in terra aliena?

Dani.3 Salices erãt etiã Iudæi.

Esa.6

De magna Roma, quod ipa fuerit magna Babylonia, q̃ diu persecutionem contra cultores eiusdem trinitatis, quæ apud illam priorem Babyloniam clarificata est in illis tribus pueris. Cap. V.

MIra res, ipsa, quæ fuerit Babylon quædã, Hierl'm facta est filia supernę Hierl'm facta est & noua Syon, quæ fuerat Babylon: illam, quæ dicit, vrbẽ Romanã dicimus, qa fuit Babylon, & nunc est quædã Syon: Est (inquã) secundum fidem beati Petri apostoli mater ciuitatum fidelis Syon. Tunc erat ista Babylon, qñ scripsit idem Petrus in epistola sua: Salutat vos ecclesia quæ est in Babylone electa. Romã quippe tropice pcussit ista sententia. Cum adhuc esset ista Babylon, & rex eius Nabuchodonosor. s. Nero, siue Decius, aut Diocletianus, vel quiscunq; talium, ipsa cum Nabuchodonosor statuam erexit magnam, & altam nimis, & populis, tribubus & linguis edixit, vt cadentes adorarent statuã, & si qs prostratus nõ adoraret, mitteret in fornacem ignis ardentis. Idololatriã quippe quoad potuit illud caput orbis in sublime extulit, ex eo simulachra sua magis æmulatũ est, ex quo nouam p̃dicationẽ audiuit vnius dei patris, & filij, & spũs sancti. Et ex eo vniuersam fere mundi latitudinem publicis edictis, legibus q̃ scriptis quasi vnã fornacẽ ignis, velut vnum caminum, multimodæ tribulatiõis atq; ardentissimæ psecutionis, cõtra Chr̃ianum nomẽ efficit. ¶ Sed qd profecit? Sicut angelus dñi descendens in fornacẽ cum illis tribus pueris, excussit flammã ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quasi ventũ roris flantẽ, & non tetigit eos omnino ignis, neq; contristauit, nec quicq̃ molestiæ intulit, sic filius dei, angelus magni consilij, cunctis testibus suis, confessoribus sanctę trinitatis, in illa tribulatione ita p̃sens interfuit, sic vel ex eo p̃t intelligi, qp vni ex illis Petro visibiliter occurrens, adoratus q̃ ab eo, & interrogatus: Dñe, quo vadis. Respondit, dicens: Vado Romam iterũ crucifigi, & sic excussit flammã ignis de fornace, fecit q̃ medium fornacis, quasi ventum roris flantẽ, sicut expertum sese ostendit ipse martyr Laurentius, q cum assaret, dixit: O insania vestra, infelices non cognoscitis, qa carbones vestri non ardorem mihi, sed refrigerium præstant. ¶Quid multa? Sicut ille Nabuchodonosor, tunc quàmuis instabilis & inanis, cognouit & confessus est filium dei. Dixit enim: Ecce ego video viros quatuor solutos, & ambulantes in in medio ignis, & spẽs quarti similis est filio dei: sic & multo verius, multo q̃ constantius, Romanũ imperiũ tandẽ cognouit filium dei, & nunc vsq; firmiter tenet, tenendam q̃ pronuntiat illam vocẽ cõfessionis B. Petri: Tu es Chr̃us filius dei viui, ita vt etiã ad confessionẽ istam cõpellat gẽtes cæteras, & quodãmodo dicit: A me ergo positum est hoc decretũ, vt omnis populus, & tribus, & lingua, quæcunq; locuta fuerit blasphemiã cõtra deum Sydrach, Misach, & Abdenago, siue manifestius, contra deum patrẽ, & filium, & spiritum sanctum, dispereat & domus eius vastetur. Neque enim est deus alius, qui possit ita saluare.

Roma trõpice Babylon dicta 1. Petri. 5

Danie. 3

Similitudo trium puerorũ ad martyres Christi sub Romanis

Vide hist. riã Egesip. lib. 3. ca. 2

Roma. Imperium ad Christũ cõuersum.

Matth. 16

Danie. 7

Quàm pulchrum sit mysterium, in eo quod dictum est: Tunc hi tres quasi ex vno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant deum, & de fornace succensa septuplum, quam succendi consueuerat, quid ibi numerus septenarius valeat. Cap. VI.

TAnguntur igitur organa, resonant verba cantionum, prædicantia deum in vnitate trinum, in trinitate vnum, succinente voce psalmi: Quoniã omnes dij gentium dæmonia. Hic autẽ dominus cœlos fecit. Quàm pulchrũ mysterium, quàm iocundum in cœlo & in terra spectaculum. Tunc (inqt) hi tres quasi ex vno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant deum. Etenim nos omnes homines, quor̃ est vna catholica fides, sumus quasi tres, & vnum os habemus omnes. Tres (inquam) sumus, quia de tribus pendemus. Quibus de tribus? Tres sunt (ait Iohannes apostolus) q testimonium dant in cœlo, pater, & verbũ, & spũs sanctus, & hi tres vnum sunt. Canticum nostrũ siue verba cantionum nostrar̃, laudationes sunt, glorificationes sunt, benedictiones sunt, quasi ex vno ore trium flendo canẽtium, canendo flentium, canẽdo & flendo septenariũ

Psal. 95

Dani. 3

1. Iohan. 5

peccatũ

Peccatum Babylonis,accusantium. ¶Quo septenarium ait litera sacra: Et præcepit Nabuchodonosor vt succenderet fornax,septuplũ q̃ succendi consueuerat.Septenarius numerus insolubilis est,neq; eñ in æquas partes,p̃ter solas vnitates diuidi potest,& plerũq; in scripturis vniuersitatẽ significat,alias malox,alias bonox. Malox,vt illic de qua deierat septem dæmonia,Bonox,vt illic: septies in die laudẽ dixi tibi.Significat & cor impœnitens,vt illic: Septies vltio dabit de Cain. Cum hac significatione libet hic accipere, qđ dictum est: Et p̃cepit vt succenderet fornax septuplum,q̃ succendi consueuerat,vt intelligamus irremissibile p̃ctũ Babyloniox.i.omnium impiox,q quoad potuerunt,sctos persecuti sunt,& corde impœnitenti pdurauerunt. Qua voce,quibus verbis accusat nostrum Canticum peccatum illorum? Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem,& cætera,de quibus iam supra dictum est.

Nũer⁹ septenari⁹ in bonã & ĩ malã ptẽ accipit̃ Marc.16. Psal.118 Gene.4 Dani.3. Psal.136

De quatuor bestijs,leæna,vrso,pardo, & alia sine nomine terribili atque admirabili,quod contra singulas earum oppositum fuerit auxiliũ trinitatis, sub sacramento numeri ternarij. Cap.VII.

QVoniam de mysterio numeri ternarij sermonem cœpimus demonstrantes, qa sancta trinitas per hunc numex captiuox in fornace laudantium deum,auxilij sui p̃sentiam illi populo præclare significauit,libet adhuc longius prosequi.¶Sciendum quippe,quia cum quatuor fuerint grandes bestiæ, quæ ascendebant(ait Daniel) de mari diuersæ inter se:prima,quasi leæna,quod fuit regnũ Babyloniox,alia similis vrso,q̃d fuit regnum Persarum atq; Mœdorum:alia quasi pardus,qđ fuit regnum Græcorum:quarta sine nomine terribilis atq; mirabilis,& fortis nimis, quod fuit regnum Romanorum. ¶Contra singulas bestias,siue regna bestialia inuenies oppositum ternarij numeri sacrm, id est,auxilium dñi p tres homines impensum,ad reseruandum siue liberandũ illum tunc tpis peculiarem dei populum. Magnũ quippe tunc(vt superius iam dictum est)negotiũ agebatur,pro quo sancta trinitas solicita esse, & solicitudinis signum tali numero,s.ternario,demonstrare laudabiliter dignaret. Nunq d eñ parum quis putat, quod depopulo illo Christus deus & homo secundum promissionẽ nascituros erat. Nimirox pro causa ista dignum se beata trinitas faciebat,in eo q̃ de reseruatione gentis illius curare,& solicitam esse significabat. ¶Et de prima qdem bestia,qđ erat regnum Babylonicum,iam dictum est,sed deest aliquid.Potest eñ dicere aliqs,quia non p̃ solos tres pueros,sed & p̃ quartũ Danielem,Nabuchodonosor victus,& deus glorificatus est.Determinãda ergo est causa trium puerox diligentius ab illa causa Danielis,propter quam Nabuchodonosor cecidit in faciem suam,& Danielẽ adorauit,& ab illa propter quam (iubente deo)Balthassar indutus ẽ Daniel purpura & circundata est torques aurea collo eius, & prædicatũ est de eo & ab illa propter quam missus est idem Daniel in lacum leonum: & deus ait,misit angelũ suum,& cõclusit ora leonum,& nõ nocuerunt mihi, qa corã eo iustitia inuenta est in me, Ab istis(inquam)tribus causis,in qbus vnus idemq; deus trinus & vnus, vnum Danielem clarificauit,clare secernenda est causa vna, propter quam tres pueros in fornacem ignis missos liberando,deus idem semetipsum clarificauit. Hæc enim sola causa trium puerox idololatria imo & caput idololatriæ fuit,ante quod nullus regum aut principũ leges motis legitur dictitasse pro zelo idoli sui.Nonne igitur eo magis constat, quod non casu,sed prouidentia dei,tantum modo tres pueri sunt illi martyrio destinati,quo bestia leæna docta fuit saltem ad horam assumere vocem hominis,& deum confiteri.

Dani.7. Quatuor grãdes bestiæ,quatuor regna

Auxiliũ dñi p tres hoies in singulis quatuor regnorum

Alia cã Daniel,alia trium pueroz

Danie.2

Dani.5.

Danie.14

De vrso,id est,regno Persarum & Mœdorum,qũo ibi altissimus suam potentiam clarificauit sub eodem sacramento numeri ternarij, id est, trium regum,in reædificatione templi vel ciuitatis. Cap.VIII.

NVnc demũ de alia bestia,quæ erat similis vrso.s. de regno Persarum & Mœdorum, accipe qũo altissimus suam potentiam clarificauerit,eodem sub sacramento numeri ternarij.In anno primo Cyri regis Persarum, vt impleret verbum dñi exore Hieremiæ: Suscitauit dominus spm̃ Cyri regis Persarum,& transduxit vocem vniuerso regno suo,etiam per scripturã dicens: Hæc dicens Cyrus rex Persax, Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cœli,& ipe præcepit mihi, vt ædificarẽ ei domũ in Hierusalẽ, quæ est in Iudæa. Hac voce transducta cum ascẽdissent oẽs,quorum suscitauerat deus spm̃,vt ascenderent ad ædificandum templum domini,cum vasis argenteis & aureis, quæ tulerat Nabuchodonosor de Hierusalem,& ædificare incepissent templum domini: audierunt hostes,& impedierunt opus domus domini,& intermissum est, & non fiebat vsq; ad annum secundum Darij regis Persax. Ille videlicet Darius,confirmans decretum,quod propositum erat huiusmodi: Oñis homo,q eam mutauerit iussionem,tollat lignum de domo ipsius,& erigatur,& configat in eo, domus autẽ eius publicetur,Deus autem qui habitare fecit nomẽ suum ibi,dissipet omnia regna,& populum,q̃ exten

1.Esd.1

1.Esdr.6

extenderit manum ſuam,vt repugnet & diſſipet domũ dei,illam quæ ẽ Hieruſalẽ,ita ſubſcripſit,Ego Darius ſtatui decretum,q̃d ſtudioſe impleri volo.Poſt hæc verba tertius Artaxerxes idip̃m corroborans,ita ſcripſit Artaxerxes rex regũ, Eſdræ ſacerdoti,ſcribæ legis dei cœli doctiſſimo ſalutẽ. A me decretũ eſt,vt cuicũq; placuerit in regno meo de populo Iſrael,& de ſacerdotibus eius,& de Leuitis ire in Hieruſ̃m,tecũ vadat &c.vſq;,ſed & imperitos docete libere,& omnis q̃ non facit legẽ dei tui,& legẽ regis diligenter,iudiciũ erit de eo ſiue in mortẽ, ſiue in exiliũ, ſiue in condemnationẽ ſubſtantiæ ſuæ,vel certe in carcerem. ¶Nunq̃d caſu hoc mirabile accidit,vt quẽ verum & ſolum deũ contra caput idololatriæ Babylonicæ teſtificata eſt,in camino ignis victoriosa fides trium puerorũ Iudæorũ,illius domũ & ciuitatẽ,quæ deſtructa fuerat,reædificare iuberet cõcordi decreto, beneuolentia trium regũ Paganorũ? Non vtiq; caſu,ſed cœleſti induſtria,p̃ magnum ac ſemp̃ prouidũ ſanctæ & indiuiduæ trinitatis cõſilium. ¶Difficile videt,ac pene impoſſibile,q̃d dicimus ſanctã trinitatẽ aſſimilatã fuiſſe etiã in tribus p̃dictis regib⁹ gẽtilibus,imo nec nos iſtud ſuſpicari auderemus,niſi q̃a hoc ipſ̃m primus authoritate ſua p̃ os Eſaiæ prophetæ declamauit longe añ ſp̃us ſ̃ctus de Cyro,q̃ fuit horũ triũ primus. ¶Præmiſſo nãq; Ego dñs faciens omnia,extendens cœlos,& ſtabiliens terram, q̃ dico profundo,deſolare,& flumina tua arefaciam,q̃ dico Cyro,paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis, q̃ dico Hieruſalem ædificaberis, & templo fundaberis,ita ſubiunxit.Hæc dicit dñs Chr̃o meo Cyro,cuius apprehendi dextram.&c.vſq;:vt ſcias q̃a ego dñs,q̃ voco nomen tuum deus Iſrael,propter ſeruum meum Iacob & Iſrael electum meum,& vocaui te nomine tuo, aſſimilaui te, & non cognouiſti me:accinxi te, & non cognouiſti me. ¶Niſi(inquam)ante tot annos iſtud authoritate ſua ſignaſſet ſpiritus ſanctus,dicendo illi Cyro tanto poſterius naſcituro,aſſimilaui te,& niſi ratio conduceret, conuenire vel congruere cæteris eiuſdem beneuolentiæ regibus Dario & Artaxerxi, quod vni Cyro dictũ eſt,aſſimilaui te.Quis auderet dicere ſanctam trinitatem in tribus paganis regibus pro tali opere aſſimilaui fuiſſe?

1.Eſdr.7

Trinitatis cõſiliũ p̃ tres illos reges

Eſa.44.45 Prophetia Eſaiæ de Cyro rege Perſarum

Trinitas aſſimilata i tribus regib⁹ Perſarum,

Item, quomodo ex tribus tantum perſonis præuiſum eſt auxilium ſanctæ trinitatis aduerſus Aman, ne deleret genus Iudæorum, vnde oportebat Chriſtum naſci. Cap.IX.

VEniam ad illam eiuſdẽ vrſi ferocitatẽ .i. eiuſdem regni Perſarũ & Mœdorum crudelitatem ac ſæuitiam plus q̃ beſtialem, quando ſub rege Aſſuero conatus eſt diabolus hoc efficere,vt ſalutis noſtræ radix funditus extirparetur,agente Aman ſuperbiſſimo, & ſuggerente regi Aſſuero, quatenus miſſis epiſtolis per omne(quod latiſſimum erat)regnum eius, vniuerſum Iudæorũ genus vna die deleretur. ¶Quomodo vel per quantos hoies econtra præuidit trinitas vnus deus,& ſolicitus fuit pro gente illa,quæ arbor erat vnica,vnde ſalutis fructus omni mũdo,& vita æterna Chr̃s erat naſciturus? Tantummodo p̃ iſtos tres,Heſter & Mardochæum, & ipſ̃m regẽ Aſſuerum. Nullatenus ergo dubitauerim illi quoq; regi Aſſuero in rõne iſta congruere illud, quod vni Cyro,longe anteq̃ naſceret,prophetica voce(vt ſupra memorauimus)dictũ ẽt aſſimilaui te, & non cognouiſti me. ¶Quid em̃? Nonne illum deus pater quodãmodo aſſimilauit ſibi in eo maxime,quod cum diceret ei:En lignũ quod parauerat Aman Mardochæo,ſtat in domo Aman, habens altitudinis q̃nquaginta cubitos, Appendite(inq̃t) eum in eo,& ſuſpenſus eſt Aman in patibulo,quod parauerat Mardochæo? Nam vt cognoſcas,q̃ vera,q̃ pulchra ſit aſſimilatio,memẽto quod dixerit Apoſtolus de domino Ieſu Chr̃o.Et vos(inq̃t)cũ mortui eſſetis in delictis,& p̃putio carnis veſtræ, conuiuificauit deus cum Chr̃o donans vobis oĩa delicta,delens quod aduerſum vos erat chyrographũ decreti,quod erat contrarium vobis,& ipſ̃m tulit de medio, affigens illud cruci, expoliãs principatus & poteſtates tranſduxit confidẽter,palã triumphans eos in ſemetipſo.¶Ergo in rege Aſſuero deus pater,in Mardochæo autẽ deus dei filius mirabiliter aſſimilatus eſt. Porro,in Heſter grãm ſp̃us ſancti,ſiue ſp̃m conſilij,pro tanto negotio aſſimilatũ fuiſſe q̃s dubitet? Illa nanq; mirabili vſa conſilio hoc effecit vt regis animus ad grãm & mĩam ſuæ proſcriptæ genti inclinaretur, & ille Aman ſuperbiſſimus,in quo diabolus homicida ab initio figurabat,non vbiuis,ſed in cõuiuio ſup̃ menſam,crapulatus & ebrius caperetur,& ſententia mortis ſtrangularet,in eodẽ ipſo(q̃d Mardochæo parauerat)patibulo appenſus,nimirũ ſecundũ illius dicti myſterium, quod de diabolo ad beatum Iob dixerat dñs: An extrahere poteris Leuiathan hamo,& fune ligabis linguam eius? Quaſi enim captus hamo & iſte fuit qui de reginæ conuiuio magnifice gloriatus, ita vt diceret amicis ſuis, & lares vxori ſuæ,regina quoq; Heſter nullum alium vocauit cum rege ad conuiuium p̃ter me,apud quam etiam cras cum rege pranſurus ſum,ita prandit,ita paſtillos conuiuij̃ momordit,vt poſt molles eduliũ ſapores,ferream protinus ſententiam mortis exciperet.

Inſidiæ diaboli p̃ Amã cõtra ſemẽ Abrahę p̃miſſum.

Heſter.3

Auxiliũ p̃ tres hoies

Eſa.45

Coloſſ.2

Aſſimilatio trinitatis

Iob.40. Heſter.7

Quod

Quod propter causam istam sancta trinitas Cyrum regẽ Persarũ ex noĩe vocauit,& assimilauit,& in corde cæterorũ regum Persarũ siue Mœdorũ tantam beneuolentiam dedit,& quod dñs noster Iesus Chr̃us,propter quem nascitur illa facta sunt primus instruitur in scripturis. Cap.X.

Propter Chr̃m illa oĩa gesta sunt

PRropter q̃d sancta trinitas taliter & Cyrum ex nomine vocauit & assimilauit,& in corde cæterorũ regem Persarũ, siue Mœdorũ tantam beneuolentiam dedit, Propter Iacob(ait seruum meum,& Israel electum meum. Quẽ propter Iacob siue quẽ propter Israel? Deniq; parum est,si illum respicias Iacob, siue Israelem de quo scimus & legimus: Isaac autẽ genuit Iacob, siue illã quantulãcunq; multitudinem reliquiarũ, quæ reseruatæ sunt illius populi, q passim in scripturis nomine paterno vocat Iacob,siue Israel. Et q̃dem nihil altius Cyrus intellexit, nihil supra quæ fiuit,& hoc sufficit ad captandam eius beneuolentiam populo illi,quod deus eorũ ante tot annos p Prophetam suum,de ipo videlicet Cyro,tam magna prædixit,tam glorioſa p̃scripsit,& ea semetipsum illi factur̃ promisit. Verunt̃ vnus est verus Iacob seruus dñi, vnus & verus est Israel electus dei, dñs Iesus Christus, propter quẽ tanta fuit cura summæ trinitati, quanta intelligimus, aut intelligere cupimus in auxilio eius, sub sacro numeri ternarij. Vnde iam dictum est,& adhuc dicẽdum est. ¶ Dum hic attẽdimus, dulciter illud memoriæ nr̃æ occurrit, qa iste seruus dñi primus est, q deo grãs egit, ante quem non facile quẽpiam inuenies, siue in lege, siue in prophetis, de quo manifeste scriptum sit, q̃d deo grãs egerit. Nondum quippe impleta fuerãt beneficia dei, quorũ oĩm hoc summũ est, q̃d istum seruum sum fecit, Chr̃m Iesum scd̃m formam serui, pro quo facto nimiæ gratiarũ actio debet illi. Deniq; quicunq; deo grãs agit, causam istam in ipa gratiarũ actione non habẽs præ oculis, qa deus istum seruum suum fecit, & vt faceret tanta procurauit, inter quæ gentilium quoq; regum animos ad beneuolentiam sui nominis inclinauit: nondum intellexit, qũo, vel propter q̃d gratiæ agẽdæ sint, diximus, qa primus iste deo grãs egit, etem̃ ante hunc nusq̃ in scripturis auditam fuisse recolimus vocem gratiarũ actionis, cum tot audias maxime in psalmis voces exultationis & confessionis, voces benedictionis & laudationis, voces adorationis, cantationis, iubilationis. Vox autẽ gratiarũ actionis, vbi(quæso)prius audita est, vel audiri debuit, q̃ ex ore huius serui domini, huius electi dei.

Chr̃us primꝰ est, q gratias in scripturis legit egisse deo.

Gratiarum actio quid sit,& quando,& quomodo,& vbi dominus noster Iesus Christus gratias egerit. Cap.XI.

Quid proprie est grãrum actio.

PRimo itaq; diffiniendum est, gratiarũ actio q̃d sit,& tunc demũ demonstrandum vbi, quando,& qũo iste grãs egerit, non lingua tantum, sed ope & veritate, non verbis tantum, sed & verbis & factis. Gratiarũ actio est, diuinis beneficijs rñdens digna retributio, tanta videlicet, vt ei nihil ad pfectionem desit, vel qua maior esse non possit. Gratiarũ (inquam) actio est, & digna retributio rñdens beneficijs dei charitas, qua maiorem nemo habet, aut habere potest, vt animam suam ponat pro amicis suis. Huiusce charitatis spũs dicit in psal. Quid retribuã dño pro oĩbus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam,& nomen dñi inuocabo. Huius tantæ charitatis, quæ vera(vt iam diximus)& pfecta est gratiarum actio, conscius sibi iste seruus domini, gratias egit.

Iohan.15

Psal.115.

¶ Primo, vbi secundum Iohannem multa locuturus de sacramento corporis & sanguinis sui, accepit q̃q; panes,& cum grãs egisset, respiciens in cœlum(vt alij euangelistæ referunt)distribuit discumbentibus. Secundo, vbi Lazarũ mox suscitaturus, eleuatis sursum oculis: Pater(inqt)grãs ago tibi, quoniam audisti me, ego autem sciebam, qa semper me audis, q̃ videlicet suscitatio Lazari maxima inuidẽtibus Iudæis, vt eum interficerent, causa fuit. Tertio, ipa nocte qua tradebatur, vbi accepto pane & calice, grãs agens dedit discipulis suis: Hoc ẽ(inquiẽs)corpus meum. Hic est sanguis meus noui testamenti, q pro multis effundetur. Hic ergo fidelis & verax libere profiteri poterat quod ageret gratias, quia in veritate gratias agebat, paratus p nobis, cũ adhuc inimici essemus, calicẽ accipere, quẽ pater illi dabat. ¶ Quam ob causam ita gratias agere patri seruus iste promptus erat? Debemus enim scire, quia gratias agere minoris est .s. formæ serui,& idcirco cum dicit Pater gratias tibi, non vnam personam, sed tres intelligimus personas, patris,& filij,& spiritus sancti, qui vnus deus est,& pater omnium, sicut Apostolus dicit, cui nos quoq; orantes dicimus: Pater noster qui es in cœlis. Cęterum vbi dicit: Pater meus vel patris mei, vel patrem meum, ipo possessiuo pronomine proprietatem suam filius vnigenitus discernit, & vnam tantũmodo psonam nomine patris oportet intelligi. Quam ergo ob causam ita grãs agere promptus erat? Quoniam audisti me, inqt: Ego autẽ sciebam, qa semper me audis. Vbi(quæso)audierit eum? Nunquid seorsum, antequam accesserat ad locum, vbi posuerat Lazarũ, secretius orauerat,& responsum acceperat, quod posset suscitare eum, & idcirco dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me, ego autẽ sciebam, qa semper me

Iohan.6 Matth.14 Marc.6 Lucæ.9. Iohan.11.

Matth.26

Roma.5

Ephe.4.

Matth.6

Iohã.11

me audis? Exilis est ista suspitio, nec attingit ipsam dignitatẽ gratiarũ actionis, siue manifestatem ipsius gratias agẽtis: quia nõ in humilitate precũ, sed in potestate verbi sibi insiti habeat omnẽ operationẽ virtutũ. ¶ Longe aliã multo excellentiorẽ, magisq; operosam auri audienti memorat suimet exauditionẽ, qa longe anteq̃ iste seruus dñi fieret secũdum formã serui, aut formaretur ex vtero virginis, exauditus est in cũctis necessitatibus humani generis, exauditus in patriarchis, exauditus in regibus vel iudicibus iustis, exauditus in prophetis, exauditus in filijs captiuitatis, de qbus iã supra diximus, exauditus in Machabæis fratribus, de qbus adhuc dicturi sumus, exauditus in omniũ clamore mulieris in vtero habẽtis, & pariẽdo clamãtis, & cruciatũ sustinẽtis, vt pareret, id est, in desiderio antiquæ ecclesiæ Christũ ipsum in promissione habẽtis, & ipsum venire desiderantis, & quasi parturiẽtis, & parturiẽdo dolentis, donec ille veniret. Nonne clamor ille, cũ tui causa fieret, tuus erat clamor ð Iesu Christe? Propterea tibi, quasi iã præsenti, quidã illorũ dixit: Exaudiat te dñs in die tribulationis. ¶ Vera causa hæc digna gratiarũ actione, vt diceres: Pater gratias ago tibi, qm̃ audisti me, qa omni mũdo aduersitatẽ nasci fecisti. Et ego sciebam (inquis) qa semper audis, Deus em̃ eras, & nũc es, & cũcta hęc fieri causa tui noueras, anteq̃ ex virginis vtero nascereris.

Chrs multifariã exauditus est

Apoca. 12.

Psal. 19

De bestia tertia, scilicet pardo, id ẽ, regno Græcorũ, quomodo sancta trinitas cõtra illud auxilij sui præsentiã per viros tres, per tres duces fratres, Iudã, & Ionathan, & Simonem demonstrauerit. Cap. XII.

DIximus de duabus bestijs, leæna & vrso, qualiter cõtra illas sancta trinitas præsentiã sui in numero auxiliatorẽ consignificaueritt: nunc iã de bestia tertia, scilicet de pardo, dicẽdum, qualiter actũ sit per auxilium eiusdẽ numeri. De illa bestia hoc primitus memorandũ, qa non sine arcu & gladio de ore eius ille populus dei liberatus est. Eatenus ficut euenerat, sic prædictũ fuerat p prophetã Osee: Et domui Iuda miserebor, & saluabo eos in dño deo suo, & nõ saluabo eos in arcu & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus. Denicq; q Nabuchodonosor coram seruis dei excelsi prosterneret, & eum solũ ac verũ esse deum semel & iterũ, ac tertio victus confiteretur: itemq; vt domus dei in Hierusalẽ, quam ille destruxerat, reædificaretur, similiterq; vt Aman malitia in caput eius reuerteretur, & in patibulo (quã parauerat Mardochæo) ipse appenderetur: non in arcu & gladio factũ est, non in bello, neq; in equis & equitibꝰ sed in dño deo, q solus habẽs corda regum in manu sua, inclinauit quo voluit, quatenus illius populi reliquiæ saluarentur, & propositũ eius adimpleretur. Porro vt istius bestiæ ferocitas, id est regnũ Græcorũ cessaretur, in eo maxime, quod scripsit rex Antiochus, & misit libros p manus nuncioꝝ in Hierusalem, & in omnes ciuitates Iudæ, vt sequerẽtur leges gentiũ: & in arcu, & in gladio, in bello factũ est, attamẽ sicut p Danielem prædictum fuerat, auxilio paruulo. ¶ Tres fratres fuere duces bellorũ, Iudas, & Ionathas, & Symon, & armis quidẽ paucis pugnauerũt, sed magna fide vicerũt. De istis latius à nobis tractatũ est in opere, quod de victoria verbi dei scripsimus, & idcirco nũc supersedendũ est. Tantũ enim ad præsens propositũ hoc pertinet cõsiderare, in auxilio dñi, sacramentum numeri ternarij, qa more suo fecit trinitas deus, vt auxiliando illis curam & solicitudinẽ suam præsentem adesse, per hũc numerũ significaret, nimirũ digne pro magnitudine negotij, scilicet propter spem promissionis positam omnibus sanctis in aduẽtu, qui tunc expectabatur, saluatoris Christi filij dei.

Semẽ promissum in arcu & gladio defensum ẽ a bestia tertia. Osee. 1.

Danie. 2. 4 14

1. Esd. 1. 6. 7 Hest. 3. 5. 7

Prouer. 12. 1. Mach. 1

Danie. 8

Auxilium dei i tribꝰ fratribus.

De rectitudine iudicij, quo dictũ fuerat per prophetã Osee: Quia non addã vltra misereri domui Israel, & domui Iuda miserebor: & qd domus Iuda tres habuerit reges iustos, domus aũt Israel ne vnum quidem. Cap. XIII.

AD causam eãdem pertinet quærere nũc, & scire rectitudinẽ iudicij, in eo qd paulo ante memorauimus dictum à dño per prophetã Osee: Et domui Iuda miserebor. Præmiserat em̃: Quia nõ addã vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorũ, & nũc demũ istud edixit: Et domui Iuda miserebor, & saluabo eos in dño deo suo, & ita factũ est. Nã decẽ tribuũ captiuitas permãsit irreuocabilis, qua captiuauit rex Assyriorũ, & transtulit Israel in Assyrios, posuitq; eos in Aila, & in Abor, iuxta fluuiũ Gozam in ciuitatibus Mœdorũ. Tribus aũt Iuda præfinito tpe saluata in dño deo suo, & de Babylonica captiuitate reuocata est. ¶ Istud ergo quærẽtibus vel scire volentibus, pro rectitudine iudicij cito respondetur, quia q̃uis peccauerit tribus Iuda, regnũ Dauid in multis, sicut & decẽ tribus, regnũ Hieroboam, quas ille scidit à domo Dauid, attamẽ in hoc bene fuit, qd secũdũ sæpe dictũ (quo valde delectamur) ternarij numeri sacramẽtũ, tribus Iuda causam decẽ tribuum in iudicio superauit. Tres quippe misericordiæ viros, tres reges iustos deꝰ iudicij dñs, in tribu Iuda inuenit, Dauid & Ezechiã & Iosiam. Nã præter tres istos oẽs peccauerũt. De regibus aũt decem tribuũ constat, qa

Osee. 1.

4. Regũ. 17

Cur tribꝰ Iuda saluata potius est q̃ decẽ tribus Israel.

4. Regũ. 10

oēs peccauerūt, nullusq; excipi potuit, qa nullus eorū recessit à peccatis Hieroboā, idem à vitulis ꝗs fecit Hieroboam. In tribus Iuda tres, vt iam dictū dictū est, ab eiusmodi peccato liberi & iusti fuerūt, & de alijs nōuulli de peccato suo pœnitentiā egerūt. In regib⁹ aūt decē tribuū, vnus & idē fuit idololatriæ cultus, dūtaxat in illis vitulis: nā cultum Baal aliquis illorū deleuit, scilicet Iehеu filius Nanſi. Sed quantū valuit, Baal delere, & nihilonus vitulos pro deo colere. Propterea dictū illud propheticū valde congruit illis regibus Samariæ: Qui optimus in eis est, quasi paliurus, & q rectus quasi spina de sepe.

Mich. 7

Epilogus saluationū, quod à verbo promissionis vsq; ad natiuitatē Christi septies saluatus sit populus ille, de quo oportebat nasci Christū: & hoc pertinere ad sanctæ trinitatis mysteriū, quia singulæ saluationes factæ sunt propter tres siue per tres viros, qui inuenti sunt in medio eorum. Cap. XIIII.

ECce quoties gens illa saluata est propter tres viros q inuenti sunt in medio eorū, sub magno sanctæ trinitatis mysterio, sicut iam sæpe dictū est. Primo vbi seruiebant in Aegypto propter pctm̄ patrū suorū, q vendiderāt Ioseph fratrē suum, clamātes ad dominū, exauditi sunt propter illos patres & maximos tres viros, Abrahā, Isaac & Iacob, dicēte scriptura: Ascēditq; clamor eorū ad dominū pro opibus & audiuit gemitū eorū ac recordatus est fœderis ꝗd pepigerat cum Abrahā, Isaac & Iacob. Item cū dixisset vt disperderet eos, propter vitulū quē fecerāt, pepercit eis propter eosdē viros, stāte Moyse in conspectu eius in confractione, id est, in nimia mētis humilitate, ac dicēte: Cur domine irascit furor tuus contra populū tuū? Recordare Abrahā, Isaac, & Israel seruorū tuorū. ¶ Deinde cū feciſſent duos vitulos, secuti Hieroboā, & scissi à domo Dauid, & tribus ꝗq; Iuda coluisset deos gētiū, & proinde pars vtraq; iuste tradēda eēt in captiuitatē: saluata est eadē tribus Iuda propter viros tres, q inuenti sunt in medio eorū, Dauid, Ezechiā, & Iosiā, præter ꝗs oēs peccatū cōmiserūt, ait Iesus filius Sirach: Nā reliquerūt legē potētes reges Iuda, & cōtēpserunt timorē dñi. ¶ Deinde cū in captiuitatē ducti cōmunē haberēt luctū, iuxta illud: Sup flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dū recordaremur Sion, maximū cōsolationis incremētū adepti sunt p viros tres, q inuenti sunt in medio, Sydrach, Misach & Abdenago: qa contēpserunt iniqui regis imperiū, & in medio fornacis ardētis glorioſe triumphauerunt. ¶ Deinde vbi placuit deo vt solueret captiuitas, & fundaret templum ꝗd destructū fuerat, & reædificaret ipsa ciuitas Hierusalē. Hoc itidē p viros tres deus effecit, p quales voluit, & p ꝗles fieri oportuit, scilicet nō per ipsos tantū captiuos & inopes, sed p eos sub qbus captiui tenebantur reges potētes, Cyri, Dariū & Artaxerxen. ¶ Deinde vbi voluit superbissimus Aman delere vniuersum genus Iudæorū, p istos tres salus facta est, Hester, & Mardochæū, & ipm regē Assuerū. ¶ Deinde cū idē agere conaret diabolus sub regno Græcorū, p trium ducū Iudæ & Ionathæ & Simonis, bellicā virtutē ac præclarā fidē, illius populi reliquiæ saluatæ sunt. Valde iucūdū in istis numeris mysteriū, qa septies, sicut hic enarratū est, propter viros tres, siue p viros tres, deus vnus & trinus, id ē, quem cōfitemur & colimus, pater, & filius, & spiritus sanctus, populum illum saluauit & liberauit, vsq; ad implendum verbū promissionis, per quod & nos salui facti sumus.

Gene. 37

Exod. 2
Exodi. 32

2. Regū. 12
2. Para. 28.

Domus Iuda saluata ꝓpter tres reges.

Ecci. 49
Psal. 136.

Tres reges Persarum.

Assuerus, Mardochęus & Hester.

Nō ita nūc eē populo illi post natū Chr̄m, sed si fuerint, ait dñs, tres viri isti in medio ei⁹ Noe, Daniel & Iob, viuo ego qa ipsi soli iustitia sua liberabūt animas suas. Cap. XV.

ACcipe aūt, qd nunc dñs dicat per prophetam Ezechielē, fili hominis terra, cū peccauerit mihi, vt præuaricet præuaricans, extendā manū sup eam, & interficiam de ea hominē & iumēta. Et si fuerint tres isti viri in medio eius, Noe, Daniel & Iob, viuo ego, qa ipsi soli iustitia sua liberabūt animas suas. Nec semel dixisse cōtentus, secūdo & tertio & quarto sententiā repetit, viuo ego, qa nec filios nec filias liberabūt, sed ipsi soli liberabunt, viuo ego, nō liberabunt filios neq; filias, sed ipsi soli liberabunt, viuo ego, qa filiū & filiā nō liberabūt, sed ipsi soli iustitia sua liberabūt animas suas. Quatuor iudicia sua dñs distinguens, famem, malas bestias, gladiū & pestilentiam de singulis eandē sententiā subscripsit: At non omni, sed cuidā terræ, cū peccauerit: non omni inquā, sed cuidam terræ, nā post oīa hæc, ita subiungit: Quod & si quatuor iudicia mea pessima, gladiū & famem & bestias malas & pestilentiā misero in Hierusalē, vt interficiā de ea hominē & pecus: tamē relinquet in ea saluatio educētiū filios & filias. Nisi istud decreuisset, nisi quādā terrā in superioribus sententijs, q̄ longe diuersa sit ab Hierusalē intelligi voluisset: nimirū id ꝗd ait, Noe, Daniel & Iob, ipsi soli iustitia sua liberabunt animas suas, cōtrariū videret ei ꝗd hactenus narratū est, qa multoties propter viros tres & p viros tres gens illa liberata est. Quō ergo separationē fecit terræ ab Hierusalē, quid nisi separationē intelligere debemus terræ. i. synagogæ, q̄ nūc vsq; blasphemat Christū, quē crucifixit, ab Hierusalē, id est, ab ecclesia quæ in Christum credit? Sed dicit aliquis?

Ezech 14
Oblectio de tribus, Noe, Daniel & Iob

Quo-

Quomodo in medio terræ illius, id est synagogæ quæ Christũ crucifixit, vnq̃ eẽ potuerunt tres isti viri, Noe, Daniel, & Iob? ¶ Ad hæc inquã, isti quidẽ tres viri, Noe, Daniel, & Iob, longe ante fuerũt, longe ante ab hac vita decesserũt, q̃ illa terra maledicta crucifigeret Christũ dei filiũ. Sed si causam illoꝝ rite discernas, scilicet qa Noe arcã in cõmuni periculo erexit, & Daniel cœlibem vitã duxit, & Iob propriæ domui suæ bene præfuit, maxime ex eo notus, qꝺ in tẽtatione inuẽtus est fidelis, patẽter intelligis, qa in medio terræ illius fuerũt, & de medio terræ illius ad nos venerũt tres viri isti, Noe, Daniel, & Iob. Quod si paꝝ videtur cõmuniter demõstrare in omnibus Apostolis Christi, q in medio terræ illius fuerũt, & inde veniẽtes tres viuẽdi ordines supradictos nobis gẽtibus ordinauerũt, ecce quasi digito demõstrare possumus quosdã ex illis, videlicet Apostolis, tres viros, Petrũ, & Iohãnẽ, & Paulũ, valde similes illis, Noe, Daniel, & Iob. Deniq; Petrus p̃cipuus rectoꝝ ecclesiæ, ipse est quasi Noe: & Iohãnes præcipuũ exẽplar cœlibis, seu virginalis vitæ, ipse est quasi Daniel: & Paulus q inter cætera, in qbus plus oñibus laborauit, coniugalem quoq; vitam bene ordinauit, ipse est quasi Iob.

Solutio.

1. Corꝝ. 7. Ephe. 2. 1. Timot. 3

Quali à gladio & fame, qualibus à bestijs, quali à pestilentia, propinquos suos secundum carnem Iudæos, Apostoli non saluauerũt, & quod ipsi fuerint in medio eoꝝ quasi Noe, Daniel & Iob. Cap. XVI.

Bestia quarta.

NVnc igitur demonstrandum est, quali à gladio & fame, qualibus à bestijs, quali à pestilentia, propinquos suos secundum carnẽ Iudæos nõ saluauerint, sed ipsi soli animas suas liberauerint, & quã ob causam iuste hoc fieri debuerit. Quod vt euidẽtius fiat, iam ordine accedendũ est ad illam bestiã quartã sine nomine, de qua sic scriptum est: Post hæc aspiciebã in visione noctis, & ecce bestia quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, dẽtes ferreos habẽs magnos, comedẽs atq; comminuẽs, & reliqua pedibus suis conculcans. Quomodocũq; regnũ Romanũ, bestia magna, terribiliter atq; mirabiliter dentibus magnis, dẽtibus ferreis cæteraꝝ gentium robur comederit atq; cõminuerit, nõ adeo pertinuit ad illos captiuos, qꝺꝝ vni hæc reuelata, p qꝺꝝ vnũ hæc nobis scripta sunt. Cura eñ erat illis tantũ de genere suo, cura erat spiritui prophetico de illis propter Christũ, q nasciturus erat ex eodẽ populo. ¶ Sicut ergo de cæteris bestijs scimus, qa taliter demõstratæ sunt, verbi gratia, vt vni diceret: Surge comede carnes plurimas, propter populum Iudaicũ, de quo Aman dixit regi Assuero: Si tibi placet, decerne vt pereat, ita & de ista bestia quarta, bestia terribili atq; mirabili, qꝺ dictum est: Comedẽs atq; cõminuẽs, & reliqua pedibus suis cõculcãs, ad eundẽ populũ spectat, quẽ, ducibus siue principibus Tito & Vespasiano, regnũ illud comedit atq; cõminuit, tã terribili comestione, tã mirabili cõminutione, vt nulli vnq̃ populo, vel ciuitati ab initio seculi taliter cõtigerit, sicut Iosephus scriptor admirãdo pariter & dolẽdo patẽter ediſſerit, & reliqua sic pedibꝰ suis cõculcauit, vt nũc vsq; patet, qa in oẽs gẽtes ducti sunt captiui, q reliqui fuerũt ex eis. Nũquid tres viri isti, Noe, Daniel & Iob, si fuissent in medio eoꝝ liberassent eos? Fuerũt autem similes istoꝝ aliqui in medio eoꝝ, scilicet Apostoli, & multi credẽtes in Christũ, sed nõ liberauerũt eos, imo vt ipsi soli liberarẽt animas suas, p diuinã iussi sunt reuelationem imminẽte obsidione, exire de medio eoꝝ. Nonne hoc fuit q̃si Noe, & Daniel & Iob exire de medio eoꝝ? ¶ Remanserũt aũt in medio eoꝝ tres alij valde cõtrarij, Eleazarus, & Iohãnes, & Simon, authores & principes nimis crudeles seditionũ inenarrabiliũ, & ita mirabiliter ꝙuenit, vt cũ in Babylone audieris, tres video viros ambulãtes in medio ignis, & aspectus quarti, similitudo est filij dei. Hic ecõtra in ea, quæ dicebatur Hierusalem, exclamare possis: Tres video viros obtinẽtes miserã Hierusalem, discindẽtes eã & excruciãtes gladio & fame, miserabilibus modis, tres (inquã) viros principes iniqtatis, & totius latrocinij, & aspectus quarti similis est Barabbæ latronis seditiosi. ¶ Nã qa Barabbam sibi præelegerũt, Christũ aũt dei filiũ interfici petierũt, idcirco omnis Noe, & omnis Daniel, & omnis Iob recessit ab eis, & iusto iudicio, cũ foris obsiderentur à Romanis, intus dati sunt in prædam tribus illis authoribus seditiosis, qui cõtra semetipsos diuisi, communiter diruperunt, & certatim effoderũt viscera ieiuna, & esurientia plenæ ciuitatis.

Dani. 7.

Dani. 7.

Hester. 3

Ioſe. de bello iud. li. 7

Hist. eccles. lib. 3. cap. 3

Danie. 3 Matth. 7

Quod vel quale fuerit peccatũ terræ illius, quam Noe, & Daniel, & Iob saluare non potuerunt, & quomodo Iudæi blasphemauerunt, vel dixerunt contra spiritum sanctum. Cap. XVII.

Pcãm iudeorũ grauissimum

HOc iudicium terræ illius quæ peccauit, non quomodocũq;, sed ita quemadmodum dixit: Terra cũ peccauerit mihi, vt præuaricãs præuaricet. Quidnã est p̃uaricando p̃uaricari, nisi perseuerare in proposito p̃uaricationis corde impœnitenti? Hoc deniq; est peccatũ terræ illius grauissimæ, scilicet Iudæoꝝ, quibus maxime & primo loco, & deinde hæreticis illa redargutio cõgruit: Filij hominũ vsq; quo

Ezech. 14

Psal. 4.

graui corde. Quomodo illi maxime ꝓuaricando præuaricati sunt, id est, in ꝓuaricatione
Psal. 4. perseuerauerũt? Filiũ dei dominũ Iesum Christũ in præuaricatione sua reprobauerũt & crucifixerunt. In præuaricatione inquã, id est, contra legẽ suam. ¶ Dixerat enim in lege
Deuter. 18 Moyses: Prophetã de gẽte tua & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi dñs deus tu⁹, ipsum audies. Qui autẽ verba eius, quæ loquet in nomine meo, audire noluerit, ego vl-
Chr̃s vtiq; a iudeis audiri debuit. tor existã. Ergo dñm Christũ reprobãdo, præuaricati sunt, ꝑsertim cũ legitimũ haberẽt signũ, per quod intelligere eum possent esse prophetam illũ, scilicet sufficiẽs in opere & sermone eius veritatis testimoniũ. Sed forte aliqui de ignorãtia se excusare potuerũt di centes eum esse magũ. Proinde cũ blasphemaret ait: Et quicũq; dixerit verbũ cõtra filiũ hominis, remittetur illi. Et cũ pateretur, pater, inquit, ignosce illis, non enim sciunt quid
Mat. 12. faciũt. Sed qd post hæc? ¶ Quomodo terra illa inexcusabilis facta est, vel quomodo ꝓ-
Luc. 23 uaricans præuaricata est, vt inexcusabilis eẽt? Venit spũs sanctus sup discipulos eius, ꝙs nimiꝝ significans dixerat illis: Et si ego in Beelzebub principe dæmoniorꝝ eiꝯcio dæmo nia, filij vestri in quo eiꝯciũt? Ideo, ipsi iudices vestri erunt. Eiꝯciunt dixit, id est, certissi-
me eiꝯcient, magis q̃ nũc, cũ spũs sanctus aduenerit. Venit, inquã, spũs sanctus manifesta virtute testimoniũ perhibere, qd ille esset Chrũs, & tũc adimpletũ est qd dixerat illis: Cũ
Matth. 18 aũt venerit paracletus, quẽ ego mittã vobis à patre spiritũ veritatis, qui à patre procedit ille testimoniũ perhibebit de me, & vos testimoniũ perhibebitis. Hoc facto nihilominus
Ioh. 15 in præuaricatione pseuerauerũt & blasphemare nõ cessauerũt, & tunc demũ cõtra spiritum sanctũ verbũ dixisse iudicati sunt, & illa sentẽtia venit sup eos: Qui aũt dixerit verbum contra spiritũ sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro.

De Hierusalem quæ illa sit, de qua dominus ibidem: Quod & si quatuor iudicia mea pessima misero in Hierusalem, tamen relinquetur in ea saluatio educentium filios & filias. Cap. XVIII.

Ezech. 14 ILla autem, quæ est Hierusalem, qualem habet prouentũ in medio cunctarꝝ tribulationum. Quod & si, inquit dñs continuo in eodem propheta, quatuor iudicia mea pessima, gladium, & famem, & bestias malas, & pestilentiam misero in Hierusalem vt interficiam de ea hominẽ & pecus: tamen relinquetur in ea saluatio educentium
Mira distãtia inter ecclesiã & synagogam apostatricẽ filios & filias. ¶ Mira distantia, mira oppositio illius terræ, id est, apostatricis synagogæ & istius Hierusalẽ, id est fidelis & catholicæ ecclesiæ. In illa terra, Noe, Daniel, & Iob, si fuerint in medio eius, nõ possunt ab vno quolibet iudiciorꝝ istorꝝ liberare filios & filias, sed solas animas suas: in ista aũt Hierusalẽ, si cũcta hæc quatuor iudicia dñs iudicat in eã, videlicet vt probetur patiẽtia sanctorum, quod sæpe factũ est, nõ dico, quod minus est, Noe, Daniel, & Iob, si fuerint in medio eius, liberabũt filios & filias. Sed dico, qd plus est, relinquetur in ea saluatio educentiũ filios & filias. Plus nãq; est moriendo educere filios
1. Iohan. 5 & filias in vitã æternã qui non erant, q̃ orando liberare ab interfectione corporis filios & filias qui iam erant. ¶ Audiuimus, vidimus, quãta fecerit in ista Hierusalẽ totus mundus, in maligno positus, & maxime eadem illa bestia superius memorata terribilis atque mirabilis, quãtis, q̃ late diffusis persecutionibus, quasi magnis & ferreis dẽtibus, istã Hie-
Iohan. 12 rusalem comederit atq; cõminuerit. Sed qd nocuit? Relicta est enim in eis saluatio educentium filios & filias: qa nimirũ sicut frumentũ seminatũ & in terra mortuũ, in multiplicẽ resurgit fructũ: ita persæpe paucis pro testimonio fidei morientibus, multa milia rationabilem patientiã illorꝝ cõsiderando, in Christũ crediderunt. De qbus recte dicas, quia priores illi morientes, istorum patres siue matres fuerunt, eosq; tanq̃ filios & filias
Osee 1 Zach. 4. Rom. Imp. erat vt Babylon, imo vere filios & filias suo sanguine pepererunt. Ista ergo est vere Hierusalẽ & vere domus Iuda, cui dictũ illud in Osee veraciter congruat: Et domui Iuda miserebor & saluabo eos in dño deo suo, & nõ saluabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus. ¶ Itẽ in Zacharia: Nõ in exercitu, nec in robore, sed in spũ meo dicit dñs exercituum. Spũs tuus à te procedens domine exercituũ, & ab cœnaculo incipiẽs: vbi expectabatur, cum pauci homines essent congregati in vnũ, venit vsq; ad illius bestiæ dentes magnos, dentes ferreos, quæ nimirũ bestia, scilicet Romanũ imperiũ vere erat Babylonia, & per omẽ persecutionis fornacẽ, semetipsum exhibens pijs martyribus tanquam ventũ roris flantẽ, tam diu illos refrigerauit, & tã diu filius dei cũ illis ambulauit ꝑ medium ignis, & fidẽ illorum illæsam custodiuit: donec illa bestia homo fieret, id est, rationem admitteret, & rationabilem esse Christianorum fidem intelligens, vexillum crucis in sua fronte susciperet, ac voce humana patrem & filium & spiritum sanctum, vnũ & verum esse deum pronuncians, etiã patronum se cultoribus eius exhiberet.

De tribus viris illis, quorum hæc propria nomina fuerunt, Noe, Daniel, & Iob, qualiter suis quisque temporibus egressi fuerunt. Cap. XIX.

Exeant

EXeãt igit de terra illa quicũq; pertinere cupiũt ad tres viros istos, Noe, Daniel, & Iob, & videant illius terræ quãta desolatio, & istius Hierusalẽ, q̃ fructuosa sit probatio, Nã ecce (inquit) ipsi egrediẽtur ad vos, & videbitis viam eorũ, & adinuẽtiones eorũ, & cõsolabimini super malo quod induxit in Hierusalẽ, & omnibus quæ importaui super eã, & consolabuntur super vos cũ videritis viam eorũ, & adinuentiones eorũ, & cognoscetis q̃ nõ frustra fecerim omnia, quæ feci in ea ait dñs deus. ¶Magnũ & pene inenarrabile sacramẽtũ. Quomodo de terra illa, quã supra habuimus, Noe, Daniel, & Iob, toties nominati ad nos exierunt, qm̃ filios & filias saluare nõ potuerũt? Dicamus in primis de tribus viris illis, quorũ hæc propria noĩa fuerũt, Noe, Daniel, & Iob, qualiter suis quiq; tẽporibus egressi fuerint. Primus egressus est Noe cũ tribus filiis, Sem, Cham & Iaphet. Daniel vero cũ tribus pueris, Sidrach, Misach & Abdenago. Iob aũt cum tribus amicis suis, Eliphas Themanites, Baldat Suites, & Sopharna Amathites. ¶Qualis fuit egressus illorũ? Egressus Noe de congerie mortuorũ fuit, ad reparationẽ generis humani de tribus filiis, sub trina benedictione dei dicentis: Crescite & multiplicamini. ¶Egressus Danielis cũ suis concaptiuis ad consolationẽ ipsorũ cum tribus pueris, quos de medio Babyloniæ fornacis victores recepit, glorificatus ipse tribus gratiæ incremẽtis, in cõspectu triũ regũ, videlicet in conspectu Nabuchodonosor, interpretatione somniorũ: in cõspectu Balthassar, lectione & interpretatiõe verborũ, q̃ miro modo in pariete ab inuisibili visibiliter scripta sunt: & in conspectu Darij victoria laudabili, quia misit dñs (ait) angelum suũ, & conclusit ora leonũ, & nõ me contaminauerunt. ¶Egressus Iob fuit in exemplum patiẽtiæ cũctis superuẽturis seculis, tribus modis tentati atq; probati, scilicet occulta potestate, quã aduersus eũ satan accepit, sed aperta lingua coniugis, & nimia trium amicorũ sapientia, quæ illũ valde afflixit, quos non recta locutos ipse per sacrificiũ deo reconciliauit. Itaq; tres viri isti, Noe cũ tribus filiis, Daniel cũ tribus socijs, & Iob cũ tribus amicis, fiunt duodecim, & hic numerus eorũ est, qui & arcã, scilicet ecclesiam in aquis baptismi regendã primi post Christũ susceperunt, & in gentibus, quasi in Babylonia deum clarificauerunt, & in cũctis tentationibus fortiter perstiterũt. Quod qui rite perpendit, nimirũ ipse persentit hoc dictum à dño, & cognoscetis, q̃ non frustra fecerim omnia quæ feci.

Ezech. 14

Mira mysteria trinitatis in his tribus viris, Noe, Daniel & Iob.

Gene. 7

Dani. 3

Iob. 2

Gene. 9

Dañ. 2. 3. 14

Iob. 1. 2

Iob. 42.

Ezech. 14

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE GLORIFICATIONE TRINITATIS & processione sancti spiritus LIB. IX.

¶De eo quod scriptũ est: Sicut qui mel comedit multum non est ei bonũ, sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: & q̃ scripturas scrutari non idem sit quod scrutatorem esse maiestatis. Cap. I.

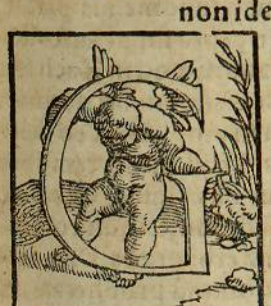

GLorificationem tuã loquentes, reuerenda trinitas vnus deus, iam dudũ sub virga timoris tui pauemus, dum & tua laude nunq̃ cessandũ, & nihilominus multiloquiũ esse cauendũ nõ ignoramus. Scriptũ est em̃: Sicut qui mel comedit multũ, nõ est ei bonũ: sic q̃ scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Et alibi: Deus em̃ in cœlo, & tu super terrã, idcirco pauci sint sermones tui. Attamen nunquid scrutari scripturas, idẽ est q̃ scrutatorẽ esse maiestatis? aut ei, qui q̃d loquitur, nõ loquitur extra regulã, siue authoritatẽ scripturarũ veritatis, nunquid recte dicas, nõ pauci, sed multi sunt sermones tui? Cœptam igitur laudationem dñi adhuc loquetur os meum, & hoc opus iam octo libellis protractũ, in isto nono libello concludam. ¶Quod cũ fecero, o spũs patris & filij, quæ merces huic operi? imo quæ gratia pro ista gratia? Liceat homini interiori suã intentionẽ siue expectationẽ breuiter & occulte significando, vti verbis B. Iob: Duo tantũ, inquit, ne facias mihi, & tunc à facie tua nõ abscondar, Manũ tuã longe fac à me, & fortitudo tua nõ me terreat. Quod est dicere, De peccatis meis vindictã nõ sumas, & principes tenebrarũ mihi nõ occurrãt, & tunc in exitu suo dicet anima mea beneficij largitate exhilarata: Ecce q̃d cupiui iã video, q̃d sperauiã teneo, ab eius facie nõ sum abscondita post exuuias corporis, quẽ in corpore posita tota dilectiõe fidei dilexi. ¶Huius igitur libri vltimi materia tu mihi esto domus sanctissima, cũ tuis septẽ columnis, quã sapiẽtia sibi ædificauit. Nã tui quidẽ in superioribus loco quodã memini, sed septẽ columnarũ sacramentũ, quod fere oĩbus notũ est, huc vsq; distuli, notitiæ cõmuni siue vsitatæ lectioni supererogare cupiens aliquid in domo ista, quæ est templũ corporis dominici, ad laudẽ spiritus sancti, à patre & filio procedentis.

Proue. 5

Præmium laboris post hãc vitam

Iob. 13.

Argumẽtũ huius libri noni.

Proverb. 9

¶Quod domus illa, quã sapientia sibi ædificauit, sit corpus Christi, & ꝙ in istã domũ processio spiritus sancti tertio celebrata sit, primo ad ædificãdũ, secundo ad exornandũ, tertio ad dedicandũ. Cap. II.

3. Reg. 7. 8

HIc ergo in primis illud memorare libet, quia in domũ istã processio spiritus sancti tertio celebrata est, secundũ typũ domus illius siue tẽpli manufacti, quod Salomon magna sapiẽtia ædificauit, mira gloria decorauit, magna solẽnitate dedicauit. Etenim spiritus sanctus domũ istã non manufactã templũ dominici corporis, sapiẽter p semetipsum ædificauit, decẽter exornauit, glorioſe ac feliciter dedicauit Aedificauit, inquã, in ipsa verbi incarnatiõe, exornauit in illius veri hoĩs manifestatione,

1. Paral. 22

dedicauit in eiusdẽ sacrosancta resurrectiõe. Quã videlicet dedicationẽ ille innuit psalmi xxix. titulus, psalmus cantici in dedicatione domus Dauid. Mittit em̃ nos titulus ad historiam, & historiæ intelligentiã sacræ, qa sicut Dauid impensa & apparatu suo per manum Salomonis templũ dño ædificauit, & postea cum iucunditate & * solennitatibus verbis ad

* al's, solennibus

laudẽ dñi dedicauit: sic corpus Christi secundũ singularẽ natiuitatẽ, & immunitatẽ à peccato, fuit ædificatũ: post resurrectionẽ vero secundũ impassibilitatẽ & immortalitatem, æterna gloria manet dedicatũ. Manifestationẽ vero illã dicimus qua manifestauit eũ spiritus sanctus in specie columbæ, Iohãne p̃dicante: Et ego nescieb̃ eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. In istis igitur tribus splẽdoribus gr̃æ,

Iohan. 1.

quæ diffusa est in labr̃is tuis, specioſa forma præ filr̃is hominũ, sic sanctã trinitatẽ laudam' & glorificamus, vt sanctũ spiritũ de patre & de filio procedentẽ pariter p̃dicemus opificem istius domus, quæ videlicet domus es tu secundũ humanitatẽ, in qua requieſcit ipse

Psal. 44

cũ omnibus, quas tibi thesaurizauit, diuitr̃is siue thesauris sapientiæ & scientiæ.

¶De septem eiusdem domus columnis: & quis primus autor fuerit huius numeri, vt scriberet septẽ spiritus dei. Cap. III.

Septẽ colũnæ templi, septẽ spũs domini. Esa. 11

SEptem colũnas, quas excidit sapiẽtia in ista domo sua, sicut dicit scriptura: Sapia ædificauit sibi domũ, excidit columnas septẽ, septem esse spiritus dei, quis non audiuit cõsonantibus scripturis alr̃is? Nam, exempli gratia, propheta Esaias dixit: Et egredietr̃ virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet, & requieſcet super eũ spiritus dñi, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilr̃ & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris dñi. ¶Multa sunt in scripturis consonãtia

Numerus septenarius Apoca. 4. & Zach. 3. 4

sanctũ septiformẽ spiritũ, sub sacramẽto numeri septenarr̃, videlicet septẽ lampades ante thronũ dei, septẽ cornua agni, septem eius oculi, quod non est aliud, q̃ apud Zachariã prophetã, in vno lapide septem oculi, & in vno candelabro septem lucernæ super caput vnius candelabri. ¶Ver& nos istud quærimus, & inuenire delectabile est, quis primus fuerit autor numeri huius, vt scriberet septẽ spiritus dñi, & quã ob causam idem septẽ spiritus, nomine columnar& totidẽ debuerint significari. Non est dubiũ quin omnia sint diuinæ autoritatis quæcũq; habẽtur in scripturis canonicis: veruntamen tunc melius placet, & abundãtius lætificat ipsa diuina autoritas, cũ diuina quælibet scriptura simul autoritatem siue testimoniũ habet de aliqua priore scriptura. Exempli gratia: Quod in Zacharia

Zacha. 3

scriptũ est, vt iam memini, quia super lapidẽ vnũ septem sunt oculi, cũ sit diuinæ autoritatis: spũs em̃ sanctus per os omnium prophetar& locutus est, attamen amplius ex eo delectat, ꝙ ante istũ Esaias propheta, cuius iam meminimus, scripsit apertissime septem spũs

Esaiæ. 11.

dñi, ita vt singulos proprr̃is q̃q; exprimeret vocabulis. ¶Hoc igitur quærimus, vtrum & iste qui sine dubio diuina scripsit autoritate, sapiẽtia ædificauit sibi domũ, excidit columnas septẽ, priorẽ quempiã legerit, siue audiuerit, similia loquentẽ. Verbi gratia, Dauid si-

Prouerb. 9

Libri Mosi fons scripturarum.

ue Moſen. Quærentes istud, cito inuenimus, quia p̃cessor huius & omniũ prophetar&, in isto sacramẽto numeri septenarr̃, Moses fuit, cuius scriptura profluens, nõ ab homine, sed à literatura manuscripta cuiuspiã hominis, sed ab ipsius ore, quasi fons scripturar& est, nam cæteræ omnes scripturæ propheticæ, quasi riui sunt eiusdẽ fontis. Hoc demonstrare promptũ est, si tamen paucis rem tantã lingua verbis explicare potest.

¶De septẽ diebus primis, & ꝙ spũs dñi qui ferebat super aquas, ex illis cognosci debeat ꝙ sistpũs septiformis, primũ spũs timoris, secundũ diuisionẽ tenebrar& & lucis, & in supremo spũs sapientiæ, secundũ diem septimũ, in quo deus requieuit. Cap. IIII.

Gene. 1.

IN principio spiritus domini ferebatur super aquas, qui videlicet spiritus dei bonitas ipsius est. Pro hac bonitate sua deus sex diebus cuncta creauit, & in septimo requieuit. Et quoniam à creatura cognoscitur creator, sicut Apostolus dicit: Invisibilia ipsius enim, à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur:

Roma. 1

sempiterna quoque virtus eius & diuinitas, idcirco nos maxime, qui cognscentes deum, sicut deum glorificare & gratias agere cupimus, à creatura ipsorum dierum ipsum, q ante omnẽ diem ferebatur super aquas debemus cognoscere spiritum sanctũ. Videlicet

ab

ab illo die, quo dimisit deus lucem & tenebras. i. angelos bonos & angelos malos, cognoscit spūs iste, qa spūs timoris est. Timorem qppe efficit credenti aniæ memoria illius iudicij magni & terribilis, quo angeli tenebrax ab angelis lucis tanta diuisione diuisi sunt, vt vltra in æternum recuperari nō possint. De quo videlicet timore, siue spū timoris, scriptum est in Iob: Potestas & terror apud illum est, q facit cōcordiam in sublimibus suis. Iob. 25

¶A die secundo quo fecit deus firmamentū in medio aquarx, & diuisit aquas ab aqs, cognosci pt spūs dei, qđ sit spūs pietatis: si rite ppendas, qua intentioue fecerit deus fabricā huius mundi, cuius initiū fuit factura eiusdē firmamēti, qđ cœlū vocauit. Quidnā intendebat, sic incipiēs deus, vel sapia dei? Qñ (inqt) pparabat cœlos aderā, qñ certa lege & gyro vallabat abyssos, cū eo erā cuncta cōponens, ludens corā eo omni tpe, ludens in orbe terrarx, & delitiæ meæ esse cū filijs hoim. Et qd tam pium, q̄ idcirco pparasse cœlos, & fecisse hunc mundum, & in eo genus humanum, qa ipa sapia iam delitiabat, quandoq; fieri homo, & esse cum filijs hoim. Spūs pietatis secūdo die Prouerb. 8

¶A die tertio quo dixit deus: Appareat arida, quā vocauit terram: & germinet (ait) herbam virentē, & facientē semē, & lignum pomiferx faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipo sit sup terram, quod fuit initium exornationis mundi, propter quod scriptura dicit: Plantauerat autem dñs deus paradisum voluptatis à principio, subaudit em̄ ornatus, siue exornationis terræ. Ab isto (inquam) die tertio cognoscit spūs sanctus quod spūs sciæ, imo & sciārum sit dñs. Quam videlicet sciam, quia iam in corde suo æmulabat Adam in paradiso positus, pmissus est accedere tentator qui diceret: Comedite, & eritis sicut dij, id est, similes deo, scientes bonum & malum. Spūs sciæ tertio die Gene. 3.

¶A die quarto, quo dixit deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & in tpa, & dies, & annos: cognoscit spūs sanctus, quod sit spiritus fortitudinis. Quis aut ecclesiasticorx, aut gentilium philosophorx non miratus est fortitudinem, siue potestatem in istis duobus magnis luminaribus, sole, & luna, & stellis, quas posuit deus in firmamento cœli? Primus Psalmista dicit: Qui fecit luminaria magna, solem in potestatem diei, & lunam & stellas in potestatē noctis. Spūs fortitudinis q̄rto die Psal. 135.

¶Post hunc inquisitores mundi, sapientes huius seculi tanta dixerunt, tanta scripserunt de ista creatura tam mirabili, de sole & luna & stellis, quæ cursus suos tam certa, tamq; firma lege custodiunt, constitutione dei ex præcepto quod ille posuit, vt ea etiam viuere, & ex eis fata hoim pendere crederent, quod recipere nec voluit, nec debuit ecclesia dei. Sunt alia potestatum insignia sano intellectu sufficientia ad comprobandum, quod vere in his fortitudo magna sit. Ver. in Geor. Ouid. in Metamor. adde, ignia Luca. i Phar.

¶Quinq; tenēt cœlum zonæ ait poeta insignis, quarx circa positiones vel causas temperamenti siue intemperamenti, multa insignia sese expenderunt † secularium. Nec ea reprobauit discretio ecclesiasticorx, solē intelligētes diuersitatis huius esse causam principalem, secundū quod illi positū est pceptū, ascendere sursum, & descnedere deorsum. Orit em̄ sol, & occidit (ait Ecclesiastes) & ad locū suū reuertit, ibiq; renascens gyrat p meridiē, & flectit ad aquilonē, lustrās vniuersa in circuitu, pergit spūs, & in circulos suos reuertit. Eccl. 1

¶Nimirx gyrando & regyrando duas temperat zonas, vna quæ & media, est nimiū exusta, eo q̄ soli semp sit subiecta, duabus autem extimis, à qbus longius abest, vel qbus gyrando & regyrando non appropinquat, frigore torpentibus, & glacie perpetua. Horum hic meminisse supfluū duceremus, nisi pro fortitudine, quæ in sole est, dicere aliqd oportuisset, maxime qa Psalmista quoq; horx meminit, dicendo: Quia neq; ab oriēte, neq; ab occidente, neq; à desertis montibus, subaudit, patet locus effugij, quoniā deus iudex est. Psalm. 74.

¶A die qnto, quo dixit deus: Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile sup terram sub firmamento cœli, & benedixit eis, dicens: Crescite & multiplicamini, cognoscit spūs sanctus, q̄ sit spūs consilij. Cuius potentia, dum sup aquas fertur, hoc mirabile fecit in creatura eiusmodi, quæ rōnem non habet, ita consulere nouerit suæ posteritati, vt homo rationalis nō sufficiat admirari, idem animantibus etiam minimis, quæ sexto die terra produxit: Vade (inqt Salomon) ad formicam ò piger, & considera vias eius, & disce sapientiam. Quæ cum non habeat ducē, nec pceptorem, nec principē, parat æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat, deniq; in creatura humana nō adeo mirum est, q̄ sit consilij capax, videlicet qa in homine inter sensualitatem & moralitatē media est rōnalitas, at in eiusmodi creatura, quæ cūq; est rationalitatis expers, cum qnq; fungat sensibus, valde mirx est tantā inesse moralitatē, siue quasi cōsilij solicitudinem, vt pro exemplo possit esse homini, socordiā eius in plerisq; redarguēs. Spūs consilij die qnto

¶A die sexto, siue à creatura humana, quæ die sexto facta est, cognoscit spūs sanctus, quod sit spūs intellectus, nō solū quod rationalis cognitus, verumetiam (quod maximum est) spiritualis intelligentiæ capax. Deniq; & si tunc primus homo non intellexit, & post cum quàm plurimi (sicut scriptum est) homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumētis insipiētibus, & similis factus est illis. Et rursus: Animalis homo non pcipit ea quæ fecit deus, attamē Spūs intellectus die sexto Psal. 48. 1. Cori. 2.

Spūs sapię die septio.

spirituales fuerunt,& sunt multi, magnus eñ dñs, quos voluit,multos spiritu intelligentiæ repleuit. ¶A die septimo,cui deus benedixit,& in quo requieuit, quē sanctificauit. Propter hoc ipm,vt in ipo requieuit,inquantum iam in hac vita,vel pcipi,vel gustari pt requies ipa cuiusmodi sit,cognoscitur spūs sanctus,quod spūs sit sapiæ,quia vere ad magnam sapientiam adducit illum,quem docilem facit illius dicti: Tollite iugum meum sup vos,& discite à me,qa mitis sum,& humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Ista requies sapia est, quam spūs sanctus efficit .i. participatio sapientiæ increatæ, quæ est ipsum verbum dei, sapientia patris.

Matth.11

Quam ob causam idem sacrm spūs septiformis congruum fuerit septem columnarum appellatione designari,cur & Esaias ordine conuerso spūs eosdē ornans,à spū sapiæ descenderit ad spm timoris. Cap.V.

Prouer.9. Cur septē spūs dñi dicunt colūnæ domus

IN quantū potuit sermo fidelis fontē lucidū adiuit,de quo riuus emanauit p ora multorum, dicentiū similia huic,q cum dixisset: Sapia ędificauit sibi domū,secutus ait: Excidit columnas septē. ¶Quā vero ob causam,iam dictū septiformis spūs sacrm designari conueniebat appellatiōe septē columnarum? Nimirū propter gloriā magnam & honorē huius altissimi filij hoīs, qa videlicet templum corpis eius, ipsa est domus quā sapia sibi ædificauit. Domus aūt quæ sup columnas ædificata est,profecto ex ipsis columnis firmitatē pariter & pulchritudinē habet,& alta est. Si igit columnas aspicis,quas nūc ordine digestas demonstrauimus,nonne talis positio domus sapiæ, illa est exaltatio filij hoīs,de qua scriptum fuerat iamdudū: Gloria & honore coronasti eum,& constituisti eū sup opa manuū tuarum?

Psalm.8 Filius hoīs dñs est oīm rerum

¶Deniq; & dñs est angelorum sanctorum,& dñs firmamenti,i.cœli, & dñs terræ,siue paradisi,& maris,& dñs solis & lunæ & stellarum,& dñs omnium creaturarum,quas aquæ produxerunt,& quæ de terra productæ sunt, & dñs totius generis humani,& dñs etiam sabbati .i. patriæ cœlestis, in qua est plenitudo illius, quam speramus requiei. Vere magna domus,pulchra,& altissima domus. ¶Ipse septiformis spūs,in eadem domo plenarie habitat quietissime: nullam eñ vnq; passus est, ibi offensam alicuius culpæ seu negligentiæ. Hoc est quod Esaias dixit: Et requiescit sup eum spiritus domini.

Matth.12 Plena reges septē spirituū i chrō Esa. 11.

¶Quod autem eosdem spūs aliter subordinauit,primū ponens spm sapiæ,septimū autem spiritum timoris, causam siue rōnem hanc habet, quia dñs noster Iesus Christus, cuius aduentus prędicebat de altissimo sapiente secreto,& magna requie sua,de sinu patris huc descendit,vsq; ad obedientiam & mortem crucis,quæ videlicet obedientia,religiosus in ipso erat timor domini: nos autem, quorum ad eruditionem siue correptionem scripta sunt opera illa, patris,& filij,& spiritus sancti,à timore incipimus,& in sapia perficimur, ficut alia scriptura dicit: Initium sapientiæ timor domini.

Duplex ordo septem spirituum.

Pſal. 110

De ædificatione huius domus domini,& quod ibi factum sit illud quod Psalmista dixit: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Cap. VI.

3.Regū.6. Spūs scūs obūbrauit vterū Mariæ Luc.1.

QVomodo factum est istud? Quō ædificata est ista domus? Malleus & securis & omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaret, sed in secreto silentio, nulla interstrepēte humani operis inquietudine, spūs sanctus, q in principio ferebat sup aquas, in beatam virginē supuenit, eiusq; vtero ineffabiliter obumbrauit, in modum volucris ouum subiectum desideratissima sessione calefacientis. Qua tamen similitudine, nisi ante nos præsumpta fuisset, forte nostra infirmitas in tanto mysterio vti non auderet. ¶Tunc itaq; factum est illud quod Psalmista canens pdixerat: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Veritas de terra orta ē, & iustitia de cœlo prospexit. Deniq; misericordia spiritus sanctus est, veritas verbū dei, filius dei est. Item, iustitia Christus dei filius est: pax, id est, remissio peccatorum, spiritus est. Quomodo, vel ad quid talis misericordia, & talis veritas, & vbi obuiauerūt sibi? Quomodo, vel ad qd talis iustitia, & talis pax osculatæ sunt? Quis me hoc interrogabit? vel quis idoneus, vt ad hæc respondere possit? ¶Interrogarem & ego aliquid, quod longe minus est, & tamen neque verbis explicari, neque sensu hominis comprehendi potest. In nido volucris, ouo subiacente, quomodo & ipsum corpus volucris, & concretus ex ouo fœtus obuiant sibi? Neque enim subsidentis corpus volucris in semen conuertitur, aut à natura sua diminuitur, vt similis illi fœtus nascatur, sed calore corporis subsedentis, ouū animatur, & succus eius in volucrem similem formaſ, ficq; obuiant sibi, & inuicem osculantur, id est, inseparabili amore consociantur. Quis de huiusmodi disputare sufficiat?

Multa nobis inexplicabilia

3.Reg.4

Legimus quidem, quia disputauit Salomon super lignis à cedro, quæ est in Libano, vsq; ad hyssopum, qui egreditur de pariete, & disseruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus: sed non legimus eum disputando, & differendo hæc eadem comprehendisse. ¶Quanto minus quis disputare, vel differere sufficiat, quomodo spiritui sancto

in bea

in beatam virginē,& ſuperuenienti,& in ſua natura,ſiue ſubſtātia permanēti,ne qs putet,qꝫ illic ipſe pro ſemine fuerit,verbū dei cū ſementina ſubſtātia virginei ventris obuia uerit,iuxta illud q̄d iam dictū eſt: Miſericordia & veritas obuiauerūt ſibi. Nō ergo hæc nobis altiora quæramus,ne velut ſcrutatores maieſtatis arguamur. Hoc ſcire cōtenti, qa ſapiētia domū iſtā,templū ſacroſanctum corporis ſui,ſpū ſuo ſibi ædificauit,ſpiritu(inquam)ſuo,id eſt,ex operatione,non de ſubſtātia ſpūs ſui,& iam dictas ſeptē columnas, non de ſola patris ſui perſona,quaſi de alio monte excidit,ſed ipſa ſapiētia,ſiue filius dei & pater eiuſdē filij,ſicut ſunt vna ſubſtātia,ſic & ambo inſeparabiliter ſeptiformē ſpiritum ſuū,indiderūt huic domui,huic homini Ieſu Chriſto,filio dei,filio hominis. Incarnatiō Chriſti ineſtabilis nobis

Item de eadem re,ad quid miſericordia & veritas obuiauerūt ſibi,& quale conſiliū de ſaluādo humano genere illic habuerint,ſecundū illud beati Iob: Vtinam appenderentur peccata mea,quibus iram merui,& calamitas quam patior in ſtatera. Cap. VII.

DIximus pro poſſe,quomodo & vbi miſericordia & veritas obuiauerūt ſibi, iā dicendū etiam ad qd,nam etiā hoc ſupra propoſitum eſt. Ad qd ergo miſericordia & veritas ſibi obuiauerūt? Ad qd conuenerūt? Ad qd iuſtitia,quę eſt ipſa veritas: & pax,quæ eſt ipſa miſericordia,oſculatæ ſunt? Nimirꝫ ad conſulendū & habendū de rebus magnis conſilium,ad pertractandū magnæ rei negotiū, ſcilicet,quomodo ſaluaretur genus humanū. Nō enim leue erat pondus huius rei, qūo ſalua ratione iuſtitiæ ſeu veritatis,quæ eſt ipſum verbum,ſiue filius dei, hominē excuſaret, & ſaluti reſtitueret miſericordia,quæ eſt ſpūs ſanctus. ¶Habitum ergo eſt conſiliū,imo quod ante ſecula fuerat,conſilium præfinitū,tunc ex vtero virginis productū eſt ad effectum,agendo ſcilicet,quatenus conſtaret hominem plus calamitatis eſſe paſſum, q̄ peccatis ſuis promeruiſſet. Hæc ergo fuit ſumma conſiliꝫ in illa cōuentione obuiantium ſibi miſericordiæ & veritatis,ſiue oſculantiū iuſtitiæ & pacis, hominē illū diuinæ benignitatis,fructū terræ noſtræ,ſcilicet virginei vētris oportere mortalē naſci,& mori,& reſurgere à mortuis,atqꝫ ita cōſummatū p fidē in cordibus nr̄is, vt eſſem⁹ nos duo,videlicet homo peccator ac propter peccatū morti addictus,& in vnoquoqꝫ noſtrū homo abſqꝫ peccato mortalis factus,& mortificatus, & idcirco mortis victor effectus. Nonne ita ō mediator dei & hominū,homo Ieſu Chriſte,ego & tu duo ſumus? Imo nōne vnus ſpūs & vnū corpus ſumus? Attamen alio reſpectu duo ſumus,& de nobis duobus ſapiētia loquitur: Melius eſt duos ſimul eē,q̄ vnū. Habēt emolumentū ſocietatis ſuæ. Si vnus ceciderit,ab altero fulcietur: & ſi quiſpiā prævaluerit cōtra vnum,duo reſiſtūt ei. Vbi fit,aut fiet iſtud? Nimirꝫ in iſta vita incipit,& in porta,cuius meminit Pſalmiſta dicēdo: Nō cōfundetur cū loquet inimicis ſuis in porta,in porta (inquā)id eſt,in exitu vitæ huius perficitur. ¶Quomodo ibi perficit? Aſtādo ante tribunal Chriſti, & parata ibi ſtatera, quā beatus Iob ſuis tēporibus nondum paratam ſuſpirans,dicebat: Vtinā appenderētur peccata mea,qbus iram merui,& calamitas quā patior in ſtatera,quaſi arena maris hæc grauior appareret. Statera iſta tūc parata eſt,quādo miſericordia & veritate (vt iā dictum eſt)obuiantibus ſibi immortalis deus mortalis homo factus eſt Cum ergo venitur ad examē ſtateræ huius dū ſtatur ante tribunal iudicis huius, ibi ſunt duæ lances, altera miſericordie,altera iudicij: & tamē duo ſunt (vt iā diximus)ſcilicet homo q peccauit & habitans p fidem in corde eius Chriſtus,q nō peccauit,appenduntur peccata vnius tantū in ſtatera iudicij appenditur calamitas duoꝝ in ſtatera miſericordię,& calamitas mortis ei⁹ qui peccauit Verbi gr̄a Iob aut alteri⁹ uiri fidelis, & calamitas mortis eius q nō peccauit ſcilicet Ieſu Chriſti. Nōne itaqꝫ calamitas in lance miſericordiæ grauior appareret quā peccata ī lance iudicij? Plane grauior quaſi arena maris utpote duplū cōtra ſimplum: qa cū ſimus duo, & vnus tantū peccauerit, ambo ſoluimus debitū mortis. Quid igitur? pro ſecto ſicut ſcriptū eſt,& nos iā meminimus,ſi quiſpiā prævaluerit cōtra vnū,duo reſiſtūt ei,id eſt,ſi princeps mūdi huius cōtra ſteterit vt accuſet aīam egredientē à Chriſto, habitante in ſe,defenſionē petit. Apprehende(inqēs)arma & ſcutū,exurge in adiutoriū mihi

Ad q̄d iuſtitia & pax oſculatę ſunt

Sūma cōſilij iuſtitię & pacis

1.Cor.6 Eccle.4

Pſal.126

Statera iudicij in exitu huius vitę. Iob.6

Ephe.5

Eccle.4

Pſal.34

Item de ædificatione domus eiuſdē, quid myſterij habeat dictū illud: Domus cū ædificaretur lapidibus dedolatis atqꝫ perfectis ędificata eſt Cap. VIII.

SEd iam propoſitū de domo tua dñe,de corpore tuo Chriſte,quo propoſuimus ordine ſermois, pſoluamus. Propoſuimus nāqꝫ ſermōe fideli cōcelebrare tria hæc, ędificationē,exordinationē,atqꝫ dedicationē domus huius, in qua inhabitat oīs plenitudo diuinitatis corporal'r. Iā ergo de exordinatiōe dicēdū eēt, niſi q̄ adhuc in ædificatione capitulū nos illud tenet: Domus cū ędificaretur,lapidibus dolatis atqꝫ perfectis ædificata eſt Huius nāqꝫ capituli myſterium intactū animus præterire non patitur. ¶Quid ergo eſt,huiuſmodi domum ædificatā eſſe lapidibus dedolatis atqꝫ perfectis niſi

Coloſſ.2

3.Reg.6

mediato

mediatorē dei & hominū, hoiem Chm Ieſum, cōceptū eſſe ex vtero, ſiue concretum in vtero virginis, ſecūdū fidē, ſermonēq; fidelē Patriarchaꝝ atq; Prophetaꝝ, q vtiq; fuerūt, vel ſunt lapides magni, lapides perfecti. Huic etem vnus illoꝝ Eſaias gratulat & dicit: Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriā ſacerdotē, & Zachariā filiū Barachiæ. Et acceſſi ad prophetiſſam, & cōcepit & peperit filiū. Et dixit dns ad me: Voca nomē eius, accelera, ſpolia detrahe, feſtina p̄dari. Plane hic vnus dixit, cæteris q̄q; oībus ſanctis prophetis, q̄ꝝ p os ſp̄ūs ſanctus locutus eſt à ſeculo, dixiſſe vel dicere cōgruit. Oēs em ad illā prophetiſſam acceſſerūt, oīm fides, oīm prophetiæ in illā beatā virginē cōuenerūt, & ipſa ſciuit q̄d ageret ſecū ſecūdū veritatē ſcripturaꝝ. Domus igit ædificata eſt lapidibus dedolatis atq; p̄fectis, id eſt, incarnatio dnica, ſecūdum fidē & expoſitionē ſanctoꝝ, & ſecundū ſcripturas prophetaꝝ, & veꝝ ex oībus habet teſtimoniū ſancta domus tua dne, iuxta illud præconiū magni prophetæ: Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis, domū tuā decet ſanctitudo dne in longitudine dieꝝ. Quàm bene aūt lapides iſti p̄fecti dicunt etiā dedolati. Quis em illoꝝ viā vitæ huius pertrāſiuit abſq; dolatura tribulatiōis? Deniq; pleriq; illoꝝ fuere dolati vſq; ad internecionē ſui corporis. Hinc ipſe deus dicit in Oſee: Propter hoc dolaui in prophetis, occidi eos in verbis oris mei. Et in Actibus Apoſtoloꝝ protomartyr Stephanus ait: Dura ceruice, & incircumciſi cordibus & auribus, vos ſemp ſpiritui ſancto reſtitiſtis, ſicut patres veſtri & vos. Quē prophetaꝝ non ſunt perſecuti patres veſtri? & occiderūt eos q̄ prænūciabant de aduētu iuſti.

Lapides dolati atq; p̄fecti ſunt patriarchę atq; pphetæ.

Eſa. 8

Pſal. 92

Oſee. 6.

Acto. 7.

De exornatione eiuſdē domus, quali auro exornata ſit, deſcendente ad illā ſup dnm ſp̄ū ſancto in ſpecie columbæ, cum baptizaretur à Iohanne. Cap. IX.

3. Regū. 6.

AEdificata domo iſta, ſiue tēplo dominici corporis, q̄d deinde factū eſt? qūo exornata ſiue decorata eſt? Domū q̄q; (ait ſcriptura myſtica) ante oraculum operuit Salomon auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis, nihilq; erat in tēplo, q̄d nō auro tegeret. Sed & totū oraculi altare texit auro, & fecit in oraculo duo Cherubin de lignis oliuaꝝ. ¶Secundū typū illius manufactæ exornationis, quā totam hic perſcribere nimis longū eſſet, & exornata eſt domus nō manufacta, de qua nūc loquimur, ſcilicet humanitas Chri, nri ſaluatoris, anno tricesimo ſuæ ætatis. Nā vſq; ad annū illū ignotus inter hoies mānſit. Illo deniq; anno (ſicut Euāgeliſtæ manifeſte dicunt) ipſe aūt Ieſus erat incipiēs quaſi annoꝝ triginta, cū baptizaretur à Iohāne, deſcēdit ſp̄ūs ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ip̄m, & ipſe plenus ſp̄ū ſancto regreſſus à Iordane. Quid rogo eſt plenū ſp̄ū ſancto regreſſum eſſe à Iordane, cū ſine dubio plenus ſp̄ū ſancto fuerit ab ipſa cōceptione? Quid (inquā) eſt vel erat plenū ſp̄ū ſancto à Iordane regredi, niſi q̄a iā tp̄s erat opere exercere, quæ prius in poteſtate habebat chariſmata ſp̄ūs ſancti? ¶Hoc aūt auꝝ veꝝ, auꝝ puriſſimū eſt, lapides pretioſi ſunt, videlicet ſermo ſapiētiæ, ſermo ſciētiæ, operatio virtutū, gr̄a ſanitatū, prophetia, diſcretio ſpirituū, interpretatio ſermonū. Hmōi chariſmata ſic ex tunc opere cœpit exercere, vt nunq̄ ſic locutus fuerit hō ſicut hic, & nemo alius vnq̄ talia fecit opa, qualia fecit hic. Nōne igit domus illa operta eſt auro puriſſimo, nihilq; erat in tēplo q̄d nō auro tegeret? Tali nāq; auro, ſiue ſplēdore auri, delectata ſpōſa eius, dicit in Cāticis: Manus eius tornatiles, aureę, plenæ hyacinthis. Tornatiles, id eſt, ad operādum citæ, vel faciles: aureæ, id eſt, operātes potētia diuinę naturæ: plenæ hyacinthis, id eſt, cœleſtia ſacramēta ſpirātes in exterioribus ſignis. Eatenus nō apparebat, q̄d ornata eēt domus huiuſcemodi ornatu, vſq; adeo inuſitatū fuerat per annos triginta, vt cū diſcipulos eligeret, & illis q̄q; taliū opeꝝ faciēdoꝝ poteſtatē daret, fieret nimiq; admiratiōis ſtupor in eū, ſicut Marcus euidēter narrat. Et cū audiſſent (inqt) ſui, exierūt tenere eū: dicebant em, qm in furorē verſus eſt.

Exornatio domus nō manufactæ appāruit anno ætatis chri tricesimo.

Luc. 3

1. Corꝝ. 10

Ioh. 7

Iohan. 1. 5

Marc. 3.

Quo pertinuerit, quod ad hoc opus procedēs ſp̄ūs ſanctus, non in qualicūq; ſpecie, ſed in ſpecie colūbæ apparuit. Cap. X.

QVo pertinuit q̄ ad hoc opus ſp̄ūs ſanctus nō in qualicūq; ſpecie, ſed in columbæ ſpecie procedēs apparuit? Reuera ad magnū pietatis ſacramentū, q̄d manifeſtum eſt (vt ait Apoſtolus) in carne iuſtificatū eſt in ſp̄ū, apparuit angelis, prædicatū eſt gentibus, creditū eſt in hoc mundo, aſſumptū eſt in gloria. ¶Nō em illud ſolū attēdere debes, q̄d ex tūc verbū in carne, deus in hoie, miraculis cœpit clarificari, imo q̄ tūc pœnitētiā pro nobis agēdā ſuſcepit, baptizatus baptiſmo Iohānis, videlicet in pœnitentiā, quā protinus à ieiunio quadraginta dieꝝ inchoauit, & in ea perſeuerauit vſq; ad mortē, mortē aūt crucis. Vere magnū pietatis ſacramētum, q̄a dns poſuit in eo iniq̄tates oīm noſtrū in pœnitētiā. ¶Nā eiuſmodi pœnitētiā, morte crucis cōſummatā, lex ſacra & myſtica in ſacramēto ſacrificij ſignauerat dicēdo: Si holocauſti oblatio fuerit dño de turturibus & pullis colūbæ, offerat eos ſacerdos ad altare, & retorto ad collū capite, & rupto vulneris loco, decurrere faciet ſanguinē ſup crepidinē altaris

1. Timot. 3.

Chrūs pro nobis pœnitentiam egit.

Eſa. 53

Non

Non ſecabit,nec ferro diuidet eã,& adolebit ſup altare lignis igne ſuppoſito,holocauſtũ eſt & oblatio ſuauiſſimi odoris domini. Quid em̃ in hac oblatione turturis & colũbæ,q̃ pro peccato iubet offerri,atq; vt poſt mortẽ hoſtiæ caput corpori inhæreat,niſi media toris noſtri ꝓſona ſignatur? Redẽptoris em̃ noſtri mors,ad coniunctionẽ ſui corporis, id eſt,eccleſiæ, valuit, nõ ad ſeparationẽ. Mediator etem̃ dei & hoĩm.i. caput oĩm nr̃m, eſt veræ mũdationis hoſtia. Vñ pro nobis mortẽ ptulit,vnde nobis verius inhæſit. Poſt ſectionẽ ergo caput colũbæ ſuo corpori inhæret,qa Chr̃s & eccleſiã nec mors interueniẽs diuidit. Multũ igit pertinuit ad magnũ ſacramẽtũ pietatis, ꝙ ſpũs ſanctus in ſpecie colũbæ ſup eũ apparuit,de q̃ Apoſtolus ait: Quia p ſpiritũ ſanctũ ſemetipſum immaculatũ offerẽs deo,emũdauit cõſcientiã noſtrã ab opibus mortuis,ad ſeruiendũ deo viuẽti. ¶Adde,q̃d ibidẽ Baptiſta Iohãnes,vbi teſtimoniũ perhibuit dicẽs: Quia vidi ſpm̃ ſanctum deſcẽdentẽ de cœlo quaſi columbã,& mãſit ſup eũ: tali voce,taliq; iudicio mãſuetudinẽ eius prædicauit: Ecce agnus dei,q̃ tollit peccata mundi. Deniq; in ſacrificio dñi, ſacrificio odoris ſuauiſſimi,eadẽ manſuetudo agni,quam ſimplicitas columbæ, myſtice ſignificat innocentiam & pietatem Chriſti filij dei.

Hebr̃ę. 9

Iohan.1

De die illo quem determinauit ſpũs ſanctus in Dauid dicẽdo: Hodie ſi vocẽ eius audieritis. Cap. XI.

EXtunc dies illæ eſt bonæ auditionis,dies vocis audiendæ in lenitate fidei, quem ſpũs ſanctus determinauit in Dauid,& populus mõ meminit. Quapropter ſicut dicit ſpũs ſctũs: Hodie ſi vocẽ eius audieritis,nolite obdurare corda vr̃a,ſicut in exacerbatione ſecundũ diẽ tentationis in deſerto. ¶O vox dulcis & ſuauis,vox dilectiõis & gr̃æ,vox turturis & colũbæ,quã apud Lucã taliter cępimus audire: Regreſſus in virtute ſpũs in Galilæã,cũ veniſſet Nazareth, & intraſſet in ſynagogã, & tradetus eẽt ſibi liber Prophetæ Eſaię,locũq; hũc ſtatim inueniſſet: Spũs dñi ſup me, ꝓpter q̃d vnxit me,euãgelizare paupib⁹ miſit me, ꝓdicare captiuis remiſſionẽ, ꝓdicare annũ dñi acceptũ,& diẽ retributiõis: Hodie(inqt)impleta eſt hęc ſcriptura in aurib⁹ veſtris. Ab iſta voce debẽt corda nr̃a hodie molleſcere ſiue miteſcere: hodie inquã,id eſt, alio die,q̃ ali⁹ eſt ab illo die,q̃ exiuit Iſrael de Aegypto p mare rubrũ,& per xl. annos tẽtauerunt,atq; exacerbauerũt ſpm̃ ſanctũ in deſerto. ¶Nunq̃d nõ hoc vidit Iohãnes Baptiſta,q̃ in initio diei huius vidẽs ad ſe Ieſum veniẽtem,dixit(vt ſupra meminimus) Ecce agnus dei? Deniq; talis eius dictio talẽ nobis ſenſum efficit. Ecce cuius in figura immolatus ẽ agnus in Aegypto,ſumpto ſanguine q̃ erat in limine,& poſito in ſupliminari,& ſup vtrũq; poſtẽ,vt figurã crucis exprimeret,factũq; ẽ phaſe.i.trãſitus: trãſiuit em̃ dñs p Aegyptum, Aegyptios ꝓcutiẽs, & filios Iſrael ſaluãs. ¶Nũc alia percutiet Aegypt⁹, & aliud mare diuidetur,& aliud mãna de cęlo dabit,& alia petra ſitiẽtibus alias dabit aquas,& in aliã terrã intrabit,& alia ciuitas Hieruſalẽ inhabitabit,& oĩa in nouũ reſtituent, dicẽte iſto,qui ſpũ ſctõ baptizat,ecce noua facio oĩa. Igit dies ſanctæ nouitatis tũc illexit,q̃ deſuper in colũbę ſpecie apparẽte ſpũ pietatis,põtifex declaratus ẽ Chr̃s filius dei: Põtifex(inquã) ipe,& hoſtia,& tẽplũ,ex tũc optime ornatũ(vt ſupra diximus)ſecundũ figurã tẽpli illius manufacti,auro vc3 nõ corruptibili,ſed auro vero ſplẽdidæ diuinitatis,q̃ tũc in eo ſplẽdere cœpit p operationẽ virtutũ,& gratiã ſanitatũ, cæteraq; opa digiti dei ſpũs ſancti.

Pſalm.94

Luc.4 Eſa.16

Ecce agn⁹ dei. Ioh.1.

Exodi.12

Ecce noua facio oĩa

Apo.21

De eiuſdẽ domus dedicatione,id eſt,reſurrectiõe ſecundũ pſalmũ viceſimũnonũ, cuius eſt titulus, Pſalmus Dauid cãtici in dedicatione domus Dauid. Cap. XII.

AD dedicationẽ domus iuxta propoſitũ properat animus,id eſt,ad gloriã reſurrectionis dñi noſtri Ieſu Chriſti,qua ſine dubio dedicatũ eſt templum corporis eius,ita vt omni mortalitatis ſeu paſſibilitatis paupertate deterſa, ſolẽnitas ętterna,feſtiuitas ſempiterna,in voce exultatiõis,& cõfeſſionis in ea celebret ab angelis,celebretur ab hominibus,quotq̃ ſunt vel erũt filij reſurrectionis. ¶Hoc loco ſenſum & verba noſtra dirigat textus pſalmi .29. cui talis ꝓſcriptus eſt titulus: Pſalmus cãticl in dedicatiõe domus Dauid. Primũ aũt in fundamẽto ſermonis illud ponere libet, quia domus illa manufacta,q̃ in typũ huius ædificata fuit,vt ſupra diximus,ſub trina benedictiõe nominis dñi dedicata eſt,ſicut habet manifeſte ipſa ſcripturæ ſeries. Primo nãque ſic ſcriptũ eſt: Cõuertitq; rex faciẽ ſuã,& benedixit omni eccleſiæ Iſrael,& ait: Benedictus dñs deus Iſrael,q̃ locutus eſt in ore ſuo ad Dauid patrẽ meũ,& in manibus eius pfecit,&c. Itẽ ſecũdo: Stetit aũt Salomon ante altare dñi,in cõſpectu eccleſiæ Iſrael,& expãdit manus ſuas in cœlũ,& ait: Dñe deus Iſrael,non eſt ſimilis tui deus in cœlo deſup, & ſuper terrã deorſum,q̃ cuſtodiſti ſeruo tuo Dauid patri meo quæ locutus es,&c. Deinde tertio: Factũ eſt cũ cõpleſſet Salomon omnẽ orationẽ,ſtetit & benedixit oĩ eccleſiæ Iſrael voce magna dicẽs: Benedict⁹ dñs qui dedit requiẽ populo ſuo Iſrael,iuxta oĩa quæ locutus eſt,&c. ¶Itaq; ſub trina,vt iam dictum eſt,inuocatione nominis domini, eccleſiã

Dedicatio dom⁹ Chr̃i in reſurrectione eius celebrata ẽ

3.Reg.8

ecclesiã siue domũ domini dedicauit, non vtiq; casu, sed magna cũ ratione sapiẽtiæ quã deus dederat illi, pſertim qa talis data fuerat regula benedicendi. Sic em̃ scriptũ est in libro Numeri: Locutusq; est dominus ad Moysen dicẽs: Loquere ad Aaron & filios ei⁹ Sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi dominus, & custodiat te, ostẽdat dñs faciẽ suã tibi, & misereat tui, Cõuertat dñs suũ vultũ ad te, & det tibi pacẽ. Hoc dicimus pro glorificatione trinitatis, qa (sicut hactenus demõstrare curauimus) fere nihil celebre siue memorabile referũt scripturæ veritatis, absq; sacramẽto sancti huius noĩs.

Numer. 6.

Item in eodẽ psalmo de trina appellatione nominis dñi: Exaltabo te domine, domine clamaui ad te, domine eduxisti ab inferno animã meã: & de titulo alterius psalmi, in finẽ canticum psalmi resurrectionis. Cap. XIII.

NVnc igitur perpende quod perpulchrũ est, qa in isto psalmo cãtici cantati siue cantandi, secundũ dedicationẽ domus Dauid, id est, corporis Christi, simi liter trina ꝓpollet apellatio eiusdẽ nominis dñi. Primo nanq; dicit: Exaltabo te dñe, qm̃ suscepisti me, nec delectasti inimicos meos sup me. Deinde secundo: Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me. Deinde tertio: Dñe eduxisti ab infer no animã meã, saluasti me à descendẽtibus in lacũ. Cõtinuo sequit, cõcentus multitudinis sub admonitione huiuscemodi: Psallite dño sancti eius, & confitemini memoriæ sanctitatis eius. ¶Sic in dedicatiõe domus illius manufactæ post trinã adorationẽ nominis dñi à Salomone ꝓmissam, cõtinuo sequit admonitio ad multitudinẽ, & magnæ festiuitatis vniuersalis cõmunicatio, prosequẽte Salomone, sit ꝙq; cor nostrũ pfectum cũ dño deo nostro. Et subsequẽte scriptura: Igit rex & oĩs Israel cũ eo immolabãt victimas coram dño. Generalis quippe festiuitas est, festiuitas huiusce dedicationis, festiuitas resurrectionis. ¶Vnde nõ prætereundũ, qa titulũ psalmi præscripti (q sic sese habet, psalmus cantici in dedicatiõe domus Dauid) titulus alterius psalmi, scilicet sexagesimi quinti, pene exponit q eiusmodi est. In finẽ canticũ psalmi resurrectionis, tali præeunte titulo: Iubilate oĩs terra deo, psalmũ dicit nomini eius, dat gloriã laudi eius, & dicit inter cæteras Introibo in domũ tuam in holocaustis, reddã tibi vota mea, quæ distinxerũt labia mea, holocausta medullata, offerã tibi cũ incenso arietũ, offeram tibi boues cũ hircis. ¶Quæ oĩa mystice significãt cõbustionẽ vitioꝝ, purificationẽ spũs, omnimodãq; intentionem ad destructionẽ totius repugnãtiæ, quasi arietum cornutoꝝ, & totius excellentiæ quasi boũ cornupetaꝝ, & totius fœditatis maloꝝ operꝝ, quasi hircoꝝ. Cũ hmõi qppe holocaustis introitur in domũ resurrectiõis, in domũ quã sapiẽtissimus Salomon, id est, Chs filius dei, per seipsum ædificauit, id est, immortalitatẽ & impassibilitatẽ, quã habẽt iã cœlestes spũs, in qbus plenissime habitat maiestas sanctæ trinitatis, q̃ præcursor introiuit p viam, quã illi colũba, id est, spũs sanctus demonstrauit. Passus em̃ idem Chrũs, & resurgẽs à mortuis festiuitatẽ sibi & nobis inchoauit huiusce dedicationis, tanq̃ caput corpi, & hãc fidẽ tenere, atq; in hac spe p dilectionẽ operari, hoc nimiꝝ est legitime cãtare cãticũ Psalmi resurrectiõis, iãq; stare cũ cantico in illa dedicatione domus Dauid.

Pſal. 29. de resurrectiõe Chri

3. Reg. 8

Alius psalmus de resurrectiõe Christi

Oblatio mystica

Cur ab illa festiuitate dedicationis, id est, à gloria resurrectionis spũs sanctus nõ in specie columbæ, sed in specie ignis apparuerit, & de spiritu blasphemiæ, q̃d peccatũ nõ remittet, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Cap. XIIII.

MAgnam quidẽ habet hæc dedicatio domus festiuitatis iucũditatẽ, sed magnũ nihilominus species quæ exinde apparuit, debet incutere timorẽ, & excitare solicitudinẽ. Non em̃ hic in colũbæ specie videndũ se spũs sanctus exhibuit, sed in specie ignis sup beatos Apostolos ab illa domo processit, mittẽte illo secundũ virtutẽ vel naturã diuinitatis, quẽadmodũ dixit ad illos: Si aũt abiero, mittam eum ad vos. ¶Quãobrẽ ergo nõ in specie colũbæ, sed in specie ignis? Attendãt tantam diuersitatẽ speciꝝ istarꝝ, scilicet colũbæ & ignis, quicũq; irreuerẽter istã, postq̃ dedicata est, aspicere audẽt domũ dñi, qualibus ipe dixit: Ideo dico vobis. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spũs aũt blasphemiæ nõ remittet. Et quicũq; dixerit verbũ cõtra filiũ hominis, remittetur ei: qui aũt dixerit cõtra spiritũ sanctũ, nõ remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; ĩ futuro. Attendãt (inquã) qui eiusmodi sunt, imo qa tales attẽdere nolũt, attendamus nos quãta cũ ratione tam diuersas species, diuersis tẽporibus exhibuerit apparẽs vnus & idẽ spũs. ¶Dicendũ aũt in primis, quid distet inter blasphemiã, & spiritũ blasphemiæ, qm̃ dixit: blasphemia remittetur, spũs aũt blasphemiæ nõ remittetur. Blasphemia tantũ, & non etiam spũs blasphemiæ est, cũ qs ignorans loquitur aliter q̃ se habet veritas, vel agit quippiam contra iustitiam, sicut, exempli gratia, Saulus ignorãs & errans agebat. Porro spũs blasphemiæ est, vbi quispiam scienter, & p inuidiã veritati repugnat, quod peccatum Iudæoꝝ est, & hæreticoꝝ quos Apostolus vitandos esse denũciat. Hæreticũ (inquit) hominẽ post vnã & secũdã correptionẽ deuita, sciẽs qa subuer-

Actoꝝ. 2

Iohan. 16

Matth. 12.

Acto. 9. 1. Timot. 1. 1. Timot. 3.

ſubuerſus eſt q eiuſmodi eſt,&delinquit cũ ſit ꝓprio iudicio condemnatus. Vtriuſq; ergo reatus diſcretionẽ habẽs ſpũs ſanctus,nõ in ſpecie ignis,ſed in ſpecie colũbæ ſup dñm ſe ſum apparuit ante glorificationẽ eius,&ecõtra nõ in ſpecie colũbæ,ſed in ſpecie ignis ſup apl̃os poſt glorificationẽ eius. Adhuc em̃ q dicebãt verbũ cõtra filiũ hominis, de ignorãtia poterãt excuſari,& idcirco decebat agere eũ,vel pati cũcta in ſpũ manſuetudinis. Verbi gr̃a,vt nõ cõſentiret diſcipulis ſuis dicentibus: Magiſter vis dicamus,vt deſcẽdat ignis de cœlo & cõſumat eos? Sed diceret: Filius hoĩs nõ venit animas perdere,ſed ſaluare. Amplius aũt,vt diceret dũ crucifigeret: Pater,ignoſce illis,nõ em̃ ſciunt quid faciunt. Lucę.9 Lucę.23

¶Itẽ de eodẽ ſpũs ſancti iudicio,cũ illa Apoſtoli ſentẽtia: Volũtarie em̃ peccãtibus nobis poſt acceptã notitiã veritatis,iã nõ relinquit hoſtia pro peccatis. Cap. XV.

VSq; illuc patiẽtia & mãſuetudo agni,quã colũba ſignificauerat circa vos,o oues domus Iſrael,ad q̃s miſſus venerat,vnde & dicebat: Nõ ſum miſſus niſi ad oues q̃ perierant domus Iſrael. Extunc vobis peccãtibus,peccatũ veſtrũ in ſpũ blaſphemiæ reputat̃,q̃d neq; in hoc ſeculo,neq; in futuro remittat̃. Iam em̃ nõ eſt vobis hoſtia,quippe q̃bus filius dei,cũ eſſet agnus,in leonẽ cõuerſus eſt,& ſpũs ſanctus,q vt colũba viſus fuerat,quaſi ignis demõſtratus eſt,quia nõ per ignorantiã delinquitis,ſed volũtarie peccatis ſubuerſi,& proprio iudicio cõdemnati. Hinc eſt illud Apoſtoli: Volũtarie em̃ peccãtibus nobis poſt acceptã notitiã veritatis,iã nõ relinquit̃ pro peccatis hoſtia. Terribilis aũt quædã expectatio iudicij & ignis æmulatio,q̃ cõſumptura eſt aduerſarios. ¶Qũo nobis,ſcilicet natura Iudęis,nõ relinquit̃ hoſtia pro peccatis,ſi volũtarie peccamus,id eſt,ſi vocẽ eius audiẽtes,& ex ſcripturis eũ cognoſcẽtes,corda nr̃a obdurare voluerimus? Nimiũq; taliter,vt nec hoſtia,ſiue ſacrificiũ,nec locus ſiue tẽplũ remaneat in q̃ ſacrificet. Sic em̃ & Danieli p̃monſtratũ fuerat: Occidetur Chr̃s,& nõ erit eius populus, q eũ negaturus eſt,& ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce venturo, ſubaudit̃ Veſpaſiano ſiue Tito,& finis eius vaſtitas,& poſt finẽ belli ſtatuta deſolatio. Et deficiet hoſtia ſiue ſacrificiũ,& in tẽplo erit abominatio deſolationis,& vſq; ad cõſummationẽ,& finẽ perſeuerabit deſolatio. Ecce qũo iam nõ relinquit̃ hoſtia pro peccatis volũtarie peccãtibus. i. dedicationẽ iſtã odientibus,& ſacrificiũ vnicũ,q̃d in ea celebrat̃, ſecundũ euangelicã ſimilitudinẽ illius ſenioris fratris,q ſciens intus celebrari conuiuiũ pro iunioris fratris reuerſione volũtarie foras ſtabat,& nolebat introire. ¶Quæ aũt eſt illa q̃ adhuc ſupereſt terribilis expectatio iudicij,& ignis æmulatio,q̃ cõſumptura eſt aduerſarios? Nõ em̃ ſola eſt illis pœna,quã receperũt iã in hoc ſeculo,cadẽtes in ore gladij,& in oẽs gẽtes ducti captiui. Quæ ergo illa eſt? Ignis(ait ipſe dñs)ſuccẽſus eſt in furore meo,& ardebit vſq; ad inferni nouiſſima. Hæc eadẽ ſentẽtia eſt duplicis pœnæ in hoc dicto: Nõ remittet ei neq; in hoc ſeculo,neq; in futuro: & iuſte,qa nõ habet excuſationẽ de peccato ſuo q̃s,voluntarie .i. ſciẽter peccãs,& (vt ait Apoſtolus)filium dei conculcans,& ſanguinẽ teſtamenti pollutum dicens,& ſpiritui gratiæ contumeliam faciens. Hebr.6 ludæis nec hoſtia, nec locus imolandi relinquitur. Dani.9. Luc 15 Iudiciũ ſeculi p̃gnẽ. Deute.32 Hebræo.6

¶Qũo pſallere,& q̃d pſallẽdo confiteri debeamus memoriæ ſanctitatis eius,& q̃ ipſa memoria miſſio ſit filij dei dicẽtis apud Eſaiã: Anteq̃ fierent ibi eram, & nunc dominus miſit me ſpũs eius. Capp. XVI. Pſal.79 Canticũ filiorũ reſurrectionis.

IGitur quẽadmodũ dicit,vt ſupra memorauim⁹,pſallite dño ſancti eius,& cõfitemini memoriæ ſc̃itatis eius,cuius pſalmi titulus eſt: Pſalmus cãtici in dedicatione domus Dauid: Pſallam⁹ cõcorditer,& cõfiteamur fideliter,tanq̃ filij reſurrectiõis,tanq̃ ſacerdotes & leuitæ huius dedicatiõis. Quid pſallemus, aut q̃d cõfitebimur? Quid pſallẽdo & cõfitendo dicemus? Nunq̃d hoc ſolũ q̃d hic audiuimus eũ dicentẽ: Exaltabo te dñe pater,qm̃ ſuſcepiſti me dicentẽ: Pater,in manus tuas cõmendo ſpm̃ meũ? Deniq; hoc & totus fere eiuſdẽ pſalmi textus humanitatis,ſiue humanæ naturæ voces ſunt,cuius de⁹ & dñs eſt,& pater & ſpũs ſanctus,& ipſe q illã ſibi vnitatẽ perſonæ aſſumpſit filius. ¶Altius pſallimus & cõfitemur nõ aliud,ſed idip̃m q̃d ab ipſo accepimus,q̃d locutus eſt ipſe propheta lõge anteq̃ in carne naſceret: Accedite(inquit)ad me & audite,hoc nõ à principio locutus ſum in abſcõdito,ex tpe anteq̃ fierent ibi eram,& nũc dñs meus miſit me, & ſpũs eius. Altiſſima nãq; ẽ hęc memoria ſc̃itatis eius,cui neceſſario ad ſalutẽ nr̃am cõfiteamur, qa ibi erã(inquit)ex tpe cuiuſcunq; meminiſſe potes,imo & anteq̃ fierent,ſubaudit̃ cœlũ & terra. Præmiſerat em̃ paulo ante: Manus q̃q; mea fundauit terrã,& dextera mea menſa eſt cœlos,ſiue ex tpe cuiuſcunq;,videlicet Adæ,Noe vel Abrahæ, vel anteq̃ fieret ipſe Abrahã,vel ſuperioꝛ quiſpiã,ibi erã,& à principio locutus ſum,nõ in abſcõdito,ſed palã oñi mũdo,ſiue in Moſe,ſiue in prophetis,imo & ſuperius ad Abrahã,ſiue ad Noe. Nihil em̃ abſcõdi eoꝛ q̃ futura erãt,teſtãte propheta: Quia nõ faciet dñs deus verbũ,niſi reuelauerit dñs ſecretũ ſuũ ad ſeruos ſuos prophetas. ¶Ibi inquã erã anteq̃ fierẽt,& nunc dñs deus miſit me & ſpũs eius. Dñs,inquã,deus pater miſit me,voluit em̃ me carnẽ induere,ſiue hominẽ aſſumere,q ante ſecula ſecundũ naturã diuinã generauit me,de vẽtre matris meæ Amos.5 Eſaię.48 Eſa.49

meæ vocauit me,& iterꝫ in Iordane vnxit me,& euãgelizare pauperibꝰ misit me. Et scdm illa prima,& secundũ hæc nouissima,psallite dño,vt sitis sancti eius & memoria sanctitatis eius. Solemus basilicas martyrꝫ appellare memorias eorꝫ,pro eo qꝺ ibi psallẽdo & cõfitẽdo memoramus martyria illorꝫ. Bene ergo & hic memoriã sanctitatis dñi istã intelligimus domũ,cuius dedicationẽ psalmus iste secũdũ pſentẽ titulũ,quẽ supra scripsimus,intẽdit. Huic itaqꝫ memoriæ sanctitatis dñi recte cõfitemur,dũ propter hoc opus memorabile,sanctũ dñm ꝓdicamus,laudamus & benedicimus sanctũ dñm patrẽ qui filiũ misit,sanctũ spiritũ eius qui virginis vterꝫ filio ꝓparauit,sanctũ ipsum filiũ qui in sanctitate sua hominẽ assumpsit. Et quis nisi volũtarie peccãs,te o beata trinitas in verbis istis nõ intelligit & nunc dñs misit me & spiritus eius. Non ergo pars illis in dedicatione domus huius,sed foris sunt extra mensurã tẽpli siue regulã fidei,& quãuis Christũ cõfitendo,intus esse videantur,sicut pleriqꝫ hæretici foris sunt & cũ paganis reputant,iuxta illud: Atrium autẽ quod foris templũ est,eijce foras,& ne metiaris illud,qm̃ datũ est gentibus.

Psal. 29 Cõfitemini memoriæ sanctitatis eius.

Apo. 11.

¶De processione spũs sancti iuxta subsequẽs capitulũ Esaiæ: Nõ sitierũt in deserto cũ educeret eos,aquã de petra produxit eis,& scidit petrã,& fluxerunt aquæ,& de voce exultationis qua istud iubemur annunciare. Cap. XVII.

Esa. 46

Libet aliquãtulũ progredi pro tenore propositi,vt principio cõueniẽs reddat finis huius opis de glorificatiõe trinitatis & processione spũs sancti. Vbi dixit: Et nũc dñs misit me & spũs eius,paucis interpositis,ait: In voce exultatiõis annũciate,auditũ hoc facite,afferte illud vsqꝫ ad extrema terræ. Dicite: Redemit dñs seruũ Iacob. Nõ sitierũt in deserto cũ educeret eos,aquã de petra produxit eis,& scidit petrã & fluxerũt aquæ. Petra nanqꝫ ista domus ipsa est,de qua loquebamur,tẽplũ dñici corporis est,de cuius resurrectiõe sermo nobis habebat. De quo & alius propheta: Vidi,inqt,aquã egredientẽ de tẽplo à latere dextro,& oẽs ad qs peruenit aqua ista,salui facti sunt. Et hic & illic,aqua singulari numero spũs sanctus est,ea gra qua datur in remissionẽ peccatorꝫ. Et aqua plurali numero idẽ spũs est,ea gratia qua datur in diuisiones grarꝫ. Huiusmodi aquã siue aquas de petra,inqt,produxit eis,qa spũs sanctus aqua viua,quã qui biberit,nõ sitiet vnq̃,sed fiet in eo fons aquæ saliẽtis in vitã æternã: nimirꝫ vt de pre,sic & de filio procedit. Cuius in figura cõtigit,qꝺ petra percussa in deserto,aquã sitienti populo dedit vel fudit. Vnde & Apostolus: Bibebãt aũt de spũali cõsequẽte eos petra,petra aũt erat Chs.

Esaíę. 48 Iohan. 4

Nume. 20 1. Corꝫ. 10

Esa. 48

¶Vox exultationis inquã,annũciate,inquit,& auditũ hoc facite,afferte illud vsqꝫ ad extrema terræ. Vox,inquã,ꝓdicatio est exultationis euãgelij. Vnde & nomẽ accepit vt vocaretur euãgeliũ,qd interpretatur bonũ nunciũ,qa veraciter magna exultatio,magnũ & verꝫ in isto nũcio est gaudiũ,cuius videlicet nũcij summa hæc ẽ,redemit dñs populum.

¶Quod huius manufactæ domus dediçatio fuerit illius veteris & manufactæ abdicatio,secundũ illam Esaiæ visionẽ,qua clamantibus Seraphim: Sanctus,sanctus,sanctus dominus deus,domus impleta est fumo. Cap. XVIII.

Hebr. 7

Tandẽ & illud sciendũ,quia huius nõ manufactæ domus dedicatio,illius manufactæ est abdicatio: quẽadmodũ & Apostolus testat,dicens: Reprobatio quidẽ est ꝓcedẽtis mãdati propter infirmitatẽ eius & inutilitatẽ. Ipsam, quã dicimus abdicationẽ,fumꝰ ille significabat,quẽ vidit Esaias: Clamabãt,inqt, Seraphim alter ad alterꝫ,& dicebãt: Sanctus,sanctus,sanctus dñs deus exercituũ: plena est oĩs terra gloria eius. Et cõmota sunt supliminaria cardinũ à voce clamantiũ,& domus impleta ẽ fumo. Sic em̃ futurꝫ erat,& sic factũ est,quẽadmodũ hæc sacra prænotauit prophetia. Sedente dño super soliũ excelsum & eleuatũ,id est,postq̃ dñs dei filius ascendit in cœlũ,& sedet à dextris dei,qd nimirꝫ soliũ est excelsum. Seraphim,qd interpretat ardentes siue intendẽtes,ter sanctũ dñm clamauerũt,id est,scti apostoli afflati spũ sancto per speciẽ ignis,vt iam supra dictũ est,sanctam trinitatẽ prædicauerunt,& ecce gloria ꝓdicationis huius,terra plena est. ¶Et si sensus alius esse potest,nihilominus tamẽ hic verus est & ad rem magis pertinet. Dicit em̃ in euãgelio suo Iohãnes: Propterea nõ poterãt credere,qa iterꝫ dixit Esaias: Excæcauit oculos eorꝫ,& indurauit eorꝫ cor,vt nõ videãt oculis,& nõ intelligãt corde,& cõuertant & sanem eos. Statimqꝫ subiungit: Hæc dixit Esaias,qñ vidit gloriã eius,& locutus est de eo. Ecce locus vbi hæc locutus est Esaias: imo spũs sanctus in Esaia. Vbi em̃ præmissum est,& domus impleta est fumo. ¶Postmodũ sic scriptũ est: Audite audientes me,& nolite intelligere,& videte visionẽ,& nolite cognoscere. Excæca cor populi huius,& aures eius aggraua,& oculos eius claude,ne forte videat oculis suis,& auribus audiat & corde suo intelligat,& cõuertat & sanẽ eũ. Ergo visio dñi sedẽtis super soliũ excelsum et eleuatũ,prophetia erat dominicæ ascensionis in cœlũ. Et qd dictũ est, ea,quæ sub illo erãt,implebãt templũ,idem est ac diceretur,et dona gratiarꝫ,quæ dedit hoĩbus,sicut scriptũ est: Ascendens in altũ captiuã duxit captiuitatẽ,dedit dona hoĩbus, impleuerũt corda credentiũ,qui et ipsi templũ dei sunt,propter Christũ habitantẽ per fi-

Iohan. 12. Esa. 6

Psal. 67 Ephe. 3 Duo Seraphim, apostoli & prophetæ,

dem

dem in cordib⁹ eoꝝ. Sup hmõi templũ Seraphim ſtabãt. i. apoſtoli & prophetæ, ex vtro q̃ teſtamẽto, p̃eminẽtes principatũ habẽt, idipſum ſentiẽtes de trinitate, q̃ eſt vnus deus, ſicut ſacræ illoꝝ lr̃æ teſtant, q̃d eſt alterꝝ clamare ad alterꝝ, & dicere: Sanctus, ſanctus, ſanctus dñs deus, vtriuſq̃ teſtamẽti pagina, vtraq̃ ſcriptura prophetica & euãgelica, idẽ de vno creatore cõſonat: q̃ ſenario die numero creauit oĩa, & in ſeptimo ſabbatizat, illud idẽ ſabbatũ fidelibus ſuis, maximeq̃ p̃dicatorib⁹ veritatis largiturus, vt cũ cõpleuerĩt opa ſua, requieſcant & ipſi ab operibus ſuis (ait Apl̃us) ſicut & à ſuis deus. Sex ergo alæ vni, & ſex alæ alteri. Quot alis volabãt, totidẽ velabãt faciẽ eius, & totidẽ ſcilicet velabãt pedes eius: q̃a videlicet quãta ex vtroq̃ teſtamẽto ſanctã trinitatẽ teſtificant intẽtione, tanta & claritatẽ diuinitatis Chr̃i filij dei, & ſacramẽtũ humanitatis ſiue incarnatiõis eius abſcondũt diſcretiõe, vel his qui nõ poſſunt capere, vel maxime his q̃ non poſſunt audire p̃ tormẽto inuidiæ. ¶Cõmota ſunt em̃, ait, ſuperliminaria cardinũ à voce clamãtiũ, & domus impleta eſt fumo. Seditionẽ quippe excitauerũt principes & ſeniores populi Iudæoꝝ, & miſſos ad ſe ꝓphetas & ſapiẽtes & ſcribas q̃ſdã occiderũt, quoſdã flagellauerũt, & de ciuitate in ciuitatẽ p̃ſecuti ſunt, & idcirco relicta eſt eis domus ſua deſerta, fumo impleta p̃ cæcitate cordis eoꝝ abiecta. Cõpuncti ſunt corde aliqui ex eis, & dixerũt ad apl̃os: Quid faciemus viri fratres? Eoꝝ in p̃ſona cõgrue dixit propheta: Væ mihi q̃a tacui, q̃a vir polluti labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habẽtis ego habito, & regẽ dñm exercituũ ego vidi oculis meis. Hoc em̃ fuit dicere vnũq̃ẽq̃ illoꝝ: Væ mihi, q̃a clamando, & cõſentiendo clamãtibus, crucifige, crucifige, labia mea pollui, & regẽ meũ Chr̃m, quẽ vidi oculis meis, q̃ venit in diebus meis, vt promiſſum fuerat in lege & prophetis, negaui antefaciẽ Pilati. ¶Et volauit ad me (inq̃t) vnus de Seraphin, & in manu eius calculus, quẽ forcipe tulerat de altari, & tetigit os meũ. Petrus nãq̃ ait ad illos: Pœnitentiã agite, & baptizet vnuſquiſq̃ in noĩe Ieſu Chr̃i, in remiſſionẽ peccatoꝝ, & accipietis donũ ſp̃ũs ſancti. Recte em̃ Petrus hic intelligit vnus de Seraphim, ipſe eſt em̃ apl̃oꝝ primus, & ipſi p̃ cæteris dictũ eſt: Quodcũq̃ ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cœlis, & quodcũq̃ ſolueris ſup terrã, erit ſolutũ & in cœlis. Hoc eſt q̃d hic audimus: In manu eius calculus, q̃a poteſtas ei data eſt p̃cipua poſt Chr̃m, vt credẽtibus remiſſionẽ peccatoꝝ operet, quẽ videlicet calculũ idẽ ſp̃ũs ſancti gloriã forcipe tulerat de altari, id eſt, de maieſtate Chr̃i, forcipe (inquã) id eſt, p̃ egregiã fidẽ vnius eiuſdẽq̃ dei & hoĩs Ieſu Chr̃i. Et audiui (inq̃t) vocẽ dñi dicẽtis: Quẽ mittã, & quis ibit nobis? ac ſi diceret: & prophetas occiderũt, & p̃ſecuti ſunt, & me prophetaꝝ dñm crucifixerũt. Poſt tot experimẽta peccata eoꝝ & duri cordis quẽ mittã? quis ibit nobis? Hic o ter quaterq̃ beate protomartyr Stephane, temetip̃m obtuliſti ſpontanea fide, fideliſſima ſpe, gratioſa charitate, & dixiſti: Ecce ego, mitte me. Neq̃ iuſſus aut miſſus ab hoĩe, vel p̃ hominẽ, ſed p̃ ſp̃ũs ſancti plenitudinẽ faciebas prodigia & ſigna magna in populo, ipſos beatos apl̃os p̃ueniẽs in prælio, primusq̃ in euãgelio Chriſti martyr, & ſecundũ nomen tuũ coronatus victor obdormiuiſti in dño.

Hebr̃.4
Eſa.6
Ad q̃d ſex alæ vni.
Commota ſuper liminaria quid ſignificãt.
Matth.23
Acto.2
Eſai.6.
Matth.27
Iohan.19
Matth.16
Eſa.6
Acto.6

¶De eo quod ſcriptum eſt in laudibus mulieris fortis, id eſt, ſanctæ fidei vir eius laudauit eam, & date ei de fructu manuũ ſuarum. Cap. XIX.

Peroratio.

ECce o beata trinitas nomẽ tuũ iuxta propoſitũ pro poſſe glorificauimus, & tuã o ſancte ſp̃ũs proceſſionem, ecce prout ipſe dediſti voce & lr̃is proſecuti ſumus. Quid dabis p̃mij? Audem⁹ em̃ nos, nõ aũt ex nobis, ſed audet in nobis mulier fortis ꝓſpicere p̃tiũ ſuũ, procul, & aduocare de vltimis finib⁹. Quæ eſt illa mulier fortis? Nonne fides, p̃ quã Abrahã tibi cõplacuit, & oĩs electoꝝ multitudo ſic eſt amica conĩuncta tibi vni deo, quẽadmodũ vxor ſiue dilecta viro ſuo? Ipſa in nobis audet, & nos p̃ ipſam audemus, q̃a nõ aliunde, ſed ex ipſa iuſti ſumus, & ex ipſa viuimus. Ecce hic q̃q̃, ecce in nobis os ſuũ aperuit ſapiæ, & lex clemẽtiæ in lingua eius, & panẽ otioſa nõ comedit. Surgãt igit̃ filij eius, & beatiſſimã p̃dicẽt eã, & vir eius Chr̃s laudet eã, neq̃ p̃ hoc minus laudabilis habeꝫ, q̃a nos ſecundũ miſerã cõditionẽ fragiles ſumus, magno q̃q̃ Apl̃o dicẽte: Habemus theſaurꝝ iſtũ in vaſis fictilibus. Vbi ſurgãt, & beatiſſimã p̃dicent eã filij eius? Vbi laudet eã vir eius? In portis, in exitu vitæ p̃ſentis, ſecundũ edictũ ſapiẽtiæ, q̃d hic habemus: Date ei de fructu manuũ ſuarꝝ, & laudent eã in portis opera eius.

Fides mulieris fortis.
Prouer.31.
2. Corꝝ.4
Proue.31

¶Libri noni & vltimi finis.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. Iohãni dei gratia epõ Roffenſi in Anglia, Iohannes Coch. S. P.

QVanq̃ Rupertus noſter ornatiſſime p̃ſul, locupletiſſimis ſcripturarꝝ teſtimonijs, trinitatis ſupbenedictæ glorificationẽ nouẽ libris demõſtrauit, nõ minus quidẽ religioſe q̃ erudite: operæ pretiũ tñ videt, ea q̃q̃ adiungi, q̃ multis ante ſeculis glorioſus Chr̃i martyr & põtifex Alexãder, huius nominis primus in ſede apoſtolica papa, epiſcopusq̃ Romanus, in decretali q̃dã epiſtola

ſtola mirabili cõpendio diſſeruit, cõplura referẽs teſtimonia, quæ apud Rupertũ nõ repe riunt. Libuit aũt totã epiſtolã eius adiungere, nõ ſolũ in grãm tui, ſi forte in codice tuo an tiquo nõ ſit integra, verũetiã in ædificationẽ fideliũ contra grauiſſima hoꝝ tẽpoꝝ nroꝝ ſcãdala, p quæ à priſcis eccleſiæ ritibꝰ ac inſtitutis, pleriq; nouis ꝙrundã cõmẽtis auertunt. Poterit itaq; pius lector ex ea nõ ſolũ cõfirmari in fide trinitatis, ritibuſq; ſacris atq; anti quis, verũetiã cognoſcere, quãta fuerit etiã pſecutionũ tẽporibꝰ, in ſede apoſtolica ſcõꝝ põtificũ feruor, eruditio, autoritas, vigilãtia. Quodq; Romanus põtifex à tpibus vſq; aplo rũ ſemp pro ſummo ac vniuerſali totius eccleſiæ Chri paſtore habitus ſit. Sũt quidẽ duæ adhuc aliæ eiuſdẽ põtificis epiſtolæ decretales, ſed minus propoſito huic nro deſeruiẽtes, Ideo reſeruabo eas in cõmunẽ decretaliũ oim, quas e vetuſtiſſimis codicibus, magno ſa ne labore, anno ſuperiore collegi, editionẽ q̃ à Clemẽte primo vſq; ad Gregoriũ primũ ex ordine procedẽs, multã p ſe ferẽs nõ modo eruditionẽ, verũetiã antiquitatẽ admirãdã atq; exẽplarẽ ac digne venerabiliterq; imitandã, veteꝝ Chriſtianoꝝ pietatẽ. Bene vale, pſul & pietate & doctrina inſignis, plurimũq; reuerẽde. Ex Mogũtia. 12. Cal. Ma. 1526

EPISTOLA DECRETALIS ALEXANDRI PAPAE primi, ſub Traiano Imperatore auguſto, ad omnes orthodoxos edita.

Lexander epũs, oĩbus orthodoxis p diuerſas prouincias Chro dño famu lantibus. Cogitãtibus nobis metũ diuini iudicij, frẽs chariſſimi, & poſt hãc vitã vnũquenq; prout geſſit, receptuꝝ, *q̃d venit ad querelã, tacere nõ licuit. Sed nobis loqui neceſſitas imperauit, dicẽte propheta: Exalta vt tu ba vocẽ tuã. Et cui oĩm eccleſiaꝝ cura eſt, ſi diſſimulẽ, audiã, dicẽte dño: Reieciſtis mãdata dei, vt traditiones veſtras ſtatuatis. Quid em̃ aliud eſt, reijcere mãdatũ dei, q̃ priuato cõſilio, iudicio humano, nouis rebus cõſtituendis, liberius delectari? Vnde & alibi ſcriptũ eſt: Ne trãſgrediaris terminos antiquos, q̃s poſuerũt patres tui. Terminos indubitãter tranſgredit, qui ſtatuta patrũ poſt ponit atq; cõfundit. Peruenit nãq; ad cõſci entiã apoſtolicæ ſedis, q̃d nõnulli ſint tã ſtolidi, q dominica p̃cepta, & apoſtoloꝝ eorũq; ſucceſſoꝝ ſtatuta minime obſeruant. Et eos, de quibus dñs ait: Qui vos tãgit, tãgit pupil lã oculi mei, nõ ſolũ tangere minime dubitãt, ſed etiã peſequi nõ formidãt. Et licet nos perſequãtur, quia nec nos ſine illis, nec illos ſine nobis perſequi poſſunt. Q̃m illius ſumus diſcipuli, qui animas pro fratribus p̃cepit ponere: Tamẽ eis pericula & perditiones eorũ nõ ſumus auſi celare, ne prophetica, q̃d abſit, ſentẽtia dãnemur, quæ ait: Si aũt annũciaue ris iniquo iniquitatẽ ſuã, animã tuã liberabis. Si aũt nõ annũciaueris iniquo iniquitatẽ ſuã am, ſanguinẽ eius de manu tua requiram. Eſt etiã & hoc ad hanc ſanctam perlatum ſedẽ, quod pudet dicere, & non ſolũ ſacerdotali, ſed etiã omni Chriſtiano nomini eſt inimicũ, id eſt, q̃ nonnullos epiſcopos vel ſacerdotes, aut metu cõpellunt, aut vi extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confeſſionis ſuæ in altera q̃ debeant, aut pro ſuaꝝ non requiſi tione rerũ, aut, quod deterius eſt, alieni erroris ſectæ ſcripturas facere, & propꝝijs manibꝰ roborare, & corã populis recitare atq; cõfiteri. Aliquos dicũt carceribus & ergaſtulis re cludi, vt ſaltẽ his territi inſidijs, deuient. ſacerdotes dñi, & ſuis faueant voluptatibus. Re latũ inſuper eſt ad huius ſanctæ & apoſtolicæ ſedis apicem, cui ſummaꝝ diſpenſationes cauſaꝝ, & omniũ negotia eccleſiaꝝ, ab ipſo dño tradita ſunt, quaſi ad caput, ipſo dicente principe apoſtoloꝝ Petro: Tu es Petrus, & ſuper hãc petram ædificabo eccleſiã meam. Quod quidã æmuli Chriſti, eiusq; ſanctæ eccleſiæ inſidiatores, ſacerdotes dei ad iudices publicos accuſare p̃ſumant. Cum magis Apoſtolus Chriſtianoꝝ cauſas ad eccleſias de ferri, & ibidem terminari p̃cipiat. Taliter p̃uaricantes p̃uaricati ſunt in deum ſuũ, & non obediunt p̃ceptis eius. De quibus dñs per prophetam Oſee loquitur, dicens: Quaſi vaccę laſciuientes declinauerunt, & dilexerunt afferre ignominiã protectoribus ſuis. Et idem: Væ eis, quoniã receſſerunt à me: vaſtabuntur, quia p̃uaricati ſunt in me, & ego redemi eos & ipſi loquuti ſunt cõtra me mendacia. Et non clamauerunt ad me in corde ſuo, ſed vlu labant in cubilibus ſuis, ſuper triticũ & vinũ ruminabant, & receſſerũt à me. Ego erudiui & confortaui brachia eoꝝ, & in me cogitauerũt malitiam: reuerſi ſunt vt eſſent abſq; iu go, facti ſunt quaſi arcus doloſus. Abijciet eos dñs, ait idem propheta, qui non audierunt eũ, & erunt vagi in nationibus. De his em̃ clericis vel laicis, qui epiſcopos vel reliquos ſa cerdotes, prius, tam ad primates eoꝝ, q̃ ad reliquos eoꝝ accuſant iudices, q̃ auribus eoꝝ, à quibus ſe læſos æſtimant, inculcent: Vt ab eis aut ius ſuum, aut iuſtam accipiant apolo giam. Idem per eundẽ prophetam ait dominus: Audi domus Iſrael, auſculta domus re gis, & attendite ſacerdotes, quia vobiſcũ iudiciũ eſt, q̃m laqueus eſtis* ſpeculationis, & re te expãſum ſup Thabor, victimasq; declinaſtis in profundũ, & ego eruditor oĩm veſtrũ. Et alibi: Oẽs calefacti eſtis quaſi clibanus, & deuoraſtis iudices veſtros. Ipſi em̃ declinãt victimas dñi in profundũ, qui eos deuorãt, vel iniuſte rapiunt, q oculi domini dicuntur.

aſs, qd ve niat in Eſai. 58

Matth. 15

Prouer. 22

Iohã. 10. 15.

Ezech. 3. 33

Matth. 16

1. Cor. 6

Oſee. 4

Idem. 7.

Idem. 9

Idem. 5

aſs, ſpecu lationum

Idem. 7

Nam

Nam si modo quisq̃ principis secularis oculos laceraret, aut amoueret, scĕt reus criminis maiestatis an non? Profecto aut morti traderet aut ppetua notaret infamia. Si pro seculi ptãtibus talia hoĩbus fiũt, qd pro his fieri putatis, de qbus dñs ait: Qui vos tãgit, tãgit pupillã oculi mei. Procul dubio hi q eos psequunt, & amouere nitunt, iniuste cõtra aplicam authoritatẽ, si a morte prohibent, dicẽte dño: Nolo mortẽ pctõris, sed vt cõuertat, & viuat, ppetua tñ notant infamia, & exilio digni iudicant finitimo. De qbus à tpibus aplorũ, & infra ista tenemus, atq; secreta habemus. Eorũ accusandi eos, vel testificãdi in eos vocẽ obstruimus, qs nõ humanis, sed diuinis actibus mortuos esse scimus. De qbus loquit p eundẽ prophetã: Calumniã patiẽs fractus est iudicio, qm̃ cœpit abire post sordes. Et ego q̃si tinea Ephraim, & q̃si putredo domui Iuda, & vidit Ephraim languorẽ suũ, & Iudas vinculũ suũ. Et abiit Ephraim ad Assur & misit ad regẽ vltorẽ & ipe nõ poterit sanare vos nec soluere à vobis vinculum. ¶ Qui em̃ sacrilega psuasiõe psequunt, & lacerare nitunt eos, vel eos q dño recte sacrificãt, indubitãter eum psequunt, & dilaniant, cuius vice funguntur. Vnde ait dñs p Prophetam Iohel: Nunqd vltionẽ reddetis mihi? Et si vlciscimini vos cõtra me, cito velociter reddã vcissitudinẽ vobis sup caput vr̃m. Et p Osee prophetam dñs inquit: Quis sapiẽs, & intelliget ista? Intelligẽs sciet hæc, qa rectæ viæ dñi, & iusti ambulabunt in eis, præuaricatores corruent in eis. Et ipsa p se veritas ait: Qui vos audit, me audit: & q vos spernit, me spernit. His & alijs fulti q̃plurimis dñicis p̃ceptis vitãtes hoĩm pditionẽ, cum oĩbus huius sanctæ sedis (quam dñs caput totius ecclesiæ constituit) membris talia fieri prohibemus, ne confundat populus dñi in æternum. Nam & à prædecessoribus nostris inhibitũ legimus, vt nemo contristet doctores, neq; accusationẽ aduersus eos suscipiat. Ipse nãq; princeps Aplorũ, in ordinatione B. Clementis, pplm instruens ait: Quicũq; contristauerit doctorẽ veritatis, peccat in Chr̃m, & patrẽ oĩm exacerbat deum, propter qd vita carebit. Et doctor gẽtium inqt: Si p̃occupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos, q spiritales estis, sustẽtate illum spũ lenitatis, considerans teip̃m, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Chr̃i. Has considerantes pietates, & pericula vitantes animarũ, vnà cum oĩbus dñi sacerdotibus, q nobiscum in hanc cõuenerunt vrbẽ, & cum oĩbus huius capitis mẽbris (sicut a beatis Apostolis, & reliquis sanctis patribus ac successoribus eorũ audiuimus) statuentes decernimus. Omnes q sanctos patres psequunt, aut amouere, aut dilacerare manifeste nitunt, infames esse, & alienos à liminibus ecclesiæ, vsq; ad satisfactionẽ fieri. Quia sic odit eos deus, q aduersus patres armãt, vt patrũ iuasores vl destructores. Quia ideo ifames efficiunt, qa pres psequũt. Qm̃ si nec loqui eis licet, qbus doctores summi, quos eos vocamus, propter eorũ scelera aduersant, quanto magis eis, q eos infestant? nec consentiẽdum est, nec loquẽdum, ne participes eorũ inueniant sceleribus? Quia non solum q faciunt, sed & q consentiunt facientibus, rei sunt. ¶ Vnde & beatus princeps Apostolorũ Petrus, in ordinatione sancti prædecessoris nostri Clementis, instruens clerum & pplm, ait: Si inimicus fuerit Clemens alicui pro actib⁹ suis, vos nolite expectare, vt ipe vobis dicat: Cum illo nolite amici esse, sed prudenter obseruare debetis, & voluntati eius absq; cõication obsecundare, & auertere vos ab eo, cui ip̃m sentitis aduersum. Sed nec loqui his, qbus ipe non loquit, vt vnusq;sq; q in culpa est, dum cupit oĩm vestrum amicitias ferre, festinet citius reconciliari ei, q oĩbus præest, & per hoc redeat ad salutẽ, cum obedire cœperit monitis præsidentis. Si vero qs amicus fuerit his qbus ipse non loquitur, vnus est & ipe ex illis, q ecclesiam dei exterminare volunt, & cum corpore vobiscum esse videat, mente & animo contra vos est, & est multo nequior hostis hic, quàm illi q foris sunt, & euidenter inimici sunt. Hic em̃ per amicitiarum spẽm, quæ inimica sunt, gerit, & ecclesiam dispergit ac vastat. Similiter si hmõi p̃sonis quædã scripturæ quoq; mõ, per metum, aut fraudem, aut per vim extortæ fuerint, vel vt se liberare possint, quocunq; ab eis conscriptæ vel roboratæ fuerint ingenio, ad nullum eis præiudicium, aut nocumentum prouenire censemus, neq; vllam eius infamiã vel calumniã, aut à suis sequestrationẽ, vnquã, authore dño & sanctis apostolis, eorumq; successoribus, sustinere pmittimus. Confessio vero in talibus non compulsa, spontanea fieri debet, ipo attestante q ait: Ex corde em̃ procedunt homicidia, adulteria, fornicationes, blasphemiæ, & cætera quæ sunt ad hæc ptinentia. Nec tantum attendenda sunt quæ fiunt quantum quo animo fiunt. Quorũ exempla, si oĩa scribere cœperimus, ante dies q̃ exempla deficient. Vnde & illud est, qd dñs ad munera Abel respexit, & nõ ad Cain. Quia magis intẽdit ad offerentis animũ, q̃ ad ea quæ offerunt. Vnde & p prophetã inquit: Deus scit cogitationes hoĩm. Et Osee vates ait: In gutture tuo sit tuba quasi aqla sup domũ dñi & reliqua. Et dñs in euãgelio ait: Tu aũt cũ oraueris, intra cubiculũ, & clauso ostio ora patrẽ tuũ. Oñis em̃ cõfessio quæ fit ex necessitate, fides nõ est. Et Apls ait: Corde em̃ creditur ad iustitiam, ore autem cõfessio fit ad salutem. Amplius aũt respicit deus ad cogitationes

Zach. 2.
Ezech. 18
Osee. 5
Qui sacerdotes psequit, dñm psequit
Iohel. 3
Osee. 14.
Luc. 10
1. Tim. 5
Galat. 6
Cõstitutio synodica Alexan.
Roma. 1
Vide epla B. Cle. c. 17
Matth. 15
Gene. 4
Psal. 95
Osee. 8
Matth. 6
Roma. 10

& spon

&ſpontaneas voluntates,q̃ ad actus qui ſimplicitatẽ aut neceſſitatẽ fiunt. Cõfeſſio vero nõ extorqueri debet in talibus, ſed potius ſpõte proferri. Peſſimũ eſt em̃ de ſuſpitiõe aut extorta cõfeſſiõe quẽq̃ iudicare, cũ magis inſpector ſit dñs cordis q̃ opis, & potius reqrat cogitatiões puras, & volũtates bonas, q̃ labia mẽdacia. Vnde & dñs p prophetã loquẽs, ait: Esa.29 Populus hic labijs me honorat, cor aũt eor̃ lõge eſt à me. Peius malũ nõ æſtimo fore, q̃ 2.Timo.2 Chr̃ianos ſuis inuidere ſacerdotibus, nouit em̃ dñs q̃ ſunt eius. Non p̃t ãt humano condẽnari examine, quẽ deus ſuo reſeruauit iudicio. Si oĩa nãq; in hoc ſeculo vindicata eẽnt, lo- Cõſtitutio apoſtolica cũ diuina nõ haberẽt iudicia. Qd aũt ad alios iudices prius nõ debeãt, q̃ ad ſe ſacerdotes, vel autores eccl'iæ accuſare, ita à tpe apl'or̃ & infra, obſeruatũ & diffinitũ inuenimus. Si qs erga ep̃m vel authores eccleſię quãlibet querelã habere ſe iuſtã crediderit, nõ prius primates, aut alios iudices adeat, q̃ ip̃os à q̃bus ſe læſum æſtimat, cõueniat familiariter, nõ ſemel ſed ſępiſſime, vt ab eis aut ſuã iuſtitiã, aut iuſtã accipiat excuſationẽ. Si aũt ſecus egerit, ab In ſacrificio miſſæ, aq̃ vino admiſceri debet ipſis & ab alijs cõione priuet, tanq̃ apl'or̃, pr̃mq̃ alior̃ contemptor. De q̃bus propheta: Erunt quaſi nõ ſint, & peribũt viri q cõtradicũt vobis. In ſacr̃or̃ q̃q; oblatiõibus, quæ inter miſſar̃ ſolẽnia dño offerunt, paſſio dñi miſcẽda eſt vt eius, cuius corpus & ſanguis conficit, paſſio celebret, ita vt repulſis opinionibus ſuperſtitionũ, panis tm̃ & vinũ aqua pmixtũ Matth.26. in ſacrificio oerffant. Nõ debet em̃ (vt à pr̃ibus accepimus, & ip̃a rõ docet) in calicẽ dñi, Marci.14 aut vinũ ſolũ, aut aqua ſola offerri, ſed vtrũq; pmixtũ, qa vtrũq; ex latere eius in ſua paſ- Luc.22 ſione profluxiſſe legit. Ip̃a vero veritas nos inſtruit, calicẽ & panẽ iu ſacr̃o offerre, quãdo ait: Accepit Ieſus panẽ, & benedixit, deditq; diſcipulis ſuis, dicẽs: Accipite & mãducate, hoc eſt corpus meũ. Sim̃r poſtq̃ cœnauit, accepit calicẽ & dedit diſcipulis ſuis, dicẽs: Accipite & bibite ex hoc oẽs, qa hic eſt calix ſanguinis mei, q pro vobis fundet in remiſſio- Hebr.9.13 nem pctõrum. Crimina em̃ atq; pctã oblatis his dño ſacrificijs, delent. Idcirco & paſſio eius in his cõmemoranda eſt, qua redempti ſumus, & ſæpius recitanda atq; hæc domino offerenda. Talibus hoſtijs delectabit & placabit dñs, & pctã dimittet ingentia. Nihil em̃ in ſacrificijs maius eſſe põt. q̃ corpus & ſanguis Chr̃i. Nec vlla oblatio hac potior eſt, ſed hæc omnes præcellit. Quæ pura conſcientia dño offerenda eſt, & pura mente conſumẽda atq; ab oĩbus veneranda & ſicut potior ẽ cæteris, ita potius excoli ac venerari debet.

Bñdictio ſalis & aquæ Nume.19 1.Timot.4 4.Regũ.2. ¶ Aquã em̃ ſale conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi ſanctificent ac purificent. Quod & oĩbus ſacerdotibus faciẽdum eſſe mãdamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus populum ſanctificabat atq; mundabat, multo magis aqua ſale aſperſa, diuinis q̃ precibus ſacrata, populum ſanctificat atq; mundat. Et ſi ſale aſperſa per Heliſæum prophetam precibus ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis diuinis p̃cibus ſacrata ſterilitatẽ rer̃ aufert humanar̃, & coinq̃natos ſanctificat & purgat, & cętera bona multiplicat, & inſidias diaboli euerttit, & à fantaſmaticis verſutijs hoĩem defendit? Nam in tactione fimbriæ veſtimenti ſaluatoris ſanatos infirmos non dubitamus, quanto magis virtute ſacror̃ eius Matth.10 verbor̃ diuinitus ſacrant elementor̃, q̃bus ſanitatẽ corporis & animæ p̃cipit noſtra fra- Marci.16 gilitas. His ergo & alijs inſtructi documentis, vota ſingula dñi ſacerdotes reſpicite, & virtute ſp̃ũs ſancti diuinis p̃cibus p miniſterium vobis diuinitus collatum, pficere certate. Elemẽta quoq; tam ea quæ p̃diximus, q̃ cætera diuinis apta vſibus, & humanis neceſſaria infirmitatibus ſacrata, & infirmos curant, & cætera quæ nobis p̃tinent, diligenter pficiunt. Ipſe em̃ ſaluator tribuendo nobis exemplum, diſcipulis ſuis ait: In noĩe meo dæmonia eĩcite, infirmos curate, ægros ſanate, leproſos mundate &c. Sup infirmos etiã manus imponite, & bene habebunt. ¶ Fidẽ quoq; ſanctæ trinitatis ſic docẽdam à patribus accepimus, vobis tradẽdam ſubditis deſtinamus. Eſaias nãq; propheta ait: Vidi dñm Sabaoth ſedentẽ ſup thronum excelſum, & Seraphim ſtabãt in circuitu eius, ſex alæ vni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem, duabus autẽ velabant pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alter̃, dicentes: Sanctus, ſanctus, ſanctus dñs deus Sabaoth. Si trinitas nõ eſt quare tertio ſanctus dixerunt? Aut ſi vnitas non eſt, quare ſub trina repetitiõe vnũ deum Gene.1 & dñm intimarunt? Si trinitas non eſt, cur in Geneſi dicit: Dixit deus, fecit deus, & benedixit deus? Si vnitas non eſt, quare tertio dixit, deus, & deos, plurali numero non cõmendauit? Exod.34 Si trinitas non eſt, quare in Exodo dictum eſt tertio: Domine, dñe, dñe, miſerator & miſericors? Si vnitas non eſt, quare dum tertio dñe diceret, poſtea miſericors & miſe- Gene.18 rator ſingulariter dicit, & non miſeratores, vt plures oñderet intimauit? Si trinitas nõ eſt Exodi.3 cur Abrahã ad ilicem Mambre ſedens, tribusq; occurrens, vni dñe dixit, & non vt vide- Pſal.66 rat tribus ſaluatiõis obſequium reddidit? Si vnitas non eſt, cum Moyſi deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob tertio diceret: Cur vnitatẽ oſtendens. Hoc mihi nomen eſt, di- Eſa.37 xit, non: hæc ſunt nomina noſtra deſignauit? Si trinitas nõ eſt, quare Dauid tertio dixit: Benedicat nos deus deus nr̃, benedicat nos deus? Si vnitas nõ eſt, quare quũ tertio deũ nominaſſet: Bñdicat dixit, & nõ bñdicãt, adiũxit? Si trinitas nõ eſt, cur Eſaias denuo dixit:

Domine

Dñe deus Sabaoth, deus Israel, q̃ sedes sup̃ Cherubin? Si vnitas nõ est, qua re? Qui sedes dixit, & nõ? Qui sedetis astruxit? Si trinitas nõ ẽ, q̃re in li. Re. dr? Dñe deus op̃s, deus Isra el, sermones tui fideles sunt? Si vnitas nõ est, quare tui dr, & nõ vr̃i potius intimat? Si trinitas nõ est, cur in psalmo. lviij. cantat? Dñe deus virtutũ, deus Israel, intẽde ad visitãdas oẽs gẽtes? Si vnitas nõ est, quare intẽdẽ posuit, & nõ intẽdite intimauit? Si trinitas nõ est, quare in Apocalypsi tertio dr? Sctũs dñs deus op̃s, q̃ est & q̃ erat? Si vnitas nõ est, q̃re nõ, q̃ sunt, & q̃ erãt, p̃r designat? Si trinitas nõ est, quare in Deuter. dictũ est? Dñs deus tuus, deus misericors est, & audiet vocẽ tuã? Si vnitas nõ est, buare audiet, posuit, & nõ audiẽt, intimauit. Si trinitas nõ est, quare in Iesu libro dr? Dñs deus deus eor̃ est? Si vnitas non ẽ quare est dixit, & nõ sunt, morẽ locutiõis induxit? Si trinitas nõ est, quare Helias adorãdo Dñe dñe deus Israel, oñde q̃ tu es deus meus dixit? Si vnitas nõ est, quare ostẽde, & nõ oñdite posuit? Si trinitas nõ est, cur Mardochæus orãdo? Dñe dñe deus op̃s, oĩa in ptãte tua sunt, dixit. Si vnitas nõ est, quare in tua posuit, & nõ in vestra significauit? Si trinitas nõ est, cur etiã Iudith orãdo dixit? Dñe dñe deus oĩm virtutũ, respice in or̃onẽ meam. Si vnitas nõ est, quare respice, & nõ respicite designauit? Si trinitas nõ ẽ, quare in Hieremia dr? Dñs deus vester, deus verax est? Si vnitas nõ est, quare verax est, & nõ veraces potius intimauit? Si trinitas nõ est, cur in Apocalypsi scriptũ est? Dñs deus & spũs prophetar̃, misit angelũ suũ oñdere seruis suis, quæ oportet fieri cito? Si vnitas nõ est, quare cũ patrẽ & filiũ & sp̃m sct̃m noĩasset, misit, dixit, & nõ miserũt sub p̃textu triũ p̃sonar̃ & noĩm introduxit? Si trinitas nõ est, quare in Deuter. dr? Dñs deus vester hic est deus? Si vnitas nõ est, quare hic est dixit, & nõ hi sunt, p̃r numero designauit? Si trinitas nõ est, quare in eodẽ dr libro? Dñs deus tuus deus magnus & potẽs est? Si vnitas nõ est, quare magnus & potẽs singulariter, & nõ magni & potẽtes p̃r nominant? Si trinitas nõ est, cur Tobias cũ filiũ suũ Raches ciuitatẽ Mœdor̃, cũ Raphael angelo mitteret, bñdicẽs eos, ita dixisse docet? Deus Abrahã, deus Isaac, deus Iacob, ip̃e impleat benedictionẽ suã in vobis? Si vnitas nõ est, quare ip̃e impleat, dixit, & nõ ipsi impleãt, intimauit? Postremo, si trinitas uon est, quare dñs discipulos suos, in noĩe p̃r̃is & filij & spũs sancti, vniuersas gentes disposuit baptizare? Si vnitas nõ est, qnare in noĩe dixit, & nõ in noĩbus p̃cipiẽdo p̃docuit? Si trinitas nõ est, quare ap̃lus Paulus ait? Ex ip̃o, & p̃ ip̃m, & in ip̃o sunt oĩa? Si vnitas non est, q̃re ex ip̃o posuit, & nõ ex ipsis astruxit? Si em̃ certo certius volueris vnitatẽ, trinitatẽq̃ agnoscere, à sæpedicto doctore gẽtiũ Ap̃lo poteritis vniuersa cõdiscere, & sequi catholicã fidẽ, & hæreticor̃ respuere prauitatẽ? Gratia dñi nr̃i Iesu Chr̃i (inqt) & charitas dei, & cõicatio sancti spũs, ipsa est p̃r̃is & filij & spũs sancti gr̃a. Et sic fidẽ sanctæ trinitatis & itelligere, & discere dño adiuuãte pleniter potestis. Idcirco ergo chariss. fidei regulas iuxxta huius ep̃læ fidẽ posuimus, vt in eius cõfessiõe fidel̃r p̃seuerem⁹, & dño auxiliãte bonã fidẽ hr̃e mereamur. Quicũq; ergo voluerit amicus eẽ huius seculi, inimicus dei cõstituet. Aut putatis, q̃a inaniter scriptura dicit? Ad inuidiã cõcupiscit spũs q̃ habitat in vobis. Maiorẽ aũt dat grãm, propter q̃d dicit? Deus sup̃bis resistit, humilibus aũt dat grãm. Subditi igit estote deo, resistite aũt diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate deo, & appropinquabit vobis. Emũdate vobis man⁹ p̃ctõres, & purificate corda vobis duplices aio. Miseri estote, & lugete, & plorate. Risus vester in luctũ cõuertet, & gaudiũ in mœrorẽ. Humiliamini in cõspectu dñi, & exaltabit vos. Nolite detrahere alterutrũ frẽs mei. Qui detrahit fratri, aut q̃ iudicat frẽm suũ, detrahit legi, aut iudicat legẽ? si aũt iudicas legẽ, nõ factor es legis sed iudex. Vnus est em̃ legislator & iudex, q̃ põt p̃dere & liberare. Tu aũt q̃s es q̃ iudicas proximũ tuũ? Agite nũc diuites, plorate vlulãtes in miserijs vr̃is, quæ aduenier̃t vobis. Diuitiæ vr̃æ putrefactæ sunt, & vestimẽta vr̃a à tineis comesta sunt. Aur̃ & argẽtũ vr̃m eruginauit, & erugo eor̃ in testimoniũ vobis erit, & mãducabit carnes vr̃as sicut ignis. Thesaurizastis vobis irã in nouiss̃imis diebus. Ecce merces operarior̃, q̃ messuerũt regiones vr̃as, q̃ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eor̃ in aures dñi Sabaoth introiuit. Epulati estis sup̃ petrã, & in luxurijs enutristis corda vr̃a. In die occisiõis adduxistis, occidistis iustũ, & nõ restitit vobis. Væ frẽs his, q̃ vos tribulãt. Vos vero q̃to amplius tribulamini, tãto purgatiores atq; beatiores efficiemini, si tñ tribulatio patiẽter fuerit sup̃portata. Vñ & ip̃a veritas p̃ se dicit? Beati q̃ p̃secutionẽ patiunt̃ propter iustitiã. Et alibi? Beati eritis cum vos oderint hoĩes, & p̃secuti vos fuerint, & eiecerint nomẽ vestrũ tanq̃ malũ. Gaudete in illa die, & exultate, quoniã merces vestra multa est in cœlis. Data. IX. Calendas Augusti, Traiano & Aeliano VV. CC. Conss.

Esa. 37.
3. Reg. 8
Psal. 58.
Apoca. 1.
Deuter. 4
Iosue. 2
3. Reg. 18
Hester. 13
Iud. 9
Hiere. 10
Apoca. 22
Deuter. 6
Deuter. 10
Tobię. 7
Matth. 28.
Roma. 11.
2. Cori. 13
Iacobi 4.
Exhortatio vere theologica
Iacobi. 5
Conclusio cõsolatoria
Matth. 5
Lucæ. 6

¶Finis ep̃læ Alexãdri papæ. I. patria Romani, martyris glorioſi.

BIBLIOTHÈQUE TOULOUSE UNIVERSITAIRE

¶Habes hic cãdide lector libros. IX. Ruperti abbatis Tuitiẽsis, de glorificatiõe trinitatis, processiõe spũs sancti, sacris cõfirmatos lr̃is, et nũc iter̃ impẽsis honesti viri Arnoldi Birckman, diligenter impressos. M. D. XL.